BIBLIOTHECÆ

PATRVM CISTERCIENSIVM

SIVE

OPERVM ABBATVM

ET MONACHORVM CISTERCIENSIS ORDINIS:

Qui sæculo S. Bernardi, aut paulo poſt eius obitum floruerunt,

---

TOMVS OCTAVVS,

EXHIBENS.

Ottonis ex Abbate Morimundi, Friſingenſis Epiſcopi Hiſtoriam, ſeu Chronicon ab origine mundi vſque ad Friderici Ænobarbi Imperatoris tempora.

Eiuſdem Hiſtoriæ ſecundam partem de geſtis eiuſdem Friderici, Authore Radeuico Friſingenſi Canonico.

Prodeunt nunc primum in lucem operâ & ſtudio D. Bertrandi Tiſſier Doctoris Theologi, Cœnobij B. Mariæ de Bono fonte in Teraſcia, Ordin. Ciſter. Prioris.

Proſtant Exemplaria
Apud LVDOV. BILLAINE, Pariſienſem Typogr. ac Bibliop. in Palatio Regio.

M. DC. LXIX.
Permiſſu Superiorum.

VITA AVTHORIS,

Ex Radeuico eius Canonico, & huius historiæ continuatore. [*Lib.* 1. *alias, aliàs* 3. *secundæ partis c.* 11.

OTTO Frisingensis Ecclesiæ venerabilis præsul, huius historiæ Author, & feliciori fine futurus consummator, nisi fata obstitissent, clarissimo Principe Leopoldo Marchione, & Agnete Henrici quarti filiâ parentibus ortus, ac proinde eiusdem Henrici quarti nepos, sororius autem Henrici quinti, Conradi verò Regis frater vterinus, ac Friderici Ænobarbi Imperatoris patruus, literarum scientia, non mediocriter instructus, inter Episcopos Germaniæ primus, vel inter primos habebatur: adeo vt præter sacræ doctrinæ notitiam, Philosophicorum & Aristotelicorum librorum subtilitatem in Topicis, Analyticis, atque Elenchis ferè primus in patriæ suæ fines aduexerit. Viuendi modum iuxta Cisterciensis Ordinis Religionem instituerat, & in Cœnobio Morimundensi primò Abbas, postea Frisingensis Episcopus creatus, velut cælitus & à Deo missus, cùm Ecclesiam suam reperisset omnibus ferè bonis destitutam; distractas facultates, collapsa palatia, familiam attritam, religionis Monasteriorum nullam vel paruam memoriam; ope diuina tandem in eum statum illam reduxit, vt clero religionem, familiæ libertatem, facultatibus copiam, ædificiis decorem restitutum cernere esset: eiusque cura, labor, & meritum circa sedem & gentem suam perinde enituit, ac si non instaurator, sed fundator illius extitisset. Huic negotio adminiculum & opem præstabat tum genus viri, tum probitas, tum conuersationis æstimatio. Oleum peccatoris declinans, & iustitiam suam in conspectu & pro fauore hominum facere paruipendens, Deo potiùs, quem conscientiæ & corda non fallunt, placere satagebat; attendens illud Euangelicum: [Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.] Cùm quibusdam mortem suam reuelatam fuisse, referentibus & commonentibus nonnullis religiosis, cognouisset; salutatis intima caritate fratribus, & valedicto, occasione visitandi Cisterciense Capitulum viam carpsit, & cùm Morimundum peruenisset, ibi per aliquot dies lecto decubans, sacro oleo perunctus est; & hanc suam historiam literatis & religiosis viris tradidit, vt si quid pro sententia Magistri Giliberti dixisse visus esset, quod quempiam posset offendere, ad ipsorum arbitrium corrigeretur: seque Catholicæ fidei assertorem, iuxta sanctæ Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ regulam professus est. Deinde multa cordis contritione, & humili confessione reatum suum recognoscens, sumptis Sacrosanctis mysteriis, in medio multitudinis sanctorum tam Episcoporum quàm Abbatum Domino spiritum reddidit. Felix vtique, & pro meritis suis diuino munere donatus, vt antè raptus sit, quàm dilectam suam Ecclesiam in cinerem conuersam videret. Ipso enim decimo Calendas Octobris in autumnali æquinoctio defuncto, paucis post mensibus, Nonis scilicet Aprilis, Dominica palmarum circa vernum æquinoctium ciuitas Frisingensis penitus conflagrauit; & Ecclesiæ, ac sedes ipsa, & palatium, ac domus & officinæ Canonicorum concrematæ. Hæc omnia fusiùs Radeuicus enarrat. Ereptum quoque magnæ tentationi morte sua Ottonem aduertunt alij, Fridericus enim Imperator tunc temporis in Italica expeditione, à qua dimissionem obtinuerat venerabilis Otto, bellum sanctæ Ecclesiæ acerrimum indixit, ac diu fouit: cui omnes ferè Germaniæ Antistites, adulatione aut errore consenserunt. Raptus est igitur beatus hic vir, ne malitia mutaret intellectum ipsius, aut ne fictio deciperet animam illius Imperatoris schisma fouendo; aut ne periculum apud eum incurreret, ei resistendo. Porrò hoc chronicon ad hoc scriptum est, vt mutabilitatem ac vanitatem omnium rerum humanarum, etiam Regnorum & Imperiorum demonstraret; & hominum mentes, ac desideria ad cælestia euocaret; vt passim ipse fatetur.

OTTONIS
EX ABBATE MORIMVNDI
FRISINGENSIS EPISCOPI, VIRI CLARISSIMI,
Rerum ab origine mundi ad ipsius usque tempora gestarum.

LIBRI OCTO.
Proœmium Authoris ad Singrimum.

SÆPE multumque voluendo mecum de rerum temporalium motu, ancipitique statu, vario ac inordinato prouentu, sicut eis inhærendum à sapiente minimè considero, sic ab eis transeundum ac migrandum, intuitu rationis inuenio. Sapientis enim est officium non more volubilis rotæ rotari; sed in virtutum constantia ad quadrati corporis modum firmari. Proinde quia temporum mutabilitas stare non potest ab ea migrare, vt dixi, sapientem ad stantem & permanentem æternitatis ciuitatem debere, quis sani capitis negabit? Hæc est ciuitas Dei Ierusalem cælestis, ad quam suspirant in peregrinatione positi filij Dei, confusione temporalium, tamquam Babylonica captiuitate grauati. Cum enim duæ sint ciuitates, vna temporalis, alia æterna, vna mundialis, alia cælestis; vna diaboli, alia Christi: Babyloniam hanc, Ierusalem illam esse, catholici prodidere scriptores. Sed quia plerique gentilium ad commendanda posteris gesta priorum, de vna earum plura scripserunt, multa documenta virtutũ, vt ipsi rati sunt, proferentes, vero miseriarum nostrorum iudicio nobis reliquerunt. Extant super hoc Pompeij Trogi, Iustini, Cornelij, Varronis, Eusebij, Orosij, Iordanis, aliorumque quamplurium, tam nostrorum, quàm illorum, quos longum est ennumerare, monumenta præclara, in quibus non tam historiam, quàm ærumnosas mortalium calamitatum tragœdias, prudens lector inuenire poterit. Congrua sanè ac prouida dispensatione Creatoris ideo factum credimus, vt quoniam homines vani terrenis, caducisque rebus inhærere desiderant, ipsa saltem vicissitudine sui deterreantur: vt à creatura ad Creatorem cognoscendum, per transitoriæ vitæ miserias mittantur. Nos autem tamquam in fine temporum constituti, non tam in codicibus eorum ærumnas mortalium legimus, quàm ex ipsis nostri temporis experimentis eas in nobis inuenimus. Vt enim de alijs taceam, regnum Romanorum, quod in Daniele, propter totius orbis bello domiti singularem principatum, quem Græci Monarchiam vocant, ferro comparatur, ex tot alternationibus, maximè diebus nostris, ex nobilissimo factum est penè nouissimum vt de vrbe, senatu populoque Romano juxta Poetæ dictum, *Vix magni stet nominis umbra.* Ab vrbe quippe ad Græcos, à Græcis ad Francos, à Francis ad Longobardos, à Longobardis rursum ad Teutonicos Francos deriuatum, non solùm antiquitate senuit, sed etiam ipsa mobilitate sui, veluti leuis glarea, huc illucque aquis circumacta sordes multiplices, ac defectus varios contraxit. Ostenditur igitur in ipso capite mundi mundi miseria, ipsiusque occasus toti corpori minatur interitum. Sed quid mirum, si conuertibilis est humana potentia, cùm labilis sit etiam mortalium sapientia? In Ægypto enim tantã fuisse sapientiam legimus, vt secundùm Platonem, Græcorũ Philosophos pueros vocarent, & immatoros. Moyses quoque legislator, cum quo Deus tamquam vicinus cum vicino loquebatur, quemque diuina sapientia repleuit, erudiri omni sapientia Ægypti non erubuit. Nonne ille magnus Patriarcha, pater Gentium à Domino constitutus, Abraham Chaldæorum disciplinis institutus scientia præditus, ad vocationem Dei mores deseruit, prudentiam non dimisit? Et tamen illa magna Babylon non solùm sapientia præclara, sed & gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldæorum, juxta Isaiæ vaticinium, sine spe reparationis, facta est delubrum, domus draconum & struthionum, latibulum serpentium. Ægyptus quoque magna ex parte inhabitabilis narratur, & inuia. Hinc translatam esse scientiam ad Græcos, deinde ad Romanos, postremò ad Gallos & Hispanos diligens inquisitor inueniet. Et notandum, quòd omnis humana potentia, seu scientia ab Oriente cœpit, & in Occidente terminatur, vt per hoc rerum volubilitas ac defectus ostendatur. Quod in sequentibus, Deo auctore, plenius ostendemus. Quia ergo propter has & huiusmodi varietates mundus prorsus contemnendus, necessarium ratus sum ad petitionem tuam, frater charissime Singrime, historiam texere, per quam largiente Deo, ærumnas ciuium Babyloniæ, gloriam etiam regni Christi post hanc vitam sperandam, in hac expectandam ac prægustandam Ierosolymorum ciuibus ostenderem. Proposui ergo prioris confusiones & miserias quantum in libris inueni, vsque ad tempus nostrum edicere. De tempore quoque sequentis, quantum ex scripturis colligere potuero, non tacere, sed & ciuium eius in hac peregrinantium memoriam facere. Sequor autem in hoc opere præclara (potissimum Augustinum & Orosium,) Ecclesiarum lumina, eorumque de fontibus ea quæ ad rem propositumque meum pertinent, haurire cogitaui. Quorum alter de gloriosæ ciuitatis Dei exortu, siue progressu, debitisque finibus;

[Margin notes: [illegible] — Ægypti sapientia. — Isai 13. — Authoris propositum.]

quorum [illegible] mundi ciues semper profecerit, quique [illegible] ciues vel principes, quibus principum [illegible] in seculi temporibus extiterint, acutissimè dilectissimeque [illegible] putauit. Alter verò contra eos, qui Christianis temporibus priora præferentes inaniter garriebant de rerum humanarum variis ac miserrimis euentibus, bellis, bellorumque discriminibus, regnorum mutationibus, [illegible] ab orbe condito vsque ad tempus suum texuit historiam. Quorum vestigia sequendo sic de vtraque dicere propositum, vt tenorem historiæ non omittamus: quatenus & religiosus auditor quid in mundanis rebus ob innumeras mutationum miserias abhorrendum sit, animaduertat: ac studiosus seu curiosus indagator, non confusam rerum præteritarum seriem inueniat. Nec iustè me reprehendendum arbitror, si post tantos tantæque sapientiæ ac eloquentiæ viros, imperitus scribere præsumpserim, dum & ea, quæ ipsi copiosè profuseque dixerunt, compendio stringere, & ea quæ post ipsorum tempora Ecclesiæ Dei profutura, seu contraria à ciuibus mundi huius acta sunt, quamvis inculto stylo, executus fuerim. Nec illo me Satyrici verso Poetæ, quo ait.

Flaccus, in arte poet.

Scribimus indocti doctique poemata passim,

feriendum crediderim; dum non temeritatis, vel leuitatis, sed caritatis, quæ semper imperitiam excusare nouit, gratia tam arduum opus, quamvis indoctus, aggredi ausus sim. Neque dignè me quisquam in his quæ iuxta temporis huius consuetudinē, incredibilia fortè videbuntur, arguere mēdacij poterit; cū nil vsque ad recentem memoriā, præter illa quæ in probatorū virorū scriptis reperi, pauca de multis posuerim. Non enim propter hoc eos, si quidam ex ipsa Apostolicam in scribēdo seruauere simplicitatē, contemnendos iudicaverim: dum, sicut nonnūquam erroris fomes arguta fit subtilitas, sic sēper veritatis amica sancta fit rusticitas. De huius igitur ærumnosa mutabilitate, de illius felici stabilitate locuturus, Deum, qui huius turbulentam confusionem patienter tolerat, illius iucundam tranquillitatem visionis sui auget, & glorificat, inuocemus; quatenus eius auxilio ea quę sibi placent dicere possimus.

ORDO LIBRORVM.

Primus liber protenditur vsque ad Arbatum, regnique Babylonici translationem factam ad Mœdos, initiumque Romani nominis.

Secundus ad ciuile bellum Romanorum, Iulio, Pompeioque autoribus actum, necemque Cæsaris, ac initium natiuitatis Domini.

Tertius ad Constantinum, temporaq; Christiani Imperij, regni quoque Romani translationem factam ad Græcos.

Quartus ad Odoacrum, regnique invasionem à Rugis.

Quintus ad Carolum, regnique mutationem ad Francos, & ad diuisionem Regni & Imperij sub nepotibus eius.

Sextus ad Henricum 4. schismaque inter regnum & sacerdotium, anathema promulgatum in Imperatorem, Papam Gregor. 7. vrbe p[illegible], ac S[illegible]lerni mortuum.

Septimus vsque ad seditionem Romani populi, annumque nonum Conradi Regis.

Octa[illegible] De Antich[illegible] [illegible] mortuorum, & de fine vtr[illegible]que ciuitat[illegible].

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Proœmium, & diuisio orbis

ESTARVM rerum ab Adā pr[illegible] plasto vsque ad tempus nostrum se[illegible]riem executurus, primo ipsum, quē habitat genus humanum orbem, [illegible] cut à maioribus accepimus, breuiter d[illegible]stinguamus. Tres mundi partes esse, scriptores a[illegible] Asiam, Africam, Europam. Quarum prima duabus posterioribus magnitudine coęquant q[illegible]a via quidam duas tantū partes constituerint, Asia videlicet & Europam; ita vt Africam [illegible] p[illegible] et sui paruitatem, adjunxerint Europæ. Q[illegible] [illegible]cam tertiam mundi partem dixerunt, non [illegible]nes dimensionum, sed refluxiones marium secuti sunt. Quarum prouincias, situs, regiones qui velit cognoscere, legat Orosium.

CAPVT II.

Qualiter Adam de Paradiso ejectus vtrosque ciues genuerit; & quo tempore, juxta Iosephum, a paternis legibus declinare homines, & g[illegible]antes generare cœperint.

AD Orientem igitur, quantum ex scriptis Geneseos conjici potest, in terra Eden creata paradisus creditur. Vbi dum [illegible]ritus homo positus verbo Dei factus inobediens, in hanc peregrinationem iusto Dei iudicio dejectus est, cœpit maledictionis terram excolere primum in Asia. Generauit autem filios, vtriusque ciuitatis, de quibus agere proposuimus, primos cives. Quorum prior inuidia & bonis operibus alterius incitatus fratrem interfecit, primusque in hac valle lacrymarum ciuitatem construxit. Oc[illegible]iso Abel, alius Adæ filius, Seth scilicet, qui resurrectio interpretatur, nascitur: à quo postmod[illegible] populus Dei propagatur. Ab hoc sextus magnus ciuitatis Dei ciuis Enoch fuit; qui in tantū Deo placuit, vt ab ipso translatus ad vltima Ecclesiæ tempora in loco cunctis mortalibus inco[illegible]nito viuus reseruetur. Hominum verò genus crescere cœpit, & multiplicari, donec filij Dei ad [illegible] hominum accedentes, generavere gigantes. Quod quidam minus grauiter intelligentes, præsertim cùm pro filiis Dei alia translatio habeat Angelos, m[illegible]lignos spiritus assumptis corporib', quos incubos vocant, mulieribus mixtos putant. Alij filios Dei ex Seth [illegible] filias hominum ex Cain natas autumant. ac [illegible] ex harum conjunctione sicut de S[illegible]l[illegible]mone habes, ad obliuionem D[illegible] pron[illegible] inde que iram eius in omnes pariter e[illegible] affirmant. Et de his quide[illegible], qui ex S[illegible]th generati vsque ad septimam gene[illegible]ionem [illegible] [illegible] [illegible] in prin[illegible] Ant[illegible] [illegible] libro hic ait [illegible] D[illegible]linam rerum [illegible], & orna[illegible] [illegible] c[illegible]rum, [illegible] inue[illegible]. Et ne [illegible] ab hon[illegible] qu[illegible] inventa fuer[illegible] ant qua[illegible] [illegible] cogitationem depe[illegible] cùm pr[illegible] Adam exterminationem [illegible] om[illegible] vnam ignis vi [illegible] quaru[illegible] vi ac [illegible] fore [illegible] culumnas facientes, al[illegible] verò ex lapidibus, ambabus quæ [illegible]

concupiscerunt, vt si constructa latebris exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens præberet hominibus scripta cognoscere: quæ tamen lapidea hactenus permanet in Syria. Et ista quidem septem generationibus permanserunt.] De aliis vero sic. [Deinde animum iudicantes esse Dominum, & ad virtutem semper respicientes, tempore procedente de paternis solemnitatibus ad mala progressi sunt. Et infrà [Nam mali Angeli mulieribus coeuntes, iniuriosos filios genuerunt; qui omne bonum despicientes propter confidentiam fortitudinis, similia his qui dicti sunt à Græcis gigantes, perpetrasse traduntur.

CAPVT III.

De diluuio iuxta Iosephum, & item de longitudine antiquorum Patrum, Gentium authores, Annorum numerus iuxta diuersas traslationes, capitaque familiarū ab Adā vsque ad Noë.

ITaque cùm Deus crescente malitia genus humanum delere cogitasset, Noë iusto viro, decimo ab Adā, cum vxore ac trib⁹ filiis, totidemq; vxoribus eorum, quæ sunt octo animæ, in arca saluatis, ceteros aquis diluuij perdidit. Huius diluvij & arcæ, (quamvis quidam ex nostris ab Adam vsque ad Nini tempora à scriptoribus Gentium prætermissa, vel ignorata fuisse putent,) vt idem Iosephus ait, memoriā faciunt omnes, qui historias barbaricas conscripserunt. Quorum vnus Berosus taliter est effatus. *Dicitur autem & nauis eius, qua in Armeniam venit, circa montem Chordicum adhuc aliqua pars esse, & quosdam bitumen inde tollere, quo maxime homines ad expiationem vtuntur.* Meminit autem & horū Hieronymus Ægyptius, qui antiquitatem Phœnicis noscitur descripsisse. Sed & Manaseas Damascenus in octagesimo sexto historiaru librorū de his dicit. *Est & super Miniadam excelsus mons in Armenia, qui Paris appellatur, in quem multos confugientes sermo est diluvij tempore liberatos: & quemdam simul in arca deuectum in montis O cila summitatem, lignorumque reliquias multo tēpore conseruatas esse.* Item de Patribus, qui tam longo ante diluvium vixerunt tempore, Iosepb⁹ in primo Antiquitatum libro sic ait. [Nullus ad vitam modernam, & annorum breuitatem quibus nunc viuimus, vitam comparans antiquorum, putet falsa, quæ de illis sunt dicta. Illi enim cùm essent religiosi, & ab ipso Deo facti, cùm eis pabula opportuniora ad maius tempus existerēt præparata, tantorum annorum circulis rite viuebant. Deinde propter virtutes, & gloriosas vtilitates, quas iugiter perscrutabantur, Astrologiam, Geometriam, Deus eis amplius viuendi spatium concessit; quæ nec ante addiscere potuissent, nisi sexcentis viuerent annis. Per tot enim annorū curricula magnus ann⁹ impletur. Testes autem meidicti sunt omnes, qui antiquitatem apud Græcos & Barbaros conscribere maluerunt. Nam & Manethon, qui descriptione fecit Ægyptiorum, & Berosus, qui Chaldaica desflorauit; & Mochus & Estius, adhæc vt & Hieronymus Ægyptius, qui Phœnicam disposuerunt, cum dictis meis cōcordant. Hesiodus quoque, & Eratheos, & Hellanicus, & Acusilaus, & [illegible] Ephorus & Nicolaus, in historiis suis memoriā faciunt antiquorum annis mille viuentium: Hæc Iosephus. Quod autem [illegible] dictum est, quosdam ex nostris [illegible] Gentium tempora [illegible] ignorata, vel silentio suppressa putasse, sicintelligi potest, quod Barbaros non dignati fuerint inter scriptores computare. Vel quòd tunc primò scripta aliqua authoritate digna arbitrētur, cum per annorum digestionem in ordinem redacta fuerint. Fuerunt autem ab Adam vsque ad diluvium iuxta Septuaginta interpretes, anni duo millia ducenti sexaginta duo: iuxta Hieronymum mille sexcenti sexaginta sex. Capita familiarum decem, Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Iared, Enoch, Matusalē, Lamech, Noë.

Genes. 5.

CAPVT IV.

Quomodo post diluvium genus humanum à filiis Noë multiplicari, quibus in terris primò dispergi cœperit, De turre quoque Babel, & cōfusione linguarum. Auctoritas etiam de hoc Sibylla. Supputatio quoque diversa à Noë vsque ad confusionem linguarum.

TRansacto diluvio Noe cùm vineam plantaret, vinum bibens inebriatur, & ea ebrietate nudatus est. Quod vnus filiorum videns derisit, alter operuit. Fuerunt itaque hi duo fratres primi post diluvium ciues ciuitatū, de quibus agimus Abhis & tertio, Sem scilicet, Cham, & Iaphet, diffusis vbique filiis, nepotibusque illorū, vniversum genus hominū propagatur. Vnde Iosephus. Galathæ olim sunt dicti Gomoritæ, quos Gomer instituit. Magog qui & Scythæ, Magogas à se institutos nominauit. Medi à filio Iaphet Madeo. Iones Helladicique à filio Iaphet Iano. Thyras Thyreuses, quibus Græci Traium nomen mutauerunt, Cethim autem Cethimam insulam habuit, quæ nunc Cyprus dicitur, & ab ea omnes insulæ, & maritima loca Cethim hebraicè nuncupātur, vnde & quędam ciuitas Cypri Cythis à Græcis nominatur. Omnibus verò erat lingua vna, & labium vnum Superbia igitur instigante, turrim seu ciuitatē in cāpo Sennaar, auctore Nembroth, qui de stirpe Cham descenderat, quæ cœlos attingeret, cogitauerunt construere. Quod Moyses noster in Genesi hoc modo prosequitur, Filij Cham Chus, & Chanaan. Chus genuit Nembroth. Ipse cœpit potēs esse in terra: & erat robustus venator coram Domino. Fuit autem principiū regni eius Babylon, & Arach, & Archat, & Chalāne in terra Sennaar. Sed Dominus inspector cordium, iustusque Iudex, hanc in tenera mūdi ætate emergentem contumaciam non ferens, animaduertere voluit, linguasque eorum confudit: propter quod & turris ab hac cōfusione babel nomen accepit. Hinc septuaginta duæ linguæ per totū orbem dispersæ sunt. Hæc est illa Babylon, figurans eam, cuius sunt ciues omnes qui ordinationi Dei superbiè resistere conantur, ac per hoc cōfusione digni ab æterno judice reputantur. Huius turris & confusionis, vt item in libro antiquitatum ait Iosephus meminit Sibylla dicens. Cū omnes homines vnius vocis existerent, quidam turrim excelsam ædificauerunt, tamquam ascensuri per eam in cælum. Dij vero immittentes ventos euerterunt eam, & vocem propriam vnicuique tribuerunt: & propterea vocari contigit Babylon ciuitatem. De campo vero Sennaar in regione Babylonis meminit Estius, ita dicens. *Qui verò de Sacerdotibus sunt erepti, Ieuis sacra sumentes in Sennaar Babylonis venerunt.* Fuerunt autem [illegible] à diluvio vsque ad Nembroth [illegible] Heber vnde Hebræi: anni [illegible] vnus: sed [illegible] ppu-

Genes. 9.

Genes. 10.

Genes. 11.

mundum culta, iisdem fere temporibus. Haec, vt alij dicunt, ex Æthiopia orta est, eiusdem gentis regina, infite, lateque imperauit, ac literas Ægyptias inuenit, vnde & cultum diuinum ab eis meruit.

Minerua literas, vt aiunt, inuenit Ægyptias.

CAPVT XII.

De pralio inter Thelcises Charathasos, Phoroneū. Parphasios. & exordio habitationis Rhodi insula.

Circa idem tempus peruicax fuisse prælium inter Thelciscos, & Charathasos, aduersus Phoroneum Argiuorum Regem, & Pharphasios, ancipiti gestum victoria fertur, tandemque à Phoroneo victos, ac profugos factos in Rhodis insula, quæ Ophiusa tunc dicebatur, quam omnes humanæ habitationis extortem putabat, consedisse Thelciscos. Ex hinc eadem insula, in qua Colossos ciuitas posita est, satis opportuna carinis inhabitari cœpit.

CAPVT XIII.

De diluuio Ogygij, & apparitione Mineruæ; & quorum Principum tempore Isaac mortuus sit.

Anno ab imperio Nini 260. fæuii in Achaia Ogygij Eleusinæ conditoris ac Regis fuit temporibus diluuium, quod & ab ipsius nomine Ogygij diluuium est appellatum. Minerua tunc ad lacum Tritonis in virginali ætate apparuisse dicitur: vnde Tritonia vocatur. Regnantibus Assyriorum 10. Rege Baleo, Sicioniorū 9. Messapo, Argiuorum 3. Api, mortuus est Isaac 180. annorum, Iacob & Esau 120. annos habentibus.

CAPAT XIV.

Quorum Principum tempore fames in Ægypto sub Ioseph fuerit, auctoritateſque Gentilium de hoc Ioseph testimonium perhibentium.

Anno ab imperio Nini 292. regnantibus, quos iam nominaui, Baleo, Api, sub Ægyptiorum Rege Diopolita, cui nomen Amasis erat, fuisse in Ægypto maximam primò vbertatem, pòst intolerabilem famem, cui Ioseph, vn° de 12. filijs Iacob, à fratribus venditus, sedex Dei dispensatione toti Ægypto præpositus, diuina prouisione subuenerit, Pompeius quoque, ac Iustinus eius breuiator sic refert. Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit: cuius excellens ingeniū fratres veriti, interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus depottat° in Ægyptum, cùm magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, in breui ipsi regi percarus fuit. Namque & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentiam condidit, nihilque diuini iuris humanique ei incognitum videbatur: adeo vt etiam agrorum sterilitatem futuram ante multos annos prospiciens, fruges congregasset: tantaque eius experimenta fuerunt, vt non ab homine, sed *Deo responsa* videre*tur*. Sic Iustinus. Qualiter verò populus D[illegible] Æ[illegible]ptum descenderit, ibique peregrinat[illegible], Moyses noster, quem & ipsi fecerunt [illegible] sapientemque, vt postea monstrabitur, [illegible]ntatur, sc. piū [illegible]liquit.

Genes. 38. & 39.

CAPVT XV

De idolo Serapis, vnde exordium sumpserit.

Ea tempestate magnum id[illegible] .l[illegible] toriū Serapis, quod Christianis [illegible] impo[illegible] sub Theodosio Imperatore Ec[illegible]siastica destructa narrat historia, Argiuorum regi Api [illegible] translucta, ac ibidem mortuo, ab Æ[illegible] factum. Cur autem post mortem eius non Apis sed Serapis dictum sit, Varro huiusmodi causam reddit. Quia enim area, in qua mortuus ponitur, quam omnes sarcophagum vocant [illegible] dicitur græcè, & ibi venerari eum sepultum cœperunt, priusquam templum eius esset constructum, velut soros & Apis Sorapis primò, deinde vna litera, vt fieri assolet, commutata, Serapis dictum est. Fertur tamen quidam, In eph nostro, eo quòd Ægyptius a fame liberauerit, hoc factum fuisse simulachrum.

CAPVT XVI.

De Argo, vnde Argiui. Quibus diebus Iacob mortuus sit. De feminibus primo allatis in Græciam. De morte Ioseph, & natiuitate Mo[illegible] & [illegible] rum principum tempore hoc factum fuerit. De Prometheo & Atlante, Atlantisque n[illegible] [illegible] Mercurio.

Mortuo Api filius eius Argus, ex quo Argiui appellati sunt, patri successit: [illegible] Huius diebus regnante apud S[illegible] [illegible], apud Assyrios manente adhuc Baleo, n[illegible] est Ioseph annorum 147. Tunc etiam delata [illegible] hunde seminibus, primò cœpit habere se[illegible] Græcia. Et nota, quòd Græcia, quæ ceter[illegible] præcellit gentes sapientia, aliunde seget[illegible] [illegible] se, vt ex primi patet historia, accepi[illegible] [illegible] infor[illegible]matur iudicijs & legibus, quam [illegible] panibus.

CAPVT XVII.

De diluuio Deucalionis, & aſin Æ[illegible] De Baccho, qui & Liber pater, & ortu A[illegible]narū.

Anno ab imperio Nini 49[illegible] re[illegible]ante apud Athenas à Cecrope 30. An[illegible], vel iuxta alios sub ipso Cecrope memorabile illud sub Deucalione diluuium fuit. Qui ideirco, quod venientes ad se circa montē Parnassum tatibus eductos fouit, & aluit, genus hominum reparasse in fabulis legitur. Ea quoque tempestate, diris morbis, pestilentiaque mortifera æstuasse Plato refert Æthiopiam [illegible] Medis gentem simplicem, ac nulli vnquam obnoxiam, suisque terminis contentam. Liber pater sanguine madefecit, libidinibus polluit Indiam. Sed quia Athenarum fecimus mentionē, qualiter, & à quo condita, vel cur hoc nomen sortita fuerit, dicamus. Cum ergo à Cecrope conderetur, vel instauraretur, apparuisse ibi vno loco oliuæ arborem, alio erupisse aquam, Varro refert. Motus his rex prodi[illegible], ad Delphicum Appo[illegible] [illegible] [illegible] respondisse dicitur [illegible] Mineruam [illegible] aquam N[illegible]ptunum [illegible]nificare, in potestateque ciui[illegible] esse, ex [illegible] po[illegible] [illegible] nomine ciuitatem vel[illegible] [illegible]. Rex conuocatis vtriusque sexus po[illegible] [illegible], statuitque ex vna parte maribus ex alia fœm[illegible] cum vna persona mascul[illegible] ex[illegible] [illegible]rent fœminæ, Mineruæ dicand[illegible] hoc [illegible] ciuitatem [illegible] [illegible]uerunt. [illegible] vocera est [illegible] no [illegible] plurali[illegible] A[illegible]æ, quod [illegible] nomen Mine[illegible] [illegible] co[illegible] nat. Ob ea [illegible] æstua[illegible] [illegible] [illegible] po[illegible] p[illegible]rum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ben[illegible], et hæc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quæ[illegible], eum placare [illegible] [illegible] [illegible] b[illegible] liberalium a[illegible] [illegible] quem [illegible] motum nutrix [illegible]

Aqua A[illegible] na com[illegible]

...tione ... ficatione dæmonum inchoatur.

CAPVT XVIII.

... principum tempore Moyses filios Israel ... Aegypto eduxit testimoniumque de hoc Pompei, Iustini, Cornel. scriptorum gentium.

ANno ab imperio Nini 4.. regnantibus apud Assyrios Ascalade, apud Sicionios Marathio, apud Arginos ...a, Moyses ..., decem aurea plagis perc... Ægypto de seruitute ejus liberatum eduxit Israel. Quod Iostinus, seu Pompeius, atque Cornelius vterque ... vario modo testantur. Ait ergo Pompeius, siue Iustinus ita. Fili⁹ Ioseph Moyses fuit, quem præter scientiæ paternæ hereditatem, etia forma pulchritudo commendabat. Sed Ægyptij cum scabiem atque vitiliginam paterentur, resp. unso moniti, eū cum egris, ne pestis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exulum factus, sacra Ægyptiorum furto abstulit, quæ armis repetentes Ægyptij, domum redire tempestatibus compulsi sunt. At verò Cornelius de eadem re sic ait. Plurimi authores consentiunt, orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Bochorim adito Hammonis oraculo remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum, vt inuisum diis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit, ceteris per lacrymas torpentibus, Moysen vnum exulum monuisse, ne quam deorum hominumque expectarent opem, sed sibimet duci cælesti crederent, primo cuius aux...io præsentes miserias propulissent. Itaque ambo isti, quamuis ab eo multa strenuè acta malitiosè celauerint, magno tamen illi duci Moysi nostro testimoniū præbuerant inuiti. Hæc idcirco de historiis ponere volui gentium; vt ostenderem, ciues Babyloniæ, ad damnationis suæ cumulum veritatis assertores fuisse quidem, sed erroris mendacia non deseruisse. Eo tempore sole per deuia oberrāte feruor intolerabilis terras exussit. Vnde ridiculosā Phaëtontis fabulam vario errore delusa gentilitas texuit.

CAPVT XIX.

De Danao, Perseo, & diuersis abominationibus gentium, unde de Babylone fugiendum, & ad ciues nostros transeundum sit.

ANno ab imperio Nini 515. quinquaginta patricidia inter Ægypti Danaique fratrum liberos vna nocte commissa feruntur. Danaus autem tanti sceleris auctor, ad Argos cedens: & à Steneleo rege ipsorum humanè susceptus, postmodū cum infidelitate regno expulit, & ipse pro eo regnauit. A quo Danaū genus tractum puto, ab eoque perfidiæ scelus ad illos deriuatum esse. Vnde & illud Vir...ilianum. *Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab vno Disce omnes.* Qui rursum. *Timeo Danaos & dona ferentes.* Iisdem diebus Perseus à Græcia in Asiam nauibus transuectus, Barbaras gentes domuit, easque de nomine suo Persas vocauit. Pudet hic ex...erabiles flagitiorum excessus pandere. Tuo... Bu...yr... hospites suos diis suis immolans ... immanitas Progne & Philomenæ parricid...um. ap... tumqua marito ab vxore filiu... genitis audi... potetit Omi... Tantali, ... lopisque ... pessima, Ganimedemque Troi regis filium ... Tantalo Phrygiorū rege fla... sub no... Dei sui raptum, maxi...que ... lum inde exercitatum. Quid de fla...tus L... miniadum, de Oedippo interfectore patris, matre, marito, filiorum fratre, vitrico suo; de Me...æ quoque veneficiis, ac crudeli amore di...mus. Nonne tanta tamque inaudita huius tempo...is scelera fuere; vt etiam fugisse astra ab ipsis ...ribus mundi dicantur? Quid igitur hic aliud, quàm fugiendum esse da medio Babylonis, ciui...ue sceleratissimorum ciuium consortio, atque ad ciues nostros transeundum asseruerim?

CAPVT XX.

Quot annos Moyses ductor populi Dei fuerit, & quot annorum mortuus, Iesu in formam fecudi ancatum populi relinquit: & quòd non sine causa nam & inaudita tūc mudus sceleribus inferbuit.

MOyses ex Ægypto populo Dei educto legem in monte Sinai dedit, per quadraginta que annos rector eorū in deserto existens, annorum 120. moritur: Iesuque filio Naue ducatum populi reliquit, Hic primus officio nomineque formam gerens Saluatoris, in terram promissionis, quæ huius vnde agimus typus est ciuitatis, populum Dei inducere meruit. Nō fortuitis casibus, sed Dei prouidentiæ diuidentis inter lucem & tenebras ascribendum reor, quòd circa tempus egressionis filiorum Israel ax Ægypto, vel iuxta alios, mausionis in terra promissionis, nouis & inauditis, vt modò retulimus, mundus inferbuit sceleribus. Vt enim rege cæli Christo nato rex terræ turbatus legitur Herodes, sic non immeritò Domino in Ægyptum descendente, populumque suum inde educente diabol⁹ turbatus, ad ausus nefarios, factaque scelerattissima permissam sibi crudelitatē incitauit. Vnde & adhuc Domino de Ægypto mundi huius seruos suos ad regnum suum vocante, mundum frequenter concuti ac turbari videmus. Eadem ratio est, si circa introitum populi Dei in terram promissionis, & electionem gentium ibi morātium talia fuere.

Dentera vl tima.

CAPVT XXI.

De bello Cretensium, & Atheniensium, & Minotauro, vndeque fabula Centaurorum orta sit.

ANno ab imperio Nini 640. fuisse bellum in...ane inter Cretenses, & Athenienses, victoriamque magis Cretensibus cessisse ferunt, victosque ex Atheniensibus Minotauro, aoi fero homini, aut humanæ bestiæ expositos. Quam historiam non solum ex hoc bello, sed etiam ex artificiosis factis Dedali, in fabulis nouissimam, à pueritiae in scholis tritam, prosequi non oportet. Ea tempestate Laphitæ cum Thessalis decertantes, Thessalosque discurrere in equis à longo videntes, equis mixtos putabant, & exhinc Cētaurorum fabula tradicta est.

CAPVT XXII.

De Vesore rege Ægypti, & Scythis, dominatuque Scytharum in Asia.

ANno ... imperio Nini ... Vesores rex Ægypti Sc...is bellum indixit. Cui Scythæ ridiculose resp...derunt fr... stra ditissimum regem contra paup... rea bellum sumpsisse. Adijcerūt etiam sec... on oporteat adeptos venire, cum et vltro occurrere p...tant sibi. Dicta factis sequuntur. Pugna con...tta ..., fugienteque Vesore, ac destituto exercitu ... præda magna capta, Scythæ quoque Ægyptum populassent, si Nili paludib⁹ coe... ... suissent. Inde reuertentes Asiā peruagant, eamque pene totam vect galem fe-

Aeneid. 2.

Persa vnde dicti.

[illegible] motaten- [illegible] m[illegible]a fi- [illegible] rogutur.

CAPVT [illegible]

De ex[illegible] Amazonum, & pri[illegible]patu earum qualiter E[illegible]esum, & in ea templum Diana cōdiderint. Et cur Amazones [illegible] sunt.

Orosius Plinius & Scholip[illegible] plus habet.

MEdio tempore duo reg[illegible] juvenes Plini[illegible] & Scolopetius Scyt[illegible] ulsi, cum ingēti multitudine, in Ponti, & Cappadociæ oris juxta Thermodoontem amnem consedere. Vbi dum vicina quæque populantur, insidiis finitimorum trucidantur. Horum vxores exilio simul ac viduitate permotæ, fœmineæque fragilitatis oblitæ, maribus qui superfuerant occisis arma sumpsere. Petitique à vicinis connubiis, masculos necabant, fœminas seruabant. Ex his Amazonum genus traductum est. Quæ iotā tum, mit[illegible] ctu, inualuere mulieres, vt pene toti Asiæ, ac Europæ imperarent. Hæ dicuntur illo tempore Ephesium condidisse, ac Dianæ tāquā deæ belli, templum multis dehinc seculis famosum, fabricasse. Porro ex eo quod dexteras, ne ictum sagittarum impedirent, adurebant mamillas, Amazones, quasi sine mamillis sunt dictæ.

CAPVT XXIV.

Quorum principum tempore Iesus mortuus sit, & de judicibus qui post eum fuerunt. De Cadmo, & theologis. De regno Micenarū ac regno Laurenti in Ital a, & Carmen[illegible] nympha.

Mors Iosue

MOrtuus est autem Iosue in terra promissionis, regnantibus apud Assyrios, [illegible]8 Amintha, apud Athenienses 4. [illegible]tchthonio, apud Sicionios 16. [illegible]otace, apud Argiuos 10 Danao. Exhinc cœperunt esse judices in populo Dei vsque ad Saulem. Quorum primo judicante Othoniel Cadmus græcas literas inuenit. Per idem tempus fuere theologi, qui de diis falsis canerent, Orpheus, Museus, Linus. Regnum etiam finitum est Argiuorum, & translatū est ad Micenas, vnde fuit Agamemnon. Exortum quoque est in Italia regnum Laurentum, vbi pater Fauni Picus Saturni filius, qui & Sterces, eo quòd primus stercore agros fecundari fecit, dicebatur, post patrem regnauit. Delbora femina prudente, ac prophetissa judicante Israël, Assyriis verò imperante 24 Lamphere, Apollo citharam condidit, ac artem medicinæ inuenit. Non multò post judicante Iair in Israel, Carmētis nympha literas Latinas reperit.

Delbora Iudic 4.

CAPVT XXV.

De rapta Helena, & subuersione Troiæ, [illegible] initio gentis Romanorum & Francorum & fundatione Patauii. De Samsone, & Hercule, & aureis [illegible]culis in Italia.

ANno ab in[illegible]o N[illegible]t 87[illegible] raptam [illegible] Helenam, co[illegible]ner[illegible] factam adversùs Troiam fer[illegible] obsidi[illegible] famosumque [illegible]r Troiæ ex[illegible]m. Quod q[illegible] scire d[illegible]at Homeru[illegible] o-rem P[illegible]m, seu Virgilium [illegible] Romani gent[illegible]uxisse originem ab [illegible] t ip[illegible] adulator, viro forti, vt v[illegible] pa[illegible] proditore, ac necro[illegible] etiam vxore suam diis im[illegible]lave[illegible] Vergilius. Ferunt etiam, Francor[illegible] traxisse principium. Dum enim Trojanorū p[illegible]-

[illegible]tpe[illegible] in Scyt[illegible] ac prim[illegible] dicti [illegible] porc[illegible] V[illegible]centini[illegible] posito [illegible] libertat[illegible] pramio, [illegible] tes sub[illegible] ni[illegible] ipsæ [illegible] principe [illegible] Fran[illegible]unt vocati, à feritate, vel [illegible] litate. lingua enim eorum Franco [illegible] Tradunt tamen quidā, [illegible] quodam Fr[illegible] Troianorum principe, qui juxta Rhen[illegible] Francos esse appellatos. Monstrantq[illegible] tum vrbem adhoc, quam ipsum construx[illegible] trioque nomine Trojam, fluuiumq; eius [illegible] vocasse asserunt: quæ postmodum [illegible] Sar[illegible] destructa, ac rursū [illegible] Christianis rex[illegible] this vsq; hodie vocatur. Quomod[illegible] ver[illegible] lias, quas modo inhabitant venerint, [illegible] ac tempore, Deo adiuuante, dicemus, [illegible] origine Francorum gentis dicta hunc ten[illegible] cum. Diffusis longe, lateque per orbem Tr[illegible]anis, Antenor quoque Patauii fundator e[illegible]t. Vnde Vergilius. [Athenor potuit mediis el[illegible]sus Achiuis, Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus Regna Liburnorum, & fontem [illegible] errare Timaui.] Et infra. Hic tamen ill[illegible] vrbem [illegible] sedesq; locauit. Et Lucanus. [Patauiq[illegible] Quatum quidam Galliæ vrbem Pictauum, nonnulli Baioariæ Pataujam, alij vero V[illegible]netiæ Paduamque Patauium putant. quod & ve[illegible]' est, & sen[illegible] Vergil[illegible] accommod[illegible] Fa[illegible]um est autem hoc celeberrimum excidium, cum [illegible] regnum Laurentum cessi[illegible] ad [illegible] quæ filius Fauni Latinus, judicat[illegible] bræ s[illegible]b don, vel iuxta alios viro fort[illegible] [illegible]amson [illegible] etiam ob incredibilem forti[illegible] Herc[illegible] putabant. Vtrum autem ipsum vere pu[illegible] Herculem, dicere nun est meum. Fu[illegible]e aut[illegible]m contemporaneos, ex hoc quod circa subuer[illegible]onem Troiæ extiterunt, innuitur. Hæc R[illegible] regni principia, aureis seculis, id est sine [illegible] inerti, bellorumque turbulentia sub Saturno inchoata Laurenti fuere. Verū abhinc ferre[illegible] successit ætas.

Sam[illegible] & H[illegible] [illegible]roni.

CAPVT XXVI.

De seculis ferreis inchoatis sub Ænea & Turno. De erroribus Vlyssis, & fabulo[illegible] [illegible]stis Diomedis, & item Vlyssis A[illegible]atione de [illegible] verissimilis secundum Sanc[illegible]tum [illegible]ipta & exempla.

AEneas enim in Italiam nauibus ex Phrygia transvectus, L[illegible]tini Regis filiam accepit, grauique inter i[illegible]sum & Turnum ob hoc bello[illegible] ni o[illegible] discrimine, humano cruore aurea [illegible] in ferreum commutari docuit. Quod Vi[illegible], vtrum vera [illegible], vel a[illegible]ulationis fuco fa[illegible]cer, pu[illegible] h[illegible] mo vet[illegible]rum ordine pro[illegible] qui ut [illegible] Tr[illegible]norum profugis dicta [illegible] ficta [illegible] Victores ver[illegible]us tanta sequuntur d[illegible] ernit[illegible], vt non im[illegible] q[illegible]n tam miserrimo f[illegible] ur[illegible] tatu, noxio [illegible] fue[illegible] buer[illegible] t laic, d[illegible]r. Vt enim [illegible] tn o[illegible] flu diu[illegible] t[illegible] o [illegible], quo[illegible] care[illegible] ex A[illegible] socii[illegible] ia m[illegible] Tro[illegible] n a [illegible]xa[illegible] ex [illegible] tunc n[illegible] t[illegible] cc m[illegible] r, Vlissi [illegible] gor[illegible] m[illegible] in tæd[illegible] de ci[illegible]

[illegible]mi[illegible] virum. [illegible] post tem[illegible]

[illegible]mo[illegible] minum m[illegible] [illegible]b.

T[illegible] pene o[illegible] n[illegible]tem [illegible] do q[illegible]m obtrando [illegible] nitens [illegible]

[illegible]x

terræ marisque miseriis participauit. Vnde de eo præcipuus Orator in libro de Officijs. *Quàm multa passus est Vlysses in illo errore diuturno; cùm & mulieribus, (si Circe & Calypso mulieres appellandæ sunt,) inseruiret: & in omni sermone affabilem se esse vellet; domi vero & contumelias seruorum, ancillarumque pertulit; vt ad id aliquando, quod cupiebat, perueniret! At Aiax quo animo traditur, millies oppetere mortem, quàm illa ab alio perpeti maluisset.* Hic in Hispania Vlyssi bonam, quæ à nostris nuper Saracenis ablata est, & in Gallia Troyam, de qua supra mentio facta est, primus condidisse dicitur. Quare & hoc quod de Francone traditur, fictitium videtur. De fabulosis autem, & penè fidem excedentibus stultitiis eorum quid dicam? Denique non solùm fabulæ concrepant, verum etiam planæ sunt historiæ, socios Diomedis in aues mutatos, quæ ipso in Deum translato, circa templum eius in insula Diomedia, haud procul à monte Gargano situm volitent, aquasque ministrent. Quòd juxta Augustinum intantum Varro probare videtur, vt easdem aves ex Græcia refert venientes tam-

Aug. 18. de Ciuit. c. 17. quam ciues cognoscere, alienos diris à se morsibus repellere. Quod vt probabilius idem Varro faciat, de famosissima Circe, quæ socios Vlyssis mutavit in bestias; & de Arcadibus, qui transnatando stagnum in lupos convertebantur: qui si humana non vescerentur carne, quod post octo annos transmenso amne rursum reuerterentur ad humanam formam, commemorat. Exprimit etiam ex nomine quemdam Demenetum de sacrificio Arcadum gustasse, & in lupum mutatum, decimo tandem anno in propriam figuram reuersum fuisse. Vnde & dicit Deum eorum Ly-

Deus Arcadum Licæus. cæum dictum; Græci enim lupum λύκον lycum dicunt. Romanorum quoque lupercos ab eis originem duxisse narrat. Quæ omnia vtrum Deorum suorum amore fingant, an ita ludificatione dæmonum, ac quibusdam abditis terræ seminibus fieri possint, dicere non est præsentis operis.

Ibid. c. 18. Augustinus tamen suis temporibus Præstantium quemdam nomine, de patre suo retulisse dicit, quod venenum in caseo sumpserit, vnde in lecto quasi dormiens multis diebus iacuerit; euigilans autem caballum se factum, ac annonam se portasse retulerit. Narrat etiam idem pater, cùm in

Ibidem Italia esset, se de quibusdam mulieribus audisse, quæ in caseo dato solerent viatoribus diabolica machinamenta, vnde in iumenta verti viderentur: qui dum peractis operibus ad se redirent, mentem se rationabilem habuisse testarentur. De

Vita Patrū. Machario quoque Eremita scriptum inuenies, quòd puella ad eum, quā amici in equam à maleficis mutatam dixerunt, ducta fuit; quam ille intuens, puellam dixit se videre, non equā. Itaque amicis equa visa fuit, sed homini Dei puella apparuit. Vnde ad Deum fusis precibus, tā puellam quàm amicos eius à præstigiis dæmonum liberavit. Ex his ergo ac similibus apparet, dæmones quidem hominum naturam mutare non posse: sed occupatis illis corporis partibus, per quas ratio operari solet, mentem hominis offuscare, cernentiumque oculos, vt hæc putent, occultis machinamentis, ac abditis naturæ seminibus fascinare. Vnde ad Galatas Paulus dicit. *O*

Galat. 3. *insensati Galathæ, quis vos fascinauit?* Dæmones quippe multa tam ex sublimitate naturæ, quàm ex antiquitate temporis, & experientia rerū permissu Dei scire ac posse dicuntur, vnde non solùm mundi ciues decipiant; sed & ciuibus Christi, si ab ipso non prohiberentur, noceant. Ex quo liquidò probari potest, quod Balaam, qui vtique Gentilis & ariolus fuit, tantam ex præstigiis dæmonum efficaciam habuit, quòd etiam populo Dei, si ab ipso prohibitus non fuisset, maledicere potuisset. Non enim, vt quidam putant, propter hoc quod de ipso dicitur, *Loquar Domino,* Dominum & Deum verum colebat, sed cùm dæmoni, quem ipse Dominum vocabat, se loqui putaret, Dominus, vt hoc quod ipse malitiosè proposuerat, impediret, sapienter se interposuit; vt nō iuxta voluntatem suam populo suo nociua, sed iuxta nutū Domini profutura diceret. Cui sensui & hoc fidem facit, quia crebris eum sacrificiis & hostiis à proposito inclinare tentabat: quod de incommutabili diuinæ majestatis essentia credere vel præsumere absurdum esset.

CAPVT XXVII.

De morte Æneæ, & regno Silvij. De defectu regni Sicioniorum sub Heli iudice. Et qualiter Romani & Græci morum & linguæ affinitatem habere cœperint, aliasque gentes barbaros vocare consueuerint.

REgnante apud Assyrios Authene, Sicioniis imperante Pelago, Samsone iudicante Israël, Latino mortuo, tribus annis in Latio regnauit Æneas. Quo mortuo, quia non comparuit, ab eis factus est Deus. Imperantibus Assyriis 29. Onco, Atheniensibus, Mensato, 4. Latino Rege Ænea Syluio, Ænea non de Creusa, sed de Latini Regis filia genito, Iudice autem Hebræorum Heli, regnū Sicioniorum, quod per quingentos 50. annos, vel ampliùs durasse dicitur, defecit. Vnde est illud Castoris Chronographi. Exponemus & Sicioniorum Reges ab Agialeo vsque ad Zeusippum, qui omnes regnauerunt annis nongentis quadraginta quinq;. Et Sacerdotes Carnii sex, qui præfuerunt annis triginta duobus, post quos Sacerdotes constitutus est Cardidemus, qui impensas non sustinens fugit. Ex hinc Atheniensium Respublica authoritatem habere cœpit in Europa. Æneas iste, eo quod matrem ejus Ascanium timens, in siluis latitando, eum dum adhuc puer esset, abscondit, à silua vocatus est Siluius. Ex hinc Græci & Latini, quasi in vno semine coalescentes, quamdam & morum & linguæ affinitatem habere cœperunt: aliasque gentes tamquam rationis acumine, & oris venustate minùs vtentes, barbaros vocare consueuerunt. Quòd enim tam ingenio quàm eloquio ceteris Græci præferantur Gentibus, Poëta ostendit, qui ait.

Græcis ingeniū, Graiis dedit ore rotundo Musa loqui

Et alibi.

Græcia facundum, sed malè forte genus.

Vnde & tres linguæ principales habētur: propter cultum Dei & antiquitatem Hebraica; propter prudentiam & eloquij leporem Græca; propter potentiam, & item prudentiam Latina

CAPVT XXVIII.

De Samuele & Saule, Codroque Atheniensium Rege. Nomina etiam Iudicum à Moyse vsque ad Samuel.

POst mortem Heli, Hebræorum Iudex factus est Samuel: à quo dum Regem peterent, acceperunt Saulem, regnante apud Assyrios Dercilo. Circa idem tempus Codrus Rex Athenien-

sium Peloponensibus hostibus, eo quod responsum accepissent, se non prius ab Atheniensibus superandos, nisi regem eorum occidissent, mutato habitu se obiecit, ad propriamque necẽ jurgiis prouocauit. Vnde Vergilius *Et jurgia Codri.* Et alibi. *Rumpantur ilia Codri.* Quem Athenienses ob hoc cultu diuino honorare decreuerũt. Et exhinc magistratus, qui temp. administrarent, post reges habere cœperunt. Et hi tradun-

Iudices Hebræorum. tur in populo Dei post patriarchas fuisse judices, Moyses, Iesus, Othoniel, Aiot, Delbora, Gedeon, Abimelech, Thola, Iair, Iephte, Abessan, Ahialon, Iahdon, Samson, Heli, Samuel.

Capvt XXIX.

De temporibus Regum & Prophetarum. De David & Salomone, filioque eius Roboam, qualiter sub eo ex peccatis patris sui Salomon regnum scissum fuerit, in breui desolandum. De virtute Heliæ & Helisei.

EXhinc reges, & Prophetarum tempora supputantur. Quorum primus reprobato Saul fuit David, magnus ciuitatis Dei princeps, vtpote cui post patriarchas primo facta promissio est, quod de eius semine Christus, huius de qua agimus, ciuitatis auctor, foret nasciturus. Cuius filius Salomon, Imperante Assyrus Eupale, templum iã cultu Dei, quàm operis structura nobilissimum, eo tempore quo in Italia Alba est condita, construxit. Qui etiam ne tam ob potentiã, quàm ob præclarã, qua omnes mortales præcellebat, sapientiam, illud semen, quod David promissum, dispositum per Angelos, omnes gẽtes possessurũ erat, putaretur, à Domino labi est permissus. Amator enim cùm esset mulierũ ardentissimus, quas vsque ad mille ac pene omnes alienigenas habuisse perhibetur, ab eis vsque ad idololatriæ voraginem est tractus. Ex quo accidit, vt dum ipsi propter merita David patris sui Dominus parceret, de manu filij eius Roboam, Imperante Assyrus Tetrade, scinderet regnum, duasque ei tantum tribus, Iudam videlicet & Bẽiamin relinqueret. Hic etiam illud nobilissimum regnum in seipsum diuisum, juxta veritatis vocẽ desolari debuit, intantum, vt nullum ex regibus Israel, ex Iuda vero paucissimos eiues inuenias Hierusalem. Et vt auctoritatis verbis vtar, à David vsque ad transmigrationem Babylonis, præ-

Eccli. 49. ter Ezechiam & Iosiam, omnes peccauerunt, nec tamen omnes alij reprobi fuerunt. Proinde vtriusque regni peccatis exigentibus, primo Israel, postremo in captiuitatem ductus est & Iuda. Habuit tamen vtrumque regnum, qui peccantis populi, ac præuaricatorum regum excessus reprehenderent regni Christi cives. Inter quos in regno Israel Helias & Helisæ* floruere, qui eximiis vitæ meritis cœlum claudere, ac rursum aperire, mortuos suscitare, ignibus imperare, ac innumera prodigiorum, ac signorum miracula facere à Domino meruere. Horum prior igneo curru in aëra vivus transuectus, adhuc manere creditur superstes. Alter vero mortuus, mortuũ suscitasse inuenitur. Et nequis parvam tunc temporis fuisse civitatem Dei arbitretur, audiat de Israël tantum ad Heliam à Domino dictum. Reliqui mihi 7. millia virorum. Qui in scriptura frequenter numerus pro infinito poni solet. In Iuda vero Osee, Esaias, aliique plures, quos suo loco ponemus, non solum prædicauerunt, sed etiam civitati Dei plurimum profutura monimenta librorum reliquerunt. Sed jam ad cives mundi revertamur.

Capvt XXX.

De regibus Albanorum vsque ad Romulum, & Aventino monte.

ALba à Sylvio Ænea condita, reges Latinorum ibidem regni sedẽ locauerunt. Successit vero Syluio Latinus, & illi Alba, cui rursum Ægyptus, ac deinde Capis, post quem Tyberis, quæ prius Albula dicebatur, nomen accepit. Post Tyberinum filius eius regnauit Agrippa, deinde Aremulus, sicque consequenter Auentinus. Qui omnes à primo Ænea Siluio Silvij, sicut postmodum Cæsares à Cæsare sunt dicti. Aventinus autem mortuus, & in monte ex nomine suo Aventino vocato sepultus, colebatur vt Deus. Dicunt alij, ab adventu avium hũc montem Aventinum vocari. Roma enim constructa à duobus fratribus, scilicet Romulo & Remo, historia Romana testãte, de impositione vocabuli civitatis inter eosdem fratres lis oriabatur: & quia neuter eorum alteri cedere voluit, vt lis illa per sortem vel per augurium terminaretur, vtrique complacuit. Remus ergo quia senior, prior est egressus, & in Aventino monte septem vultures conspexit. Romulus autem post eum egrediens, duodecim in eodem monte vidit. Et quia exhinc apud posteros inolevit vsus quærendi augurium in eodem monte, Aventinus dictus est ab aduentu avium. Vel Aventin* dicitur, quasi euentinus, ab evento futurorum, qui similiter inibi in volatu avium quærebantur. Inter hunc & Romulum duo tantum Reges fuisse dicuntur, Procas & Amulius. Cùm igitur regnum Romanorũ, vt ita dixerim, parturiretur, regnũ illud nobilissimum ac potentissimum Babyloniorum longo diuturnitatis senio marcescere cœpit.

Capvt XXXI.

De translatione regni Babylonici ad Medos.

ANno itaque ab imperio Nini 1236. à regno verò patris sui Beli 1365 à conditione vel instauratione Babylonis sub Semiramide 1144. nouissimus ac corruptissimus apud Assyrios trigesimus sextus regnauit Sardanapalus, qui inter scortorum greges colum habitu muliebri tractãs, ab Arbato Medo præfecto suo inuenitur. Dumque ab eodem regnum aduersus eũ conciliaretur, ipse ardenti pyræ se iniecit, & sic fortissimum illud & florentissimum ad Medos derivatur Imperium.

Capvt XXXII.

Exclamatio contra Babylonem.

EX aggerare hoc loco mutabilium, rerum miserias non est necesse. Ecce enim potentissimum regnum, quamvis nondum penitus destructum, mutatione tamen sui omnimodis sibi minatur interitum. Quid ergo dicemus, qui rebus transitorijs inhærere cogitamus, dũ eas mutari, mutatas labi, postremò omnino deleri videmus? Quod quidam in Babylonia, Deo adiuvante ostendemus impletum, & in vniverso mũdo proculdubio ex multis Scripturæ locis, evidentissimisque indiciis expectamus implendum. Mansit autem ea hoc regnum Babyloniorũ (propter antiquam vrbis dignitatem) solo nomine ibi, re apud Chaldæos, auctoritate penes Medos. Habuerunt enim Reges ex hinc Chaldæorũ, viribus fortes, sed non tam claros, vt in catalogo ponantur priorum. Vnde probatur, Nabu-

chodonosor, aliosque à Sardanapalo vsque ad Cyrum Reges, de catalogo Regum non fuisse illustrium. Ex quo considerari potest, quantæ authoritatis & potentiæ sub prioribus regnum illud constiterit, cùm tanti etiam istorum tempore nominis & dignitatis fuerit. Porrò Mœdorū Reges, ad quos Babylonici regni autoritatem deriuatam diximus, ex hinc supputare incipimus. Post tantam ergo huius maximi, minorumque regnorum factam mutationem & diminutionem, aliasque alternantium temporum calamitates, primo volumini terminum demus: vt ad eas, quę Mœdorum, Persarum, Græcorum, & maximè Romanorum regnis factæ sunt vicissitudines, veniamus.

CAPVT XXXIII.

Nomina Regum Assyriorum à Belo vsque ad Sardanapalum.

Belus
Ninus.
Semiramis.
Zameis, qui & Ninias, filius Nini & Semiramidis
Arius.
Aralius, secundum Eusebium Aralius
Xerxes, qui & Baleus secundum Eus. b. Balaneus.
Armamitres.
Belochus.
Baleus, vel Baleius.
Altadas.
Mamitus.
Manthaleus.
Spherus, secundum Eusebium Iphereus.
Mammilus, secundum Eusebium Mamytus.
Sparetus.
Achatada, secundum Eusebium Ascades.
Amyntas, vel Amyntes.
Bellochus. Belleparus.
Lamprides.
Sophares, secundum Eusebium Sosares.
Lampares, vel Lāprides.
Pamiras, secundum Eusebium Pannias.
Sosar, vel Sophar, secundum Euseb Sosarmus.
Mithreus, vel Mitreus.
Tantanes.
Tenteus, vel Tanteus.
Thineus, vel Oneus.
Dercilen, vel Dercilus.
Eupales.
Laosthenes.
Pirrtiades.
Offratseus, vel secundum Eusebium Orphateus.
Ophratanes.
Vacrazanes, secundū Eusebium Acracapes.
Thonosconcoleros, qui & Sardanapalus.

LIBER SECVNDVS

PROLOGVS.

SVPERIORE libro promisisse me recolo, de rerum mutatione ac miseriis scripturum. Quam quidem historiam vsque ad defectum primæ, sequentisque initiū (quam Romā dico) Babyloniç, Deo opitulante, vtcumque compleui. Has enim esse ciuitates, non solùm ex Historiographorum dictis, qui huius illi regnum, quasi patri filium, medus ac breuibus Mœdorum, seu Persarum, ac Macedonum regnis, tamquam paruuli filij tutoribus, non iure hereditatis, sed successione temporis, interuenientibus, successisse tradiderunt: sed & ex principis Apostolorū epistola, qui à Roma scribens, eam Babyloniam vocat, *Salutat vos,* inquiens, *Ecclesia, quæ est in Babylone,* conjici potest. Deinque dum præteritorum temporum calamitatum reminiscimur, instantis quodāmodo pressuræ quoquomodo obliuiscimur. Modò nēpe vbiq; terrarum, & præcipuè in prouincia nostra, quam nuper Vuelfo vir nobilis hostiliter inuasit, agros vastauit, bona Ecclesiarum Dei diripuit, clamare auditur: & quod maius est, periculum vitæ, discrimen animarum timetur. Inter ipsum quippe & Henricum Noricum Ducem, ambos lectos, ac feruentis animositatis juuenes, cùm de Ducatu sit cōtrouersia, quid aliud quàm profligatio pauperum, deuastatio Ecclesiarum, juxta illud, *Quidquid delirant Reges, plectuntur Achiui:* ab vtrisq; expectari potest? Iudicio ergo Dei, ac orationibus Ecclesiæ id relinquentes, nos cœptū opus Deo adjuuante prosequamur. Nemo autem à nobis sententias, aut moralitates expectet. Historiam enim, in qua cùm Babyloniæ vicissitudines ac labores, ciuiumque Christi inter eos progressus & profectus texantur, nō disputanti more, sed differentis ordine prosequi intendimus. Nam à majoribus nostris impugnantibus hanc, quæ in nobis est fidem, satis responsum esse arbitror.

1. Petri. 5.

Horat. epi. 2.

CAPVT PRIMVM.

De Regibus Mœdorum, qui quorum Regum Iuda & Israel tempore fuerint. De Chaldæis & Cyro. Nomina Regum Mœdorum.

CONCESSO ad Mœdos Assyriorum regno, Arbatus, qui huius translationis auctor fuerat, imperium arripuit, & per 28. annos tenuit: regnante in Iudæa Ozia, in Israël Sella, vel Manahem. Arbato successit Sosarmus, regnante in Iudæa Achas, in Israël Phacea. Huius regni anno 15. prima Olympias, quæ quinto exhinc anno, quatuor in medio expletis, apud Helidem Græciç vrbē agone & ludis exerceri solebat, cœpta est nominari. Sosarmus reliquit Madidum, regnante in Iudæa Achaz, vel Ezechia, in Israël Osee, vel Phacea secundo. Post quem fuit Cardicos, regnante in Iudæa Ezechia, in captiuitatemque ducto Israël. Post hunc surrexit Dioces, regnante in Iudæa Manasse. Post hunc Phraortes 27. annis imperauit, regnumque multis ac crebris bellis cruentauit; regnante in Iudęa piissimo rege Iosia. Pòst Diocles, qui cùm esset armis expertissimus, regnū plurimùm dilatauit. Cui successit Astiages, qui inhuman⁹ ac crudelis Harpalo cuidam vnicum filium ac paruulum occidit, patriq; epulandum apposuit: scelestasq; epulas patri improperauit. Huius nepos Cyrus Persa mox vt adoleuit, avo bellum indixit. Astiages verò sceleris sui immemor, Harpalū exercitui præposuit. Qui ipsum dum traderet Cyro exercitū, Astiages rursum in Mœdos cessit, exercitumq; congregauit. Quibus denuo congressis, dum Persæ fugerent, vxoribus seu matribus impudicè insultantibus, reuertuntur, victoriaq; capto Astiage potiuntur. Cyrus itaq, captum avum Hircanis præfecit, regnumque Mœdorum finiuit: quod per 258. annos mansisse inuenit. Hęc juxta Orosium Hic est Cyrus, à quo postmodum destructa est Babylonia, cuius avunculus fuit Darius rex Mœdorum, qui in Daniel Baltassar percussiste legitur. Vnde juxta alios regnū Mœdorū non bello obtinuit, sed jure hereditatis post mortem avi sui Astiagis, eiusq; filij Darij, suscepit, sicut in Daniele habes.

Arbaces

Daniel. 5.

Daniel. 5. *Rex Astiages appositus est ad patres suos, & regnavit Cyrus Perses pro eo.* Sed o[illegible] urrit, quod Darius iste, qui Balthasar percu[illegible]it, rursum in Dani[illegible]le non Astiagis, sed Assuer[illegible] filius vocatur. Potuit ergo esse, quod binomius [illegible]erit. Vnde Iose-
Joseph.c.13. sephus 10. libro de Antiquitat[illegible] [illegible]tina, ait, Astiagis filius, qui Babyloniorum principatum destruxit cum Cyro cognato [illegible]o, qui tamē alio nomine vocabatur à Græcis. Me[illegible]o tempore Chaldæi, vnde Nabuchodono[illegible]or, suique successores erant, irruperunt Babylonem, ac multis malis civitatem Dei afflixerunt. Qui tamen Mœdis auctoritatem habentibus, de numero, vt suprà dictum est, Regum non fuere priorum. Fuerunt
* Arbaces autem Reges Mœdorum hi, * Arbatus, Sosarmus, Madidus, Cardices, Dioces, Phraortes, Diocles, Astyages, Darius, Cyrus. Ex hinc Reges Persarum supputantur.

Capvt II.

De Proca & Amulio, & ortu Remi & Romuli.

TEmpus etiam arbitror, vt ad Romanorum regni principia stylum vertamus. Cùm enim Babyloniæ sub præfecto suo dehonoratæ adhuc regnum sub principatu Mœdorum stetisset incolume vsque ad Cyrum, & ab eo prorsus, vti in sequentibus patebit, est eversum, iure ipso deficiente, Romani Imperij, quod illi tamquā patri filium successisse dixi, ortum narraverim. Eo igitur tempore ad Mœdos cessit, cùm Procas in Italia regnavit, eo illud à Cyro penitus subversum fuit, quo à Tarquiniorum iniusta dominatione illud liberatum, in propria authoritate stare cœpit. Procæ successit Amulius, cuius frater Numitor, cùm filiam Rheam Vestalem ab eo virginem factam, stupri ream ex partu cognovisset, geminos quos peperarat exponi, & in aquam projici iussit. Hi sunt gemini fratres Remus & Romulus, vrbis orbis futuræ caput, fundatores, & autores. Quos ipsius vrbis Scriptores, tamquam totius orbis Marte obtenturæ principatum, Martis quoque filios autumant; in argumentumque quod à lupa, vtpote Martis bestia, lactati, ac nutriti contra naturam fuerint, narrāt. Qui revera an iuxta eos à lupa, an à meretrice qualibet iuxta alios, propter vitæ turpitudinem, vnde domos earum lupanaria dicimus, sic vocata, nutriti fuerint, nihil mea interest. Hoc tamē affirmo, quòd non Martis, sed cuiuslibet hominis, & secundum quosdam veridicos scriptores, sacerdotis filij fuere.

Capvt III.

De fundatione Vrbis Romæ, & parricidio avi fratrisque à Romulo facto, ac raptu Sabinarum. *

ANno ergo ab Imperio Nini 1300. post eversionem Troiæ 434. Olympiade sexta, evolutis ab Adam quatuor millibus quadringentis, triginta quatuor annis, regnante in Iudæa Achaz, vel iuxta Augustinum, filio suo piissimo Rege Ezechia, in Israël Osee, seu Phacea secundo, geminis auctoribus Remo & Romulo, non adhuc superstite Numitore, maxima illa, & famosissima in monte Palatino condita est Roma. Cuius mox regnum tam parricidio, avo fratreque interfectis, quàm raptu Sabinarum, maritis, parentibusque occisis, improbis nuptiis sibi, suisque illicitè ac crudeliter [illegible] consœ[illegible]eratorum polluit,

Capvt IV.

De Osee, & Isaia, prophetiaque Sibyllæ.

CIrca idem tempus clarissimos (quos [illegible] nominavi,) Osee & Isaiā prophetasse, prophetiamque scriptam reliquisse constat. Quorum alter nō solum dictis, sed & factis, meretrice in vxorem accepta, vocationem Gentium, vnd & ait, *Vocabo non plebem meam plebem meam*, p[illegible]
nuntiasse cernitur. Alter verò de adventu Christi, Osee. 1
passione, resurrectione, regnoque ejus, quod est Ecclesia, in hac vita dilatando, post hanc impiorum æternaliter damnata civitate, glorificādo, atque cum auctore suo Christo in æternum mansuro, tam evidenti, tam luculento, ac vrbano sermone disseruit, vt non prophetiam, sed evangelij historiam texere videatur. Eo quoque tempore nonulli Sybillam Eritbream vaticinatam ferunt; quam ex scripturæ suæ testimon[illegible]
ad civitatem Dei pertinuisse, sicut & Iob, & plu- August. de civit. 2[illegible]
res alios ex Gentibus, Augustinus velle videtur. Cuius rei gratia prophetiam eius manifestissimā de Incarnatione Domini, passione, ac secundo adventu Christi, idem Pater in libro de Civitate Dei ponit, quam infrà annotavi.

I udicij signum, tellus sudore madescet
E cælo Rex adveniet, per secla futurus.
S cilicet in carne præsens, vt iudicet orbem.
V nde Deum cernent incredulus, atque fidelis

In quorum versuū capitibus *Iesus Christus Theos Soter*, quod est Iesus Christus, filius Dei, Salua- Lactantius lib. 4. c. 1[illegible]
tor, in græco inveniri dicit. Refert etiam Lactātium aliud eius de Christo ponere vaticinium, quod tale est. *In manus iniquas & infidelium postea veniet. Dabūt autem alapas Deo manibus incestis, & impurato ore expuent salivas venenosas. Dabit verò ad verbera simplex sanctumque dorsum, & colaphos accipiens tacebit: ne quis agnoscat, quò Verbum vel vnde venit, vt inferis loquatur, & corona spinea coronetur. Ad sitim acetum, & ad cibum fel dederunt, inhospitalitatis hanc monstrabant Domino mensam. Ipsa enim insipiens tuū Deum non intellexisti, ludentem mortalium sensibus, sed spinis coronasti, & horridum fel miscuisti. Templi verò velum scindetur, & medio die nox erit tenebrosa nimis in tribus horis, & morte morietur somno suscepto. Et tunc ab inferis regressus, ad lucem veniet primus, resurrectionis principio revocatus ostenso.* Non desunt tamen, qui dicunt, eandem Sybillam Troiani belli tempore vaticinatam fuisse.

Capvt V.

De Thale vno de septem sapientibus, & captivitate decem tribuum. De Phalari Siculo Tyranno.

REgnante Romulo, post Theologos quos supra nominavi, poetas fuisse, Thalem Milesium vnum de septem sapientibus, quos sophos vocabant, ferunt. Iisdem quoque [illegible]ibus à Chaldæis in Samaria debellatæ, ac in captivitatem ductæ sunt: positusque in Samaria est Chaldæorum populus, qui iuxta librum Regum Deum timebat, & idola non deserebat. Quare verò Deū timerent, causa fuit, quod dum primò in Samariam venissent, Dominus in eos leones immiserat. Quod ergo volebant de lege recipiebant, & quod nolebant more alienigenarum reprobabant. Hinc in Evangelio habes, quod eis Iudei non convescebantur. Circa hæc tempora P[illegible]- Io. [illegible]
ris Siculus Tyrannus, dum malis ac var[illegible] tormentis innocentes afficeret, P[illegible] qui[illegible] [illegible]er

xxx volens placere principi, aptumque sibi crudelitatis suæ munus offerre, taurum æneum fecit, cui ex latere ianuã composuit: vt dum cruciandi per eam intromissi ignibus appositis torquerentur, non gemitum hominis, sed pecudis mugitum emittere viderentur. Quod simulacrum tyrannus gratanter suscepit, ipsumque authorẽ in eo positum propria adinuentione puniuit.

Caput VI.

Qualiter & à quibus vrbs Roma inchoata fuerit. De morte Esaiæ, & Samia Sibilla. De Tullo Hostilio, & Anco Marcio, Romanorũ Regibus.

Romulus contractis vndecumq; pastorum, prædonum, ac latronum copiis, quibus etiam asylum constituit, crudeli ortu regnum, totius orbis futurum caput initiauit. Vnde Iuuenalis.

Iuuenal. Sat. 8.

Et tamen vt longè repetas, longèque reuoluas
Nomen, ab infami gente deducis asilum.
Maiorum primus, quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Hic & mille iuuenes de plebe electos milites, & centum seniores Senatores appellauit: & ex hinc militaris ordo, senatoriaque dignitas exordium sumpsere. Romulo successit Numa, qui cultum, imò sacrilegium plurium Deorum in vrbem induxit: & Capitolium à fundamẽtis ædificauit. Huius diebus regnante apud Hebræos impiissimo Rege Manasse, à quo Esaias occisus fertur, Samia Sibylla fuisse dicitur. Successit Numę Tullus Hostilius, qui primus ex Romanis Regibus purpura & fascibus vsus fuit, & vrbem adiecto Cælio monte ampliauit. Post quẽ Ancus Martius Auentinum montem & Ianiculum vrbi addidit, & supra mare decimo ab vrbe milliario Hostiam condidit.

Caput VII.

De captiuitate Iudæ sub Tarquinio Prisco Romano rege. & Prophetia Hieremiæ, & residuis sex sapientibus.

Regnante deinde Tarquinio Prisco, qui circum ædificauit, & numerum senatorũ auxit, cum Sedechia rege suo à Chaldeis in captiuitatem ductus est & Iuda. His diebus plurimi fuere ciues regni Christi, præcipuè prophetæ, qui populum Dei de malis eorum operibus redarguerent, malaque ventura prædicerent. Quorum alij cum peccatore populo in captiuitatem sunt ducti, alij etiam ab hostibus propriæ voluntati, ac arbitrio sunt relicti. Prophetauit autem iisdem diebus, scripturamque vtile Ecclesiæ Dei opus reliquit vir Dei Hieremias. In quo & præuaricatoris populi peccata, captiuitatemque relaxandam post 70. annos posuit. Ac multa de statu Ecclesiæ, & aduentu Christi prædixit. Fuisse tunc Pittacum Mitylenæum vnum de septem sapientibus ferunt, nam alios quinque, id est Solonem Atheniensem, Chilonem Lacedæmoniũ, Periandrum Corinthium, Cleobolum Lydium, Biam Prienæum, eo, quo captiuus tenebatur populus, fuisse tempore, refert Eusebius. Quorum nullus tamen librorũ monimenta, excepto Thale de physica, & Solone legibus Atheniensibus datis, reliquit.

Caput VIII.

De philosophis, præcipue Pythagora, Socrate, Platone, Aristotele.

Post theologos, & hos quos sapientes dixi, philosophi surrexere, qui verecundo magis philosophorũ id est amatorum sapientiæ, quã sapientium appellari maluerunt nomine. Quorũ primus Pythagoras ex malleorum ictibus diuersè concrepantibus, musicæ septem discrimina vocum inuenit. Multisque aliis vtilis admodum, & clarus extitit. Post quem Socrates, omnium philosophorum clarissima lumina, tanto perspicaciores, quanto iuniores, vtpote qui ipsos docentes se intellectu transcenderent, educauit Platonem, & Aristotelem. Quorum alter de potentia, sapientia, bonitate creatoris, ac genitura mũdi, creationeue hominis, tam luculenter, tam sapienter, tam vicinè veritati disputat, vt ob hoc à quibusdam ex nostris Hieremiam in Ægypto audisse, & ab eo de fide nostra imbutus fuisse credatur. Alter vero dialecticæ libros artis vel primus edidisse, vel in melius correxisse, acutissimeque, ac disertissime inde disputasse inuenitur. Sed Platonem, qui præfati Aristotelis non solum apud Socratem condiscipulus, sed & post mortem Socratis præceptor fuit, longe post Ierusalem fuisse, ex hoc ꝙ circa tempus captiuitatis, sophi, id est sapientes, qui philosophos pręcessere, fuerunt, innuitur. Vnde non incongruenter arbitrati sunt, qui eum cum ceteris philosophis naturali ingenio per visibilia mundi inuisibilia comprehendisse dixerunt. Omnia enim quæ de diuina natura, humana ratione inuestigari possunt, inuenerunt. Exceptis his, in quibus summa salus consistit, quæ per gratiam Iesv Christi à mansuetis corde cognoscuntur. Vnde Augustinus, *In principio erat verbum*, & omnia quæ in profundissimo sermone euangelista prosequitur, vsque ad illum locum, vbi de mysterio incarnationis agere incipit, in Platone se inuenisse dicit.

August. 8. Confess.

Caput IX.

De Tarquinio superbo, & oppressione Lucretiæ.

Eo quo in Babylonia captiuus tenebatur populus Dei tempore, Romanorum Respublica Tarquinij Superbi iniquæ dominationis premebatur potẽtia. Cuius post alia facta crudelia sceleratissimum illud in castissima muliere Lucretia à filio turpiter perpetratũ, à patre nequiter dissimulatum opus, deiectionis eius causa fuit iustissima. Cuius castitatis argumentum non paruum fuit, quòd dum tyranni violentiam euadere non posset, propriã sibi manum iniecit. Vnde pulchrè quidã. *Cùm foderet ferro castum Lucretia pectus.*

Sanguinis & torrens egrederetur, ait.
Procedant testes, me non fauisse tyranno,
Sanguis apud manes, spiritus ante deos.

Caput X.

De tempore Consulum, & remotione Regum, & zelo Bruti primi Consulis, liberationeq; Romanæ vrbis per Mutium Scæuolam, & Clœliam virginem.

Pulso regno Tarquinio, Romani regiũ nomen abiurantes, Consules, qui Reipublicæ potiùs cõsulerent, quàm imperarent, sibi creauere. Anno igitur post vrbem conditam 244. Brutus ab eis constituitur primus, qui priorum regum malitiam imitatus, filios, vxorisque fratres interfecit Vitellios. Tradunt tamen alij, zelo æquitatis cũ hoc fecisse: vt videlicet non rem familiarem, sed publicam diligere videretur. Vnde & populum Romanũ pro filiis adoptasse dicitur. Tarquinius vero Hetruscorum regis Porsenæ auxilio vrbem per triennium obsedit: cepissetque, aut rursus eã suæ ditioni subegisset, nisi prædictos rex Mutij

Brutus primus Consul

quomodo … mundi … ues semper protecerit, quique … principes quibus principum … sæculi temporibus extiterint, acutissimè dilectissimeque disputauit. Alter verò contra eos, qui Christianis temporibus priora præferentes, inaniter garriebant de rerum humanarum variis ac miserrimis auctibus, bellis, bellorumque discriminibus, regnorum mutationibus, vsque ad … ab orbe condito vsque ad tempus suum texuit historiam. Quorum vestigia sequendo sic de vtraque dicere proposuim*, vt tenorem historiæ non omittamus: quatenus & religiosus auditor quid in mundanis rebus ob innumeras mutationũ miserias abhorrendũ sit, animaduertat: ac studiosus seu curiosus indagatur, non confusam rerum præteritarum seriē inueniat. Nec iustè me reprehendendũ arbitror, si post tātos tantæque sapiētiæ ac eloquentiæ viros, imperitus scribere præsumpserim, dum & ea, quæ ipsi copiosè profuseque dixerunt, cōpendio stringere, & ea quæ post ipsorum tempora Ecclesiæ Dei profutura, seu contraria à ciuibus mundi huius acta sunt, quamvis inculto stylo, executus fuerim. Nec illo me Satyrici versu Poetę, quo ait:

Horatius in arte poet. *Scribimus indocti doctique poemata passim,*

feriendum crediderim; dum non temeritatis, vel leuitatis, sed caritatis, quæ semper imperitum excusare nouit, gratia tam arduum opus, quamvis induætus, aggredi ausus sim. Neque dignè me quisquam in his quæ iuxta temporis huius consuetudinē, incredibilia fortè videbūtur, arguere mēdacij poterit: cū nil vsque ad recentem memoriā, præter illa quæ in probatorū virorū scriptis reperi, pauca de multis posuerim. Non enim propter hos eos, si quidam ex ipsis Apostolicam in scribēdo seruauere simplicitatē, contemnendo judicauerim: dum, sicut nonnūquam erroris fomes arguta fit subtilitas, sic sēper veritatis amica sancta fit rusticitas. De huius igitur ærumnosa mutabilitate, de illius felici stabilitate locuturus, Deum, qui huius turbulētam confusionem patienter tolerat, illius iucundam tranquillitatem visionis sui auget, & glorificat, inuocemus; quatenus eius auxilio ea quę sibi placent dicere possimus.

ORDO LIBRORVM.

Primus liber protenditur vsque ad Arbatum, regnique Babylonici translationem factam ad Medos, initiumque Romani nominis.

Secundus ad ciuile bellum Romanorum, Iulio, Pompeioque autoribus actum, necemque Cæsaris, ac initium natiuitatis Domini.

Tertius ad Constantinum, temporaq; Christianos Imperij, regni quoque Romani translationem factam ad Græcos.

Quartus ad Odoacrum, regnique invasionem à Rugis.

Quintus ad Carolum, regnique mutationem ad Francos, & ad diuisionem Regni & Imperij sub nepotibus eius.

Sextus ad Henricum 4. schismaque inter regnum & sacerdotium, anathema promulgatum in Imperatorem, Papam Gregor. 7. vrbe pulsu, ac Salerni mortuum.

Septimus vsque ad seditionem Romani populi, annumque nonum Conradi Regis.

Octauus De Antichristo … mortuorum, & de fine vtriusque ciuitatis.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Proœmium, & diuisio orbis.

ESTARVM rerum ab Adā protoplasto vsque ad tempus nostrum … seriem executuros, primo ipsum, quē habitat genus humanum orbem, sicut à maioribus accepimus, breuiter dist … mus. Tres mundi partes esse, scriptores …, Asiam, Africam, Europam. Quarum primam … abus posterioribus magnitudine coęqua … vis quidam duas tantū partes constituerint Asiam videlicet & Europam; ita vt Africam, pro … sui paruitatem, adjunxerint Europæ. Qui A… cam tertiam mundi partem dixerunt, non … nes dimensionum, sed refluxiones marium … sunt. Quarum prouincias, situs, regiones qui velit cognoscere, legat Orosium.

CAPVT II.

Qualiter Adam de Paradiso ejectus vtrosque ciues genuerit; & quo tempore, juxta Iosephum, a paternis legibus declinare homines, & g… antes generari cœperint.

AD Orientem igitur, quantum ex scriptis Geneseos conjici potest, in terra Eden creata paradisus creditur. Vbi dum primus homo positus verbo Dei factus inobediens, in hanc peregrinationem iusto Dei iudicio dej… ctus est, cœpit maledictionis terram excolere primum in Asia. Generauit autem filios, vtriusque ciuitatis, de quibus agere proposuim*, primus ciues. Quorum prior inuidia & bonis operibus alieni … incitatus fratrem interfecit, primusque in hac valle lacrymarum ciuitatem construxit. Occiso Abel, alius Adæ filius, Seth scilicet, qui resurrectio interpretatur, nascitur: à quo postmodum populus Dei propagatur. Ab hoc sextus magnus ciuitatis Dei ciuis Enoch fuit; qui in tantū Deo placuit, vt ab ipso translatus ad vltima Ecclesiæ tempora in loco mortalibus incognito viuus reseruetur. Hominum verò genus crescere cœpit, & multiplicari, donec filij Dei ad filias hominum accedentes, generauere gigantes. Quod quidam minus grauiter intelligentes, præsertim cùm pro filiis Dei alia translatio habeat Angelos, malignos spiritus assumptis corporib*, quos incubus vocant, mulieribus mixtos putant. Alij filios Dei ex Seth, filias hominum ex Cain natas autumant, ac illos ex harum conjunctione sicut de Salomone habes, ad obliuionem Dei prouocatos, indeque iram eius in omnes pariter exarsisse affirmant. Et de his quidem, qui ex Seth genera… vsque ad septimam generationem iustè vix… …sephus in primo Antiq… … libro sic ait. … ipsi … cælestium, & … earum … t. … ab hon… quæ ab … inuenta fuerant, aut antequam venirent ad cognitionem … cum pr… … Adam ext… minatione … om… …nam ignis virtute, altera … vi ac multitudine fore … deu … culnmoas fecerunt, aliam ex …, … verò ex lapidibus, ambabus quæ …

conscripserunt, ut si constructa lateribus exterminaretur imbribus, lapidea permanens præberet hominibus scripta cognoscere: quæ tamen lapidea hactenus permanet in Syria. Et ista quidem septem generationibus permanserunt.] De aliis vero sic. Deinde animum iudicantes esse Dominum, & ad virtutem [illegible] respicientes, tempore procedente de [illegible] solemnitatibus ad mala progressi sunt. Et infrà [Nam mali Angeli mulieribus coeuntes, iniuriosos filios genuerunt, qui omne bonum despicientes propter confidentiam fortitudinis, similia his qui dicti sunt à Græcis gigantes, perpetrasse traduntur.

CAPUT III.

De diluvio iuxta Iosephum, & item de longitudine antiquorum Patrum, Gentium authores. Annorum numerus iuxta diversas translationes, capitaque familiarũ ab Adã usque ad Noë.

ITaque cum Deus crescente malitia genus humanum delere cogitasset, Noë iusto viro, decimo ab Adã, cum uxore ac trib⁹ filiis, totidemq; uxoribus eorum, quæ sunt octo animæ, in arca salvatis, ceteros aquis diluuij perdidit. Huius diluvij & arcæ, quamvis quidam ex nostris ab Adam usque ad Nini tempora à scriptoribus Gentium prætermissa, vel ignorata fuisse putent,) ut idem Iosephus ait, memoriã faciunt omnes, qui historias barbaricas conscripserunt. Quorum unus Berosus taliter est effatus. *Dicitur autem & navis eius, quæ in Armeniam venit, circa montem Chordicum adhuc aliqua parte esse. & quosdam bitumen inde tollere, quo maximè homines ad expiationem utuntur.* Meminit autem & horũ Hieronymus Ægyptius, qui antiquitatem Phœnicis noscitur descripsisse. Sed & Manaseas Damascenus in octagesimo sexto historiarũ librorum de his dicit. *Est & super Miniadam excelsus mons in Armenia, qui Paris appellatur, in quem multos confugientes sermo est diluvij tempore liberatos: & quemdam simul in arca devectum in montis Ocila summitatem, lignorumque reliquias multo tẽpore conservatas esse.* Item de Patribus, qui tam longo ante diluvium vixerunt tempore, Ioseph⁹ in primo Antiquitatum libro sic ait. [Nullus ad vitam modernam, & annorum brevitatem quibus nunc vivimos, vitam comparans antiquorum, putet falsa, quæ de illis sunt dicta. Illi enim cùm essent religiosi, & ab ipso Deo facti, cùm eis pabula opportuniora ad maius tempus existerẽt præparata, tantorum annorum circulis rite vivebant. Deinde propter virtutes, & gloriosas utilitates, quas iugiter perscrutabantur, Astrologiam, Geometriam, Deus eis amplius vivendi spatium concessit; quæ non antè [illegible]discere potuissent, nisi sexcentis viverent annis. Per tot enim annorũ curricula magnus ann⁹ impletur. Testes autem mei dicti sunt omnes, qui antiquitatem apud Græcos & Barbaros conscribere maluerunt. Nam & Manethon, qui descriptionẽ fecit Ægyptiorum, & Berosus, qui Chaldaica descripsit; & Mochus & Estius, adhæc ut & Hieronymus Ægyptius, qui Phœnicam disposuerunt, cum dictis meis [illegible]ordant. Hesiodus quoque, & Ecatheus, & [illegible]lanicus, & Acusilaos, & inter hos Ephorus & Nicolaus, in historiis suis memoriã faciunt antiquorum [illegible] vivencium:] Hæc Iosephus. Quod antè [illegible] dictum est, quosdam ex nostris à scriptoribus Gentium tempora illa ignorata, vel stylo suppressa putasse, sciri licet potest, quòd Barbaros non dignati fuerint inter scriptores computare. Vel quòd tunc primò scripta aliqua authoritate digna arbitrẽtur, cùm per annorum digestionem in ordinem redacta fuerint. Fuerunt autem ab Adam usque ad diluvium iuxta Septuaginta interpretes, anni duo millia ducenti sexaginta duo: iuxta Hieronymum mille sexcenti sexaginta sex. Capita familiarum decem, Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Iared, Enoch, Matusalé, Lamech, Noë.

Berosus Chaldæus.

Iosephus Iudæus.

Genes. 5.

CAPUT IV.

Quomodo post diluvium genus humanum à filiis Noë multiplicari, quibus in terris primò dispergi cœperit. De turre quoque Babel, & cõfusione linguarum. Authoritas etiam de hoc Sibyllæ. Supputatio quoque diversa à Noë usque ad confusionem linguarum.

TRanslacto diluvio Noe cùm vineam plantaret, vinum bibens inebriatur, & ex ebrietate nudatus est. Quod unus filiorum videns derisit, alter operuit. Fuerunt itaque hi duo fratres [illegible] post diluvium cives civitatũ, de quibus agimus Abbis & tertio. Sem scilicet, Cham, & Iaphet, diffusis ubique filiis, nepotibusque illorũ, universum genus hominũ propagatur. Unde Iosephus. Galatæ olim sunt dicti Gomoritæ, quos Gomer instituit. Magog qui & Scythæ, Magogas à se institutos nominavit. Medi à filio Iaphet Madeo. Ionij Helladicique à filio Iaphet Iaon. Thyras Thyrenses, quibus Græci Tracium nomen mutaverunt. Cethim autem Cethimam insulam habuit, quæ nunc Cyprus dicitur; & ab ea omnes insulæ, & maritima [illegible] Cethim hebraicè nuncupatur, unde & quædam civitas Cypri Cythis à Græcis nominatur. Omnibus verò erat lingua una, & labium unum. Superbia igitur instigante, turrim seu civitatẽ in campo Sennaar, auctore Nembroth, qui de stirpe Cham descenderat, quæ cœlos attingeret, cogitaverunt construere. Quod Moyses nost[er] in Genesi hoc modo prosequitur, Filij Cham Ch⁹ & Chanaan. Chus genuit Nembroth. Ipse cœpit potẽs esse in terra: & erat robustus venator coram Domino. Fuit autem principiũ regni eius Babylon, & Arach, & Archat, & Chalãne in terra Sennaar. Sed Dominus suspector cordium, iustusque Iudex, hanc in tenera mũdi ætate emergentem contumaciam non ferens, animadvertere voluit linguasque eorum confudit: propter quod & turris ab hac cõfusione Babel nomen accepit. Hinc septuaginta duæ linguæ per totũ orbem dispersæ sunt. Hæc est illa Babylon, figurans eam, cuius sunt cives omnes qui ordinationi Dei superbiè resistere conantur, ac per hoc cõfusione digni ab æterno iudice reputantur. Huius turris & confusionis, ut item in libro antiquitatum ait Iosephus, meminit Sibylla dicens. Cũ omnes homines unius vocis existerent, quidam turrim excelsam ædificaverunt, tamquam ascensuri per eam in cælum. Dij verò immitentes ventos everterunt turrim, & vocem propriam vnicuique partiti sunt: & propterea vocari contigit Babylon civitatem. De campo vero Sennaar in regione Babylonis meminit Estius, ita dicens. *Qui vero de Sacerdotibus sunt erepti, Iovis sacra sumentes in Sennaar Babylonis venerunt.* Fuerunt autem [illegible] à diluvio usque ad Nembroth [illegible] Heber, unde Hebræi; [illegible] unus: sed suppo-

Genes. 9.

Genes. 10.

Genes. 11.

tationem vero [illegible] ex [illegible] que teneret. Sem genuit A[illegible] biennio post diluvium. Arphaxad vero [illegible] quinque genuit Sale, Sale triginta genuit Heber, Heber triginta quatuor genuit Phaleg, cuius diebus per confusionem linguarum divisa est terra. Septuaginta inter Sale & Arphaxad [illegible] Cainan ponunt, eique centum triginta [illegible] annos tribuunt. Prædictis etiam, & [illegible] nominandis longè plures quàm Hieronymus, antequam generarent, annos supputant: quare & in annorum ratione discrepant. Quos Lucas Evangelista in genealogia sua secutus, *Qui fuit*, inquit, *Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxat.*

Luc. [illegible]

CAPVT V.

Supputatio diversa a confusione linguarum usque ad Ninum & Abraham, & annalium inchoatio.

A Confusione vero linguarum usque ad nativitatem Abrahæ, juxta priores, fiunt quingenti quadraginta & unus. juxta supputationem verò post[illegible] totum anni centum quadraginta un[illegible]: quæ talis est. Phalec tricesimo anno genuit Reu: sub quo templa primum constructa, hominesque pro diis adorati fuisse traduntur. Reu vero tricesimo secundo genuit Saruch. Saruch tricesimo genuit Nachor. Nachor tricesimo quarto genuit Tharam, sub quo regna Assyriorum & Sicioniorum, Assyriis Belo, Sicioniis Ægialeo imperantibus, orta sunt. Thare septuagesimo anno genuit Abraham. Fiunt ergo juxta alios mille septuaginta duo anni à diluvio usque ad Abrahã. Quos Augustinus, cùm amplius quàm mille annos à diluvio usque ad Ninum fuisse dicat, sequi videtur. Iuxta supputationem verò aliorum minus quàm trecenti: in quibus annorum supputatio in duabus ætatibus satis conturbatur. Hæc omnia juxta nostros. Porro annales Gentilium ab imperio Nini incipiunt. Quos sequentes, simulque nostros cum illis Auctores conferentes, humanæ miseriæ historiam à Nino incipiamus: quam per annos ab ipso usque ad urbem conditam, ab urbe verò condita usque ad Christum digestam, à Christo ad nos usque, Deo adjuvante, per annos item perducamus.

Vide de his August. lib. 15. de civ. à c. 10.

Annales Gentilium à Nino inchoantur.

CAPVT VI.

De hoc quòd Ninus primò arma extulerit, & quòd homines illo in tempore, juxta plurimas authoritates, agrestes fuerint. & quod Ninus Niniue condiderit, & Zoroastrem occiderit.

ITaque anno post diluvium, secundùm Septuaginta, millesimo tricesimo secundo vel tertio B[illegible]lo mortuo, qui per Septuaginta quinque annos regnum Assyriorum in pace tenuerat, Ninus filius eius primus, ut traditur propagandæ dominationis libidine, genus hominum [illegible] nomen ruens, bellorum inquietudines orbi induxit, totumque penè Orientem imperio suo subegit. Quod tantò [illegible] facere potuit, quò homines adhuc rudes & agrestes, nec armis tutati, nec bellis exercitati, nec rerum bellicarum [illegible] prædit[illegible] fuerint. Quippe qui nullis adhuc regibus aut disciplinis in unum coierant, &, ut ait [illegible]ebius, [illegible] magis & bellu[illegible] more [illegible] tes, non urbes ad societatem, non mores ad honestatem, non leges ad vitæ justitiam [illegible], [illegible] ver[illegible] disciplinarumque apud eos, & [illegible] sophiæ, ne[illegible] quidem nomen habe[illegible] agrestes & vagi per d[illegible] [illegible] sed [illegible] vagabantur. Sed & Tullius in prologo R[illegible] primæ. *Fuit quoddam tempus, cùm in agris [illegible] mores bestiarum more passim vagabantur, & [illegible] victu ferino vitam propagabant, nec ratione animi quidquam, sed pleraque viribus corporis administrabant. Nondum divinæ Religionis, non humani officij ratio colebatur. Nemo nuptias viderat legitimas, non certos quisquam aspexerat liberos, non jus æquabile, quid utilitatis haberet, acceperat. Ita propter errorem & inscitiam cæca ac temeraria dominatrix animi cupiditas ad se explendam viribus corporis abutebatur perniciosissimis satellitibus.* Sic Tullius. Erat etiam tunc regnum Sicioniorum in Europa, quod quadragesimo quinto anno Beli cœperat, sed parvum: à quo doctissim[illegible] Marcus Varro scribens, velut ab antiquo tempore Romanorum historiam ordiri cœpit, eo quod [illegible] ad Athenienses, & inde ad Romanos traductum, eorum quasi fons & origo extiterit. Vnde est ite illud Ciceronianum. Imperium Græciæ fuit penes Athenienses. Atheniensium potiti sunt Spartiatæ. Spartiatas superaverunt Thebani, Thebanos Macedones vicerunt, qui ad Imperium Græciæ brevi tempore adiunxerunt Asiam bello subactam. Si[illegible]b lus à Romanis Imperium ereptum, nemo q[illegible] historias novit, ambigere potest. Fuit & regnum Ægyptiorum, quod tunc cum aliis Asiæ re[illegible]is Assyriis subiacebat. Totam enim Asiam, excepta India, quam post mortem eius Semiramis ha[illegible]d contenta terminis, quos à viro solo be[illegible]atore susceperat, mulier regno adiecit, Nino subd[illegible]ã legimus. De his ergo, quæ reg[illegible] [illegible] appendices fuere, accesse dicere non est. Ædificavit ergo Ninus civitatem maximam, quam ex nomine suo Ninam, seu Niniue vocav[illegible] quæ adhuc in Mesopotamia posita mutato nomine, lingua eorum Ninissa vocatur. Quod Moyses noster in libro Geneseos latenter innuit. Cùm enim ut superiùs posui, de Nembroth dixisset quod principium regni ei[illegible] fuerit Babylon in terra Senaar, adiunxit. *De terra illa egressus est Assur, & ædificavit Niniuen.* Sed & Iosephus. Assur ait, Ninum construxit civitatem, quod tamen quidam ad Noë nepotem Assur interpretatur. Vnde apparet Babylonem fuisse ante Ninum, Semiramidemque uxorem Nini instauratricem eius potiùs dicendam, quam conditricem. Ninus Zoroastrem magicæ artis repertorem interfecit. De quo Aristoteles scripsit, quòd eorum versuum millia condiderit. Cuius artem longè post Democritus ampliavit.

Gen[illegible] *Genes.*

CAPVT VII.

De nativitate Abraham, & exitu eius de terra Chaldæorum, morteque Nini.

ANno ab Imperio Nini quadragesimo secundo vel 43. regnante apud Sicionios Europe R[illegible] secundo, in Chaldæa natum asseruuntur esse Abram, qui multarum gentium futurus Patriarcha à Domino vocatur, auctoque nomine ab ipso dictus Abraham. Præcipitur que ei, ut non [illegible] m affectu, sed & loci mutatione cives Babyloniæ fugeret, ac [illegible]m, quæ huius de qua agin[illegible] [illegible] us [illegible] cognoscitur, magnas ciu[illegible] tus [illegible] Refert P[illegible] [illegible] iratu ipsorum [illegible] no[illegible] [illegible] m, sed mo[illegible] u- cat[illegible] D[illegible]m[illegible] t[illegible]m, juxta [illegible] *[illegible]xit eum [illegible] omnibus de [illegible] torum.* V[illegible] gua [illegible] vocat[illegible]

[illegible] inquit, patris nostri Abraham Berosus, [illegible] quidem nominans eum, sed ita dicens. Post diluvium decima generatione, apud Chaldæos fuit quidam vir justus, & magnus, in cælestibus rebus expertus. Nicolaus verò Damascenus in quarta historiarum sic ait: Abrahamus regnauit in Damasco, veniens cum exercitu de terra, quæ super Babylonem dicitur Chaldæorum. Porrò Ninus cruentam victoriam, [illegible] nunquam lupus sæviens [illegible] ove [illegible] inermi [illegible] tenens, quinquagesimo regni anno, in oppugnatione vrbis cuiusdam sagitta percussus interiit, in ipsoque veridicè impletum est, *Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.* Berosus meminit Abrahæ [illegible] — Matt. 26.

Capvt VIII.

De Imperio Semiramidis, & instauratione Babylonicæ ciuitatis: traditio quoque Treuerorum de exordio ciuitatis suæ: & de morte Semiramidis, ac exordio regni filij sui Nini.

Occiso Nino, Semiramis vxor eius, mulier viro immanior, Orientis Imperium rexit: Æthiopiamq; & Indiam ferro domitas subiecit. De cuius nō solùm crudelitate, sed etiam execrabilis libidinis voluptate, quia multi multa dixerunt, supersedemus. Hæc post mortem mariti 42 annis regnauit, ac medio Imperij sui tempore vrbem potentissimam, nobilissimam, opulentissimàque, ac totius Orientis caput, ex turre Babel cocto latere ac bitumine instaurauit Babyloniā. Treuerenses tradunt, quòd priuignum suū Trebetam post mortem Nini regno expulerit. Qui classe facta ex Asia in Europam profectus, id est per mare in Rhenum, ac inde per Mosellam, in valle pulcherrima Galliæ consedit: ibiq; florentissimam, opibusq; refertissimam, ac totius tūc caput Galliæ, vrbem fundauit, quam Treverim ex nomine suo appellauit. Quæ quanta, qualisq; fuerit, ex ipsa ruina sui liquidò probari poterit. Monstratur ibi palatium miri operis, quod instar Babylonici muri ex cocto latere factum tātæ adhuc firmitatis manet, vt non solùm hostem non timeat, sed etiā nulla operum arte frangi queat. Porta quoque ibi ostenditur, quæ ex incredibili lapidum magnitudine ferro junctorum cōpacta, in superficie sui corpora beati Simeonis, ac venerabilis præsulis Poponis, in Ecclesia ab eodem Pontifice facta fouere cernitur. Extant etiam ibi antiquæ nobilitatis, vt ipsi aiunt, monimentorū insignia, è quibus nostris temporibus repertum, & in lapide sculptū infra posuimus epitaphium.

Nini Semiramis, quæ tanto coniuge felix
Plurima possedit, sed plura prioribus addit,
Non contenta suis, nec totis finibus orbis,
Expulit à patrio priuignum Trebeta regno,
Insignem profugus nostram qui condidit vrbem
Treueris, &c.

Semiramis, dum filium suum Ninum, seu Niniam de illicito ac incestuoso sollicitate audet concubitu, ab eo, vt traditur, interficitur, eique successit in regnum filius.

Capvt IX.

De habitatione Abraham cum Loth consobrino suo in terra Chanaan & subuersione Sodomorum.

Anno ab Imperio Nini [illegible]. anno verò [illegible] [illegible] 7. regnante apud Assyrios Nino 4 apud Sicionios [illegible] Telexion, cū Sara vxore sua, Loth quoq; consobrino de terra Chaldæorum egressus Abraham, habitare cœpit in terra Chanaan. Loth vero tamquam [illegible], in Sodoma ciuitate peccatorum habitans, multis modis pro malis ciuium operibus, tamquam granum inter paleas, tribulabatur. Volens ergo Domin⁹ tam iustum à tentatione eripere, quàm fœtida iniquorū scelera novo & exquisito vltionis genere punire, igne ac sulphure quinque ciuitates, quas Græci Pentapolim vocant, deleuit: iustumq; ab Angelo præmonitum misericorditer in montem educens, liberauit. Anno ab imperio Nini 140. iam tunc inter tenera mundi rudimenta monstrabantur ciues Babyloniæ, mundiq; amatores, iuxta quos nunc premunt ac conculcatores ecclesiæ, in extremo iudicis examine cum auctore suo igni puniendos æterno: iustosque ab eis separatos, in cælestis regni habitaculum assumendos fore. Genes. 19.

Capvt X.

Quod Abraham signum circumcisionis acceperit, & quorum Principum tempore geminos [illegible] genuerit, rursumq; quòd Isaac in typum futuri duos genuerit.

Abraha vero gentium futurus patriarcha, primus circumcisionis signum, & spē repromissionis accepit. Generauitque duos filios, Ismael, & Isaac. Quorumque vnus secundum carnem, alter per repromissionem, iuxta Apostolum, natus est: imperante Assyriis Assyrio, & apud Sicionios adhuc manente Telexiō: qui propter læta, & multa regni sui tepora mortuus à suis cultu Dei honoratur. Fuerunt autem præfati duo fratres post datam circumcisionem, vtriusque ciuitatis, vnde agere cœpimus, primi ciues. Posteriorque à priore persecutionem in typum futurorum passus est. Et nota, quòd inter harum trium ætatum primordia, ab vno patre editos hos ciues inuenies [illegible] vt per hoc vna fide præditos, vno fonte genitos, vt atque vno simul sinu populos, longe retroactis seculis contecturam fore monstretur Ecclesia. Genuit autem & Isaac geminos ex vno, vt scriptura refert, concubitu, sæpedictarum ciues ciuitatum, Esau, & Iacob fratres. Hic est Iacob, qui Dominum facie ad faciem vidit, & vocatus est Israel. A quo secundum carnem carnalis, secundum spiritū spiritualis propagatus est Israel. Hi sunt tres patriarchæ sæpenominatæ ciues & principes ciuitatis. Quorum & meriti & fidei prærogatiua, Dominus se appellari voluit Deum, dicens. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob.* Galat. 4. Genes. 25. Rom. 9. Genes. 32. Exod. 3.

Capvt XI.

Quorum principum tempore Abraam mortuus fuerit, & ad filium, nepotemque suum repromissio facta sit. De legibus Græcia dati sub Phoroneo. De Phegio, & Io Inachi filia.

Mortuus est Abrahā annorum [illegible] regnantibus apud Assyrios Xerxe, qui & Baleos, & apud Sicionios Turimacho, seu Turimacho, septimis regibus, Octauo [illegible] que Armamitre apud Assyrios, apud Sicionios Leucyppo; apud Argiuos, quorum [illegible] cum Abrahæ nepotibus ortū est regnum, Inacho primo regnantibus, ad Isaac [illegible] [illegible] suum, facta est repromissio. Imperantibus autem Assyriis Belocho [illegible]. Argiuis Phoroneo In[illegible] [illegible] apud Sicionios adhuc per[illegible] [illegible] [illegible] est eadem repromissio [illegible] [illegible] [illegible] Phoroneo legibus & [illegible] [illegible] primum fuisse Græcia dicitur. [illegible] quo [illegible] [illegible] mortuos, ab eis a[illegible] [illegible] [illegible] Io etiam Inachi filia, post [illegible] dicta, & [illegible] pro dea maxima post-

modum culta, iisdem [illegible] venerantur temporibus. Hæc, vt alij dicunt, ex Æthiopia orta est, eiusdem gentis regina, fuisse, lateque imperauit, ac literas Ægyptias inuenit, vnde & cultum diuinum ab eis meruit.

Minerua literas, vt aiunt, inuenit Ægyptias.

CAPVT XII.

De prælio inter Thelcis[illegible] Charathasos, Phoroneū. Parphasios. & exordio habitationis Rhodi insulæ.

CIrca idem tempus peruicax fuisse prælium inter Thelcisces, & Charathasos, aduersus Phoroneum Argiuorum Regem, & Pharphasios, ancipiti gestum victoria fertur, tandemque à Phoroneo victos, ac profugos factos in Rhodis insula, quæ Ophiusa tunc dicebatur, quam omnes humanæ habitationis extorrem putabāt, consedisse Thelcisces. Ea hinc eadem insula, in qua Colossi ciuitas posita est, satis opportuna cariosis inhabitari cœpit.

CAPVT XIII.

De diluuio Ogygij. & apparitione Mineruæ. & quorum Principum tempore Isaac mortuus sit.

ANno ab imperio Nini 260. sæuū in Achaia Ogygij Eleusinæ conditoris ac Regis sui temporibus diluuium, quod & ab ipsius nomine Ogygij diluuium est appellatum. Minerua tunc ad lacum Tritonis in virginali ætate apparuisse dicitur: vnde Tritonia vocatur. Regnantibus Assyriorum 10. Rege Baleo, Sicioniorū 9. Messapo, Argiuorum 3. Api, mortuus est Isaac 180. annorum, Iacob & Esau 120. annos habentibus.

CAPAT XIV.

Quorum Principum tempore fames in Ægypto sub Ioseph fuerit, authoritate quo[illegible] gentilium de hoc Ioseph testimonium perhibentium.

ANno ab imperio Nini [illegible]92. regnantibus, quos jam nominaui, Baleo, Api, sub Ægyptiorum Rege Diopolita, cui nomen Amasis erat, fuisse in Ægypto maximam primò vbertatem, pòst intolerabilem famem, cui Ioseph, vnus de 12. filiis Iacob, a fratribus venditus, sed ex Dei dispensatione toti Ægypto præpositus, diuina prouisione subuenerit, Pompeius quoque, ac Iustinus eius breuiator sic refert. Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit: cuius excellens ingeniū fratres veriti, interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Ægyptum, cùm magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, in breui ipsi regi percarus fuit. Namque & prodigiorum sagacissimus erat & somniorum primus intelligentiam condidit, nihilque diuini iuris humanique ei incognitum videbatur: adeo vt etiam agrorum sterilitatem futuram ante multos annos prospiciens, [illegible]uges congregasset: tantaque eius experimenta fuerant, vt non ab homine, sed à Deo respo[illegible]sa viderentur. Sic Iustinus. Qualiter verò populus Dei [illegible] Ægyptum descenderit, ibique pe[illegible]egrinatu[illegible]r, Moyses noster, quem & ipsi [illegible]em sapientemque, vt postea monstrabitur, [illegible]estantur [illegible]scriptu reliquit.

Genes. 38. & 39.

CAPVT XV

De idolo Serapis, vnde exor[illegible]ium sumpserit.

EA tempestate magnum [illegible]d[illegible]lum Ægyptiorū Serapis, quod Christian[illegible] tempor[illegible]us sub Theodosio Imperatore Ecclesiastica destructū narrat historia, Argiuorum regi Api [illegible] translucto, ac ibidem mortuo, ab Æ[illegible] factum. Cur autem post mortem eius non [illegible] sed Serapis dictum sit, Varro huiusmodi causam reddit. Quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes sarcophagum vocant [illegible] dicitur græcè, & ibi venerari eum sepultum cœperunt, priusquam templum eius esset constr[illegible]ct[illegible], velut Soros & Apis Sorapis primò, deinde vna litera, vt fieri assolet, commutata, Serapis dictum est. Ferunt tamen quidam, Ioseph nostro, eo quòd Ægyptios à fame [illegible]beraverit, hoc factum fuisse simulachrum.

CAPVT XVI.

De Argo, vnde Argiui. Quibus diebus Iacob mortuus sit. De seminibus primò allatis in Græciam, De morte Ioseph, & natiuitate Mo[illegible], & [illegible]uorum principum tempore hoc factum [illegible]uerit. De Promethco & Atlante, Atlantisque n[illegible]pote Mercurio.

MOrtuo Api filius eius Argus, ex quo [illegible]giui appellati sunt, patri successi[illegible] i[illegible] [illegible]ó. Huius diebus regnante apud Si[illegible]or[illegible] E[illegible]o, apud Assyrios manente adhuc Baleo, mort[illegible]us est Ioseph annorum 147. Tunc etiam delatis aliunde seminibus, primò cœpit habere se[illegible]e[illegible]s Græcia. Et nota, quòd Græcia, quæ ce[illegible] p[illegible]æcellit gentes sapientia, aliunde segetes, in[illegible] & [illegible]se, [illegible]t ex priori patet historia, accepit l[illegible]ges [illegible]us informatur iudicijs & legibus, quam redundet panibus.

CAPVT XVII.

De diluuio Deucalionis, & a[illegible]n Æthiopia. De Baccho, qui & Liber pater, & ortu Athenarū.

ANno ab imperio Nini 490. regnante apud Athenas à Cecrope 30. Ampli[illegible]ó, vel juxta alios sub ipso Cecrope, memorabile illud sub Deucalione diluuium fuit. Qui idcirco, quod venientes ad se circa montem Parnassum ratibus eductos fouit, & aluit, genus hominum reparasse in fabulis legitur. Ea quoque tempestate, diris morbis, pestilentiaque morifera æstuasse Plato refert Æthiopiam. Iisdem diebus gentem simplicem, ac nulli vnquam obnoxiam, suisque terminis contentam, Liber pater sanguine madefecit, libidinibus polluit Indiam. Sed quia Athenarum fecimus mentionem, qualiter, & à quo condita, vel cur hoc nomen sortita fuerit, dicamus. Cum ergo à Cecrope conderetur, vel instauraretur, apparuisse ibi vno loco oliuæ arborem alio erupisse aquam V[illegible]rro scribit. Motus his rex prodigijs ad [illegible] [illegible]hicum Appollinem sciscitandi gratia cum misisset, [illegible]respondisse dicitur, Oliuam Mineruam, aquam Neptunum significare, in potestateque ciuium esse, ex cujus [illegible]o[illegible] [illegible]mum nomine ciuitatem vellent vocare. Rex conuocatis vtriusque sexus populis, statutisque ex vna parte mar[illegible]bus, ex alia fœminis, cum vna person[illegible] m[illegible]scu[illegible]os eae deicent fœminæ, Mineruæ dica[illegible]d[illegible]m ho[illegible] o[illegible]ue ciuitatem iu[illegible] verunt. I[illegible] [illegible]i[illegible] vocata [illegible]nno g[illegible] nete plura [illegible] A[illegible]æ, quod [illegible] gu[illegible] numero Mineruam [illegible] co[illegible] nat. Ob ea[illegible] um [illegible]æstu[illegible] ma[illegible] [illegible] [illegible]st ip[illegible] tum [illegible] stat[illegible] [illegible] [illegible] ucu[illegible] matis, [illegible] beu[illegible]s per hæc [illegible] vlterius [illegible] [illegible] quæ[illegible] rent, eum placare statu[illegible] [illegible] bi[illegible] liberalium ar[illegible]ium [illegible] p[illegible] que maximorum nutrix vrura, [illegible]

Aquo A[illegible] na cond[illegible]

tione sua ludificasione dæmonum inchoatur.

Capvt XVIII.

Quorum principum tempore Moyses filios Israel ex Ægypto eduxit, testimoniumque de hac Pompeii, Iustini, Cornelij scriptorum gentilium.

ANno ab imperio Nini 470. regnantibus apud Assyrios Ascalitde, apud Sicyonios Maratho, apud Argiuos Triopa, Moyses vir Dei, decem antea plagis percussa Ægypto, de seruitute ejus liberatum eduxit Israel. Quod Iustinus, seu Pompeius, atque Cornelius vterque sed vario modo testantur. Ait ergo Pompeius, siue Iustinus ita. Fili⁹ Ioseph Moyses fuit, quem præter scientiæ paternæ hereditatem, etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Ægyptij, cum scabiem atque vitiliginem paterentur, responso moniti, eum cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exulum factus, sacra Ægyptiorum furto abstulit, quæ armis repetentes Ægyptij, domum redire tempestatibus compulsi sunt. At verò Cornelius de eadem re sic ait. Plurimi authores consentiunt, orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Bochorim adito Hammonis oraculo remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum, vt inuisum dijs, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit, ceteris per lacrymas torpentibus, Moysen vnum exulum monuisse, ne quam deorum hominumque expectarent opem, sed sibimet duci cælesti crederent, primo cuius auxilio præsentes miserias propulissent. Itaque ambo isti, quamvis ab eo multa strenuè acta malitiosè celauerint, magno tamen illi duci Moysi nostro testimoniū præbuere inuiti. Hæc ideireo de historiis ponere volui gentium, vt ostenderem, cives Babyloniæ, ad damnationis suæ cumulum veritatis assertores fuisse quidem, sed erroris mendacia non deseruisse. Eo tempore sole per deuia oberrante feruor intolerabilis terras exussit. Vnde ridiculosā Phaëtontis fabulam vario errore delusa gentilitas texuit.

Capvt XIX.

De Danao, Perseo, & diuersis abominationibus gentium, vnde de Babylone fugiendum, & ad ciues nostros transeundum sit.

ANno ab imperio Nini 515. quinquaginta patricidia inter Ægypti Danaique fratrum liberos vna nocte commissa feruntur. Danaus autem tanti sceleris auctor ad Argos cedens: & à Steneleo rege ipsorum humanè susceptus, postmodū eum infideliter regno expulit, & ipse pro eo regnauit. A quo Danaū genus tractum puto, ab eoque perfidiæ scelus ad illos deriuatum esse. Vnde & illud Virgilianum.

Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab vno Disce omnes. Qui rursum *Timeo Danaos & dona ferentes.* Iisdem diebus Perseus à Græcia in Asiam nauibus transuectus, Barbaras gentes domuit, easque de nomine suo Persas vocauit. Pudet hic execrabiles flagitiorum excessus pandere. Tunc enim Busyris hospites suos diis suis immolantis claruit immanitas. Progne & Philomenæ participium ap[...]tumque marito ab vxore filiu, qu[...] genies audi[...] poterit. Omitto Tantal, Pelopisque facta turpissima, Ganimedemque Troi regis filium à Tantalo Phrygiorū rege fla[...]imè sub nomine Dei sui raptum, maximumque bellum inde excitatum. Quid de flagitiis Laomedontis, de Oedippo interfectore patris, matre, marito, filiorum fratre, vitrico suo; de Medeæ quoque veneficiis, ac crudeli amore dicemus? Nonne tanta tamque inaudita huius temporis scelera fuere; vt etiam fugisse astra ab ipsis ciuibus mundi dicantur? Quid igitur hic aliud, quàm fugiendum esse de medio Babylonis, ciuisque sceleratissimorum ciuium consortio, atque ad ciues nostros transeundum asserverim?

Capvt XX.

Quot annos Moyses dux populi Dei fuerit, & quot annorum mortuus, Iesu in formam secūdi ducatum populi relinquit: & quòd non sine causa noui & inauditis tūc mundus sceleribus inferbuit.

MOyses ex Ægypto populo Dei educto legem in monte Sinai dedit; per quadragintaque annos rector eorū in deserto existens, annorum 120. moritur: Iesuque filio Naue ducatum populi reliquit, Hic primus officio nomineque formam gerens Saluatoris, in terram promissionis, quæ huius vnde agimus typus est ciuitatis, populum Dei inducere meruit. Nō fortunis casibus, sed Dei prouidentiæ diuidentis inter lucem & tenebras ascribendum reor, quòd circa tempus egressionis filiorum Israël ex Ægypto, vel iuxta alios, mansionis in terra promissionis, nouis & inauditis, vt modò retulimus, mundus inferbuit sceleribus. Vt enim rege cæli Christo nato rex terræ turbatus legitur Herodes, sic non immeritò Domino in Ægyptum descendente, populumque suum inde educente diabol⁹ turbatus, ad ausus nefarios, factaque sceleratissima permissam sibi ciuitatē incitauit. Vnde & adhuc Domino de Ægypto mundi huius seruos suos ad regnum suum vocante, mundum frequenter concitat turbari videmus. Eadem ratio est, si circa introitum populi Dei in terram promissionis, & eiectionem gentium ibi morātium talia fuere.

Deutero vl timo.

Capvt XXI.

De bello Cretensium, & Atheniensium, & Minotauro, vndeque fabula Centaurorum orta sit.

ANno ab imperio Nini 640. fuisse bellum immane inter Cretenses, & Athenienses, victoriamque magis Cretensibus cessisse ferunt, victosque ex Atheniensibus Minotauro, aut fero homini, aut humanæ bestiæ expositos. Quam historiam non solum ex hoc bello, sed etiam ex artificiosis factis Dedali, in fabulis notissimam, à pueritque in scholis tritam, prosequi non oportet. Ea tempestate Laphitæ cum Thessalis decertantes, Thessalosque discurrere in equis à longe videntes, equis mixtos putabant, & exhinc Cētaurorum fabula traducta est.

Capvt XXII.

De Vesore rege Ægypti, & Scythis, dominatuque Scytharum in Asia.

ANno ab imperio Nini [...]. Vesores rex Ægypti Scythis bellum indixit. Cui Scythæ ridiculose reiecerunt, frustra ditissimum regem contra pauperes bellum sumpsisse. Adjiciūt etiam sibi non oportere ad ipsos venire, cum ei vltro occurrere parati sint. Dicta facta sequuntur. Pugna conseritur fugienteque Vesore, ac destituto exercitu, præda magna capta. Scythæ quoque Ægyptum depopulati essent, si Nili paludib⁹ coërciti non fuissent. Inde reuertentes Asiā peruagant, eamque per totum vectigalem fe-

Moyses Leprosorū. Æneid. 2. Persæ vnde dicti.

cet[illegible] [illegible] timorat n[illegible] [illegible] [illegible] prol in te a h[illegible] nit[illegible] [illegible] severi cogũtur.

CAPVT XXIII.

De exe[illegible] Amazonum, & princ patu earum qualiter Ep[illegible] ejusq, & in ea tem[illegible] m Dianæ cõdiderint. Et cur Amazone[illegible] e sunt.

Orosius Plinius & Scholopicus habet.

MEdio tempore duo re[illegible] juvenes Plini' & Scolopetius Scyt[illegible] a, [illegible] ulsi, cum ingẽti multitudine, in Ponti, & Cappadociæ ora juxta Thermodoontem amnem consedere. Vbi dum vicina quæque popularentur, insidi[illegible] finitimorum trucidantur. Horum vxores exilio simul ac viduitate permotæ, fœmineæque fragilitatis oblitæ, maribus qui superfuerant occisis arma sumpsere. Petitisque à vicinis connubiis, masculos necabant, fœminas seruabant. Ex his Am[illegible] zonum gentis traductum est. Quæ intra iuin[illegible] mit[illegible] [illegible]ctu, inualuere mulieres, vt pene to[illegible] A[illegible]æ ac Europæ imperarent. Hæ dicuntur illo [illegible] empore Ephesum condidisse, ac Dianæ templ[illegible] qua dea belli, [illegible]mplum multis dehinc seculis famosum fabricasse Porro ex eo quod dexteras, ne [illegible]tum sagittarum impedirent, adurebant mamillas, Amazones, quasi sine mamillis sunt dictæ.

CAPVT XXIV.

Quorum principum tempore Iesus mortuus sit, & de judicibus qui post eum fuerunt De Cadmo, & theologis De regno Micenarũ ac regno Laurenti in Ital a. & Carmenti nympha.

Mors Iosue

MOrtuus est autem Iesus in terra promissionis, regnantibus apud Assyrios, [illegible] Aminthas, apud Athenienses 4 Erichthonio, apud Sicionios 16. Coracc, apud Argiuos 10 Danao. Ex hinc cœperunt esse judices in populo Dei vsque ad Saulem Quorum primo judicante Othoniel Cadmus græcas literas inuenit. Per idem tempus fuere theologi, qui de diis falsis cauerent, Orpheus, Museus, Linus. Regnum etiam finitum est Argiuorum, & translatũ est ad Micenas, vnde fuit Agamemnon. Exortum quoque est in Italia regnum Laurentum, vbi pater Fauni Picus Saturni filius, qui & Sterces, eo quòd primus stercore agros fe[illegible]cundari fecit, dicebatur, post patrem regnauit. Delbora femina prudente, ac propheti[illegible]a judicante Israel, Assyriis ver[illegible] imperante 24. Lamphere, Apo[illegible]o citharam condidit, ac artem medicinæ inuenit. Non multò post judicante Iair in Israel, Carmentis nympha literas Latinas reperit.

Delbora Iudic 4.

CAPVT XXV

De rapta Helena, & subuersione Troiæ, & initio gentis Romanorum & Francorum & fundatione Patauii. De Samsone, & Hercule, [illegible] aureis [illegible]culis in Italia.

ANno ab im[illegible] 87[illegible] raptam [illegible]isse Helenam, c[illegible]tam [illegible] q. factam aduersus Troiam fe[illegible]. Hinc d[illegible] alis ob id[illegible] fa[illegible] mosu[illegible]q[illegible] Troiæ excidium Qu[illegible] qui [illegible] legit Homerum, eiusq[illegible] imitatorem Pindarum, seu Virgilium. [illegible] R[illegible] manor[illegible] gentem duxisse originem ab [illegible] rosu[illegible] vt ip[illegible] adulatur, viro forti, vt v[illegible] ab [illegible], patriæ proditore, ac necro[illegible], [illegible] etiam vxore suam dus immol[illegible] vetit, [illegible] Vergilius. Ferunt etiam, Francor[illegible] n[illegible] nie[illegible] b eis traxisse principium. Dum enim Troianorũ p[illegible]

cipes [illegible] v[illegible] in Scy[illegible] ta con ed[illegible] ac primo dicti S[illegible] pot, [illegible] V[illegible] nomin[illegible] posito [illegible] tes sub[illegible] [illegible] Franci [illegible] sunt vocati, à feritate, vel Fran[illegible] lingua enim eorum Frãco [illegible] Tradunt tamen quidã, à quodam Francone [illegible] jannorum principe, qui juxta Rhenum consedit, Francos esse appellato[illegible]. Monstrantq. in argumẽtum vrbem adhuc, quam ipsum con[illegible] [illegible] p[illegible] trinque nomine Trojam, fluuiumq, eius X[illegible] vocasse [illegible]sserunt: quæ postmodum a Sa[illegible] destructa, ac rursũ [illegible] hristianis reæd[illegible] this vsq; hodie vocatur. Quomodo v[illegible] [illegible] lias, quas modo inhabitant, venern[illegible] ac tempore, Deo adiuuante, dicem[illegible] originc Francorum gentis dicta hunc te[illegible] cum. Diffusis longe, lateque per orbem [illegible] nis, Antenor quoque Pataui fundator [illegible] Vnde Vergilius. [Antenor potuit mediis el[illegible] us Achiuis, Illyricos penetrare sinus, atque [illegible] tutus Regna Liburnorum, & fontem [illegible] Timaui.] Et infra, Hic tamen ille v[illegible] sedesq; locauit] Et Lucanus.[Patauique tru[illegible] Quarum quidam Galliæ vrbem Pictauin[illegible] nolli Baioariæ Pantauiam, alij ve ò Venetiæ ladamque Patauium putant, quod & ve[illegible] est, & sensui Vergil j accommoda[illegible] tus [illegible] est autem hoc celeberrimum e[illegible] m, cum ian[illegible] gnum Laurentum cessisset ad Latium, regnan[illegible] que filius Fauni Latinus, judicante H[illegible] bræos[illegible] don, vel iuxta alios vero fortissimo Samson. [illegible] etiam ob incredibilem fortitudinem Hercu[illegible] putabant. Verum autem ipsum vere putaue[illegible] Herculem, dicere non est meum. Fuisse autem contemporaneos, ex hoc quod circa [illegible] nem Troiæ extiterunt, innuitur. Hæc R[illegible] regni principia, aureis seculis, id est sine luxu foerti, bellorumque turbulentia sub Saturno inchoata Laurenti fuere. Verũ abhinc ferrea successit ætas.

[illegible] Hercul [illegible]

CAPVT XXVI.

De seculis ferreis inchoatis sub Ænea & Turno. De erroribus Vlyssis, & fabulosis gestis Diomedis, & item Vlyssis Allegatione de his verisimilia secundum Sanctorum s[illegible]pta & exempla

ÆNeas enim in Italiam nauibus ex Phrigia traduectus, Latini Regis filiam accepit, grauique inter ipsum & Turnum ob hoc bello[illegible] um o[illegible] discrimine, humano cruore aurea[illegible] sula in ferreum commutari docuit. Quod Vir[illegible] vrum vel[illegible] r, vel ad lationis fuco fal[illegible]citer, pulcherrimo versuum [illegible] dine prosequitur. [illegible] de Troianorum [illegible] fusis dict[illegible] fi[illegible] Victo es ve[illegible] eius tanta [illegible] [illegible] cr[illegible] ut [illegible] immer[illegible] qu[illegible] tam miserrimo fo[illegible] totatu, noxio magis [illegible] ato, d[illegible] [illegible] v[illegible] enim de [illegible] flu dio. [illegible] [illegible] ca[illegible] ex A[illegible] ia m[illegible], ex Tro[illegible] s. en[illegible] [illegible] tu[illegible] Vlyss[illegible] pe[illegible] gnum[illegible] m tædis Vnde est illu[illegible] P[illegible]

[illegible] virum, apta post tempo[illegible]
[illegible] hominum [illegible]

T[illegible] pene or[illegible] tam[illegible] do [illegible] obserrando [illegible]

t[illegible]æ

terræ marisque miseriis participauit. Vnde de eo præcipuus Orator in libro de Officijs. *Quàm multa passus est Vlysses in illo errore diuturno; cùm & mulieribus, (si Circe & calypso mulieres appellandæ sunt.) inseruiret: & in omni sermone affabilem se esse vellet; domi vero & contumelias seruorum, ancillarumque pertulit; vt ad id aliquando, quod cupiebat, perueniret! At Aiax quo animo traditur, millies oppetere mortem, quàm illa ab alia perpeti maluisset.* Hic in Hispania Vlyssi bonam, quæ à nostris nuper Saracenis ablata est, & in Gallia Troyam, de qua supra mentio facta est, primus condidisse dicitur. Quare & hoc quod de Francone traditur, fictitium videtur. De fabulosis autem, & penè fidem excedentibus gentis eorum quid dicam? Denique non solùm fabulæ concrepant, verum etiam planæ sunt historiæ, socios Diomedis in aues mutatos, quæ ipso in Deum translato, circa templum eius in insula Diomedia, haud procul à monte Gargano situm volitent, aquasque ministrent. Quòd juxta Augustinum intantum Varro probare videtur, vt easdem aves ex Græcia referat venientes tamquam ciues cognoscere, alienos dirts à se morsibus repellere. Quod vt probabilius idem Varro faciat, de famosissima Circe, quæ socios Vlyssis mutavit in bestias; & de Arcadibus, qui transnatando stagnum in lupos conuertebantur: qui si humana non vescerētur carne, quod post octo annos transmenso amne rursum reuerterentur ad humanam formam, commemorat. Exprimit etiam ex nomine quemdam Demenetum de sacrificio Arcadum gustasse, & in lupum mutatum, decimo tandem anno in propriam figuram reuersum fuisse. Vnde & dicit Deum eorum Lycæum dictum; Græci enim lupum λύκον lycum dicunt. Romanorum quoque lupercos ab eis originem duxisse narrat. Quæ omnia vtrum Deorum suorum amore fingant, an ita ludificatione dæmonum, ac quibusdam abditis terræ seminibus fieri possint, dicere non est præsentis operis. Augustinus tamen suis temporibus Præstantium quemdam nomine, de patre suo retulisse dicit, quod venenum in caseo sumpserit, vnde in lecto quasi dormiens multis diebus iacuerit; euigilās autem caballum se factum, ac annonam se portasse retulerit. Narrat etiam idem pater, cùm in Italia esset, se de quibusdam mulieribus audisse, quæ in caseo datu solerent viatoribus diabolica machinamenta, vnde in iumenta verti viderentur: qui dum peractis operibus ad se redirent, mentem se rationabilem habuisse testarentur. De Macbario quoque Eremita scriptum inuenies, quòd puella ad eum; quā amici in equam à maleficis mutatam dixerunt, ducta fuit; quam ille intuens, puellam dixit se videre, non equū. Itaque amicis equa visa fuit, sed homini Dei puella apparuit. Vnde, ad Deum fusis precibus, tā puellam quàm amicos eiꝰ à præstigijs dæmonum liberavit. Ex his ergo ac similibus apparet, dæmones quidem hominum naturam mutare non posse: sed occupatis illis corporis partibus, per quas ratio operari solet, mentem hominis offuscare, cernentiumque oculos, vt hæc putent, occultis machinamentis, ac abditis naturæ seminibus fascinare. Vnde ad Galatas Paulus dicit. *O insensati Galathæ, quis vos fascinauit?* Dæmones quippe multa tam ex sublimitate naturæ, quàm ex antiquitate temporis, & experientia rerū permissu Dei scire ac posse dicitur, vnde non solùm mundi ciues decipiant; sed & ciuibus Christi, si ab ipso non prohiberentur, noceant. Ex quo liquidò probari potest, quod Balaam, qui vtique Gentilis & ariolus fuit, tantam ex præstigijs dæmonum efficaciam habuit, quòd etiam populo Dei, si ab ipso prohibitus non fuisset, maledicere potuisset. Non enim, vt quidam putant, propter hoc quod de ipso dicitur: *Loquar Domino*, Dominum & Deum verum colebat, sed cùm dæmoni, quem ipse Dominum vocabat, se loqui putaret, Dominus, vt hoc quod ipse malitiosè proposuerat, impediret, insipienter se interposuit, vt nō iuxta voluntatem suam populo suo nocius, sed iuxta nutū Domini profutura diceret. Cui sensui & hoc fidem facit, quia crebris eum sacrificijs & hostijs à proposito inclinare tentabat: quod de incommutabili diuinæ majestatis essentia credere vel præsumere absurdum esset.

Aug. 18. de Ciuit. c. 17.

Deus Arcadum Lycæus.

Ibid. c. 18.

Ibidem

Vita Patrū.

Galat. 3.

CAPVT XXVII.

De morte Æneæ, & regno Siluij. De defectu regni Sicioniorum sub Heli iudice. Et qualiter Romani & Græci morum & linguæ affinitatem habere cœperint, aliasque gentes barbaras vocare consueuerint.

REgnante apud Assyrios Authene, Sicionijs imperante Pelago, Samsone iudicante Israel, Latino mortuo, tribus annis in Latio regnauit Æneas. Quo mortuo, quia non comparuit, ab eis factus est Deus. Imperantibus Assyrijs 29. Oneo, Atheniensibus, Mensato, 4. Latino Rege Ænea Syluio, Ænea non de Creusa, sed de Latini Regis filia genito, Iudice autem Hebræorum Heli, regnū Sicioniorum, quod per quingentos 50. annos, vel ampliùs durasse dicitur, defecit. Vnde est illud Castoris Chronographi. Exponemus & Sicioniorum Reges ab Agialeo vsque ad Zeusippum, qui omnes regnauerunt annis nongentis quadraginta quinq;. Et Sacerdotes Carnis sex, qui præfuerunt annis triginta duobus, post quos Sacerdotes constitutus est Cardidemus, qui impensas non sustinens fugit. Ex hinc Atheniensium Respublica authoritatem habere cœpit in Europa. Æneas iste, eo quod mater ejus Ascanium timens, in siluis latitando, eum dum adhuc puer esset, abscondit, à silua vocatus est Siluius. Ex hinc Græci & Latini, quasi in vno semine coalescentes, quamdam & morum & linguæ affinitatem habere cœperunt: aliasque gentes tamquam rationis acumine, & oris venustate minùs vtentes, barbaros vocare consueuerunt. Quòd enim tam ingenio quàm eloquio ceteris Græci præferantur Gentibus, Poëta ostendit, qui ait.

Graiis ingeniū, Graiis dedit ore rotundo Musa loqui

Et alibi.

Græcia facundum, sed malè forte genus.

Vnde & tres linguæ principales habētur: propter cultum Dei & antiquitatem Hebraica; propter prudentiam & eloquij leporem Græca; propter potentiam, & item prudentiam Latina

CAPVT XXVIII.

De Samuele & Saule, Codroque Atheniensium Rege. Nomina etiam Iudicum à Moyse vsque ad Samuel.

POst mortem Heli, Hebræorum Iudex facta est Samuel: à quo dum Regem peterent, acceperunt Saulem, regnante apud Assyrios Dercilo. Circa idem tempus Codrus Rex Atheniensis

siam Peloponensibus hostibus, eoquod responsum accepissent, se non prius ab Atheniensibus superandos, nisi regem eorum occidissent, mutato habitu se obiecit, ad propriamque necẽ jurgiis prouocauit. Vnde Vergilius *Et jurgia Codri.* Et alibi. *Rumpantur ilia Codri.* Quem Athenienses ob hoc cultu diuino honorare decreuerũt. Et exhinc magistratus, qui temp. administrarent, post reges habere cœperunt. Et hic traduntur in populo Dei post patriarchas fuisse iudices. Moyses, Iesus, Othoniel, Aiot, Delbore, Gedeon, Abimelech, Thola, Iair, Iepthe, Abessan, Ahialon, Iabdon, Semson, Heli, Samuel.

Iudices Hebræorum.

Capvt XXIX.

De temporibus Regum & Prophetarum. De David & Salomone, filioque eius Roboam, qualiter sub eo ex peccatis patris sui Salomon regnum scissum fuerit, in breui desolandum. De virtute Helia & Helisei.

EXhinc reges, & Prophetarum tempora supputantur. Quorum primus reprobato Saul fuit David, magnus ciuitatis Dei princeps, vt pote cui post patriarchas primo facta promissio est, quod de eius semine Christus, huius de qua agimus, ciuitatis auctor foret nasciturus. Cuius filius Salomon, Imperante Assyrus Eupale, templum iã cultu Dei, quàm operis structura nobilissimum, eo tempore quo in Italia Alba est condita, construxit. Qui etiam ne tam ob potentiã, quàm ob præclarã, qua omnes mortales præcellebat, sapientiam, illud semen, quod David promissum, dispositum per Angelos, omnes gẽtes possessurũ erat, putaretur, à Domino labi est permissus. Amator enim cùm esset mulierũ ardentissimus, quas vsque ad mille ac pene omnes alienigenas habuisse perhibetur, ab iis vsque ad idololatriæ voraginem est tractus. Ex quo accidit, vt dum ipsi propter merita David patris sui Dominus parceret, de manu filij eius Roboam, imperante Assyrus Tertiade, scinderet regnum, duasque ei tantum tribus, Iudam videlicet & Béiamin relinqueret. Hic etiam illud nobilissimum regnum in seipsum diuisum, juxta veritatis vocẽ desolari debuit, intantum, vt nullum ex regibus Israel, ex Iuda vero paucissimos cines inuenies Hierusalem. Et vt auctoritatis verbis vtar, à David vsque ad transmigrationem Babylonis, præter Ezechiam & Iosiam, omnes peccauerunt, nec tamen omnes alij reprobi fuerunt. Proinde vtriusque regni peccatis exigentibus, primo Israel, postremo in captiuitatem ductus est & Iuda. Habuit tamen vtrumque regnum, qui peccantis populi, ac præuaricatorum regum excessus reprehenderent regni Christi civet. Inter quos in regno Israel Helias & Helisæ' floruere, qui eximiis vitæ meritis cœlum claudere, ac rursum aperire, mortuos suscitare, regibus imperare, et innumera prodigiorum, et signorum miracula facere à Domino meruere. Horum prior igneo curru in aëra viuus translatus, adhuc manere creditur superstes. Alter vero mortuus, mortuũ suscitasse inuenitur. Et nequis paruam tunc tẽporis fuisse ciuitatem Dei arbitretur, audiat de Israël tantum ad Heliam à Domino dictum. Reliqui mihi 7. millia virorum. Qui in scriptura frequenter numerus pro infinito poni solet. In Iuda vero Osee, Esaias, aliique plures, quos suo loco ponemus, non solum prædicauerunt, sed etiam ciuitati Dei plurimum profuture mo-

Eccli. 49.

numenta librorum reliquerunt. Sed jam ad cives mundi revertamur.

Capvt XXX.

De regibus Albanorum vsque ad Romulum, & Aventino monte.

ALba à Sylvio Ænea condita, reges Latinorum ibidem regni sedẽ locauerunt. Successit vero Sylvio Latinus, & illi Alba, cui rursum Ægyptus, ac deinde Capis, post quem Tyberis, quæ prius Albula dicebatur, nomen accepit. Post Tyberinum filius eius regnauit Agrippa, deinde Aremulus, sicque consequenter Auentinus. Qui omnes à primo Ænea Siluio Silvij, sicut postmodum Cæsares à Cæsare sunt dicti. Aventinus autem mortuus, & in monte ex nomine suo Aventino vocato sepultus, colebatur vt Deus. Dicunt alij, ab adventu avium hũc montem Aventinum vocari. Roma enim constructa à duobus fratribus, scilicet Romulo & Remo, historia Romana testãte, de impositione vocabuli ciuitatis inter eosdem fratres lis oriabatur: & quia neuter eorum alteri cedere voluit, vt lis illa per sortem vel per augurium terminaretur, vtrique complacuit. Remus ergo quia senior, prior est egressus, & in Aventino monte septem voltures conspexit. Romulus autem post eum egrediens, duodecim in eodem monte vidit. Et quia exhinc apud posteros inolevit vsus quærendi augurium in eodem monte, Aventinus dictus est ab aduentu avium. Vel Aventin' dicitur, quasi euentinus, ab eventu futurorum, qui similiter inibi in volatu avium quærebatur. Inter hunc & Romulum duo tantum Reges fuisse dicuntur, Procas & Amulius. Cùm igitur regnum Romanorũ, vt ita dixerim, parturiretur, regnũ illud nobilissimum ac potentissimum Babyloniorum longo diuturnitatis senio marcescere cœpit.

Capvt XXXI.

De translatione regni Babylonici ad Medos.

ANno itaque ab imperio Nini 1236. à regno verò patris sui Beli 1365. à conditione vel instauratione Babylonis sub Semiramide 1144. nouissimus ac corruptissimus apud Assyrios trigesimus sextus regnauit Sardanapalus, qui inter scortorum greges colum habitu muliebri tractãs, ab Arbato Medo præfecto suo inuenitur. Dumque ab eodem regnum aduersus eũ concilistur; ipse ardenti pyrę se iniecit; & sic fortissimum illud & florentissimum ad Medos derivatur Imperium.

Capvt XXXII.

Exclamatio contra Babylonem.

EX aggerare hoc loco mutabilium rerum miseries non est necesse. Ecce enim potentissimum regnum, quamvis nondum penitus destructum, mutatione tamen sui omnimodis sibi minatur interitum. Quid ergo dicemus, qui rebus transitorijs inhærere cogitamus, dũ eas mutari, mutatas labi, postremò omnino deleri videmus? Quod quidam in Babylonia, Deo adiuvante ostendemus impletum, & in vniverso mũdo proculdubio ex multis Scripturæ locis, evidentissimisque iudiciis expectamus implendum. Mansit autem ex hoc regnum Babyloniorũ (propter antiquam vrbis dignitatem) solo nomine ibi, vt apud Chaldæos, auctoritate penes Medos. Habuerunt enim Reges ex hinc Chaldęorũ, viribus fortes, sed non tam claros, vt in catalogo ponantur priorum. Vnde probetur, Nabu-

chodonosor, aliosque à Sardanapalo vsque ad Cyrum Reges, de catalogo Regum non fuisse illustrium. Ex quo considerari potest, quantæ authoritatis & potentiæ sub prioribus regnum illud constiterit, cùm tanti etiam istorum tempore nominis & dignitatis fuerit. Porrò Mœdorũ Reges, ad quos Babylonici regni autoritatem deriuatam diximus, ex hinc supputari incipimus. Post tantam ergo huius maximi, minorumque regnorum factam mutationem & diminutionem, aliasque alternantium temporum calamitates, primo volumini terminum demus: vt ad eas, quę Mœdorum, Persarum, Græcorum, & maximè Romanorum regnis factæ sunt vicissitudines, veniamus.

CAPVT XXXIII.

Nomina Regum Assyriorum à Belo vsque ad Sardanapalum.

Belus
Ninus.
Semiramis.
Zameis, qui & Ninias, filius Nini & Semiramidis
Arius.
Aralius, secundum Eusebium Analius
Xerxes, qui & Baleus secundum Euseb. Balaneus.
Armamitres.
Belochus.
Baleus, vel Balesus.
Altadas.
Mamitrus.
Manthaleus.
Sperus, secundum Eusebium Iphereus.
Mammilus, secundum Eusebium Mamytas.
Sparetus.
Achatada, secundum Eusebium Ascades.
Amyntas, vel Amyntes.
Bellothus. Belleparés.
Lamprides.
Sophares, secundum Eusebium Sosares.
Lampares, vel Lãprides.
Pamiras, secundum Eusebium Pannias.
Sosar, vel Sophar, secundum Euseb Sosarmus.
Mitheus, vel Mitreus.
Tautanes.
Teuteus, vel Tauteus.
Thineus, vel Oneus.
Dercilesz, vel Dercilus.
Eupales.
Laosthenes.
Piritiades.
Offratius, vel secundum Eusebium Orphateus.
Ophratanes.
Vacrazenes, secundũ Eusebium Acracapes.
Thonosconcoleros, qui & Sardanapalus.

LIBER SECVNDVS

PROLOGVS.

SVPERIORE libro promisisse me recolo, de rerum mutatione ac miseriis scripturum. Quamquidem historiam vsque ad defectum primæ, sequentisque initiũ (quam Romã dico) Babyloniç, Deo opitulante, vtcumque compleui. Has enim esse ciuitates, non solùm ex Historiographorum dictis, qui huius illi regnum, quasi patri filium, medius ac brevibus Mœdorum, seu Persarum, ac Macedonum regnis, tamquam parvuli filij tutoribus, non iura hereditatis, sed successione temporis, intervenientibus, successisse tradiderunt: sed & ex principis Apostolorũ epistola, qui à Roma scribens, eam Babyloniam vocat, *Salutat vos*, inquiens, *Ecclesia, quæ est in Babylone*, conjici potest. Denique dum præteritorum temporum calamitatum reminiscimur, instantis quodã modo pressuræ quoquomodo obliuiscimur. Modò nẽpe vbiq; terrarum, & præcipuè in prouincia nostra, quam nuper Vuelfo vir nobilis hostiliter inuasit, agros vastauit, bona Ecclesiarum Dei diripuit, clamate audirur: & quod maius est, periculum vitæ, discrimen animarum timetur. Inter ipsum quippe & Henricum Noricum Ducem, ambos lectos, ac ferventis animositatis juvenes, cùm de Ducatu sit cõtroversia, quid aliud quàm profligatio pauperum, devastatio Ecclesiarum, juxta illud, *Quidquid delirant Reges, plectuntur Achiui*: ab vtrisq; expectari potest? Iudicio ergo Dei, ac orationibus Ecclesiæ id relinquentes, nos cœptũ opus Deo adjuuante prosequamur. Nemo autem à nobis sententias, aut moralitates expectet. Historiam enim, in qua cum Babyloniæ vicissitudines ac labores, ciuiumque Christi inter eos progressus & profectus texantur, nõ disputanti more, sed differentis ordine prosequi intendimus. Nam à majoribus nostris impugnantibus hanc, quæ in nobis est fidem; satis responsum esse arbitror.

1. Petri. 5.

Horat. epi. 2.

CAPVT PRIMVM.

De Regibus Mœdorum, qui quorum Regum Iuda & Israel tempore fuerint. De Chaldæis & Cyro, Nomina Regum Mœdorum.

COncesso ad Mœdos Assyriorum regno, Arbatus, qui huius translationis auctor fuerat, imperium arripuit, & per 28. annos tenuit: regnante in Iudæa Ozia, in Israël Sella, vel Manahem. Arbato successit Sosarmus, regnante in Iudæa Achas, in Israël Phacea. Huius regni anno 15. prima Olympias, quæ quinto exhinc anno, quatuor in medio expletis, apud Helidem Græciç vrbẽ agone & ludis exerceri solebat, cœpta est nominari. Sosarmus reliquit Madidum, regnante in Iudæa Achaz, vel Exechia, in Israël Osee, vel Phacea secundo. Post quem fuit Cardicos, regnante in Iudæa Exechia, in captiuitatemque ducto Israël. Post hunc surrexit Dioces, regnante in Iudæa Manasse. Post hunc Phraortes 27. annis imperavit, regnumque multis ac crebris bellis cruentauit; regnante in Iudęa piissimo rege Iosia. Pòst Diocles, qui cùm esset armis expertissimus, regnũ plurimùm dilatauit. Cui successit Astiages, qui inhuman⁹ ac crudelis Harpalo cuidam vnicum filium ac parvulum occidit, patriq; epulandum apposuit: scelestasq; epulas patri improperauit. Huius nepos Cyrus Persa mox vt adoleuit, avo bellum indixit. Astiages verò sceleris sui immemor, Harpalũ exercitui præposuit. Qui ipsum dum traderet Cyro exercitũ, Astiages rursum in Mœdos cessit, exercitumq; congregauit. Quibus denuo congressis, dum Persæ fugerent, vxoribus seu matribus impudicè insultantibus, revertuntur, victoriaq; capto Astiage potiuntur. Cyrus itaq, captum avum Hircanis præfecit, regnumque Mœdorum finiuit: quod per 258. annos mansisse invenit. Hęc juxta Orosium. Hic est Cyrus, à quo postmodum destructa est Babylonia, cuius avunculus fuit Darius rex Mœdorum, quem Daniel Balthassar percussisse legitur. Vnde juxta alios regnũ Mœdorũ non bello obtinuit, sed jure hereditatis post mortem avi sui Astiagis, eiusq; filij Darij, suscepit, sicut in Daniele habes.

Arbaces

Daniel. 5.

Daniel. 5. *Rex Astiages appositus est ad patres suos, & regnavit Cyrus Persa pro eo.* Sed occurrit, quod Darius iste, qui Balthasar percussit, rursum in Daniele non Astiagis, sed Assueri filius vocatur. Putuit ergo esse, quod binomius fuerit. Vnde Iose-
Ioseph.c.13. sephus xi. libro de Antiquitat. Darius, ait, Astiagis filius, qui Babyloniorum principatum destruxit cum Cyro cognato suo, qui tamé alio nomine vocabatur à Græcis. Medio tempore Chaldæi, vnde Nabuchodonosor, suique successores erant, irruperunt Babylonem, ac multis malis civitatem Dei afflixerunt. Qui tamen Mœdis auctoritatem habentibus, de numero, vt suprà dictum est, Regum non fuere priorum. Fuerunt
* Arbaces autem Reges Mœdorum hi, * Arbatus, Sufarmus, Madidus, Cardiees, Dioces, Phraortes, Diocles, Astyages, Darius, Cyrus. Ex hinc Reges Persarum supputantur.

Capvt II.

De Proca & Amulio, & ortu Remi & Romuli,

TEmpus etiam arbitror, vt ad Romanorum regni principia stylum vertamus. Cùm enim Babyloniæ sub præfectu suo dehonoratæ adhuc regnum sub principatu Mœdorum statisset incolume vsque ad Cyrum, & ab eo prorsus, vti in sequentibus patebit, est eversum, iure ipso deficiente, Romani Imperij, quod illi tamquá patri filium successisse dixi, ortum narraverim. Eo igitur tempore ad Mœdos cessit; cùm Procas in Italia regnavit, eo illud à Cyro penitus subversum fuit, quo à Tarquiniorum iniusta dominatione illud liberatum, in propria authoritate stare cœpit. Procæ successit Amulius, cuius frater Numitor, cùm filiam Rheam Vestalem ab eo virginem factam, stupri ream ex partu cognovisset, geminos quos pepererat exponi, & in aquam proijci iussit. Hi sunt gemini fratres Remus & Romulus, vrbis orbis futuræ caput, fundatores, & authores. Quos ipsius vrbis Scriptores, tamquam totius orbis Marte obtenturæ principatum, Martis quoque filios autumant; in argumentumque quod à lupa, vt pote Martis bestia, lactati, ac nutriti contra naturam fuerint, narrát. Qui revera an iuxta eos à lupa, an à meretrice qualibet iuxta alios, propter vitæ turpitudinem, vnde domos earum lupanaria dicimus, sic vocata, nutriti fuerint, nihil mea interest. Hoc tamé affirmo, quòd non Martis, sed cuiuslibet hominis, & secundum quosdam veridicos scriptores, sacerdotis filij fuere.

Capvt III.

De fundatione Vrbis Romæ, & parricidio avi fratrisque à Romulo facto, ac raptu Sabinarum.

ANno ergo ab Imperio Nini 1300. post eversionem Troiæ 414. Olympiade sexta, evolutis ab Adam quatuor millibus quadringentis. triginta quatuor annis, regnante in Iudæa Achaz, vel iuxta Augustinum, filio suo piissimo Rege Ezechia, in Israel Osee, seu Phacea secundo, geminis auctoribus Remo & Romulo, avo adhuc superstite Numitore, maxima illa, & famosissima in monte Palatino condita est Roma. Cuius mox regnum tam parricidio, avo fratreque interfectis, quàm raptu Sabinarum, maritis, parentibusque occisis, impiis nuptiis sibi, suisque illicitè ac crudeliter confœderatarum polluit.

Capvt IV.

De Osee, & Isaia, prophetiaque Sibyllæ.

CIrca idem tempus clarissimos (quos supra nominaui,) Osee & Isaiá prophetasse, prophetiamque scriptam reliquisse constat. Quorum alter nó solum dictis, sed & factis, meretrice in vxorem accepta, vocationem Gentium, vnde & ait, *Vocabo non plebem meam plebem meam*, pronuntiasse cernitur. Alter verò de adventu Christi, Osea. 1. passione, resurrectione, regnoque ejus, quod est Ecclesia, in hac vita dilatando, post hanc, impiorum æternaliter damnata ciuitate, glorificá-do, atque eum auctore suo Christo in æternum mansuro, tam euidenti, tam luculento, ac vrbano sermone disseruit, vt non prophetiam, sed evangelij historiam texere videatur. Eo quoque tempore nonnulli Sybillam Erithream vaticinatam ferunt; quam ex scripturæ suæ testimonio ad ciuitatem Dei pertinuisse, sicut & Iob, & plu- August. [illegible]
res alios ex Gentibus, Augustinus velle videtur. Cuius rei gratia prophetiam eius manifestissimá de Incarnatione Domini, passione, ac secundo adventu Christi, idem Pater in libro de Ciuitate Dei ponit, quam infrà annotaui.

I udicij signum, tellus sudore madescet
E cælo Rex adueniet, per secla futurus.
S cilicet in carne præsens, vt iudicet orbem.
V nde Deum cernent incredulus, atque fidelis.

In quorum versuú capitibus *Iesus Christus Theos Soter*, quod est Iesus Christus, filius Dei, Saluator, in græco inveniri dicit. Refert etiam Lactá- Lactantius lib. 4. c. 1[illegible]
tium aliud eius de Christo planè vaticinium, quod tale est. *Inmanus iniquas & infidelium postea veniet. Dabũt autem alapas Deo manibus incestis, & impurato ore expuent saliuas venenosas. Dabit verò ad verbera simplex sanctumque dorsum, & colaphos accipiens tacebit: ne quis agnoscat, quò Verbum vel vnde veniat, vt inferis loquatur, & corona spinea coronetur. Ad sitim acetum, & ad cibum fel dederunt, inhospitalitatis hanc monstrabant Domino mensam. Ipsa enim insipiens tuũ Deum non intellexisti, ludentem mortalium sensibus, sed spinis coronasti, & horridum fel miscuisti. Templi verò velum scindetur, & medio die nox erit tenebrosa nimis in tribus horis, & morte morietur somno suscepto. Et tunc ab inferis regressus, ad lucem veniet primus, resurrectionis principio revocatis ostenso.* Non desunt tamen, qui dicunt, eandem Sybillam Troiani belli tempore vaticinatam fuisse.

Capvt V.

De Thale vno de septem sapientibus, & captiuitate decem tribuum. De Phalari Siculo Tyranno.

REgnante Romulo, post Theologos quos supra nominaui, poëtas fuisse, Thalem Milesium vnum de septem sapientibus, quos sophos vocabant, ferunt. Iisdem quoque tribus à Chaldæis in Samaria debellatæ, ac in captiuitatem ductæ sunt: positusque in Samaria est Chaldæorum populus, qui iuxta librum Regum Deum timebat, & idola non deserebat. Quare verò Deũ timerent, causa fuit, quod dum primò in Samariam venissent, Dominus in eos leones immiserat. Quod ergo volebant de lege recipiebant, & quod nolebant more alienigenarum reprobabant. Hinc in Evangelio habes, quod eis Iudei non convescebantur. Circa hæc tempora Phala- Io. [illegible]
ris Siculus Tyrannus, dum multis ac varijs tormentis innocentes afficeret, P[illegible] quid[illegible] er

æratum, volens placere principi, aptumque sibi crudelitatis suæ munus offerre, taurum æneum fecit, cui ex latere ianuã composuit: vt dum cruciandi per eam intromissi ignibus appositis torquerentur, non gemitum hominis, sed pecudis mugitum emittere viderentur. Quod simulacrũ tyrannus gratanter suscepit, ipsumque authorẽ in eo positum propria adinuentioni puniuit.

Capvt VI.

Qualiter & à quibus vrbs Roma inchoata fuerit. De morte Esaiæ, & Samia Sibilla. De Tullo Hostilio, & Anco Marcio, Romanorũ Regibus.

ROmulus contractis vndecumq; pastorum, prædonum, ac latronum copiis, quibus etiam asylum construxit, crudeli ortu regnum, totius orbis futurum caput initiauit. Vnde Iuvenalis.

Iuvenal. Sat. 8.

Et tamen vt longè repetas, longèque reuoluas
Nomen, ab infami gente deducis asylum.
Maiorum primus, quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Hic & mille iuuenes de plebe electos milites, & centum seniores Senatores appellauit: & ex hinc militaris ordo, senatoriaque dignitas exordium sumpsere. Romulo successit Numa, qui cultum, imò sacrilegium plurium Deorum in vrbem induxit: & Capitolium à fundamẽtis ædificavit. Huius diebus regnante apud Hebræos impiissimo Rege Manasse, à quo Esaias occisus fertur, Samia Sibylla fuisse dicitur. Successit Numę Tullus Hostilius, qui primus ex Romanis Regibus purpura & fascibus vsus fuit, & vrbem adiecto Cælio monte ampliauit. Post quẽ Ancus Martius Auentinum montem & Ianiculum vrbi addidit, & supra mare decimo ab vrbe milliario Hostiam condidit.

Capvt VII.

De captivitate Iudæ sub Tarquinio Prisco Romano rege, & Prophetia Hieremiæ, & residuis sex sapientibus.

REgnante deinde Tarquinio Prisco, qui circum ædificauit, & numerum senatorũ auxit, cum Sedechia rege suo à Chaldæis in captiuitatem ductus est & Iuda. His diebus plurimi fuere ciues regni Christi, præcipuè prophetæ, qui populum Dei de malis eorum operibus redarguerent, malaque ventura prædicerent. Quorum alij cum peccatore populo in captiuitatem sunt ducti, alij etiam ab hostibus propriæ volũtati, ac arbitrio sunt relicti. Prophetauit autem iisdem diebus, scriptumque vtile Ecclesiæ Dei opus reliquit vir Dei Hieremias. In quo & præuaricatoris populi peccata, captiuitatemque relaxandam post 70. annos posuit. Ac multa de statu Ecclesiæ, & aduentu Christi prædixit. Fuisse tunc Pittacum Mitylenæum vnum de septem sapientibus ferunt, nam alios quinque, id est Solonem Atheniensem, Chilonem Lacedæmoniũ, Periandrum Corinthium, Cleobolum Lydium, Biam Prienæum, eo, quo captiuus tenebatur populus, fuisse tempore, refert Eusebius. Quorum nullus tamen librorũ monimenta, excepto Thale de physica, & Solone legibus Atheniensibus datis, reliquit.

Capvt VIII.

De phi[lo]sophis, præcipue Pythagora, Socrate, Platone, Aristotele.

POst theologos, & hos quos sapientes diximus, philosophi surrexere, qui verecundo magis philosophorũ idest amatorum sapientiæ, quã sapientium appellari maluerunt nomine. Quorũ primus Pythagoras ex malleorum ictibus diuerse concrepantibus, musicæ septem discrimina vocum inuenit. Multisque aliis vtilis admodum, & clarus extitit. Post quem Socrates, omnium philosophorum clarissima lumina, tanto perspicaciores, quanto iuniores, vtpote qui ipsos docentes se intellectu transcenderent, educauit Platonem, & Aristotelem. Quorum alter de potentia, sapientia, bonitate creatoris, ac genitura mũdi, creationeue hominis, tam luculenter, tam sapienter, tam vicinè veritati disputat, vt ob hoc à quibusdam ex nostris Hieremiam in Ægypto audisse, & ab eo de fide nostra imbutus fuisse credatur. Alter vero dialecticæ libros artis vel primus edidisse, vel in melius correxisse, acutissimeque, ac disertissime inde disputasse inuenitur. Sed Platonem, qui præfati Aristotelis non solum apud Socratem condiscipulus, sed & post mortem Socratis præceptor fuit, longe post Ierusalem fuisse, ex hoc quod circa tempus captivitatis, sophi, idest sapientes, qui philosophos precessere, fuerunt, innuitur. Vnde non inconuenienter arbitrati sunt, qui eum cum ceteris philosophis naturali ingenio per visibilia mundi inuisibilia comprehendisse dixerunt. Omnia enim quæ de diuina natura, humana ratione inuestigari possunt, inuenerunt. Exceptis his, in quibus summa salus consistit, quæ per gratiam IESV Christi à mansuetis corde cognoscuntur. Vnde Augustinus, *In principio erat verbum*, & omnia quæ in profundissimo sermone evangelista prosequitur, vsque ad illum locum, vbi de mysterio incarnationis agere incipit, in Platone se inuenisse dicit.

August. 8. Confess.

Capvt IX.

De Tarquinio superbo, & oppressione Lucretia.

EO quo in Babylonia captivus tenebatur populus Dei tempore, Romanorum Respublica Tarquinij Superbi iniquæ dominationis premebatur potẽtia. Cuius post alia facta crudelia scelaratissimum illud in castissima muliere Lucretia à filio turpiter perpetratũ, à patre nequiter dissimulatum opus, deiectionis eius causa fuit iustissima. Cuius castitatis argumentum non paruum fuit, quòd dum tyranni violentiam evadere non posset, propriã sibi manum iniecit. Vnde pulchrẽ quidã. *Cùm foderet ferro castum Lucretia pectus.*

Sanguinis & torrens egrederetur, ait.
Procedant testes, me non fauisse tyranno.
Sanguis apud manes, spiritus ante deos.

Capvt X.

De tempore Consulum, & remotione Regum, & zelo Bruti primi Consulis, liberationeq; Romanæ vrbis per Mutium Scæuolam, & Clæliam virginem.

PVlso regno Tarquinio, Romani regiũ nomen abjurantes, Consules, qui Reipublicæ potiùs cõsulerent, quàm imperarent, sibi creavere. Anno igitur post vrbem conditam 244. Brutus ab eis constituitur: primus, qui priorum regum malitiam imitatus, filios, vxorisque fratres interfecit Vitellios. Tradunt tamen alij, zelo æquitatis eũ hoc fecisse: vt videlicet non rem familiarem, sed publicam diligere videretur. Vnde & populum Romanũ pro filiis adoptasse dicitur. Tarquini⁹ verò Hetruscorum regis Porsenæ auxilio vrbem per triennium obsedit: cepisterque, aut rursus eã suæ ditioni subegisset, nisi prædictus rex Mutij

Brutus primus Consul

manum adurentis patientia, vel Clœliæ virginis Tiberim transnatantis audacia permotus obsidionem solvisset. Mutius enim cum aliis Romanis iurauerat se regē interfecturum: sed dum in castra venisset, à militibusq; captus votum suum nō posset implere, manū sub præsentia regis in igne combussit. En sciat, inquiens, quem virum effugeris. Idem trecenti iurauimus. Clœlia verò cùm esset vna de obsidibus, clam de castris lapsa, Tyberim transnatauit. Rex ergo, vt dixi, tam viri patientia, quàm virginis audacia motus, ab vrbe recessit. Hæc prima ætas quasi infantia populi Romani fuit.

Capvt XI.

Quomodo Babylon à Cyro capta sit, & quis eius finis fuerit. De morte quoque Crœsi.

INter hæc Cyrus, quem suprà memoraui, dum Tarquinius aut vi, aut bello premeret vrbem, Orientis latè imperio pervagato, Babyloniam, vtpote caput eius, bello petit. Sed dum vnus militum æquo feruentior animo Gangem fluuium, quem vnum quatuor fluminum paradisi dicunt, transvadare attentasset, impetus eius non ferens submersus est. Rex in amnē amore iuuenis vlcisci statuens, in quadringentas sexaginta venas deriuatum venularum etiā pedibus permeabilem fecit. Eo quoque ingenio Euphraten mediam Babyloniam interfluentem ab alveo proprio deriuauit. Sicque mirabile dictu, vrbem maximam, ac florentissimam cepit 1430. post conditionem eius anno. De cuius tam situ, quàm euersione verba Orosij infrà ponere volui. Ait enim. *Cepit vrbē, quā vel humano opere extrui potuisse, vel humana virtute destrui posse, vtrumque pene incredibile apud mortales erat.* Et infrà. *Quidquid est opere & manufactum, labi & consumi vetustate, Babylon capta confirmat.* De situ quoque eius sic ait. *Hæc campi planitie vndique conspicua, natura loci lætissima castrorum facie, mœnibus paribus per quadrum disposita, murorum eius vix credibilis relatu firmitas: magnitudo, idest latitudo 50. cubitorum, altitudo quater tantum. Ceterum ambitus quadringentis octoginta stadiis circumvenitur. Murus coctili latere, atque interfuso bitumine compactus, fossa extrinsecus latè patens vice amnis circumfluit. A fronte murorum centum portæ æreæ. Ipsa autem latitudo in consummatione pinnarum vtroque latere habitaculis defensorum æque dispositis, media intercapedine vicenas quadrigas capit. Domus intrinsecus quater geminæ habitationis, minaci proceritate mirabiles.* Cyrus tanta vrbe capta, Crœsum quoque Regem Lydiæ famosum & magnum, qui ad huius auxilium cùm venisset, territus aufugerat, persequitur, victumque vita & regno priuauit.

Babylonis situs.

Capvt XII.

De Prophetia Ezechiel, Daniel, Abacuk.

NOn multo ante hoc tempore Prophetauerunt Ezechiel, & Daniel in terra Babylon. Quorum prior de spiritali templo, quæ est Ecclesia, de visione quoq; quatuor animaliū profundissimam scripsit Prophetiā. Alter vero eximiæ sapientiæ, vnde & desideriorum appellatus est vir, luculentissimā de regnorum mutatione, Prophetico spiritu scripsit apocalypsim. Ambo de tēporibus Antichristi, resurrectioneque mortuorum, extremo quoque judicio, ac permansuro in æternum Christi regno, multa nobis tam vtilia, quā spiritalia mystico, ac Prophetico sensu protulere. Abacuk etiam eo tēpore in Iudæa, quo isti in Babylone prophetauerunt, [illegible] historia Danielis cognoscitur. Hic ob hoc quod populum Dei iniustè oppressum peregrinari ac misere viuere, oppressores verò eius regnare, & prosperari vidit, in tantam etiam contra Dominum prorupit audaciam, vt ipsum aut res humanas negligere, aut non æqua lance pensare pene dixerit, vel potiùs eius super his patientiam admiratus fuerit, non de gubernatione, seu æquitate dubitauerit, propter quod & luctator vocatus est. Canticum quoque pulchrum valde edidit, in quo considerationis incarnationis, passionis, secundi aduentus Domini, reprobationeque Iudaici populi, ac vocatione gentium, horrore se concussum innuit, dicens. *Domine audi ui auditum tuum, & timui.*

Habac

Capvt XIII.

De quatuor principalibus regnis, quæ Daniel in expositione somnij Nabuchodonosor vidit.

SEd quia Danielem de mutatione regnorum propheticam historiam edidisse diximus, aliquid inde subter annotare operæ pretium duximus. Dum ergo somnium regis Babyloniorum exponeret, tu es inquit ô rex caput aureū, quod vidisti. Post te surget aliud regnum minus te, post hoc rursum aliud, post illud quartū. Quod quia fortissimum erit, ferro omnia comminuēti comparatur. Vide quomodo propheta quatuor regnis nominatis, primum quidem propter nobilitatem sui auro, quartum propter potentiam, ac Marte pressum orbem, duobus medijs intervenientibus, ferrum nominauerit. Primū & quartum, quæ supra memoraui, regna sunt potentissima Babyloniorum, ac Romanorum. Quorum vno cadente in Oriente, medijs Persarū & Grecorum interuenientibus, alterū, vt sæpe jam dixi, surrexit in Occidente. Quāuis nonnulli pro Persarum regno secundo loco Africanū inter quatuor mundi principalia regna posuerint regnū, vt & sic secundum quatuor mūdi cardines, mūdi quoque quatuor regna constituāt, Orienti scilicet Babylonicum, Austro Africanum, Septentrioni Macedonicum, Occidenti Romanum tribuentes. Quod autem idem propheta prosequitur, & dicit, regnum istud quod ferro comparavit, in pedibus, quæ pars extremitas corporis humani finem significare solet, ex parte ferreū, ex parte fictile fuisse, donec à lapide exciso de monte sine manibus percussum funditus subruetur, suo loco adiuvante Deo dicemus. Nos enim circa finē eius positi, id quod de ipso prædictum est, experimur: futurumque in proximo quod restat, expectamus.

Capat XIV.

Qualiter Tomyris regina Cyrum occiderit. Exclamatio de hoc, brevisque epilogus de laude Cyri.

CYrus post tot triumphos, in superbiam elatus, Scythis, cui tunc Tomyris regina præsidebat, cum exercitu ducentorum millium petit. Cumque Araxim fluvium transisset, castra posuit, vbi callidè evocatis Scythis tertiam partem exercitus reginæ cum filio eius interfecit. Ob quam rem Cyrum in insidias astutè vocatum, mul[ier] cum toto deleuit exercitu, adeo vt nec tantæ cladis remansisse feratur nuncius. C[a]pita quoque eius in vtrem humano sanguine plenū misso, sexus sui immemor dixisse fertur S[atia] te sanguine, quem sitisti. Res miranda. Ne fa-

tali euentui, sed Dei occultis iudiciis tribuenda. Quis hæc audiens non stupeat? Cuius vel laxū pectus factum tam miserabile ad amorem Dei, contemptumque mundi non emolliatur? Ecce enim vir totius Orientis, ac ipsius triumphator Babyloniæ, quam propter eximiam virtutem Esaias longe ante Christum vocauerat, cui iuxta eundem prophetam, Dominus gentes subiecerat, dorsa regum verterat, portas æreas, et vectes ferreos confregerat: hic inquam non solū terris, sed & aquis formidabilis, ab infirma, fragilisque conditionis muliere decipitur, ac cum tam infiniti exercitus multitudine funditur, & deletur. Quid ad hæc dicemus, qui modo inhærere volumus, ne dicam cernere, palpare etiā quæ misera sit mortalium conditio, possumus, & ipsis tamen caducis, ac transitoriis, tamquā robustis, ac permanentibus adhæremus. Nec duritiæ id, sed bonitati ac misericordiæ omnipotentis Dei ascribendum dixerim, qui vt ad amorem sui, permanentemque in cœlo ciuitatis mānsionem nos vocaret, hanc inessa miseriam tribui mortalium voluit. Hic est Cyrus, qui dum à Iudæis allatum Esaiæ vidisset, hoc quod posuimus testimonium, captiuitatem ex parte, vt Hieronymus ait, relaxauit, finitis à prima captiuitate Iudæ sub Iechonia, iuxta supputationem præfati Hieronymi in Prophetiam Ezechielis 40. annis, qui à desolatione templi 30. erat.

Isai. 45. (margin, beside "Babyloniæ, quam propter eximiam virtutem Esa-")

Isai. 45. (margin, beside "dæis allatum Esaiæ vidisset, hoc quod posuimus")

Capvt XV.

De Cambyse filio Cyri & noua Babylonia ad ipso condita.

CYro filius eius Cambyses successit, qui religionem, imo sacrilegia Ægyptiorum, ceremoniasque expiauit. Hunc quidam secundum Nabuchodonosor dicunt, & ea quæ in libro Iudith leguntur, sub eo facta fuisse. Præcipuè cùm Romanorū historia habeat, Tarquinij Superbi temporibus à Iudith castissima Holofernem interfectum. Dicuntque primum Cambysis regni, Tarquinij 18. fuisse annum. Vnde hæc duæ castissimæ Iudith, & Lucretia contemporaneæ inueniuntur. Sed occurrit quæstio, quam soluere non possunt qui hoc tradunt: quomodo videlicet hæc Cambysi, qui 8. tantum annis regnauit, conuenire queant, cùm 12. regni anno Nabuchodonosor hæc expeditio more, in libro Iudith dicatur. Quis etiam sit ille rex Medorū Arphaxat, quem bello superatum à præfato rege, idem liber affirmat. Quibus minimè fidem accommodaremus, nisi propter Iosephum, qui in libro antiquitatum 11. maliuolū eum vocat. Vbi etiam refert, cum epistolam contra Hierusalem misisse, in qua eam inimicam regibus, & seditiosam contestans ne amplius ædificetur prohibet. Sed & Augustinus in libro de ciuitate Dei, ea quæ in libro Iudith scripta sunt, dicit sub Cyro euenisse. Vbi quāuis nomen non annotum non repugnet, de victoriaque Medorum mutato nomine tantum regis eorum eluceat, verisimilius tamen est, ea sub filio suo Cambyse, qui inimicus illius populi à Iosepho dicitur, prouenisse, quàm sub ipso, qui captiuitatem relaxando, non solùm nō immanitatē, sed plurimam etiam populo Dei exhibuit humanitatem. Prædictus autem scrupulus sic solui potest. Quod tres sequentes iuxta Iosephum, magorum anni, quos aliæ historiæ 7. tantum mensibus imperasse dicunt, ad Cambysem referentur, & ita circa initium 12. anni

August. 18. de Ciuit. c. 29. (margin, beside "hibet. Sed & Augustinus in libro de ciuitate Dei,")

præfata expeditio sub Iudith facta fuerit. Cambyses nouam Babyloniam in Ægypto dicitur instaurasse, quæ olim ab Argiuorum rege Api condita Memphis dicebatur.

Capvt XVI.

De Magis & Dario & plenaria liberatione Romanorum. De Prophetia Aggei, Zacharia, Malachia, Esdra. De infortunio Darij in bello Atheniensium, morteque eius.

CAmbyse mortuo, dum Magi regnum eius inuadaiēt, Darius vnus ex illis, qui Magorū audaciam compescuerūt, consensu cunctorū rex creatur. Hos Magos in 11. antiquitatum libro 7. dominos nuncupatos, & tribus annis regnasse dicit Iosephus, Eusebius tres, mensibus 7. Darius autem eo quod Deo verò votum priuatus fecerat, quatenus ad regnū ipso opitulante promotus, populum suum ad natale suum solum remitteret, captiuitatem Iudæorum ad plenum relaxauit, templumque instaurari permisit. Tunc quoque Romani Tarquiniorū dominatione iniusta ad plenum sunt liberati. Prophetauerunt nouissimi prophetarū Aggæus, Zacharias, Malachias. Quorum vnus cùm dixisset de Ecclesia, Erit gloriæ domus huius posterior maior quàm prior, Iudæi hoc de templo materiali dictū putantes, falsa spe frustrati sunt. Esdras quoque scriba, quem vnum de nominatis prophetis quidā esse volunt, vtilis valde in renouatione librorum legis, psalmorumque titulis, eisdem temporibus fuisse inuenitur. Denique à tēpore illo, id est à Zorobabel & Iesu sacerdote magno, vsque ad Ioannem, nec prophetas cecinisse, nec regnū floruisse, excepto Iesu filio Syrach, qui Salomonis sectans opus, librum quem Sapientiæ vocant, scripsit, & Machabæis. Quorum alij patientia, alij fortitudine pro lege Dei fortiter steterunt. Paucos inuenies, qui dictis, vel factis inter probatos ciues Hierusalē meruerit computari. Habuerunt tamen & postmodùm reges, quos suo loco ponemus: sed non tam claros, vt de catalogo meruerint esse priorum. Darius primo Babylonios iugum dominationis Persarū excutere volentes, repressit. Dehinc regi Scytharum Antyro, eo quod filiam eius sibi in matrimonio copulare vellet, bellum indixit 700. que millia armatorū vnius amore mulierculæ, in periculo posuit. Vbi amissis 80. millibus contra Athenienses, eo quod Scythis Iones in auxilium misissent, procinctum mouit. Athenienses ergo cum 10. millibus in campis Marathonis tanto exercitui, qui fusis in Scythia tantum 80. millibus, de 700 millibus superarat, occurrunt. Interfectisque ex eis, mirabile dictu, 100. millibus, ceteros in fugam vertūt. Post hoc cùm bellum rursus instauraret Darius, in via mortuus est, successitque ei filius eius Xerxes.

Aggei 2. (margin, beside "nouissimi prophetarū Aggæus, Zacharias, Ma-")

Auctor libri Sapienti. (margin, beside "sectans opus, librum quem Sapientiæ vocant,")

Capvt XVII.

Rursum de infortunio filij Darij Xerxis, primo à Leonida. post ab Atheniensibus victo, ad vltimū ad Artabano præfecto suo occisi.

ANno ab vrbe condita 275. cum ob stuprum viua defossa fuisset Vestalis virgo Popilia, patri in regnum succedens Xerxes, Atheniensibus bellum parat. Tædet hic inextricabilem malorum texere etatē, tamen ad ostendēdas mortalium miserias, summatim ea attingere volo. Tūn enim Xerxi cum innumerabili, ac incredibili

exercitu, vtpote qui ad mille millia armatorum, & ad mille ducentas naues rostratas, & ad tertium millium oneratarum nauium fuisse perhibetur, à Leonida Spartanorum rege, cum paucissimis id est quatuor millibus in arctis locis Thermopylarum occurritur, triduoque pugnatur. Itaque Leonida quarta die cùm hostẽ vndique circumfundi cerneret, dimissis socijs, cum suis tantùm, qui 600 fuere, memorabili illo animās eos alloquio, Prandete, cum inferis cœnaturi: tantum audens aggredi exercitum, tota nocte vna, sequẽ usque parte diei hostes cecidit, adeo vt non eorum ictibus, vtpote qui in nullo se defendentes, mutuis etiam se cædebant vulneribus, sed proprijs lassati laboribus, ipsi qui victores extiterãt, non percussi, sed percutientes morerentur. Eo modo Leonida cum suis occubuit. Xerxes bis victus nauale rursus prælium parat. Sed Atheniensium, ac Græcorũ non minus astu, quã virtute territus, relicto Mardonio exercitu, in scapham apud Abydum conscendens, vno tantum comitatus cliente in Persas redijt. Mardonius commisso in Beotia cum Græcis prælio, deletis copijs, regijsque opibus refertis captis castris, cũ paucis velut nudus de naufragio fugere compellitur. Et mirum dictu! Persarum exercitus, qui eadem die sub Mimicale duce in Asia dimicabat, tantum sociorum discrimen ipsa die meridianis horis, tanto locorum interuallo audire potuit, auditoq; desperatione correptus, & in fugam versus est. Sicque sub hoc duobusq; præcedentibus regibus, de illis tantùm regni viscerib' decies nouies centena millia tribus bellis capta inuenies: Græciaq; hanc victoriam cum morte suorum, ac discrimine maximo est adepta. Xerxes tot bellis infeliciter gestis, suisq; contemptui habitus, ab Artabano præfecto suo occiditur. Artabano itẽ rege perfuncto, successit Xerxes: & rursum post illum Xerxes, & deinde Sogdianus, sicque consequenter Darius, cognomento Nothus.

Capvt XVIII.

De prodigiis in vrbe Roma visis, pestilentia, intestinisque malis inde secutis. Et de Q. Cincinati rustici victoria.

ANno post vrbem conditam 260. suspensis paruo interuallo bellis, pestilentia maxima non tam minores, quàm consulares, ac militares viri consumpti sunt in vrbe. Quam pestilentiam prodigium, ita vt cælũ ardere videretur, præcessisse fertur. Consumpti tunc fuere duo consulares viri, Eburius & Seruilius: quæ lues superiore quarto anno vrbem similimodo depopulata est. Hoc malũ sequenti anno sequitur aliud. Serui namq; contra dominos suos, ciuesque exules, duce Herbonio viro Sabino effrenati, inuadunt incenduntq; Capitolium. Quos cum vir fortissimus coërcere vult Valerius consul, morte sua miserabiliter de hostibus triũphauit. Anno sequenti cũ Equis & Volscis malè pugnatum est. Nam Minutius consul cum expugnans vincitur, obsidioneque cum exercitu frigore, ac fame laborante, cingitur. Quintus ergo Cincinnatus ab aratro assumptus ad fasces, presso hoste obsidionem soluit, jugumque boũ aquis imponens, actis ante se victis, rustico vt erat habitu, victor vrbem ingressus est. Iam tunc inter illius, quæ toti' orbis obtentura foret principatum, vrbis monstrabãtur principia, quod infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia.

Capvt XIX.

De bellis diversarum ciuitatum, & præcipuè de oppressione Atheniensium à regibus Persarum, morteque Socratis, ac obitu Darij Regis Persarum, & exilio Dionysij Siculi.

ANno ab vrbe condita 335. tam in Sicilia, quàm in Græcia grauia fuere bellorum discrimina. In Sicilia quidem inter Catinenses & Syracusanos, in Græcia vero inter Lacedæmonios & Thebanos, Spartanos Athenienses, Xerxe, Dario Notho, & Artaxerxe, de quo postmodum dicetur, regibus, propter Atheniensium odium incitantibus contra eos alias quas nominaui vrbes. *Bella in Græcia.* Interim verò hoc cœpit serpere malũ, vt nobilissima illa, ac famosissima ciuitas Atheniensium, quæ non minùs ex suorum sapientia, quàm virtute floruerat, funditus penè ita, vt etiam sedes mutare cogitarent, destructa fuerit; quod Romanæ eloquentiæ maximus auctor Tullius, in libro de officijs hoc modo testatur. Athenienses cum Persarum impetũ nullo modo possent sustinere, statuerentque vt vrbe relicta coniugibus, & liberis Troëzene depositis, naues cõscenderent, libertatemque Græciæ classe defenderent, Cyrsilum quendam suadentem, vt in vrbe manerent, Xerxemque reciperent, lapidibus obruerunt. Quorum virtutem rursum in extremo discrimine positorum idem commendans, Themistocles, inquit, post victoriam eius belli quod cum Persis fuit, dixit in concione se habere consilium reipu salutare, sed id sciri non opus esse, postulauit, vt aliquem populus daret, quicum communicaret: datus est Aristides huic. Ille classem Lacedæmoniorum, quæ subducta esset ad Gytheum clam incendi posse, quo facto, frangi Lacedæmoniorũ vires necesse esset. Quod Aristides cùm audiuisset, in concionem magna expectatione venit, dixitque perutile esse consilium, quod Themistocles afferret, sed minimè honestum. Itaque Athenienses quod honestum non esset, id ne vtile quidem putauerunt, totamque eam rem, quam ne audierant quidẽ, auctore Aristide, repudiauerunt. *Consilium vtile sed inhonestum repudiatur.* Malis ergo suis sapientissimi omnium edocti Athenienses, tandem didicere, sicut res paruæ concordia crescunt, sic maximas discordia dilabi. Ex quo appaeet sapientissimos quoque interdum plus rerum experientis, quàm doctorum proficere institutis. Quã historiam profusè ab alijs dictam, nos breuitatis causa succinximus. Socrates præcipuus philosophorum, his malis motus, veneno se necasse perhibetur, qui tamen nulla monimenta librorum dimisisse inuenitur. Vnde eius tale dictum adhuc vulgo traditur. Malo in cordibus hominũ, quam in pellibus mortuorum animaliũ scribere. *Dictum Socratis.* Insignia hæc tempora tam expugnatione Athenarum, quàm morte Darij regis Persarum, quã exilio Dionysij Siculi tyranni fuere. Sicilia etiã primo Cyclopũ, post tyrannorum vsque in præsentem diem fuisse nutrix traditur. Quorum priores carnibus hominum, posteriores cruciatib' semper pascebãtur. De hoc Dionysio refert Tullius, quod ob nimiam crudelitatẽ in suos, nulli fidus, à nullo quoque boni quippiam fidẽs, cultrũ metuens tonsorios, candenti carbone sibi adurebat capillum.

Caput XX.

Quales inter duos filios Darii pro regno contenderint, & Artaxerxes, sub quo historia Hester facta [illegible], regnum mortuo patre [illegible] De terræmotu, & incendio Ætnæ montis, de Atlanti [illegible] ciuitate, [illegible] pestilentia Atheniensium.

Dario mortuo duos [illegible] filios, Artaxerxem, & Cyrum [illegible] pro regno contenderent, multis viris [illegible] fatigata, Artaxerxes grauiter vulneratus, [illegible] velocitate liberatur. Cyrus vero ab exercitu fratris interfectus, finem certamini dedit. Itaque Artaxerxes victoriam adeptus, regnum patricidio firmauit. Hic est Artaxerxes, qui & Assuerus, sub quo Hester, & Mardochæi, narratur historia quando omnis populus Israel mortis periculo liberatus, expletis à prima captiuitate sua, juxta Hieronymi supputationem in Ezechielis Prophetiam 180. annis, pristinæ donatus est libertati. Ea tempestate terræmotu concussa Sicilia, Ætnaque exæstuante, agri, villæque vastatæ sunt. Tunc etiam Atlantis ciuitas ab arida soluta, in insulam redacta est. Atheniensium reliquiæ pestilentia miserabiliter consumptæ sunt. Vide tempora omni plena miseria.

Caput XXI.

Quæ mala Galli Romanis fecerint, & quomodo ab eis accepta pecunia recesserint.

Anno ab vrbe condita 364. Senones Galli duce Brennone, exercitum mouent contra Romam. Contemptisque legatis quos pro adipiscenda pace miserant, Clusini oppidi, quæ nunc Tuscia dicitur, obsidione relicta, ad Romanorum perniciem properant. Quibus dum Romanorum consul Fabius occurrisset, cum quanta clade suorum aufugerit, testis est Allia fluvius. Nec hic miseriæ finis fuit. Vrbe enim ingressi Galli, tam ipsam incendio flagrare, quam senes eius in domibus sedentes, & in modum simulacrorum rigentes, ruina domus sepelire non timuerunt. Iuvenes etiam, qui mille tantum remanserant, in capitolium fugientes persequuntur, nec ante ab eius impugnatione cessare voluerunt, donec accepta mille talentorum auri pactione, recederent. Quibus malis attriti, sedes mutare cogitauerunt Romani.

Caput XXII.

Excidium Lacedæmoniorum, & reformatio Atheniensium, sub Conone per Artaxerxem regem. De victoria Romanorum, & specu quem M. Curtius miles inaudito modo clausit. Victoria de Gallis.

His diebus Artaxerxes Rex Persarum discedere ab armis, & quiescere totam Græciam jubet, adjiciens violatorem pacis armis petendum. Quod eo facilius facere potuit, quod omnes tot bellorum variis euentibus defatigati, & tædio affecti, quietis remedio respirare cupiebant. Lacedæmonij enim, vtpote homines, & Græci inquietissimi, ac cupidissimi, & [illegible] quo Athenienses ante bello presserant, in superbiam elati, totum bello perturbare tentabant. Quorum Artaxerxes Rex insolentiam [illegible] volens, Cononi Atheniensi, qui apud eum exulabat, committens exercitum ipsum contra Lacedæmonios, cum Persarum copiis misit. Porro Lacedæmonij ab Hermione Ægypti rege petito, & accepto auxilio, sociorumque vndecumque contractis copiis, [illegible] parant, Agesilaum [illegible] ad bellandum, seu manu fortem, ducem sibi creant. Igitur Conon, & Agesilaus probatæ fortitudinis viri, congressi acerrimè cum vtriusque exercitus sanguine, diu firmeque pugnarunt, inuictique ab alterutrum ambo fatigati discesserunt. Conon rursum Persarum instructus copiis Lacedæmoniorum agros, villasque populabatur. Et ne multis morer, variis, ac pluribus ancipiti victoria vtrobique gestis bellis, bellorumque discriminibus, ad hoc tandem florentissima illa, gloriæque auidissima deducta est Lacedæmoniorum ciuitas, vt tota deleta juuentute, vix [illegible] inuenirentur senes. Conon Athenas reuersus cum maximo gaudio suorum, ipse pro desolatione vrbis tristis suscipitur. Itaque Lacedæmoniorum prædis [illegible] Lacedæmoniis vrbem exinanitam repleuit, & quæ ante à Persis fuerat concremata, à Persis rursum ipsu rogante, est reformata. Non multo post elapso tempore Romani, qui à Volscis, Phaliscis, Equis, Sutrinombus per 70. annos multis malis attriti fuerant, tandem ciuitatibus eorum captis, sub Camillo duce finem imposuere certamini. Prænestinos qui vsque ad portas vrbis sæpe venerant Tito Quintio duce juxta flumen Alliam pugna vicerunt. Circa idem tempus pestilentia rursus Roma consumitur, quam sequenti anno ingens prodigium sequitur. Impudens quippe specus, terraque dehiscens in medio foro apparuit, viuique hominis diu consultus præcipitium expectauit. Satisfecit monstro in specum M. Curtius miles, qui dum armatus illò se præcipitasset, morte sua horrendam voraginem clausit. Romæ tunc scænici ludi ad placandos deos, suadentibus pontificibus, sunt instituti. Ea tempestate Galli rursum Romam delere cupientes, cum ingenti exercitu ad quartum ab vrbe lapidem consederunt. Quibus Titus [illegible] cum Romanorum exercitu occurrens, victos, fugatosque barbaros in patriam redire compulit. Qui rursum instauratis copiis, reuertentes, à Romanis denuo vincuntur.

Caput XXIII.

Quod Carthaginienses & Romani nuntiis fœdus firmarunt, & saxea grando veris terram lapidibus percusserit. De Artaxerxe, qui & Ochus, quomodo Iudæos incluserit.

Anno ab vrbe condita 402. legati Carthaginiensium, quæ vrbs totius Africæ caput, longe, lateque imperauit, Romam veniunt, fœdusque inter se ciuitates hæ duæ firmauerunt. Tunc etiam nox debito longius protracta fuit, & saxea grando veris terram Romæ percussit lapidibus. His idem diebus Artaxerxes, qui & Ochus, Sidone [illegible] Syria regno subjectis, plurimos ex Iudæis [illegible] juxta mare Caspium habitare [illegible] quos jam in multum populum creuisse dicunt, atque inde diebus Antichristi erupturi creduntur.

Caput XXIV.

Initium regni Græcorum quomodo Philippus [illegible] Græcia sibi subjecerit, & Alexandrum [illegible] instruxerit ipseque ad [illegible] habuerit.

Tempus [illegible] Græcorum tempora [illegible]. [illegible] tempestate Philippus A[illegible] Alexandri magni pater, Macedonum regnum [illegible] Hic apud

Vel Hercimione,

Vt Dusia.

Val Max. lib 5.

Epam[illegible] m[illegible] m[illegible]n, [illegible] [illegible]taotam [illegible]tudinis [illegible] [illegible]cit, [illegible] Græcorum ciu[illegible] bidine singulæ impera[illegible] suo adu[illegible]aret ac su[illegible] impe[illegible]o. [illegible] enim co[illegible]a superi[illegible] dens certa[illegible]na, omnibus adinuicem call[illegible]atis, um[illegible] ad vltimum effi[illegible]tur prince[illegible] dominus [illegible]ta florentissimum, ac libertate [illegible]ia vsum, Græciæ corpus libertate priuauit: Byzantiumque vrbem resistentem sibi, obsidione cinxit. Hæc vrbs [illegible] a Pausania Spartanorum rege condita, à Constantino postmodum gloria, opibusque aucta, & à nomine suo Constantinopolis dicta, cuius modo Orientis caput dignoscitur. Exhaustis in obsidione copiis, Pyraticam aggreditur, centúmque 70 nauium spolia rapuit, & militibus suis dedit. Obsidione dimissa, ad Scythas cum Alexandro filio suo prædandi causa properauit. Quibus astu magis quam virtute superatis, plurimos ex eis captiuauit, auro argentoque non repertis, pecoru[illegible]ntum prædam innumerabilem diripuit. Post hæc Athenienfibus bellum indixit. Qui pulsatis per legatos vniuersis Græciæ ciuitatibus, Lacedæmonios etiam ac Theb[illegible]os orant, vt communibus viribus, communem omnium hostem propellerent. Sed frustra contra impetum hominis conantur. Nam ab ipso non solum victi, sed & seruituti cum al[illegible] Græciæ ciuitatibus mancipati, sub corona que ven[illegible]it, captis aliis, prodigatis aliis, fuere. Hic etiam Alexandrum filium suum beneuolentiam Macedonum largitione sectantem, in epistola redarguit dicens, Quod te malum rationis in istam spem induxit, vt eos tibi fideles putares fore, quos pecunia corrupisses? Aut tu id [illegible]gis, vt Macedones non te regem suû, [illegible]ed ministrum, & præbitorem putent? Is quamuis rebus gestis, & gloria superari à filio videretur, facilitate tamen, & humanitate filio superior fuisse perhibetur à Tullio. Vnde & ait Itaque alter semper magnus, alter sæpe turpissimus: vt rectè præcipere videantur, qui mouent, vt quanto superiores sumus, tanto nos submissiùs geramus. Fertur de ipso, quòd falsorû deorum maximus persecutor fuerit, arasque eorum, ac templa destruxerit. Dumque à suis sæpe requireretur, quis sapienti, ac viro forti suis potissimû esset eligendus, dixisse fertur. Is qui pacatis, sedatisque omnibus erga se bellorum, seditionumque motibus, cùm præcipuæ auctoritatis, & nominis esset, subito vitam ferro finiret. Quod ipsi contigisse, ne falsos deos, quos persecutus fuerat, impedire potuisse, aiunt. Dum enim Alexandro vxoris suæ Olympiadis fratri fi[illegible]iam suam copularet, nuptiasque magnificè celebraret, inter duos Alexandros, generum scilicet & filium, [illegible] Pausania nobili Macedonum iuuene, dolo necatur.

B[illegible]antium postea Constantinopolis.

Offic. [illegible]

Philippi mo[illegible]

CAPV[illegible] XV

[illegible]rincipatus Alexandri ma[illegible] [illegible]ni regni p[illegible]rsarum, innumerosorumque Re[illegible]um [illegible] mirabili[illegible] quæ fecit [illegible] vidit Alexander [illegible]nis [illegible] Et [illegible]lamatio de his contra rotatum [illegible]um.

ANno ab vrbe cond[illegible] [illegible]a[illegible] [illegible]n octuo P[illegible]ilippo, in regnum succe[illegible] A[illegible]er Hic e[illegible] [illegible]nus A[illegible]ande[illegible] à qu[illegible] cœ[illegible] & in quo de[illegible] [illegible] monarc[illegible] [illegible] quo [illegible], [illegible] d[illegible] [illegible] m[illegible] Æ[illegible] [illegible]orum R[illegible]bant [illegible]

[illegible] rel[illegible] [illegible] [illegible]itat. [illegible] [illegible]æ [illegible] [illegible] ped[illegible]um, [illegible] [illegible] nav[illegible] [illegible], tam pa[illegible] [illegible]tum aud[illegible] fuerit, quo[illegible] tum O[illegible] aggressus, an mirabi[illegible], quod vincere [illegible] incertum habeo. Darium [illegible]itur regem [illegible] Arsani filium, qui decimus quartus à C[illegible] tius Orientis monarchi[illegible] tan[illegible], [illegible]mum causa aggredi voluit, qu[illegible] pat[illegible] lippo tributum requisierat. Cui [illegible]um [illegible] sa priùs legatione superba in qua se [illegible] Regum, ac consanguineum Deorum, A[illegible] d[illegible] vero famulum suum vo[illegible], cum [illegible]xe[illegible] [illegible]torum millium occurrit. A[illegible]an[illegible] arte, quàm virtute superatur. D[illegible] staurato exercitu bellum [illegible]tat. [illegible]na non solum vincitur [illegible] ed mat[illegible] ejus & [illegible], [illegible]demque vxor, cum paruulis fil[illegible] c[illegible]. [illegible] quam tem[illegible] tractus ani[illegible]o Darius, A[illegible]o redimendis captiui[illegible] [illegible]diam p[illegible] dere voluit, sed nequa[illegible]uam [illegible] [illegible]xander Persarum po[illegible]tu[illegible], P[illegible] ad inuadendam classem eorum [illegible]um [illegible]tit. Ipse vero cum exerc[illegible]u[illegible] S[illegible]m [illegible] que Reges victu sibi occurrent[illegible] [illegible]ni subjicientes, quo[illegible]am in[illegible] [illegible]ec[illegible] dem mutavit, alios per[illegible]idit. Ty[illegible] [illegible] bilissimam & locuplete[illegible] [illegible]ucia Car[illegible] [illegible]mien sium sibi resistentem cepit vrbem. [illegible] Rhodum, ac Ægypt[illegible] per[illegible] [illegible] [illegible]tionem accepit. Tunc [illegible]tiam [illegible]and[illegible] [illegible] gypto condidit. Inde Ierusal[illegible]m ve[illegible] Iudæis cum magno su[illegible]cipitur honore, tem[illegible] que ingressus, hostias Deo vero obtu[illegible] [illegible]mum sacerdotem summa veneratione [illegible] sephum) coluit: mirantibus que cunctis [illegible] Dei, qui sibi orbem subjugaret, cuo[illegible] [illegible] dutem, cuius reuelatione ipsum cogn[illegible]et, a[illegible] seruit. Darius rursum spe pacis amissa [illegible] inire molitur. Anceps tunc diu victoria [illegible], Dario, sæpe jam victo, ut vincat mo[illegible] [illegible]arato. Alexãdro verò ex priori victoria amplius ad pugnam animato, tandem cedere dum cogeretur Persæ, Darius moritur optans à suis bello ex[illegible] Sicque Persarum imperij hoc vl[illegible]imo vi[illegible] [illegible] d[illegible]sse feruntur, vt post hoc nobile illud, ac [illegible]tissimum regnum patienter seruitutis iu[illegible]um [illegible]taret. His tribus bellis quindecies cent[illegible] a[illegible] [illegible] Persarum cecidisse feruntur. Et hi sun[illegible] [illegible] Persarum, Cyrus Camb[illegible]es, Magi, Dari[illegible] xes, Arta[illegible]ous, Artaxer[illegible] qui & [illegible] Xerxe[illegible] [illegible]anus, Darius Nothus A[illegible] [illegible] & [illegible]nemon vel [illegible] Dari[illegible] [illegible] d[illegible]ius, Artaxerxes, qui & Och[illegible] [illegible], Darius Arsani filius. qui [illegible] ve[illegible] [illegible]ini O[illegible] imper[illegible] [illegible] [illegible]putatur Græcor[illegible] [illegible] num. Alexan[illegible] 34. di[illegible] usp[illegible] dam per[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ciulum [illegible] [illegible] m Alexa[illegible] [illegible] [illegible] m [illegible] um [illegible] Quem [illegible] [illegible]ucerum [illegible] [illegible] [illegible]at um [illegible] [illegible]

Da[illegible] [illegible] [illegible]

enim scire vellet, qui Domini sui traditores extiterint, sub sacramēto pollicitus est, quod quicumque interfectorem se Darij profiteretur, ipse cū excelsum faceret, ac notabilem. Apparuerunt ergo ac prodiderūt se viri scelerati, quos ille statim in patibulo excelso affigi præcepit: sicque juxta quod pollicitus erat, excelsos fecit eos in cruce, ac omni ævo de perfidia sua notabiles. Inter hæc Alexander, Alexandri magni avunculus, Epirotarum Rex, dum Alexandrum æmulari cupit, à Brutis Lucanisque interficitur. Igitur Alexander magnus post mortem Darij Hircanos & Mandros imperio adjecit, Amazonumque reginam Alestram procaciter venientem ad se cum muneribus ob suscipiendam prolem, accepit. Longum est enumerare gentes, ac regna: totú enim Orientem à Scythia vsque ad finem terræ suæ subjugavit potestati. *Alexandri potentia.* Probat hoc India citerior, quæ quamvis in Oceano, vltimoque Oriente posita orbem claudat, hominibusq; impervia, solis bestiis ac serpentibus videatur habitabilis, Alexandro tamen facta est subdita & penetrabilis. Ibi saxum miræ altitudinis & asperitatis, vbi multi populi confluxerant, Herculi inexpugnabile, vt ipsum etiam virtute supergredi videretur, cepit & expugnauit. Ibi Porum Regem Indorum opulentissimum, ac miræ magnitudinis virum, singulari congressu vicit, & in signum victoriæ regno restituit, ipsumque ad videndum terræ vltima loca ducem habuit. De cujus domo aurea, vinea quoque argentea & aurea, racemisq; & gemmis pretiosis qui scire vult, legat epistolam Alexandri ad Aristotelem Philosophum præceptorem suum; in qua pericula ej⁹ quę passus est, de simulacrisque solis & lunæ, qui ei mortem prædixerant, & multa, quæ tam mirabilia sunt, vt etiam incredibilia videantur, diligens inquisitor rerum inveniet. Alexander toreus Orientis potitus victoria, dum Romā quoque cum vniuerso Occidente sibi subiugare parat, ab India reuertitur in Babylonem; vbi exterarum gentium ex toto penè orbe, ac vltimo Occidente, idest ab Hispanis, Gallis, Germania, Africa, ac ferme omni Italia legati sibi occurrunt; vt inde venisse cernares legationem, quo vix tā paruo tempore crederes etiam rumorem peruenisse. Et mirum dictu, tantus timor totum invaserat orbem, vt cùm per duodecim tantum imperasset annos, in summo Oriente constituto vltimi Occidentis populi timore conterriti legatos mitterent, pacemque requirerent. Alexander ergo in Babylone positus, die, tempore, ac loco sibi à simulacris solis & lunæ in India præfixis, ministri insidiis veneno interiit. *Mors Alexandri.* O mortalem cōditionem! ô mentes miseras & cæcas! Nonne iste est Alexander, qui Persarum nobile ac superbum imperium destruxit, & ad Macedones trāstulit? Numquid non ipse est, quem totus orbis tremens, etiam non visum expectare non ausus, vltrò se servituti dedit? Et tamen talis tantusque vnius potus poculo, vnius ministri insidiis extinguitur, vnius morte totus mundus concutitur, regni Macedonum monarchia, quæ ab ipso cœpit, ipso moriente cum ipso finitur. Nos vero hoc ipsum non attendimus, qui mundum diligimus, qui ipsi tamquam æternæ rei ac permanenti inhærere volumus. Cadimus cum cadente, labimur cum labente, voluimur cum rotante, postremò perimus cum pereunte. Ciuitas autem Christi fundata supra firmam petram, malis ac tempestatibus mundi non concutitur, immobilisque ac inconcussa manens, æternaliter coronari meretur.

Caput XXVI.

De Sociis Alexandri, quomodo orbem diuiserint, & Olympiam matrem Alexandri cum filio suo Hercule occiderint, ipsique mutuis intimis vulneribus corruerint, & de Machabæis.

IGitur Alexandro mortuo, qui per 12. annos orbem sibi ferro subiugaverat, principes eius coadunatum ab ipso Imperij corpus, singuli singulas sortiti prouincias, veluti prædam nobilē, à magno sibi leone præparatam, membratim per 14. annos auidi discerpsere catuli, Orientisque Imperium diu post hoc in sua ditione tenuerūt. Hinc Ptolæmeus Ægyptum, Antipater Græciā, Seleucus, à quo Seleucia, Antiochiam pariter & Syriam, & Babyloniam, Cassander Lyciam & Pāphiliam, Antigonos maiorem Phrigiam, aliique singulas occupauere prouincias: ac iuxta librū Machabæorum, diademata sibi imposuerunt. Dumque prouincias & regna diuiderent, tantū ad inuicem contraxerunt odium, vt ad vltimū omnes mutuis caderent vulneribus. *1. Mac. 1.* Vt enim liberiùs debacchari possent, matrem Alexandri Olympiam vna cum eius filio suo Hercule 14. annos habentem Cassander & Antigonus interemerūt. *Olympia mater Alexandri necatur.* Fuerunt aliquanto post tempore fortissimi, quos supra nominaui, ciues Christi Machabæi; quorum alij pro testamento Dei, primi antiquæ legis martyres, ab Anthiocho Rege martyriu consummantur: vnde & soli ex antiquis patribus ab Ecclesia inter Martyres coluntur: alij vero Iudas & fratres eius, viriliter pugnando, ac armis patriam defensando, post innumerabilem inimicorum stragem, ipsi quoque bello ceciderunt.

Caput XXVII.

Quòd Roma post Alexandrum, tamquam amisso pædagogo crescere cœpit.

SEd jam ad Romanum Imperium stylum vertamus. Nempe, vt sæpe jam dixi, regnum Romanorum regno Babyloniorum tamquam patri successit filius. Dum ergo in primæva, velut in infantia, maneret conditione, duo quæ modò nominauimus regna, Persarum videlicet & Græcorum, quasi tutores & pædagogi huius fuerūt. His itaque cadentibus, & velut morientibus, regnum Romanorum, quod jam ad robustam peruenerat ætatē, vt puta magisterij iugo excusso, liber per se cœpit regnare, dominiumque suum jure hereditatis recognoscere.

Caput XXVIII.

Reciprocatio, idest qualiter Roma sub Alexandro, & vicinis gentibus dehonorata, fœdus non seruauerit, sed sub Papyrio Cos bellū instaurauerit.

ANno ab vrbe condita 426. eo scilicet quo Philippo successit Alexander, quasi adhuc viuente pædagogo, Roma admodum est dehonorata. Nam cum Samnites bello pressissēt, pluresque ex eis, idest 20. millia cecidissent, Samnites damno suorum correpti, evocatis in angustias locorum Romanos intantum oppresserunt, vt in potestate haberent, an occiderent, an potiùs captos in servitutem redigerent. Vsque ad id enim tempus occidi poterant, capi non poterant Romani. Turpiter ergo capti, & vestibus armisque nudati, obsides quoque dare coacti, ignominiosè domum sunt reuersi. Et vt Orosius, hodie

Romani autem omnino non essent, aut Samnio dominante servirent, si fidem fœderis, quam sibi servari à subjectis volunt, ipsi subiecti Samnitibus servassent. Sequenti anno Romani fœdus rumpunt, rursumque cum Samnitibus Papyrio Cõsule bellum instaurant. Quem tantæ virtutis fuisse, ac strenuitatis ferunt, ut eum etiam Alexandro magno, si venisset, opponere cogitassent.

CAPUT XXIX.

Quòd Roma post mortem Alexandri tamquam in propria auctoritate stans, ingenio & arte usa hostes devicerit: sed statim pestilentia afflicta fuerit.

ANno ab urbe condita 450. cùm Alexandro mortuo, regnoque suo à sociis suis in seipso diviso, ac per hoc desolato, regnum Romanorum jam tamquam pædagogo defuncto, in propria auctoritate ac libertate stare cœpisset, Quinto Decio, M Fabio Maximo quater Consulibus, quatuor fortissimæ gentes, Hetrusci, Umbri, Sãnites, Galli, adversus ipsum conspiraverũt. Romani, ut pote qui (ut supra dixi) ad robustam ætatem pervenerant, consilio artaque usi, hostẽ dividere conantur. Itaq; Hetruscos & Umbros, dum incendio agrorum suorũ reverti faciũt, ipsi cum Samnitibus & Gallis pugnam inveniunt: gravissimeque utrobique pugnantes, Decius cum 7. millibus legionis suæ occubuit. Fabius verò occisis quinquaginta millibus adversariæ partis victor extitit. Revertentibus autem de victoria Romanis pestilentia magna urbem invasit, sicque in luctum versum est gaudium.

CAPUT XXX.

De variis eventibus Romanorum, & diversis calamitatibus eorum.

ANno sequẽti denuo à Samnitibus vincuntur Romani: sed Papyrius Consul contra eos missus victor extitit. Proximo dehinc anno Fabius Gurges cum eis pugnans vincitur, in urbemq; fugatur. Quẽ cùm Senatus ob hanc ignominiam submovere à consulatu decreverat, pater eius Fabius Maximus ultro se obtulit: ac cõserto cum hostibus prælio, capto duce eorũ Pontio, multisque cæsis millibus triumphans, bellũ Samniticum, quod per 59. annos cum multo utriusq; urbis sanguine protractum fuerat, finivit. Rursus tamen redivivum bellum excitare cogitantes, cum Lucanis, Brutis, Hetruscis, Gallis, Sãnites contra Romanos conveniunt: ubi cum utriusq; partis strage fortissimè pugnatum est. Gallis more suo viriliter pugnando, crudeliter Romanos cædentibus. Involvi multorum discrimina bellorum, rerumque mutationes tam miseras texui, quàm multiplices. Verùm quia transcursis Babyloniorum, Medorum, Persarum, Græcorũ gestis, ad Romanam tandem historiam venimus: ea quæ ab ipsis vel fortiter, vel aliter gesta sunt, quia à multis largè disertèq; sunt edita, nos brevitatis causa compendio stringamus. Hoc tantũ lectorem notare volo, Romam penè numquam fuisse sine bellis externis, vel sine clãdestinis malis, seu pestilentiis interiùs. Unde Orosius atrocitatem pestilentiæ, quæ quadam vice apud Romam conflagravit, significans quanta esset, Census, inquit, indictus est, non quantum hominum deperisset, sed quantum superfuisset, inquireret. Idem paulò pòst. Ecce continuatim quæ & quanta numeramus accidisse annis singulis. Plurimi anni sũt, inter quos certè raro, aut penè nullo, nihil non triste gestum. Et hoc cùm iidẽ Scriptores proposito sibi magis laudãdi negotio, caverent numerositatem miseriarum: ne eosdem, quibus hæc, & de quibus scribebantur, offenderent, auditoresq; suos terrere potiùs quàm instruere viderentur. Porrò autem nos in ultimo temporum positi mala Romanorum scire non possum⁹, nisi per eos, qui laudavere Romanos. Ex quo intelligi datur, quãta illa fuerint, quæ studio propter honorẽ repressa sunt: cùm tanta inveniuntur, quæ tenuiter inter laudes emanare potuerũt. Nondum Samnitico bello ad plenum expleto, maximum illud & famosissimum Pyrrhi sequitur bellum: qui ex genere magni Achillis originem ducens, Epirotarum regnum tenebat. Occasio autem huius belli Tarentini fuere.

CAPUT XXXI.

De Tarentinis, & bello inter Pyrrhum & Romanos gesto: testimoniumq; ipsorum Romanorum de nobilitate Pyrrhi: & quòd Tarentini post mortem eius Carthaginensium auxilium quærebant.

ANno ab Urbe cõdita 464 Tarentini classem Romanorum prætereuntẽ ex spectaculo theatri hostiliter invadentes, quibusdam per fugam lapsis, alios cepere, alios interfecere. Quod dum Romani legatione priùs missa quererentur, ac non proficerent, fines eorum cũ Æmilio duce igne ferroque vastantes hostiliter invadunt. Tarẽtini, utpote ex Lacedæmoniis geniti, Pyrrhum Epirotarum regem legatione pulsant, eiusq; auxilium impetrant. Qui dum ad bellum contra Romanos proficiscitur, consulto mẽdacissimo ac vanissimo Delphico Apolline, dubium more suo accepit responsum. Ait enim.

Ajo te Æacida Romanos vincere posse. Igitur Pyrrhus Romanique Levino consule, dum non pro temporalis rei commodo, sed pro gloria libertateq; tuenda, pugnam apud Heracleam Campaniæ urbem, fluviumque Lyrim conserunt acerrimè, diutissimaq; per 50. ut ajunt, dies: mori utrobique magis quàm cadere optantes, dimicavere. Ambiguum oraculum. Romani tandem, maximè elephantũ, quos tunc primùm viderant, terrore consternati, in fugam versi dicuntur. Cæsa feruntur ex eis peditum 14 millia ducenti septuaginta, capti mille decem. Ex equitibus verò cæsi 256. capti 802. ablata signa 22. Quantum etiam detrimentum suorum vincendo acceperit Pyrrhus, ipsemet postmodũ manifestavit. Dum enim Tarantum revertitur, ibiq; Iovi titulum figit, dixisse fertur. Qui antehac invicti fuere viri, pater optime Olympi, hos ego in pugna vici, victusq; sum ab eis. Dũque increparetur à suis, cur se victum diceret, qui vicisset, respondit, Næ ego si iterum hoc modo vicero, sine ullo milite Epyrum revertar. Romanis fugientibus aliud discrimen oritur. Nam pabulatores eorum à grandine percussi, alij mortui, alij semivivi inveniuntur. Secundò in Apuliæ finibus bellum instaurant, diuq; pugnantibus Pyrrhus vincitur. Ex Romanis 5. millia, de exercitu Pyrrhi 20. millia ceciderunt: ipse quoque Pyrrhus graviter in brachio sauciatus fuit. Tertio inter eos bello apud Lucaniam gesto, cum multo utriusq; exercitus detrimento Pyrrhus tandem vincitur: sicq; quinto demum anno ab Italia fugere compellitur. Tanta autem virtute ac nobilitate bellũ hoc gessisse fertur, ut plurimùm etiam ab ipsis cõmendetur Romanis. Perpendi hoc potest in præclara eiusdem sentẽtia de reddendis captivis. Ait

cum. Nec mi aurum posco, nec mi pretiū dederitis. Nec cauponantes bellum, sed belligerantes,
Ferro, non auro vitam cernamus vterque:
Vosne velit, an me regnare, quid ve ferat sors,
Virtute experiamur: & hoc simul accipe dictum.
Quorum virtuti belli fortuna pepercit,
Horumdem me [illegible] parcere certum est.
Dono ducite, doq; volentibus cum magnis diis.

Hæc ab authore antiquo edita Tullius etiam ad argumentum virtutis suæ in libro de Officiis posuit. Rursum idem de eodem. [Cùm rex Pyrrhus populoRomano bellum vltro intulisset, cumque de imperio certamen esset cum rege generoso ac potente, perfuga ab eo venit in castra Fabritij, eique est pollicitus, si pretium sibi proposuisset, se sicut clam in castra Romanorum venisset, sic clā in Pyrrhi castra rediturum, & eum veneno necaturum. Hunc Fabritius reducendum curauit ad Pyrrhum: idq; eius factum laudatum à Senatu.] Pyrrhus multa postmodū gloriosè gestis bellis, in Græcia tandem apud Argos Achaiæ vrbem saxo ictus occubuit. Quo mortuo Tarentini Carthaginensium auxilium flagitant & accipiunt.

Caput XXXII.

De Carthaginensibus, & qualiter fœdus cum Romanis initum propter Tarentinos rumpunt.

Sed quia Carthaginis mentionem fecimus, de ipsa dicere aliqua non incongruum ducimus. Hæc vrbs ab Elissa condita ante Romā per septuaginta duosque annos à Tyro duxisse originē invenitur. Totius verò Africæ caput Reges potentissimos habuit, qui vsque adeo Imperium dilatauerunt, vt etiam inter quatuor principalia regna à quibusdam poneretur. Qualiter autem vrbs hæc gloriosa in regnis, opulentissimaque haberi cœperit, paucis aperiam. Ait Pompeius, seu Iustinus hoc modo. Carthaginenses vernaculū atque intestinū malum semper inter se habuere discordiam. Qua infeliciter exagitante, nulla vmquam tempora vel foris prospera, vel domi quieta duxerunt. (*Discordia mala.*) Sed cùm inter cetera mala etiā pestilentia laborarent, homicidiis pro remedijs vsi sunt. Quippe homines vt victimas immolabant, ætatemque impuberem, quæ etiam hostiū misericordiā prouocaret, aris immolabāt. Itaque auctis diis, vt ipsi dicunt, vt vero nos dicere possumus, Deo vero huiusmodi sacrilegiis offenso, tam in Sicilia, quàm in Sardinia infeliciter pugnavere, multisque alijs euentibus miseris Cyri, Datij, Philippi, Alexandri temporibus vsque ad tempus, vnde nunc agimus, sunt attriti. Igitur dum Tarentinos adiuuare parant, à Roma fidei, firmatique fœderis mouentur. Quod tantum in- (*Bellum Africanum.*) super periurio cumulare non timent. Hæc occasio malorum, belliqne maximi fuit. Ex hinc Africanum, quo numquam maius Romani perpessi sunt bellum, tam famosum, quàm magnitudine ac diuturnitate sui insigne, tam multis ac variis malorum euentibus est perpetratū, vt solum ad mortalium ærumnarum mutabilitates sufficere valeat comprobandas. Quod quia alij satis luculenter per ordinem [illegible] sunt, nos breuitatis causa, præsertim cùm [illegible] gratia, sed ad ostendendas caducarum rerum calamitates scribamus, historiam stringere volum⁹. Non enim vt exemplo illorum, qui fortiter se egisse arbitrati sunt, alios ad bella accendamus; sed vt in bellis, variisque alternantium rerum casibus, mutabilium miserias ostendamus, bellorum ac rerum mutantium seriem teximus.

Caput XXXIII.

Exordium belli Punici, de occisione Cornelij Consulis fraude Hannibalis, & victoria Romanorum.

Igitur anno ab vrbe condita 483. Romani per Appium Claudium, ipso & Quinto Fabio Cōsulibus, Africanum bellum adorsi, Hieronem Syracusanorum Regem Pœnis familiaritate coniunctum primò debellare parant. Quem dum fine grani negotio superassent, pacem petentē cum pecuniæ pactione susceperunt. Pòst Agrigentinorum Siciliæ vrbem, vbi Pœnorum copiæ & præsidia vna cum Hannibale Imperatore [illegible]carum erant, obsidione clauserunt. Ad summam vetò paupertatem redacto Imperatore, ciuitas tandem capitur, paucisque cum Rege per fugam elapsis, reliqui sub corona venduntur. Deinde Pœnis Cneo Cornelio Asina, Caio Duillio Consulibus, navale prælium parantibus, à præfatis Consulibus cum classe Romanorū obuiatur. Vocatoque ab Hannibale Cornelio Asina ad colloquium pacis, sed fraude Punica necato, Duillius nauale cum eis prælium commisit, ac pluribus occisis seu captis millibus victor extitit. Qui rursus bellum instaurantes, à Scipione, L. Cornelio ipso, & Caio Aquilio Floro Cōsulibus, sub Hannone Rege suo multis deletis in fugam vertuntur.

Caput XXXIV.

De Regulo Consule, & serpente quem occidit, de victoria eius, & ad vltimum quomodo occisis multis victus & captus fuerit. Qualiter Romā missus captiuos reddi dissuasit, & ita rediens necatus sit. Testimonium Tully de virtute eius, & patientia, & de fine primi belli Punici, ac victoria Romanorum, Ianoque clauso.

Itaque post hoc Regulus bellum Punicū sortitus, iuxta flumen Bragada castrametatus est. Vbi & serpens miræ magnitudinis, vtpote cuius corium 120. pedum fuit, multos de exercitu deuotās, non minus arte quam virtute Reguli necatur, coriumque eius pro miraculo Romā defertur. Regulus cum tribus imperatoribus idest cum duobus Asdrubalibus ex Africa, & tertio Hamilcare accito ex Sicilia, manum conseruit, cæsisque ex eis 17. millibus, captis 5. millibus, cū 17. elephantibus, reliquos in fugam vertit, oppidaque 802. in deditionem accepit. Qua de re Carthaginenses tot infortuniis fracti, ac re familiari exinaniti, pacem petunt. Sed cum duras conditiones pacis audissent, malentes in libertate mori, quàm seruituti addicti, malè, ac miserè viuere, accito sibi sociorum auxilio, idest Hispanorum, ac Gallorum, Xantippoque Lacedæmoniorum rege pretio conducto, rursus bellum innouant. Atrocissimè tunc vtrobique pugnantes, Romani vincuntur: sicque decimo demum anno victoria nobili Carthaginienses potiuntur. Cæsa sunt ibi Romanorum 30. milia, captus cū 50. viris Regulus, ac in catenis positus. Nam in prioribus lōge plures, ac innumerabiles ex Carthaginiensibus corruere. Xantippus victoria adepta, rerum mutationes timens, in Græciā reuertitur. Romani clade enim comperta, sub Æmylio Paulo, Lucioque Metello consulibus, denuo Pœnis bellum indicunt. Itaque ne multis morer, tam nauali, quàm terrestri prælio, innumeris vtrobique profligatis, submersisque, Car-

thaginienses rursum pacem petere coguntur. Ad quod dum Regulum captivum inter alios mitterent, nec impetrarent, resectis palpebris, vigilando eum necaverunt. Quam historiam ad exẽplum contemnẽdæ mortis pro virtute, & æquitate, Tullius in libro de officiis ponit hoc modo. Marcus Regulus cum consul iterum in Africa ex insidiis captus esset, duce Xantippo Lacedæmonio, imperatore autem patre Hannibalis Hamilcare, juratus missus est ad senatum, vt nisi essent redditi Pœnis captivi nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem. Is cum Romam venisset, vtilitatis speciem videbat, sed eam vt res declarat, falsam judicavit, quæ erat talis. Manere
Reguli fides in patria, esse domi suæ cum vxore, cum liberis,
& fortitudo quam calamitatem accepisset bello communem fortunæ bellicæ judicare, tenere consularis dignitatis gradum: quis hæc negat esse vtilia, quæ censes? Magnitudo animi & fortitudo negat, nã locupletiores quæris auctores. Harum enim est virtutum nil extimescere, omnia humana despicere. Et infra. In senatum venit, mandata exposuit, sententiam ne diceret recusavit, quamdiu jureiurando hostium teneretur, non se esse senatorem. Reddi captivos negavit esse vtile, illos enim adolescentes esse, & bonos duces, se jam cõfectum senectute. Cuius cùm valuisset auctoritas, captivi retenti sunt. Ipse Carthaginem rediit, neque enim caritas patriæ retinuit, nec suorum. Neque verò tunc ignorabat se ad crudelissimũ hostem, & ad exquisita supplicia proficisci; sed iusjurandum conservandum putabat. Itaque tũ cùm ibi vigilando necabatur, erat in meliori causa, quàm si domi senex, captivus, perjurus, & consularis remansisset. Item alibi. Nec verò ego M. Regulum ærumnosum, nec infelicem, nec miserum vnquam esse putavi. Non enim magnitudo animi ejus cruciabatur à Pœnis, non gravitas, non fides, non constantia, non vlla virtus: non denique animus ipse, qui tot virtutum præsidio munitus, tantoque earum comitatu; virtutis septus; cùm corpus eius caperetur, capi certè ipse non potuit. Vides, quòd in omnibus his verbis ad exemplum patientiæ, contemptumve mortis ac doloris, virtutum incitamur. Quid est enim aliud dicere, fortitudinis esse nil extimescere, omnia despicere Regulum, nec caritatem patriæ, nec suorum, nec proprij corporis supplicia revocare à promisso, quàm contemptus præsentium, abrenuntiatio parentum, possessionũ, ac postremò sui ipsius abnegatio? Quam trinam abrenuntiationem in scriptura sacra frequenter invenimus. Proinde si mors etiam iuxta gentes, qui Deum ignorabant, contemnenda cognoscitur; nos qui iam ad agnitionem veritatis vocati sumus, quomodo de ignorãtia excusabimur? An dicet aliquis, mortẽ iuxta Philosophos pro virtute contemnendã; mundũ verò cum concupiscentiis eius, iuxta Euangeliũ, pro amore cœlestis patriæ aspernãdũ non fore? Quid hoc stultius? quid inepti⁹, quid dementius? Quasi nõ omnis mundialis voluptas morte claudatur, finiatur, extinguatur.
Eccle. 10. Vnde est illud Sap. *Muscæ morientes perdunt suavitatẽ vnguenti.* Restat igitur, vt nos, qui in Ecclesia esse cernimur, exemplo gentiũ, secundumq;
Isaia 23. Propheta ait, *Erubesce Sidon, ait mare,* de malis operibus erubescamus, ac amore præsentium ad æternorum desiderium converti rapiamur. Sed hæc hactenus. Regulo Attilio, Luctatioque cõsulib⁹, Romani post hæc tot malis attriti eCarthaginienses, vt tum demum pace proposita sibi, à Romanis conditionem acciperent. Conditio autem talis fuit, vt per 20. annos trium millium talentorum singulis annis pondus pro expensis darent, Siciliaque ac Sardinia, quas tunc occupaverant, decederent. Facta est hæc pactio 23. ex quo bellum Punicum cœpit anno. Vbi quot regum, cõsulum, senatorumue ordines perierint, quantæ vtriusque populi strages fuerint, enumerare nemo posset. Iani tunc porta, secundo à Numa clausa est.

Capvt XXXV.

De inundatione Tyberis, & incendio vrbis. De Gallis transalpinis, & bello Punico secundo incheato.

ANno ab vrbe condita 507. victoriæ huius lætitiam ingens prævenit mœror. Vrbs enim tam inundatione Tyberis, quam incendio consumitur, domorumque ac hominum misera strage vastatur. Hisdem diebus cum transalpinis Gallis Romani pugnantes, primò victi, secundo vicerunt. Tunc etiam Carthaginienses pacẽ violant. Hinc jam bellum supputatur Punicum secundum.

Capvt XXXVI.

De morte Hamilcaris, & quomodo filius eius Hanibal diversis prœliis Romanos deiecit, tantumque vt etiam sedes mutare cogitaverint: quomodo etiam ab vrbe tempestatibus pulsus est. De morte duorum Scipionum, & Captione Capuæ.

IGitur nobilem Carthaginiensium vrbem vrgebat, quòd quæ antea imperare terris, insulisque tributa exigere consueuerat, jam Romanorum imperio subiacere, jam ipsis tributa dare cogeretur. Eapropter Hamilcar dux Carthaginiensium, dum Romanis bellum machinatur, ab Hispanis vita privatur. Hannibal verò, qui Hamilcari patri ad aras contra Romanos juraverat, vltionem omni nisu intentat. Occasione ergo nacta, Hispaniæ vrbem, ac Romanis amicam Saguntum obsidione cingit, spretisque, ac iniuriosissimè affectis Romanorum legatis, ipsã civitatem octavo mense cepit, & expugnavit. Inde ad ipsorum excidium per Gallias profectus, viam per Pyreneos Alpes primus igne ac ferro aperuit, Gallosque Alpinos resistentes vicit. Transcensis Alpibus P. Cornelio Scipione, & P. Sẽpronio Longo consulibus, apud Ticinum bellum committitur. Itaque Scipione vulnerato, ac per Scipionem filium, qui postmodum Africanus dictus est, morte exempto, omnis pene Romanorũ deletur exercitus. Rursumque congredi parant, ac vincuntur. Tertiò dum item bellum instaurãt, Romani in fugam vertuntur. Sauciatus ibi Hannibal, post in Hetruriam primo vere transiens ex nimietate frigoris oculum in Apennino perdidit. Quid multa? His, aliisque tam virtute, quã arte Hanibalis bellis, & præcipuè cùm apud Cannas pugnasset, & cæsis captisque penè omnibus, ac maximè consularibus viris; vnde tres modij anulorum à manibus nobilium interfectorũ tracti, in sign[illegible] victoriæ, Carthaginem missi dicuntur: h[illegible] quam tantũ attriti malis Romani fuere, vt in vltima desperatione capti, vrbem quoque deserere, ac provinciam mutare cogitassent. Nec dubium juxta Orosium, quin vel omnes servituti subiecti, vel ad internecionem cæsi fuissent, si Hannibal post tot victorias ad vrbem capiendam processisset. Hannibal verò improvi-

Strages Romanorum per Hannibalem.

[illegible] A[illegible] [illegible] Se-
p[illegible] Q[illegible] [illegible] us Ha-
[illegible] um [illegible] quam
[illegible] nortis [illegible] vt it [illegible]
exerci[illegible] inc[illegible] [illegible]
hæc Sc[illegible] s A[illegible] m [illegible] cra-
torem [illegible] par[illegible] lo
pr[illegible], C[illegible] o [illegible], & S[illegible] on ul b
Han[illegible] C[illegible] na castra mouens, vrbem
ag[illegible] V[illegible] un[illegible] am vix, quam
mul[illegible] a m[illegible] n[illegible] ei nt, vrbemque de
fe[illegible] rent, [illegible] l b grandine, tem-
p[illegible] a imp[illegible] one vrbis arcetur.
D[illegible] tu[illegible] cli[illegible] one rertur, Hannibalē po
[illegible] fib[illegible] om[illegible] ua[illegible] que voluntatem, quā
doque n[illegible] esse fa[illegible] m. Quodquidem Ro-
man[illegible] tum [illegible] bem [illegible] lantibus ascribebant,
no[illegible] v[illegible] u[illegible] is, ac pro undi judiciis D[illegible] ne
cuius [illegible] nec folium in terram cadit, attribuere
p[illegible] sumus, qui hanc vrbem inter tot pericula, &
discrimina seruare, ac paulatim proficere, in to-
tiusque o[illegible] b[illegible] s dom[illegible] m crescere vo[illegible] uit. Cuius
ter[illegible] tem, quantum humana fragilitas metiri
potest, in sequentibus, cum ad Augusti Cæsaris
p[illegible] ncipatum ventum fuerit, Deo iuuante, red-
demus. Hi[illegible] de[illegible] imo anno e[illegible] quo in Italiam ve-
r[illegible] Han[illegible] [illegible] ctum est [illegible] terea duo Scipiones
à[illegible] [illegible] is in Hispa[illegible] necantur. Eat ēpe-
state [illegible] vluin co[illegible] Capua vrbe Capā-
næ ca[illegible] principes [illegible] v[illegible] eno [illegible] intersi[illegible] t.

C[illegible] XXXVII.

Qualiter Scipio proconsul factus Pœnos deuicerit, Hannibal Marcellum & Crispinū consules occiderit, & ad extremum amisso fratre Asdrubale, ad Brutios [illegible] erit.

I[illegible] que oc[illegible] is Scipionibus, dum cuncti metu perternarentur, essetque inopia maxima ærarij, Sc[illegible] io admodum adolescens M. Claudio, & Valerio [illegible] iano consulibus, patrem, patruumque virtute [illegible] obruit. Proconsulare ergo fortitus officium 14 [illegible] abens annos, Pyrenęum cum exercitu transcendit. Captaque ibidē noua Carthagine, stipendia largo ex præda vrbis ampliauit. Magonem Hannibalis fratrem, cum aliis captiuis Romā misit, Asdrubalē Pœnorum regē vicit, octogintaque ciuitates aut destruxit, aut in deditione[illegible] acce[illegible]. Considerari hoc loco potest, cū q[illegible] anta non solum fortitudine, sed & prudentia Romani orbem [illegible] terræ suum fecerint, Dum enim H[illegible] nibali A[illegible] orum viribus in It[illegible] a morantis [illegible] cert[illegible] non valerent, regnum eios [illegible] mquam ex[illegible] milite, & infirmum hosti[illegible] ua-d[illegible] ac deuastant, vt per hoc hostem ad propr[illegible] salem [illegible] edire[illegible] mpe[illegible] lant. Ex quo liquido apparet, juxta v[illegible] dentis sententi[illegible], ingenio bellum plu[illegible] v[illegible] Int[illegible] hæc Hanni[illegible] in Italia Marcellum consulem cum exercitu del[illegible], C[illegible] pinum in insidias ca[illegible] de euocatū, pa[illegible] do necauit, Claudio Nerone, & M[illegible] natore consulibus. Asdrubal Hannibal[illegible] à Pœni[illegible] au[illegible] m fr[illegible] mil[illegible] us, Romani[illegible] p[illegible] xuen tu[illegible] insi[illegible] Tr[illegible] consu qui [illegible] P[illegible] Romanu[illegible] obuiam habuit, cum[illegible] b[illegible] s man[illegible] n[illegible] toto pene exe[illegible] [illegible] terempto [illegible] Romanorum, [illegible] d qua non mi[illegible] t [illegible] e[illegible] antur. Cecid[illegible] [illegible] z[illegible] o d[illegible] Romanis 8. m[illegible] lia, ex Afris vero 58. m[illegible] a, capta vero [illegible] 5 4. C[illegible] p[illegible] Asdrubal[illegible] fratri Annibali [illegible] ante ca[illegible] proiici[illegible] t. C[illegible] viso, [illegible] Han-nibal [illegible] qu[illegible] in [illegible] m[illegible] c [illegible] Brutios & [illegible] n[illegible] & Rhe-ginos, vtrique tang[illegible], [illegible] ctudi[illegible] [illegible] llorum ductu [illegible] st.

CAPVT XXXVIII.

De victoria Scipionis, itemque de victoria Hannibalis, redituque eius in patriam. De vltima pugna Romanorum, & Pœnorum. Quomodo Scipio edicens in comitatu Terentium habens, triumpho suscepit [illegible] t, bellumque Punicum secundum [illegible] rminatum.

I[illegible] ea Scipio tota Hispania p[illegible] at[illegible], Pyrenæo vsque ad Oceanum Romano[illegible] u[illegible] prouinciam fecit. Hannibal vero, mira[illegible] e dictu, [illegible] s[illegible] & morborum mal[illegible], toto pene exhausto exercitu. Sampronium consulem [illegible] R[illegible] rum exer[illegible] tu pugnantem secum vi[illegible] t, atque ad vrbē [illegible] compulit. Igitur jam pene tota Africa, [illegible] neque [illegible] Scipione consumpta, Hannibal reuo[illegible] tur. S[illegible] que interfe-cti[illegible] omnibu[illegible] qui cum [illegible] qu[illegible] ol[illegible] nt Itali[illegible] s militibus, [illegible] s reliquit Italiam. Qui dum ad Africæ anom p[illegible] opinquaret [illegible] tius, speculatorem [illegible] ascender[illegible] præcepit, a quo sibi respon[illegible] um [illegible] ur, sepulchrum se [illegible] rutum videre. Han[illegible] Carthaginem veniens, Scipio[illegible] is co[illegible] loquium petiuit. Vbi dum se duo clarissimi bellatores mutuo colloquentes mirantur, pace infecto negotio, ab[illegible] uicem d[illegible] fferunt R[illegible] q[illegible] con-fertum est, quod cum magno vtri[illegible] principis ingenio, virtuteque con[illegible] ctum, Romanis ī-dem plenam victoriam dedit. Cæsa sunt ibi Carthaginiensium 20. mil[illegible] a, elephanti 8[illegible] inter fe-cti, vel capti. Hannibal Car[illegible] b[illegible] suadēs residuam spem in pace pon[illegible] ndam [illegible] qua-tuor millibus Adrumetum clam elapsus confugit. E[illegible] o Carthaginiensibus pax per Scipionem consensu Senatus conceditur, C. Cornelio L[illegible] ntulo, P. Elio Pœto consulibus. Naues Carthaginensium plusquam D. in altum ductæ in conspectu vrbis cremantur. Scipio vero ex de[illegible] Africa, Africanus dictus, cum triumpho [illegible] gre-diens vrbem suscepitur. Quem Terentius Comicus, ob signum concessæ libertatis, pileatus triū-phantem [illegible] comitatur. Hic Pu[illegible] icum bell[illegible] cū dum 18. anno finitur, Anno ab vrbe cōdita. 546,

Romanum Imp [illegible] *nm* [illegible] *p-pianum Alexandr.*

CAPVT XXXIX.

De prodigiis quæ hæc mala præ[illegible] r[illegible]unt. De excidio Tarenti. De victoria Macedonum & Lacedæmoniorum.

PRæcesserunt hoc [illegible] um [illegible] deft lo[illegible] minor pa[illegible] m[illegible] in cælo. S[illegible] pu[illegible] nasse cū luna, lunas duas sim[illegible] ortas [illegible] u[illegible] a sanguine lu[illegible] s, cru[illegible] tas [illegible] in orbes cecid[illegible] fe-fert Orosius[illegible] quoque, vnde tam Pyr[illegible] quam Ca[illegible] a[illegible] ter lun[illegible] cepit bellum, nobilis ac opulen[illegible] Campaniæ vrbs[illegible] d[illegible] bus destru[illegible] st. [illegible] mani [illegible] tatum quas [illegible] m[illegible], [illegible] m[illegible] s, argento, tebisque [illegible] cæp[illegible] tunt. Nam in prio[illegible] s[illegible] is p[illegible] a[illegible] in, [illegible] iaque e[illegible] quas res rapuerant [illegible] A[illegible] num b[illegible] llum Macedo-r[illegible] en sequ[illegible] r mulio R[illegible] m[illegible] totum d[illegible] r[illegible] erto, t[illegible] hostibus te[illegible], [illegible] T[illegible] hilip[illegible] o d[illegible], La cæ[illegible] e[illegible] o[illegible] v[illegible], abestque nobi[illegible]

Tarentum destruitur.

Vel Armede [illegible] abdiam.

m[illegible] [illegible] Tullij, [illegible] und n[illegible] [illegible] n. Ro[illegible] [illegible] [illegible] f[illegible] ceris [illegible] fecutiuti[illegible] [illegible]

C A P V [illegible]

De barbaris vict[illegible] a Rom[illegible] subacto Philippo rege, qualiter Antioch[illegible] quem Hannibal cõfugerat, victus pacem [illegible]erit, De morte Hannibalis, & Scipionis, laudesque Tullij, & Senecæ in Scipionem.

EA i[illegible]mpestate Lucius Fuluius Insubres, Boios, & Cenomanus, qui vsque Cremonam processerant, eamque simul cum Placentia vastabāt, grauissimo bello superauit. Flaminius proconsul Philippum regem cum Thracis, Macedonibus, Illyricis co[illegible]tra se venientem, multis ex Macedonibus cæsis mil[illegible]ibus subegit. Hannibal ad Antiochum regem Syriæ veniens, cùm eum a[illegible] Ephesum inuenisset, contra Romanos inci[illegible]. Sed frustra: jam enim intantum status reipub[illegible]icæ profecerat, vt nec tanti regis aduersum Romanos valeret, vel proficeret nisus. Classi quippe Antiochi præpositus Hannibal, a Scipione nauali prælio superatur, & sic pax ab Antiocho postulatur, & impetratur. Porro Hannibal non multo post ad Prusiam regem Bithyniæ fugiens, dum a Romanis reposcitur, veneno sũpto, vitam finiuit. Sicque Romani Macedonib⁹, seu Græcis, qui toti pene Asiæ ab Alexandro, & deinceps principabantur, imperium paulatim eripere tentarunt, donec funditus sub Octauiano Cæsare in suam illud deditionem transfuderunt. Quæ, cum ad id tempus ventum fuerit, plenius Deo largiente, dicentur. Iisdem diebus Scipio Africanus, vir inter suos omni laude dignus, ab ingratis ciuibus vrbe pullus, apud Literninum oppidum morbo consumptus, diem obiit, & sepulchro suo inscribi fecit, Ingrata patria nec ossa mea habebis. De quo Tullius in 3. Officiorum libri prologo sic ait. Scipionē, Marce fili, eum, qui primus Africanus appellatus est, dicere solitum [illegible] tipsit Cato, qui fuit ferè eius æqualis, nunquā se minus otiosum esse, quàm cum otiosus, nec minùs solum, quàm cum solus esset. Magnifica verò vox, & magno viro, ac sapiente digna: quæ declarat illum & in otio de negotijs cogitare, & in solitudine secum loqui solitum: vt neque cessaret vnquam, & interdū colloquio alterius non egeret. Itaque duæ res quæ languorem afferunt ceteris, il[illegible]m acuebant, otium, & solitudo. Cuius item virtutem, & admirabilem patientiam, L. Seneca non tam philosophus, qu[illegible]m Christianus dicendus, in epistolis ad Lucilium commendans ait. In ipsa Scipionis Africani v[illegible]a iacens hæc tibi s[illegible]ribo, adoratis manibus eius, & arca, quam sepulchrum esse tanti viri suspicor. Animū quippe eius in cœlum, ex quo erat, rediisse persuadeo mihi, non quia magnos exercitus duxit, h[illegible] enim & Cambyses furiosus, ac furore fœliciter vsus habuit: sed ob egregiam eius moder[illegible]tionem, pietatemque, quam magis in illo [illegible]dmirabilem iudico, cùm reliquit pat[illegible]iam, quàm [illegible] defendit. Aut Scipio Romæ de[illegible] debebat [illegible] Roma [illegible] bertati. Nihil inquit v[illegible] o derogare [illegible] [illegible] [illegible]stitutis. æquam [illegible] omnes c[illegible] [illegible] [illegible]tere fine me b[illegible] o meo patria, cau[illegible] [illegible]erati sui T[illegible]s [illegible]per ero, & [illegible] [illegible] ex eo, si plus quàm [illegible] ex[illegible]reui. Qu[illegible]

Alter Hannibal [illegible].

[illegible] ep 86

nec [illegible] admitter[illegible] [illegible] in ea[illegible] um [illegible] loratum [illegible] ilit, [illegible] nerauit? [illegible] per [illegible]ucta [illegible] erat, vt [illegible] pious, aut [illegible] [illegible] ttum fas erat [illegible] cum dedit [illegible] Linternum recepit, tam [illegible] exilij [illegible] u[illegible]us, quàm Hannibali.

C A P V T X[illegible] I.

De situ Carthagini[illegible] tertioque Punico [illegible] one [illegible] ipsius, quomo[illegible] ipsa [illegible] Numidia par[illegible]fit.

IGitur Romani victi[illegible] iam Græci[illegible] [illegible] yri[illegible], Hispanis etiam ac Afr[illegible] anis, Car[illegible] tam quam Romanæ vrbis æmulam, vl[illegible] [illegible] lere decreuerunt. Cuius situs, vt ait Or[illegible] a[illegible] lis esse dicitur, 30. millibus p[illegible] m, [illegible] plexo, toto pene mar[illegible] g[illegible]atur [illegible] bus, quæ [illegible]bus millibu[illegible] illum a[illegible] Is lucos murum 30. pedes latu hab[illegible] [illegible] drato in altitudine cubitorum 40 A[illegible] nomen, paulò amplius quam duo m[illegible] pa[illegible] tenebat Ex vna parte murus [illegible] bis & Byrsæ, imminen[illegible] [illegible] vocabant, quo[illegible] obie[illegible] [illegible] tranquillatur. [illegible] hinc b[illegible] um Af[illegible] tium L. Ce[illegible] no, & M. M[illegible] qui[illegible]quagesimo vel[illegible] lum anno. Scipio e[illegible] mi[illegible] fuerat, vna [illegible] exercitum in Africam ducens [illegible] stramentatus est, ev[illegible] ad le, arma simul, & [illegible] dum fine mora fac[illegible], ac [illegible] ha passu à mari recederen[illegible] pœnitentia ducti, ciuit. tem [illegible] duos Asdrubales duces cre[illegible] tes parare tentabant ærisque [illegible] aur[illegible] tiqua metallo supplebant. Romani Carthag[illegible] acriter impugnare cœperunt. Quia[illegible] fortem deducti, primum Asdrubalem [illegible] nis occasione necauerunt, & ad vltimum [illegible] nis omnes in deditionem venerunt. I[illegible] thago funditus a Romanis, lapidibus mura[illegible]ibus in puluerem comminutis, diruitur. Ipsa [illegible] cremata m[illegible]rum humanarum rerum sp[illegible] relinquens, decem & septem diebus continuis arsisse perhibetur. Omni quem vul[illegible] capti[illegible] uorum, except[illegible] paucis principibu[illegible] venditur. Regina, Asdrubali[illegible] vxor, malorum intuit[illegible], fœmi neo furore cum duobus filijs igni se dedi[illegible] que vltimæ reginæ, ac primæ. D[illegible] fuis, & [illegible] tos similis fuit. Factum est a[illegible] n[illegible] ius [illegible]otentissimæ vrbi [illegible] um, anno [illegible] tione [illegible] plusquam [illegible] anno vero ab vrbe condi[illegible] Cn C[illegible] Lentulo, [illegible] mio co[illegible] [illegible] [illegible] quarto ex quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] S[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]num [illegible]

C[illegible] T X[illegible]

[illegible] quo [illegible]

C[illegible] [illegible]

Simone missus inuenitur, rescriptumque fuisse à Lucio consule Ptolemæo regi Ægyptiorum, idem liber testatur; ante destructam Carthaginē, quæ 177. Græcorum regni anno facta est, quarto anno amicitiæ fœdus inter Simonem magnum sacerdotem, ac Romanos initum, prudēs lector inueniet. Et vt apertiora quæ diximus fiant, anno 527. ab vrbe condita, Alexander, qui primus in Machabæorum historia regnasse dicitur in Græcia, Philippo in regnum successit. Anno verò ab vrbe condita, 601. Carthaginem deletam inuenies. Supputantur ergo à primo regno Græcorū, idest ex quo Alexander regnare cœpit, vsque ad destructam Carthaginem anni 177. legatum verò à Lucio Ptolemæo regi Ægyptiorum pro Iudęis missum 174. anno reperies, ante destructā Carthaginem anno 4. Verùm si à sexto regni Alexandri anno, idest ex quo occiso Dario Medos & Persas subegit, Græcorum regnum, quod tūc auctoritatem habere cœpit, supputari incipit: biennio post destructam Carthaginem, tertiumque Punicum bellum finitum, hanc legationem, vel potius præceptum ad potentissimos Orientis reges Ptolemæum & Antiochum datum inuenies. Nec mirum, si tantæ vrbis, vtpote quæ non solum Africam, sed & Sardiniam, Siciliam ac pene Hispanias sibi subiecerat, potiti victoria, jam etiam Orientis Romani didicerant imperare regibus. Si autem non ab Alexandro, sed à successore suo in Syria Seleuco, regni Græcorum supputatio inchoatur, anno 20. deletam Carthaginem, pro Simone, & populo Iudæorum hæc legatio Romanis facta cognoscitur: Iudasque, & Ionathas ante destructam Carthaginem fuisse creduntur. Sicque non incongruè optimi legis Dei zelatores Machabæi, & inclyti Romanæ vrbis, ac paternarum legum defensores Scipiones contemporanęi inueniūtur. Quod enim à Seleuco regni Græcorum supputatio, iuxta Machabæos incipiat, Hieronymus in Daniele velle videtur, vbi ait. Post mortem Iaddi sacerdotis, qui sub Alexandro templo præfuit, suscepit pōtificatum Onias, quo tempore Seleucus subiugata Babylone, diadema totius Asiæ capiti suo imposuit anno 12. mortis Alexandri. Ex qua ætate scriptura Machabæorum regnum Græcorum enumerat. Appone ergo priori supputationi 6. Alexandri annos, quibus post mortē Darij toti Asiæ imperauit, & hos 12. Seleuci, & reperies 58. quibus si biennium, quo prior supputatio excidium Carthaginis excessit, addatur, 20. annorum, vt dictum est, numerum supplebis. Vtrū vero sic, vel sic fuerit; post victoriam Pyrrhi, & triumphum Africani belli secundi, Romanos primò claros apparuisse, primò in exteras regiones imperium dilatasse, inuenitur.

Romani Orientis Regibus Imperantes.

Caput XLIII.

Subuersio Corinthi, excidium Numantiæ, & excursus breuis.

EVersa Carthagine, iisdem quos ānumerani cōsulibus, Corinthus veluti omnium opificum officina, inter omnes Macedoniæ, Achaiæque vrbes opulentissima, ferro, igneque à Romanis deletur; & sic duarum nobilissimarum vrbium triste, ac miserabile vno anno orbi illuxit incendium. Hinc mixtis ex incendio diuersorum metallorum generibus, Corinthium æs, seu Corinthia vasa nomen, & exordium susceperunt. Tātam victoriam subsequens clades obnubilauit.

Corinthia vasa.

In Hispania siquidem non multò pòst Numantinis, Mancino consule malè pugnatum est, fœdusque turpiùs pro redimēdo milite, sicut priùs à Pompeio initum est. Senatu ergo decernente fœdus rumpitur, Mancinusque auctor fœderis Numantinis vinctꝰ mittitur. Scipio vero Africanus consensu omnium consul creatus, ad expugnandam Numantiam exercitum ducit. Itaque tam virtute, quàm prudentia ducis Numantini dum se superari viderent, mori potiùs, quàm seruire passi, barbara priùs potione debriati, in castra Romanorum ruunt, fugassentque proculdubio hostes, si Scipio non affuisset. Vltima demum desperatione fracti, seipsos cum vniuersa supellectile, ne quem ibi in homine, seu qualibet possessione triumphum Roma videret, igni dare, quàm Romanis seruire maluerunt. Sufficiunt ad comprobandum mortalium mutabilitatem mala quæ posuimus, multisque de ciuibus mundi dictis, ad ciues Christi, ac Christiana tēpora festinandum arbitramur. Meminisse enim lectorē volumus, nos ad ostendēdas rerū mutabilium miserias, conflictationes sæculi ponere ex promisso debere, quatinus earum consideratione, ad regni Christi quietem, permanentemque sine fine fælicitatem transeundum rationis intuitu, ducamur.

Numantinorum barbaries.

Caput XLIV.

De Iugurthino bello, & variis euentibus Romanorum cum Cymbris, Gallis Germanis. De intestinis malis sub Sylla & Catilina, Macedonioque. De Asia minore Romanis tradita.

ROmani, quamvis iam penè totius orbis potirentur dominio: tamen nondum ad plenū subiugatis gētibus, bella habuere exteriùs: intestinis verò malis abundabāt interiùs. Hinc Iugurthinum bellum sub Metello, Marioq; terminatū: hinc Cimbricum, ac Teutonicum, Gallorū Germanorum bellum acerrimum tam miserabiliter ac immaniter est actum, vt in vno à prędictis gentibus bello 80. millia Romanorum, & 40 millia calonum & lixarum C. Manlio consule, & Quinto Cepione proconsule, cum duobus filiis consulis fusa inuenies. Cum quanto verò detrimento eorum, quanto consulato Marij deuicti fuerint, dicere necesse non est: cum victorum tanta damna præcesserint. Sequitur hoc malum maxima ex intestino bello Romanorum clades, Sylla, Caio, Marioque auctoribus, quo per decem annos protracto centum quinquaginta Romanorum millia cæsa fuisse inueniuntur. Ex hinc Romanorum Rempublicam non solum imminutam, sed pene amissam, testis est Tullius, sic in libro Officiorum dicens. [Verumtamen quādiu Imperium Romani populi beneficiis tenebatur, non injuriis bella, aut pro sociis, aut de Imperio gerebantur: exitus erant bellorum aut mites, aut necessarij. Regum, populorum, nationū portus erat, & refugium senatus. Nostri autem magistratus Imperatoresque ex vna hac re maximam laudē capere studebant, si prouincias, si socios æquitate & fide defendissent. Itaque illud patrocinium orbis terræ veriùs quàm Imperium poterat nominari. Sensim hanc consuetudinem & disciplinam iam antea minuebamus: post Syllæ verò victoriam penitus amisimus. Desitum est enim videri quidquam in socios iniquū, cùm extitisset etiam in ciues tanta crudelitas. Ergo in illo secuta est honestam causam non honesta victoria. Est enim ausus dicere hasta po-

Cicero Offic. lib. 2.

sita, cùm bona in foro venderet, & bonorum virorum & locupletum, & certè ciuium prædam suam se vendere.] Et infrà. [Ad exemplum amissi Imperij reportatum triumpho Massiliam vidimus, & ex ea vrbe triumphari, sine qua nunquam nostri Imperatores ex transalpinis bellis triumpharunt.] Et post pauca. [Nec verò vnquam bellorum ciuilium semen & causa deerit, dum homines perditi hastam illam cruentam & meminerint, & sperabũt.] Ex quo apparet, Romanos quidem creuisse in diuitiis & potentia; sed decreuisse, ex quo auaritiam sequi cœperunt, in

Offic. 2. circa finem. veritate & justitia. Vnde est rursum illud Tullij. Vtinam, inquit C. Pontius Samias, ad illa tempora me fortuna seruasset, & tunc essem natus, quando Romani dona accipere cœpissent: non essem passus eos diutius imperare.] Ne illi quidẽ multa secula expectanda fuerunt: modò enim hoc malũ hanc Rempublicam inuasit. Sylla iste tabulas proscriptionis instituit, occisisque pluribus consularibus viris. C. etiam Marium effossis oculis, membrisque trũcatis vita priuauit. De quo Tullius in Paradoxis. C. Marium vidimus, qui mihi secundis in reb^9 vnus ex fortunatis hominibus, in aduersis vnus ex summis viris videbatur, quo beati^9 esse mortali nihil potest. C. verò Marius ob hanc causam viso capite socij, desperatione captus, seruo jugulum præbuit. De-

Bellum Catilinarium. inceps Catilinarium ciuile sequitur bellum, quod Salustius prudenter ac luculenter satis, sicut etiam Iugurthinum, executus est. Macedonicum quoque iisdem diebus grauissimum fuisse inuenitur. Tunc etiam Attalus Rex Asiæ moriens, regnum cum testamento Romanis reliquit.

Caput XLV.

Difficile bellum habitum cum Mithridate, & tandem victo illo terminatum. Quomodo prædictus Rex, tam ob hoc malum, quam ob filium suum deponere molientem, terminum vitæ fecerit.

INter hęc quæ diximus mala, Mithridatici belli clades omnibus prioribus, excepto Africano, maior, per 40. vel iuxta alios per triginta annos tenditur. Anno ab vrbe cõdita 660. quo etiam ciuile bellum cœperat, inardescere cœpit, Cicerone & Antonio Consulibus terminata, & vt ait

Lucanus Lucanus, Barbarico tandẽ vix consũmata veneno est. Mithridates enim Ponti, Armeniæque Rex, dum Bithiniæ Regem Nicomedem amicum populi Romani regno priuare conatur, à Senatu ne faciat, monetur; minis etiam, si non faceret, appositis. Proinde motus Mithridates nõ solum regno Nicomedem expulit, verum etiam Cappadociam alio Rege, Ariobarzane scilicet inde eiecto, igne ferroque vastauit. Præterea Ephesum veniens, omnes ciues Romanos necare præcepit. Inde Archelaum ducem suum in Græciam mittens, tam Athenas, quàm totam Græciam in deditionem accepit. Contra quem Sylla cum exercitu missus, Archelao centum millia interfecit, vrbemque Atheniensium diu obsessam ad vltimum recepit. Mithridates strage suorum

Mithridatis miserabilis sors. comperta, exercitum octoginta trium millium militum electorum Archelao in auxilium mittit: ex quibus quinquaginta milla cæsa feruntur fuisse. Tertiò rursus Archelaus cum Sylla congressus vincitur, ibique vniuersæ copiæ eius funduntur. His aliisque innumerabilibus, quæ longũ est dinumerare, malis, ad hoc tandem potentissimus ille, qui penè totum Orientem sibi subiugauerat, peruenit Rex, vt qui antea non solum gentibus, sed & Regibus imperando venenum tantum timeret, non gladium, ac naturam suã multis firmasset antidotis: ad hoc inquam tam bellorum infortuniis, quàm filij sui regno eum deponere molientis, molestia deductus est, vt veneno se necare vellet, sed medicinis antea firmata natura non posset. Occisis itaque vxoribus ac filiabus suis, dum nullo veneni genere ipse, vt dixi, perire posset, militi jugulum præbuit: sicque septuaginta duos ætatis annos habens vita decessit, nobisque miserę mortaliũ conditionis exempla reliquit. Fertur de ipso, quòd à filio dum regno pelleretur, ipse ex altissimo muro prospiciens, exorabat filium, sed non est auditus. Quoniã inquit, Pharnaces mori iubet, dij si estis patrij, precor, vt quandoque ipse hanc vocem à liberis suis audiat. Sicque, dij si estis patrij, dicens, eos veros esse deos dubitauit.

Caput XLVI.

Quòd Romani Pompeium in Orientem miserunt, qui deuicto toto Oriente templum quoque Domini polluit, captoque & vincto Aristobolo, fratri eius sacerdotium tradidit.

IGitur Mithridatico terminato bello, malisque tam socialibus quàm ciuilibus sopitis, factioneque Catilinæ ad plenum abolita, Romani se intra se cohibere non valentes, nec terminis suis quos jam habere cœperant, contenti, totum orbem in prouinciam redigere cupiunt. Cujus rei Gratia Pompeius clarissimus eorum dux exercitum gubernandum in Asiam suscepit, totumque Orientem penè Romano suo Imperio in breui subjecit: Regibus alijs mutatis, aliis subactis. Inter alia Orientis regna Ierusalẽ veniens, capta ciuitate, templũ, quo soli populo Dei immolare licuit, oblatis hostiis polluit: Regemque eorum Aristobolum vinctum Romam misit, & Hircano fratri suo summum sacerdotiũ tradidit. Quoniã autem Iudæorum mentionem fecimus, in quibus tunc tantum, juxta Prophetam, (excep- *Psalm. 75.* tis paucis, qualis fuit Iob) notus fuisse Deus traditur, qualiter post Prophetas & relaxatam captiuitatem vsque ad id tempus ciuitas Dei fuerit, paucis aperiam.

Caput XLVII.

Qualiter & sub quibus principibus saculi Israilà transmigratione Babylonis vsque ad id tempus sese habuerit, & de Herode alienigena.

POst mortem Alexandri, cùm principes eius diuersas sortirentur prouincias, Ptolemæo *Ioseph lib. 12. c. 1.* Lagi filio sorte deuenit Ægyptus. Is multos ex Iudæis captiuauit. Cui successit Ptolemæus Philadelphus, qui non solum religionis intuitu captiuos relaxauit, verùm & templo regalibus muneribus donato, libros legis ab Eleazaro sacerdote poposcit. Quos dum accepisset, ac in bibliotheca nobili deposuisset, interpretes eorum, qui eos de Hebræo in Græcum transferrẽt sermonem, requisiuit. Hinc de singulis tribubus dati sunt Presbyteri vsque ad 72. qui in vtraque lingua periti, Spiritu sancto dictante, singuli singulis cellis, vniformem, ciuitati Dei vtilem valde, ediderunt interpretationem. Hieronymus ta- *Hieron. in prol. biblię.* men in vna domo Alexandriæ refert eos conferendo simul interpretatos fuisse. Post hoc à Ptolemeo, qui & Epiphanius, Alexandriæ Rege capti, deinde ab Antiocho multis malis sunt attriti, ac ad idolatriam coacti. Cui fortissimus Iudas

cum fratribus suis fortissimè restitit. Successit Iudæ Ionathas, cui Simon, ac post ipsum filij ejus. Quia ergo omnes Canonicæ in Machabæis terminantur historiæ, qualiter post hoc gentis Hebræorum regnum vsque ad Christum steterit, ex historiis tantum eorum cognosci datur. Non enim, vt ipsi pe[illegible]dè argumentantur, vnctio in captivitate Babylonica defecit; sed secundùm eorū historiographos, populus ille post illud tēpus non solum summos Sacerdotes, sed etiam Reges habuit. Quorum primus post Simonem, eiusque filios, Aristobulus fuit. Cui Alexander & ipse Rex & Sacerdos successit. Cui ob nimiam, quā in suos exercuit, crudelitatem, dum qualiter eis conciliari posset, requisivit, responsum est, si moreretur. Post hunc vxor ejus Alexandra, cuius filij fuerunt Hircanus & Aristobulus. Ex quibus dum regnaret Aristobulus, Pompeius Romanorum Princeps ab Hircano vocatur, captoque ab ipso, vt suprà dixi, Aristobolo, & in vinculis posito, Hircanus fratri subrogatur. Sicque velint nolint, ex propriis Iudæi conuincuntur testimoniis, Herude primo alienigena regnante, natoque Christo, illam impletam fuisse prophetiam,

Reges Iudæorum post captiuitatē.

Genes. 49. qua dicitur, *Non auferetur sceptrū de Iuda. & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium.* Qui verò his diebus ciues Christi fuerint, non facilè perpendi potest. Iam enim prophetę siluerāt, etatq; (juxta

Sap. 18. q scriptum est.) medium silentiū, ac profundissima nox, venturumque in proximo à regalibus sedibus omnipotentis sermonem hoc ipsum silētium, ac excitas noctis præsagiebat. Sicut enim appropinquante luce claritatis nox amplius densatur, cunctisque sopore depressis silentio omnia tenentur: sic apparituro in carne Dei Verbo, cunctumque suo mundum ortu irradiaturo, nō solum malorum turbines civitatem mundi obnubilando tenebant: verùm ipsam ciuitatē Dei tenebræ operiebant, silentium tenebat: vt venientem in carne lucem tantò ardentiùs homines conspicerent, quanto eam tenebris ante depressi, malis fessi, avidiùs præstolati fuissent. Extitisse tamen & tunc ciues Christi, quamvis propter silentium scriptorū quidem taceantur;

3. Reg. 19. ex hoc præcipuè intelligi datur; quod septē millia virorum, quæ sub Elia fuerunt, vsque ad finem mundi non defutura ciuitati Dei credimus. At Hircanus Herodem Antipatris filium alienigenam, ad regni negotia administranda assumpsit. Qui iniqui & perfidi tyranni officium exequens, Hircano vita & regno exempto, regnum inuasit, ac permissione Romanorum tandem obtinuit. Hic etiam, vt regno liberiùs potiretur, nō

Herodes regnat.

solum regiam, sed & sacerdotalem vnctionem aboleuit; vestemque sacram solis sacerdotibus gestare licitam ad vsus suos prophanè ac sacrilegè redegit: vt meritò vnctione tam regali quàm sacerdotali cessante, Sanctus sanctorum invisibili oleo in verum Regem & Sacerdotium vngendus in breui venturus cognosceretur. De cujus adhuc nequitia, & multifaria, qua erga Romanum Imperiū vsus est versutia, qui scire vult, legat Iosephum.

Capvt XLVIII.

De victoria Iulij Cæsaris, & quomodo à ciuibus non susceptus, in ipsos arma conuerterit, & ærarium fregerit.

ANno ab vrbe cōdita 693. reuerso ab Oriente Pompeio, ac propter multas victorias cū ingenti triumpho suscepto, ipso & L. Bibulo Consulibus, C. Iulius Cæsar ad Occidentem Gallias cisalpinam & transalpinam, ac Illyricum domituros, à senatu mittitur. Is itaque fortissimas orbis gentes cum multo Romanorum sanguine in prouinciam redigit: transitoque regno Germanicos omnium ferocissimos ac bellicosissimos aeri ac periculoso non solùm bello, sed & muneribus, multaque prudentia deuicit. Quorum virtutes ac fortitudinem qui scire desiderat, ipsius historiam à Suetonio scriptam legat. Meminit etiam horum fortitudinis, & tantum impertetritæ, vt mortem quoque vix timeāt, Iosephus, seu Egesippus in oratione Agrippę, ex horum comparatione Iudæos ad subiectionem Romani Imperij hortantis. Porrò cùm in domādis huiusmodi gentibus vltra statutum terminū, idest quinquennium moram faceret, Iulio Romam reuertenti à senatu, consilio Pompeij, & auctoritate Marcelli Consulis, debitus ei triumphus, ac denuo consulatus negatur. Quæ res belli maximi, & non solum ciuilis, sed & intestini mali causa fuit. Cæsar enim hæc audiens Rauennam se contulit; ac deinde Ariminum proficiscens lacrymabiliter sociis iniurias suas exponens, ad vrbem cum exercitu properauit diffugientibusque primo in Brundusium, pòst in Dyrrachum Græciæ vrbem, trepidis cum Pompeio ciuibus, victor vrbem ingressus est, fractisque foribus ex ærario septem millia centum triginta quinque auri pondus, argenti vero prope nongenta millia protulit. Inde reuersus ad legiones, quas in Arimino reliquerat, Alpes transit, ibique tam Gallis quàm Germanis, quos paulò antè subjecerat, magnificè donatis, contumelias sibi à ciuibus irrogatas deplorat, auxiliumq; poscit & impetrat. Soli ex Gallis Massilienses, qui & Phocenses, eo quod de Græcis in Gallias venerint, auxilium Cæsari ferre negabant. Vnde & graui & laborioso cōflictu deuicti sunt. Eo quoque tempore Petreius & L. Afranius acerba siti ad deditionem Cæsaris coguntur.

Germanorū fortitudo.

Capvt XLIX.

De occisione Crassi, & incendio vrbis; de intestina pugna Romanorum, victoria quoque Cæsaris, & morte ejus.

ANno ab vrbe condita 697. Crassus in consolatu collega Pompeij in Asiā destinatus, avaritiæ facibus, Ierosolimam pro templi diuitiis, quas Pompeius intactas reliquerat, adiit, easque diripuit. Inde per Mesopotamiam iter agens, dum rursum malè castigata auiditate auro Parthico nimium inhiat, ab eis ignominiosè cū molìò exercitus detrimento occiditur. Anno ab hinc tertio inusitato incendio, vapore quatuordecim vicis cum vico Vigario consumptis, vrbs conflagrauit. Sequitur hæc mala maximis dissensionibus ac motionibus paratum ciuile bellum. Nam Cæsare cum Gallorum & Germanorum viribus veniente, Pompeius patriam defendare volens, gentes & Reges, quos in Oriente subegerat, in auxilium per filium ascivit. Principes Romanorum Senatusque cum Lentulo Consule, Pom-

Crassus ærarium templi Salemonici diripit.

Ab Orico, aut Floro lib. 4.

peium magnum in Græcia morantem, et ea tempore quo Consules mutari solebant, adeunt, remotoque à Consulatu Lentulo, omnium fauore Magnum ducem exercitus creant. Cæsar verò hibernis tempestatibus non territus, mutato milite, periculo è mari se committens, prohibitusque in Epyrum, ibique haud longè à Magni castris metatus est. Vbi dum à portu Amyclæ ad hoc vt Antonio occurreret, in medio procellis impatiens moræ se credit, ventis obortis naufragium penè passus, ad suos redire compellitur. Igitur ex omni parte mundi vires contractæ, multoque Romanorum sanguine gentes deuictæ, ipsorum modò occasione congredi coguntur. Iam enim in tantum Reipublicæ profecerat status, vt vlterius non posset. Et cum extrinsecùs corrumpi nõ valeret, juxta Poetam, in seipsam ruere debuit. Itaque octoginta octo cohortibus ex vtraque parte triplici ordine compulsis, in campis Pharsalicis vterque conuenit exercitus. Videres lacrymabilem ac miserabilem pugnam, ciues totius orbis dominos in se diuisos, cum totius vrbis viribus ad inuicem pugnare, & vt ita dixerim, veluti matris filios propriis manibus volentes se viscerare. Dum ergo dubia diu sorte se vtrinque cæderet exercitus, Pompeius tandem atrocitate Iuliani militis cum suis fugere cogitur, & sic victoria Cæsari cessit. Cæsa sunt in eo prælio 15. millia Pompeianorum, 33. Centuriones. Pompeius fuga elapsus nauim onerariam conscendit, ac per Cyprum in Ægyptum navigans, mox vt littus attigit, jussu Ptolemæi ob gratiam Cæsaris interimitur. Pompeij vxor cum filiis fugit: cæterum occisis multis, classis direpta est. Cæsi sunt Pompeius, & Bithinius ibi, apud Pelusium verò Lentulus vir Consularis.

Pompeij mors.

Capvt L.

Quomodo Cæsar in Ægyptios arma conuerterit, Cleopatræque regnum dederit, & dehinc Romã veniens rursus fautores Pompeij persecutus fuerit. De morte Catonis. Quòd Cæsar monarchiam obtinuerit, Tulliumque, ac per eius interventum M. Marcellum in gratiam susceperit, ipseque ad vltimum in Senatu occisus sit.

CÆsar compositis omnibus Alexandriam venit, ibique oblato sibi cum armilla Pompeij capite fleuit. dumque insidias persensisset, in Ægyptios arma conuertit. Quibus victis, Cleopatræ regnum Alexandrinum tradidit. Nam Ptolemæus nauali prælio cùm victus fuisset, & in scapham conscendisset, multis irruentibus mersus, & ad littus actus, judicio loricæ aureæ cognitus fuerat. Post hæc Cæsar Romam veniens, à ciuibusque dictator & Consul vocatus, in Africam bellum transtulit, & apud Thapsum cum Iuba & Scipione manum conserens, plurimã Romanorum & Barbarorum stragem fecit. Iuba militi iugulum præbuit, Scipio semetipsum interfecit. Cato rigidus hausto veneno Vticæ se occidit. Cæsar adhuc Põpeij nepotes, Pompeiãque filiam ejus necare jussit. Dehinc vrbem quatuor triumphis ingreditur, ac pòst in Hispaniam contra Pompeianos milites proficiscens, ibi cum ipsis atrox bellum gessit. Quibus cum multo sudore deuictis, ad vrbe regressus, quarto eo quo id ciuile bellum cœperat anno, totam vrbem potenter tenuit, ac vacantibus omnibus quæ in vrbe erant dignitatibus, Cæsar fuit omnia solus in vrbe. Receptus est tunc ab eo in gratiam M. Tullius Cicero, per ciusque intercessionẽ M. Marcellus, pro quo disertam & luculentam orationem edidit, quæ sic incipit. *Diuturni silentij P. C. quo eram his temporibus vsus.* In qua super omnes virtutes Cæsaris, quibus diuersas nationes domuit, maiorẽ dicit, quod domito animo M. Marcellum antea inimicum in gratiam susceperit. Ait enim [Animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem non modò extollere iacentem, sed etiã amplificare eius pristinam dignitatem hæc qui facit non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimũ Deo iudico.] In summo ergo statu Cæsar positus, dũ contra majorum exempla Rempublicam instaurare cogitat, conscio senatu, Bruto & Cassio authoribus, in curia necatur. Quam quidem historiam à nobis compendio strictam, pulchro ac luculento versuum ordine Lucanus prosequitur.

Cæsar ... nam perimitur

Capvt LI.

Exclamatio contra rerum mutabilitates.

EXclamare hic contra mutabilium rerum miserias cogimur. Ecce enim Romanæ Reipublicę status cum quanto non solum hostium, sed & ciuium detrimento profecerit, videmus. Alterna quippe mutatione ad instar maris, quod nunc succiduis attollitur incrementis, nunc naturali damno ac defectu subducitur, Romanorum Respublica nunc gentes & regna bello premẽdo, & subjiciendo, ad cælos attolli videbatur: nunc rursum ab eis pressa, vel pestilẽtiis ac morbis desolata, ad abyssum vsque mergi putabatur. Quodque bis majus est, omnibus bene ordinatis ac compositis, intestino ac ciuili malo in seipsam ruens, miserabiliter euiscerabatur. Hæc omnia nutantium rerum mala, & vt ita dixerim, quotidianæ mortalium mortes, ad veram ac permanentem æternitatis vitam nos mittere debebant. Verùm, vt suprà diximus, huiusmodi eiusque ciuitate mundi attrita malis, quasi post densę noctis tenebras, lucis veræ ortus appropinquabat. Itaque decursis tam Medorum, quàm Persarum, & Græcorum, ac Romanorum alternantium malorum casibus, quia iam ad eius ortum, qui verè pacificus, omnia quæ in cælo, & quæ in terra sunt, pacificauit, Christus Iesus, appropinquamus; huic secundo operi finem demus: quatenus ad eam, quæ sub Augusto ex natiuitatis Christi adventu toti mundo reddita est, pacem dicendã festinemus.

LIBER TERTIVS.

PROLOGVS.

SPONSIONIS meæ non immemor dilecte frater N. de duabus ciuitatibus vsque ad Octauiani Cæsaris tempora, qualemcunque deductam historiam eloquio, præsertim cum ad Christiana tempora jam venerimus, donante Deo, tanto libentius, quanto de ciuitate Dei ob nascituram fidem vberiùs dicere potero, cõplere nõ dubitauerim. Prioribus enim de ciuibus Christi pauca, multa verò de mundi ciuibus dicendi materiam habui: quia à primo homine ad Christum, totus pene orbis, exceptis de Israelitico populo paucis, errore deceptus, vanis superstitionibus deditus, dæmonum ludicris captus, mundi illecebris irretitus, sub principe mundi diabolo militasse inuenitur. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus
Galat. 4. filium suum in terras, qui vt homines per inuia ac deuia more pecudum oberrantes, ad viam reduceret, viam se hominem assumendo hominibus præbuit: & vt a falsitatis errore exorbitãtes ad rationis lumen reuocaret, veritatem se ostenderet,
Ioann. 14. dit, vt verò deficientes reficeret, vitam se veram exhibuit. *Ego sum* loquians, *via, veritas, & vita.* Ac si diceret. Erratis, ad me venite, qui sum via: quam viam vt intrepidè ambuletis, audite quod sum veritas. Si vero viaticum non habetis, scitote quod sum vita. Multi enim viam quærunt, sed dum non inueniunt veram, errant potiùs quàm recto tramite incedant. Multi rursum viam, quę
Prouerb. 16. vera videtur, incedunt, sed vitam non consequũtur. De quibus arbitror dictum. [Sunt viæ, quæ videntur hominibus rectæ, nouissima vero earũ ducũt ad interitum.] Saluator autem in mundũ veniens dicit, *Ego sum via, veritas, & vita*: idest per me tantum salubriter itur, ad me veraciter peruenitur, in me vitaliter permanetur. Sed in prima fronte non incõueniẽter quæri potest, cur in fine temporum, quem plenitudinem Paulus vocat, saluator omnium nasci voluit? Cur vniuersitatem gentium tamdiu, tot retroactis sæculis, in errore perfidię perire permiserit? Cujus rei rationem profundissimis, ac justissimis judiciorum Dei thesauris repositam, quis corruptibili mortalium carne circumdatus inuestigare audeat? Cum Apostolus dicat, *O altitudo diuitiarum*
Rom. 11. *sapientiæ, & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt judicia eius, & inuestigabiles viæ eius?* Quid ergo faciemus? Si comprehendere non possumus, numquid tacebimus? Et quis obloquenti-
De ineffabili loqui conamur. bus respondebit, impugnantesque arcebit; postremò destruere eam, quæ in nobis est, fidẽ volentes, ratione ac virtute verborum confutabit? Comprehendere itaque occulta Dei iudicia nõ possumus, & tamen plurimam de his rationem reddere cogimur. Quid? rationem reddemus de his, quæ comprehendere non possumus? Rationes reddere possumus, sed humanas: cùm tamẽ rationes comprehendere non possimus diuinas. Sicque fit, vt cùm de diuinis causis loquimur, cognatis de his sermonibus carẽtes: verbis nostris, qui homines sumus, vtamur, itaque de Deo loquendo humanis vtimur verbis confidentiùs, quò ipsum figmentum nostrum cognoscere non dubitamus. Quis enim meliùs cognoscit [illegible] qui creavit? Inde est, quòd cùm Deus dicatur ineffabilis, fari tamen nos multa in sua laude velit. Cũ ergo dicatur ineffabilis, secũdum quemdã modum videtur esse effabilis. Quæ, vt ait Augustinus, pugna verborum silendo meliùs, ac cedendo, quàm disputando soluitur: vel silentio potiùs, quàm voce pacanda est. Et alius. *Quod*
ineffabile est, ratione taciturnitatis adoretur. Igitur Rom. 9.
si Deus, juxta Apostolum, in multa patientia sustinuit vasa iræ apta in interitum; si diuitias bonitatis suæ volens ostendere Ecclesiæ suæ, diutissimè in propriæ libertatis arbitrio ciuitatem mundi permisit temporaliter florere, culpandus non est, tam quod eam propriæ voluntati deseruit, quàm quod electis suis istius comparatione castigatis, diuitias bonitatis suæ ostendit. Non enim si homines permittit facere, quod ipsi tamen facere volunt, ab eis iustè est arguendus: si- Deus non potest iustè argui.
cut econtrà ab eis, quibus gratuitam gratiam offerens, à talibus, quæ contra salutem suam facere volunt, arcendo, ac prohibendo, ne quę proponunt, perficiant: plurimùm est laudãdus ac diligendus. Nec iniustè facere dici potest, si gratiam ex justitia non [illegible]tur: sicut misericorditer tantum facere credẽdus est, cùm eam gratuitè quibus vult impertit. Itaque si tot retroacta secula non ad peccata impellendo, sed quod suũ erat non largiendo, ad hoc vt superuenientibus seculis exemplo priorum quid fugiendum esset, vnde gratias Salvatori suo referrent, ostenderet; si inquam eos ad hoc voluntati suæ deseruit, vt & ipsi quid sine eo possent, cognoscerent, & & redempti quid ex gratia Saluatoris haberent, addicerent; sicut ab illis justè non potuit culpari, sic his maximam materiã dedit, vnde iure debeat amari. Est præterea ratio, quare hoc potissimum tempore, sexta videlicet ætate, ac vnito ad Romanorum imperium mundo, vniuersoq; sub Augusto Cæsare descripto, Christus nasci voluit. Cùm enim pro primi [illegible] entis, qui paradisi delitias postponens, ex proprij arbitrij voluntate, hanc terram maledictionis inhabitare maluit, culpa abolenda incarnari voluit, sexta id ætate
potissimùm fieri conueniens fuit, quia & ipsum Cur Christus non venerit in prima ætate.
sexta die creauit. Nec in primęua hominum ætate id facere debuit. Homines enim ex transgressoribus nati parentibus, vitiataque per inobedientiam naturã, proniores & procliuiores ad malum facti, necdũ ratione vtentes, ferino magis ac belluino more, obliterato in eis naturali bono, oberrantes non socialiter viuere, non legibus informari, non virtutibus adornari, non rationis vi ad cognoscendam veritatẽ illuminari didicerãt. Erant hinc fabulę turpissimæ, facta turpiora, historiæ inhumanissimę, opera immaniora: de quibus omn[illegible]us in superioribus satis me dixisse ar[illegible]tror. Cùm ergo hoc modo homines rationis immunes, veritatis non capaces, iustitiæ ac l[illegible] incapaces essent, altissima à Christo vitæ præcepta da[illegible] quomodo caperẽt, quomodo intelligerent, [illegible]omodo animaduerterent. Itaq; data est p[illegible]x, quæ infirmis anuitatib[illegible]

conveniret; & quæ teneram mundi ætatem nō solido cibo, seu lacte aleret. Deinde paulatim crescente, ac proficiente, tam ex societate simul commanentium hominum, quàm ex collatione eorumdem ad leges condendas, sapientia, philosophorumque mediante doctrina, cùm, vt dixi, jam totus mundus tam victoriæ Romanorum inclinatus, quàm in sapientia Philosophorum informatus esset, fuissentque hominum ingenia ad altiora vitæ præcepta capessenda habilia, Saluatorem omnium in carne apparere, nouasque leges mundo condere decuit. Hoc jam quod suprà distuli, soluendum puto, quare vnius vrbis imperio totum orbem subjici, vnius vrbis legibus totum orbem informari, Dominus orbis voluerit. Primò, vt dixi, vt ad maiora intelligenda promptiores ac capaciores essent mentes hominū. Secundò, vt his modis vnitis vnitas commendaretur fidei; quatenus vnius vrbis terrore, ad vnum hominem colendum homines vniuersi constricti, vnam quoque fidem tenendam, cælestemq; in ea non hominem tantum, sed auctorem omnium colendum, ac adorandum Deum addicerent. Hinc toti mundo in eius aduentu census indicitur: vt ille videlicet venisse doceretur, qui omnes ad se venientes in æterna patria ciues ascriberet. Hinc in ejus ortu per totum orbis circulum mundus attritus malis, ipsisque suis seditionibus fatigatus, sponte quiescere, ac Romanorum principi seruire potiùs, quàm rebellare voluit, vt ipsum in carne venisse daretur intelligi, qui sub terrenorum mole onerum depressis ac fatigatis clementer diceret. *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Pax idcirco tunc mundo noua reddita fuit: vt noui Regis ministri liberiùs orbem terræ peragrare, salutiferaque vitæ præcepta seminare possent. Non igitur fortuitis casibus, nec falsorum Deorum cultui; sed Deo vero formanti lucem; & creanti tenebras adscribendum reor: quod ad tantum fastigium, principatusq; monarchiā, ex humili ac paupere statu, Romanorum respublica creuit. Quare autem illi populo, vel illi vrbi hanc potiùs, quàm aliis gratiam contulerit, discutere non possumus, nisi fortè ex principis Apostolorum meritis, quem ibi sessurum præuidit, super quem Ecclesiam suam etiam se fundaturum promisit, factum dicam: vt videlicet locus qui propter principis Apostolorum cathedram super vniuersam principatur⁹ foret Ecclesiam, in Gentium quoque, vnde fideles congregandi erant, ante proficeret monarchiam. Pulchrè igitur eadem vrbs antea fuit caput mundi, quæ postmodum futura fuit caput Ecclesiæ. Siquis verò contentiosus est; audiat in potestate figuli esse, aliud vas in honorem, aliud facere in contumeliam. Audiat, in potestate iudicis esse, quem velit humiliare, & quē velit exaltare. Denique si dominus, vt pote iudex discretusque rerum, calicem in manu habens, primò Babylonē inebriando, à Medis humiliauit, Medisq; à Persis, Persis rursum à Græcis, postremùm à Romanis humiliatis, Romam quoque humiliandā ad tempus exaltare voluit: si hæc æqua lance pensans, omnium mortalium varietates nectit; numquid argui à factura sua factor poterit? Sub potenti itaque manu Domini regna mutantis ac pro voluntate sua cui voluerit miserantis humiliemur: ipsiusque misericordiæ si quid sumus, qui per nos nihil sumus; ipsius gratiæ quidquid dicimus, qui per nos nihil scimus, ascribentes, cœptum opus prosequamur.

Christus venit, quando vigebat Philosophia.

Mat. 11.

Cur Roma à Deo sic euecta.

Matth. 16.

CAPVT I.

Qualiter Octauianus primo dolorem de auunculi morte dissimulās, postmodum eius interfectores tractauerit. De indiciis eius Roma factis. De plurimis victoriis eius contra Antonium, & Cleopatram, & quem finem Antonius, & Cleopatra sortiti sint.

ANno ab vrbe cōdita 710. interfecto C. Iulio Cæsare, Octauianus qui testamento nomen, & hæreditatem auunculi acceperat, primo dolorē de morte eius dissimulans, cum Antonio, qui Brutum & Cassium ob vindictā Cæsaris, apud Mutinam obsidione cinxit, à senatu hoste pronuntiato, certamen iniit, eumque fugauit. Quo postmodum in gratiam recepto, simul cum ipso ciuile bellum parat, multisque commissis prælijs, Pompeium tandem, Cn. Pompei filium interfecit, Brutum quoque, & Cassium ad hoc vt mortē sibiipsis inferrent, coegit. Inde post multos triumphos Romam veniēs 20. M. militum exauctorauit 30. M. seruorum dominis restituit: 6. M. quorum domini non extabant, patibulo affixis. Antonius vero repudiata sorore Cæsaris Octauia, in Ægyptum se transtulit, ibique copulata sibi in vxorem Ægypti regina Cleopatra, Cæsari rebellare attentauit. Cæsar dominatis, subiectisque sibi omnibus, contra Antoniū quoque nauale bellum parans, à Brundusio in Epyrū proficiscitur. Congressi itaque acerrimè, diuque, idest à quinta hora diei vsque ad septimam, cum vtriusque exercitus detrimento ancipiti pugnarunt victoria. Sequens pars diei cum sequēti nocte in victoriam Cæsaris cessit. Prior ex bello cum suis fugit Cleopatra, quam fugientem insequitur Antonius. Cæsa fuisse ibi de exercitu Antonij 12. millia feruntur, vulnerata 6. M. Cæsar tunc imperator dictus 5. cum M. Licinio consul fuit, Antonius naualı prælio victus, terrestre parans, congressu habito, denuo vincitur. Dumque rursum Calendis Sextilibus ad struendam classē descendit, omnibus ad Cæsarem confugientib⁹, in vrbem Alexandriam suis destitutus, se recepit. Vbi dum imminere sibi cerneret Cæsarem, gladio se interfecit. Cleopatra autem appositis ad māmillas serpentibus, mortua fuisse perhibetur.

Pompeij iunioris Bruti & Cas[…] mors.

Antonij & Cleopatra interitus.

CAPVT II.

Excursus quomodo Græci ab Alexandro vsque ad ad tempus Orientis imperauerint, & vnde Patriarchales sedes esse cœperint. Numerus Græcorum regum, cœptaque Roma ex Alexandria subiectione accrescens.

CÆsis ergo opulentissima omnium potitur vrbe Alexandria, regnum finiens Græcorum. In hac enim vrbe ab Alexandro in Ægypto condita, reges Græcorum vsque ad id tēpus regnasse inueniuntur. Vnde & quidam monarchiam Græcorum vsque ad Cæsarem extendunt. Nam post mortem Alexandri magni, dum commilitones eius Asiam ab eo subiectam partirentur: in quatuor mundi partibus, quatuor emerserunt re[g]na [i]nter quæ duo fuere principalia: ad Austrū Ægypti, cuius metropol[is] f[uit] Alexand[ria]: ad Orientem seu Aquilonem [...] & M[es]opota-

miæ, cuius caput erat Antiochia, quam Seleucus magnus, de quo supradictum est, à nomine patris . Antiochi dicitur instaurasse, sedemque regni loco Babylonis ibi collocasse. Nam antea Reblatha, vt volunt quidam, vocabatur, eratque tunc juxta Prophetam, caput Syriæ Damascus. *Isai. 7.* In his ergo ciuitatibus reges potentissimi Ptolemæi, & Antiochi habitabant, dominandique libidine in alterutrum sæuientes, Orientis imperium vicissim rapiebant: auctoritas tamen maior ad vltimum Ptolemæis cessit. Quæ omnia non *Daniel. 7.* solum gentium historiis, sed & ex visione Danielis, vbi de regnis austri & Aquilonis loquitur, & expositione Hieronymi in eundem prophetá, meliùs cognoscuntur. Vnde duæ hæ ciuitates cum processu temporis, Ecclesia à primitiuis patribus secundum distributionem gentium ordinaretur, tamquam per Romanam vrbem dignissimè, ad ipsius instar vrbis, solæ Patriarchales sedes habere meruere. Constantinopolitana siquidem, & Hierosolymitana postmodum crescente Ecclesia, altera ob imperij sedem, altera ob sanctum sepulchrum, & antiquum illud, ac toti orbi venerabile Domini templum, Patriarchales sedes permissione patrum sortitæ sunt. Vnde de Hierosolymitana Ecclesia in Nicena synodo legimus, [Episcopus Heliæ ab omnibus honoretur, saluo jure sui metropolitani.] Quod quidam *Ierusalem alias Cæsarea subiecta* ad Cæsaream Palestinæ interpretátur, eo quod Hierusalem à Tito, & Vespasiano destructa, metropolis Palestinæ facta fuerat Cæsarea. Sicque consequenter jure Ecclesiastico ejusdem prouinciæ metropolis remansit. Vbi enim sub principibus gentium flamines erant, ibi postmodum à nostris locati sunt Episcopi. Vbi illi archiflamines, nos Archiepiscopos: vbi illi protoflamines, nos primates seu Patriarchas habere cœpimus; omnes quidem vnius ordinis, sed pro differentia ciuitatum diuersæ dignitatis. Alij præfatum capitulum, saluo jure metropolitani legunt, & sic interpretantur. Postquam dictum fuit, Episcopus Heliæ idest Ierusalem, ab omnibus honoretur, ne videretur ab omnib⁹ tamquam summus, idest Romanus Pontifex honorandus, adiunctũ est, saluo jure metropolitani: hoc est, sic dicimus eum honorandum, non sicut summum Pontificem, sed sicut metropolitanum. Vtrum vero sic sit, constat eum tamen vnum fuisse Patriarcham. Sed hæc hactenus. Diximus secundum quosdam, Græcorum monarchiá vsque ad Cæsarem extendi: verisimilius tamen videtur, Græcos monarchiam quidem post mortem Alexandri perdidisse, reges vero præclaros Orienti imperantes habuisse. Vnde & Daniel de regno A- *Daniel. 11.* lexandri loquens ait. [Diuidetur in quatuor vẽtos cæli, sed non in posteros eius, neque secundum potentiá illius qua dominatus est.] Et rursum de Antiocho legitur, quòd in obsidione Alexandriæ legatum Romanorum acceperit. Qui eum dum ambulantem in arena inuenisset, & ab impugnatione vrbis revocasset, frustratus baculo, quem forte gerebat, terram in circuitu eius gyrabat, dicens. Hæc dicit senatus, populusque Romanus, vt antequá de isto circulo exeas, ab vrbe recedas. Quo audito percolsus rex, mox obsidionem soluit. Ex his, & aliis intelligimus Romanos, etiam antequam reges haberent, summorum tamen regum habuisse imperium, Quare ergo Græcis monarchiam attribuimus? Nisi quòd & Roma nondum ad vnam personá imperium contraxerat, & quod ciuitas nostra in Iudæa manens, vsque ad Cæsaris tempora, sub illorum imperio degebat? Ná & Nabuchodonosor regem regum propheta vocat, qui tamé *Ezech. 26.* illo in tempore regni auctoritatem Mœdis habẽtibus, rex regum non erat. Nisi quod eum tam ex dignitate vrbis, quam inuaserat, quàm ex supplicatione populi Dei, quem captiuum tenebat, *Eusebius.* hoc nomine dignum judicabat. Fuerunt autem ab Alexandro vsque ad Cleopatram reges omnes Ptolemæi dicti, 11. Tantam vero copiam pecuniarum Cæsar apud Alexandriam inuenit, vt ex hoc duplicia Romæ venalium statuerentur pretia.

CAPVT III.

Qualiter finito regno Græcorum, deuictaque Alexandria cum tota Asia Cæsar Augustus dictus sit.

ANno ab vrbe condita 725. Cæsar Alexãdrinorum potitus victoria, totaque subiugata Asia, ciuilibus etiam ad plenú sedatis malis, ipso & L. Apuleio quinquies consulibus 8. Idus Ianuarij, ab Oriẽte victor rediẽs, vrbem triplici triumpho ingreditur, Ianique portas claudens, Augusti nomine ab omnibus consalutatur. *Orosius aliter habet.* Quod nomen cunctis vsque ad id tẽpus inauditum seculis, apicem declarans imperij, solis Romanorum debetur regibus. Hic tertio ab vrbe condita, primo sub Numa, secundo post Carthaginiense primum bellum, Ianú clausum inuenies. Augustus qui per 12. annos cum his quos nominaui consulibus rempublicá rexerat, ex hac die, & deinceps solus imperabat. Sicque plurium potestates in vnius cessere principatum, quem Græci monarchiá vocant. Ex hoc Romani post consules reges habere cœperunt, qui ob hoc quod totius orbis tenuere monarchiam, imperatores, & Augusti sunt dicti.

CAPVT IV.

De victoria eius in Hispania, Ianique clauso. quomodo per Claudium Drusum diuersas prouincias subegerit. De amissis legionibus in Germania à Varo.

CÆsar post hoc apertis Iani portis, Cantabris, & Asturibus fortissimis Hispaniæ gentibus, bellum indixit, ac per quinquennió graui & laborioso conflictu subactis, victor ad vrbem rediens, secundo Ianú clausit. Dehinc per Claudium Drusum Galliam & Retiam in prouinciá redegit, Noricos, Illyricos, Pannonios, Dalmatas, Mœsios. Dacos. Thraces, per duces suos vel subegit, vel maximorum fluviorum Rheni, & Danubij obiectu seclusit, Hic Drusus Moguntiam in Gallia, & Augustam in Retia, quæ antea Vindelica dicebatur, ex nomine Augusti vocatá, fundasse, vel instaurasse dicitur. Monstratur adhuc monumentum eius Moguntiæ in modum pyræ. Ea tempestate cum tribus legionibus Var⁹ Romano more superbè, & auarè erga subditos se gerens, à Germanis deletur. *Varus vincitur.* Quam militis Romani cladem in tantum ægre tulisse fertur Augustus, vt sæpissime caput parieti collideret, ac per vim doloris diceret. Quintili Vare redde legiones. *Orosius.* Grauissimum, & atrocissimum hoc Romanorum, & Germanorũ bellum, & post Africanum maximum, tribus annis cum 15. legionibus gestum scribit Suetonius. Vnde notari potest, quanti roboris prædicta gens Germanorum fuerit, quæ in summa auctoritate Romani impe-

rij, tantam stragẽ Romani militis dederit. Tradunt Augustenses hanc cædem ibi factam, ostẽduntque in argumentum collem ea ossibus mortuorum compactum, quem in vulgari Perleich, eo quod legio ibi perierit, vsque hodie vocant, vicumque ex nomine Vari appellatũ monstrant.

CAPVT V.

Qualiter Augusto in Hispania morante, totus Oriens subiectionem vltro obtulerit, Parthusque pacem postulans, signa quæ Crasso ablata erant, remiserit, totoque orbe descripto, Ianus clausus sit. De humilitate Augusti.

Orosius. INter hæc Augusto apud Tarraconem citerioris Hispaniæ vrbem morante, legati Indorum & Scytharum cum muneribus pacem postulantes veniunt. Et sicut quondam Alexandro in Babylone posito summi Occidentis nationes, sic & nunc Cæsari à summo Oriente gentes, ad vltimum Occidentem supplices, subiectionemque promittentes, vltro occurrunt. Parthi etiã transmissis signis, quæ occiso Crasso Romanis abstulerant, obsidibusque datis pacem postulant. Et sic toto orbe Romanis subiecto, & descripto, tertiò ab Augusto Ianus clauditur, ac per 12. annos clausus mansit. Ipse vero Augustus, quamvis jam totius orbis esset Dominus, nunquam tamen serio, vel joco Dominum passus est se vocari. Vbi profecto superbiæ nostræ obuiatur, qui hoc summopere Christiani, & sacerdotes exposcimus, quod rationis intuitu etiam gẽtes declinarunt.

CAPVT VI.

Quod Iudæis sicut cæteris gentibus, sub Cyrino census indictus sit, & de Iuda Galilæo.

EO tempore dum Iudæis sicut cæteris gentibus, census ab Augusto, Cyrino præside, indicitur, Iudas Galilæus, qui in Actibus Apostolorum memoratur, fuisse inuenitur. De quo in historia Iudaici belli secunda Iosephus sic ait. Quo tempore vir Galilæus, Iudas nomine, ad discessionem cogebat, pessimum fore eis persuadens, si acquiescerent soluere tributa Romanis; & post Deum mortalem suscipere dominatum. De Cyrino vero sic ait. Cyrinus vir vnus ex consensu curiæ per singulos magistrat⁹ vsque ad gradum consulatus ascendens, cæterũ quoque honorabilis, cum paucis in Syriam venit, à Cæsare jus daturgentibus missus.

Act. 5.

Ioseph. lib. 18. cap. 1.

CAPVT VII.

De incarnatione Domini, & quomodo ea quæ sub Augusto facta sunt, regno Christi conueniunt. Inchoatio annalium ab Incarnatione Domini.

ITaque jam sedatis omnium seditionum motibus, pace inaudita sæculis reddita, totoque mundo ad Romanorum censum descripto, anno imperij Cæsaris Augusti 42. anno verò ab vrbe condita 703. Olympiade 193. revolutis ab Adã 5. milibus 500. annis, regnante in Iudæa Herode filio Antipatris alienigena, juxta ebdomadas Danielis 70. IESVS Christus filius Dei, secundum carnem filius David, ex Maria virgine in Bethleem Iudæ nascitur. Qui vt lux mundi, paxque vera monstr[?]etur, eadem qua natus est nocte, pastoribus cum magna luce Angelus gaudiũ nati prædicans apparet. Cui multitudo cælestis exercitus consonans, gloriã in excelsis Deo decantat, pacemquè in terra hominibus bonæ voluntatis venisse denunciat. Et nota, quod sicut

Luc. 2.

supradixi, Romanorum, ac Babyloniorum regna similem ortum, progressumque in plurib⁹ habuerunt. Regnãte enim apud illos primo rege Nino 42. regni eius anno, Abraham, ad quẽ prima de Christo facta promissio, natus est. Regnante rursum primo apud Romanos Cæsare Augusto 42. item regni eius anno, promissus Abrahæ, cunctisque desideratus gentibus, nascitur Christus. Notandum præterea, quod Augusti regnum, regni Christi, qui eius temporibus est natus, in pluribus fuit prænuntium. Ille enim 8. Idus Ianuarij ab Oriente rediens, regibusq; sibi subiugatis, ac ciuilibus sedatis motibus, cum triplici triumpho in vrbe suscipitur, Augustusque vocatur. Iste natus, humiliterque in carne latẽs, similiter eadẽ die, idest 8. Idus Ianuarij, quã nos Epiphaniam dicimus, stella duce, ab Oriente trinis adoratur muneribus, apparensque qui ante latuerat, Augustus, ac rex regũ declaratur. Quod quidem tunc præfigurabatur, sed jam completũ esse, Christum scilicet non solum in cælis regnare, sed & in terris regibus omnibus imperare, luce clari⁹ cernitur. Vnde pulchrè ea, quæ hoc præfiguratum esse dicimus die, in laudem eius canit Ecclesia. *Ecce aduenit dominator Dominus, & regnum in manu eius, & potestas, & imperium.* Et in Offertorio. *Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.* Per hoc enim quod dominator Dominus vocatur, Augusti ei nomen attribuitur. Per hoc verò quod imperium, & regnum in manu eius dicitur, imperatoria ei dignitas adscribitur. Per hoc autem, quod reges eum adorare, omnesq; gentes seruire asseruntur, monarchiæ apex, idest singularis super totum mundum principatus, eius esse decernitur. Illis diebus largus olei riuolus in trãstyberina vrbis regione fluxisse invenitur: vt nasciturus in carne, qui super omnes regẽs oleo lætitiæ, & exultationis Spiritusancto vngendus foret, monstraretur. De pace vero, & descriptione orbis rationẽ me in prologo reddidisse recolo, vbi & hoc adjiciendum puto, quod Dei filius in carne veniens, Romanæ ciuitatis ciuis ascribi voluit. Cùm enim ciuitas illa in perfidia posita, proculdubio ciuitas fuerit mundi, quare ei ciuitatis Dei princeps & auctor natus ascribi voluit: nisi quod per hoc ostẽdebat se adhoc venisse, vt de ciuitate mundi miro & ineffabili modo faceret ciuitatem suam? Vt apertiùs loquar, inter Iudæos natus gẽtibus ascribitur, vt per [?]c transferendam gratiam ca illo populo ad gentes, manifestè daret intelligi. Igitur nouo homine, qui veterem euacuauit, nato, annalibus quoq[?] Nino ad vrbẽ conditam, ac inde vsque ad id tempus productis, terminum demus, ab eiusque ortu annales nostros ordinamur.

Matth. 2.

Introit. Missæ.

Psalm. 71.

CAPVT VIII.

Quod crudele piaculum Herodes in coæuos Christi exercuerit, & quem vitæ ab hoc exitum juxta Iosephum sortitus fuerit, & de Archelao.

ANno ab incarnatione Domini 3. Herodes Iudæorum Rex, à magis Christum natum audiens, immanissimũ scelus perpetrauit. Timens enim, cùm esset alienigena, de semine Dauid natum esse puerum, qui jure hæreditatis regnum requireret patris; callidè loco, ac tempore perscrutato, circa Bethleẽ à bimatu & infrà pueros occidi præcepit, nutricio Christi ante per Angelum præmonito, puerоque in

Ægyptum

Ægyptũ translato. Quod scelus Dominus aduertens, dirissima & indecora eum morborũ clade in extremis flagellauit. Vnde Iosephus in 17. antiquitatum libro de ipso sic ait. [Herodem porro amarior indies morbus vrgebat, supplicia Deo commissi sceleris expetente. Lento namque igne extrinsecus in superficie vrebatur, intrinsecus vero vastum condebatur incendiũ. Auiditas quoque inexplebilis semper inerat cibi, nec tamen satietas vnquam rabidis inerat faucibus, valebat implere ingluuiem. Intestina interius vlceribꝰ tabida putrescebant.] Et post pauca. [Sed & verenda ipsa putredine corrupta scatebant vermibus: spiritus quoq; incredibilis, erecta rẽrigo.] Et infrà. Dicebatur igitur ab his, quibus inerat diuina odi peritia, diuinitus has pœnas ob impietatem eius, & multa crudeliter gesta deposci. Refert etiam, quòd vbi desperare salutẽ cœpit, ex singulis vicis atq; castellis nobiles ac primarios viros ad se vocatos in vincula posuerit: accersitaq; ad se sorore sua Salome, atq; viro eius Alexandro, Noui, inquit, Iudæos de meo interitu gauisuros: sed potero habere lugẽtes, & exequias honorabiles ex plangentium multitudine, si volueritis vos meis parere præceptis. Statim ergo vt exhalauero spiritum, omnes quos in custodia habeo interficite; vt omnis Iudæa, & omnis domus defleat obitum meum. Et nõ multò pòst cùm vitæ exitum adesse sentiret, ad incidendum malum, petiuit cultrum: quo accepto ictum in seipsum vibrauit. Prosequitur etiam idem scriptor, quod antequam moreretur, post duos, quos antè necauerat, tertium quoq; filium interfecit. Et ita tã maximis doloribus corporis, quàm flagitiosissimis parricidij piaculis infelicissimè vitã finiuit. Quod illi proculdubio ob sacrilegium in Christum, ejusque coæuos crudele commissum piaculũ euenisse creditur. Mortuo Herode, Archelaus filius eius successit in regnum.

Caput 8.

Herodes impietatis pœnas luit.

Herodes filios tres accidit.

CAPVT IX.

De fame in vrbe Roma: & aperto Iana pro Dacorum & Athenensium seditione.

ANno ab Incarnatione Domini 6. maxima fames in vrbe Roma fuit: quæ in tãtum inualuisse dicitur, vt lanistarum familias, & peregrinos, seruos quosque, absq; medicis & præceptoribus, ab vrbe expelli Augustus præceperit. Ea tempestate Augusto jam sene, Iani portæ, quæ ex longo otio rubiginem contraxerant, propter Atheniensium & Dacorum seditionem aperiuntur: nec ante Vespasianum clausæ fuerunt. Nulla tamen, quamvis in procinctu miles esset, post longa tempora bella sonuerunt. Quod profectò ob noui Regis ortũ euenisse credendum est, vt tantæ seditiones sine bellorum cladibus terminarẽtur. Hucusq; Corn. Tacitus.

CAPVT X.

De morte Augusti, & regno Tiberij, & triumpho de Germanis per Germanicum Drusi filium, de adulterio callidè à quodam perpetrato, & à Cæsare quomodo vindicatum sit.

ANno ab incarnatione Domini 15. Augustus 58 imperij sui anno, viuendi finẽ fecit, atque Tyberius priuignus in regnum successit. Hic moderatissimè rempublicã gubernans, nec ciues iniuria iniuriauit, nec foris bellorum tempestates mouit. Quarto vero imperij anno, idest ab incarnatione Domini 19. Germanicus Drusi filius, Caligulæ pater, de Germania triumphauit. Intantum autem tunc tẽporis humanus fuisse fertur Tyberius, vt dum augẽda tributa præsides suaderent, responderit, Boni pastoris esse pecus tõdere, non deglubere. His diebus sceleratus quidam, Mundus nomine, callidissimè quamdam matronam castam Paulinam decepit. Cum enim sæpe de adulterio eam attẽtaret, nec proficeret, sacerdotes templi pretio conduxit, vt quempiam deorum cum illa commisceri velle denuntiarent. Refert marito mulier, maritus laudat. Sicque in templum nocte veniẽs mulier, Deum illum præstolabatur. Veniens ergo Mundus, voto potitur sub nomine Dei. Post hoc improperat mulieri, quod fecerat. Illa rursum marito refert. Quod scelus dum Cæsar à marito comperisset, debita animaduersione tẽplum quidem subuertit, sacerdotes in crucem egit, iuueni verò tamquam amoris magnitudine decepto, inani ductus misericordia pepercit, ac vrbe cedere persuasit. Hæc idcirco ponere volui, vt ostenderem Tyberium quidem mansuetum fuisse, sed in judicijs suis contra peccantes remissum: quod penè omnium mansuetorum iudiciũ est vitium.

Tyberius mansuetus & remissus.

CAPVT XI.

De prædicatione & baptismo Ioannis, & pòst ipsius Domini De morte Ioannis, testimonium de hoc Iosephi, & item testimonium ejus de Domino.

ANno ab incarnatione Domini 30 anno vero Tiberij Cæsaris 15. cum jam in Iudæa quatuor principes, quos Græci tetrarchas vocant, Archelao mortuo præfuerunt, Ioannes in deserto baptismum pœnitentiæ prædicare cœpit. Ad cuius baptismũ Dominus quoque aquas sanctificaturus, baptizandus venit: & exhinc prædicare, & miracula facere cœpit. Elegit ergo principes ciuitatis suæ 12. quos vocauit Apostolos, inter quos pro bono ciuitatis, vnum constituit principem Petrum. Post quos secundi ordinis viros 72. posuit discipulos. Breui post hæc interiecto tempore, maximus ille ciuitatis Dei ciuis Ioannes, vtpote cui ipsa veritas testimonium dans, *Inter natos* inquit *mulierum non resurrexit major Ioanne Baptista*. Herodem de incestuoso arguit connubio. Ob quam causam ab eo in carcerem ponitur, dieque natalis sui, quod in Euangelio plenius habes, eductus, flagitiosè inter epulans necatur. Idipsum Iosephus refert, bellumque maximum inde ortum inter Herodẽ, & Aretham regem Arabiæ, ignominiã filiæ vindicãtis, in quo Herodis exercitum extinctũ memorat. Ait ergo Iosephus hoc modo. [Quibusdam autem Iudæorũ videbatur ideo periisse Herodis exercitum, quod in eum satis juste vltio diuina commota sit, pro vindicta Ioannis, qui vocabatur Baptista. Hunc enim Herodes occidit, virum valde bonũ, qui præcipiebat Iudæis virtuti operam dare, justitiam colere, in Deum seruare pietatem, & per baptismum in vnũm coire. Tum demũ enim baptismum acceptabilẽ fore, si non solum ad abluenda peccata, verumetiã ad castimoniam corporis sumatur, atque ad animæ justitiam, purificationemque seruetur; omniumque pariter virtutum velut signaculũ, & custodia quædam fidelis habeatur. Quæ cùm ab eo præcepta hujusmodi docerentur, atque ad audiendum eum perplurima multitudo concurreret, veritus Herodes, ne forte doctrinæ eius persuasione populi à suo regno discederent: videbat

Matth. 11.

Matth. 14. & Marc. 6.

Ioseph. 18. Antiq. c. 14

enim, quod præceptis eius ac monitis obedire in omnibus parata esset plebs: melius credidit priusquam noui aliquid fieret, præueniente hominū nece, quàm postmodum turbatis rebus serā pœnitudinem gerere. Ex sola hac suspicione Herodis, vinctus in castellum Macheruntæ abducitur Ioannes, ibique obtruncatur.] Hæc de Ioanne. De saluatore verò sic ait. *Fuit ijsdem temporibus*
Lib. 18. c. 9 *Iesus sapiens vir, si tamen virum eum nominare fas est, erat enim mirabilium operu effector, & doctor omnium eorum hominum, qui libenter quæ vera sunt audiunt: & multos quidem Iudæorum, multos etiam ex gentibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis virorū, cùm Pilatus in crucem agendum decreuisset, nō deseruerunt hi qui ab initio eum dilexerant. Apparuit enim eis tertia die iterum viuus, secundū quod diuinitus inspirati prophetæ, vel hæc, vel alia de eo innumera miracula futura esse prædixerant. Sed & in hodiernum diem Christianorum, qui ab ipso sunt nuncupati, & nomen perseuerat, & genus.* Hoc ideo de religione nostra doctissimi viri, sed Iudæi testimonium ponere volui: vt ostenderem, Iudæos de aduentu Christi non ignorare, sed ad dānationis augmentum inuidia excæcatos, credere nolle.

Capvt XII.

De passione Domini, quod Tyberius auditis miraculis Domini, de eo Romæ decreuerit; & quomodo senatum reclamantem sibi tractauerit, & quæ mala Iudæis fecerit De passione Stephani, & malis Iudæorum.

Aliis an. 36 ANno ab incarnatione sua 34. regnāte adhuc Tyberio, in Hierosolymis verò præsidēte Pontio Pilato, Dominus ad passionem venire dignatus fuit, ac in loco Caluariæ extra portam in parasceue à Iudæis gentib⁹ traditus, sexta hora crucifigi. Tenebræ ab eadem hora vsque ad horam qua expirauit nonam, non solum in Iudæa, sed & per totum mundū factæ sunt Et sicut
Sibylla. scriptum est, *Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.* Quas tenebras nō ex ecclipsi solis, sed ex miraculo accidisse 14. lunæ, quæ tunc fuit, etiam ipsis infidelibus probauit. Terræmotus quoque tunc factus, quasdam ciuitates Asiæ diruit; quæ propter hoc etiam à tributo libertati datæ à Tyberio fuerunt. Dixisse tunc ferunt vnum ex philosophis, quem Dionysium Ariopagitam putāt. *Deus naturæ patitur.* Post Resurrectionem ergo, & Ascensionem Domini, Pilatus de conuersatione, miraculisque eius, passione quoque, ac resurrectione Tyberio Cæsari scripsit. Quo audito, Tyberius colendum eum inter deos esse decernens, ad senatum retulit. Senatus autem eo quod prius ad eus causa delata non fuisset, edictum Cæsaris recipere recusauit; quinimu exterminandos ab vrbe huius nominis sectatores censuit. Ob quam causam Augustus ex mansuetissimo principe factus est sæuissima bestia, plurimosque senatorum ac nobilium perdi præcepit. Sicque factum est, vt dum regem Christum recipere nollent, regem Cæsarem vltorem sustinerent. Nunquam tamen Dei id factum creditur, ne fides Christi ab homine infideli testimonium, & à terreno Principe auctoritatem accepisse videretur. Eodem anno magnus princeps ciuitatis Dei Stephanus, ab his qui & Dominum occiderunt, lapidatur. Tyberius Iudæos persecutores Christi in prouincias grauioris exilii relegauit, in vrbeque manentes submouit, & perpetuæ ser-

Noluit Christus à Tyberio testimoniū habere.

nitutí addixit. Initia dolorū hæc. Qualibus enim malis, secundum prophetiam Domini, eo quod non cognouissent tempus visitationis suæ, postmodum à Romanis attriti sint, cùm ad id temp⁹ ventum fuerit, dicemus.

Capvt XIII.

De morte Tyberij, & subrogatione C. Caligulæ, quomodo Caius Iudæos persecutus fuerit, legationemque eorum per Philonem factam spreuerit, templum prophanauerit. De fine Pilati, de victoria Cæsaris, & de pluribus abominationibus eius, mortemque ipsius.

ANno ab incarnatione Domini 39. Tyberi⁹ Aliis an. 41
23. imperij sui anno veneno perijt. Cui C. Caligula tertius ab Augusto in regnum successit, vir omnium ante se sceleratissimus, & qui verè Romanis blasphemantibus, ac Iudæis persequētibus vltor adhibitus videretur. Huius diebus cū in Alexandria plurimis malis opprimerentur Iudæi, Philo Iudæus primus inter primus philosophorum, ab eis ad depromendam querimoniam, ad Cæsarem mittitur. Hic est Philo, qui inter multa præclara opera, librum in quo plurimum Christianos commendat, composuit. Librum quoque sapientiæ, qui sic incipit, *Diligite* Philo de
iustitiam, quia Græcam redolet eloquentiam, à Christianis
quibusdam edidisse creditur. In cuius rei argu- scripsit.
mentum quædam ibi posita de Christo, nō prophetarum, sed historiographorum more, non futura prophetantium, sed præterita narrantiū, inuenies, vt est illud. *Dixerunt impij, opprima-* Sap. 2.
mus virum iustum iniustè. Et infra. *Promittit se scientiam Dei habere, filium Dei se nominat.* Et item *Morte turpissima condemnemus eum.* Hunc Philonem intantum fuisse sectatum Platonem, tafert Hieronym⁹, vt in prouerbio apud Græcos de ipso diceretur: *ο Platon Philonizei, ο Philon Pla-* Hiero. de
tonizei aut Plato Philonis est: aut Philo Platonis. viris illustr.
Cū ergo ad Cæsarē legatione fungeretur Iudæorum, non solum spernitur ab eo ob illius populi odium; sed & vt templum prophanetur, ipseque ibi vt Deus colatur, ab Augusto præcipitur. Pilatus quoque tantis à Cæsare malis atteritur, vt suo se gladio interfecisse dicatur. Vide iustissima, ac occultissima Dei iudicia de inimicis suis; per flagitiosissimum hominem se vlciscitur, ipseque immobilis manens, cum labore ac furore ciuium mundi de hostibus triumphat. Sunt etiā nonnulli, qui eum apud Vienam vrbem Galliæ, in exilium trusum, ac post in Rhodanū mersum dicant. Vnde hodie naues ibi periclitari ab incolis affirmantur. Hisdem diebus Cæsar Germaniam, Galliamque percurrens, in Britāniam tendit. Vbi dum Bellinum Britannorum regis filium in deditionem accepisset, Romam reuertitur. Sed non minor eius in suos crudelitas, quàm in hostes fuit. Sorores enim suas, quas primò stupro polluit, postmodum exilio damnauit. His & aliis multis tam flagitiosè, quàm crudeliter commissis sceleribus, à protectoribus suis quarto imperij sui anno interficitur. Inuenti sūt post mortem eius duo libelli, quorum vnus pugio, alius gladius dicebatur, in quibus lectissimorum Romanorum nomina morti destinatorum, scripta fuisse dicuntur. Arca quoque variis venenis plena apud eum inuenta est, quæ in mare fusa plurimos etiam piscium interfecerunt. Haud dubiū quin propter germinantia Christianorum tempora, tam immanem tyrannum ab hac luce Dominus subtraxerit; qui si vixisset, quantam po-

puli stragem facturus fuerat, ea morte piscium intelligi datur.

Capvt XIV.

De Tyberio Claudio, quòd fames sub ipso in Iudæa fuerit, quod Iacobus occisus, Petrus inuinculatus eodem tempore sit. De morte Herodis immoris, & Theoda.

ANno ab incarnatione Domini 43. occiso Caio, Tyberius Claudius 4. ab Augusto

Act. 11.

imperium suscepit. Huius diebus famem fuisse in Iudæa, quam Agabus ante prædixerat, Lucas refert: addens fratribus ibidé manentibus eleemosynas ex Antiochia, per Paulum & Barnabam missas. Iosephus quoque Helenam reginam Adiabenorum, necessitatibus pauperum hisdem diebus plurima largitam memorat. Adiungit etiam Lucas, quod in illo tempore, quod sine dubio sub Claudio fuisse Eusebius confirmat, Herodes Iacobum occiderit, Petrum in vinculis ab Angelo liberatú posuerit. Hoc scelus regis perpetratum vltio diuina animaduertit, quod Lu-

Act. 12.

cas hoc modo prosequitur. Cùm inquit in Cæsaream descendisset Herodes, & in die solemni præclara veste, & regia indutus, pro tribunali consedisset, ac de sublimi concionaretur ad populû, cumque populus acclamaret ei, Voces Dei, & non hominis, statim percussit eum Angelus

Mors Herodis immorsu.

Domini, eo quod non dederit gloriam Deo, & scatens vermibus expirauit. A Iosepho quoque idem, sed prolixiùs dictum inuenies. Hisdem diebus fuisse Theodam, de quo Lucas Gamaliele inducit loquentem hoc modo, *Surrexit Theodas quidam, dicens se esse magnum quemdam, qui de-*

Act. 5.

structus est, & omnes qui sequebatur eum, dissoluti sunt, Iosephus similiter affirmat.

Capvt XV.

De diuisione Apostolorum in omnes gentes. De Petro & Simone mago. De Marco Euangelista, & discipulis Petri ab eo in orbem missis. De victoria Claudij, ac seditione Iudaici populi. De expulsione eorumdem de vrbe, & seditione Romani populi. de occisione Senatorum & militum. De morte Claudij.

CVm igitur ciuitas Christi, & imperiû, quod penè in Iudæa tantum ante natiuitatem eius fuit, dilatandum in omnes gentes foret: Apostoli, vtpote principes & architecti huius ciuitatis, in omnem terram verbum vitæ prædicaturi exeunt, in finesque orbis terræ disperguntur. Hinc

Diuisio Apostolorũ.

Petrus aliorum Princeps totius orbis dominam sortitur Romam. Paulus, qui alios sapientia præcellebat, omnium prudentissimam, totiusq; Philosophiæ fontem adiit Græciam, Ioannes Asiam, Andreas Achaiam, Matthæus Æthiopiã, Thomas & Bartholomæus vtrasque Indias, Simon & Thadæus Ægyptum & Mesopotamiam, ac ad vltimum Persidem & Scythiam, Philippus Hierapolim: Iacobus in Iudæa permanens, Ierosolymorum rexit Ecclesiam. Nam alter Iacobus ab Herode decollatus erat: qui tamen priùs, vt dicitur, Hispanis prædicauerat, vbi & adhuc sepulchrum eius clarum habetur. Hi non armis, sed longè efficaciùs verbo Dei orbem aggressi, non alieno, sed proprio sanguine, multò quàm Romani clariùs, de vniuerso mundo triumphatunt. Petrus itaque Romam veniens, Simonem hæresiarcham, omnium in magica arte peritissimum ac spurcissimum, vrbem subuertentem inuenit. Iste dudum à Philippo in Samaria baptizatus, dum gratiam miraculorum ab Apostolis oblata pecunia peteret, & non impetraret, conuersus retro post Satanam, apostatauit: seque ex multis dæmonum præstigiis miracula faciendo, Deum asserere non erubuit. Petrus verò in vrbe Roma salutifera vitæ verba docere cœpit; & quę ore docuit, signorum efficacia confirmauit. Exhinc, Romæ cœperunt esse Christiani. His die-

Quibus linguis 4. Euãgelia scripta sint.

bus Marcus, qui primus Alexandrinam rexit Ecclesiam, ex ore Petri Euangelium in Italia Latino scripsit eloquio. Nam Matthæus suum antea in Iudæa Hebraico sermone scripserat. Reliqui duo, Lucas scilicet & Ioannes, sua postmodum Græcâ linguâ ediderunt. Petrus exhinc cathedram Romæ suscipiens, ciuitatemque Dei viuis ex lapidibus verbo & exẽplo construere studens, nobilissimas orbis vrbes ciuibus Christi ac sacerdotibus illustrauit. Nempe B. Apollinarem Rauennam, Metas Clementem, ad florentissimam verò Galliæ vrbem Treuerim, tres simul proceres, Valerium, Eucharium, ac Maternũ destinauit. Qui dum Alpes transissent, Maternus in via moritur; quo facto perculsi socij Romam reuertuntur. Beatus itaque Petrus Apostolus pastoralem virgam, vt traditur, per eos ad suscitandum eum misit. Qui venientes ad locum sepulchri 33. dies inuenerunt eum in monumento jacentem. Ceterum viri Dei fide & operibus boni pleni, sub obedientia magistri admota virga sociũ à morte suscitaverunt. Qui, vt fertur, pòst Eucharium & Valerium per tot annos Treuerẽsem & Agrippinensem rexit Ecclesiam, quot dies antea in sepulcbro iacuerat. Ostenditur autem adhuc eadem virga in argumentum rei, quam diximus, Treueri, ac Agrippinæ, ita quod superiorem ejus partem Treverenses, inferiorem Colonienses habeant. Ea tempestate Claudius Britannos, eo quod transfugas non reddidissent, exercitu petit, ac sine sanguine vel prælio, mirum dictu, ferocissimam gentem in deditionem accepit. Orcadas etiam in vltimo positas Oceano insulas imperio adjecit; sextoque mense, ex quo proficisci cœperat, in vrbem rediit. Anno imperij ejus septimo tanta seditio in festiuitate Paschæ Ierosolymis orta est, vt de his qui constipatione pópuli in foribus templi opprimerentur, triginta millia Iudæorum inuenta sint. Anno imperij

Iosephus lib. 20. cap. 10.

nono Iudæos vrbe trudi præcepit; quod non solum Iosephus, sed & Suetonius refert. *Claudius,* inquit, *Iudæos impulsore Christo assiduè tumultuantes Roma expulit.* Sequenti anno tanta fames

Orosius.

in vrbe fuit, vt Imperator in medio foro ignominiosè fragmentis panum proiectis, in palatiũ fugiens concitatæ plebis furorem euaserit. Nõ multo pòst elapso tempore 35. senatores, & 300. equites paruis de causis interfecit: ipsa verò 14. imperij sui anno veneno interiit.

Capvt XVI.

De flagitiosa vita Neronis, & persecutione in nostros. De Ægyptio falsopropheta. De morte Iacobi Apostoli, scriptisque Apostolorum.

ANno ab Incarnatione Domini 57. Nero quintus ab Augusto imperium suscepit; vir omnium flagitiosissimus, vt pote qui C. Caligulam auunculum suum nequitia transcenderet. Tantæ quippe petulantiæ fuit vt assumpto varij vestitus decore, tam Græciæ, quàm Italiæ vrbes & theatra perlustraret, ipsosque histriones ineptiis suis vinceret. Luxuriæ verò effrænatæ, vt

retibus aureis piscatus fuisse: in comitatu quoque nunquam minùs quàm mille carrucas habuisse dicatur. Hic etiam ex nimia lascivia vrbē incendi præcepit. Quæ dum sex dies, septemque noctes iugiter arderet, ipse in altissima Mecenatiana turre stans, pulchritudine flammę delectatus, Iliadem tragico decantabat habitu. De libidinibus eius dicere abhorreo: quippe qui nec matre, nec sorore abstinens, contra naturā quoque peccare non abhorruit. Quid eo sceleratius, qui magistro suo Senecæ à morte non pepercit? Hic enim vita & scientia clarus, Philosophię studium coluit, frequentesque ad Paulum Apostolum literas mittens, & ab eo rescripta suscipiens, Christianæ religionis amicum se ostendit. Vnde & à Hieronymo in libro illustrium virorum inter ciues nostros ponitur. Præterea pluribus occisis Senatoribus, in matrem, in fratres, sorores, ac vxores parricida & incestuosus extitit. Auaritiæ verò tam inexplebilis erat, vt post innumerabilem pecuniæ thesaurum, quem negotiatoribus rapuerat, centies centena millia sestertiorū singulis annis à senatu sibi dari instituerit. His flagitiosissimis factis impietatem in Deum adiecit. Primus enim persecutionem in Christianos mouit. Quod non sine consilio Dei factum credimus, vt videlicet ciuitas sua talem hostem primò haberet, quem ob flagitiorum suorum scelera ciuitas etiam mundi abhorreret: cui nihil præter honestatem inhonestum videbatur. Anno imperij ejus primo post Marcum Euangelistam Anianus sacerdotium sumpsit Alexādriæ. Per idem tempus Iudæos grauiter afflixit Ægyptius quidam falsus propheta, qui in breui magica arte prophetiæ fidem fecerat, adeo vt collectis sibi 30. millibus virorum montem Oliueti occupasset, paratus inde vrbem irruere, & tyrannidi suæ subjugare. Felix autē congressione cum ipso facta, eum in fugam vertit; aliisq; peremptis, siue captis, cœpta facilè restinxit. Vnde in Actibus Apostolorum Felix ad Paulum dicit. *Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies concitaueras populum?* Post Felicem Festus Iudæis à Nerone præponitur; apud quē dum Pauli causa ventilatur, Iudæis insistentibus, Paulus Cæsarem appellans, vt Actus Apostolorum referunt, Romam vinctus mittitur: ac eò veniens verbum vitæ incessanter prædicauit. Huc vsque Lucas librum Actuum Apostolorum perduxit. Iudæi postquam frustratas insidias, quas Paulo intenderant, vident: in Iacobum fratrem Domini, qui dicebatur iustus, Ierosolimorum Episcopum immanitatem nequitiæ suæ vertunt, eumque fidem Christi abnegare expetunt. Statuunt itaque eum Scribæ & Pharisæi super pinnam templi, & voce magna clamantes ad eum dicunt. Virorum iustissime, cui omnes obtemperare debemus, quoniā populus errat post Iesum, qui crucifixus est, enuntia nobis, quod sit ostium Iesu. At ille dum libera voce, intrepidaq; fronte Christum confitetur sedere in cælo à dextris summæ virtutis Dei, de pinna templi præcipitatur; illæsusque manens, fullonis vecte, aut pertica percussus, martyrio consummatur. Is tantæ sanctitatis ac iustitiæ fuisse ab ipsis quoque Iudæis credebatur, vt ob eius necem Iosephus ciuitatem à Romanis postmodum destructam esse velit. Hic ciuitatem Dei non solum factis informauit, sed & vnam de 7. Epistolis, quæ Canonicæ dicuntur, vtilem valde, & sale sapientiæ conditā scripsit Epistolam: aliarum enim Apostolorum scripta, præter Petri & Pauli, Ioannis & Iudæ Epistolas, Ioannis quoque & Matthæi Euangelia, in Canone non habētur. Iacobo successit Cleophæ filius, qui in Euangelio memoratur Simon, quē consobrinum Domini juxta carnem fuisse, Egesippus memorat.

Nero vrbis incendiarius.

Prima persecutio Ecclesiæ.

Act. 21.

Act. vltimo

Capvt XVII.

De passione Petri & Pauli, & imminutione Romani Imperij, de morte Neronis.

IGitur dū Nero Christianos persequendo, ciuitatē Dei destruere molitur, beatissimos Apostolorū principes Petrū & Paulū, Petrū in cruce pedibus sursum versis, Paulū gladio plecti præcipiens, vtrosq; beato coronauit martyrio. Quod sequenti anno vrbs misera sensit: nam intantū pestilentia eam inuasit, vt 30. millia funerū supputarentur. Sub eadem persecutione occiduntur Processus & Martinianus, aliique plurimi. Petro Romæ successit Linus, Antiochiæ Euodius. Iisdem diebus cum maxima ciuium ac sociorum clade duo oppida in Britannia capiuntur. Eodem tempore Romani milites, pluribus in Oriente amissis prouinciis, sub jugum Parthorum ignominiosè venerunt. Tres ciuitates in Asia, idest Laodicia, Hierapolis, Colosa, terræmotu conciderunt. Et nota, quod Apostolis in vrbe martyrio coronatis, secularis illius vrbis dignitas minui cœpit. Nero, vt audiuit in Hispania Galbam ab exercitu Imperatorem factum, animo concidens, cùm perturbata Rempublicā molitur, à Senatu hostis pronunciatur. Videns itaque malitiam suam ad effectum se perducere non posse, fugiens ad quartum ab vrbe lapidē, 14. imperij sui anno se interfecit: in ipsoque familia Cæsarum defecit. Non defuerunt tamen, qui dicerent, hoc quod in Apostolo legitur, *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore*: Et illud, *Qui tenet nunc, teneat: donec de medio fiat*: de Nerone, sub quo Paulus scripsit, dictum fuisse: arbitranturque Neronem non mortuum, sed humanis rebus viuum subtractum, vsque ad vltimum tempus, in ea qua tunc fuit ætate appariturum, ipsumque fore Antichristum. Sed jam ad historiæ seriem reuertamur.

Mors Apostolorum.

2. Thessal. 2

Nero an Antichrist.

Capvt XVIII.

De ciuilibus malis in vrbe, & captiuitate Iosephi, Imperioque Vespasiani.

GAlba sextus ab Augusto, morte Neronis cōperta, Romam venit. Vbi dum nobilem quemdam Pisonem sibi in filium adoptaret, ab Ottone vterque septimo imperij sui mense necatur. Itaque dum Romæ Otto vsurpat imperium, Vitellius in Germania idem arripere conatur, Vespasianus in Syria: qui contra Iudæos à Nerone missus, multis eos malis atterebat, Iosephumque fortissimum ac prudentissimum Sacerdotē eorum in vinculis tenebat; ab exercitu, audita Neronis morte, imperator creatur. Quod nimirum malum ciuile, & nobilissimi imperij distractionem, ob piaculum in Apostolorum principes commissum, Roma meruit. Iosephus iste Mathathiæ filius tantæ non solum inter Iudæos, verumetiam apud Romanos postmodum authoritatis fuit, vt statua ei in vrbe donata, libri quoque eius bibliothecæ traderētur. Extant ejus opera in 20. libris antiquitatum, historia de Iudæorum cum Romanis bello libri 7. Liber quoque Machabæorum secundus ab eode messe cō-

Iosephi dignitas & libri.

positus, à quibusdam dicitur. Alia verò ejus etiá opera præclara Eusebius ponit. Otto contra Vitellium bellum parat. Vbi dum primò circa Alpes, 2. iuxta Placentiam, 3. iuxta locum, qui Castoris dicitur, victor extitisset, 4. cùm suos apud Bebryacum vinci videret, tertio ex quo imperare cœperat mense, seipsum interfecit. Vitellius Romam veniens regnum vsurpat, multisque ibi crudeliter ac nequiter actis, vt audiuit de Vespasiano, primò quidem imperium deponere cogitat, sed pòst à sociis confortatus, Sabinum Vespasiani fratrem in Capitolium cum suis fugavit, ibique omnes flammis ac ruina in vnum tumulum dedit. Vespasianus ergo, qui post mortē Neronis hortatu principum, & præcipuè Iosephi, qui cùm in vinculis poneretur, constantissimè se ab eodem, sed imperatore, soluendum dixerat, imperium suscepit; relictoque ad obsidionem Ierosolymorum filio suo Tito, per Alexandriam Romam tendit. Porrò interea Vitellius à suis capitur, turpiterque tam per viam sacram, quam per forum ductus, vnco trahitur, & in Tyberim mersus, communi quoque caruit sepultura. Aduersus Senatum etiam interea à militibus ejus multa crudeliter perpetrata fuerāt. Cognita morte Vitellij Vespasianus Alexandriæ substitit.

Otto & Vitellius de imperio decertant.

CAPVT XIX.

De excidio Ierosolymorum, & captiuitate Iudaici populi, auctoritate de hoc Iosephi, quod Titus & Vespasianus ab hoc imperatores dicti, Romæ cum triumpho suscepti sint. De Iano clauso, & incremento Romani imperij. De terræmotu, & pestilentia. De morte vtriusque, & amphiteatro.

IGitur dum Iudæi post 40 à passione Domini annos, quos in spatium pœnitentiæ acceperant, de commisso in saluatorem scelere pœnitere nollent, imo in Stephano, & in duobus Iacobis occisis, peccatum peccato apposuissent, vltio diuina, quæ à Domino eis prædicta fuerat, jam in populū impium exardescere debuit. Præmonitis autem diuino responso ciuibus Christi, vt de vrbe sacrilega, populoque impiissimo, tāquam Lot de Sodomis, trans Iordanem in oppidum, Pella nomine, transirent; vrbs infidelis à Tito obsidione in ipsa Paschali festivitate, conctis vndecumque populis ad festum confluentibus, cingitur, tandemque cum multo Romanorum sanguine expugnatur. Verum à templo, quod sacerdotum, ac principum multitudo tuebatur, Titus arcetur. Quod dum magno labore suorū caperet, tamquam Ecclesia Dei germinante abolitum, cum ipsa vrbe funditus deleuit, ac juxta Prophetiā Domini, lapidem ibi non reliquit, transactis à prima conditione sui 1100. annis. Sexcenta tunc millia Iudeorum interfecta fuisse, referunt Cornelius, & Suetonius. Verum qui miserrimum omnium Iudæorum exitium ad plenum scire desiderat, ipsorum historiographum Iosephum legat: qui in ipsa Paschali festiuitate, tamquam vno carcere conclusos, tricies centena millia hominum in vrbe fuisse commemorat. Ex quibus tam fame, quam ferro, & igne, vndecies centena millia, exceptis illis qui in vrbibus, aut castellis aliis perierant, in hac tantum periisse idem scriptor narrat. Ait ergo inter cetera. [Arbitror enim, quod etiamsi aduersus impios ciues Romanorum paulisper arma cessassent, aut hiatu terræ, aut aquę diluuio aut Sodomitanis ignibus, aut fulminibus cœlitus tortis, supplicium ciuitas dependisset: quæ multò insanostiorem illis, qui hæc perpessi sunt, & nequiorem virorū præsentem hanc pertulisset ætatem, pro quibus & omnis gens pariter mereretur extingui. Reliqui Iudæorum, qui vsque ad 900. millia fuisse dicuntur, per totum orbem vsque in præsentem diem dispersi sunt. Titus post iam magnificum triumphum, imperator ab exercitu appellatur. Vespasianus dehinc cum Tito filio vrbem ingreditur, vbi cum maximo tripudio, inauditoque triumpho, vno curru cum filio sedens, actis ante se captiuis, & bibliothecis Iudæorū suscipitur. Iusto id judicio Dei factum creditur, vt qui in Patrem & Filium peccauerunt Deum, ab hominibus patre & filio plecterentur. Itaque imperatores omnibus bellorum motibus sedatis, sexto Iani ab vrbe condita portas clauserunt. His diebus Romanorum respublica plurimùm est aucta. Achaia enim, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samothracia, Cilicia, Comagena in prouincias redactæ, Romanis legibus, ac judiciis paruere, Nono imperij eorum anno ciuitates Cypri terræmotu corruerunt, vrbsque pestilentia consumitur. Eodem, vel iuxta alios 10. anno Vespasianus profluuio ventris, in villa propria iuxta Sabinos moritur. Cuius filius Tit⁹, segregatis à numero principum Ottone & Vitellio, octauus ab Augusto succedit, vir omniū ante se principū moderatissim⁹, intantū vt deliciæ hominū vocaretur. Diem enim in qua nihil boni fecisset, perdidisse se, dicere solebat. Huius diebus bella non fuere. Roma verò in pluribus sui partibus per se conflagrauit incendio. Is amphiteatrum Romæ ædificans, quinque millibus ferarū dedicauit. Anno Imperij secundo cum omnium planctu in eadem qua & pater villa moritur. Eodem anno Linum 12. annis in sacerdotio transactis, vrbis Romæ Episcopatum tradidisse Anacleto refert Eusebius.

Christiani Ierosolymis exeunt.

Quot Iudæi perierint in excidio Ierusalem.

Quot Iudæi excidio superstites.

CAPVT XX.

De persecutione Domitiani in suos, & nostras. De Clemente successore Petri, quod tunc Domitianus Ioannem Apostolum in exilium miserit.

ANno ab incarnat. Domini 83. Domitian⁹ Tito fratri nonus ab Augusto successit: qui non solùm crudeliter in suos, quosdam interficiendo, quosdā in exilium mittendo, sæuire cœpit: sed etiam plurimum reipublicæ damnum, exercitum incassùm Germanis & Dacis exponendo, intulit. Hic etiam in tantam prorupit vesaniam, vt se Deum ac Dominū appellari, ac coli fecerit. Secundus quoq; post Neronem persecutionem in Christianos movit. Anno imperij eius 4. Annianus, qui 22. annis Alexandriæ Ecclesiā Dei rexerat, moritur: cui successit Abilius. Anacletus quoque, qui juxta Eusebium in vrbe Roma 12. annis sacerdotio functus erat, vita decedit, sedemq; Clementi reliquit. Alij verò hunc Cletum dicunt, & Anacletum post Clementem ponunt. Hic est Clemens, cuius, tamquam coadjutoris sui Paulus meminit, vbi ait. *Cum Clemente, & ceteris adiutoribus meis.* Hic est magnus ciuitatis Dei princeps, sapientia præditus, intantum, vt à Iudæis & Gentibus diligeretur, tractabilis: nō solùm verbis & factis Ecclesiam Dei informauit, verum etiam monimenta librorum ciuitati Dei profutura reliquit. Extat eius, inter cetera opera, quam ex persona Romanæ Ecclesiæ dictauit, ad Corinthios epistola: quæ intantum ei, quam ad Hebræos Paulus conscripsit, consimilis esse cer-

Secunda persecutio Ecclesiæ.

Philip. 4.

nitur, vt propter hoc illa, quã nominant, epistola nõ Pauli, sed sua à pluribus putetur. Huic Clementi Petrus sibi à Domino traditam ligandi ac soluendi potestatem tradidit, eumq; sacerdotio sibi subrogauit. Quare vero inter eum & Petrũ duo medij inveniantur, ab aliis satis dictũ manifestum esse putamus. Domitianus dum ciuitatem Dei persequi intenta, Ioannem Apostolum, ceteris martyrio coronatis, solum ex Apostolis superstitẽ, in Pathmos insulã relegari præcepit: vbi Apocalypsin diuina reuelatione composuit. Ex Dauid quoq; genitos exquiri præcepit. Quos dũ ascitos pauperes cognouisset, requisitosq; de regno Christi, dum illud cæleste, non terrenũ audisset, liberos abire permisit. Sed & persecutionem, quã adversùs Ecclesias agitari iusserat, datis rursum cõpescit edictis. Ipse verò 15. imperij sui anno in palatio necatus, dedecorosè sepelitur. Cui in regnum successit Nerva, anno ab incarnatione Domini 99. Hic revocari exules præcepit: vnde & Ioannes à Pathmos ad Ephesum redire permissus est.

Apocalypsis in Pathmos scripta.

Capvt XXI.

De Traiano, victoriisque eius, ac persecutione in nostros. De domo aurea Neronis, & seditione Romanorum: de Sacerdotibus Christi, qui eo tempore erant. De obitu Ioannis Apostoli, & hæresibus, quæ tunc pullulabant.

ANno ab incar. Dom. 110. imperij sui 2. Nerva moritur: regnavitque pro eo Traianus, vndecimus ab Augusto: quem ipse viuens in filium & heredem regni adoptaverat. Hic apud vrbem Galliæ Agrippinã regni gubernacula suscepit: transitoq; Rheno Germaniam in pristinum statum reduxit: ac multas trans Danubium gentes subegit. In Oriente quoq; regiones trans Euphraten, ac Babylonẽ subiugauit. Hinc est illud exemplum, Traiano bellante victi sunt Parthi. Is tertius à Nerone Christianos persecutus, relatu ac monitu Plinij iunioris mitior est factus. Huius diebus domus aurea Neronis, fulmine concrematur: Iudæi etiã tunc multis seditionibus turbauerunt Orientem. Eo tempore apud Antiochiam post Evodium, tertius post Petrum, regebat Ecclesiam Ignatius, Romæ Euaristus, qui Clementi 9. annis regenti Ecclesiam, successerat. Ierosolymis post Symeonem Iustus, Smyrneorum cathedram Policarpus, Hierapolim Papias ambo Ioannis discipuli gubernabant. Quorum Papias quinque libros, qui appellantur verborũ Dominicorum, scripsisse dicitur. Ioannes post multa virtutum suarum insignia, apud Ephesum sol⁹ ex Apostolis sine effusione sanguinis, in pace migrauit ad Deũ. Ea tempestate Menander post Simonẽ surrexit hæreticus. Cherinti hæresis, qui terrenũ futurum esse Christi regnũ, & eorũ quæ sub ventre sunt incitamẽta, cibis, potibus, nuptiis, prędicabat explenda, pullulabat. Fuerũt etiam Ebiones, id est pauperes, pro paupertate intelligentiæ vocati, Christum solùm hominem putantes. Sed & Nicolaitarum hæresis tunc efferbuit: qui sine vlla reuerentia & pudore, promiscuos & illicitos concubitus licere affirmabãt. Hi Nicolaum, vnum de 7. illis, qui cum Stephano Diaconi sunt constituti, auctorẽ se huius rei habere iactant: eo quòd vxorem suam, quam valde pulchram habuit, in medium produxerit. Excusat verò hunc Clemens Alexandrinus, dicens inter cetera. [Mihi compertum est, Nicolaum nullam prors⁹ agnouisse mulierem, præter eam, quã in matrimoniũ acceperat; eiusq; liberi casta virginitate & sanctitate incorrupti corporis, vsque ad vltimam senectutẽ durarunt]. Quæ cùm ita se habeant, constat illud, quòd in medium Apostolorum pro zelotypiæ suspicione produxerit vxorem, ex contemptu vitij vel libidinis gestũ: quòd per hoc continentem se ostenderet eius rei, quam eximiè putabatur appetere. Increpabatur enim ab Apostolis, quòd nimis tenerè illam diligeret. Sic Clemens 12. Traiani anno post Cerdonem primus, quartus ab apostolis Alexandrinam, Romanam vero post Evaristũ Alexander gubernabat Ecclesiam. Post Ignatium Heros Antiochenę præsidebat Ecclesiæ.

Tertia persecutio.

Libri Papiæ

Nicolaitarum hæresis.

Clem. Alexand. Strõ. 3

Capvt XXII.

De mansuetudine, & operibus Adriani Ælij, sacerdotibusque, qui tunc clari habebantur.

ANno ab incarnatione Domini 118. Traianus 19. imperij sui anno, profluvio ventris apud Seleuciam Isauriæ, vt dicitur, vrbem moritur, eique consobrinę suæ filius 12. ab Augusto in regnum successit Adrianus Ælius. Hic à Quadrato Apostolorum discipulo, & Aristide Athenensi, viro & fide, & sapientia pleno commonitus, præcepit ne sine obiectu criminis Christiani punirẽtur. Is etiam rempublicã iustissimè gubernans, pater patriæ appellatus est, & vxor ei⁹ Augusta. Idem Sauromatas bello pressit, Iudæos tumultuantes, ac in Palestinam redire conantes, coërcuit: præcipiens, vt vltrà licentiam introeundi Ierusalem non haberent, Christianos vero ibi habitare permisit. Anno imperij eius 4. Alexander Romanæ vrbis Pontifex decedit, eique Sixtus successit. Alexandriæ quoque Primo mortuo subrogatur Iustus. Sanè Ierosolymorum ciuitas, expulsis ab Ælio Adriano Iudæis, plurimum ab imperatore reparata, ex nomine eius Ælia dicta, à gentibus inhabitabatur. Post 15. ergo sacerdotes, quos ciuitas Dei ex circumcisionis pariete à Iacobo Apostolo, vsque ad id tempus habuit, jam ex alio pariete credentium Pontifices habere cœpit, quorum primus Marcus fuit: Sixto iam mortuo, ac Thelesphoro Romanam Ecclesiam gubernante, post Iustum quoque Eumene Alexandrinam Ecclesiam regente.

Quadratus & Aristides florent.

Capvt XXIII.

De hæresibus, & ciuibus Christi illis resistentibus, & exemplar Epistolæ Adriani pro Christianis.

IGitur dum ciuitas Dei, quæ est Ecclesia, lõgè lateque per orbem terræ diffunderetur, antiquus hostis subtiliùs eam persequi molitur, & qui prius eã exteriùs persecutionibus oppugnauerat, nunc intestino bello, hoc est hæreticorum veneno, callidè inficere attentat. Post Menandrum ergo duo flagitiosissimi, Saturninus Antiochenus, & Basilides Alexandrinus, surrexerunt hæretici. Quorum Basilides sectatores suos ad morem Pythagoricum, quinquennio silere, fidẽque Christi persecutionis tempore negandam asserit. Carpocraten quoque hæreticum tunc fuisse Hyrenęus scribit. Porro ciuitas Christi supra firmam Petram fundata, nec foris tempestatibus, nec intus seditionibus quassari valens, nõ solum sacerdotes, qui eam verbo, & exemplo informarent, præclaros habuit; sed & summa sapientia praditis viris illustribus, qui eam non solum dictis, sed scriptis à prauorum impugna-

Menander & alij hæretici.

tionibus defenderant, non cauit. Inter quos Egesippus clarissimus habebatur, qui Apostolicæ prædicationis traditioné simplici sermone quinque libris conscripsit. Sed & historiam Iudaici belli à Machabæis, vsque ad excidium Ierosolymorum, luculenter, ac prudenter contexuit. Iustinus etiam tam nostra, quàm Philosophorū scientia plenus, ad Antoninum apologeticū pro nostra religione scribés, horum meminit. Scribit etiam de Adriano Cæsare, quod pro Christianis huiusmodi literas miserit. Accepi literas ad me scriptas à decessore tuo Serano Granio, clarissimo viro, & non placet mihi relationem silentio præterire, ne etiam noxij perturbentur, & calúmniatoribus latrocinandi tribuatur occasio. Itaque si euidenter prouinciales huic petitioni suæ adesse valent, aduersum Christianos, vt pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi nō prohibeo: precibus autem in hoc solis, & acclamationibus vti eis non permitto. Etenim multo æquius est, si quis volet accusare, te cognoscere de obiectis. Si quis ergo accusat, & probat aduersus leges quicquam agere memoratos homines, pro merito peccatorum etiam supplicia statues. Illud mehercule magnopera curabis, vt si quis calumniæ gratia quemquam horum postulauerit reum, in hunc pro sui nequitia supplicijs seuioribus vindices.

Iustini Apologia.

Caput XXIV.

De principatu Antonini, cognomento Pij, heresibusque sub eo ortis. De Sacerdotibus & Doctoribus Christi contra hæreses. Epistola etiam Imperatoris pro nostris.

Anno ab Incarnatione Domini 139. Adrianus 21. principatus sui anno diē obiit. Cui Antoninus cognomento Pius, 13. ab Augusto in regno, successit: qui adeo tranquillè Rempublicam gubernavit, vt pater patriæ ex hoc appellatus sit. Huius diebus Hermes librum Pastoris conscripsit. Anno Imperij ejus primo Telesphorus vndecim annis sacerdotio functus vita decedit: cui Higinus substituitur. Hujus diebus Valentinus & Cerdon, quem postea Marcion secutus est, heresiarchæ fuere. Cerdonis dogma fuit, quod is qui in lege & in prophetis prædicatus est Deus, non esset ipse Pater Domini nostri Iesu Christi: quia ille quidem notus esset, hic autem ignotus: ille iustus, hic autem bonus. Eo tempore Iustinus Philosophus, cuius mentionē *fecimus, de Neapoli Palestinę nobili prosapia oriundus, inter cætera præclara opera, apologeticum Imperatori de fide nostra scripsit, eumque benignum Christianis fecit. Vnde pro his qui in Asia patiebantur huiusmodi scriptum promulgauit. [Imperator Cæsar Marcus Aurelius Antoninus Augustus Armenius, Pontifex maximus, tribunitiæ potestatis, quindecies, Consul tertiò, vniuersis simul plebibus Asiæ salutem. Ego quidem non ambigo, etiam ipsis dijs curæ esse, ne quis noxius lateat; multò enim magis ipsis conuenit punire eos, qui sibi immolare nolunt, quàm nobis.] Et post pauca. [Vos autem ceteros quidem Deos negligitis; cultum verò immortalis Dei, quam Christiani colunt, expellitis. Sed paternam ego secutus sententiam, pari moderatione statuo, quod siquis persistit huiuscemodi hominibus absque vllo crimine mouere negotia, ille quidem qui delatus pro hoc nomine fuerit, absoluatur, etiāsi * perhibetur id

Libri Hermetis Pastor dictus

Cerdonis dogma.

* Fortè probatus

esse, quod obijcitur Christianus. Is autem qui crimen obtendit, reus pœnæ ipsius, quam obiecit, existat. Higino successit Pius. Post Neumanē Alexandriæ Marcus sedit. Pius Aniceto sedem reliquit. Marcus Celadionem sibi substituit. Aniceti diebus refert se Egesippus, quem suprà nominaui, Romam venisse, & vsque ad Eleutherij tempora ibi fuisse.

Caput XXV.

De Imperio Antonini Veri cum Aurelio Commodo, bellisque eorum. De civibus nostris, granique persecutione, & quomodo per Christianos Imperator Germanos devicerit.

Antoninus ad duodecimū ab vrbe lapidem 22. imperij sui anno diem vltimum clausit. Post quem 14. ab Augusto M. Antoninus Verus cum Aurelio Cōmodo fratre regni gubernacula suscepit, anno Domini 162. Hi Vologesum Parthorum Regem, Armeniam, Capadociam, Cyriamque vastantem graui bello presserunt. Horum diebus cùm multi cives Christi vbique terrarum pro fide fortiter dimicarent, Polycarpus Smyrneorum Episcopus, & Apostolorum discipulus gloriosissimo pro Domino martyrio coronatur. Fertur de ipso, quod ad exemplum magistri sui Ioannis, qui apud Ephesum cùm balneas lauandi gratia intrasset, & vidisset ibi Charinthum, exiuit, Fugiamus, inquiens, ne balnea ipsa corruant, in quibus Cherintus Iauat veritatis inimicus. Sic inquam Polycarpus Marcioni occurrens, interrogatusque ab ipso, si cū agnosceret, respondit. Agnosco primogenitum Satanæ. Cum Polycarpo pluribus martyrio coronatis, Metrodorus quidam de Marcionis hæresi Presbyter ignibus est traditus. His diebus Aniceto Romæ successit Sother, Alexandriæ verò Celadion Agrippinus substitutus erat. Anthiochiæ post Hieronem Cornelio substituto, eodēque defuncto, sextus ab apóstolis Theophilus sedebat. Hic ciuitatem Dei non solum factis, sed & scriptis informans, vtilia librorum monimenta reliquit. Per idem tempus præclari ciuitatis Dei principes fuere Dionysius Corinthiorum, Melito Sardensium, Apollinaris Hieropolitanorum Episcopi. Ex quibus Dionysius multis Ecclesiæ scriptoris vtilibus relictis, de Dionysio quoque Areopagita refert, quod Athenensium Episcopos à Paulo fuerit ordinatus. Reliqui verò duo inter alia scripturarum suarum insignia Apologeticum de fide nostra Imperatori scripserunt librum. Antonini, qui quartus à Nerone persecutionem in Christianos mouit 17. anno Sothere mortuo, Eleutherius successit. Ea tempestate grauissima apud Gallias persecutio Christi ciuitatem vrgebat. Feruebat hoc malum potissimùm apud nobilissimas Galliarū vrbes, Lugdunum & Viennam. Verùm multis hac tempestate martyrio coronatis, Photinus quoq; Lugdunensium Episcopus, senio ac moribus grauis, gloriosa pro Domino passione consummatur. Cui successit Irenæus Polycarpi discipulus, quorum supra mentionē fecimus vtilis admodum ciuitati Dei, non solum prædicatione, sed etiam scriptorum executione. Extant de his temporibus epistolæ à Gallia martyribus Christianis in Asiam missæ; quas in historia Eusebij, quā Ecclesiasticam vocat, inuenire poteris. Eo tempore apud eandem Dionenses Benignus Polycarpi discipulus in Gallias missus, martyrio coronatur. Grauissimæ pestilentiæ in pluribus Ro-

Persecutio quarta

manorum tunc fuere prouinciis. Iisdem etiam diebus dum imperator contra Germanorum fortissimam gentem manum conserere parat, exercitu plurimùm siti fatigato, ac tam ex hostiũ multitudine quã fortitudine pauore perculso, Christianorum, qui in procinctu erant, precibus, & Romanis ad subsidium subitò largus imber profunditur, & barbari qui jam exitialiter imminebant, crebris fulminibus deterrentur. Sicque Sãctorũ precibus hostib[us] fugatis Romani non suis, sed Dei virtutibus victoria potiuntur. Feruntur Imperatoris literæ ad plerosque missæ, testãtes victoriam sibi Christianorum precibus collatam fuisse.

Christiani impetrant victoriam.

CAPVT XXVI.

De principatu Commodi, obscœnitateque ejus, & hæresibus. De incendio, fulmine, & igne Romæ facto.

ANno ab incarn. Dom. 181. Antoninus 19. imperij sui anno in Pannonia moritur: eiq; filius suus M. Aurelius Commodus 15. ab Augusto successit. Hic luxuriæ & obscœnitati deditus, plurimos ex senatoribus interfecit. Commodus iste per omnia reip. incommodus fuit, nisi quod contra Germanos bellum feliciter gessit. Per idẽ tempus innumeræ hæreses pullulabãt: inter quas Encratitarum, Tatianum quemdam auctorẽ habens, magis pestifera fuit. Hi ab animalibus abstinendum prædicabant: ingrati existentes Deo, qui hæc humanis vsibus procreauit, Sed & nuptias refutantes, accusabant illũ, qui ab initio masculum & feminam ad restaurationẽ humani generis fecit. Sanè Clemens, cuius suprà mentionẽ feci, scribens adversum eos, inter cetera dicit. [An & Apostolos improbant? Petrus enim & Philippus & vxores habuerunt, & filias virgines etiam nuptui dederunt. Sed & Paulum Apostolum nõ tædet in quadam epistola sua mentionem vel salutationem facere cõparis suæ: quam se ideo negat circumducere, vt ad prædicationem euangelij expeditior fiat. Ea tempestate Capitolium Romæ fulmine percutitur: ac bibliotheca magna maiorum cura cõposita concrematur. Aliud quoque incendium Romæ exortum, ædem Vestæ, ac palatium, plurimasque vrbis partes consumpsit. His diebus Eleutherius diem obiit, Victoriq; sedem reliquit.

Clem. Alexand. Strom. 3. inmed.

CAPVT XXVII.

De morte Commodi, & substitutione Ælij, qui & Pertinax: rursumq; de morte illius.

COmmodus post multa vitæ suæ flagitia, in domo Vestiliani 13. imperij sui anno strangulatus esse dicitur: regnauitque post eum Ælius senex 16. ab Augusto, ex hoc quòd ad regnum electus pertinaciter restitit, Pertinax dictus: quem quinto quàm regnare cœperat mẽse, Iulianus jurisperitus in palatio occidit. Qui dum regnũ inuadere molitur, iuxta pontem Miluium septimo ex quo imperiũ vsurpauerat mense, à Severo vita priuatur.

CAPVT XXVIII.

De principatu Seueri, & persecutione eius in nostros, belloque contra gentes: de Patribus & Sacerdotibus qui illo tempore pro domo Dei stabant: & de controuersia, quæ inter Romanum Pontificem, & Orientales Episcopos de die Paschæ fuit: de Iuda & Origene: de victoria Seueri.

ANno Domini 195. Seuerus natione Afer, qui ex eo quod imperatorẽ vltus est, Pertinax est dictus, 17. ab Augusto rerũ summam obtinuit. Hic natura ferox, quintam post Neronem persecutionem in Christianos mouit: Iudæos quoq; & Samaritas, Parthos, Arabas, Adiabenos bello pressit: Pescenniumq; ex Ægypto & Syria tyrannidem affectantem interfecit. His diebus cùm persecutio vbique terrarum ferveret in Christi ciues, apud Alexandriam post multos alios pater Origenis Leonides martyrij palmam accepit, Origene adhuc puero, martyrium tamẽ plurimùm affectante. Hoc in tempore fuerunt non solùm Martyres, qui ciues Christi exemplo suo ad patientiam animarent, sed & Doctores, & scriptores disertissimi viri: qui eos, docendo ac scribendo ad sapientiam informarent. Ex quib[us] post Iulianum apud Alexandriã Demetrius substitutus, apud Antiochiam octauus ab Apostolis Serapion Episcopus ordinatus, apud Cæsaream Palestinæ Theophilus, in Ierosolymis Narcissus, Ecclesias procurabant. Multi quoq; in aliis locis egregij sacerdotes fuere, Victore adhuc Romanæ Ecclesiæ cathedram gubernante. Quibus præsidentibus in Ecclesia, in prouinciis Asiæ quæstio oritur de die Paschæ, confirmantibus quibusdã, quacumq; die septimanæ 14. luna venisset, solvi debere ieiunium: cùm talis consuetudo nõ vspiam in Ecclesia obseruaretur. Ob quam causam conuentus Episcoporũ & Concilia, tam per singulas prouincias, quàm in vrbe Romana, cui Victor præfuit, conuocantur: communiq; decreto confirmatur, ne liceat aliquãdo nisi in die dominica Paschæ celebrare mysterium. Sed Episcopi regionis Asiæ consuetudinem à veteribus traditã confirmabant: in quibus Policrates, quia maiorem videbatur habere auctoritatem, Victori Romanæ vrbis Episcopo scribens, inter cetera ait. [Nos igitur intemeratum Paschæ colimus diem, neque addentes, neque auferentes aliquid. Etenim magna quædam luminaria apud Asiam dormierunt, summæ & electi viri, in quibus est Philippus euangelista, & duæ filiæ eius, necnon & Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit, Policarpus quoque, aliiq; sancti, qui expectant aduentum Domini de cælis, vt resurgãt à mortuis. Isti ergo omnes diem paschæ in 14. die mensis obseruarunt, secundùm Euangeliũ. Sed & ego omnium vestrum minimus Policrates, secundùm traditionẽ eorum patrum, qui 7. fuerunt ante me, per ordinem Episcopi, obseruo hũc diem, vt conueniat cum illo, quo fermentum Iudæorum populus aufert. Vnde, fratres carissimi, 65. annos ætatis gerens in nomine Domini, multorũ quoque Episcoporum per orbem terræ notitiam habens, & sanctis scripturis intendens, non perturbabor ex his quæ ad terrorem proferuntur: quia & maiores mei dixerunt, *Oportet magis obtemperare Deo, quàm hominibus*: certi, quòd non inaniter canos attulimus: sed in disciplina Christi semper conuersati sumus. Sed ad hoc Victor constantius agens, totius Asiæ Ecclesias cum vicinis prouinciis, à communione abscindere nititur. Sed non omnibus hoc placebat Episcopis, quin potius econtrario scribentes ei jubebant, vt magis quæ pacis sunt ageret, & concordiæ studeret. Extant etiam literæ, quibus asperiùs obiurgant Victorem, velut inutiliter Ecclesiæ commodis consulentem. Eodem tempore Iudas de septimanis Danielis prudenter disseruit: Origenes quoque apud Clementem doctissimũ Alexandriæ Presbyterum, qui & ipse vtiles cõposuit libros, tunc erudiebatur. Itaque postquã

Persecutio quinta.

Policratis epist. ad Victor. Papã.

Actor. 5.

Origenes

Origenes ad juuentutem paruenit ætatem, non solùm Alexandriæ docendi officiũ à Demetrio Episcopo assumpsit, sed & vbique verbum Dei prædicare cœpit. Dumque indifferenter tam mulieribus quàm viris prædicat, lubricæ ætatis inexperientiam metuens, zelum Dei, sed non secundùm scientiam habens, manũ sibi injiciens semet castrat: illud euangelicum, *Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum Dei*, etiam ad litteram complendũ credens. Hic est Origenes, qui à Severi diebus vsq; ad Galli secundi tẽpora durans, multa de diuinis scripturis vtilia composuit: sed nimium humanis viribus confidendo, ac mundanis rationibus incautè innitendo, labori & religioni suæ omnimodè hæsitationem induxit, bene dicta erroribus, vt quidã asserunt, permiscẽs. Vnde de ipso habes, quod vbi bene, nemo meliùs; vbi malè, nemo deteriùs. Severus Iuliano, Pescennioq; interfectis, adversùs Albinum Iulianũ socium in Gallia bellum machinantem exercitum parat: quod cũ multo vtriusque partis sanguine, occiso demum apud Lugdunum Albino, terminatur. Post hoc Britannis bellum indicit. Quos cum magna difficultate cùm subjugasset, partem insulæ vallo cinxit.

Matth. 19.

qui & Niger.

CAPVT XXIX.

De morte Severi, substitutioneque Caracallæ: & de morte illius.

SEverus Antoninus apud Eboracum oppidum 15. imperij sui anno diem vltimum clausit. Cui Aurelius Antoninus Bassianus, qui & Caracalla, 18. ab Augusto successit. Anno ab incarn. Domini 213. Victore mortuo, Zepherinus successit. Caracalla verò patre asperior, libidineq; intemperãtissimus fuit: vtpote qui nouercam suam in vxorem duxit. Is dum contra Parthos bellum molitur, inter Edessam & Carras ab hostibus interficitur. Quo mortuo Macer Opilius, seu Macrin⁹, præfectus prætorij 19. ab Augusto regnũ inuasit: primoq; imperij sui anno militari tumultu vita priuatur.

Macrinus Opilius.

CAPVT XXX.

De Imperio Marci Aurelij, vitaque ejus, & de Romanis pontificibus, morteque Aurelij.

ANno ab Incarnatione Dñi 221. Marc⁹ Aurelius sacerdos Heliogabali templi 20. ab Augusto imperiũ sortitur. Hic flagitiosam vitã duxisse fertur. Hujus dieb⁹ Zepherino mortuo, Calixtus Romanam Ecclesiam gubernandam suscepit. Aurelius 4. imperij sui anno à tumultu militari cum matre necatur.

CAPVT XXXI.

De principatu Aurelij Alexandri, & victoria ejus. De martyribus qui sub eo passi sunt, & Romanis Pontificibus, morteque Aurelij.

ANno ab Incarnatione Domini 225. Aurelius Alexander 21. ab Augusto, voluntate omnium imperator creatur. Hic ex Christiana muliere Mammea natus, justè rempublicã gubernauit. Xerxem quoque regem Persarum maximo bello deuicit. Vlpiani etiam consilio reipublicæ moderatissimum se exhibuit. Passi tamen sunt sub eo Gordianus & Epimachus, Palmatius quoque consul cum vxore, & filiis: aliique promiscui sexus 42. decollati. Simplicius etiam Senator, quem Calixtus papa baptizauerat, cum multis aliis passus est. Hujus diebus Calixto Romæ successit Vrbanus. Vrbano modicùm durante, Pontianus Ecclesiam Romanam gubernandam suscepit. Alexander 13. imperij sui anno, tumultu militari apud Moguntiam occiditur.

CAPVT XXXII.

De Imperio Maximi, persecutioneq; ejus in nostros, morteque etiam ipsius.

ANno ab Incarnatione Domini 238. Iulius Maximus, seu Maximinus, natione Trax, 22. ab Augusto, sine senatus voluntate, ab exercitu, eo quod bellum in Germania prospere gesserat, rex creatur. Hic propter odium prædecessoris sui Alexandri, ex Christiana matre nati, sextus à Nerone ciuitatem Dei persequitur. His diebus feruente tribulatione persecutionis, Origenes necessarium, & egregium de martyrio librũ conscripsit. Maximus verò tertio imperij sui anno à Pupiano Aquileiæ interficitur. Pupienus, autem & frater eius Albinus, dum regnum vsurpare contendunt, in palatio vita priuantur.

Persecutio sexta.

CAPVT XXXIII.

De principatu Gordiani, Romanisque Pontificibus, & scriptoribus Ecclesiasticis, sine quoque Gordiani.

ANno ab Incarnatione Dñi 241. Gordianus post Maximũ 23. ab Augusto imperator creatur. Pontiano quoq; defuncto Anther⁹ successit. Quo mortuo, Fabianus, vt traditur, per columbam cœlitus lapsam, & super caput eius manentem, Episcopatu dignus judicatur. Quod tamen alij super Zepherinum gestũ tradunt. Tunc etiam apud Antiochiam Episcopo Zebenno defuncto, Babylas Ecclesiæ suscepit principatum. Apud Alexandriam verò Demetrio successit Heraclas. Eo tempore extiterunt multi, qui ciuitatem Dei scriptorum suarũ documẽtis illustrarent: è quibus Africanus vir inter scriptores Ecclesiasticos nobilis, multa monimenta librorum reliquit. Gordianus admodum puer Parthis bellum indicit. Quos dum diuersis præliis sæpe prospere gastis oppressisset, ipse suorum fraude 6. imperij sui anno, super Euphraten interficitur.

Africanus scriptor nobilis.

CAPVT XXXIV.

De Imperio Philippi Christiani, & humilitate ipsius.

ANnõ ab Incarnatione Domini 247 Iulius Philippus 24. ab Augusto, cum filio suo Philippo regnum sortitur. Hic primus imperator Christianus fuit. Anno imperij eius 3. millesimus ab vrbe condita impletus annus, cum omnium gaudio magnificis ludis ab imperatore celebratur. De hoc fertur, quod dum in vigilia Paschæ Ecclesiasticis vellet interesse sacramentis, ab Episcopo loci non priùs est admissus, quã inter pœnitentes, culpas, quæ de eo ferebantur, ablueret. Quod ipsum cum magna humilitate suscepisse dicunt.

CAPVT XXXV.

De morte Philippi, & successione Decij persecutioneque eius in nostros.

ANno imperij eius 6. tumultu militari, ac Decij fraude, cum filio suo necatur, regnauitque pro eo Decius 25. ab Augusto, anno ab Incarnatione Domini 254. Hic ob odium Philippi, immanissimam in ciuitatem Dei 7. à Nerone persecutionem mouit. Qua Fabiano Romano pontifice martyrio coronato, Cornelius cathedram suscepit. Ierosolymis quoque magnus ciuitatis Dei princeps Alexander martyrio coro-

Persecutio septima.

natur. Heraclea quoque apud Alexandriã paulo supra successerat Dionysius in episcopatu.

Caput XXXVI.

De occisione Decij, & imperio Galli, & Volusiani, ac morte Origenis.

Decius imperij sui anno 3. cum filio suo inter Barbaros interficitur. Cui Gallus cum filio Volusiano 26. ab Augusto in regnum succedit. Huius diebus 70. ætatis suæ anno Origenes moritur.

Caput XXXVII.

De quæstione inter Cornelium, & Cyprianum: de Romanis Pontificibus, aliisque sacerdotibus: de passione Laurentij, & pestilentia in urbe Romana.

Tunc etiam inter Cyprianum Carthaginensem Episcopum, & Cornelium Romanum pontificem, ambos eximiæ sanctitatis ac sapientiæ viros, scrupulosa oritur quæstio: Cypriano cum Africanis Episcopis asserẽte, hæreticos, qui ad Ecclesiæ vnioné redeunt, rebaptizandos fore: Cornelio verò cum sacerdotibus per Italiam cõstitutis confirmante, sol[...]s manus impositione purgandos, sacramentum [...] baptismi nulla ratione iterandum. Scripsit autem Cyprianus eximiæ sapientiæ, ac affluentissimæ eloquentiæ de fide nostra libros. *Baptismus hæreticorũ validus.* Romæ Cornelio martyrio coronato, sedem suscepit Lucius. Quo 8. tantum mensibus sedente, successit Stephanus. Huius diebus nobilissimus inter Episcopos, Alexandrinorum Ecclesiam regebat Dionysius: qui inter cætera eximiæ virtutis suæ documẽta, de abiecta Nouati præsũptione, paceque Ecclesiæ Dei reddita, Stephano Romano Pontifici scripsit, dicẽs inter cætera. [Scito autem, frater, omnes Ecclesias in Oriente, quæ prius conturbabantur, nunc redisse in concordiam: & omnes sibi vnanimiter cohærere gaudentes, & exultantes de pace, quę vltra spem Ecclesiæ reddita ast.] Huius diebus, vel priori Decij tempore, d[...] vbique terrarũ ciues Christi ad exquisita tormentorum genera exquiruntur, beatus Laurentius, iuxta quosdam, Romæ in craticula martyrio coronatur. S[...] sub Galieno & Valeriano proximis post hunc regibus, Sixtus, cuius diaconus Laurẽtius fuit, martyrio consummatus inuenitur. *S Laurentius sub Valeriano pass.* Potest autẽ fieri, quod omnes hi reges Decij sint vocati, vel ordo Pontificum vitio scriptorum transmutatus. Hac tempestate in vniuersis Romanorum prouinciis pestilentia extenditur.

Caput XXXVIII.

De morte Galli, & Volusiani, & sacerdotio Sixti.

Gallus & Volusianus dum contra Æmilianũ ciuile bellum parant, secundo imperij sui anno interficiuntur. Æmilianus verò tertio ex quo inuaserat imperium mense, vita priuatur. Stephano etiam mortuo Sixtus Romæ sacerdotium sumpsit.

Caput XXXIX.

De principatu Valeriani & Galieni, persecutioneque in nostros, & passione Sixti: de captiuitate Valeriani, & inundatione diuersarum gentium contra Romanum Imperium, & intestinis malis. de morte Galieni, & sacerdotib us Christi, Maneque heretico unde Manichæi.

Anno ab incarnatione Domini 259. post Augustũ loco 27. Valerianus in Rhætia, Gallienus à senatu Romæ Cæsares creantur. Hi octauam à Nerone persecutionem in ciuitatem Dei mouerũt. His diebus glorioso martyrio duo præclara ciuitatis Dei lumina, Sixtus Romæ, Carthagine Cyprianus consummantur. Sixto successit Dionysius. Valerianus autem à Persarum rege Sapore captus, & luminibus orbatus, ignominiosè in Persarum seruitute consenuit. Hoc enim apud eum sortitus est officium, vt ipso equũ ascendente, incuruatus regem non manu, sed dorso leuaret. *Vindicta Dei in Valerianum.* Galienus tam misero socij permotus exemplo, Christianis mitior est factus, & datis decretis, instituit, vt quo quisque putet more, adoret quod diuinum est. Huius diebus Alpibus transcensis, Rhætia, Italiaque vastatis, Rauennã vsque perueniunt Alemani, per Gallias euntes, Italiam populantur. Gothi Græciam, Macedoniam, Pontum, Asiam peruagantur. Quadi, & Sarmatæ Pannonias armati ingrediuntur. Vlteriorum Germanorum inundatione Hispania deletur. Parthi Mesopotamia, Syriaque potiũtur. Super hæc mala dum graui pestilentia, & plaga terribili totus orbis premeretur, Romanorum respublica non solum foris ab hostibus atteritur, sed & intus ciuili malo laceratur. Nempe Genuus dum imperium inuadere molitur, apud Smyrnam occiditur. Posthumius etiam, qui in Gallijs cum multo tamen reipublicę commodo imperium vsurpauerat, decimo anno à militari tumultu vita priuatur. Æmilianus pro simili causa Moguntiæ necatur. Marius qui in Gallijs post Posthumium regnum inuaserat, interficitur. Cui cùm rursum Victorinus succedere parat, vita eximitur. Cùm hæc aguntur in Gallijs, in Oriente Odenatus agresti collecta manu, Persas repressit, Mesopotamiamque recepit, & vsque ad Ctesiphõtem cum rusticis Syriæ victor venit. Galienus deserta republica, ac Mediolani manens, voluptatique deditus, interfectus est. Dionysio successit Felix Antiochiæ, post Dionysium Thime*, post Thimeum Cyrillus. Cyrillo successit Dorotheus, huic Anatholius, Ea tempestate Manes quidam genere Perses, moribus & vita barbarus, execrabilem hæresim docuit. Nunc enim Christum sese credi volebat, nunc ipsum se esse paracletum prædicabat, & elatus in insaniam, ad similitudinem Christi 12. discipulos eligens, ad prædicandum mittebat impia dogmata, à prioribus hæreticis mutuata. *Manichæi hæresis.* Huius sectatores Manichæi vsque hodie vocantur.

Caput XL.

De principatu Claudij, triumphoque eius ac morte.

Anno ab incarnatione Domini 274. Claudius 28. ab Augusto, voluntate senatus imperator creatur. Hic Gothos, qui per 15. annos Illyricum, & Macedoniã peruagati fuerant, bello pressit, ac incredibili strage deleuit. Ob quam causam clypeus ei aureus in curia, & statua equestris aurea à senatu decernitur. Anno autem imperij sui 2. morbo correptus, apud Syrmium diem obiit. Cui Quintillus frater suus ab exercitu substitutus, 17. imperij sui die vitam finiuit.

Caput XLI.

De imperio Aureliani, plurimisque triumphis eius ac de vrbe Roma, quam ampliauit: de illaque quam in nomine suo in Gallia condidit: de persecutione in nostros, morteque ipsius.

Anno ab incarnatione Domini 276. 29. ab Augusto regnauit Aurelianus. Hic dum ciser vit bellicosus, procinctum ad Danubium mouit, ibique Gothos multis ac grauibus prælijs

pressit, Romanique imperij terminos restauravit. Inde ad Orientem digressus, Zenobiam, quę occiso marito suo Odenato Syriam usurpabat, in potestatem redegit. In Gallia quoque Tetricum seditiones proprij exercitus compescere non valentem, sine graui labore superauit. Sicque tam Orientis, quam Aquilonis victor, triumphans urbem ingreditur: quam etiam post modum firmiori murorū ambitu decorauit. In Gallia quoque super fluuium Ligerim, pulcherrimam urbē condidit, quam ex nomine suo Aurelianim vocauit. Is 9. à Nerone ciuitatem Dei, erga quam tamen in principio benignior extiterat, afflixit: ante cuius oculos fulmen, cum maximo omniū pauore corruit, & ipse non multo post tempore, anno imperij sui sexto occiditur.

Persecutio nona.

CAPUT XLII.

De Imperio Taciti, morteque eius.

ANno ab incarnatione Domini 281. Tacitus 30. ab Augusto imperator factus, sexto mense in Ponto necatur. Post quem dum Florianus partem regni inuaderet, tertio mense ex quo id usurpauerat, apud Tharsum vita priuatur.

CAPUT XLIII.

De Imperio Probi, victoria eius, ac morte.

ANno ab incarnatione Domini 281. 31. ab Augusto Probus regnum adeptus, Barbaros, qui Gallias occupauerant, per multa & fortia bella deuicit. Deinde ciuilibus bellis Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum apud Agrippinam pressit. Ipse vero apud Sirmium in turre ferrata à militibus interficitur, anno imperij sui 7.

CAPUT XLIV.

De principatu Cari, bellisque eius, quæ in Oriente gessit, & de morte ipsius.

ANno ab incarnatione Domini 288. Carus Narbonensis 32. ab Augusto imperium sortitur. Qui assumptis sibi in regnum duobus filiis Carino, & Numeriano, bellum cum Parthis gessit, duasque ibi nobilissimas urbes Chochen, & Ctesiphontem oppugnauit. Ipse vero super Tygrim fulmine percussus, imperij sui anno 2. diem ultimum clausit. Numerianus quoque filius eius à socero suo Apro vita priuatur.

CAPUT XLV.

De principatu Diocletiani, & victoriis eius, qualiter Maximianum sociū imperij legit, & Christianos super omnes qui ante eum fuerāt, afflixit: de triumpho Constantini, quomodo Diocletianus, & Maximianus imperium reliquerint.

ANno ab incarnatione Domini 280. Diocletianus 33. ab Augusto imperator ab exercitu creatur. Hic in principio dignitatis suæ, Aprum interfectorem Numeriani propria manu interfecit. Charinum vero flagitiose viuentem, quem pater Cæsarem in Dalmatiam miserat graui, se laborioso bello deuicit. Post hoc cùm Amandus, & Helianus rustica manu seditiosos tumultus in Gallias mouerent, Maximianum Herculeū Cæsarem constituit, ac in Gallias misit. Qui imperitorum hominum agrestem manū, facilè virtute ac ordine militari deuicit. Carsusi⁹ quidā, ignobilis genere, manu verò ac consilio non ignobilis, dum Maximiano suspectus haberetur, Britāniam inuadens, purpuram assumpsit. Ea tempestate in Ægypto Achille⁹ rebellat, Africā Quin-

Æliandus Orosio.

gentiani impugnant, Narseus Persarum rex Orientem deuastat. His ergo malis motus Diocletianus, Maximianum Herculeum ex Cæsare promouit in Augustum, Constantium vero & Maximinum Galerium Cæsares fecit. Hic est Constantius, qui ex Theodora priuigna Herculei Maximiani 7. filios, Constantinumque ex Helena concubina habuit. Hāc Helenam ex pago Treuerorum ortiundam dicunt, unde eandē Ecclesiam plurimum eam decorasse tradunt. Carsusius vero 7. quo purpuram usurpauerat anno, ab Alecto socio suo fraudulenter occiditur. Ipse etiam tertio dehinc anno Asclepio duce præfecto necatur. Imperatores ergò decimam à Nerone in Ecclesia Dei persecutionem mouent: quę omnibus superioribus ex antiqui hostis versutia modicum jam tempus habentis, ac propter hoc ampliùs incandescentis, tam grauissima, quam nouissima inuenitur. Per decē enim annos protracta, proscriptionibus fidelium, cædibus martyrum, incendiis Ecclesiarum, indesinenter agebatur. Unde quot millia sanctorum his diebus ciuitas Dei, non secundùm illorum opinionem perdiderit, sed juxta rei veritatem æternalitat victuros in sinu suo collegerit, nemo enumerare posset. Ciuitas enim Christi huiusmodi tunsionibus, & pressionibus expolitur, & tamquā aurum in fornace probatur, ut quomodo viuis ex lapidibus constat: non nisi probatos, ac politos recipiat. His diebus dum Augustus contra supra fatos tyrannos Amandum, & Elianum bellum parat, Mauricius cum legione Christiana Romā ad Marcellum Papam, qui Caio successerat, venit, acceptaque ab eo benedictione, cum imperatore contra inimicos imperij contendit. Qui dum transcensis alpibus, apud Octodorum consedissent, cōperto quod Christiani essent, Mauricius tamquam primicerius, & conductor aliorum, ad idololatriam vocatur. Sed fortissimus athleta Christi, ac signifer, qui regi impio ac sacrilego, ad debellandos hostes regni justè parerat, contraria regi cælorum præcipienti, obedire recusat. In quo monemur, regibus quidē de justicia subditos nos esse debere: si qua vero cōtra Deum, & salutem animæ præcipiunt, ut cum Petro sciamus dicere. *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Mauricius ergo cum sociis suis, qui 6666. fuisse dicuntur, apud Agaunum super Rhodanum situm oppidum, martyrio coronātur. Elapsi sunt de collegio isto plures, quos insequentes Romani 9. in oppido Galliæ Boona occiderunt. Gereonem verò cum sociis suis 330. in suburbio Coloniæ Agrippinæ urbis interfecerunt. Victorem etiam cum 360. in urbe Trois, quę nunc Xantis dicitur, interemerunt. Nec offendi debet lector, si quis sanctos fugisse martyrium andit, cum Petro dictum fuerit. [Alius te cinget, & ducet quo non vis.] Sancti enim dum carnem suam odio habere non possunt, vitā diligunt: sed ei cœlestem vitam, & amorem præponunt. Nec inconueniens puto credendum, si dixerimus Dominū ad hoc martyres suos fugere voluisse, ut uni loco, vel uni patriæ tantus relinquatur thesaurus: quin potius per diuersa loca, & prouincias diuideretur. Eodem tempore beatus Vitus ætate puer, virtute septennis, ut dicitur, sed maturis moribus, à patre suo Hila, qui ex ordine patritiorum fuisse memoratur, primo flagellatur, & post à Diocletiano diuersis tormentorum generibus martyrio coronatur. Afra

Persecutio decima & grauissima.

Act. 5.

Ioan. 21.

quoque cum matre sua Hilaris, ac puellis Digna, & Eunomia, & Eutropia, aliisque compluribus, à Caio judice ignibus tradita, apud Vindelicam Augustam palmam martyrij accepit. Hæc primò peccatrix, postmodum à Narcisso Episcopo conuersa, & baptizata, per ignem examinata, & perennis gloriæ corona donata, fiduciam impetrandæ gratiæ peccatoribus à Domino magnam dedit. Sed jam ad cives mundi revertamus. Constantius Alemannis bellum indicit, à quibus primo victus, postea cum incredibili barbarorum strage 70. millibus occisis, victor extitit. Porro Maximianus Augustus Quingentianos in Africa bello pressit. Diocletianus autem Achilleum in Alexandria obsidione cinxit, captaque post 8. menses, ac diruta vrbe, & Ægypto tota proscripta, ipsum interfecit. Maximianus autem dum Narseum regem Persarũ aggredi parat, inter Galenicum & Carras congressu facto vincitur, victusque ad Diocletianũ fugit. Ob quam causam indignatione motus Augustus, Maximianum ante vehiculũ per aliquot millia passuum purpuratũ currere turpiter permisit. Qua de re inflammatus Maximianus, collectis vndecumque copiis, in hostem ruit, victoque ac fugato Narseo, vxoribus etiam ac sororibus, ac liberis captis, cum magna præde, ad Augustum in Mesopotamiam veniens, cum maximo honore suscipitur. Igitur Diocletianus, & Maximianus dum multis malis Ecclesiam Dei attriuissent, & crudeli animaduersione statum ciuitatis Christi perturbassent, vltrix Dei dextera, quæ castigari paucis ciues suos permiserat, in tantam eos amentiam & permutationẽ tradidit, vt vterque eorum, Maximianus tamẽ vel tacitus, sed comparis amore fractus, imperium deponeret, priuatumque habitum & plebeium Diocletianus in Nicomedia, Maximianus Mediolani 20. imperij Diocletiani anno assumeret. His diebus Marcellino substituitur Marcellus, cui successit Eusebius, post quem Melchiades Romanam Ecclesiam gubernandã suscepit.

Diocletiani & Maximiani gesta.

Eorum ab imperio depositio.

Capvt XLVI.

Qualiter Galerius, & Constantius regnum diuiserint, Constantiusque moriens Constantinum imperatorem in Gallia reliquerit.

Relicto imperio ab Augustis, Galerius & Constantius, qui ab ipsis electi Cæsares erant, imperium diuidunt. Galerius Maximianus Illyricum, Asiam, Orientem obtinuit. Constantio Italia, Africa, Gallia sorte deuenit. Sed Constantius vir suauissimus Gallia, ac Hispania contentus, Galerio cæteras terras reliquit. Hic Constantius multa clementia erga homines, erga Deũ vero religione maxima vtebatur, colitoresque Dei venerationi habuit & honori. Galerius ergo duos Cæsares fecit, Maximianum in Oriẽte, Seuerum in Italia: ipse vero Illyricum retinuit. Constantius autem in Britannia moriens, Constantinum Helenæ filium, imperatorem in Gallia reliquit.

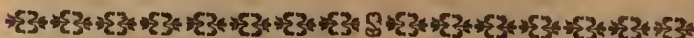
Constantius Pater Constantini.

Capvt XLVII.

Terminus tertij libri, & recapitulatio 10 persecutionum.

Igitur quia finitis persecutionibus, quasi post noctis tenebras lux desiderabilis Ecclesiæ Dei, sub Constantino principe, pax illuxit, jam 10 malorum turbinibus fessi, tertio jam operi finẽ demus: vt ad ea quibus Dominus ciuitatem suã depressam & humiliatam exaltare voluit, tempora veniamus. Decem enim persecutiones à Nerone vsque ad id tempus inuenies. Decem etiam plagis ciuitatem mundi, sub principibus, qui eas quas diximus persecutiones mouerunt, percussam maiores nostri tradiderunt, & scriptũ reliquerunt: quæ omnia diligens inquisitor rerũ inuenire poterit. Sicut ergo 10. plagis percussa Ægyptus, populum Dei liberum abire concessit, sic ciuitas mundi in 10. persecutionibus 10. plagis percussa, populum Dei; idest Ecclesiam, quiescere permisit. Sicut etiam Pharao insequendo populum Dei ad mare rubrum, quæ 11. persecutio fuit, cum exercitu suo funditus est deletus: sic ciuitas mundi, quæ modo multis modis diuina vltione percussa est, & percutitur, cũ capite suo Antichristo vndecimam, idest nouissimã, ac omnium periculosissimam persecutionem mouebit, ibique percusso Antichristo funditus delebitur. Ciuitas autem Christi exaltata exaltabitur, ac in æternum cum ipso regnatura, fœliciter consummabitur.

Decẽ plagæ Ægyptiorũ

LIBER QVARTVS.

PROLOGVS.

Nullum jam esse sapientum puto, qui Dei facta non consideret, considerata non stupeat, ac per visibilia ad inuisibilia non mittatur. Dominus enim, qui ciuitatem suam ante constitutionẽ mundi præordinatam ad tempus latere voluit, tẽpore quo decuit, exaltare disposuit. Vnde ipsam, tempore humiliationis suæ tempus ei exaltationis per Prophetam prædicẽdo, blandè consolatur. *Dilata*, inquit, *tentoria tua, & pelles tabernaculorum tuorum extende. Longos fac funiculos tuos.* Et rursum. *Pro eo quod fuisti abiecta, ponam te in superbiam seculorum*. Cùm ergo multis tentationibus ac persecutionibus attritam vellet exaltare Ecclesiam, personam potissimùm, per quã id habiliùs facere posset, elegit. Proinde Romanorum Imperatorem, ad quẽ tunc vniuersus respiciebat orbis, ad id faciendum ordinauit: eiq; non solùm fidem, qua ab errorum tenebris discedendo, ad verã lucem agnoscendam veniret: sed & dilectionem, qua ciuitatem suam multis honoribus exaltaret, multis facultatibus ac possessionibus locupletaret, dedit. Et vt cognoscamus, non fortuitis casibus, sed Dei profundissimis ac iustissimis iudiciis id factum: vide pridie latitantem, ac quamlibet infimæ conditionis virum su-

gentem, in breui tantæ auctoritatis fieri, vt Regibus imperet, de Regibus iudicet. Vide, tantæ à seculo venerationis haberi, vt veniãt curui, vestigiaque pedum eius in solio sedentis adorent orbis domini. Sed grauis hic oritur quæstio, magnaque de regni ac sacerdotij iustitia dissensio.

Quæstio de temporali potestate Ecclesiæ.

Quidam enim religionis obtentu, alij verò secularis dignitatis, qua regni auctoritas imminuta cernitur, intuitu, hanc gloriam honoremq; temporalem Sacerdotibus Christi, quibus cælestis regni gloria promittitur, non licere autumant: multaque eius rei argumenta monstrant. Duæ, inquiunt, personæ à Deo in Ecclesia sunt constitutæ, sacerdotalis & regalis. Quarũ vna Christi debet tractare sacramẽta, ac Ecclesiastica spirituali gladio exercere iudicia: altera gladium materialem contra hostes Ecclesiæ, pauperes, Ecclesiasque Dei ab incursione malorum defensando, sceleratos puniẽdo, ad secularia iudicia* exercẽda portat. Hi sunt duo gladij, qui in passione Dñi leguntur, sed vno tantũ Petrus vsus inuenitur. Sicut ergo ad spiritualem gladiũ spirituales quoq; possessiones pertinent, idest decimæ, primitiæ, oblationes fideliũ, & alia huiusmodi; sic materiali omnes terrenæ dignitates, ducatus, comitatus, & eiusmodi, subjacent. Hæc verò Deus ordinatè & non confusè, idest non in vna persona simul, sed separatim in duabus, quas nominaui, in Ecclesia sua esse voluit. Proinde sicut illi personæ, quæ gladium materialem portat, attingere ea quæ spiritualia sunt, non licet: sic & isti vsurpare ea quæ huius sunt, non conuenit. Inducunt etiam ad hoc confirmandum multa testimonia Scripturarum, ipsiusque Domini, ac Sanctorum exempla; vt illud Euangelicum. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Idque sicut Dominus prædicauit verbis, ita factis declarauit, quando cui tributum, tributum recognoscens, pro se & Petro tributum dedit. Paulus etiã cui honorem, honorem attribuendũ intelligens, omnemque potestatem à Deo esse considerans, in causa positus, non Petrum, qui Romæ tunc cathedræ præfuit, sed hominem flagitiosissimũ & impiissimum ex Dei voluntate super orbem terræ Regem constitutum, Neronẽ appellauit. Hæc de honore Regum. Quòd verò omnis possessio eorum gratia sit, ex Augustino probant, qui ait. Quo iure possides villas? Diuino, an humano? Diuino, Domini est terra, & plenitudo ejus. Humano, hoc à Regibus. Hinc dicimus, Hæc terra mea, hic fundus meus. Item si dicis, Quid mihi & Regi? Dic, quid tibi & possessioni? Quibus hoc modo respondetur. Quòd mundiali dignitate quæ regalia dicuntur, Dñs Ecclesiam suã honorare voluit; ex Dei enim ordinatione id factum, ratio quam supra reddidim* declarat. Denique credendum non est, Christum Ecclesiam suam, sponsam suam, corpus suum, cui in arrhã Spiritum suum dedisse creditur, spiritu erroris decipi permisisse; cui, vt dixi, spiritum veritatis contulerat. Præterea probatæ sanctitatis viri inueniuntur, qui hæc habuisse, qui cum his regnũ Dei sequisse creduntur. His ergo aliisque modis, quos longum est exequi, probatur, & Constantinum Ecclesiæ justè regalia contulisse, & Ecclesiam licitè suscepisse. Dum enim ab eis quærimus, quo iure id Reges habeant, respondere solent, ex electione populi, & ordinatione Dei. Si ergo Deus ordinando, quòd Regibus prædictus honor impenderetur, injustè non fecit, quanto magis ad id ordinando, vt ab illa persona ad ecclesiasticam traduceretur, injustus dicendus non est? Denique si ad hoc quod ipse ordinauerat, tã hic quàm ibi voluntati suæ electionem populi, & insuper hic traditionem principis concordare voluit: nec ipsum iniustè deposuisse, nec principem malè tradidisse, nec Ecclesiam illicitè suscepisse, credendum est. Si dicis, priori personæ licuisse, quod istam ex sanctitate officij habere nec decet, nec expedit: ad hoc fateor, aliud refugiũ nescio, nisi quod sanctos Apostolicæ fidei ac meriti viros, Silvestrum, Gregorium, Vlricum, Bonifacium, Lampertum, Gothordum, aliosque complures ea cognoscimus habuisse. Ego enim vt de meo sensu loquar, vtrum Deo magis placeat hæc Ecclesiæ suæ, quæ nunc cernitur, exaltatio, quàm prior humiliatio, prorsus ignorare me profiteor. Videtur quidem status ille fuisse melior, iste felicior. Assentio tamen Romanæ sanctæ Ecclesiæ, quam supra firmam petram ædificatam non dubito; credendaque quæ credit, licitè possidẽda quæ possidet, credo. Quòd enim nullo errore decipi possit, ex hoc probari potest, *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eã.* Quòd autem fides in æternum maneat, ex hoc intelligi datur, quòd Petro dictum est. *Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua.* Quòd verò omnis controuersiæ, ipsius authoritate & exemplo soluatur scrupulus, in hoc rursum latenter innuitur quod Petro dicitur. *Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.* Hæc de sacerdotij regnique iustitia dicta sufficiant. Ceterum siquis subtiliùs ac profundiùs inde ratiocinari vult, à nobis minimè præiudicium patietur.

Sancti Pontifices temporali dignitate potiti.

**aliàs exercendum*

Luc. 22.

Matth. 22.

Matth. 17.

Psalm. 23.

Matth. 16.

Luc. 22.

Luc. 5.

CAPVT I.

De occisione Maximiani, & morte Galerij tyranni: de Maximino, Licinio, & præcipuè Maxentio Maximiani filio. Quomodo Constantinus iuxta visionem sibi monstratam, Maxentio merso, vrbem ingressus, crucem in triumphali loco poni fecit, ipsoque à Sylvestro baptizatus fuit.

IGitur anno ab incarnatione Domini 311. Constantinus 34. ab Augusto patri successit in regnũ: religiosi patris heres religiosior. Inter hæc prætoriani milites Maxentium Herculei filium Augustum creauerunt. Contra quẽ Seuerus Cæsar à Galerio Augusto missus, Rauennam fugatur, ibique interficitur. Herculeus autem Maximianus vt audiuit Constantinum in Galliis creatum imperatorem; priuatum habitum deponẽs, Constantinum dolo circũuenire cogitat. Verùm dum ad hæc in Gallias venisset, à filia sua Constãtini vxore proditus, & in fugam versus, in Massilia occiditur. Porrò Galerius Seuero occiso, Licinium Imperatorem fecit. Dum ergo persecutionem in Christi ciuitatem per 10. annos crudeliter mouisset Galerius, à Domino vindicta percussus cælesti, pœnas soluit. In tantum enim, dissolutis introrsum vitalibus, horrorẽ venit: vt vermes eructaret. Cumq; desperatus à medicis, diuinam id vltionem esse cognouisset, à persecutione cessauit. Ipse verò vim doloris non sustinẽs, diem obijt. Constantino autem, vt suprà dixi, à parte in Galliis imperatore constituto, Maximinus & Licinius crudelitatis in nostros, & libidinis nullum habentes modum, ad imperium aspirabant, Maxentius quoque Romæ multis malis

ciues premebat. Denique inter cetera eius facinora hoc de ipso dicitur, quòd Senatorũ, & maximè nobilium matronas publicè abstrahi, & ad libidinem suam, ipsis partibus metu oppressis tacentibus & gementibus deduci præceperat. Senatores etiã, vel qui in curia clariores esse videbantur, falsa criminũ obiectione proscribi fecit. Addebat his malis magicę artis nefandas præstigias: vt videlicet mulieribus prægnantibus occisis viscera perscrutarentur, ac præcantationib⁹ dæmoniaca arte compositis futura prædicerent. Itaque dum contra sceleratissimum tyrannum Constantinus imperator religiosus, fautorq; Christianæ fidei bellum parat, multisq; modis ad cælos sæpius oculos attollit: nocte sopore depressus, ad Orientis partem signum crucis igneo fulgore in cælo coruscare videt. Perquirens autẽ quid esset, Angelos sibi dicentes audit. en tauto nyca, quod est, In hoc vinces. Mane expergefactus, milites Christianos ad se vocat, cognitoq; de hoc, quòd Christianæ fidei signaculum esset, lætus ac securus de visione, frontem signo crucis munit, Christianumque se futurum, si prospera successerint, promittit. Erat autem multa serenissimo principi anxietas, quòd tyrannum non sine magna effusione sanguinis ciuium superare posset. Dominus ergo tam deuotioni principis satisfacere, quàm afflictioni Ecclesiæ subuenire volens, ipsum tyrannum miro modo sine periculo tã Augusti quàm Romani populi perdidit. Naves enim iuxta Pontem Miluium in modum muscipulæ colligaverat, vt per hoc ignarum huius rei militem venientem deciperet. Iam Augustus appropinquabat, jam signa comminus volabant; & ecce tyrannus nutu Dei dæmoniaco raptus spiritu in machinamenta quæ hostibus parauerat, juxta quod scriptum est, *Et incidit in foueam, quam fecit*, nullo comitatus socio, solus juxta desiderium principis, absque vtriusque exercitus discrimine perit. Igitur dum Constantinus desiderata victoria potitus, vrbem ingressus fuisset, cũ magno tripudio à ciuibus suscipitur. Cumque ei ad morem triumphus pararetur, ipse non sibi, sed Christo victoriam attribuendam prædicavit. Crucem etiam, cuius virtute hostis devictus erat, in triumphali loco poni fecit, & adorari. Malchiade mortuo Siluester successerat. Ab hoc iuxta traditionem Romanorum, in Ecclesia quę sancti Ioannis dicitur, baptizatur. Hæc autem conuersionis eius causa fuit. Proinde quæ in beati Silvestri vita de lepra & conuersione leguntur, apocrypha videntur. Refert tamen tripartita historia, eum in Nicomedia circa finem vitæ suę baptizatum esse.

Maxentij scelera.

Psalm 7.

Apocrypha scriptura de Constantini lepra.

CAPVT II.

Quomodo ipse & Licinius pro Ecclesia scripserunt, Maximinus quoque idem falsò fecerit, sed post modum in certamine victus rursum pro Christianis scribens Maximinus obierit. De fine Licinij sororij Constantini, Crispi etiam & Licinij nepotum eius morte.

CONstantinus Christianus factus pacem Ecclesiis reddidit: cui etiam ad hoc Licinius consensum præbuit. Ambo itaque Imperatores datis legibus Christum, qui Rempublicam à tyranno liberaverat, Deum colendum statuunt: initoque consilio Maximino de hoc, qui Orientis imperium tenebat, scribunt. Quo comperto, Maximinus, ne amplius Christiani persecutionẽ pro fide patiantur, scripto præcepit. Reddit etiã causam, quia quanto magis inhiberi videantur, tanto magis crescant; idcirco nullum ad deorum cultum, nisi propria ad id voluntate ducatur, cogendum affirmat. Hæc Maximinus, cùm præ timore Augustorum faceret, ex propria id auctoritate se facere fingebat. Ipse vero omnium intemperatissimus moderatissimis principibus non solum æquari voluit, sed & præferri: breui quoq; interiecto tempore fœdere rupto Licinio bellum inferre parat. Ergo multis tam vrbib⁹ quàm provinciis profligatis, dæmonum fretus auxilio, & vsus instinctu, tandem ad bellum progreditur, pugnamque aggreditur. Vbi dum fundi cernit exercitum, detractis imperij insignibus, calonũque se turbis immiscens, ignominiosè, vt dign⁹ erat, è prælio fugit. Inde reuersus ad propria, primò quidem sacerdotes suos tanquam deceptores interfecit. Pòst cùm diris morbis se à Deo percussum videret, grauissimamque mortem imminere cerneret, sera pœnitentia ductus, Deum Christianorum confessus, pro ipsis scripsit hoc modo. [Imperator Cæsar Galerius, Maximinus, Germanicus, Sarmaticus, pius, felix, inuictus, Augustus. Indesinenter curam prouincialium nostrorum gerentes, vtilitatibus eorum consulentes, quę ad commoda & publicũ bonũ spectant, nunquam desiuimus prouidere. Vnde cognitum esse omnibus hominibus non dubito, manifesteque compertum ex eo fore, quòd justum fuerat à diuis principibus Diocletiano & Maximiano parentibus nostris, inhibere conuentus, Christianoque plurimas direptiones & prædas ab officialibus factas.] Et infrà [Igitur vt in posterum omnis metus vel ambiguitas auferatur, huius edicti nostri lege sancimus, vt cunctis innotescat, liceat his qui Christianã sectam religionemque venerantur, hac nostra indulgentię largitate, vt vnusquisque quemadmodum vult, & prompto animo libet, religioni huic solemnitatique deseruiat. Sed & orationum domos, idest Dominica sua, vt instaurent, pro voluntate permittimus. Sanè quo in omnibus cumulatior habeatur hæc nostra largitio, etiam illud hac lege sancimus, vt si qua domus agri, vel quælibet præda ex Christianorum bonis, antehac parentum nostrorum præceptis ad fisci jus fuerant sociata: si qua etiam ab aliquo expetita sunt, vel si qua distracta, aut dona in aliquẽ collata; hæc omnia in antiquum jus Christianorum præcipimus reuocari, dominisque propriis vniuersa restitui.] Hanc mutationem dexteræ excelsi quis non miretur; quod homo impiissimus, qui tabulis æneis velut in æternum mansuris nostros proscripserat, tam subitò manu Dei tactus, pro ipsis scriberet inuitus? Post hæc Maximinus grauissimis morborum malis consumptus, amissis primò luminibus, viuendi finem fecit. Licinius vero, qui antea Constantino erga ciuitatem Dei benignum præbuerat auxiliũ, instinctu dęmonum in furorem versus, à palatio cunctos Christianos persequi intentat. Contra quem Constãtinus procinctum mouet, victumque in Pannonia primò, ac pòst apud Cibalas, postremò crebris terra marisque bellis assurgentem ad deditionem cogit. Sed Herculi Maximiani versus factum, priuatum occidit. Constantinum verò & Crispum filios, Constantinum & Licinium sororis suæ ex præfato Licinio filios, Cæsares fecit. Ex quibus postmodum, quo zelo nescio, Crispum & Licinium interemit.

Maximinus fauet Christianis inuitus.

Maximini mors.

Licinij mutatio & interitum.

Cibalas.

CAPVT III.

De monarchia Constantini, & pace Ecclesiis reddita. Imperioque juxta Romanos Ecclesia tradito, & sede regni Byzantium translata: & de hoc allegationes plurimorum.

ITaque cùm jam sociis regno perfunctis, Cõstãtinus solus regnaret, regnique teneret monarchiam, pax desiderata diu tribulatæ ad plenũ redditur Ecclesiæ, & juxta quod dicitur, *Vidi impium superexaltatum, & eleuatum: & transiui, & ecce non erat*, viris impiis & persecutoribus de terra sublatis, iustisque de angustia liberatis, velut nube detersa, lætus dies vbique terrarum ciuitati Dei coruscata cœpit. Videres tunc vtique & vndecumque lętantes populos ad populos cõcurrere; & tamquam vnius capitis membra in vnum corpus adunatos sociari. Cerneres etiam, luctu verso in gaudium, festiuitates ac dedicationes Ecclesiarũ in singulis vrbibus, castellis, vicis, cum maximo nostrorũ tripudio celebrari. Christian⁹ enim Imperator hoc ex deuotione fidei cũ summa claritate fieri volebat. Tunc prima edicta dabantur, vt Ecclesiæ ædificarentur; tunc primò Catholicis hominibus promittebantur, vt Ecclesiæ eorum prædiis ditarentur. Et vt Romanorum habet historia, non solùm bis serenissimus Imperator assensum præbebat: sed & aliis exempla dans, caput omnium intantum Romanam exaltauit Ecclesiam, vt beato Sylvestro ejusdem vrbis Pontifici insignibus regni traditis, ipse se Byzantium transferret, ibique sedem regni constitueret. Ex hinc Romana Ecclesia Occidentalia regna tamquam sui juris à Constantino sibi tradita affirmat: in argumentumq; tributũ, exceptis duorum Francorũ regnis, vsque hodie exigere nõ dubitat. Verùm Imperij fautores, Constantinũ non regnũ Romanis Pontificibus hoc modo tradidisse: sed ipsos tamquã summi Dei sacerdotes, ob Domini reuerẽtiam in patres assumpsisse, ab eisq; se & successores suos benedicendos, & patrocinio orationum fulciendos; contendunt: atque ad hoc probandum, quòd ipse Constantinus regno inter filios diuiso, alij Occidentẽ, alij Orientem tradiderit: & sic per successiones Theodosio quoq, & aliis, non solùm hæreticis, sed religiosis principibus, cum Occidente Roma deuenerit, induunt. Aiunt enim, numquam tam religiosum principem, quod priùs Ecclesię tradiderat, filiis reliquisse: vel tam pium Imperatorẽ, vtpote Theodosium, quod suum nõ erat, sed esset Ecclesiæ, vsurpasse. Quæ omnia diffinire, pręsentis negotij non est.

Psalm. 36.

Constan[illegible]s Ecclesia donaris regna Occidentis.

CAPVT IV.

Breuis epilogus ab Adam vsque ad id temporis, de exaltatione ciuitatis Dei.

INtueri tamen libet, quàm miro & ineffabili modo ciuitas Christi inter ciues mundi progressa, paulatim crescendo ad tantum fastigium profecerit. Vt enim altiùs repetam, primo homine creato à deliciis paradisi lapso in hac valle lacrymarum, vestigium cognoscendæ veritatis misericors Deus reliquit. Ab hoc dum hominũ genus traduceretur, quibusdam in cognitione veritatis manentibus, plurimis antẽ exorbitantibus, reseruatis ciuibus suis, reliquos aquis diluuij perdidit. Dum ergo rursum ab his hominum genus propagatur, oblita paulatim in eis cognitione veritatis, error crescere cœpit: intantum, vt circa tempora decimi à Noë Abrahæ, excepto ipso, vxoreq; sua, paucos invenias ciues Ierusalem. Ab ipso quoque vtriusq; ciuitatis fines, à filio enim suo Isaac duos, quos dixi, populos ortos inuenies. A tertio verò Iacob, qui & Israël, natos inuenies 12. principes populi Dei, qui ab ipso vocatus est Israël. Hic in Ægyptum descendens, cùm inter ciues mundi diu peregrinaretur, ac in ipsa peregrinatione sua in multum creuisset populum: prodigiis & signis ad terram patrum suorum, accepta in itinere tamquã viatico lege, inducitur: multisq, bonis ibi temporalibus acceptis, quamvis processu temporum Reges potentissimos haberet, numquam tamen monarchiã regni obtinuit. Cùm verò Dominus ciuitatem suam dilatare vellet, & ab illo populo in omnes gẽtes diffundi; peccatis suis exigentibus, regnum debilitari ac ipsum captiuari populum permisit. Ipse verò in gentibus, quas ad fidem suam vocaturus erat, regnum Romanorũ, quod ceteris dominaretur, constituit. Quod dum ad optimum statum, summumq; imperij apicem profecisset: Christum filium suum carnẽ suscipere voluit. Qui cùm, juxta Euangelium, in propria venisset, & à suis non receptus, quinimo ab eis contumeliosè tractatus, & cruci etiã affixus fuisset; iusto iudicio, assumptis de illo populo electis, ceteri excæcantur; ac datis inducijs cùm non resipiscerent, miserabiliter captiuati, in omnes gentes dispergũtur. Dominus ergo ciuitatem suam ab illo populo ad gẽtes transferens, primo humiliari, contemni, multis malis atteri, iuxta quod scriptum est, *Flagellat omnẽ filiũ, quem recipit*, voluit. Sed quia flagella, dũ modum excedũt, tamquã medicina vltra modum sumpta, animum potiùs frangunt, quàm emendent; desolatam & humiliatam, vt suprà dixi, tempore quo decuit, exaltauit Ecclesiam. Vt etiam securior de regni cælestis promissione fieret, regnum ei temporale regnorum omniũ maximum tradidit: sicque, vt dixi, paulatim ciuitas Dei crescens, ad summũ apicem atq; monarchiã profecit. Et notandum, quòd ante incarnationem suam ciuitas Dei ad plenum honorata non fuit: postmodum verò, cùm assumptam carnem ad cælos attolleret, & quasi accepto regno, iuxta parabolam, regnum suum, id est Ecclesiam, ad summum fastigiũ, quo altius in terra nihil, prouexit: vt per hoc ciuibus mundi se nõ solùm Deum cæli, sed & dominum orbis ostenderet: ciuesque suos patriæ dulcedinem ex peregrinationis prosperitate doceret appetendam. Nec mouere debet, quòd suprà mutationes & miserias rerum, nunc verò prosperitates earum viam nobis ad patriam esse diximus. Sicut enim tam varietas eius quàm prosperitas stultum ampliùs prouocant ad amorem suum: sic vtraque sapientem ea contemplatione, qua diximus à se abstractum, ad amorẽ patriæ inflãmat. Vnde puto, Sapientem in libro, qui Ecclesiastes, id est Concionator vocatur, tã calamitatibus, quàm prosperitatib⁹ rerum inductis, de vtrisque concionari: vt vtriusq; consideratione status ad contemptũ mundi, amoremque patriæ se allici, luce clarius ostenderet. Vnde cùm de vtraq; satis abundeq; concionaretur parte, illo, ad quem omnia tendunt, fine litem decidit, *Finem*, inquit, *loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata eius obserua hoc est omnis homo*. Et vt cognoscas, quod vna eademque res stultũ ad voraginem vitiorum trahit, sapientem ad cælestis vitæ desideriũ mittit, audi Prophetã.

Ciuitas Dei ab Hebræis ad Gentes transit

Hebr. 12.

Luc. 19.

Eccle. 12.

Psalm. 91. *Quia delectasti me, ait, Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.* Subiungitque. *Vir insipiens non cognoscet: & stultus non intelliget hæc.* Ac si diceret. Factura tua, quæ cur, vel ad quid facta sit, à stulto non cognita, illum ad perniciosum sui amorē inordinatè trahit, me ad te cognoscendum, qui illam pulchrā & delectabilem ipse pulcherrimus, & suavissim⁹ fecisti accendit. Ciuitas igitur Christi, pene omnia sibi excepta immortalitate promissa, in præsenti jam accepisse cernitur. Denique vt per ea quæ jam impleta vides, cætera quoque quæ promittuntur, sine dubio cognoscas, vide crucem Christi, ignominiam eius, supplicium eius, totique orbi antè solo nomine horribile, jam in tantam profecisse gloriam, vt à regibus adoretur, omnibusque pene hominibus factum sit venerabile, ac amabile. *Crux Christi ab omnibus adoratur.* Cerne quod jam reges inde insignia sua decorari gloriantur, vnde antea sceleratis, & flagitiosis supplicia impendebantur. Si ergo Deus sic honorauit supplicium suū: quomodo honorabit corpus suū, sanctos suos, imaginem suam? Argumentum igitur futuræ beatitudinis sapientis animo, prosperitates sunt præsentis tranquillitatis. Sed jam ad historiæ seriem reuertamur.

CAPVT V.

De exaltatione vrbis Constantinopolitanæ, de Arriana hæresi, & Nicæno concilio: de Paulo & Antonio, primisque eremitis, & inventione sanctæ crucis: de conversione Indorum & Hyberorū, & morte Constantini.

COnstantinus, vt dixi, sedem regni Byzantiū transtulit, eamque omnium penè vrbiū divitiis locupleratā ex nomine suo Constantinopolim vocauit: quæ exhinc, & ob hoc regia vrbs, vel Nea Roma vocata, patriarchalemque sedem sortita, secundum locum post Romanam Ecclesiam, quem priùs Alexandrina habuerat, obtinuit. Ex hoc regnum Romanorum ad Græcos trāslatum inuenitur, mansitque propter antiquam vrbis dignitatem solo nomine ibi, re hic, sicut Babyloniorum. Vide regno Christi crescente, regnum mundi paulatim imminui. Igitur dum ciuitas Christi multis modis proficeret, pacéque exteriùs ab hostibus haberet, hostis humani generis diabolus intus eam lacescere attentat. Dū itaque Petro persecutionis tēpore martyrio coronato, Achillas Alexandrinam sedem gubernādam suscepisset, hoc in pace Ecclesiæ defuncto, eandē Alexander regebat Ecclesiā. Huius dieb⁹ omniū spurcissimus Presbyter Arrius, nefandissimam hæresim de inæqualitate Trinitatis condidit. Contra quem celeberrimum illud Nicænum congregatur concilium, damnatoque ibi cum fautoribus suis Arrio, fides catholica in præsentia principis roboratur. Fuerunt his diebus clarissimi regni Christi principes Paulus & Antonius primi Eremitæ, quorum prior persecutionem Decij fugiens, ac in desertis latitare cupiés, necessitatem vertit in voluntatem: ibique continentissimè viuens, plenus dierum moritur, animaque eius inter choros Prophetarum & Apostolorum deducta cernitur ab Antonio. Alter verò & ipse sanctissimæ, & arctissimæ vitæ, mulris ad arctioris vitæ zelū prouocatis, in pace quieuit. Circa idē tempus Helena Constantini mater crucem Domini Hierosolymis inuenit: mediaque parte eius ibi relicta, alteram ad vrbem regiam transportauit. Vnum quoque sacrorum clauorum fabricari fecit, ac inde filio suo Augusto frenum compegit. Prophetiam ibi impletam esse volunt, qua dicitur. *Et erit quod in freno est, sanctum Domino.* *Zacha. 14.* Eodem tempore vlterior India occasione duorum puerorum, quorū vnus Edisius, alter Frumētius vocabantur, verbi Dei semina accepit, vbi & postmodum Frumentius eius episcopus ordinatus, multis virtutibus claruit. Gens quoque Hiberorum, quæ sub axe Pōtico jacet, mulieris captivæ occasione, fidem recepit. Quæ qui plenius scire desiderat, in ecclesiastica Hieronymi historia inueniet. Constantinus ferocissimam gentem Gothorum in Sarmatarum regione deleuit. Dalmatium verò fratruelem suum, Galli & Iuliani fratrem, Cæsarē fecit. Ipse autem cùm in Persas ire proponit, in via publica juxta Nicomediam, republica bene ordinata, ac filiis suis tradita 30. imperij sui anno moritur. *Orosius habet in villa.*

CAPVT VI.

De principatu filiorum Constantini, qualiter Constantius in Arrianam hæresim inciderit, de morte Arrij, & sacerdotio Athanasij.

ANno ab incarnatione Domini 341. Constātino successit cum duobus fratribus Constante, ac Constantino, Constantius filius suus, 35. ab Augusto. Hic à quodam presbytero Arij discipulo deceptus, in Arrianam hæresim incidit. Causa autē erroris hæc fuit. Soror patris sui Augusti moriens, prædictum presbyterum fratri cū summa diligentia commendauerat. Cùm ergo & ipse in suburbana villa Nicomediæ moriens inter filios regnū partiretur, Constantius, cui regnum Orientis sorte deuenit, forte aberat. Cui testamentum pater per Arrianum illum misit, obtestans eum, ne alij traderet. Presbyter cum testamento regnum tradens Constantio, intantum familiaris efficitur principi, vt facilè veneno perniciosissimi dogmatis imbutum, eum ad suam sectam traheret. Eusebius Nicomediæ episcopus, eodemque veneno infectus, Arrium, qui ob perfidiæ suæ virus, ab Alexandro episcopo venerabili Alexandria pulsus erat, reuocari, conciliumque congregari suadet: & sic iussu principis, tam Alexander, quam Arrius ad audientiam Constātinopolim vocantur. Itaque tota nocte vir Dei Alexander in oratione jacens, causam ecclesiæ Domino commendabat. Manè facto Eusebius Arrium ad Ecclesiam vocat. Qui dum in itinere humanæ necessitatis causa, ad secessum declinaret, justo Dei judicio, blasphemiæ, ac fœtidæ mentis pœnas soluens, in fœtido, ac turpi loco euisceratus moritur. *Arij mors turpis.* Fautores sui pudore ac cōfusione pleni, diffugiunt. Imperatorem verò, rē gestam celando, per eunuchos contra catholicæ fidei doctores ampliùs accendunt. Non multis post diebus Alexandro mortuo, Athanasius substituitur. Hic feruentis ingenij, & in ecclesiasticis negotiis vigilantissimus, non solùm contra hæreticorum versutias solertissimus fuit, sed & contra imperatorum potantiā fortissimus extitit agonista. Cujus virtutes, agones, & labores qui scire vult, legat tripartitam historiam, siue ecclesiasticam, à B. Hieronymo scriptam.

CAPVT VII.

De morte Constantini, ac laboribus Athanasij.

COnstantinus, dum Constantem fratrem suū bello insectatur, non longè ab Aquileia juxta Alsam fluuium, à ducibus ejus occiditur. Cōstantius, occiso Constantino, solus Orientem, Constantia

Constante Occidentem habente, tenuit. Nam Dalmatius Cæsar patruelis eorum, à militibus ante occisus fuerat. Igitur hæretici verentes, ne forte si Athanasius adeundi principem locum haberet, catholica eum imbueret fide, circumventio prius Augusto, Athanasium sceleratum, & flagitiosum mentiuntur. Ostenduntque in argumentum cuiusdam Arsenij brachium, quod ab ipso magicæ artis gratia, præcisum dicebant. Quod idcirco fecerunt, quia præfat' Arsenius ab Athanasio certis de causis de Ecclesia pulsus, vbi esset, ignorabatur. Itaque iussu Imperatoris apud Tyrum congregatur Concilium, positoque in causa Athanasio producitur Arsenius. Qui dum vtrasque manus haberet, calumniatorum apparuit mendacium. In eodem etiam Concilio meretrix, quæ se ab eo corruptam fateretur, inducitur. Sacerdos Christi Timotheum presbyterum suum monet, vt pro se loquatur. Ille verò, dum quæreret ab ea, si ipse scelus hoc perpetrauerit, Tu inquit, in illo loco fecisti. Tū omnes ridiculosus pudor habere cœpit; nec propterea persecutio principis in Athanasium cessauit: quinimo post multa pericula ad fratris Imperium in Occidentem eum fugere compulit. Atque humanè susceptus, honorificè habitus, ac postmodum in cathedram suam potenter remissus est. Ibidem manens in Ecclesia Treuerorum sub Maximino eiusdem Ecclesiæ Episcopo, *Quicumque vult*, à quibusdam dicitur edidisse.

Hæreticorū in Athanasium mendacia

Symbolum Athanasij.

CAPVT VIII.

De expulsione Liberij Romani Pontificis, de Victorino & Donato, de aliis præclaris sacerdotibus, & persecutionis immanitate.

EO tempore Liberius Romanus Pontifex habita cum Imperatore disceptatione, in qua eùm Constantius eum tamquam suæ ciuitatis Episcopum primò commonendum, post obiurgandum putauit, in exilium traditur, Felixque diaconus suus ab hæreticis ei subrogatur. Inter hunc Liberium & Siluestrum medius sedit Iuli'. Iisdem diebus Victorinus Rhetor, & Donatus Grammaticus Romæ clari habentur. Florueruut tunc ciuitatis Dei principes Paulinus Treuerensis, qui Maximino successerat, Dionysi' Mediolanensis, Eusebius Vercellensis, Hilarius Pictauiensis Episcopi. Qui omnes ob fidei Catholicæ testimonium in exilium missi fuerunt. Ex quibus Hilarius non solum verbo & exemplo Ecclesiam Dei informauit, sed etiam multa scripturarum monimenta Gallicanam subtilitatem & eloquentiam redolētia, reliquit. Pulso de sede propria Athanasio Georgius procaciter Episcopatū sibi vendicabat. Antiochena & Ierosolymitana Ecclesia his malis plurimùm laborabant. Non solum autem illæ, sed vbique terrarum diffusa ciuitas Christi his malis infestius angebatur.

Pontifices illustres.

CVTAP IX.

De morte Constantis, & vltione super hoc fratris sui Constantij: de Iuliani apostasia, & morte Constantij.

COnstans autem aduersus Saporem Parsarū Regem, qui Mesopotamiam inuaserat, vario euentu nouem gessit prælia. Nouissimè dum indisc. ete pugnam adorīri cogitat, noctè victus aufugit, ac postmodum in oppido Helena iuxta Hispaniam dolo Magnentij occisus est. Magnēti' apud Augustudunum Imperium inuasit. In Illyrico Veretanionem quendam senem Imperatorem militibus creant. Nepotianus Constantini sororis filius imperium vsurpans à Magnentianis militibus opprimitur. Igitur dum Constantius vlcisci fratrem statuit, Veratrionem quidē primò purpuram deponere compellit: & post Magnentio bellum indicit: pugna horribilis cū maximo Romanorum detrimento committitur. Magnentius tamen victus non multò post apud Lugdunum seipsum interfecit. Decannius etiam frater ejus, quem ipse in Gallus Cæsarem fecetar, laqueo se apud Senonas suspendit. Constantius verò Gallum patruelem suum Cæsarem factum tyrannicè agentem occidit. Post hoc Iuli anum fratrem Galli Cæsarem legit, ac in Gallias misit. Hic primo Clericus ab Augustis factus, Lector ordinatus, à peruersis hominibus deceptus, militiæ cingulum sumpserat. Iulianus oppressas ab hoste Gallias, fusis Alemannis, ac Germanis Rheno flumine seiunctis, in priuten statum restituit. Dumque his clarus successibus in templum quoddam veniret, corona subitò super caput ejus cecidit. Quo viso milites imperium sibi à diis hoc omine affirmant auguratum. Qua vesania priorisque prosperitate deceptus Iulian' Augusti nomen vsurpat, sidemque Christi abdicat. Inter hæc Constantius aduersus Parthos procinctum mouerat: sed Iuliani fraude comperta, dum ad ciuile bellum reuertitur, anno imperij sui 24. in via moritur.

Primordia Iuliani Apostatæ.

Imperium vsurpat.

CAPVT X.

De persecutione astuta Iuliani, & ciuibus Christi, qui ei viriliter restiterunt: & ad vltimum quomodo, & vbi percussus fuerit Iulianus.

ANno ab incarnatione Domini 364. Iulianus Constantio mortuo 36. ab Augusto Imperium assumpsit. Hic primò velut antecessoris sui facta arguēs, Episcopos ab exilio reuocari iubet; pòst verò Ecclesiam Dei arte potiùs quàm vi persequi intentat. Denique tamquam religionis consideratione remouendos eos à ludis, & à sacramento militiæ arcendos, postremò ab omni possessione terrena; vt pote quib' lex propria, dicat *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*, cohibendos decreuit. Templa verò Paganorum aperiri iussit, fastigia imperialia, vt potecocos, eunuchos, tonsores, publicum cursum caballorum, & mulatum, tamquam philosophus amputauit. lectionique, nocte vigilans & scribens, die scripta in Senatu recitans, operam dedit. Vnde & Philosophos super omnes amplexatus fuit, solusque Imperator post Iulium Cæsarem Philosophiæ studium coluit. Scriptis vero suis non solum antecessores suos Imperatores, sed etiam Christianos lacerauit. Vnde de ipso Socrates in tripartita historia sic ait: Vt cocos atque tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen imperatoris egit: vt autem detraheret atque laceraret, neque imperatoris fuit. Ea tempestate præclari ciuitatis Dei ciues fuere Miletus Antiochenus, Marions Chalcidonensis, Basilius Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus Episcopi. Quorum vnus Marinus prouectus ætate & moribus, oculisque imbecillis, Iuliano in vrbe re... Fo tunæ sacrificanti in faciē restitit, eum ... impium, & sine Deo, apostatamque, vt Sozomenus in tripartita refert historia, vocare non ... Cui dum Iulianus tamquam philosophicæ patientiæ, nihil aliud quàm

Doli Iuliani.

Luc. 14.

Marinus Iuliano in faciē resistit.

cæcitatem improperasset, dicens. Neque Galilæus Deus tuus te curare potest, respondisse fertur Ego Deo meo, pro cæcitate gratias ago; quia hoc ideo est gestum, ne te videam pietate nudatum Basilius verò & Gregorius ex philosophica & Eremitica vita ad culmen sacerdotij assumpti, non solum huic tyranno, & Valenti hæretico, authoritate Pontificali resistere sed & scripturarum suarum monimenta, vtilia admodum, & profutura Ecclesiæ Dei reliquere. Iulianus ex subtilitate ingenij philosophos sectari volens, in tantam super se leuatur vesaniam; vt juxta Pythagoram spiritum Alexandri in se requieuisse diceret; ipseque ad instar ejus totum orbē sibi subjugare pararet. Hujus rei gratia dum aduersus Persas procinctum moueret, à quodam in insidias vocatur. Vbi dum ex sterilitate locorum miles deficeret, ipse telo in incertum misso, post annum & menses octo ex quo imperare cœperat, ex quo vero Cæsar ordinatus fuerat, anno 7. ætatis 31. ictus interiit. Fertur de ipso, quod cùm iaculum contra se venire videret, ex diuina id animaduersione fieri cognoscens, non ad pœnitentiam motus; sed ad obstinationem deuolutus, ore blasphemo dixerit. Vicisti Galilæe, Hoc enim nomine Christum vocare solitus erat. Sic ergo Dominus ciuitatem suam impiissimo tyranno, qui Christianorum sanguinem diis suis vo-

Iulianus à S. Mercurio occisus creditur.

uerat, ad plenum liberauit. Legitur in vita B. Basilij, ex precibus ejusdē sancti viri, eo quod Cæsaream Capadociæ, cui præsidebat, in reditu funditus delere decreuerat, hoc telum à B. Mercurio martyre cælitus missum: in argumentumque hujus rei, fertur: quòd juxta ejusdem martyris tumbam jacebat, cruentum mane dicitur fuisse inuentum. Quia verò Porphirius & Calixtus, & ceteri fautores ejus, sapientiam pietatemque Iuliani prædicant; qualia post mortem ejus simulacra magicæ artis gratia instituta inuenta fuerint, breuiter aperiam. Ait ergo Socrates in tripartita hoc modo. [Cumque mortuus fuisset, & impio pius successisset in imperium: ingredientes in templum viderunt mulierem à capillis appensam, extensas habentem manus; cujus vterum aperuerat, vt Persarum victoriam in jecore eius inspiceret. Hoc scelus in Carris inuentum est. Verùm in Antiochia plurimas arcas in palatio aiunt fuisse repertas, humanis capitibus

Magica opera Iuliani.

plenas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorum. In qua ciuitate comperta nece eius, non solùm in Ecclesiis nostros, sed & in theatris paganos exultantes resultasse, præfatus scriptor commemorat, & clamasse. Maxime fatue, vbi sunt nunc tua vaticinia? Vicit Deus, & Christus ejus.

Capvt XI.

De principatu Iouiniani Christianissimi & orthodoxi a illius: & ad vltimum quomodo, vel vbi obierit.

Anno ab incarn. Dom 366. Iuliano mortuo, ac in summo discrimine posito milite, Iouinianus, natione Pannonius, vir Christianissimus, votis omnium petitur. Qui dū se gentilibus, eo quod Christianus esset, imperare non posse diceret: & ipsi se Christianos affirmabant. Iouinianus ergo 37 ab Augusto imperator creatur Hic pro exercitus periculo, cum Sapore rege Persarum fœdus Romanis quidem inglorium, sed temporis congruum iniens, tradito quondam oppido, cum superiori parte Mesopotamię, militem redemit. Cumque esset catholicus, Episcopos à Constantio in exilium trusos ad proprias sedes reuocauit: templa deorum claudi fecit, ac sacerdotes eorum fugauit. Athanasium verò catholicæ fidei defensorem, vt eū fide imbueret, scripto rogauit. Cui ille assumptis probatioribus Episcopis, rescripsit in hunc modum. Piissimo, atque clementissimo victori Augusto Iouiniano, Athanasius, & reliqui Episcopi conuenientes ex persona omnium Episcoporum Ægyptiorum, Thebaidis, & Lybyæ. Decet Deo amabilem principem discendi habere voluntatem, desideriūque

Athanas. & aliorum literæ ad Imper.

cælestium. Sic enim & cor habes in manu Dei, & Imperium multis annorū curriculis gubernabis. Volente igitur à nobis tua discere pietate catholicæ Ecclesiæ fidem, gratias ob hoc Domino referentes, curauimus, vt prolatā ab omnibus Patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hanc enim quidam repudiantes: nobis equidem frequenter insidiati sunt: eo quod Arrianæ non consentiremus insaniæ. Arrius enim quidam, eiusque sectatores irrupere, & impietatem aduersus eam introducere tentauerunt, dicentes ex nō extantibus, & creaturam atque factutam, conuertibilemque esse filium Dei: plurimosque per talia seduxerunt; ita vt etiam qui aliquid esse videbantur, blasphemia huiusmodi traherentur] Et post pauca. [Necessariò considerantes læsionem, quæ huiusmodi causa contra populū generatur; offerre tuæ pietati confessionem concilij Nicæni curauimus.] Est autem hæc Nicæni concilij fides. [Credimus in vnum Deum patrē omnipotentem &c. Eos autem qui dicunt, erat quando non erat, & antequam nasceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus est, aut ex altera subsistentia, vel substantia, dicentes esse, aut creatum, aut conuertibilem aut mutabilem Filium Dei: hos anathematizat sancta catholica, & Apostolica Ecclesia] Quas literas imperator legens, gratanter suscepit, fidemque catholicā datis roborauit edictis. Legem etiam, qua sacratum virginum non solùm raptores, & violatores, sed & impudici inspectores capite plecterētur, promulgauit. Verùm Athanasius ad imperatorem Antiochiæ morantem venit, eumque, familiari vsus colloquio, de fide catholica informauit. Ipse christianissimus princeps ab Antiochia Tharsum Ciliciæ venit: ibique antecessoris sui Iuliani corpus honorificè sepeliens, consul vocatus est. Inde ad Illyricum digrediens, ac per Galatiam iter agens, in domo quadā nuper calce illita dum prunæ ponerentur, ex calore prunarum, & nidore parietum suffocatus, immatura morte 33. ætatis suæ anno, imperij verò 8. mēse, regno simul, & vita perfunctus obiit.

Mors Iouiniani.

Capvt XII.

De Imperio Valentiniani, eiusque industria sub Iuliano: de fratre suo Valente.

Anno ab incarnatione Domini 368. Valētinianus itē Pannonius, ac mediocri stirpe ortus, sed animi ac corporis magnitudine valens & vrbanus, 38. ab Augustu, consensu militum in Nicæa assumpsit imperium Is cū sub Iuliano Augusto millenarius, ac circa palatium constitutus esset; ipso quodam die Fortunę templum ingrediente, ministrisque templi introeuntes gentili ritu purificare volentibus, dum imperatorem præcederet, guttam forte aspersionis in chlamyde habuit. Quod ægre ferens tāquam eiusmodi non purgatus, sed pollutus ex-

piationibus, ministrū templi, verè fortis & strenui militis officium gerens, pugno percussit. Ob quam causam à Iuliano à militia crusus, custodiæque mancipatus, post eius mortem, iuxta promissum Domini, centuplum recipiens, pro militia imperium est adeptus. Hic Valentem fratrē suum imperij socium legit; Procopium etiam tyrannum cum complicibus suis occidit. His diebus terræmotus maxim⁹ pelagus quoque excussit; quod plurimas insulas & vrbes inuoluit.

CAPVT XIII.

De filio eius Gratiano, Synodoque Illyrica.

Anno imperij sui 4. Gratianum filium suum Imperatorem fecit. Tunc apud Attrebatas vera lana pluuiis mixta descendisse dicitur. Valentinianus Auxentio Mediolanensiū Episcopo defuncto concilium conuocat Episcoporum: habitoque cohortationis verbo, eos Pontificem eligere suadet. Cumq; clamore oborto alij hunc, alij illum peterent: Ambrosius tandem præses & catechumenus ab omnibus expostulatur. Videns ergo Princeps vota omnium in eum concurrere: baptismi gratiam primùm consecutum Sacerdotem eum ordinari præcepit. Sic Ambrosius, qui non solùm factis, sed & dictis & scriptis plurimū Ecclesiam Dei postmodum fecundauit, baptismi simul & sacerdotij dona suscepit. Verùm Imperator in Illyrico Synodum congregauit: ibique Nicæno Concilio confirmato, ipse cum sociis regni Augustis scripsit hoc modo. [Imperatores maximi, pij. victores, Augusti, Valentinian⁹, Valens, & Gratianus, Episcopis diœcesens Asiæ, Phrygiæ, Catophrygiæ, Pacatianæ, in Domino salutem. Tanto Concilio in Illyrico celebrato, & subtiliter habita quæstione de salutari verbo: ostenderūt tot beati Pontifices Trinitatem consubstantialem Patris, & Filij, & Spiritus sancti: quam nequaquam declinantes, iusta mysteria religionis magni Reges exerceant. Hanc ergo prædicari decreuit nostra quoq; potentia: ita tamen, vt non dicant aliqui, Sequimur religionē Imperatoris hanc patriam gubernātis: & non illi potiùs obedientes, qui nobis salutis mandata contradidit. Euangelium namque Christi nostri sic ait. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.*

Imperatorū litera pro fide Catholica

Matth. 22.

CAPVT XIV.

De morte Athanasij, patribus Ægipti, & Episcopatu Moysi, & errore Valentis, victoriaque Valentiniani, & morte eius.

His diebus Damaso post Liberium in vrbe Roma sedente, Athanasius post multos agones 46. sui Pontificatus anno, beato fine quieuit, Petrumque tentationum suarum sibi sociū substituit. Quem Lucius Arrianus sedem inuadens Romam fugauit. Per idem tempus florebat Ægyptus multis sanctorum millibus, ex Antonij discipulis in eremo philosophātibus. Ex quibus duo Macharij, Isidorus, Pambos, Moyses, Beniamin, Scaron, Helias, & Paulus, Hilariō, Pachomius, Ioannes, & alij quamplures, signis & prodigiis apostolicis cæteris mortalibus emicuebant. Quorum virtutes, vitamque continentissimam, ac humanam fragilitatē transcendentem, atque labores qui scire cœpit, legat Hieronymum; & eam, quæ tripartita vocatur, Vitam patrum. Ex quibus Moyses dum ad Episcopatū traheretur, Lucioque tamquam Alexandrinorū præsuli consecrandus offerretur, publicè hæreticum eum nominans, pollutas & cruentas manus, quibus sanctos, & orthodoxos pro fide catholica in exilium miserat, sibi imponi abnuit; & ab Episcopis qui exulabant, sacerdotium suscepit. Interea Valens imperator, qui primò catholicus fuerat, amore vxoris, tamquam Eua sua illectus, fraudeque Eudoxij Constantinopolitani episcopi Arriani circumuentus, ab eo baptizatus, in Arrianam hęresim incidit; atque ad infelicitatis suæ cumulum, misertimo interminando ad seruandū impietatis dogma se obligauit. At Valentinianus fortissimam gentem Saxonum, Francorum terminum inuadentem, bello pressit. Borgondiones etiam, qui quondam à Druso Tyberio subacta interiori Germania, inde progressi Gallias occupauere, graui prælio deuicit. Ipse verò dum contra Sarmatas, qui Pannonias occupauerant, bellum parat, anno imperij sui 11. apud Brictionem oppidū moritur.

CAPVT XV.

De principatu Valentis cum filiis Valentiniani, persecutioneque eius, & victoria Gratiani.

Anno ab incarnatione Domini 383. Valēs 39. ab Augusto Orientis imperium rexit, Gratiano, & Valentiniano, Valētiniani filiis, regnum Occidentis gubernantibus. Hic Arrianorum, vt supra diximus, errore deceptus, legem dedit, vt monachi ad militiā cogerētur. Vnde mult̄i in Ægypto milites Christi, dum terreno regi militare recusant, martyrio coronātur. Inter hęc Necromantiæ arte, quis post eum regnator⁹ foret, perscrutatur: monstratisque sibi quatuor literis t. e. d. s. omnes quos has literas in capite nominum habere comperit, necari fecit. Ex quo factum est, vt Theodosium comitem, Theodosij, qui pòst imperio præfuit, patrem, quamuis ab eo contra Sirmium missus, tam ipsum Sirmium, quàm ab ipso Maurorum gentes in seditionem concitatas deleret, occidi præceperit. Qui priùs apud Carthaginem baptismi consecutus gratiam, percussori sponte iugulum præbuit. Interea Gratianus Christi fretus auxilio, apud Argentariam Galliæ oppidum, cum paruo Romani militis detrimento, plus quàm 30. Alemannorum millia fudit.

Orosius Firmum habet.

Argentaria

CAPVT XVI.

De Gothis, & Hunis, qualiter Gothi à Valente Arriani effecti, ipsum postmodum cremauerunt.

Circa idē tempus controuersia in regno Gothorum, inter Fridegernum & Athalaricū orta, Fridegernum debilioris causæ gratia Romanorum auxilium postulare compulit. Qui dū ad Valentem venisset, accepto ab eo milite, Athalaricum in fugam vertit. Volens autem beneficia recompensari principi, eius perniciosum dogma amplexatus est. Et hinc Gothi Arriani effecti sunt. Gulfilas Gothorum Episcopus literas tunc Gothicas inuenit; in quas cum diuinas scripturas vertisset, ac in regno Athalarici prædicare cœpisset, Athalaricus eo quod paganus esset, multos ex eis suppliciis affecit, quos Arriani pro martyribus venerātur. Non multò pòst Gothis iam inter se pacatis, Hunorum gens horribilis, tamquam ex incubis & meretricib⁹, vt Iordanis refert, originem trahens, ducatu cervæ de Meotidis paludibus egressa, fortissimam gentem Gothorum, cum rege suo Hermanarico, intantum

Vnde Gothi facti sint Arriani.

terrore, vt præfatus rex, qui multas ante nationes domuerat, tum huius gentis horrore, quàm inflicto sibi à quodam suo milite vulnere fraudulentior, 100. & 10. annorū mortuus sit. Ostrogothorū hūc regē fuisse describit Iordanis. Duo enim regna Gothos habuisse, quorū aliud Visigothorū, aliud Ostrogothorū, præfat⁹ scriptor, qui & ipse Gothus erat, cōmemorat. Post mortē Hermanerici, fracti animo Gothi, rursus ad Valentem mittunt, locum habitationis petunt. Quibus Valēs in Thracijs habitare concessit. Porro dum ex odio & inuidia vicinorum incredibili fame laborarent, vocati à quodam duce dolo ad conuiuium, insidias primò præcauentes, ipsos qui eos inuitauerant, sternunt: pòst tota terra igne, & ferro depopulata, vbique diffunduntur. Contra quos Valens ab Antiochia procinctum mouens, sese pœnitentia ductus, catholicos ab exilio reuocari iubet Episcopos: ipse tamen à perfidia sua propter iusiurandū non recessit. Pugna in Thracia conseritur, vbi dum Romanus fugatur exercitus, imperator sagitta sauciatus, in cuiusdam villulæ casa fugiens, latitare voluit. Quē insequentes Gothi anno imperij sui 15. post mortē verò fratris sui 4. cum casa pariter incendunt. Iusto Dei iudicio id factum creditur; vt qui eos veram fidem petentes, igne perfidiæ accenderat, ipse ab eis igne materiali accensus, cōmuni quoque careret sepultura.

Valens iuste Dei iudicio comburitur.

Capvt XVII.

De Imperio Gratiani & Valentiniani post mortem patrui, & Theodosij à Gratiano in regnū assumpti: de secunda synodo habita sub Damaso: de morte Athalarici, exercitu Valentis, & ejectione Valentiniani.

ANno ab incarnatione Domini 383, Gratianus 40. ab Augusto, imperium quod cum Valente ante habuerat, cum Valentiniano fratre obtinuit. Qui reipublicę subuenire volens, Theodosium natione Hispanum, fortem, ac religiosum militem, apud Syrmium purpura indutum, imperatorem Orientis fecit. Huius diebus synodus secunda 150. Episcoporū sub Damaso Papa, aduersus Macedonium, & Sabellium, quorū prior Spiritum sanctum per Filium factum dicebat, alter verò sine personarum differentia eundem Patrem, quem & Filium esse asserebat, in vrbe regia congregatus: damnatisque & anathematizatis simul cum Arriana hæresi hæresibus, fides confirmatur catholica. Theodosius verò tam virtute, quàm prudentia, Gothorum gentes deuicit, fœdereque cum Athalarico rege eorum inito, ipsum ad se Constantinopolim vocauit. Quò cùm venisset Athelaricus, diem vltimum clausit. Gothorum verò gentes virtutem & mansuetudinem principis videntes, Romanorum se subdidere imperio. Theodosius Archadium filiū suum socium imperij legit. Inter hæc Maximus arrepto per tyrannidē in Britānia imperio, Gratianum sexto post mortem Valentis imperij sui anno in Gallijs interfecit; fratrēque suum Valentinianū Italia expulit. Qui ad Theodosium fugiens, ab eo paternè excipitur.

Macedonij & Sabellij hæresis damnata.

Capvt XVIII.

De Imperio Theodosij, paceque Ecclesiæ, ac Sacerdotibus Christi: de triumphis, humilitate; ac de morte.

ANno ab incarnatione Domini 388. Gratiano interfecto, Theodosius 41. ab Augusto Romanorum imperium solus obtinuit. His diebus ciuitas Christi, sopitis tam forensibus, quàm ciuilibus malis, plenum gaudium, pacemq; perfectam habere cœpit. Floruerunt autem tunc illustres viri, moribus, vita, ac scientia graues, Martinus Turonorum Episcopus, Ambrosius Mediolanensium Antistes, Seuerinus Coloniensis Præsul, Hieronymus presbyter, Augustinus quoque catechumenus ab Ambrosio tunc baptizatus inuenitur. Itaque Christianissimus Imperator Augustū vlturus occisum, restituturus verò exulantem, aduersus Maximum, in Deo magis quàm in homine confidens, procinctum mouet. Quem in Aquileiensium finibus aggressus interemit. Quo viso Andegasius comes, qui eius fautor erat, semet mergendo necauit. Peracta victoria; Theodosius cū Honorio filio suo paruulo Romam venit: ibique ordinata bene republica, & Valētiniano Occidentis imperio relicto, Constantinopolim rediit. Porrò Valentinianus dum ad Gallias reuertitur, fraude Arbogasti ac Eugenij, laqueo, vt à quibusdam dicitur, suspenditur. Eugeniusque ab Arbogasto imperator creatur. Quidam tamen dicunt, eum proprijs manibus ex dolore hoc genus sibi mortis intulisse. Hic est Valentinianus, qui ab Ambrosio catechumenus factus, antequam gratiam baptismi perciperet, morte huiusmodi præuentus est. Qua de re prædictus Episcop⁹ epistolā lugubrē dictauit, quā sic incipit. *Ventrē meū doleo, vent. m. dol.* in qua ab eodem inuenitur dictum. *Quia quem in Christo renaturus eram, amisi: ipse verò gratiā, quam poposcit, non amisit.* Ex qua authoritate quidam nostri temporis Theologi diuinantur, post promulgatam sententiam Euangelij, quæ dicitur. *Nisi quis renatus fuerit,* &c. aliquos sine sacramento baptismi, vel effusione sanguinis, ob testimonium passionis Christi, vel attestatione Dominica saluari posse: sic ratiocinantes, quòd non alligavit Deus sacramentis potentiam suam: non bene considerantes quid secundū quid loquantur authores; quid opinando, quid asserendo, quid ex magnitudine doloris semet consolando. Quod tamen etsi verum sit, Dei potentiā regulis ecclesiasticis vel sacramentis non cohiberi: mihi tamen, qui Christiana regula stringor, necessarium erit credere, præter hoc neminem posse saluari. Quare quamvis Deo tamquam omnipotenti, Iudæum vel Gentilem, vel non baptizatum sine effusione sanguinis, vt dictum est, attestatione propria possibile sit saluari: mihi tamen hoc credere erit impossibile: & ita diuina potentia in talibus non sibi, sed mihi alligatur. Et mirum, si hoc pietate ducti dicunt, quare nō eadem pietate hoc de paruulis sentiant. Quod si objiciunt, quòd isti tamquam adulti credere possunt, quod non illi: audiant, quòd illi solo originali delicto obligati tenentur, quod non isti. Restat ergo, vt nos cum illis, et illi nobiscum diuinam admittamur, in talibus non discutiamus potentiam: exclamantes cum Apostolo. *O altitudo!* & cum Propheta, *Iudicia tua abyssus multa.* Sed hæc hactenus. Morte Valentiniani comperta, Theodosius dum contra tyrannos exercitum parat, ad Ioannem Ægypti monachum, Eutropium eunuchum mittit, euentumq; rei à viro requisiuit. Cui ille prophetico (vt erat) plenus spiritu, plenam de tyrannis promisit victoriam. Igitur religiosus imperator fide potiùs quàm milite armatus, exercitum contra tyrannum mouet

Maximus vincitur ac perimitur.

Ierem. 4.
Ambros. tom. 5. concion. 2.

Ioan. 3.
An sine baptismo vel martyrio salui.

Rom. 11.
Psalm. 35.

præmissisque Gothis, quorum decem millia ab Arbogasto fusa dicuntur, & ipse cũ aliis iter peregit. Dum ergo in Alpibus conuenissent, tyrannique meliorem pugnandi facultatem in eminentiori loci haberent, Augustus totam noctem lacrymis & orationibus pervigilem ducens, Deo se committebat. Mane facto pugna conseritur, victusque tyrannus Eugenius captus interficitur, Arbogastes verò propria manu sibi injecta vivẽdi finem fecit. Quam victoriam meritis piissimi Imperatoris, ac orationibus Ecclesiæ à Domino impetratam, imber cœlitus missus, ventoque in ora hostium impulsus probauit. Quod etiã quidam ex paganis Poëta ex virtute Dei factum cõsiderãs, in laudẽ principis hujusmodi ꝓcecut⁹ est.

Claudianus *O nimium dilecte Deo, cui fundit ab astris*
Æolus armatas hiemes, tibi militat ether,
Et coniurati veniunt ad classica venti. Theodosius itaque omnibus bene compositis ac ordinatis, vndecimo post mortem Valentis imperij sui anno apud Mediolanum beato fine quieuit. Huc vsque Hieronymus Ecclesiasticam perduxit historiam. Hic est Theodosius, qui dum ex humana fragilitate Thessalonicenses effrænatè & sine sententia puniisset, ab Ambrosio Ecclesiæ liminibus arcetur. Quod ipse humiliter ferens, tamdiu à communione se abstinuit, donec lacrymis, ac bonis operibus pœnitẽtia peracta, à præfato Pontifice reconciliaretur. Ob tam præclarũ factum, sacerdos iste in prædicta ciuitate inter omnes Latinorum Confessores vsque hodie maximæ habetur venerationi.

Caput XIX.

De principatu Honorij & Arcadij: de Dirimachio monacho, Ioanne Chrysostomo, ac Theophilo, & Epiphanio: de transitu item Martini & Ambrosij.

Anno Domini 399. Honorius Occidentis, Archadius Orientis 42. ab Augusto loco, post mortem patris imperium sortiuntur: Damaso adhuc Romæ, Theophilo Alexandriæ, Ierosolymis Ioanne, Flauiano Antiochiæ, Nectario Constantinopoli sedẽtibus. His diebus Dirimachius quidam monachus ab Oriente Romam veniens, cùm gladiatorum ludum, vel potiùs insaniam religionis intuitu sedare vellet, à circumstantibus lapidibus obrutus, ac necatus est. Quo comperto Honorius eum quidem inter Martyres numerandum censuit: nefandum verò spectaculum huiusmodi de causa amputauit. Non multò pòst Nectario mortuo, Theophilus Alexandrinorum Pontifex cum aliis Episcopis ab Imperatore ad ordinandum regiæ vrbis Episcopum euocatur. Qui dum Isidorum presbyterum suũ præfatæ sedi præponere cogitasset, Ioannes Antiochenus ab omnibus petitur, ac contra voluntatẽ Theophili elect⁹, ab ipso tandem ordinatur. Vnde Theophilus ad depositionem eius semper laborabat. Iste Ioannes, qui & Chrysostomus, tãquam aurei oris propter eloquentiã vocatus, primò à Meletio Antiochiæ præsule Diaconus in eadem Ecclesia ordinatus, post eius mortem ad eremum se transferens, ibique per triennium Deo vacans, ab Euagrio Presbyter ordinatus fuerat. Fuit autem potens in opere & sermone, ad corrigendos mores vtilis; nimium verò seueritate & zelo Dei improuidus, nimiaque libertate oris: intantum vt à nescientibus arrogans putaretur, & profusus. Vnde postquam ad episcopatum venit, clericis suis, quorum mores corrigere nitebatur, intantum odiosus est factus, vt conspiratione inita, plurimis contra eum derogationibus vsi, furiosum eum dicerent, & procacem, ac tamquam sine testimonio degentem. Cui rei facere fidem videbantur, quòd nullum secum comedere patiebatur; quod tamen ob nimiam abstinẽtiam, qua sæpe caput & stomachum dolebat, fecisse tradunt. Porrò à populo, propter sermones quos faciebat, plurimùm amabatur. Qui quales fuerint, ex libris ejus, qui vsq; hodie manent in Ecclesia, conjici potest. Accessit ad inuidiæ suæ cumulum, quòd non solùm clericis asper fuit; sed etiam ipsius primores æquitatis zelo redarguere non dubitauit. Vnde factum est, vt Eutropiũ quemdam eunuchum, & consulem, principique familiarem, cuius consilio lex data, vt ad Ecclesiam confugientes inde traherentur, fuerat; cùm & ipse non multò post, iram principis fugiens, sub altari jaceret, publicè in ambone redargueret, ac contra eum increpatoriam ederet homeliam. Igitur occasione nacta, Theophilus Ioannem tamquam à suis destitutum omnimodis deponere moliebatur. Vnde non solùm proprias adversus eum opes armauit, sed etiam Episcopos, vicinos quidem colloquiis, remotos autem scriptis contra eum incitauit. Ex quo contigit, vt Epiphanium Salamine Cypri Episcopum, virum quidem sanctissimum, sed tamquã in eremo educatũ, simpliciorem conueniret, & occasione librorum Origenis, eum ad depositionem Ioannis sibi adsciscerer. Itaque præfatus sacerdos damnationem Origenis portãs, ad vrbem regiam venit, Ioannéque causa Theophili declinans, in propria habitauit mansione. Cumque ad eum Ioannes mitteret, rogaretque, vt ad se veniens, secum inter alios Episcopos maneret, Epiphanius respondit, nec se cum eo manere, nec secum orare velle, nisi in libros Origenis damnationem subscriberet. Quod differente Ioanne, inimici eius Epiphanio suadent, vt in Apostolorum Ecclesiam altera die collectione facta veniat, Origenis libros damnet, Ioannem tãquam Origenis defensorem coram populo infamet. Quo comperto, Ioannes Epiphanio hæc verba mandauit. Contra regulas multa egisti, ô Epiphani: primum quidem, quia ordinationem fecisti in Ecclesia sub meo jure constituta: deinde quia me nõ iubente in eis auctoritate propria celebrasti: rursus quia inuitatus excusasti, & nũc denuo in te ipse confidis. Quapropter obserua, ne turbatio nascatur in populo, & huius rei periculum ipse suscipias. Quo audito Epiphanius recessit, Ioanniq; vt quidam aiunt, remandauit. Sperò, quòd non morieris Episcopus. Ad quod ille respondisse fertur. Spero te ad tuam patriam non redire. Vtrumq; impletum est. Nam & Epiphanius in via mortuus fuit, & Ioannes post paululum depositus. Post hoc Ioannes ad correctionem Eudoxiæ Augustæ, eo quod Epiphanium contra eum armasset, more suo sermonem ad populum conflatum mulierum vituperatione plenum edidit. Quod illa grauiter ferẽs, marito suo conquesta fuit. Igitur Theophilus quasi iam Ioannem non solùm suis, sed & principibus odibilem factum deponere cogitãs, Episcopos in suburbio Chalcedonensi cõuocat, accusatores producit: eumq; tamquam responsurum ad ea quæ sibi objiciebantur, ad audientiam vocat. Verùm Ioannes vniuersalem synodum ad hoc fieri proclamabat. At ille dum iterum, atque iterum cum

Theophili in Chrysostomum odiũ vnde.

Epiphanij inter & Chrysostomum contẽtio.

Serm in decollat. S. Ioannis.

cæteris Episcopis eum evocaret, ipse vero in sua sententia perduraret, velut inobedientem Episcopatu eum deponendum decernunt: populus verò seditionem movens, reclamabat. Porro principe eorum sententiam confirmante, Ioannes depositus in exiliũ deportatur. Quod multi, etiam ex his, qui eum odio habuerant, videntes, misericordia moti, Ioannem calumniam pati dicebant; præsertim cùm cunctis jam claresceret, eum inuidia Theophili damnatum esse. Innocẽtius tunc Siricio, & Anastasio sacerdotio perfũctis, in vrbe Roma sedebat. Ioãnes propter terræmotum, qui in eius depositione insusitatiùs civitati accidit, postmodum à principe, & populo reuocatus, rursum Augustam latenter mordebat. Dumque illa rursum insidias pararet, famosissimam illam edidit homeliam, quæ sic incipit. *Rursusque Herodias vesanit, rursusque turbatur: denuo saltat, denuo caput Ioannis in mensario cupit accipere.* Qua de re magis exardescens Eudoxia, denuo eum deponi, & in exilium trudi fecit. Quod Innocentius audiens improbauit, ac clero ne alium eligerent, scripto demandauit. Verùm inter hæc Ioannes moriens, finem controversiæ imposuit. Sed & Theophilus nõ multò pòst vita decedens, Cyrillo sedem reliquit. Theophilus iste, quamuis in causa Ioannis reprehensibilis fuerit, tamen contra Arrianos & Antropomorphitanos, quorum hæresis nuper exorta Deum lineamentis corporeis circumscriptum dicebat, fortis athleta exitit. Hæc hæresis intantum simpliciores monachos & eremitas Ægypti infecerat, vt Alexandriam venientes, pro assertione veræ fidei, seditionem contra Theophilum excitarent: & nisi maturato præfatus põtifex consilio dixisset, video vos sicut vultũ Dei, concitatæ plebis furorem non evasisset. Circa idem tempus Honorio, & Archadio regnantibus, beatissimus præsul Martinus, & Ambrosius, ciuitati Dei vtilissimi sacerdotes, migrauerunt ad Dominum. Sed jam ad historiæ seriem reuertamur.

Homilia Chrysostomi — *Mors Chrysostomi & Theophili.*

Capvt XX.

De rebellione Gothorum, & perfidia Rufini & Gildonis, tuentuque Mazazel, morte Archadij.

IGitur Gothi post mortem Theodosij, dum à filiis solita munera non acciperent, consilio Rufini patritij, regem sibi creantes, à curia recedunt. Rufinus vero postmodum detectus, ante portas vrbis Constantinopolitanæ decollatur, caputque eius cum manu dextera ad ludibrium in vrbe circumfertur. Gildo etiã Africæ comes, cœpit nouis ausibus à Romanorum provincia Africam decidere. Contra quem Mazazel frater eius, cui ipse duos filios occiderat, cum exercitu mittitur. Mazazel ergo plus Dei, quam militis virtute hostem devicit, fusisque cum parua manu idest cum 5. millibus 70. millibus, tyrannum fugauit, qui etiam non multis pòst diebus strangulatus interiit. Porrò Mazazel rerum prosperitate, vt assolet, elatus, Ecclesias Dei persequi cœpit. Vnde justo Dei judicio, qui antea ipsum confitendo exaltauerat, nunc ipsum contemnendo humiliari debuit. Non multò enim pòst mortuus est. Archadius etiam imperator, vir mitis & quietus, 14. imperij post mortẽ patris anno vitam finiuit, Orientisque imperiũ filio suo Theodosio octenni reliquit, Anthemio præfecto, qui muro maximo vrbem regiam circumdederat, omnia disponente.

Mazazel successibus elatus punitur.

Capvt XXI.

De imperio Honorij, & rursum de seditione Gothorum, & irruptione Romanæ vrbis, sessioneque ipsorum in Gallia.

ANno ab incarnatione Domini 412. defuncto Archadio, Honorius 43. ab Augusto, occidentis imperium tenuit. Verùm Gothi Rufino ac Stilicone incitati, cum Alarico rege suo, qui lingua eorum ex genere Balthorum secũdæ post Amalos nobilitatis, Baltha, id est audax vocabatur, per Dalmatiam & Venetiam digressi, in Æmiliæ finibus castrametãtur: missaque legatione ad imperatorem, qui Rauennæ tunc fortè morabatur, terram habitationis superbè deposcunt; addẽtes, quod si gratis accipere non possent, vltro eam arriperent. Consilio ergo accepto, princeps terram eis versus Hispaniam, quæ ei rebellis erat, tradidit. Ad quam dum possidendam pergerent Gothi, Stilico patricius, & socer Honorij, eos fraudulenter insequitur, commissoque prælio, amisso milite, ipse in fugam vertitur. Qua de causa commoti barbari, ad Æmiliam, vnde digressi fuerãt, revertuntur: totaque igne ferroque vastata provincia, ad vrbem progrediuntur: quam etiam trepidam irrumpunt, datisque præceptis ne sanctorum loca violarẽtur, concrematis aliquibus vrbis regionibus, prædam innumerabilem diripiunt. Innocentius Papa tamquam justus Loth, ne pœnas peccatricis vrbis videret, Ravẽnæ morabatur. His diebus cùm Pagani cõtra fidẽ murmurarent; dicerentque Romam à diis in summo honore conservatam, Christianis temporibus dehonoratam, Augustinus librũ de civitate Dei scripsit, Orosius historiam suam texuit, Hieronymus ecclesiasticã historiam ab Eusebio scriptã, transtulit, duobusque libris appositis, vsque ad mortem Theodosij deduxit. Facta est autem hæc tam famosissima, quàm insolentissima irruptio vrbis per Alaricum, anno à cõditione eius 1164. ab incarnatione verò Domini 415. Et sicut suprà dixi, Romanorum regnum, quod Babyloniorum regno in multis similem ortum ac progressum habuit, juxta maiorum nostrorum supputationem, eodẽ à conditione sua ab Alarico, quo & illud ab ortu suo ab Arbato præfecto, anno, dehonoratum fuit. In eadem irruptione soror Honorij Placidia, inter aliam prædam capitur; quam postmodum Athaulfus in matrimonium sortitur. Inter hæc Constantinus Gallias occupans, Constãtem filium suum ex monacho Cæsarem fecit: sed non multò pòst tempore, pater apud Arelatum, filius apud Viennam, vita pariter & regno priuatur. Gothi verò Romanæ vrbis potiti victoria, per Apuliam & Campaniã, in Siciliam & Africam ire proponunt. Dumq; in confinio Brutiorum incautè mari se committũt, multos de sociis perdiderunt. Alaricus quoque vltimum diem clausit: quẽ intantum barbari dilexerunt, vt amnem Barentum juxta Consentinam civitatem de alveo suo derivarent: ipsoque ibi cũ multis copiis sepulto, occisis omnibus captiuis, qui huius facti conscij erant, amnẽ ad proprium alueum reduxerunt. Quo mortuo, tã hoc quàm priori infortunio perculsi Gothi, Athaulfum sibi Regem creantes, reuerti statuerunt: sicque per Romam redeuntes, ea quæ antea reliquerant depopulantur. Sed Athaulfus amore vxoris suæ Placidiæ, à finibus Romanorum cedit, ac in

Gothi Romæ sacris locis parcunt.

Babylonici & Romani imperij similis euentus.

Gallijs iuxta prouinciam Narbonensem, quam pòstmodum vir Dei Ægidius inhabitans, monasterio ex nomine suo, vt Villa S. Ægidij dicatur, dedit: in loco, qui vsq; hodie palatium Gothorum vocatur, consedit: sed postmodum à Constantio comite pulsus, in Hispania resedit cũ Gothis. Post quem tertius ab eo Vallia, qui Segerico successit, vicinas gentes, & præcipuè Vuandalos, qui & ipsi ea tempestate tunc in Hispaniã venerant, bello pressit.

CAPVT XXII.

De gestis Honorij in Africa, & inventione S. Stephani: de morte Hieronymi. De Romanis Pontificibus. & pace Augusti cum Gothis, morteq; ipsius.

HOnorius Erachlidem comitem Africæ cõtra Romam venientem per Marinum comitẽ vicit, & Carthaginem, vbi & postmodũ occisus est, fugauit: pacem etiam, adiuuante Constãtio, qui Constantinum & Constantem in Gallijs oppresserat, integram Ecclesiæ Dei reddidit in Africa. His diebus sub Innocentio Papa corpora sanctorum Stephani protomartyris, & aliorum, Luciano sacerdoti reuelata sub Ioanne Ierosolymorũ Episcopo fuere. Non multis pòst diebus, sub Bonifacio, qui Zozimo successori Innocẽtij substitutus erat, Hieronym⁹ presbyter 91. ætatis suę anno in Bethleem ad Dominum migrauit. Defuncto Bonifacio, Cælestinus sedit in vrbe. Vallia cum Augusto fœdus init, eique Placidiam sororem suam reddidit. Hucusque Orosius chronicas suas perduxit. Honorius 31. imperij sui anno, quorum duos sub patre, 13. cum fratre, reliquos cum filio fratris regnauerat, Romæ moritur.

Orosij chronicon hic terminatur.

CAPVT XXIII.

De gestis Theodosij iunioris, virtutibusque eius & synodo tertia. De bellis, quæ per duces suos gessit.

ANno ab incarnatione Domini 427. Theodosius iunior 44. ab Augusto, patruo mortuo solus regnauit. Huius virtutes in tripartita historia omnibus antecessoribus suis præferuntur. Inter quas & hoc commemoratur, quod ad instar Alexandri magni, dum in procinctu esset, ac ex feruore solis, & squalore pulueris fatigat⁹, siti laboraret, poculum sibi iocundissimum allatum, ne solus præ alijs reficeretur, renuit. Floruerunt diebus eius Ioannes Cassianus monachus, & eremita, qui Collationes patrum descripsit, & Germanus Antisiodorensis episcopus. Synodus etiam tertia sub Celestino Papa, vel eius successore Sixto, mediante Cyrillo Alexandrino, & Archadio episcopo ab Italia destinato, temporibus Iuuenalis Regiæ vrbis episcopi, ducentorum episcoporum, contra Nestoriũ, qui duas in Christo personas asserebat, Ephesi congregatur: ostẽsoque in duabus naturis Christi vnam personam esse, cum fautoribus suis Nestorius iusto damnatur anathemate. Theodosius contra Ioannem, qui Hesperiæ regnum inuaserat, Valentinianum amicæ suæ Placidiæ ex Constantio filium, adiũctis sibi Aspare & Ardabure socijs, cum matre in Italiam destinauit. At Ioannes, iuxta quosdam Asparis, & Ardaburis dolo, iuxta alios verò ducatu Angeli, Rauennæ necatur. Sicque respublica religiosi principis meritis, à tyranno liberatur. Hucusque Theodoritus Episcopus, & Socrates, & Sozomenus viri disertissimi, historias suas perduxerunt: quæ postmodũ in vnum volumen redactæ, & a Cassiodoro senatore per Epiphanium scholasticum à græco in latinũ versæ, à tribus auctorib⁹ Tripartitę historiæ nomen accepere.

Concilium 3 generale habitũ Ephesi.

Tres authores Tripartitæ historiæ à Cassiodoro collecti.

CAPVT XXIV.

De Valentiniano Augusto. Vuisegothis, & Ostrogothis. De factione Ætij, & Bonifacij, irruptione Vuandalorum in Africam, morteque Augustini.

OCciso tyranno, Theodosius Valentinianũ, cuius ope ciuile malum sedatum fuerat, remuneratione dignum iudicans, imperij socium legit, & Augustum statuit appellari. His diebus Vuisigothi in Gallijs habitabant Ostrogothi, & Gepidæ, ex quibus Auares & Longobardi descendunt, Danubium transeuntes, Gepidæ quidem circa Singedonem & Sirmium, Ostrogothi verò, qui priùs in Pannonia morati fuerant, exhinc in Thracia habitauerunt: vbi per 48. annos morantes, ad Occidentem iter flectunt. Vuandali autem sociatis sibi Germanis, cum Modigisilo duce Hispanias occupauerãt. Ea tempestate fuere duo insignes prætores, Ætius, & Bonifaci⁹; quorum Bonifacius comitatum Africæ ab imperatore accepit. Sed dũ fraude, & delatione Ætij Bonifacius apud Placidiam Augusti matrem iniustè accusatur, missi sunt contra eum duces Mauortius, & Galbio. Quibus à Bonifacio occisis, Sigisbaldus comes contra eum destinatur. At Bonifacius in Hispaniam transiens, alcitis Vuandalis, totam eis Africã tradit. Qui mox ferro, igneque terrã vastantes, vbique diffunduntur, & inter cætera mala Hypponensem vrbem, cui beatus Augustinus præsidebat, obsidione cingunt. Beatus autem præsul, ne excidium vrbis suæ videret, 3. mense obsidionis eius 76 ætatis suæ anno, migrauit ad Dominum. Non multo pòst elapso tempore, Placidiæ apparuit, falso sibi Bonifaciũ delatum fuisse: vocauitque eum ad se, & magistrum militum fecit. Vuandalis autẽ tradita parte Africæ, Romani pacem dederunt. His diebus Geisericus Vuandalorum rex Arrianus christianos affligens, Episcopos in exilium misit, Carthaginem inuadens, multis diuitijs, ac ecclesiasticis ornamentis spoliauit.

v. I G l'

CAPVT XXV.

De terraemotu Constantinopolitano, & Romano De inuitio tyrannidis Attila, morteque Theodosij.

ANno imperij Theodosij 30. terræmotus horribilis Constantinopoli fuit. Ob eam causam *Agios o Theos. agios ischyros agios athanatos, eleison imas,* Hoc est. *Sanctus Deus sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis,* dum à populo cũ Proculo Episcopo suo cælesti commonitione caneretur, terræmotus cessauit. Vnde ab imperatore, eiusq; sorore Pulcheria, vt per totum orbem canticum hoc cantaretur, præceptũ est. Roma quoque tunc ex terræmotu in multis suis regionibus corruit. His diebus Attila Hunorum Rex, occiso fratre Buda, tyrannidem exercendo Thraciam & Illyricum vastare cœpit Cui Theodosius datis 6. millib⁹ libris, promissis quoque singulis annis mille libris, à finibus suis exire persuasit. Ipse verò non multis pòst diebus, 41. imperij sui anno, post mortem verò patrui sui 46 apud Constantinopolim diem obiit.

Canticum, quod in adoratione canitur.

vel Bleda.

Caput XXVI

De principatu Marciani & Valentiniani, Synodoque 4. de tyrannide Attilæ, pugnaq; inter ipsum. & Romanos, & Gothos.

Anno ab incar. Do. 451. Marcianus consilio Pulcheriæ 46 ab Augusto Orientis imperium suscepit, Valentiniano in Occidente regnante. Huius diebus sub Leone Papa, Iuvenale Ierosolymitano, Anatholio Constantinopolitano Episcopis, quarta Synodus sexcentorum & 30 sacerdotum contra Eutychen regiæ vrbis Abbatem, eiusq; defensorem Alexandrinū quondam Episcopum Dioscorum, Verbi Dei & carnis vnam naturam dicentes, apud Chalcedonem congregatur, damnatisq; simul cum Nestoriana his hæresibus, fides Catholica diuinam in Christo & humanam naturam, sed vnam personam prædicans roboratur. Hæ sunt quatuor Synodi, quas se B. Gregorius vrbis Romæ Episcopus, vt 4. Euangelia, venerari testatur. Igitur regnantibus Marciano & Valentiniano Attila Hunorū rex, subiugatis sibi fortissimis Ostrogothorum, Gepidarumq; populis, aliisque plurimis gētibus; Macedoniam, Mesiam, Achaiam, Thraciam pervagatur. Dum ergo Romanos quoque & Visigothos, quorum priores ob antiqua suæ vrbis dignitatem, alios verò ob singularis fortitudinis virtutem æmulabatur, subiugare cogitat: timens, ne duæ hæ gentes aduersùs eum socientur: dolo, vt erat versutissimus, seiungere eas ab inuicem intendebat. Proinde missa legatione, tā ad Valentinianum Romanorū Augustum, quàm ad Theodoricum regem Gothorum literis, vtrisque verba pacis mandando: Romanis quidem, se non aduersùs eos, sed contra Gothos bellum parare: Gothis verò eadem de Romanis denuntians, vtrosque in alterutrum incitare voluit. Sed Ætius, qui tunc Romanorum patritius erat, fraudem Attilæ persensit: scriptisque ex persona Valentiniani ad Theodoricum Regem Gothorū literis, vt contra immanissimum tyrannum, ac totius orbis inuasorem ambo conuenirent, eumq; intimè monuit. Igitur Attila dū hoc modo procedere non posset, bellum Gothis apertè indicit. Qui pulsatis per legatos Romanis, Ætium patritium in auxilium accipiunt. Hinc ascitis sibi Frācis, Sarmatis, Armatianis, Burgundionibus, Saxonibus, Ripariolis, Brigonibus, multisq; Celticæ ac Germanicæ nationis, Gothis succurrit. Attila verò cum Ardalarico Gepidarum, & Vualamire Ostrogothorū regibus, ac innumeris turbis regum ac nationum procinctum mouet. In cāpis ergo Catalaunicis vterque consedit exercitus. Attila euentum rerum in extis pecorū perquirit: seque vincendum, sed in altera parte omniū potentiorem casurum, in fœdissimis inuenit præsagiis. Qua de re turbatur: sed de hoc, quòd ex alia parte virum potentissimum, quem ipse Ætiū putabat, occidendum intellexit, animatus, suos alloquitur: eosq; prioribus virtutis suæ fortunis consolandos denuntians, pugnam aggreditur. Romani eminentiorem locum habebant. Itaq; a nona hora diei fortissimis gētibus acerrimè vsq; ad noctem pugnantibus bellum protenditur. Theodoricus autem Gothorum Rex, iuxta quod Attilæ prædictum erat, hac illacq; ad exhortationem suorum discurrens occubuit. Attila in fugā versus, victum se prodidit; sed nec ... beneficio potuit id occultari. Mane facto Gothi R... suum requirunt: sed mortuo inuento, cum Thurismundo filio Regis in honore extruere parant ... Ætius timens, ne deletis Hunis Gothi in ... bizam clari Romam premerent · vocato ad se Thurismundo, Fratres, inquit, tui, qui domi ... manserunt, patris morte comperta, regnu ... inuadunt. Tu ergo reuertere, ne forte ipsi te præv... Sic Ætius iuuenem astutè circumueniens, ea qua dixi causa bello declinare, & ad propria redire edocuit. Fertur de Attila, quòd de sublimi ... pyrā fecisset: cui se, si hostes irruissent, inijcere cogitauerat. Ceciderunt in hoc famosissimo prælio, vt Iordanis refert, ex vtraque parte centū sexaginta quinq; millia, exceptis 15. millibus, qui in congressu Francorum & Gepidarum priori nocte corruerant. Thurismundus à suis rex creatus, consilio Ætij in patriam reuersus, Tholosam ingreditur.

Concilium 4. generale.

Attilæ gesta ac versutia.

Prælium famosum in cāpis Catalaunicis.

Caput XXVII.

De euersione Aquileiæ, & processu ipsius vsque ad Ticinum, donec monitu Leonis Papæ rediret.

Verùm Attila Gothis recedentibus securus factus, contra Romanos iter deflectit Aquileiaque Venetiarū metropolim, quæ in Adriatico sinu posita est, obsidione cingit. Quam dū multo tempore obsidens capere non valeret, cūque jam exercitus redire pararet, Attila juxta muros digrediens, ac secum quid ageret, mente pertractāa, ciconias ex vrbe fœtus suos trahere videt. Quo viso suos ad euersionem vrbis ampli' accēdens. Hoc, inquit, omnium prognosticum nobis est. Hæ inquam aues futuræ cladis præsagæ vrbem ruituram deserunt. Dixit, & instructis machinis, omniumque tormentorum generibus adhibitis, aggreditur vrbem, captamque funditus, ita vt vix vestigia maneant, deleuit. Ferunt quidam, quod vacuam habitatore vrbem inuenerit. Elapsi enim per mare ipso ignorante, in insula, quæ Venetia ex hinc ea Venetorum inhabitatione dicitur, translatis secum cum Patriarchali sede beati Hermagoræ primi illi' vrbis Episcopi reliquiis, habitare cœperunt. Vnde vsque hodie inter Gradenses & Aquileienses de Patriarchali dignitate lis esse cognoscitur. Tanta autē in obsidione huius vrbis & mora & multitudo fuit, vt miræ magnitudinis montem Vtinum dictum, quem ipse vidi, in modum aggeris ab exercitu comportatum, incolæ vsque hodie affirment. Alij tamen à Iulio Cæsare eundem montem factum tradunt. Attila his elatus successibus ceteras Venetiæ vrbes peruagando, & ad solum vsque prosternendo, Mediolanum quoque Liguriæ caput, ac Ticinum; quæ & Papia, crudeli animaduersione depopulatur. Post hoc dum Romam ire intentat, occurrente sibi Leone Papa, tam auctoritate, ac precibus Pontificis fractus, quàm exemplo Alarici, qui post captam vrbem non diu vixit, territus, ad propria reuertitur.

Augurium ex ciconiis.

Venetiarū origo.

Caput XXVIII.

De morte Aetij, & Valentiniani Augusti, irruptione Vandalorum in Romanam vrbem. De Paulino Episcopo, morteque Attilæ & Marciani Imperatoris.

Inter hæc Valentinianus Aetij virtutem æmulans, eum cum Boetio senatore necari jubet. Quapropter non multo pòst tempore ab ar... s ejus 30. imperij sui anno, è quibus cum Th... sio socero suo 25. cum Marciano ... quos imperauerat, vita priuatur. Quo mortuo Maxim... accepta vxore eius Eudoxia, Theodo... f... a, imp... orum

imperium vsurpat. At Eudoxia Gesericum Vandalorum ob hanc molestiam vocat. Quem dum venturum Romani cognoscerent, Maximū quidem, tamquam huius mali nocentiorem, tertio ea quo imperium inuaserat mense membratim discerpūt: & ipsi antiquæ nobilitatis & virtutis immemores, vbique diffugiunt. Post hoc Genserico vrbem tamquam habitatore vacuā irrumpere volente, Leo Papa occurrit in porta, eumque ab occisione ciuium, & incēdio vrbis abstinere precatur. Igitur barbarus vrbem quidē irrupit, spolia rapuit, ac per 14. percausorie dies. Eudoxiam cum filiabus duab' inter alios captiuos abduxit: ab incendio verò tantùm, & cæda ciuium, iuxta Sacerdotis monitum, abstinuit. Facta est autem hæc secunda ab Alarico vrbis irruptio à Vandalis 1204. à cōditione sua anno. Vandali capta vrbe per Campaniam diffundentur: caq; tota igne ac ferro vastata, nobilissimas eiusdem prouinciæ vrbes Neapolim & Nolam expugnant. Huius vrbis Episcopus sanctissim' Paulinus, pro redimēdis captiuis, quod in dialogo Gregorij pleniùs habes, barbaris se tradidit. Porrò Gensericus opibus Italiæ ditatus, Thrasimundo filio suo Valentiniani principis filiam copulauit. Cuius filius Hildericus, matris sequens monita, Catholicus fuit. Ceterùm Attila ab Italia digrediens, Honoriam Valentiniani principis sororem sibi dari cū rogasset, nec impetrasset: in terram suam cum indignatione reuersus, puellam sibi speciosissimam copulauit. Ob cuius amorem dum luxuriosè celebrat conuiuia, inebriatur: noctéque proxima iuxta puellā resupinus iacens, sanguine proprio effluente de naribus, suffocatur: maneq; facto à suis mortuus inuenitur. Iusto Dei iudicio id factum arbitror, vt qui semper humanum sanguinem sitierat, proprio quoque sanguine suffocatus interiret. Eadem nocte Marciano in somnis apparuit arcus Atilę fractus. Hic est Atila, qui, vt ait quidam, in concussionem gentium natus in mundo: terrarum omnium metus, superbus incessu, oculos circumferens, bellorū amator: ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius semel in fide receptis, forma brevis, lato pectore, capite grandiore, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simus naso, teter colore fuit. In exercitu eius fuisse quingenta millia Iordanis scribit. Hic etiam dum vbique terrarum discurreret, Vndecim millia virginum apud Coloniam Agrippinam martyrio coronauit: beatum quoq; Nicasium Episcopum Remis pro Domino occidens martyrem fecit. Non multo pòst tempore Martianus 7. imperij sui anno, fraude suorum Constantinopoli necatur.

S. Paulinus Nolanus.

Atila forma, & dispositio.

CAPVT XXIX.

De principatu Leonis in Oriente confusioneque Romani imperij in Occidente, morteque Leonis.

ANno ab incarnatione Domini 460. Leo Bissa ortus, ex tribuno militum ab Anatholio Patriarcha coronatus, 47. ab Augusto Orientis regnum accepit, filiumque suum Leonem regni socium legit. Porrò Occidentis imperium apud Rauennam Maioriauus acceperat. Quo quarto regni sui anno iuxta Dertonam ciuitatē occiso, Severus rursum Rauennæ absque iussu Augusti Imperium inuadit, quod per 4. annos vsurpans, Romę diem obiit. Quo mortuo Augustus Anthemium ex Patricio Cæsarem factum Romā misit. Hic Seruandum præfectū in Gallijs Imperium vsurpare volentem in exilium trusit, Patricium Romanorum eas demolientem occidi præcepit. Verùm Leo Zenonem generum suū Orienti, Basilistum quoque Verrinæ vxoris suæ fratrem Africæ præfecit. Cum Ostrogothis etiam pacem faciens, Theodoricum Theodemiri Voalamiri Regis fratris filium 8. annos habentem obsidem accepit, quem pòst tamen patri cum honore remisit. Inter hæc Ridice Patritius Anthemium quarto anno regni sui occidit; ipse verò post tertium mensem diem vltium clausit. Porrò Leo, viuo adhuc Anthemio, Olibriū ad vrbem miserat, qui regium nomen simul cum Placidia Valentiniani principis filia in vxorem accepta sumens; post 7. menses vitam simul finiuit & regnum. Post eujus mortem Rauennæ Licerius imperium assumit. Quo sequenti anno expulso: ac in Salona ciuitate Dalmatiæ Episcopo ordinato, Nepos patritius Nepotiani filius, Occidentis imperium rexit. Leo ergo Leonem Zenonis ex filia sua filium Imperatorem fecit. Ipso verò 11 imperij sui anno diem vltimum clausit. Hic paucis mensibus imperans patrem suum Zenonem Imperatorem creauit, ipse verò diem obiit. Porrò Basilicus magister Africæ vxorem suā Zenobiam Augustam fecit. Igitur dum Zenon ad vrbem regiam perueniens, à Senatu ac populo gratanter suscipitur, Basilicus depositis insignibus ad Ecclesiam fugit.

Euseb. Basiliscū habet

Glicerius apud Sabellicū.

CAPVT XXX.

De Imperio Zenonis in Oriente: de Augustulo Romano, & irruptione in vrbem Romā sub Odoacro.

ANno ab incarnatione Domini 476. Zeno genere Ysaurus 489. ab Augusto Orientis imperium sortitur. Porrò Occidentale, idest Romanum, Nepos tenuit. Hoc à regno pulso, Orestes patritius filium non jam Augustum, sed Augustulum Imperatorem Occidentis creauit. Itaque cùm Romanum Imperium, quod ceteris mundi regnis offuscatis solum regnare videbatur, cum & ipsi, peccatis exigentibus, iusto Dei iudicio ea qua alijs mensum erat gentibus mensura, remetiendum fuit. Odoacer natione Rhugus, ex vltimis Hunnoniæ finibus, cū Sciris Turcelignis Herolis ad inuasionem ejus procinctum mouet. Cui dum Orastes patritius in terminis Liguriæ occurreret, visa manu ejus territus aufugit, ac in Ticinumse contulit. Quem Odoacer insequens, capta vrbe occidit: ac inde per totam Italiā diffusa milite regium nomen vsurpat. Hic à terra sua egressus, dum per inferiores Noricę partes, vel superiorem Pannoniam transiret, vitū Dei Seuerinum Rauennatensium Episcopum; qui verbum Dei prædicās, iuxta radices Comogenis cellam construxerat, adiit, eumque de euentu consuluit. Qui prophetico vt erat plenus spiritu, omnia quæ postmodum euenitura declarauit, veraciter et prædixit. Augustulus patrem occisum, captamque ab hostibus cernens patriā, mente consternatus, sponte purpuram 11. regni sui mense cum regno pariter deposuit. Odoacer ergo nullo sibi resistente, victor vrbem ingreditur vt hostis, subiectamque sibi vt rex disponit. Postremò cum tota Italia seruitio suo mancipata par 14. annos vt Dominus graui seruitute premitur.

Vel Turingis.

Caput XXXI.

Exclamatio, brevisque imperij recapitulatio.

EXclamare contra rerum mutabilium miserias, tempore & loco exigente, cogimur. Ecce enim regnum illud maximum, ac potentissimum, ac quod solo nomine gêtes terrebat antè, orbem concutiebat, jam paulatim decrescendo, & ex prima irruptione, quæ sub Alarico facta est, dehonoratum, postmodum in conculcationem barbaris patuit. Et vt apertiora quæ diximus fiant, misera vrbs primò ab Alarico, 2. à Genserico capta tantũ, ac populata: nunc verò ab Odoacro non solum capta, sed iure principis in potestatem ac imperium per 14. annos lacrymabiliter subacta inuenitur. Et vide, quòd sicut superiùs dixi, non solum ortus ejus, sed & finis Babylonico similis apparet imperio. Illa post non multos annos conditionis suæ cœpit gentes subjicere. Hæc similiter cùm ad robustam venit ætatem, paulatim crescendo, ac primò vicinas vrbes subvertendo, pòst ad vlteriora se extendendo, ad totius orbis pedetentim apicem venit, Sed sicut nemo repente fit summus, vel præcipitanter de summo infimus: ita prædicta vrbs cùm in summo, vt dixi, quo altiùs in terra non potuit, fastigio fuit, humiliari deberet, cœpit paulatim vires perdere, & quasi jam in senili ætate posita, defectum honoris, quem in robusta contraxerat ætate, pati. Accessit etiam ad miseriarum cumulũ, quę semper caducarũ rerum interitus est, sedis mutatio sub Constantino facta. Et sicut ib, regno ad Medos translato, solo nomine mansit imperium: sic & isto ad Græcos seu Francos deriuato, vrbis tantum antiquæ dignitatis ac nominis manet vestigium. Illa primùm ab Arbaro præfecto suo dehonorata est, pòst à Cyro etiam subacta. Hæc similiter ab Alarico primò dehonestata, postmodum ab Odoacro jure principis possessa est. Sed quia de rerũ mutationibus, regnorumque imminutionibus, ad ostendendos mortalium casus, mundique instabiles rotatus scribere proposuimus; sicut suprà dixisse me memini, cùm Roma parturiretur, Babylonia finem accepit: sic & modò dum regnum Francorum seminaretur, Roma sub Augustulo suo in vltima senectute, à conditione sua 1227. anno barbaris tradita occasum minatur.

Romanum imperium casu suo Babylonico simile.

Caput XXXII.

Qualiter, vnde, vel quomodo Franci in Gallias venerint, ibique ejectis Romanis, regnare cœperint.

HIc, quod suprà promisi, dicendum puto, qualiter Franci, quorũ mentionem fecimus, in Gallias venerint: & quomodo à Romanorũ principatu seiuncti, in propria authoritate manere cœperint. Hi, vt dixi, à Troia digressi, cùm In Scythia sedes posuissent, dicti sunt Sicambri. Dum ergo toto orbe in prouinciam Romanorum redacto, & ipsi inter alios subacti fuissent, elapso tempore, causâ, quam supra reddidimus, à Valentiniano dicti sunt Franci, ac per Christianos propriæ libertati relicti. Quibus expletis, dũ Romani solitum tributum repeterent, Franci, vt assolet, libertate effęrꝫes facti, tributum dare renuerunt. Habuerunt autem inter se antiqui nominis & virtutis principes Priamum, & Antenorem. Qua de re dum contra eos à Romanis pugnatur, occiso cum multis aliis Priamo rege eorum, reliqui elapsi in partibus Germaniæ, circa Turingiam consederunt, cum principibus Priami & Antenotis filiis Marcomede & Sunnone. Porrò defuncto Sunnone, communicato consilio, Marcomedis filium Pharamundum sibi Regem creauere. Leges quoque Vuisigastaldo & Salagasto auctoribus exhinc habere cœpere. Ab hoc Salagasto legem, quæ ex nomine ejus Salica vsque hodie vocant, inuenimus dicunt. Hac nobilissimi Francorum, qui Salici dicuntur, adhuc vtuntur. Pharamundo mortuo, Clodius filius crinitus, à quo Francorum Reges criniti sunt dicti, successit. His diebus, vt suprà dixi, Francia quasi seminata, Roma paulatim cœpit minui. Iã gentes, quæ Romanorum prouincias, suo regna habitabant, reges creare, jam ex illorum potestate subduci, ac in proprij arbitrij authoritate stare discunt. Hinc Gothi, dum ipsam quoq; vrbem depopulati essent, in Gallica prouincia, vt dixi, vltra Ligurium consederunt. Burgundiones quoque juxta Rhodanum habitauerunt, qui & illi non multò pòst reges habere cœperũt. Sic Franci Rheno transmisso, Romanos qui ibi habitabant primò fugant; pòst captis Tornaco & Cameraco Galliæ vrbibus, ac inde paulatim progredientes Remis, Suessonam, Aurelianum, Agrippinam, Treuerim ac propè totam Galliam atque Germaniam, ab Aquitania vsque in Baioariam sibi subjugant. Clodio mortuo, Meroueus filius ejus, à quo Franci Merouingi dicti sũt, successit. Postquem Hildericus regnum adeptus, dum luxuriosè viueret, à suis pulsus est: Egidiusque Romanus in locum ejus substituitur. Porrò Hildericus post octo annos reuocatus, Agrippinam inuadens, ejectis inde Egidij fautoribus Romanis, positisque suis ex Francorum incolatu Coloniam eam vocauit. Mortuo autem Egidio, filius eius Siagrius in ciuitate Suessona regnauit. Hildericus etiam vita decedens, Clodoueo suo filio regnũ dimisit. Hic est Clodoueus, qui à B. Remigio baptizat⁹, primus Francorũ Regum Christianus fuit. Verùm Siagrius Clodoueo decertare non valens, ad Alaricum, qui nonus ab Alarico magno Gothorum regnum tunc gubernabat, confugiens, à Clodoueo reposcitur, traditusque necatur. Romani etiam qui in Galliis habitabant, ita vt nec reliquiæ ibi inueniantur, exterminati sunt. Videtur mihi, inde Francos, qui in Galliis morantur, à Romanis linguã eorum, qua vsque hodie vtuntur, accommodasse. Nam alij, qui circa Rhenum ac in Germania remanserunt, Teutonica lingua vtuntur. Quæ autem lingua eis antè naturalis fuerit, ignoratur. Itaque Clodoueus subjugatis Alemãnis, Gothis quoque & Aquitanicis jam Christianus factus bellum indicit. Quò dum pergeret, beato Martino votum vouit. Cumque victis Gothis & occiso Alarico reuertitur, ditata beati Martini Ecclesia à cubicularius suus equum suũ eis traditum dum redimere centum solidorum pretio vult, ille immobilis mansit. Quem dum superadditis aliis centum solidis soluisset, dixisse fertur. Martinus bonus in auxilio, carus in negotio.

Frãci à Troia olim digressi.

Pharamundus.

Lex Salica.

Clodius crinitus.

Merouens.

Hildericus.

Clodoueus.

Caput XXXIII.

Conclusio libri quarti.

TRanscursis igitus à Constantino vsque ad imminutionem huius maximi regni, Gothorum quoque fortissimæ gentis attenuationem: præcipuè cùm ad Francorum, quibus postea monarchia cessit, principia deuenerimus, cùm jam Roma cadente, Francia ad accipiendam corona

[illegible] maxima [illegible] ducatum rerum nou[illegible] [illegible] præsentis vitæ illecebris [illegible] pernæ [illegible] stabilitatem appe[illegible] præsentium calamitatum c[illegible]sidera[illegible] [illegible] tionem [illegible] ne[illegible] demus, [illegible] quæ sequuntur ex[illegible]

LIBER QVINTVS.

PROLOGVS.

N[illegible] prima [illegible]ementorum rudimenta, a[illegible] [illegible] artis præcepta, [illegible] pueri, quo[illegible] [illegible] pe[illegible] [illegible]ores. Quod [illegible] [illegible] pto dum & priorũ, qu[illegible] [illegible] studuerunt, [illegible]ptis & institutis [illegible]ma[illegible], ac processu [illegible]rum & experien[illegible] [illegible] maturius, quanto in pro[illegible] D[illegible] xuo posit educemur. Per [illegible] ante [illegible] inuenta sun[illegible] om[illegible] [illegible] q[illegible] & [illegible] spiritu dona inue[illegible] [illegible] mundi ex his quas dixi [illegible] fore multiplicandam Prophet[illegible] prævidit, qui ait. [Pertransibunt plurimi & multiplex erit [illegible]entia.] Hinc est, quod multæ ante [illegible]tes nostr[illegible] [illegible]claræ sapientiæ, ac excellen[illegible] ingeni[illegible] [illegible] latuerunt causæ, quę nob[illegible] [illegible] temporum ac euentu rerum patere cœperunt [illegible] Romano [illegible] peri[illegible], quod [illegible] excel[illegible] pagani æternum, à nost[illegible] pene diuinum putabatur, [illegible] quid deuenerit, ab omnibus videtur. Et sicut suprà dixi, omnis humana sapientia vel potentia ab Oriente ordiens, in Oc[illegible]ident[illegible] terminari cœpit. Et de potentia quidem humana, qualiter [illegible] Babylonii ad Medos & Persas, ac inde ad Macedones, & pòst ad Romanos, rursum quę sub Romano nomine [illegible] Græcos deriuatum sit *, satis dictũ arbitror. Qualiter vero iam ad Francos, qui Occidẽtem [illegible] habitabant, translatum fuerit, in hoc opere di[illegible] [illegible]um restat. Sapientiam autem primò in Oriente, id est in Babylonia inuentam, ac inde in Æ[illegible]y[illegible]tum, eo quod Abraham tempore famis illuc des[illegible]dit, translatam fuisse Iosephus in primo Antiquitatum libro ostendit ita dicens de A[illegible]m. Arithmeticam eis contuli[illegible] & quæ Ast[illegible] quoque suscepit contra[illegible] Nam ante [illegible]um Abraham hoc Æ[illegible] penitus ignorabant [illegible]ebinc deriuatum ad [illegible] Philosophorum tempore idem auctor innuit h[illegible] verbis *A Chaldæis enim ac plantata in Æ[illegible] noscuntur, unde etiam peruenisse dicun[illegible] ad Græco[illegible]* [illegible]phus. Deinde eam ad R[illegible] sub Sci[illegible] Catone, ac Tullio, & præcipuè circa Cæs[illegible]um te[illegible] [illegible] gregem diuer[illegible] [illegible] post ad O[illegible] [illegible]tem, [illegible] & [illegible] diebu[illegible] [illegible] doctorum Man[illegible]goldi & A[illegible] [illegible] Quarum [illegible] quasi som[illegible] diuinitus inspirat ho[illegible] potu[illegible] non solum cred[illegible] de[illegible] possumus [illegible] mun[illegible] mutatio[illegible] [illegible] contem[illegible] [illegible] præ[illegible] [illegible] [illegible]timus [illegible] Po[illegible] [illegible] bus. [illegible] vna [illegible] Christi, [illegible] [illegible]

f[illegible] suprà satis dictum puto. [illegible] Constantino v[illegible] exactionib* m[illegible] plenum [illegible] cœpit [illegible] malis, in[illegible] ante diabol[illegible] [illegible] Ar[illegible], [illegible] operatibus [illegible] in domi[illegible] A[illegible] vi[illegible] angi vsque ad [illegible] [illegible] [illegible]tem. A[illegible] d[illegible] omnis [illegible] po[illegible], sed & principes Catholici fuerunt, excep[illegible] [illegible], vi d[illegible] mihi, non de d[illegible] [illegible]tatibu[illegible], [illegible] per de v[illegible]ntum, qua[illegible] Ecclesiam dico, histor[illegible] texuis[illegible]. Non enim quamuis elect[illegible] & reprobi vn[illegible] [illegible] [illegible]tates v[illegible] supra, dix[illegible] du[illegible] [illegible] proptie [illegible]am, [illegible] permixt[illegible] g[illegible] [illegible] pal[illegible]. V[illegible] [illegible] sequenti bu[illegible] non solum Romanorum Augustis, [illegible] [illegible] reg[illegible], Regibus Ch[illegible] [illegible] omnem terram & in fin[illegible] [illegible] [illegible] ve[illegible] D[illegible] [illegible] ad vltimum plene exterminanda de ci[illegible] [illegible], sed quam [illegible] peregrin[illegible] [illegible] & mal[illegible] [illegible] cœ[illegible] historia[illegible] pr[illegible] qua[illegible] [illegible] perfida [illegible] Iudæor[illegible] ciuitas sed regnis n[illegible] bu[illegible] post[illegible] f[illegible], illis iam non [illegible] [illegible] & [illegible] culum ignobilioribus vix a[illegible] q[illegible] stylo digna, vel posteris commendan[illegible] [illegible]uarut.

CAPVT I.

Quom[illegible] de Theodericus [illegible]thorum R[illegible] [illegible] in Italiam M[illegible] Odoacrum occidit [illegible] [illegible]rannice viuens, B[illegible]etium in carc[illegible] p[illegible] [illegible]numque cum v[illegible] Regibus co[illegible]mauit

OCcup[illegible] [illegible] im[illegible]pe[illegible] Zen[illegible] Au[illegible] [illegible] Theoderico [illegible] ab [illegible] Ostrogot[illegible]um R[illegible] Occidenti[illegible] per[illegible] p[illegible] [illegible]enatum, populum[illegible] Romanum [illegible] m[illegible] commendans Igitur dim[illegible] code[illegible] [illegible]othorum [illegible]us [illegible] in I[illegible] ten[illegible], ac iuxta Sonicium fluuiu[illegible] [illegible] [illegible] castra [illegible] [illegible] [illegible] exerc[illegible] fugam cum ve[illegible] cùm [illegible] V[illegible]am co[illegible] [illegible] Fractu[illegible] Odoa[illegible] [illegible]bem [illegible] S[illegible]um [illegible] claus[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] R[illegible] [illegible]tur. [illegible] Theode[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bu[illegible]

capt[illegible] tum p[illegible] fuæ teucrentia [illegible] à Rege [illegible] du[illegible] Theoderic[illegible] oc-ci[illegible] Od[illegible] o ad vrbem [illegible] ens, com m[illegible]o ci[illegible] um[illegible] ad[illegible] p tu[illegible] V[illegible] Rempu[illegible] m miferab[illegible] ter [illegible] efactam [illegible] populum [illegible] fapientia ac viribus qu[illegible] orbis domi[illegible]m, ad tantum crcuisse defectu[illegible] vt à barb[illegible] ca ty-tan[illegible] ide[illegible] cultatus, g[illegible] e domino manci pa us, no[illegible] nisi à Barb[illegible] tari queat: tyran-num subiecte ac gratant[illegible] suscipiat, vt al[illegible] tius tyranni dominationem effugiat. Itaque Theo-dericus Romanorum pot[illegible] us imperio, haud me-mor ab Augusto susce[illegible] mandati, fasque nefas-que barbarice commi[illegible] ns, ac ciues diuersis in-[illegible] is contumeliose afficiens, imperium vert[illegible] in ty annidem. Cernens hoc clarissimus vir, con-sularis o[illegible] dinis, Anicius M. Boëtius, ac ratio[illegible] is intuitu animaduertens, dum tyrannidi ejus ob-uiare[illegible] itur, ab eo in exi[illegible] om trosus, Papiæ in carc[illegible] c[illegible] oni ur: vbi de contemptu mu[illegible] d[illegible] phi-[illegible] hi[illegible] am vt[illegible] e valde scripsit opus Extant præ-t[illegible] æc, alia [illegible] putatum suarum monimenta p[illegible] r quæ contra Sabellium, & Ar[illegible] iu de [illegible] S. T[illegible] ini atis regulis, ac contra Nestoria-nam, Eutichianamque hæresim, ecclesiæ Dei tam vt[illegible], quàm subtile scripsit opus. L bros etiam A[illegible] telis de [illegible] ræco in la[illegible] um ve[illegible] tit [illegible], & ad eorum lucubrationem pl[illegible] ima comme[illegible] ta vel edidit, vel transtulit. A[illegible] troductio[illegible] que Topi[illegible] orum Aristotel[illegible] b[illegible] ū[illegible] Top[illegible] n-teutus. Theodericus vt[illegible] ue acquisitum re-gnum tamquam alienig[illegible] a[illegible] mare volens, Clo-douei Francorum regis filiam in matrimonium accepit Amalfredam germanam suam Vuanda-lorum regi copulauit. Duas quoque filias, vnam Sigismu[illegible] do Burgundi[illegible] onum regi, aliam A[illegible] arico Vu[illegible] igotorum regi dedit. Hic est Alaricus, qui p[illegible] modum [illegible] Clodoueo, quod nos in priori l[illegible]bro [illegible] et anticipatione dixiΩmus, victis Got[illegible] is interfectus est.

Romana res publica factus miser [illegible]

Libri Boet.

Caput [illegible]

De morte Zenonis, & substitutione Anastasi[illegible], & schisma[illegible]e Romana E[illegible] lesia, & exilio Epi[illegible] opo-rum Africa, morteque Anastasij & Clodo-uei.

ANno ab incarn. Dom. 491. regnante sexto [illegible] post Pharamundum C[illegible] oveo Rege Fr[illegible]n corum, Zeno [illegible] 7. imperij [illegible] ui anno mori[illegible] ur. [illegible] dū frater suus Longinus succedere parat, ab Ar[illegible] agne repel[illegible] tur: & Anastasius ipsiu[illegible] on[illegible] o, [illegible] sensuq; omnium, 49. ab Augusto imp[illegible] rium ad eptus, Ariagnem in con[illegible] ugium sor[illegible] [illegible] gnante in Oriente Anastasiu Eu[illegible] tiano [illegible] o-derico verò Arriano Romam prement[illegible] g[illegible] d[illegible] cordia in Ecclesia D[illegible] or[illegible] mm[illegible] & Laurentio pro sede Po[illegible] n dentibus. Cui cum mul[illegible] corum ac aicor sanguine per tres anno[illegible] tinue p[illegible] tz[illegible] nodo conuocata [illegible] h[illegible] ricos fine in im[illegible] t. Nam Symma[illegible] san[illegible] um con[illegible] thedra [illegible] aur[illegible], depoit[illegible] u-cerio [illegible] rat [illegible] pi[illegible] po[illegible] q[illegible] ė[illegible] eatumol[illegible] niem ex [illegible] m[illegible] m[illegible] aut [illegible] n[illegible] oc[illegible] m[illegible] te P[illegible] [illegible] no[illegible] reutiam h[illegible] bet s[illegible] or[illegible] a[illegible] ære[illegible] ft m[illegible] riem [illegible] uam vt B[illegible] C[illegible] ta[illegible] æ[illegible] ri fueri[illegible] matt[illegible] m[illegible] ti[illegible] eti[illegible] nat[illegible] as solv[illegible]

Gen[illegible] ericus filius Vand[illegible] lorum [illegible] fidem [illegible] Episcopos ad Sa[illegible] num m[illegible]. Ea tempest te Fu[illegible] vita & [illegible] nita laru[illegible] tempus Arrianus quid[illegible] mp[illegible] in Africa indigna ac blasphema v[illegible] cerei, [illegible] nco gladio [illegible] li us per[illegible] Quid[illegible] m[illegible] tam, dum [illegible] c[illegible] hæ[illegible] bap[illegible] vu[illegible], heret[illegible] Ba[illegible] mine Patris per F[illegible] ium[illegible] n[illegible] aqu[illegible] o compatur[illegible] v[illegible] o qu[illegible] erat ad E[illegible] con[illegible] ugit [illegible] iuxta [illegible] dei norma[illegible] baptismum accepit[illegible] us C[illegible] o[illegible] oveo Reg[illegible] m p[illegible] gnitatem co[illegible] sulatus o[illegible] & [illegible] aoa hæresi propter a[illegible] on[illegible] o [illegible] pæ non te[illegible] den[illegible], sed per[illegible] 2[illegible]. imper[illegible] ui anno[illegible] m[illegible] c[illegible] citur, [illegible] us inter[illegible] ovæus [illegible] & [illegible] & [illegible] egno pe[illegible] functi[illegible] tribu[illegible] al[illegible] is reliquit [illegible] jur[illegible] [illegible]

Ca[illegible] v[illegible] I

De imperio Iustini, & reuocatione F[illegible] ex exilio. De persecutione Theoderici, in [illegible] nes Papa[illegible] machus, [illegible] Boetius exs[illegible] mor[illegible] e eiusdem ty anni [illegible] one inde m[illegible] rata, Iustini[illegible] ue obitu.

ANno ab[illegible] Dom[illegible] [illegible] [illegible] m[illegible] tribu[illegible] [illegible] ustinu[illegible] cu[illegible] ab Aug[illegible] enat[illegible] v[illegible] te n[illegible] pit Huius[illegible] us[illegible] ex[illegible] T[illegible] mondi fi[illegible] u[illegible] gnum[illegible] s, c[illegible] o ticus, vniuer[illegible] c[illegible] E[illegible] a patre exi[illegible] io[illegible] e[illegible] tos reuocaui[illegible] susti[illegible] u[illegible] Au[illegible] o hæreticos persequebat[illegible] r. Ad quem T[illegible] o[illegible] u[illegible] cus Arrianus Ioan[illegible] e[illegible] P[illegible] mi[illegible] d[illegible] vt ab Arriano[illegible] persecutio[illegible] cessaret, au[illegible] ri-stianos ast[illegible] ctorum. Quod dum p[illegible] o[illegible] a tus, ob sacer[illegible] oti preces annueret, ac [illegible] um honor[illegible] sus[illegible] ptum, honorifice d[illegible] n[illegible] r sum ad se [illegible] eodoricus in vincu[illegible] n qo[illegible] ictum sacrilegè extinx[illegible] t. Sima[illegible] patr[illegible] um, ac Boëtium senatorem[illegible] fl[illegible] m colos[illegible] p[illegible] a mentionem feci, ant[illegible] c caueat. Ob ea non multis post [illegible] b[illegible] pe-r[illegible] sui[illegible] 2000, subitanea morte ra[illegible] ata beati [illegible] agorij [illegible] tal[illegible] om[illegible] a[illegible] c & S[illegible] in Ætna[illegible] pi[illegible] pit tu, [illegible] quodam [illegible] c cernitur. [illegible] c puto f[illegible] bulam [illegible] m[illegible] qua volgo[illegible] tur, T[illegible] eodoricus vi[illegible] dens ad inferos [illegible] it. Quo[illegible] a[illegible] nar[illegible] t [illegible] manat[illegible] A[illegible] lique[illegible] mp[illegible] a-r cum [illegible] om[illegible] are [illegible] potest, [illegible] Ar lam [illegible] ft [illegible] cum corti[illegible] exer[illegible] u le[illegible] que p[illegible] st mortem Arr[illegible] ft[illegible] m[illegible] arte o[illegible] m Le[illegible] n Au[illegible] tum[illegible] cto Theoderico Athalar[illegible] Amal[illegible] ui[illegible] æ[illegible] ius de [illegible] annos habe[illegible] bet acula sui epi[illegible] lunc c[illegible] m ad[illegible] a-[illegible] ip[illegible] or[illegible] me[illegible] [illegible] vt le[illegible] ac[illegible] o[illegible] n R[illegible] [illegible] ue Orient[illegible] [illegible] ust[illegible] [illegible] le[illegible] at[illegible] [illegible]

Pepini … pictura … gibus … que … de … qui … Longobardorum, … que eis.

A… bdicat… Domini … Iustinianus ab … p… regnantibus … Iusti … doucit … us … mstic … us quam … anissimum … imp… rum … tem … nt, temp… b… Iu… tractat … num … act… acteris gestor … titut … t Bilisar… um … cris … R … mare … us … tat … gnifi … triumph … Leges … ipsum edidit, profulc, & inord… ordinem … vocar … volumen comp… lauit quæ … us ex … tinc … Iustinianæ … antius … per … dine … dec… adorna… ter alias ominum … præsta… am in … n… sapien… æ, quam Grææ … opi… vocar … xit. Hera… rum regem … Gr… tem … Constantinopolim ad se veniens … Eppis … la Domini baptizari fecit. Tunc etiam rex Hunorum Garda, & mulier quædam vidua ex Hunnis cum 100. mil… ibus gentis suæ, fidem & baptismi gratiam acceperunt, fecon … Porro Atal… us dolescentiaor suam, ac mat… duitatem, … patri mon… tom, Augusto … meodans, … nem a … timo principe … in multo post … ors occi… ma… in regnum ascivit. Quæ ne dicam … in … fidem … ufficrom ge … eam in balneo strangulauit. Igitur Iustinianus Belisarium patricium primo in Africam destinauit, Vuandalisque deletis, prouinciam à Barbaris liberatam, Romano imperio eam restituit. Post … eundem contra Theodatum, tamquam traditoré, regnique inuasorem mitteret, fract… animo tyrannus, Agapitum Papam ad eum pro impetranda pace direxit. Qui imperatorem cum Eutychetis errore deceptum, ad catholicam fidem reuocasset, principem ac Anthemium regiæ vrbis Episcopom, eadem hæresim defendentem, excommunicauit, … ibidem vita functus, migrauit ad Dominum. Hic … tifex tantæ sanctitatis fuit, quod … porta … ibi … in ipso ad imperatorem … cæcum … uminauit. Inter hæc Belisarius … odarum … suæ pœnam … loere compel… n terfecit. Vu… gis post mortem Theod… inuadentem, … aptiuum … onstanti… pol… misit, regnique Gothorum, quod per … annorum, Iordanis … morat, … & fic tam ex Africa … quà … Gothis … tinum … eduxit prouinctas. Hucusque Iordani … natione, ut … testatur Gothus, … rum … neenon … suas … duxit B… berto … rege Lo… ao … bus … taliam … mis… ntibus Franci pacem … Itaz … eos, … Romani mil… cedere … Parthi … Syri … Ant… tendun … Iustino … vacuam …

… gra…

… Cel… Q… co… cgr… pal… mu… s Go… H… bu… Lo… gentes … a… vnde & … gessit … cum A… ege fu… ta hab… Hi non … post … lunt, … in I… ens, … in Pa… pam … A… tu… cr… imperium, … exitum … V… or eius … ubi quoq … synod… Constanti… gregat… Su… hoc … e … Per… C… Dionys… orum … … Paris … ir … t… fu… neceffa… ficio… e… m … signis, & pro… … primo … beatus Benedi… & … ficios … ac … luculen… ta … qt … m Eccl… fuit … Christi, vita … fi qui … vnit, legat … pu… Antonij sepetiu… … Iustinianus princ… g… … tempu… … anno … obiit … que Victor … tuens … pi… scopus chronicas suas perduxit.

CAPVT V.

De imperio Iustini, eiusque bonis op… cultura … Indorum de plurim… per Narsem … & introitu Longobardorum in Italiam, mortique Augusti.

A… o ab incarnatione Domini 56… regi à … in Francia … Clotharij filio, … Iustinus … Iustiniani nepos, … ab … imperium ab Eu… … patriarcha coronatus suscepit. Hic … Dei, quas antecessor su… … & largis pos… … pax inter Romanos & Persas … Imperator verò ad … mittit. Qui … nudum, circa … a veste … auro … mar… quibus … um gem… cem … Persa … Lo… Conitum

Constan…

[redacted] ndem [redacted] lt [redacted] adict [redacted] tum ad [redacted] Itali [redacted] dorom ca [redacted] do [redacted] lia ad uc [redacted] te-m [redacted] cum Na [redacted] ba ris, [redacted] m in pristina [redacted] m [redacted] Ro mani [redacted] let, pro [redacted] icius [redacted] m, cuiusq [redacted] m So [redacted] att [redacted] ib [redacted] usa [redacted] de se [redacted] princeps, [redacted] um ad [redacted] andom [redacted] us misit in [redacted] Sophia quoque Au-gu [redacted] licb [redacted] co [redacted] tans, N [redacted] em [redacted] tpo te eo [redacted] in [redacted] nas in gynæceu [redacted] po [redacted] denuci [redacted] omnia æg [redacted] ens Nar-[redacted] s, Neap [redacted] m [redacted] untulit, missaque lega [redacted] ne, [redacted] bardos d [redacted] Pa [redacted] no [redacted] a in Italiam voca [redacted]. Quo [redacted] prod [redacted] m [redacted] dventu, ita v [redacted] æ [redacted] um la [redacted] ue, qui postmodum [redacted] d [redacted] rat beato [redacted] o teste, ist [redacted] fint [redacted] ecl [redacted]. E [redacted] R [redacted] non solum [redacted] pi-nas [redacted] n [redacted] tiam Italiam, [redacted] ex-tn [redacted] m [redacted] tattunc v [redacted] et [redacted] tc [redacted] a vocatur [redacted] or-to I [redacted] us T [redacted] m [redacted] item in [redacted] pra-vi [redacted] ac Cæsar [redacted] C [redacted] n vc [redacted] æ [redacted] c jac [redacted] ac [redacted] c [redacted] et, [redacted] ad [redacted] E [redacted] ticio, anti [redacted] c, ac senat [redacted] be-riu [redacted] Cæsare [redacted] Augustum. [redacted] aut [redacted] impe [redacted] anuu [redacted] ob [redacted].

Ca[redacted]t VI

De imper[redacted] C[redacted] anti[redacted] el[redacted] mo[redacted] que eius depe-cun[redacted] am inuen[redacted] [redacted] nc, qu[redacted] er Mau-ritium demic[redacted] de [redacted] tunc A[redacted] diacono, a[redacted] mo[redacted] imperatori.

A[redacted] ab [redacted] Domini 57 [redacted] be-[redacted] us C[redacted] stant[redacted] u[redacted] natione Thrax, a[redacted] u-[redacted] 10 pat[redacted] atc[redacted] oronatus [redacted] ab Augusto imperau[redacted] t. [redacted] dom[redacted] orem suam Anastasiam Augustam vocaret, So[redacted] ia prædec[redacted] oris sui c-junx, eo quod ipsi iungi cogitabet grauiter in-dignata, Iustiniano ad imperium aspirare persu-asit Sed dum ad effectum res procedere [redacted] pos-set, Iustinianum quidem accepta ab eo pec[redacted] nia princeps in grat[redacted] am recep[redacted] Sophiam ve[redacted] om-nibus ei regni delicus ab[redacted] priuatæ viuere [redacted] c-cit. Pecunias etiam quas [redacted] ustinianus malè con-gregando repositas habebat, large paupe[redacted] ibus erogauit Fertur de eo, quod dum in palatio [redacted] uo deambularet, videre[redacted] ue in pauimento [redacted] ucem sculptam, iubens eam aufe[redacted] i reuerenter, C[redacted] u[redacted] ait, Domini in fronte [redacted] stare no[redacted] ibus al[redacted] cara debamus Qua[redacted] ta, dum ali[redacted] p[redacted] ac illa cursum sublata, dum [redacted] ere [redacted] inu[redacted] fa[redacted] ci, infinitam pecuniã auri rep[redacted] ff[redacted] tad[redacted] e. [redacted] quoque patricio mortuo, plur[redacted] r & ar-genti in poteo inuenisse memoratur quæ om[redacted] more suo pauperibu[redacted] erog[redacted] nit Completu[redacted] eo cernitur, quod Dominus [redacted] it, *Om*[redacted] *dabitur*, dum lar[redacted] è [redacted] pro [redacted] buens, larges ab eo imp[redacted] fa[redacted] stata Italia [redacted] ongu[redacted] dum Roma plo[redacted] b Æ[redacted] pto[redacted] avibu[redacted] m [redacted] ia ciuib[redacted] s don[redacted] tes, per M[redacted] ot[redacted] m [redacted] que postm[redacted] do [redacted] a [redacted] iun xi & [redacted] m [redacted] p[redacted] F[redacted] u le[redacted]

H[redacted] A[redacted] lim[redacted] ti[redacted] pt[redacted] fl[redacted] su[redacted]

[redacted]

D[redacted] M[redacted] tan[redacted] de v[redacted] qui [redacted] de visio[redacted] ne[redacted].

A[redacted] om[redacted] Maur[redacted] us [redacted] c[redacted] us c[redacted] x [redacted] imper[redacted] m [redacted] bu[redacted] bea[redacted] o[redacted] u[redacted] im[redacted] cto a[redacted] uen[redacted] a[redacted] ce[redacted] in-[redacted] au[redacted] ia [redacted]) [redacted] [redacted] L[redacted] vienfis [redacted] a [redacted] d[redacted] u[redacted] na, co[redacted] c[redacted] s[redacted] ibus iu[redacted] c[redacted] al[redacted] u [redacted] e[redacted] t[redacted] nam [redacted] u[redacted] He[redacted] fezab[redacted] taucm [redacted] in p[redacted] us, monasterium m[redacted] tare, ac [redacted] m ad locum [redacted] ubi nm d[redacted] t, ita [redacted] fit[redacted] que a[redacted] m o[redacted] ius[redacted] ui manere [redacted] o[redacted] ui[redacted] d[redacted] p[redacted] latissimi e[redacted] C[redacted] tue fuere Leo[redacted], qui postmo[redacted] m A[redacted] fi[redacted] m reg[redacted] siam, marty[redacted] ona tur Romani [redacted], [redacted] monte, q[redacted] ia[redacted] su[redacted] Mons-Roma[redacted] d[redacted] tur, sa[redacted] u[redacted] bi fundauit cœnobium: C[redacted] s, q[redacted] e[redacted] ia [redacted] territorio Constantiensi resi[redacted] den[redacted] nomine suo, quæ mo[redacted] is hono[redacted] ac diu[redacted] modo locupletata cer[redacted] tur, tenet [redacted] m [redacted] alij quamplures F[redacted] enim, quod [redacted] æ dictus est Dei pater [redacted] x[redacted] iterit monach[redacted] omnes [redacted] cut mon[redacted] ta, excepto [redacted], inte[redacted] C[redacted] st aff[redacted] epti credunt [redacted] en [redacted] olus ex[redacted] cadu[redacted] honoribus à B[redacted] de il-lectus, [redacted] obiit, & militiæ cingulum [redacted] umpsit ma[redacted] domus effectus, mult[redacted] mali [redacted] x[redacted] tos Dei [redacted] uos afflixi[redacted], ac beatum [redacted] ar[redacted] um ma[redacted] tem fecit. Ver[redacted] m Bron[redacted] suo-ru[redacted] pœnas luens, postmodum à [redacted] rege [redacted] dis indomitorum equorum alligata, si[redacted] c v[redacted] mi[redacted] tabi[redacted] ecit [redacted] b[redacted] que exemplum ab[redacted] ndæ immanite[redacted] eius re[redacted] ju[redacted] At [redacted] à [redacted] o[redacted] e beat[redacted] non [redacted] ter [redacted] oi an[redacted] o v[redacted] omni virum [redacted] on[redacted] tu[redacted] la[redacted] anu[redacted] beo[redacted] v[redacted], [redacted] c[redacted] m [redacted] Q[redacted] o v[redacted] [redacted] n cen[redacted], tam iu[redacted] p[redacted] egor[redacted] uatu[redacted] is Episcop[redacted], a[redacted] t[redacted] ui[redacted] ter vt D[redacted] o p[redacted] t p[redacted] æ[redacted] & no[redacted] n f[redacted] um[redacted] lueret p[redacted] ul[redacted] m[redacted] è [redacted] n[redacted] cu[redacted] pe[redacted] c[redacted] c v[redacted] m [redacted] u [redacted] x [redacted] n [redacted]

[redacted] tat[redacted] go[redacted] in Italiam ac[redacted] er[redacted].

Lu[redacted]

lippico genero suo ad se vocato, narratoque somnio, si Focam cognosceat, requirit. Tum ille paulisper secum deliberans, Iuuenis est inquit, & temerarius. Nuncij quoque quos ad viros Dei miserat, reuersi, similia visioni reportabant responsa. Porro exercitus à Mauritio missus, cùm ob eius auaritiā laborarent fame, in seditionē versi, Focam imperatorē creant. Quod audiens Mauritius, ac ex visione sibi monstrate, futura præsagiens, fugit. Quē Focas insecutus, juxta Chalcedonem cum vxore, ac filus culpam suam humiliter cognoscentem, secundum quod ei in visu

Mauritius cum suis trucidatur. monstratum erat, anno imperij sui 21. decollauit. Fertur quod decollato eo lac, quod indulgentiæ à Domino innotæ signum esse ominantur, cum sanguine effluxerit.

CAPVT VIII.

De imperio Foca, transituque beati Gregorij. De duobus, qui post eum erant, Bonifacio & Cosdrea rege Persarum, interituque Foca.

ANno Domini 603. Focas 55. ab Augusto imperium sortitur, habens vxorem, Leontiam nomine. Hic primo patricij cuiusdam strator, post miles, ad vltimū imperator fuit. Anno imperij eius 2. beatissimus Papa Gregorius, qui verbo & exemplo ciuitatem Dei plurimum illustrauerat, migrauit ad Dominum, scripturarū suarū dulcissima relinquens monimenta. A quo 3. Bonifacius impetrauit à Foca, vt ipsius auctoritate, Romana Ecclesia caput omnium diceretur Ecclesiarum. Nam Constantinopolitana se primam, puto propter regni sedem illuc translatam, scribebat. Post hunc alius Bonifacius 4 à beato Gregorio, precibus ab eodē Augusto obtinuit, vt templum à Domitiano imperatore cōstructum quod Pantheon vocabatur, Ecclesiæ Dei datum, in honore omnium sanctorū dedi-

Pantheon in honorē omnium Sanctorum dedicatur. caretur. His diebus Cosdroas Persarum rex Orientem peruagatus, multas Romanis prouincias abstulit, ac viuificæ crucis vexillum ab Ierosolymis asportans, in solio suo, vbi se vt Deū adorari fecerat, posuit. Focas autem cum multa scelera, & homicidia perpetrasset, ab Heraclio Heraclij patricij prætoris Africæ filio, vocatu Prisci patricij generi sui 8. imperij sui anno interficitur.

CAPVT IX.

De principatu Heraclij, magnificoque sius triumpho, & reportatione S. crucis. De Anastasio monacho, & Mahumet, regnoque Dagoberti, & victoria sius: de timendo fine Heraclij.

ANno Dom. 612. Heraclius occiso Phoca, à Sergio Patriarcha coronatus, 56. ab Augusto imperium sortitur: regnante in Francia Lothario Hilperici filio. Anno imperij sui 2. ab Eodoxia filium Heraclium, seu Constantinū habuit. Mortua verò Eodoxia, Martinam sororis suæ filiam incestè sibi copulauit, ac Heracleonam ex ea suscepit. Huc usq; Isidorus Episcopus historiā suam perduxit. Anno imperij sui 8. dum pacem

Heraclius Cosdream vincit. à Cosdroa Persarum rege peteret, nec impetraret, quarto post hoc, id est 12. regni sui anno, in Persidem procinctum mouet: occisoq; singulari congressu super pontem Danubij Cosdroæ filio, vastata Perside, Cosdroē quoq; ablato de prophana manu eius ligno sanctæ crucis, interfecit: ac 7 demum ex quo exierat anno ad regiam vrbem victor rediens, nō multo pòst lignum salutiferum Ierosolymam reportauit. Exhinc exaltatio sanctæ crucis in Ecclesia Dei celebrari cœpit. *Exaltatio S. Crucis.* His diebus Anastasius Persa primò magus, pòst fide assumpta monachus factus, nobile pro Christo martyrium cum alijs 70. à Persis Marzabona iudice peregit. Cuius tunica mox dæmoniacus tonitus curatur. Huius corpus Heraclius cum captiuis de Perside reportauit, ac in monasterio beati Pauli, quod Ad aquas salvias dicitur, vbi nūc religiosorum monachorum cœnobiū ex nomine suo vocatum esse cognoscitur, honorificè condidit. Circa idē tempus Mahumet, quem Saraceni

Mahometis prosapia. hactenus colūt, ex stirpe Ismaëlis, patre Gentili, & matre Iudæa fuisse dicitur. His diebus Lothario mortuo, Dagobertus admodum puer educatus à B. Arnulfo maiore domus, qui postmodum Metensium Episcopus fuit: in Francia, excepto, quod fratri suo Herisberto circa Ligurim quasdā vrbes ac pagus dimiserat, solus regnauit. A Clodoueo enim vsq; ad id temporis, regno Francorum inter filios, filiorumq; filios multipharie diuiso, confusè regnabant. Erat autem Francorum jam terminos ab Hispania vsq; in Pannoniā, duos nobilissimos ducatus, Aquitaniam & Bajoariam; Aquitaniam quidem ad Occidentem, Bajoariam ad Orientē, habens. Dagobertus ergo totius regni principatum tenens, Bajoariis legem dedit. Hic dum, adhuc viuente patre Lothario, cum Saxonibus pugnam iniisset, ac grauiter vulneratus fuisset: misso ad patrem nuntio, accepto-

Termini antiqui Franciæ.

que auxilio, rursum certamē aggreditur: victisq; ac fatigatis Saxonibus, prouinciam suæ ditioni subjiciens, cūctos eiusdem gentis masculos, qui gladij sui, quem tunc fortè gerebat, mensurā excederent, necasse traditur. S. Cunibertus Coloniensem tunc regebat Ecclesiam. Igitur Heraclius à Sergio Patriarcha deceptus, Eutychianus hæreticus efficitur. Mathematicus etiam & astrologus factus, prævidens ex stellis circūcisos imperium suum vastaturos: arbitrans hos Iudæos esse, missis ad Dagobertum Regem Francorum nuntiis, omnes regni sui Iudæos baptizari postulat, & impetrat: ipseque in regno suo similiter facit. Non multo pòst tempore Agareni gens circūcisa imperium vastant. Quos dum Heraclius, misso exercitu cohibere vellet, 150. millia perdidit. Qua de causa dum apertis portis Caspiis gentē sæuissimam, quam Alexander magnus ob immanitatem sui super mare Caspium incluserat, educeret, bellumque instauraret 1 nocte ab Angelo 52 millia de exercitu eius percussa leguntur. Vnde fractus animo princeps, & ex dolore in tumorem versus, ac hydropicus factus, 27. imperij sui anno viuendi finem fecit. Vide iustissima Dei iudicia. Princeps iste, qui primò per virtutem crucis de potentissimo Rege Persarū triumphauit, post modum à Saracenis, amisso exercitu, ex dolore, velut rationis expers, eiusq; per quod antè vicerat, signi immemor factus, crudelissimam gentē, quam etiam gentilis homo incluserat, impræmeditatè educēs, à Domino justè flagellatur: vt & ipsi pœnitentiæ locus, & posteris exemplum correptionis relinqueretur. Hæc omnia ad contemptum mundi, amoremque Dei, qui & sperātes in se remunerat, ac contemnentes condemnat, nos prouocare debent.

Capvt X.

De imperio Heraclij, ejusque nece, & de ultione illorum qui hoc fecerāt: de nona hæresi Pyrri & Cyri.

ANno ab incarnatione Domini 639. regnāte in Francia Dagoberto, Constantinus Heraclius, Heraclij filius 57. ab Augusto regnum est adeptus: 4. imperij sui mense, fraude novercæ suæ Martinæ, Pyrrhique patriarchæ veneno necatur. Ipsaque cum filio suo Heracleona regnum usurpans, per duos annos tenuit. Mutilatis ergo naribus filij, matrisque lingua abscissa, Constans Constantini Heraclij filij filius, à senatu imperator creatur. Pyrrhus quoque patriarcha, sceleris auctor, in exilium truditur, & in locum eius Paulus subrogatur. Hic est Pyrrhus qui cum Cyro Alexandrino episcopo hæresim, quæ duas in Christo voluntates negabat, condidit.

Vide Chronicon Eusebij.

Capvt XI.

De imperio Constantis, & Martino Papa: de victoriis eius, & itineread urbem. De filiis Dagoberti, morteque Constantis.

ANno ab incarnatione Domini 642. pulso cum matre Heracleona, Constans Constantini filius 58. ab Augusto regnauit. Hic cum in eandem, in quam avus suus Heraclius, hæresim fuisset lapsus, Martinum Papam, eo quod Paulum Patriarcham, Pyrrhum, & Cyrum habita synodo excommunicasset, apud Chersonam in exilium misit: ubi multis miraculorum signis refulgens, migrauit ad Dominum. Porrò Constans congregata sub Vitelliano papa synodo, hæresim abdicauit, ac beato Petro mitræ magnitudinis euangelia auro cooperta, gemmis ornata misit. Ipse vero non multis post diebus Italiam à Longobardorum potestate eripere volēs, per æquora nauigando Tarentum applicuit. Pôst Beneuentū veniens, omnes pene ciuitates, quas Longobardi inhabitebant, cepit, ac Luceriam usque ad solum prostrauit. Deinde accepta obside sorore Romaldi Grimaldi regis filia, Neapolim iter flectit, inde ad urbem iter tendens, Vitellianum Papam in 7. milliario obuiam cum clero & populo habuit, ac honorificè Romam ingressus, beato Petro pallium auro textum obtulit. Cogitabat autem imperium ad urbem trāsferre, eo quod Constantinopolitanos, qui ei de sacrilegio in Martinum papam commisso consilium dederant, tamquam hæreticorum fautores exosos haberet. Huius diebus beata Gertrudis virgo, Pipini filia, beato fine quieuit. Dagoberto quoque mortuo, Clodoueus filius ejus successit. Nam alij filio, Sigeberto scilicet, dum adhuc viueret, Austrasiam reliquerat, eumque Cunibertο Coloniensium præsuli, & Pipino commendauerat. Constans ab urbe digressus, Siciliam ingreditur, ubi per 6. annos moratus, fraude suorum 28 imperij sui anno in balneo perimitur. Quo mortuo, Mitium quemdam Armenium imperatorem milites creant. Hoc comperto, Constantinus Constantis filius, Siciliam intrauit, Mitiumque cum interfectoribus patris occidit, ac compositis rebus in Hesperia, ad urbem regiam redijt.

B. Gertrudis floret.

Capvt XII.

De principatu Constantini, & synodo cōgregata, damnataque hæresi Cyri, & Pyrrhi. De Angiso maiore domus Franciæ, Lamperto Episcopo, morteque Constantini.

ANno ab incarn. Dom. 670. Constantinus Constantis filius, cū duobus fratribus Heraclio & Tyberio, 59. ab Augusto imperium sortitur: regnantibus in Francia Dagoberti filiis. Huius diebus missis ab Agathone legatis Constantinopolim, 6. Synodus 160. vel juxta alios, 289 Episcoporum, præsidente Georgio eiusdem urbis Patriarcha, & Macario Antiocheno: qui juxta Sergium, Cyrum, & Pyrrhum, & alios antecessores suos, unam operationem afferebant in Christo, in præsentia principis congregatur: revocatoq; per Apostolicæ sedis legatos ad Catholicam fidem Georgio, Macarius cum sequacibus suis anathematizatur, ac Theophanus Abbas de Sicilia in locum eius subrogatur. In eadē synodo damnata hæresi, tantæ aranearū telæ in conspectu omnium ceciderunt: vt in hoc facto omnes errorum sordes expulsas cuncti animadverterēt. His diebus B. Arnulfo, qui maior domus fuerat, seculo abrenunciante, postmodū in Ecclesia Metensi Pontifice facto, Anisus filius eius principatum maioris domus tenuit. B. Lampertus Traiectensem, quæ pôst Leodium translata est, gubernauit Ecclesiam. Constantinus 17. imperij sui anno diem vltimum clausit.

Concilium 6. generale.

S. Lāmbertus

Capvt XIII.

De imperio Iustiniani Constantini, Kiliano, Pipino maiore domus. de Tyberio & Leontio, & 7 Synodo.

ANno ab incar. Dom. 687. Iustinianus Constātini filius 60 ab Augusto imperauit. Hic cum Saracenis pacem fecit, ac Africam ab eis liberatam Romano imperio subjecit. Hic etiam Sergium Papam, qui hæreticæ synodo suæ in verbe regia celebratæ subscribere noluit, misso Zacharia protospatario, captivū ad se adduci præcepit: sed militia Ravennatensium erepto de manu eius Pontifice, Zachariam vrbe expulit. Eo tempore sanctus Kilianus cum sociis suis martyrio coronatur, S. Remeelus Traiectensium Episcopus beato fine quieuit. Pipinus filius Angisi Maior domus effectus, regnum Frācorum administrauit: cuius anni in catalogo regum deinceps annotantur. Reges enim ex hinc omnibus regni negotiis & honore nudati, solo nomine regnabant; maiores verò domus corā regni habebant. Iustinianus à Leontio patritio, quem ipse in vinculis per triennium tenuerat, 10 imperij sui anno, præciso primùm naso, in exiliū truditur: & Leo, qui & Leontius, per tres annos imperiū occupauit. Quibus expletis, Tyberius, qui & Absimarus, abscisso naso Leontij, eum in monasterium trusit; regnumq; vsurpatum 7. annis tenuit. His diebus sub Sergio papa 7. synodus Aquileiæ congregatur.

Conciliū 7. generale.

Capvt XIV.

De reditu Iustiniani, ultioneq; eius. Qualiter Constantinum Papam vocans honestè tractauit: Philippicumque persequens, ab eo occisus est.

ANno ab incar. Dom. 687. Iustinian⁹, qui à Leone pulsus fuerat, adminiculo Terbellis Bulgarorum regis regia vrbe capta, imperium recepit, & postmodum per 6. tenuit. Hic Tyberiū & Leontium captos, ac in catenis positos, per plateas trahi, & pôst in uniuerso populo acclamāte

Psalm. 90. *Super aspidem, & basiliscum ambulabis* &c. pedibus colla eorum calcans, ad ultimum decollavit. Eos vero qui factionis erga eum perpetratæ rei fuerant, diversis pœnis cruciari fecit, ac pene quotienscunque de mutilatis naribus guttam reumatis detersit, aliquem illorum necari præcepit. Gallicinum patriarcham erutis oculis, Romam in exilium misit, ac Cyrum abbatem Ponti, qui ei exuli necessaria ministraverat, in locum ejus substituit, Tyberiumque filium suum regni consortem fecit. Constantino etiam papa accersito, ac honorificè suscepto, culpasque suas humiliter confitetur: ac postmodum omnibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ privilegiis renovatis, cum honore remisit. Porro collecto milite, Philippicum quem in Ponto relegaverat, comprehendere voluit. Qui ab exercitu imperator creatus, sexto ab urbe regia milliario pugna commissa, Iustinianum occidit, filiumque eius fideles Philippici necaverunt.

CAPUT XV.

De principatu Philippici, hæresique ejus, & morte.

ANno ab incarnatione Domini 713. Philippicus remotis à catalogo regum Leontio & Tyberio, qui vivente Iustiniano regnum invaserant 63. ab Augusto regnavit, in Francia solo nomine regnante Dagoberto juniore, Pipino verò maiore domus omnem regni honorem habente. Hic amore cuiusdam monachi inclusi, &

Pipinus major domus sub Dagoberto.

hæretici, qui eum regnaturum prædixerat, synodum pseudo Episcoporum convocat, ac sanctam, & universalem 6. synodum reprobat. Cyro quoque deposito, ac in monasterium truso, Ioannem erroris sui socium, patriarcham in urbe regia ordinat. Misit quoque Constantino Papæ de fide sua literas, quas ille respuit. Præterea populus Romanus statuit, ne eius chartæ, vel figura susciperentur, vel nomen, utpote hæretici, inter missarum solennia recitaretur. Hic dum sabbato sancto Pentecostes egressus à balneo circa meridiem in lecto cubaret, à Rufino, ac Theodoro patricio per auream portam ingressus, comprehensus, post annum, & 6. menses ex quo regnaverat, excæcatur.

CAPUT XVI.

De imperio Anastasij, augmentoque, ac victoriis rei Francorum, sub Carolo seniore maiore domus ac defectu imperij Romanorum, Anastasioque clerico facto.

ANno ab incarnatione Domini 714. Artemius qui mutato nomine dictus est Anastasius, in die sancto Pentecostes 64. ab Augusto imperator creatur. Hic juxta quosdam tribus annis regnavit. Alij vero scribunt, uno anno, & tribus mensibus. Philippicum verò duobus annis, ac 9. mensibus regnasse. Quam controversiam scriptores videntur. Anastasius ergo regnum adeptus, missis Romam literis, catholicæ fidei defensorem, ac sancti Concilij assertorem se pronunciavit. Huius diebus Dagobertus moritur rex Francorum. Pipino quoque maiore domus mortuo, Carolus filius eius regnum Francorum per 27. annos, regibus adhuc, sed sine honore, ac utilitate manentibus, administravit. Hic magni Caroli avus, Reginfridum regnum invadere

Carolus Martellus maior dom.

volentem, multis ac gravibus bellis pressit, ac ad ultimum relicta sibi tamen ad habitandum Andegavensium civitate, regno coërcuit. Is etiam victis Baioariis, Alemaniam quoque, quam Suaviam dicunt, cum Lantfrido duce eorum subjugavit. Gasconiam cum Eudone Aquitanorum duce devicit. In Saxonia, ac Frisia fortia bella gessit. Saracenorum, qui cum uxoribus, ac liberis

Caroli de Saracenis victoria.

Aquitaniæ fines ingressi fuerant, 385. millia fudit, ex Francis tantum mille quingentis, Eudone Aquitaniæ duce, in epistola quam beato Gregorio Papæ secundo scripsit, teste, amissis. Hic rursum 20. imperij sui anno Gasconiam ingressus, Eudonem occidit, ac sequenti anno contra filios ejus bellum instauravit. Saracenos denuo Gallias intrare volentes, juxta Narbonam delevit. Qui dum iterum Provinciam capta Arelato vastant, à Luitprando Longobardorum rege, qui filium eius Pipinum, tonsa Cæsarie, adoptaverat in filium, petito & accepto auxilio, de finibus eius coguntur. Igitur dum regnum Francorum multis modis sub bellicosissimo principe Carolo augmentaretur, regnum Romanorum quod ad urbem regiam translatum fuerat, non solum ab hostibus amissis provinciis imminuebatur, sed & intestinis malis intra se collidebatur. Etenim circa principia principatus Caroli, conjuratione facta, milites adversus Anastasium, Theodosium creant imperatorem invitum. Quo comperto Anastasius Nicæam se contulit. Quem Theodosius in conserto prælio vicit, ac clericum factum, postmodum in presbyterum ordinari fecit.

CAPUT XVII.

Quod & Theodosius successor illius, clericus factus, Leoni imperium dimiserit, & de inundatione Tyberis.

ANno ab incar. Domini 707 Theodosius 65. ab Augusto imperium sortitus, uno tantum anno imperavit. Leo enim Orientalium prætor, civile bellum parans, filium eius Theodosium in Nicomedia comprehendit. Ob ea fractus animo Theodosius, consilio Germani patriarchæ, ac senatus, sponte purpura deposita, clericus efficitur. His diebus Tyberis inundans multa ædificia Romæ subruit, duransque 7. dies, civibus letaniam agentibus 8. demum die cessavit.

CAPUT XVIII.

De imperio Leonis Syri, eiusque impietatibus: de Bonifacio, Pirminio, Beda, & obsidione regiæ urbis, morteque Leonis.

ANno ab incar. Dom. 718. Leo natione Syrus, 66. ab Augusto imperavit, manente adhuc in Francia Carolo seniore. Hic imagines Domini ac Sanctorum incendit, & multos impietati suæ resistentes decollari iussit. Inter ceteros passa fuit virgo Christi Theodosia: cuius usque hodie maximè in urbe regia manet memoria & veneratio. In Ecclesia etiam sanctimonialium integro corpore humata servatur, omnibusque advenientibus

B. Theodosia passio.

tamquam cælestis medica, inter manus virginum deportata adhibetur: ac tamquam pro bono onere quoscumque calcando grave se præbuerit, habetur. Quod & nuper dum Ierosolymitana expeditio sub Conrado Romanorum, Ludovico Francorum regibus agèretur, nos cum multis aliis experti fuimus. Leo Germanum suum patriarcham sede sua pellens, Anastasium in locum eius substituit. Qua de causa Gregorius papa commonito sæpe per literas Imperatore, ac incorrigibili invento, Italiam ab eius imperio recedere persuasit. Per idem tempus ab eodem Pontifice Bonifacius in Germaniam missus; beatus quoque Pirminius, qui multorum monasteriorum pater extitit, clari habebantur. Reliquiæ S. Augustini à Sardinia in

Translatio Reliquiarũ S. Augustini.

Ticinum à Leoprando deportantur. Beda etiam venerabilis Anglorũ presbyter multa scripturarũ suarum monimenta relinquens, in pace quieuit. His diebus Saraceni vrbem regiam per trienniũ obsidione cinxerunt: tandemq; clamantibus ad Dominum ciuibus, fame, frigore, pestilentia correpti discesserunt. In vrbe quoque trecenta millia pestilentia periisse feruntur. Verùm Leo imperator impius 24. imperij sui anno moritur.

Capvt XIX.

De imperio Constantini Leonis filij, eiusq; pessimis operibus, morteque Caroli maioris domus, ac successione filiorum eius.

ANno ab incar. Dom. 742. Constãtinus Leonis filius 67. ab Augusto patri in regnum successit, Hic per omnia patrem malitia supergressus, maleficiis ac cruentis sacrificiis, & inuocationibus dæmonũ, luxuriæ quoque ac immunditiæ inseruiens: Ecclesiamq; Dei more antiquorum tyrannorum persequens, tam crudelis ac impius fuit, vt iusto Dei iudicio, tã ob ei᾿, quã ob patris malitiã, regnũ illud nobilissimũ imminutũ videatur. Anno imperij ei᾿ primo Carolus Pipini filius moriens, tres filios, Carolomannum, Pipinũ, & Grifonẽ reliquit. Horũ Grifo, qui minor natu erat, cõsilio matris suæ Schuanehilde, Vdulionis Baioariorum ducis consanguineæ, occupata Landuno, fratribus bellum indicit. Qui collecto milite Laudunum obsidione cingunt, fratremque in deditionem acceptum in castello iuxta Aluennam custodiæ manciparunt.

Capvt XX.

De bellis filiorum Caroli, fundationeque Fuldensis monasterij: qualiter vnus monachus factus, alter Pipino fratri rebellans in pacem sit vocatus.

ANno ab incarnatione Domini 743. Pipinus & Carolomannus primò in Aquitania contra Hunaldum ejusdem prouinciæ ducem procinctum mouent; captoque castello, quod Lucas dicitur, in loco qui vetus Pictauis vocatur regnum diuidunt. Carolomanno Austriam, Alamanniã, Turingiam, Pipino verò Burgundiam, Neustriam sortitò. Deinde multis prælijs commissis, anno ab Incarnatione Domini 746. cùm jam Fuldense monasterium fundari cœperat, Carolomannus aperit fratri suo se seculo abrenunciare velle. Quod sequenti anno ad effectũ perducens, & ad Zachariam Romanum Pontificem veniens, ab eo clericus factus, primò in monasterio S. Siluestri, quod in monte Soracte situm est, monachicum habitum assumpsit. Sed cùm multis ex Francia ad se venientibus optata quiete perfrui non posset, ad monasterium sancti Benedicti in monte Cassino positum se contulit; ibique reliquo vitæ suæ tempore feliciter conuersatus fuit. Verùm Grifo fratri rebellans, Bajoariam, ejecto inde Tassilone duce, occupat. At Pipinus Tassilonem in ducatum restituit, fratrique duodecim Comitatus concessit: quibus ille non contentus, ad Vuaifarium ducem Aquitaniæ fugit.

Fuldense cœnobium fundatur.

Capvt XXI.

Quod Pipinus pro nomine Regio consultum ad Romanum Pontificem misit, regnante Hilderico Merouinga.

ANno ab incarnatione Domini 751. cùm, vt sæpe jam dixi, Regibus Francorum solo nomine regnantibus, maiores domus omnẽ regni curam administrarẽt; Pipinus; qui hanc dignitatem per successionem acceperat, Burchardũ Herbipolensem Episcopum, & Folradum capellanũ suum ad Zachariam sciscitandi gratia misit. Pontifex ergo melius esse, vt ille qui curam omnium haberet Rex diceretur, quàm qui solùm nomen Regis gereret, remandauit. Eo tempore Hildericus ex antiquorum Francorum regum, qui à Meroöeo Clodij filio Merouingi dicebantur, sãguine descenderat, tunc, vt suprà dixi, regium nomen tenebat.

Pipini quæstio de regno

Capvt XXII.

Quod reuersis nuntiis authoritate Papæ Pipinus ad regnum eligitur, & quòd Stephanus successor Zachariæ pro persecutione ad Regem venit.

IGitur anno ab incarn. Domini 752. reuersis à Roma nuntiis, auctoritate Zachariæ Papæ Pipinus à beato Bonifacio Moguntino Archiepiscopo, aliisque regni principibus in Suessiona ciuitate ad regnum eligitur. Anno sequenti Zacharia defuncto Stephanus papa successit. Is cùm multa ab Aistulfo Longobardorum Rege pateretur, Pipino ab expeditione Saxonum reuertenti, vbi & nuntium de fratris sui Griphonis morte habuit, in villa quæ Carisius dicitur, occurrit, eumque vt sanctæ Ecclesiæ suæ Romanæ succurreret, rogauit.

Pipinus eligitur in Regem.

Capvt XXIII.

Quòd Pipinus cum ceteris Francorum primoribus à sacramento absoluitur, & in regem vngitur, & de ciuibus Christi, qui hoc tempore erant.

ANno ab incarnatione Domini 754. Pipin᾿ à Stephano papa primò à fidelitatis sacramento, quod Hilderico promiserat, cum aliis Francorum primoribus absoluitur, ac detonso Hilderico, & in monasterium detruso, postmodum in Regem vngitur. Hic Merouingorum regno finito, Carolingorum, per quod etiã Constantinopolitanum minuendum erat, cœpit. Ex hoc Romani pontifices regna mutandi authoritatem trahunt. Pipinus igitur re priùs, ex hinc nomine simul & re, regnum Francorum gubernauit. Huius diebus floruerunt clarissimi regni Christi principes, Bonifacius prædictus Mogũtinus Archiepiscopus, Virgilius Iuuauiensiũ præsul, Corbinianus Frisingensis Ecclesiæ antistes, & alij quàm plures.

Capvt XXIV.

De beato Corbiniano.

SEd quia beati Corbiniani mentionem fecim᾿, cujus locum indigni tenemus, tanti viri gesta omnino silentio præterire, inconueniens arbitramur. Hic Vualdegiso patre, ac matre Corbiniana, claris ad sæculum parentibus generatus, in ipsa etiam pueritia diuinam gratiam, quam postmodum plenè accepturus erat, prælibauit. Etenim mundi non detentus illecebris, de cuncta parentum substantia solo victu contentus, in cellula quam sibi construxerat, habitauit. Vindemiarum autem tempore dum quidam vini primitias ei obtulisset, musti feruescentis impetus spinam vasis excussit. Sed vir Dei regulare silentium nolens violare, famulis quidem hoc indicare distulit, orationibus tamen vinum, ne inutiliter effluerer, cohibuit. Cùm vero fide, & virtute, qui altius proueheretur, dignus esset, à beato Gregorio vrbis Romæ episcopo, præsul ordinatus, ad gentes destinatur. Igitur per vallem Tridentinam rediens, ac Baioariam ingressus à Tassilone duce, ejusq; filio Theodone, benignè

Regularis silentij stricta obseruatio.

susceptus, montem Frisigensem, accepit, vbi primò Ecclesiam, quæ vsque hodie cernitur, in honore beati Benedicti construxerat, ac monachorum ibi sacrum conuentum adunavit. Est autem mons idem in pulcherrimo & amœnissimo loco positus, limpidissimarum aquarum, ac præcipuè Isaræ rapidissimi fluuij cursu conspicuus, totam illius regionis faciem, & ex Australi plaga latissimam campi planitiem, tamquam è specula, longè lateque contemplans. Hic illis diebus siluis circumseptus, quasi venatorum specula fuisse traditur. Manent & adhuc siluarum inter arundineta vestigia, scilicet antiqui trunci, ceruorum quoque vsque hodie ac capreolarum multitudo copiosa. Ex Septemtrionali verò plaga adhuc silua non mediocris, quæ forestus vulgò dicitur, ædibus ac igni plurimùm ciuitati vtilis, superstes cernitur. Contigna quoque monti terra, ex Austro Isarâ, ex Aquilone Ambiâ fluuiis inclusa, in sinum quemdam fertilissimum ad quatuor Teutonica milliaria protenditur. In fine cuius, vbi prædicti omnes confluunt, locus, qui Musenburga dicitur, pulcher valde, & delectabilis, in beati Castuli Ecclesia congregationē Clericorum habens, positus cognoscitur. Beatus ergo Corbinianus Frisingensem Ecclesiam plurimis honoribus ac possessionibus locupletauit, ac sanctissimis vitæ documentis informauit. Fertur de eo, quod quadam vice dum pro Ecclesiæ necessitate Romam pergeret, vrsus sagmarium suum occiderit; cui vir Dei capto sagmam imposuit, & vt eam deferret præcepit: ac verbum Dei omni gladio penetrabilius effectum, indomitam bestiam mandatis viri Dei obtemperare coëgit. Eodem itinere sociis in loco deserto fame laborantibus aquila subitò piscem detulit; cuius esu cuncti qui aderant cū stupore & admiratione refecti, & exhilarati sunt. Alio tempore ad Regem Pipinum iter faciens, latronem suspendio adiudicatum dum precibus à Iudice liberare non valeret, signo crucis muniuit: prosecutusque ad regem, reum illum jam suspensum, siue viuum, siue mortuum sibi dari postulat & impetrat; celeriterque reuersus illum triduanum in patibulo viuum repertum, illęsum deposuit, & correctum abire permisit. His aliisque, quæ longum est exequi, virtutibus, virtutumque miraculis iste vir Dei præfatam Ecclesiam primus irradiauit Antistes.

S. Corbinianus ditat Ecclesiam Frisingensē.

Vrsum domat.

Suspensum liberat à morte.

CAPVT XXV.

Quòd Pipinus rogatu Stephani in Italiam ingressus sit. De morte Bonifacij. rursumque ingressu Pipini in Italiam. De legatione Constantini ad Pipinum: de bellis variis Pipini, morteque eius.

ANno ab incarnatione Domini 755. Pipinus rex rogatu Stephani Papæ contra Aistulfum Longobardorum regem procinctum mouens, Italiam ingredi disponit. Cui dum Longobardi in arctis locis montium obsisterent, cæsis multis magno labore claustra penetrans, in plano resedit. Porrò Aistulphus Papiam se contulit: quem Pipinus tamdiu circumdedit, donec receptis 40. obsidibus, ac iureiurando interposito, ne ampliùs Romanā Ecclesiam infestaret, obsidionē solueret, Stephanoque Pontifice cum militia Francorum honorificè ad sedem propriam remisso, ipse ad propria remearet. Hoc anno beatus Bonifacius Archiepiscopus, qui, vt aiunt, terminos Episcopatuum Baioariæ, sicut hodie manent, distinxit, Fuldensque cœnobium fundaverat, ac multa Ecclesiæ Dei profutura opera tā in Gallia, quàm in Germania patrauerat, verbum vitæ prædicans, à Fresonibus martyrio coronatur. Anno sequēti cùm Aistulphus ea quæ laudauerat, irrita faceret, Pipinus eum denuo Papiæ obsessum promissa implere compulit. Insuper etiam Ravennam cum aliis plurimis Italiæ vrbibus, beato Petro designauit, ipseque reuersus est in Gallias. Anno dehinc proximo, cùm iam, vt sæpe dixi, Francorum regno crescente, Romanum decresceret, Constantini Augusti nuntij Pipino munera deferentes, ad eum apud Compendium veniunt. Tassilo quoque Baioariorum dux, illò cum maioribus suæ gentis veniens, Regi, filiisque suis fidelitatem sacramento promisit. Sequenti anno Rex graui ac laborioso bello Saxones deuicit, eosque tributarios fecit. Non multo pòst elapso tempore, contra Vuaifarium Aquitaniæ ducem, eo quod Ecclesias sui iuris infestaret, militem instaurat: acceptisque ab eo obsidibus reuertitur. His diebus beatus Othmarus in insulam Renistein relegatus, migrauit ad Dominum. Pipinus Vuaifarium adhuc rebellantem multis ac grauibus bellis pressit. Tassilo etiam Baioariorum dux, postposita fide avunculo suo Pipino rebellare attentat. Difficilia & periculosa hæc tempora, duobus fortissimis ducib9 Aquitaniæ ac Baioariæ regi rebellantibus, fuere. Ea tēpestate Turci à Caspiis portis egressi, cum Auaribus, multis vtrobique profligatis, conflixere. Igitur Pipinus multis ac variis bellis patratis, ad vltimum Vuaifarium teret fecit; ac non multò pòst in reditu Turonis infirmatus, & inde Parisios deportatus, anno ex quo in Regem vnctus est 14. ex quo verò principatū post mortem patris cœperat 26. diem obiit, duos relinquens filios, Carolum & Carlomannum.

Pipinus multas Italiæ vrbes S. Petro donat.

B. Othmarus exul obit.

CAPVT XXVI.

De regno Caroli, variisque bellis eius contra Aquitanicos & Saxones, ingressuque eius in Italiam, morteque Constantini Augusti.

ANno ab incarnatione Domini 769. imperante adhuc Constantino, Carolus diuiso cum fratre regno, regnare cœpit. Hic primo Hunaldum, qui occiso Vuaifaro bellum in Aquitania renouabat, ad Lupum Gasconum ducem fugauit. Post quem tam ipsum, quàm Lupum in deditionem accepit: & sequenti anno in Vuormatia generalem curiam celebrans, orationis causa limina Apostolorum visitare disponit. Tertio regni sui anno, Carolomano fratre suo mortuo, vxoreque illius cum filiis ad Desiderium Lōgobardorum regem fugiente, Carol9 solus regnās, cum exercitu Saxoniam ingreditur, omnibusque ferro ac igne vastatis, acceptis obsidibus, reuertitur. Dehinc rogatu Adriani Papæ Italiā ingreditur, & Desiderium Longobardorum regem Ticini obsidione inclusit, ibique dimisso exercitu, Romam orationis gratia pergit. Inde reuersus vrbem fatigatam ad deditionē compulit, regemque captiuum abduxit. Inter hæc Saxones absentia regis elati, fide post habita, cōtiguæ terræ suæ loca populantur. Porrò rex subacta Italia reuersus in Franciam, tripertito ordine militum Saxoniam ingreditur, incendiisque vastata terra prædam immensam diripuit: & non multò pòst regressus, denuo ab eis obsides accepit. His dieb9

Caroli primordia.

Constantinus persecutor 35. imperij sui anno mortuus est: eique filius suus Leo successit.

Capvt XXVII.

De imperio Leonis, mortoque ejus: & item de victorijs Caroli contra Saxones.

ANno ab incarnatione Domini 776. Leo 66. ab Augusto imperium accepit. Hic primò visus est mitios; vnde & principes filium ejus Imperatorem postolant. Per idem tempus Saxones more suo non semel, sed sæpe pactum mëtientes Carolus prælijs pressit, ac plurimis ex eis fidem Christianam accipere persuasit. Porrò Leo Imperator 5. Imperij sui anno moritur.

Capvt XXVIII.

De principatu Constantini, & patriciatu Caroli.

ANno ab incarnatione Domini 781. Constantin⁹ filius Leonis 67 ab Augusto, patri in regnum successit. Huic Caroli filia desponsata, à matre sua alij copulatur. Anno imperij eius primo, Carolus rex Romam veniés ab Adriano Papa honorificè susciptur, ibique sancto Pascha celebrato, Pipinus filius eius in regem Italiæ, & alius, Ludouicus scilicet, in regem Aquitaniæ ab eodé pontifice vngitur. Ipse vero acclamante populo vniuerso, Patricius Romanorum appellatur. Misit etiam Adrianus Papa nuncios ad Tassilonem, qui eum de fidelitate regis monerent.

Carolus fit Patritius Romanorū

Capvt XXIX.

De Tassilone duce, qualiter monachus factus sit, & de excæcatione Constantini, imperioque matris suæ Hyrene.

CIrca idem tempus rege Pascha Domini celebrante Inglinheim, Tassilo cum maioribus gentis suæ venit: vbi dum accusatus à Baioariis fuisset, quòd regi nō seruasset fidem, quinimmo Auares, idest Pannonios ad vastandum regnum induxisset; cùm de his, & alijs huiusmodi conuictus fuisset, maiestatis reus, ac capitali sententia plectendus judicatur. Rex tamen misericordia motus, in monasterio Laureacensi, quod ipse construxerat, eum monachicum habitum assumere, ac de peccatis pœnitentiam agere permisit. Constantinus verò cōsilio matris suæ Hyrene, vt aiunt, cæcatus, non multo post 14. imperij sui anno diem obiit, regnauitque post eum mater sua 5. annis: digna, cuius diebus orbis imperium, quod in manus fœminæ non dignè deuenerat, ad Francos trāsferretur.

Pannonij sunt Hungari.

Capvt XXX.

Quòd Leo Papa malè à Romanis tractatus Carolum ad vrbem vocauerit, ipsoque de abiectis se purgauerit.

ANno ab incarnatione Domini 799. Leo papa qui Adriano successerat, in Letania maiore à Romanis flagitiosissimè, ita vt oculi ejus eruti viderentur, tractatur. Qui ad Regem Carolum veniens, euentum rerum deplorat. Igitur Carolus victoriosissimus, qui jam subjugatis sibi Bajoariis, Aquitanis, Saxonibus, Danis, Normannis, Britannis, Pannoniis, multisque aliis prouinciis, regnum Francorum plurimùm dilatauerat, dign⁹ qui altiùs proueheretur, Papam reuertens ad vrbem tendebat. Cui pridie quàm vrbem intraret, Leo ad duodecimū lapidem occurrit, eumque honorificè suscepit. Mane facto vrbem ingressus, à Pontifice ac cuncto populo susceptus, in Ecclesiam beati Petri inducitur. Pòst septem diebus transactis, Rex concione facta, causam, aduentus sui exponit. Leo quoque cui æmoli sui magnum crimen imposuerant, nemine cogente, ex bona conscientia de objecto crimine coram omnibus supra sacrosancta Euangelia se purgavit.

Capvt XXXI.

Qualiter Carolus assumpta Pontifice; totoque populo Augustus vocatus, imperium à Græcis ad Francos transtulit sub Hirene: de judiciis etiam quæ fecit, & legatione Hirene. Itemque de legatione Nicephori Imperatoris, muneribusque Regis Persarum

ANno ab incarnatione Domini 801. ab vrbe condita 1552. Carolus Rex 33. regni sui anno à Summo Pontifice ablato patritij nomine coronatus, omni populo tunc acclamāte, Carolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Romanorum Imperatori vita & victoria, 69. ab Augusto, Imperator & August⁹ vocatur. Exhinc regnum Romanorum, quod à Constantino vsq; ad id tempus in vrbe regia, scilicet Constantinopoli fuit, ad Francos deriuatum est. Augustus ergo conuocatis ciuibus, habita ratione super his, qui in Pontificē sacrilegij rei fuerant, capitali sententia dānatos, interuentu prædicti Papæ ad pœnitentiam conseruatos, tantùm in exilium trusit. Porrò Hirene Constantinopolitana Imperatrix, missis legatis ad Carolum, pacem inter Græcos & Francos firmari rogauit. Cum quibus Imperator missis nuntiis Hirenam in vxoré postulauit. Quod dum illa annuisset, Ætius patritius votum Reginæ impediens, manentibus adhuc in vrbe regia legatis Caroli, Nicephorum fratrem suum Imperatorem fecit, eamq; in monasterium trusit. Nicephorus ergo Rex factus cum legatis Imperatoris apocrisiarios suos misit: fœdusq; literis ac nūtiis mutuò firmauere. Rex quoque Persarum muneribus Imperatorem honorauit.

Carolus ex Patritio fit Imperator.

Capvt XXXII.

De morte Nicephori, substitutioneq; Michaelis, ac renouatione fœderis inter duos Imperatores. Itemq; de depositione Michaelis, morteque Caroli Breuis epilogus de gestis eius.

ANno ab incar. Dom. 811. Nicephorus Imperator à Bulgaris publico congressu necatur; eique in regno gener suus Michaël substituitur. Hic nuntios Caroli ad antecessorem suum missos honorificè di[...] : suosq; cum eis ad Augustum destinans, f[...] pacemq; cum eo renouauit. Is etiam dum contra Bulgaros exercitū ducit, non prosperis vsus successibus reuertitur, depositoq; regno monachus efficitur: succedente sibi Leone filio Bardi patritij. Igitur Carolus regno Romanorum ad Francos translato, dū multa fortiter ac feliciter bella gereret, regnumque multipliciter dilataret, 47. regni sui anno, subactæ verò Italiæ 43. imperij 14. in palatio Aquisgrani, vbi ipse Ecclesiam mirio opere in honore S. Mariæ semper virginis construxerat, sedemq; regni constituerat, 72 ætatis suæ anno dié obiit, ac in eadem Ecclesia humatur. Cæterùm actus ejus, & bella quæ gessit: de ponte quoque, quem vltra Rhenum fecerat Moguntiæ; de palatiis etiam quæ Nouiomagi, Inglinheim, aliisq; regni locis opere regio construxerat, qui scire vult, legat historiam eius, & gesta à multis descripta. Erat

Carolus moritur & sepelitur Aquisgrani.

Caroli forma.

autem, vt quidam de ipso ait, corpore amplo ac robusto, statura eminéte, apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac vegetis, naso paululũ mediocritatem excedente, canitie pulchra, faciel læta & hilari, eloquentia copiosus & exuberans, in cibo & potu temperans, sed in potu téperantior. Huius virtute regnum Francorũ plurimùm augmentatũ, omniumq; regnorum maximum, Romanorum scilicet, ab Oriente ad Occidentem trãslatum. Regni vero terminus à Bulgaris, seu Illyrico vsque ad Hispanos, à Danis vsque ad Calabros, exceptis adiacentibus regionibus, vtpote Bohemia, Polonia, Dalmatia, Histria, Venetia, aliisque prouinciis, quæ modo duo regna Romanorum, & Francorum, excepta Pannonia, esse noscuntur, fuit.

CAPVT XXXIII.

De principatu Ludouici. & Leone Papa, itemque de Stephano, qui imperatorem coronauit. De filiis imperatoris, factioneque Bernardi, ac exitu.

Ludouicus pius imperat.

ANno ab incarnatione Domini 815. Ludouicus Caroli filius, quem ipse adhuc viuẽs successorem ordinauerat, Augustumque vocauerat, morte patris comperta, ab Aquitania ad palatium Aquisgrani veniens, consensu omniũ rex creatus 7c. ab Augusto imperauit. Anno regni eius primo, delatione quorumdam, cõperit primates regni adversus Leonem Papam conspirantes, jussu pontificis interfectos fuisse. Ad quod perscrutandum, vocatum ad se nepotem suum Bernardum Italiæ Regem Romã misit. Qui in vrbe infirmatus, rei euentum per Haroldum Comitem Augusto mandauit. Leo quoq; missis ad Imperatorem nuntiis, qui eius animum leniirent, eumq; ad se venturum prædicerent, iter eorum in Galliis subsequitur. Cui Imperator Remis occurrens, eũ honorificè suscepit. Papa ergo celebratis ex more Missarũ solemniis, diademate coronatum Romanorum Imperatorem pronuntiauit Ludouicum. Hunc annum, quo à Romano Pontifice coronatus est, regni sui alij secundũ, alij septimum dicunt. Imperator post hoc generalem curiam Aquisgrani celebrans, primogenitum suum Lotharium imperij socium legit, Nam alios duos Carolum & Ludouicum Reges vocatos, vnum Aquitaniæ, alium Baioariæ præfecerat. Non multò pòst Bernardum Italiæ Regem cum regni sui ciuitatibus adversum se conjurasse comperit. Cõtra quem dum procinctum mouet, fractus animo Bernardus, apud Cabilonem Imperatori se tradidit. Porrò Imperator Aquisgrani ad palatium veniens, ibiq; sanctum Pascha celebrans, habita de his qui conjurationis rei fuerant quæstione, iudicio Curiæ capitali sententia damnatos, vnà cum rege suo luminibus tantùm orbari fecit. Non desunt tamen, qui dicunt, Imperatorem, Bernardum dolo captum primò oculis, ac pòst vita privasse.

Bernardus Italiæ rex excæcatur.

CAPVT XXXIV.

De promotione Lotharij à Paschali, nunciisque Bulgarorum. ac morte Ludouici.

ANno ab incarnatione Domini 822. imperator filium suum Lotharium in Italiam destinauit, ipse vero dum in oppido Frãcofurt curiam celebraret, inter cæteros Barbarorum legatos, duo fratres pro regno Vuilsorum contendentes veniunt: quos Augustus sibi subiectos, & fidelitate astrictos, decisa lite ad propria remisit. Verùm Lotharius ordinatis rebus in Italia, dum ad patrem redire parat, à Paschali Papa ad vrbem inuitatur, vbi honorificè susceptus, ac in die S. Paschæ ab ipso coronatus, imperatoris & Augusti nomen sortitur. Iisdẽ diebus imperatore Aquisgrani conuentum celebrãte, nuncij Bulgarorum pro constituendis terminis venerunt. Igitur Ludouicus imperator propter mala opera vxoris suæ Iudith, regno, vt dicitur, pulsus, ac postmodum restitutus 26. imperij sui anno diem obiit extremum.

Lotharius fit Imperator.

CAPVT XXXV.

De intestina pugna trium fratrum. diuisioneque regni Francorum.

ANno ab incarnatione Domini 841. dũ Lotharius reversus ab Italia regnare intenderet, mortuo patre, fratres eius Carolus, & Ludouicus grauiter ferentes, si regno paterno priuari deberent, fratri bellum indicunt. Igitur cum regnum Francorũ, ad quod post innumeras, quas supra dixi, mutationes regnum Romanorũ deuenerat, cùm & ipsum ad ostendendas mortaliũ miserias, ac instabiles mundi rotatus, auctor omnium Deus, in illo ad quẽ profecerat statu, manere nollet: in seipsum miserabiliter diuidi, ac per hoc desolari, & imminui permisit. Proinde cõtractis vndecumque regni viribus, fratres prędicti apud Fontoniacum conueniunt, acerrimeque pugnantes, ita in hoc bello ex vtraque parte regni vires imminutæ feruntur, vt exhinc fortissimi omnium Franci, non solũ terminos suos non dilatare, sed & parta vix conseruare potuissent. Lachrymabili ergo pugna inter fratres acta, cruenta tandem victoria Carolo & Ludouico cessit, ac ob hoc conuentione facta, diuidunt imperium. Hac diuisione Carolo Occidentalia regna, idest à Britannico mari vsque ad Mosam, Ludouico Orientalia idest omnis Germania vsque ad Rhenum cesserunt. Lothario verò media pars, idest Belgica Gallia, quæ ex eius nomine Lotharingia vsque hodie vocatur, cũ Romano imperio sorte deuenit. Exhinc diuiso regno, regna modo duo, Orientale, ac Occidentale, quorum alterum partem Ludouici & Lotharij, sedemque regni Francorum palatium Aquisgrani, ac imperium vrbis Romæ habet: aliud verò Occidentale, quod adhuc Francorum, eo quod istud Romanorum vocatur, appellatum, partem Caroli tenet, inueniuntur.

CAPVT XXXVI.

Exclamatio, & excursus cõtra volubilitatẽ rerum.

COnsiderare Dei judicia, mundique volubilitatem, etiam nolentes compellimur. Ecce enim, vt supra dixi, in modum cæli, quod ab Oriente in Occidentem vertitur, simul cum tempore res mundanas, rerumque potestates volui cernimus. Et nos putaremus mortales res in aliqua mundi parte statum inuenisse, ibi etiam defectum eas pati, ac more febricitantis, sicut in Iob habes, *Noctem verterunt in diem, & rursum post tenebras spera lucem:* quocumque se verterint, nihil stabilitatis habentes, dolores, ac labores repperisse conspicimus. Nonne videtur tibi mora, vt dixi, febricitantis, mundialis dignitas volui, ac reuolui? Febricitantes enim spem quietis in alteratione situs ponunt: ideoque crebris revolutionibus quando torquentur, se iactant huc, & illuc. Ita nimirum potestas temporalis à Babylone deuoluta ad Medos, inde ad Persas, pòst ad Græcos, ad vltimũ ad Romanos, & sub Romano nomine ad Francos translata est. Vbi

Iob 7.

dum tamquam firmam sedem fixisset, mansura videretur: tot malis, vt superius patet, subiacere cœpit, vt merito eum Iob dicere possit. Cùm ad diem veneto, nocturnis cruciatibus fatigat⁹ noctem præstolor: quam dum tenuero, matutinis doloribus affectus rursum diem venire expecto. Denique armis experientissimi Franci, cùm regni terminos plurimum dilatassent, mundique caput Romam ad suam ditionem transfudissent, cùm jam omnibus gentibus horribiles facti essent, & inexpugnabiles viderentur: in seipsos non solum ciuiliter, sed & intestinè fratribus auctoribus diuisi, regnum quod ab Oriente in Occidentem, tamquam fugiens statum, & requiem inuenisse putabatur, desolandum fore iuxta Euangelium, bene præsagiebãt. Ex his ergo liquet, nullam caducis rebus fidem habendam: nec tñ se labantem alium quemlibet sibi inniti volentem, sustentare posse. Vnde aptè Propheta ait. *Maledictus qui spem suam ponit in homine, & qui ponit carnem brachium suum.* Quomodo enim te sustentabit, qui stare non potest? Vel qualiter te confirmabit, qui in se infirmus est? Cùm ergo mundus transeat, & concupiscentia eius, ab ipso migrandum ad Deum eiuũ esse, qui immobilis, manet: ad eiusque beatam, & æternam ciuitatẽ quia dubitauerit? Igitur omnibus regnis mundi imminutis, cùm & Francorum, qui vltimi Romã habere meruerunt, ex quo diuisum est, minoratum appareat regnũ; nos qui ad ostendendas rerũ mutationes res gestas scribimus, hac regni mutatione tamquam sufficienti argumento ad regni cælestis immutabilitatem missi, huic Quinto operi finem imponamus.

Ierem. 17.

Ioan. 2.

Francorum regnum minuitur.

LIBER SEXTVS.

PROLOGVS.

BEATVS propheta mũdi instabiles, ac miserabiliter fluctuantes circuitus contemplans, marique eos potissimũ comparandos æstimans, *Hoc*, inquit, *mare magnum, & spatiosum, illic reptilia, quorum non est numerus.* Nonne tibi videtur mundus in modum maris inhærentibus sibi procellosis temporibus, tamquam tempestatum fluctibus, interitum minari? Et quid aliud homines pro caducis honoribus decertantes, quàm reptilia maris dixerimus? Vbi minores à maioribus, inferiores à potentioribus sorberi, ac ad vltimum seipsos, cùm materiam non inuenerint, discerpere conspicimus. Vnde illud, In se magna ruunt. Hæc omnia prudens lector inuenire poterit in huius historiæ serie. Ciues ergo Christi non mare reptilium salo mergi, vel insidiis eius procellis improuidè se credere, sed naui, id est ligno crucis fide nauigare, manusque per dilectionem operando exercere in præsenti oportet, et per huius vitæ viam, ad portum patriæ secure valeant peruenire. Qualiter verò regnum Francorum tam miserabiliter diuisum, non solum Romanũ imperium, sed & partem Franciæ, ac Galliæ cum palatio Aquis perdiderit, in hoc dicendũ opera restat.

Psalm. 103.

CAPVT I.

De imperio Lotharij, & Michaelis, regnoque Caroli, ac monachatu imperatoris, diuisioneque regni inter filios.

DIuiso Francorum regno, Lothari⁹ cui vt dixi, cum Lotharingia Romanorum imperium deuenerat, 71. ab Augusto imperauit. Theophilo mortuo, filioque eius Michaële apud Græcos in vrbe regia imperante, Normanni per mare Ligerim intrantes, ciuitatem Namnetis irrumpunt, ac in sancto sabbato Paschæ episcopum ex more generali baptismum celebrantem, cum clericis interficiunt: ac inde circumquaque diffusi, cunctam ferro flammaque vastantes prouinciam, Andegauensem quoq; ac Turonensem occupantes ciuitates, beati Martini Ecclesiã cremare non verentur. Eo tempore Carolus, cui, vt suprà dixi, Occidentalia regna in diuisione cesserant, Pipinum Aquitaniæ Regem cepit; ac Episcoporum consilio tonsum, monachum Suessione in monasterio S. Medardi fecit. Porrò Lotharius imperator tribus filiis suis regnum, quod eum contigerat, partitur: Ludouico Italiam cum nomine imperatoris, Lothario Lotharingiam, Carolo Prouinciã tradens. Ipse verò ordinatis omnib⁹, in Prumensi monasterio 16. imperij sui anno post mortem patris sui monachus efficitur. Vide, ad quantum defectum Romanum imperiũ deuenit: et in tres partes Francorum regno diuiso, tertiæ partis tertia pars fuerit.

Normannorum in Gallias irruptio.

CAPVT II.

De imperio Ludouici & Basilij, & coniugio Lotharij, ac controuersia pro regno Caroli: de victoria Ludouici, & pugna Caroli cum Britonibus. De Noëmenoio rege Britonum, & Herispeo.

ANno ab incarnatione Domini 855. Lothario deponente militiæ cingulum, priuatumque habitum assumente, Ludouicus filius suus serenissimus 73. ab Augusto imperium suscepit. Basilio, qui Michaëlem jam occiderat, in vrbe regia regnante, Lotharius cui regnũ Lotharingiæ deuenerat, Thietbergã sororẽ abbatis Hucberti sibi sociauit. Non multis post diebus Carolus, qui prouinciã in diuisione regni acceperat, moritur. Vnde inter Lotharium fratrem, patruosque suos Carolum controuersia oritur. Lotharius Hucberto abbati fratri reginæ ducatum inter Iuram & montem Iouis commisit. Porro Ludouicus senior Orientalis Franciæ rex, aduersus Sclauos multa fortiter bella gessit, capiumque principem eorum Rastum luminibus priuauit. His diebus in regno Caroli principibus suis mutuis inter se vulneribus cadentibus, Britones tã quam destitutam terram irrumpunt: ac transmisso Ligeri, Pictauis vsque ferro flammaq; cuncta vastantes progrediuntur; & sic Francorum spoliis ditati, ad propria reuertuntur. Itaq; Carolus conductis pretio Saxonibus, Britones bello petijt. Nec mora, commisso prælio, Saxones in prima acie positi, territi spiculis hostium, terga verterunt. Deinde discursantibus hac illacque Britonibus, Francisque ad antiquæ fortitudinis genuinam

Britones Gallias vastant.

virtutem viriliter dimicantibus, multis ex vtraq; parte cæsis, ac vulneratis, noctis præsidio bellum dirimitur. Mane facto dum rursus pugna conseritur, Carolus fugiens, suis etiam fugiendi præbuit exemplum. Quo viso Britones castra Francorum cum clamore irruunt, captisq; & occisis plurimis, ac papilionibus eorum cum aliis spoliis ablatis, revertuntur. At Carolus Roberto viro forti, ob hanc molestiã, inter Ligerim & Sequanam ducatum, ad domãdos Britones, dedit. His diebus Noëmericius Rex Britonum, dum multis modis Ecclesiam Dei persequitur, videt in visione B. Maurilionem Andegauensem Episcopum sibi occurrentem, dicentemq;, vt ab oppressione

B. Maurilius tyrannũ percutit & accidit,

cessaret Ecclesiarum, baculo se percutere. Nec frustratur viso: nam cõtinuò corruens, à suis domum reportatur: manifestissimisque Dei judiciis vitam simul cum tyrannide finivit: eiq, filius suus Herispeus in regnũ successit. Carol⁹ rursus adversùs Britones bellũ instaurat: parũq; proficiens hoc tantùm obtinuit, vt datis ex vtraque parte obsidibus pacem mutuò firmarent. Dehinc tamẽ Herispeus Rex eorum sponte ad ipsum veniens, suæ potestati se subiecit: quem multis donatum muneribus Rex ad propria remisit.

CAPVT III.

De causa Lotharij, quomodo pro repudio legitimæ à Nicolao Papa excommunicatus fuerit, episcopique eius fautores damnati, & ingressu Ludouici in Occidentalia regna, egressuque Northmannorum.

EA tempestate cum jam regno Francorũ multipliciter diuiso, Ecclesia proficeret, Nicolao summum sacerdotium gerente, Lotharius multis modis amore Vualdradæ concubinę suę, occasionem repudiandi reginam Thiebirgã quęrit. Itaque Guntharium Coloniensem Archiepiscopum, qui tunc in regno præcipuæ fuit auctoritatis, ad id quod animo conceperat perficiendum, falsa spe promittens ei, quod si ab ista liberaretur, neptem suam acciperet, pellexit. Gũtharius ascito sibi Treuerorũ archipresule Thiegando, Metis concilium congregat, vocatamque reginam in medio statuunt, falsisque productis testibus, inter alia nepharia, de incestu illam conuincunt. Proinde ad voluntatem regis sententia diuortij datur, reginæque pro commisso scelere pœnitentia injungitur. Igitur rex desiderata potitus occasione, cõuentu Aquis habito damnationem Thiebirgæ scripto protulit, seque continere non posse pronunciauit. Consilio Guntharij omnibus acclamantibus, *Melius est nubere, quàm vri*, Vualdrada producitur, ac regio cultu decorata, comitatuque famulorum stipata, reginæ nomen sortitur. Sicque rex dum ea quæ mente conceperat, ad effectum produxit, Guntharium, quem suæ nequitiæ socium falsis promissionibus fecerat, versutè decepit. Hæc dũ ad notitiam Domini Papæ Nicolai venissent, religiosus, ac Dei zelo plenus sacerdos, missis legatis, regem de commisso scelere redarguit, & ad condignam pœnitentiam inuitauit. At legati pecunia corrupti, negotium minimè ad effectum perducentes, multis ditati muneribus reuertuntur: dicentes se penè nullum in præfato regno, qui canones sciret, inuenisse. Quos Treuerorum & Coloniensium præsules subsecuti, dum à sũmo pontifice de facto judicio rationem reddere coguntur, rei inuenti deponuntur: dũque multis modis ad restitutionem sui laborarẽt, exules in Italia, permissa sibi tantum laicali communione, moriuntur. Verum Lotharius post crebras admonitiones, post violatum sacramentũ, quod sub præsentia Arsenij Episcopi, sanctæ Romanę Ecclesiæ apocrisarij fecerat, à summo pontifice cõmunione priuatur, ex qua causa tam ipsi, quã toti regno grauissimum discrimen oritur. Extãt de hoc epistolæ quamplurimæ vtrobique missæ. Vide jam regno decrescente, Ecclesiam tãtæ auctoritatis factam, vt etiam reges judicet. Per idẽ tempus Ludouicus Orientalium rex, Occidentalia regna quorumdam vocatu principum ingreditur, regnique terminos occupans; Senonas vsque progessus est: sed dum ibi relicto exercitu, ad propria redisset, & principes qui cum inuitauerãt, à Carolo in gratiam recepti fuissent: qui remanserant, fines illos egredi cõpelluntur. His diebus Hucbertus abbas, frater Thiebirgæ, Lothario diu rebellans, ad vltimũ à Conrado comite necatur. Eodem tempore Northmani per Ligerim Nannetensem, Turonensem, Andegauẽsem prouinciam vastãtes, Robertum ducem occurrentem sibi occidunt.

Prælatis depositis laicalis cõmunio relicta.

Prælati peccato Regis patrocinantur.

1. Cor. 7.

CAPVT IV.

Quem finem Lotharius, fratri succurrere valens, in Italia habuerit: & quomodo post mortem eius, patrui regnum diuiserint. De fraude Adelgisi circumuentioneque imperatoris, ac victoriis eius quas gessit in Campania, & Lucania. De inconstan.

HIs diebus Saraceni ex Africa venientes, Beneuentanorum regionem, quæ olim Samnium vocabatur, deuastant. Contra quos cũ Lodovicus Augustus vires vndecumque compararet, Lotharium fratrem suum in auxiliũ inuitat. Qui collecto milite, Italiam ingressus, prauorum operum suorum pœnas multipliciter soluens, tam ex insueto calore, quam araniearum morsibus, multos de exercitu suo perdidit. Post hoc Romam veniens, ab Adriano pontifice, qui Nicolao jam successerat, honorificè suscipitur: ac ab ipso si monitis prædecessoris sui Nicolai obtemperauerit, subtiliter exquiritur. Ille dum cum omnibus qui secũ venerant principibus, se benè injuncta seruasse falsò affirmaret, corpus Dominicum sub attestatione cõscientiæ sibi, suisque tradidit. Fertur, quod ipso redeunte, omnes qui ficto corde, & polluta conscientia ad mensam Domini accesserant, infra spatium anni mortui fuerint. Lotharius etiam in via morbo correpť, Placentiæ diem obiit. Carolus audiens fratruelem mortuum, regnum eius inuadit. Quod Ludovicus frater eius dum impedire conatur, conventione facta, prædictum regnum apud Marsnam ex æquo diuidunt. Lodouico palatium Aquis sortiente. Non multo post elapso tempore, Adelgisus Beneventorum dux, fiducia Græcorum, Ludouico imperatori, ascitis sibi Samnitibus, Lucanis, Campanis, rebellare parat. Augustus contractis vndecumque copiis, Beneventum petit bello. Cui Adalgisus occurrens, fraude circumuentum, muneribus conciliatum, finibus suis egredi persuadet. Poriò imperator Campaniam, ac Lucaniam peragrans, omnes ciuitates earum, excepta Capua, absque graui negotio cepit: quæ ex quadro lapide extructa, dũ non facilè posset expugnari, obsidione cingitur, cũctis in circuitu vastatis. Capuani desperatis omnibus, apertis vrbis portis, cum episcopo corpus

Periuri diuinitus plectuntur.

beati Germani portenta, lachrymabiliter ad pedes imperatoris veniunt, veniamque poſcentes, miſericordiæ ſuæ ſe committunt. Imperator vt erat piiſſimus, ciues in gratiam recepit, expulſiſque Græcis, omnes Lucaniæ ac Campaniæ vrbes

Insignis perfidia.

Romano imperio reſtituit. Inter hæc Adalgiſus dolis iterum regem circumuenire tentat, occurrensque ipſi ſuadet vt militem dimittat, regioni parcat: adjiciens neceſſarium non eſſe, regē ſubjectum ſibi inaniter conſumere populum. Rex ad monitum ducis, omnibus præter paucos ad propria remiſſis, Beneuentum ingreditur, nihilque peſsimum ſperans, dum circa meridiem ſtrato cubat, ſubito à Beneuentanis irruentibus, arma arripere cogitur. Ciues autem cum duce ſuo Adalgiſo, palatium incendere volentes, principem pacem petere, ac interpoſito iureiurando, ne amplius ſine voluntate ipſorum fines illorum ingsederetur, promittere cogunt. Imperator hac ignominioſa pactione facta, Romam venit, ibique coram ſummo pontifice Ioanne, qui Adriano ſucceſſerat, totoque ſenatu cauſam ſuam exponit. Proinde Adalgiſus à ſenatu hoſtis, ac tyrannus pronuncietur, Auguſtuſque à pontifice, auctoritate Dei, ac beati Petri à ſacramento, quod

Papa soluit Imperatorē à iuramēto.

nolens, & pro conſeruanda vita fecerat, abſoluitur. Verum princeps quamuis à ſacramento liberatus juſtè videretur, tamen ad remouendū ſcandalum, per ſe ad compeſcendum tyrannum ire recuſat, collecto tamen milite, reginam eò deſtinat. Audiens hoc Adalgiſus, ac timore perculſus, in Corſicam inſulā fugit, & ſic iram principis declinauit. Non multo poſt elapſo tempore, locuſta innumerabilis cęteris locuſtis maior, ac ſenas alas habens, ab Oriente veniens, Gallias operit: depaſtiſque vbique ſegetibus, tandem in mare Britannicū reſedit, vbi à ventis ſepta, ac in ſalo merſæ, poſtque mari exæſtuante, ad littus in immenſum cumulū actæ, vicinas regiones fætore corrupere.

Capvt V.

Qualiter Carolus rex Occidentalis Nortmannos obſidione clauſos deceptus abire permiſit, & quæ mala poſtmodum ab his pertulerit.

Ea tēpeſtate Carol⁹ Occidentalis Frāciæ Rex, Nortmannos, qui occiſo Roberto, ceteriſq; regni primoribus, vbique bacchabantur, cū Britonum auxilio in obſidione Andegauenſium, quā occupauerant, clauſit vrbe. At Britones videntes totam ſpem hoſtium in amne fore, ab alueo eum deriuare conantur. Quo viſo, Nortmāni deditas patūt: promiſſaq; pecunia Regē turpiter obſidionē ſoluere perſuadent. Ipſi vero more ſuo, ſicut ſunt inquietiſſimi, minimè promiſſa ſeruātes, per Ligerim Franciam inrexbant: multoq; grauiora, q̄ priùs, Regi faciebant mala. Quanta autem prædicta gens regno Francorum ſecatit, ab aliis ſatis dictū inuenitur. Eſt enim lauiſſima & inſtabilis, neu propriis contenta terminis: gratioſa tamen, quocumq; venerit, & affabilis. Hæc, vt dixi, Occidentalē regnum, ſicut & Saxones, qui & inſtabiles, ſed feroces ſunt, Orientale ſēper infeſtabāt.

Capvt VI.

De morte Ludouici Imperatoris, imperioq; patrui ſui Caroli, item Ludouici Orientalis regis: & quomodo regnum fratris ſui inuadere geſtiens, à filiis eius victus ſit, ipſiq; regnum paternum diuiſerunt: itē de ingreſſu Caroli in Italiam, morteq; ipſius: de Ludouico Balbo, filiis eius, & pugna eorum cum Boſone.

Anno Domini 874. Ludouicus ſuauiſſimus Imperator diem vltimū clauſit, imperij ſui anno 19. Anno eodem patruus eius Carolus ſenior Occidentalis Franciæ Rex Romā veniens, à Summo Pontifice Ioanne, ciuibuſq; imperium pecunia, vt dicitur, obtinuit: regnauitq, 74. ab Auguſto. Nō multò pòſt Ludouicus ſenior Orientalis Rex apud Francoſurt diem obiit, tres filios relinquens, Carlomannum, Ludouicū, Carolum. Porrò Carolus Imperator morte fratris audita regnū Lotharingiæ inuadere nititur: collectoq; milite primò palatium Aquiſgrani occupans, Coloniā vſq; progreditur. Inter hæc Carlomannus primogenit⁹ Ludouici Italiam ingreſſus, imperium arripere attentat. Verùm Ludouicus, qui patris exequiis interfuerat, Orientaliū Rex à Principibus creatus, regnare iam inceperat. Audiēs ergo patruum ſuum Carolū fines regni intraſſe, miſſa legatione regno eū cedere monet. Quo non acquieſcente, ad pugnam progreditur. Nec mora in pago Meginenſi, non longè ab Andrenaco, iuxta Rhenum pugna conſeritur: fuſiſq; ex vtraque parte multis, tandem Carolus terga vertere compellitur. Ludouici verò filij cōuentione facta regnum paternum diuidunt: & Carolmanus Baioariam, Pannoniam, Carantanum, Bohemiam, Morauiam: Ludouicus Orientalem Franciam, Turingiam, Saxoniam, Freſiam, Lotharingiam: Carolus Alemaniam, & quaſdam ciuitates Lotharingiæ propter vini copiā accepit. Carolus ſecundus Imperator Romā ſecundò petijt: indeq; reuerſus, ac per Longobardiam iter faciens, Papiam ſe contulit: vbi dum audiret Carolomannum Ludouici fratris ſui filium cum magno exercitu Italiam intraſſe, in Franciam redire volens, in via veneno, vt dicitur, anno imperij 3. interiit. Anno ſequenti Ludouicus Caroli junioris filius, qui vocabatur Balbus, diem vltimum clauſit: duos relinquens filios, Ludouicū, & Carolomannum: nam tertium, qui poſtmodum Carolus dictus eſt, mater tunc in vtero portabat.

Ludouici balbi mors.

Cuius regni prouinciam, quam pater eius Carolus Lotharij Imperatoris filius in diuiſione ſortitus fuerat, Boſo, cui Carolus Imperator illā tradiderat, inuadere geſtiens, Lugdunū venit: ibiq; à Pontifice eiuſdem vrbis in Regem Burgundiæ vngitur: ſed à prædictis adoleſcentibus Ludouico, & Carolomanno arcetur.

Capvt VII.

De morte Carolomāni, filioque eius Arnolfo, qualiter frater eius Ludouicus regnum ſibi ſubiecerit, Arnolfo ducatum Carentani tribuerit.

Anno ab incarnatione Domini 880. Carolomann⁹ Ludouici filius, cui Baioaria ſorte deuenerat, poſt multos triumphos, quos ſub patre, & poſt patrem peregerat, regnique terminos plurimum dilatauerat, paralyſi diſſolutus moritur, ac in loco Baioariæ Odingas dicto ſepelitur, relinquens filium ex nobili fœmina, ſed non legitima; quem de beati Arnolfi nomine, tamquam Carolorum origine, Arnolfum vocauerat. Hic eſt Arnolfus, cui poſtmodum monarchie ceſſit. At Ludouicus Orientalis Frāciæ Rex, morte fratris comperta, Ratiſbonam Baioariæ metropolim adiit: omneſque terræ illius optimates ditioni ſuæ ſubiecit. Arnolfo quoq; Ducatū Carentani cum caſtro Moſeburck tradidit.

CAPVT VIII.

De Imperio Caroli tertij, irruptione Normannorum, morteque Ludouici, & reditu Caroli imperatoris in Gallias: qualiter omnibus de semine regio mortuis, ipse monarchiam obtinuerit.

ANno ab incarnatione Domini 881. Carolus, qui in diuisione Alemanniam acceperat, in Italiam procinctum mouet, totaque Longobardia in deditionem accepta, ad vrbem vsque progreditur: vbi à Ioanne Papa, omnique populo imperatoris & Augusti nomē sortitus 75. ab Augusto imperauit. Ea tempestate Normanni Ludouici regnum per Vual fluuium ingressi, Nouiomagense palatium cremant, ac inde per circumquaque diffusi, Coloniam, Bunnam, Aquis cum adiacentibus regionibus, vicis, & castellis deuastant. Inter hæc rex Ludouicus Franconefurt diem obiit, & in monasterio Laureacensi iuxta patrem humatur. Normanni morte regis comperta, securi facti, nobilissimam vrbem Galliarum Treuerim, à Iulio Cæsare quondam subuersam, in ipsa cœna Domini irrumpūt, ac ibi vsque ad Pascha morantes, tam ipsam, quā adiacentem regionem igne consumunt. Quibus dum præfatæ vrbis antistes cum Bertholfo comite occurrit, bello confecto vita priuatur, cæterique in fugam vertuntur. Normanni præda Francorum ditati, ad classem reuertuntur. Hæc dum in Gallijs geruntur, Carolus 3. imperator in Italia morabatur. Principes ergo iam Galliç quā Germaniæ omnes eum precibus pulsant, quatinus ad suscipiendum paternum regnum, fratre mortuo redeat, patriamque ab hostium incursione liberet. Qui nihil moratus reuertitur; assumptisque Longobardis, Baioarijs, Saxonibus, Fresonibus, Alemannis, Turingis, alijsque compluribus, contra Normannos, qui adhuc in regione morabantur, procinctū mouet. Itaque Gotfridum Normannorum regem, data sibi filia Lotharij Gisila, cum Fresia prouincia christianum fecit, de sacroque fonte suscepit, & sic eum regni finibus cum suis cedere persuasit. Anno sequenti Ludouicus Caroli Occidētalis regis nati filius; moriēs, ac in monasterio S. Dionysij humatus, fratrem suum Carolomannum heredem regni reliquit. Hic inter cætera virtutis suæ opera, hoc quoque memorabile fecit, quod in bello quodam 8000. Normannorū fudit. Non multò pòst Carolomannus in venatu ab apro percussus, diem obiit. Occidentales ergo Franci principibus amissis, Carolum imperatorem, qui tunc solus ea stirpe Carolorū superesse videbatur, vltro inuitant, eique uenienti subijciūtur: vnde multa, ac varia cum Normannis gessit prælia.

Rex Normannorum fit Christianus.

CAPVT IX.

De depositione Caroli, subrogationeque Arnolfi, morte Caroli, & confusione Romani simul & Gallici imperij.

ANno Domini 887 Carolus imperator cùm corpore & animo ægrotare cœpisset, principes regni apud Triborias, circa transitū sācti Martini, Arnolfum Carolomanni filium, ad regnum trahunt. Et mirum dictu, imperatorem, qui post Carolum magnum inter omnes reges Francorum maximæ fuit potestatis, in breui ad tantam teonitatē venisse cerneres, vt panis quoque egens, ab Arnolfo jam rege facto stipendia miserabiliter exigeret, ac ab ipso paucos fiscos in Alemannia gratanter susciperet. Vide humanarum rerum miserrimum statum. Rex iste, qui in diuisione Orientalis regni acceperat inter fratres minimam portionem, ad tantum primo venit fastigium, vt tam Orientalia, quàm Occidentalia regna cum Romano susciperet imperio; ad tantam postremo deiectionē venit, vt panis quoque egeret. Dicere hic poterat cum Iob. *Eleuasti me super nubem, & allisisti validè.* Et cum Psalmista, *Eleuans allisisti me.* Quid enim prosperitatem mundi, quam nubem dixerim? Quæ innitentem sibi transcendo citò decipit, leuare sui acclinantem sustentare nequit. Quanto ergo quis altiùs super nubem leuatur, eo validiùs terræ allisus quassatur. Hic tam miserum*, & iuxta philosophus, fortunæ in modum rotæ, nunc summa, nunc ima vertentis, ludus; secundùm verò rei veritatem, regna mutantis Dei nutū, anceps rerum status, ad declinandām mundi miseriam, veramque vitam appetendā nos prouocare posset. Ferunt de hoc Carolo, quod christianissimus fuerit. Vnde hęc et circa finem tentatio ad probationem euenisse creditur. Sequenti enim ex quo regno pulsus est anno, diem obiit; ac in monasterio Augensi humatus est. Exhinc confusē Romæ regnatum, vsque ad Ottonem inuenitur. Carolo enim mortuo, qui per tres annos imperauerat, ac septimum priuatè vixerat, imperium multis modis scinditur, singulis prouincijs singulos reges creare cupientibus; Arnolfo tamen pars maxima cessit.

Iob 30.

Psalm. 101.

CAPVT X.

Quem Itali, quem Franci Occidentales regem fecerint. De Vngaris, & irruptione Normannorum.

IGitur Itali super se duos reges, Berengarium Forijuliensem, & Guidonem Spoletanū ducem reges statuunt. E quibus Berengarius à Guidone patria pulsus, ad Arnolfum profug' venit. Occidentales quoque Franci Odonem Roberti filium virum fortem, consensu Arnolfi regem creant. Hic multa prælis contra Normannos viriliter gessit. His diebus gens Vngarorū ex Scythia egressa, ac à Pecenatis pulsa, Auaribus eiectis, Pannoniam inhabitare cœpit. Hæc eo tempore tam immanis, & tam belluina fuisse dicitur, vt crudis carnibus vtens, humano quoque sāguine potaretur. Quod ne cui incredibile videatur, audiat ꝙ Pecenati, & hi qui Falones dicuntur, crudis & immūdis carnibus, vtpote equinis & catinis, vsque hodie vescuntur. Valent autem in sagittarum ictibus plurimum, quibus etiā dorsa vertentes nocere solent. Differunt vero à Britonibus, seu Fresonibus in hoc, quod illi missilibus, isti sagittis nocent. Per id tēpus Normanni Gallias circa Senonas, Parisios, Trecas peruagantur.

CAPVT XI.

Vbi Arnolfus regnauit, opera quæ gessit, victoriaque eius contra Normannos Controuersia in Occidentali regno Francorum

POrro Arnolfus totam Orientalem Franciam, quæ modo Teutonicum regnum vocatur, idest Baioariam, Sueuiam, Saxoniam, Turingiā, Fresiam, Lotharingiam rexit. Occidentale verò Odo ex eius auctoritate habuit. Concessit autē Zuentebaldo Marahensium regi ducatum Boëmiæ, filiūque suum ex sacro fonte ab ipso leuatum, eius nomine Zuentebaldum vocauit. Dilexit verò præ cæteris regni sui locis Metropolim Baioariæ Ratisponam. Vnde & muros eius am-

pliauit; monasteriumque sancti Emmerani, plurimis ornamentis adornauit, ac largis possessionibus locupletauit. Tradunt ibi, scriptumque monstrant, quod prædictus rex sanctum Dionysium à Gallus ad præfatum monasterium transtulerit. Quod vtrum ita sit, ipsi viderint. Nó multò pòst Arnolfo in Bajoaria ad compescendos Sclauos morante, Normanni regnum eius Lotharingiam ingressi, principes qui eis occurrerant, cæsis multis fugant. Quod audiens Arnolfus, collecto milite, hostem petit; pugnaque cóserta, tanta eos virtute strauit, vt paucissimi fuga elapsi, ad classé repedantes, solá vitá saluarét. Arnolfus verò victor in Baioariam reuertitur. Ea tempestate in regno Occidentali inter Carolum Ludovici filium, & Odonem grauis de regno contentio orta, Carolú inferioris causæ gratia, ad Arnolfum supplicem venire, ab eoque auxilium poscere compellit.

An corpus S. Dionysij Ratisponam translatum.

Capvt XII.

Qua Italiam ingressus Arnolfus fortia gesserit, quidque Ludovico Bosonis filio contulerit. De morte Guidonis in Italia, filioque suo Läberto, & Zuentebaldo filio regis, Ottoneque rege Francorum.

ANno ab incarnatione Domini 886 Arnolfus rex bene in Germania omnibus compositis, Longobardiam cum exercitu ingreditur: captaque fortissima ciuitate Bergamo, comitem Ambrosium in patibulo suspendit. Quo facto, omnes Italiæ vrbes timore perculsæ, amplius rebellare non audentes, vltro se suę ditioni subdiderunt. Rex quoque Placentiam vsque progressus, per montem Iouis in Galliá tradiens, Vormatiæ conuentú celebrat, ac in vicino eiusdem vrbis Lauresensi monasterio, Ludovico Bosonis filio, quasdam ciuitates & pagos juxta montem concessit. Ea tépestate Guido, qui Italicum regnum vsurpauerat, moritur. cuius filius Lambertus Romam veniés, imperatorem se vocari fecit. Rex rursum conuentum Vormatiæ celebrans, Zuendebaldo filio suo, cum voluntate principum, regnú Lotharij tradidit. Otto quoque rex Franciæ, cum multis muneribus eum adiit; & honorificè susceptus, omnibus pro quibus venerat, impetratis, reuertitur.

Capvt XIII.

Qualiter Arnolfus imperium Romanum obtinuerit, quomodo item Ludovicus Bosonis filius illud habuerit, & quod diuersi de hoc sentiant: de morte Ottonis, subrogationeque Caroli, itemque de morte Arnolfi.

ANno ab incarnatione Domini 876. anno verò regni sui 7. Arnolfus rex victoriosissimus, vocatu Formosi Papæ, qui grauem à ciuibus persecutionem patiebatur, Italiam secundò ingressus, ad vrbem vsque progreditur. Qua armis capta, à præfato pontifice coronatus, juxta quosdam imperatoris & Augusti nomen sortitur. Hic eos qui aduersus pontificem seditionem mouerant, decollari præcepit. Reuerso ab vrbe Arnolfo, Lampertus qui imperiú inuaserat, moritur. Ludouicus Bosonis filius, à Longobardis ad imperium inuitatur. Reperi ego in quibusdam gestis Romanorum, post Carolum tertium; tanquá imperio à Francis ad Longobardos tráslato, Arnolfum in catalogo imperatorum taceri, & Ludovicum, cæterosque post ipsum in numero Augustorú poni. Alij Arnolfum in catalogo ponút, & eos qui post ipsum vsque ad Ottonem confusè regnauerunt, non imperatores & Augustos, sed inuasores & augustos appellare consueuerunt. Non multò pòst Odone Francorum rege mortuo, & in monasterio S. Dionysij humato Carol' voluntate omnium rex creatur. Arnolfus 12. regni sui anno, imperij verò, juxta quod dictum est 5. diem obiit, & in loco Odingas, vt Regino refert, juxta patré sepelitur. Móstratur tamen sepulchrum eius in monasterio sácti Emmerani Ratisponæ. Poterat enim esse, vt ibi humatus, huc postmodum transferretur.

Formosus Papa.

Capvt XIV.

De regno Ludouici in Orientali Francia, morteque Zuentebaldi, & discursione Vngarorum.

ANno ab incarnatione Domini 901. Ludouicus Arnolfi filius, in loco qui Forchaim dicitur, rex creatur ac à principibus Lotharingiæ, eo quod Zuendebaldo offensi essent, in regnum Belgicæ inuitatur. Quo comperto Zuendebaldus cùm multa mala committeret, regnúque plurimum præda, cæde, & incendiis cruentaret, tandem à Stephano, Gerhardo, Matbfrido comitibus, bello publico necatur: sicque Ludouicus regno eius liberè potitur. His diebus Vngri, Longobardiam peruagátes, incolas terrę occurrétes sibi, sagittis perimunt, crudeliterque depopulata prouincia, ad propria reuertuntur.

Capvt XV.

Qualiter Berengarius à Ludouico primo expulsus, postmodum cæcato Ludouico imperauerit: quomodo Ludouicus Orientalis Franciæ rex, Albertum comitem fraude Hattonis decollari fecerit, eiusque terram in fiscum redegerit: de excursione Vngarorum, morteque Ludouici.

ANno ab incarnatione Domini 905. Ludouicus Bosonis filius imperium adeptus, Berengarium expulit: dumque toti Italico regno pro arbitrij sui motu potiretur, dimisso milite, cum paucis se Veronam contulit; vbi à ciuibus traditus, reuocato Berengario, qui in Baioaria exulabat, captus est, & luminibus orbatus. Berengarius exhinc regnum Italiæ simul cum Romano imperio tenuit. Circa idem tempus Albertus nobilissimus Francorum comes, Ottonis Saxonum ducis ex filia nepos, Conradú, qui à quibusdam Ludouici regis frater fuisse creditur, occidit. Ob ea rex prædictum heroem in castro Babenberg, vbi nunc nobilis Episcopatus fundat', cernitur, bello petiit. Cumque viribus se proficere posse non videret, Hattonis Moguntini Archiepiscopi consilio, ad dolum se contulit. Itaque vt non solum in regum gestis inuenitur, sed etiam in vulgari traditione in compitis & curiis hactenus auditur, præfatus Hatto Albertum in castro suo Babenberg adiit, eumque Dei pietatis obtentu de gratia regis adipiscenda conuenit. Ille deuotè monitis eius obtemperans, humiliter conductum de personæ propriæ incolumitate petiit. Ac ne multis morer, interposita sacerdotis præsulis fide iter carpunt. vix castro exierant, iam proximo vico, qui Teurstat dicitur, appropinquabant; & Episcop', graue, inquit, erit nobis jejunium sustinere; si placet, antequam regis præsentemur, ad prandium divertamus, Tú ille simplices eores more antiquorum primorum habens, dolumque minimè presentiens, gratanter

Simplicem falli astutus.

eum ad prandendum in castro, vnde digressi fuerant, reduxit. At postquam refecti sunt, ad curiam veniunt; in causa princeps ponitur, ac tanquam reus maiestatis, capite plectendus adiudicatur. Monet ille episcopum de fide data. Quam econtra ille se, bene in hoc quod sanum, & incolumem eum in castrum reduxerat, seruasse respondit. Sic præfatus Albertus capite plectitur, possessionesque eius, è quibus postmodum Babenbergensis Ecclesia locupletata dicitur, in fiscum redactæ sunt. Ex huius Alberti sanguine Albertus, qui postmodum marchiam Orientalem, id est Pannoniam superiorem Vngaris ereptam, Romano imperio adiecit, originem duxisse traditur. Iudicent de hoc sacerdotis facto alij quod velint, & tamquam pro regni vtilitate commissum tueantur: ego omnino nullius emolumenti gratia, non solum quemlibet christianum fraude circumuenire, sed etiam in corde, & corde in causa capitali loqui non debuisse arbitror Episcopum. Non multo post Vngari commisso cum Baioariis bello, ducem eorum Leoboldum Arnolfi ducis patrem occidunt, ac inde per totum regnum diffusi, Alemanniam, Franciam, Saxoniam, Turingiam percurrunt. Ludouicus Orientalis Franciæ rex 11. regni sui anno, sine herede discessit: ac in ipso, fratreque suo Suendebaldo, iuxta quosdam, Carolorum genealogia in Orientali regno defecit ad tempus. Vnde quidam modernus, Vltimus, ait, Augustorum Augustulus, vltimus Carolorum Suendebaldus fuit. Defuncto Ludouico, Otto Saxonum dux ab omnibus petitur. Princeps ergo clarissimus tamquam senio grauis, rex fieri recusabat.

Lubaldum.

Zuentebaldus.

Capvt XVI.

De regno Conradi in Orientali Francia. & occisione Vngarorum. fuga Arnolfi ducis. morteque regis, & subrogatione Henrici Saxonis.

ANno ab inca. Dom. 913 Conradus Conradi, quem Albertus occiderat, filius; consilio præfati Ducis Ottonis, consensu omnium Orientalis Franciæ Rex creatur. Hunc quidam Ludouici fratris filium fuisse dicunt, & ob hoc nouissimum eum Carolorum ponunt. Anno regni sui 1. Vngari ad depopulandam terram rursum effusi, à Baioariis & Sueuis iuxta Enum fluuium sternuntur. Post hæc Arnolfus Baioariorum Dux Regi rebellans, cum vxore & filiis ad Vngaros fuga elapsus est. Rex verò 7. regni sui anno, vita pariter & regno perfunctus, diem obiit: eiusque consilio Henricus Ottonis Ducis filius in regnum subrogatur anno ab incarn. Domini 920.

Capvt XVII

De exordio regni Teutonicorum, diuersaq; allegationes, an regnum Francorum adhuc dici debeat.

EXhinc quidam post Francorum regnum supputant Theutonicorum. Vnde filium eius Ottonem in decretis Pontificum Leonem papam primum Regem Theutonicorum vocasse dicunt. Nam iste, de quo agimus, Henricus oblatam sibi à summo Pontifice dignitatem renuisse perhibetur. Mihi autem videtur regnum Theutonicorum, quod modò Romam habere cernitur, partem esse regni Francorum. Denique, vt in superioribus patet, tempore Caroli, regni Francorum tota Gallia, id est Celtica, Belgica, Lugdunensis, omnisq; Germania, à Rheno scilicet vsque ad Illyricum, terminus fuit. Dehinc diuiso inter filiorum filios regno, aliud Orientale, aliud Occidentale: vtrumque tamen Francorum dicebatur regnum. In orientali ergo, quod Theutonicorum dicitur, deficiente Caroli stirpe, primus, manente adhuc in occidentali Francia ex successoribus Caroli Carolo, ex gente Saxonum successit Henricus. Cuius filius Otto, qui etiam imperium à Longobardis vsurpatum deduxit ad Theutonicos orientales Francos, forsan dictus est primus Rex Theutonicorum, non quòd primus apud Theutonicos regnauerit: sed quòd primus post eos, qui à Carolo Carolingi, sicut à Merouèo Merouingi dicti sunt, ex alio, id est Saxonum sanguine natus, imperium ad Theutonicos Francos reuocauerit. Sicut autem Merouingis deficientibus, ac Carolis succedentibus, regnum tamen mansit Francorum: sic & Carolis decedentibus; ex alia familia, seu lingua, in vno tamen regno Ottones subintroiere. Quæ varietas humanarum rerum defectum prudens ab initio mundi vsq; in præsentem diem alternatur. Sic in regno Ægyptiorum Pharaonibus successere Ptolemæi; in Romano quoq; post familias Cæsarum, multas & assiduas Regum successiones miserabiliter mutatas, curiosus indagator inueniet. Et sicut ex libro Regum habes, tam ex Regum, quàm ex populi peccatis, post quartam vel quintam generationem decedentibus aliis, alij successere, qui non solùm filios priorum non exaltarent, sed & plurimùm affligerent, & delere cogitarent; vixq; alicuius Regis semen diu stetisse in gloria sua inuenies; excepto Dauid, cui promissus Christus. Quæ omnia, vt sæpe iam dixi, humanam miseriam, variosque rotatu ostendunt, & ad æternæ beatitudinis statum nos mittunt. Sed hæc hactenus.

An Otto primus Rex Teutonicorum.

Capvt XVIII.

De regno Henrici in Orientali Francia, Carolique in Occidentali. Decisio litis duorum regum pro Lotharingia victoriaque Henrici super Hungaros. de lancea sacra, morteque Henrici.

IGitur Henricus ducis Ottonis filius, in Orientali Francia regnauit, Occidentalem Carolo tenente. Quidam Celtici scriptores asserunt eum primò ducem tantum Saxonum, Caroloq; subiectum fuisse. Postque consilio generi sui Gisilberti Belgicæ ducis, cum Orientalibus principibus à regno eius discessisse, ac regium nomen assumpsisse. Alij dicunt, eum post mortem Conradi, ab Orientalibus Francis per electionem principum in regnum subrogatum fuisse: nec vnquam aliquid de manu Caroli suscepisse. Concordant tamen in hoc, quod regnum Germaniæ potenter habuerit: & pro Belgica Gallia cum Carolo controuersiam. Quam scriptorum varietatem ex hoc accidisse arbitror, vt dum translato ad Francos imperio, cum Imperiali gloria crescere simul cœpissent & ingenia, diuisoque regno, diuisi fuissent animi hominum, tantum quique suam rempublicam perfecerunt, quam eam præclaris ingeniis extollere potuerunt. Nos vero medium in his limitem seruantes, in quantum hoc possumus, ac ex eorum dictis conijcere valemus, veritatis seriem tenentes, nec ad dexteram nec ad sinistram declinare, Deo largiente, studebimus. Itaque dum secundum quod vtrosque scriptores concordare diximus, Henricus cis Rhenum regnaret, & de Belgica cum Carolo disceptaret: ex voluntate amborum, ad huius litis scrupulum decidendum, dies in oppido Bunna constituta. Belgica Henrico cessit, ac Carolo Celtica tantum & Aquitania

Regnum Teutonicorum pars est regni Francorum.

Varietas scriptorum vnde orta.

patrisque Lugdunensis, Burgundia regem per se habente, remansit Et sic regnū, q Francorum dicitur, ex paterna hæreditate Belgicam Galliā cum palatio Aquis, & maiori parte Franciæ perdidit. Circa idem tempus Arnolfus Baioariorum dux, morte Conradi regis comperta, ex Vngaria in patriam revertitur, regnareque gestiens, tandem à rege relictis sibi tertæ suæ Ecclesiis, in pacem vocatur Hic est Arnolfus, qui Ecclesias & monasteria Baioariæ crudeliter destruxit, ac possessiones earum militibus distribuit. Is dum primò regnare molitetur, beatu Vdalrico Augustensi episcopo duo gladij, quorum alter capulo carebat, in visu monstrati sunt: audiuitque gladium cum capulo regem Henricum, Arnolfum autem gladium sine capulo, tamquam sine capite & iustitia esse. Post hoc Henricus Vngaros more suo irrūpere volentes, in Saxonia incredibili cæde stravit, titulumq; victoriæ in palatio Merseborck, quæ & Martinopolis, pingi fecit. Lanceam quoque sacram, quam reges nostri hactenus habent, ab Arnolfo Lugdunensis Galliæ, seu Burgundionum rege minis extorsit. Ipse vero post multa virtutis suæ opera, dum ad obtinandum imperiō Romam tenderet, morbo correptus 17. regni sui anno diem obiit.

S Vlrici visio.

De lancea Domini.

Capvt XIX.

De regno Ottonis, triumphisque ejus, tam de Sclavis, quàm de Belgis. De ejectione Ludowici. ac per Ottonem restitutione, synodique in amborū præsentia celebratione. Qualiter Otto Italiam ingressus Berengarium debellaverit, ipsumq; postmodum cum Alberto filio in deditionem acceperit. De rebellione filij ejus Letalfi, itemque reconciliatione.

ANno ab incarnatione Domini 936. Otto Henrici filius, patri nobilis heres in regno succedens, in Palatio Aquis à Moguntino Archiepiscopo Hildeberto coronatur. Hic Sclavos, qui & Boëmi, resistentes sibi compescuit, Belgas consilio Gisilberti ducis, transitū Rheni prohibere nitentes in fugam vertit, ac tota terra ferro flammaque vastata, Castrum in monte Capri situatum obsidione cinxit. Igitur Ludouicus Caroli filius Belgicam, quā pater, vt supra dixi, perdiderat, hac occasione recipere gestiens, Alsaciam ingreditur. Quo audito rex obsidionem Capri montis soluit, pulsoque Alsacia Ludouico, Bresacum obsedit. Inter hæc Gisilbertus dux, dedecoris injuriam vlcisci volens, collecto milite, Andrenacum vsque progreditur: vbi occurrentibus sibi Germanis, acertimo prelio commisso, Gisilbertus dux fugere volens, Rheno submergitur: ceterique in fugam, cæsis plurimis, vertuntur. Quo comperto, Bresacenses regi castrum dederunt. Rex vero rursum Belgicā ingreditur, totamque in deditionem accepit: & ea hinc provincia illa à regibus Teutonicorum absque contradictione possidetur. Porro Ludouicus rex sororem Ottonis regis, Gisilberto duce mortuo viduatam, in matrimonium suscepit Ipse vero non multo post à suis regno pulsus, ad Ottonem supplex venit, eiusque auxilio deuictis hostibus regnum recepit. Post hæc Inglinheim synodus præsente Marino sedis Apostolicę legato in præsentia amborum regum celebratur. Verum Otto post multos triumphos Italiam quoq;, quæ per plures iam annos Francis seu Germanis alienata fuerat, regno adjicere parat. Hæc eo tempore à Berengario tyranno multipliciter premebatur, à quo etiam Adelheida Lotharij imperatoris antecessoris sui vidua, in captiuitate tenebatur. Rex ergo Italiam ingressus, reginam à captiuitate liberatam vxorem accepit: pulsoque Berengario, Natale domini Papiæ celebrauit. Et sic verno tēpore in patriam rediens, Conradum ducem ad persequendum Berengariū ibidem reliquit. Huius concilio Berengarius in Saxoniam ad regem venit, gratiam eius tam ducis quam Letalfi regis filij impetraturus auxilio. Sed cùm per triduum conspectui regis non admitteretur, intercessione tandem præfati ducis ac regiæ prolis obtinuit, quod ei in urbe Rhetiæ Augusta dies præfigatur, Ibi ex omnibus regni visceribus, multis in vnum adunatis, Berengarius humiliter veniens, cum filio suo Alberto regi se dedidit, ab eoque regnū Italiæ, excepta Marchis Veronensium, & Aquileiensium, suscepit. Reuersus in Italiam Berengarius, multa sicut & antea principib⁹ terræ mala faciens, in se odia omnium excitauit. Eo tempore Letalfus filius regis, concilio quorumdam noua contra patrem molitur: sed in breui à cœpto desistens, patrique ab eo in gratiam recipitur.

Bresacum Gallicè Brisac.

Capvt XX.

Triumphus Ottonis de Vngaris, traditioque Scirēsis comitis, itemque triumphus Ottonis de Sclavis.

ANno ab incarnatione Domini 955. Vngarorum gens sæuissima, cū innumera multitudine erupit, ac totam terram more locustarū operiens, ad Licum vsque contra vrbem Augustensem, cui tunc venerabilis, ac Deo dignus sacerdos Vlricus præsidebat, peruenit. Quibus gloriosissimus rex fide magis quā armis, præfati viri Dei hortatu fruitus occurrit. Tantaque prędictos barbaros victoria stravit, vt ex hinc gens omnium immanissima, non solum regnum inuadere non auderet, sed & suum desperatione correpta vallibus & sudibus in locis palustribus contra nostros munire cogitaret. Cecidit in eo prælio dux illustris Vuormatiensis, & gener regis Conradus. Barbari verò, quod etiam incredibile dictu videtur, vsque ad internecionem 7. tantum residuis, omnes deleti dicuntur. Huius maximæ concussionis auctor fuisse ex Baioaria quidam Scitensis comes memoratur, qui tamen perfidiæ suæ pœnas soluens, dum Vngaros incaniè eductos morti exposuisset, ab eis tamquam traditor necatus est. Porro terra ejus in fiscum redacta, partim à rege inter Ecclesias diuisa, partim hæredibus eius cum castro Scitēsi relicta, æterno anathemati ab Episcopis addicta fuisse traditur. Ex hujus origine cùm multi hactenus tyranni surrexerint, Otto Palatinus comes perfidi & iniqui patris haud dissimilis hæres, omnes priores malitia supergrediens, Ecclesiam Dei vsque in præsentem diem persequi non desistit. Sic enim, mirabile dictu, quo diuino judicio nescio, pene tota illa posteritas in reprobum sensum tradita est: vt vel nulli, vel pauci vtriusque sexus, cuiuscumque professionis seu ordinis ea ex inueniantur, quin vel aperta tyrannide deseuiant, vel omnino infatuati ad omnem tam ecclesiasticum, quàm sæcularē honorem indigni, furtis & latrociniis inseruientes, miseram vitam mendicando transigant. Rex inde digrediens, Sclauos resistantes sibi bello petiit, ac tam de ipsis, quàm de Vngaria victor existens, pater patriæ appellatus est.

S. Vlricus Augustensis Præsul.

Palatini Comitis posteritas scelera etiam sectatur

CAPVT XXI.

Querimonia Romanorum super tyrannide Berengarij. Rex sublimato primo ad regnum filio, Italiā ingressus, Palatium Papiae readificat.

ANno ab incarnatione Domini 960. dum rex rursum contra Sclauos procinctū moueret, Ioannes diaconus & Azo Scriniarius, ab Apostolica sede missi, ad regem veniunt, tam de tyrannide Berengarij querimoniam facientes, quam ipsum ad defensionē sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac totius Italię inuitantes Vualbert' quoque Mediolanensis, & Vualdo Cumanus Episcopi, cum aliis regni Italiæ principibus, eadem petentes, ad regem supplices veniunt Rex ergo Natali Domini Ratisponę celebrato, in Belgas proficiscitur: ibiq; filio suo Ottone in Palatio Aquis ad regnum sublimato, in Saxoniam redit: collectaque milite, per Baioariam, ac Tridentinam vallem Italiam armatus intrauit. Totaque terra subacta, Natale Domini Papiæ celebrans, palatiū à Berengario destructum reædificari iussit.

Natale alibi unus annis à superiori in telligo.

CAPVT XXII.

Otto Romam veniens Augusti nomen sortitur, sicq; Imperium ad Francos Orientales deriuatur: Imperator Papiam venit, Berengarius fugit.

ANno ab incarn. Domini 964 Otto gloriosus Rex à Papia vsque ad vrbem progrediens, honorificè à summo Pōtifice Ioanne, ac toto populo susceptus, applaudentibus cunctis Imperatoris & Augusti nomen sortitur. Hic iuxta eos, qui Arnolfum in catalogo ponūt, & eos, qui interea in Italia regnabant, secludunt, 77. secundū Romanos antē, qui semoto Arnolfo Ludouicum, Berengarios duos, Vgonem, Berengarium, Lotharitū, itemq; Berengarium cum filio suo Albertto, quāuis obscurè regnantes, in numero priorum statuunt, 84. inuenitur. Exhinc regnum Romanorum, quod post Francos & Longobardos ad Teutonicos, vel, vt aliis videtur, cursum ad Francos, vnde quodammodo elapsum fuerat, translatum est. Cui scilicet opinioni accōmodatum videtur, quòd regnum Romanorum, iuxta maiores nostros, Babyloniorum imperio simile ortum & progressum habere dicitur. Sicut ergo illud duabus famosis mutationibus, Mœdorum scilicet & Persarū successiisse constat: sic & istud item duabus tantùm, Græcorum & Francorum, subjacere debere volunt. Nam ceteros huius sicut & illius à diuersis gentibus incussas, eclipsin potius eorum, quàm mutationem fuisse dixerunt. Imperator ab vrbe cedeus, Papiæ Pascha Domini celebrauit. At Berengarius in monte, qui sancti Leonis dicitur, imperatorem fugiens, latitauit.

Otto an 77. an 84. Imperator

CAPVT XXIII.

Imperator Ioannem Papam, eo quòd Albertū susceperat, Pontificatu deponit, & ei Leonē substituit.

ANno sequenti, dum rursum Imperator Pascha Domini Papiæ celebraret, ac inde progrediens Berengarium in monte Leonis obsidione clauderet, Albertus filius ejus primò Corsicā, furorem principis declinans, intrauit: pòst Ioānem Romanū Pontificē adiens, eum ad sui partē inclinauit. Eapropter imperator obsidione castri relicta, contra vrbem aciem dirigit. Quidā verò ex ciuibus metu perculsi, vna cum Pontifice fugiunt. Alij datis obsidibus Augusto subduntur. Otto missa legatione Papam reuocat; sed eo vanite nolente, collecta Synodo Episcoporum, Leonem ei in Pontificatu substituit. Quod videns Albertus, denuo Corsicam fugit. Quæ omnia vtrum licitè an secus acta sint, dicere præsētis nō est operis: res enim gestas scribere, non gestarū rerum rationem reddere proposuimus. Inueni tamen in quibusdam Chronicis, sed Teutonicorum, præfatum Ioannem reprehensibiliter viase; & frequenter super hoc ab Episcopis, aliisque subditis suis conuentum fuisse. Cui rei durum videtur fidem accommodare: quia Romana Ecclesia hoc speciale priuilegium Sacerdotibus suis ascribere solet, quòd meritis Petri super firmam petram fundati, nulla eos porta inferorum, vel turbo tempestatum ad exitialē ruinam inuoluat.

Papam Imperator persequitur.

Mat. 16.

CAPVT XXIV.

Imperator Berengarium capit, Romanos seditionē mouentes sternit, & sic ad Spoletū diuertit: rursumque rediens vrbem obsidione claudit: ac Papam, quem Romani posuerant, captiuum abducit: denuo rediens quosdam ex Romanis suspendit: coronataque priùs à summo Pontifice filio in Saxonia moritur.

IMperator Natale Domini Romæ celebrans, Berengarium in monte Leonis obsessum cum castello in deditionem accepit; ac in Baioaria custodiæ mancipatum exilio relegauit. Vide regnū Teutonicorum cum regno Francorum affine, & quodammodo cognatum principum habere. Ibi primùm Carolus sine Regis nomine honorem Regis gerebat. Hic magnus Otto Saxonum dux, Regibus adhuc ex stirpe Caroli manentib⁹, regni summā administrabat. Illius filius Pipinus non solum re, sed & nomine Rex cœpit esse, & dici. Hujus similiter modo filius Henricus regis nomine meruit honorari. Illius filius Carolus magnus non solum regnum, sed & imperium, capto Desiderio primus obtinuit ex Francis. Istius filius Otto magnus post multos triumphos primus ex Teutonicis post Carolos capto Berengario Romanis imperauit. Manente in vrbe imperatore, ciues communicato cum vicinis Castellanis consilio eum occidere tentant. Hæc Augustus persentiens, insidias præcauit primò, mox infinitam ex eis multitudinem strauit. Sequenti verò die interposito intercedendo, centum ab eis obsides accepit. Ipse autem septem apud eos dehinc dies manens, ad Spoletum diuertit: rogatuque Leonis Papæ Romanis eorū obsides relaxauit. Quo recedente Romani Ioannem recipiunt, Leone expulso. Is vil mocatus, Augustum in ducatu Camerino morātem adiit, secumque sanctum Pascha celebrauit. Inter hæc Ioannes moritur, & in locum ejus Benedictus à Romanis subrogatur, Augustus itaq; tam pro expulsione Leonis, quàm subrogatione Benedicti inflammatus, Ipreius Romanorum legatis, quos ad conciliandum animū ejus miserant, exercitum contra vrbem mouet, Quam obsidione clausam, & incredibili fame fatigatam tandem ad deditionem coēgit. Hac ergo conditione sunt in gratiā recepti, vt potius aperte ipsum honorificè susciperent, & Benedictum ei traderent. Quo facto Imperator Leonem restituit; celebrataque ibi sancti Ioannis Natiuitate ac Apostolorum Petri & Pauli festiuitate, ab vrbe digressus, in via multos ex inæqualitate aëris perdidit. Deinde Natale Domini Papiæ agens, ad Cisalpinam reuertitur, Benedictum jam depositum secum ducens non multò pòst deficientibus à se denuo Italicis Alpes transcendit, Na-

Disparitas est quòd Franci non persecuti sūt pontifices vt Germani.

sáleque Domini celebrans Romæ, tredecim ex maioribus vrbis post præfectum, qui factionis erga Leonem Papam rei fuerant, patibulo suspēdit. Deinde vocato ad se filio suo Ottone, eum à summo Pontifice coronari, & Augustum vocari fecit: eique Constantinopolitani Imperatoris Theophanij filiam in matrimonium conjunxit. Omnibus itaque bene compositis, reversus ex Italia, Paschaque Domini Quitelinburg celebravit: ac inde Martianopoli Ascensionem ex more ferians, morbo tertia ante Pentecosten feria correptus 37. regni sui anno, imperij 13 diem vltimū clausit. Hic est Otto, qui post multas quas omni victorias, Græcos quoque in Apulia & Calabria superauit: ac imperium Romanorum virtute sua ad Francos Orientales reduxit: primasque venas argenti & æris iuxta ciuitatem Goslariam in Saxonia inuenit. Metropolim etiā Magdeburgensem, vbi adhuc cultu regio humatus cernitur, pluribus ornamentis decorauit. Berengarius verò & vxor eius Vuilla exules Babenberg moriuntur. Eodemque anno beatus Vdalricus Augustensis Episcopus migrauit ad Dominum.

S. Vdalrici mors.

Caput XXV.

De imperio Ottonis secundi, eventuque illius in Calabria, ac morte ipsius. Traditio Romanorum De beato Bartholomæo.

ANno ab incar. Do 975 Otto 2. magni Ottonis filius, qui viuente patre à Romano Pōtifice coronatus fuerat, patri in regnum succedens, 83 ab Augusto imperauit. Hic dum Græcos incaute in Calabria persequeretur, amisso milite de naui exiliens, natatibus euasit. Ipse verò 9. imperij sui anno Romæ moritur: ac ante beati Petri Ecclesiam in concha marmorea honorificè humatur. Tradunt de ipso Romani, quòd Benevento capta, B. Bartholomæi ossa inde asportauit: ac Romæ in Lycaonia insula in tumba porphyretica ea collocauerit: in terram quque suam per Tiberim & mare in præfato sarcophago deportare cogitauerit; sed eo in breui vita exempto, pretiosum thesaurum ibidem remansisse.

Caput XXVI.

De imperio Ottonis tertij, martyrio B. Adalberti, ac morte Imperatoris.

ANno ab incarn. Domini 984. Otto 3. patri in regnum succedēs admodum puer, 86. ab Augusto imperium est adeptus. Huius diebus beatus Adalbertus Pragensis Episcopus prædicans Brutis*, martyrio coronatur. Otto verò 17. imperij sui anno diem obiit, & in Ecclesia S. Mariæ Aquis sepelitur. Hi duo posteriores Ottones, quamvis breuitatis causa pauca de eis dicimus, tam feroces, tam mirabiles fuere, vt vnus pallida mors Saracenorum, alter mirabilia mundi diceretur.

**Fortè Prutenis*

S. Adalbertus martyr.

Caput XXVII.

De imperio Henrici, triumphis eius. Fundatione Babenberg, conversione Vngarorum. morteque ipsius.

ANno ab incar. Dom. 1001. mortuo sine herede Ottone, Henricus patre Hencilone, patria Noricus, eiusdemque gentis Dux, ab omnibus regni primoribus electus, 87 ab Augusto Rex creatur. Hic multis in Germania, Bohemia, Italia, Apulia fortiter ac prosperè bellis gestis: postremò data sibi à Domino requie, cùm esset Christianissimus, nobilissimum Episcopatū Babenberg fundauit: ac possessionibus & honoribus, sicut hodie cernitur, locupletauit: sororeque sua Gisla Stephano Vngarorum Regi in vxorem data, tam ipsum, quàm totum regnum eius ad fidem vocauit. Hunc Stephanum Vngari hactenus fidem servantes Christianam, velut principium fidei suæ inter sanctos colendum dignum ducunt. At Henricus Imperator piissimus 24. regni sui, imperij autem 11. rebus humanis exemptus, in Ecclesia Babenberg humatur: & vt illa testatur Ecclesia, sepulchrum eius vsque hodie crebris miraculis celebre habetur.

S. Stephanus Vngarorum Rex.

Caput XXVIII.

De regno Conradi, eiusque vxore Gisla. De virtutibus eius. & victoria de Polonis: de rebellione Conradi & Ernusti, & expeditione eius in Italiam.

ANno ab incarn. Dom. 1025. defuncto sine filiis Henrico, Conradus natione Francus, consilio antecessoris sui, cuius tamen dum adhuc viveret, gratia carebat, ab omnibus electus 88. ab Augusto regnum sortitur. Hic ex parte patris à Conrado Varmatiensium duce, qui in prælio cū Vngaris sub Ottone habito, occubuerat, prosapiā ducens, ex parte matris ex probatissimorum Galliarum principum, qui ex antiqua Troianorum stirpe descenderant, & à beato Remigio baptizati fuerant, originem trahens; vxorem Gislam nomine, de antiquo & glorioso Carolorum sanguine oriundam habuit, sicut quidam his versibus attestatur. [Quando post decimā numeratur linea quarta. De Carolo magno processit Gisla prudens.] Hæc primum Ernusto duci Suevorum, fratri Alberti superioris Pannoniæ Marchionis nupta fuit, geminosque ex eo filios Ernustum, & Hermannum suscepit. Quo mortuo, Conradum hunc de quo agimus, accepit. Erat autem idem rex armis strenuus, consilio providus, sapientia tam forensi, quam ciuili præditus, in religione Christiana satis devotus, humilitate, quæ regem decebat, adornatus. Itaque in primordio regni ejus Bolesłaus Polonorum dux, qui ab antecessore suo Henrico noviter subactus fuerat, à regno diuidi, rexque per se vocari molitur. Qui non multo post moriens, Misiconem filium suum successorem reliquit. Is dum patrē imitari cogitaret, insuperque fratrem suum Ottonem expulisset, rex tam profugum in patriam reducturus, quàm de contumace regni iniurias vindicaturus, in Poloniam procinctum mouet. Misico regis impetum ferre non valens, fractis quibusdam regni insignibus, ad Vlricum Boemiensiū ducē, qui & ipse tunc temporis hostis regni fuerat, fugit. Quē cum Vlric⁹ regi dare, & sic ad gratiā ei⁹ redire vellet: ipse vt erat serenissim⁹, eum hoc modo à perfido duce recipere noluit. Otto verò liberè ducatu potitus, diadema, quod patri eius ad ignominiā regni illicitè fecerat, regi misit: seque per omnia ditioni eius subiecit. Ipse verò nō multò pòst fraude armigeri sui vita priuatus est. At Misico à Rege exul factus, ad Imperatorem supplex venit: interventuque Reginæ diuisa in tres partes prouincia, tertiam partem ipse obtinuit. Ex hinc provincia illa Regibus nostris sub tributo seruire cognoscitur. Circa idem tempus consanguineus Regis Cōradus Vangionum, & Ernustus privignus eius, Suevorum, seu Alemannorum Duces Regi cum multis aliis rebellare attentant. Rex verò, filio suo Henrico adhuc infantulo rege pòst se designato, Italiam ingreditur: ad quem Ernustus dux consilio matris suæ reginæ venit, gratiamque suā eius auxilio promit-

Polonia tributaria imperio.

tens, se cum rege in Italiā profectutum obstinavit. Rex verò castra movens, sanctum Pascha Vercellis celebravit. Ibi Reinherum Marchionem cum civibus Lucensibus obvium habuit: susceptisq; ad deditionem omnibus, ad urbem iter tendit.

CAPUT XXIX.

De promotione Conradi in Imperatorem, seditioneque orta in populo. De reditu ejus, rebellioneq; item Ernesti, morteque ejus.

ANno ab incarnatione Domini 1027. Conradus Romam veniens, in ipsa die Paschalis solemnitatis inter duos Chnutonem Anglorū, & Reginæ Gislę avunculum Rudolphum Burgundiæ reges honorificè procedens, à summo pontifice Ioanne coronatus, ab omni populo Romano Imperatoris & Augusti nomen sortitur. In ipsa verò paschali hebdomada tumultu orto inter milites Imperatoris & cives, gravis pugna committitur: cæsisque multis, Romanis fugiētibus Imperator victoria potitur. Post hoc facta cum civibus pace ab urbe regreditur: captumque latronem famosissimum Thaselgart nomine suspendio peremit: Inde per Pyrenæum in Franciam rediens, denuo sibi ducem Ernestum privignum suum consilio Comitis Vuerenharij sibi rebellare nitentem audivit. Quem censura justitiæ, ac viribus regalis excellentiæ terra marique pulsum in silvis latitare coëgit: ubi postmodum à fidelibus regis occisus est; ejusque ducatū Hermannus ejus frater accepit.

Latro famosissimus suspenditur.

CAPUT XXX.

De morte Rudolphi regis Burgundiæ, Burgundiaque data filio Imperatoris. Descriptio Galliarum.

EA tempestate Rudolphus Burgundiæ, seu Galliæ Lugdunensis Rex moritur, Henrico filio regis nepoti suo regnum cum diademate, aliisque insignibus sub testamento reliquit. Esse enim Gallias, Cisalpinam & Transalpinam, scriptores testantur. Quarum Cisalpinā seu Togatam in Italia inter Padum & Alpes dixerunt, Transalpinam verò seu Comatam in tres, idest Belgicam, Lugdunensem, Celticam (Aquitaniā Celticę partem facientes) divisere. Alij æquè tres constituentes, Celticam in Belgica ponunt, & Aquitaniam tertiam per se constituunt. Unde & tribus his Galliis tres Primates præesse volūt, Belgicæ Treverensem, Aquitaniæ Bituricensem, tertiæ Lugdunensem. Quòd enim in Belgica contineatur Celtica, Orosius velle videtur: qui in divisione orbis tertiam eam in Britanniam, seu provinciam Narbonensem: cùm juxta priorem divisionem ad fontem Mosæ seu silvæ Argonam à Rheno protendatur, extenditq; [Gallia,] inquiens. [Belgica habet ab Oriente limitem fluminis Rheni & Germaniam, ab Euro Alpes Penninas, à meridie Narbonensem, à Circio Oceanum Britannicum, à Septentrione Britanniam insulam.] Item de Lugdunensi Gallia. [Lugdunensis ducta per longum, & angustum inflexa Aquitanicam provinciam semicingit. Hæc ab Oriente habet Belgicam, à meridie partē provinciæ Narbonensis, in qua Arelata civitas sita est, & ubi mari Gallico Rhodani flumen accipitur.] Porrò de Aquitania, non sicut de tertia parte Galliarum, sed ejus provincia loquens, sic ait. [Aquitania provincia obliquo cursu Ligeris fluminis, qui ex plurima parte terminus ejus in orbem agitur. Hæc è Circio Oceanum, qui Aquitanicus dicitur sinus, ab occasu Hispanias habet, & à Septentrione & Oriente Lugdunensem, ab Euro & Meridie Narbonensem provinciam cōtingit. Unde juxta hanc divisionem duæ tantum Comatæ Galliæ partes esse videntur, Lugdunensis scilicet & Belgica; ita ut Aquitania non pars tertia, sed una earum, ut dictum est, provincia sit; sicque Gallię item trina divisio cū Togata invenitur. Secundum priorem enim Comatæ sine Togata tres itidem inveniūtur divisiones Galliæ. Quæ omnes, ut suprà dixi, dum regno Francorum primitus subjacerent, pòst divisæ, singulæ singulos Reges habere cœpere: illaq; quod Francorum hactenus vocatur, juxta priorem divisionem Celtica, juxta sequentem verò Aquitanica, & pars Belgicæ tantum remansit.

Imò primas Belgicæ est Remensis præsul.

CAPUT XXXI.

Rebellio Odonis in Gallia, expeditioque Imperatoris super ipsum, ubi cogitur ad deditionem. Expeditio Imperatoris in Italiam, victoriaque ejus. Occisio Odonis à fidelibus Imperatoris, captivitas Pontificum, excidium Parmæ, processus Imperatoris, in Apuliā, victoriaque ibi, pestilentia redeuntium, obitusque Augusti.

IGitur dum Rudolfus Galliam Lugdunensem Henrico traderet, Odo Celticæ comes, eo quod sororius ejus esset, præfatum regnum jure hereditario ad se pertinere calumnians, armata manu ingreditur. Hoc eo tempore, dū Imperator in subjugandis Polonis, quod nos per prolepsin supradiximus, moraretur, contigit. Augustus ergo contumacia Odonis audita, in Burgundiam, itineris, circa Natalem Domini militem instaurat. Sed dum propter nimium frigus proficisci non posset, proxima æstate iterū Gallias ingressus est; vastataque per tres continuas hebdomadas ferro ac flamma Odonis terra, ille supplex venire compellitur; jurejurandoque interponendo, ne ampliùs præfatum regnum quoquomodo lacesset, Imperator revertitur. Anno sequenti rex Burgundiam denuo ingressus, omnes terræ illius principes cum Lugdunensi Primate in deditionem accepit, ducensque secum obsides terræ, in pace repedavit. Non multò pòst ad sedandam ignobilis vulgi contumaciam, qui penè principibus prævaluerant, Italiam ingreditur; Natalemque Domini celebrans, per Brixiam ac Cremonam Mediolanum venit: ejusdemque urbis Episcopum, eo quod conjurationis contra eū factæ reus diceretur, cepit, ac Popponi Aquilejensium Patriarchæ cūstodiendum commisit. Episcopus verò clam elapsus aufugit. Exinde Imperator Pascha Domini Ravennæ celebrato, verno tēpore præfatę civitatis territoria castas, multa castra partim vi capta destruxit, partim in deditionem accepit. Inde Cremonam veniens Romanum Pontificem obvium habuit: quem cum multo honore susceptum & habitum dimisit, & ipse declinando calorem montana loca subiit. Dum hæc aguntur in Italia, Odo comes sacramento rupto, denuo Imperatori in Gallia rebellat. Cumque ad ignominiam ejus castrum quoddam Barrum nomine obsidione cinxisset, à Gothilone Belgarum duce, aliisque regni fidelibus occiditur; ac vexillum ejus in signum victoriæ Augusto in Italiam mittitur. Ea tempestate Placentinus, Vercellensis, Cremonensis Episcopi, dubium verum licitè, an secùs, majestatis rei judicati, in exiliū deportantur. Proximo dehinc

Imperatore Natale Domini Parmæ celebrante, tumultu orto dapifer Regis occiditur. Qua de re commotus princeps, omnium visa vrbem impugnat. Ciuibus autem fortiter se defendentibus, sed tamen impetum Regis diutius ferre non valentibus, fusis multis, tandem misera ciuitas crematur. Iisdem diebus Romanus Pontifex Mediolanensium Archiepiscopum, eo quod imperatori suo Domino iniustè rebellaret, excommunicauit. Itaque Conradus Italia subacta ad plenum Italia citeriori Apenninum transiens, regina Romam orationis gratia eunte, ac pòst ad ipsum reuertente, ipse Apuliam ingressus, ac terræ illi⁹ vrbes, Capuam, Beneuentum, aliasque quamplures peruagatus, per Adriatici maris oram domum remeare disposuit: sed cùm per lethifera loca iter ageret, ex corruptione aëris plurimos de exercitu, & de claris principibus perdidit. Mortui sunt ibi inter alios Hermannus dux reginæ filius, Kunigunda filij Regis sponsa, Cuno Francorum dux, & alij quamplures. Vnde quidam ex nostris rerum humanarum casum deplorans, Rhitmum in modum tragœdiæ simplici stylo composuit, qui sic incipit. *Qui habet vocem serenam, proferat hanc cantilenam.* Non multò pòst reuersus ab Italia Imperator, sanctamque Pentecosten in inferiori Trajecti Frisiæ vrbe celebrante, in ipsa solemnitate infirmatus, 17. Regni, Imperij verò 14 anno diem clausit vltimum, sepultisque ibidem intestinis eius, reliquum corpus in Spirensem vrbem deportatur, ibique in Ecclesia sanctæ Mariæ humatur.

Rithmus cujusdam.

Capvt XXXII.

De Imperio Henrici, virtutibusque ejus. De euentu ipsius in Boëmia, triumphoque ejus in Pannonia. De nuptijs ejus, & de morte Leopoldi Marchionis. De schismate Romana Ecclesiæ. De depositione Gratiani, ac subrogatione Clementis; & quid Hildebrandus inde senserit.

ANno ab incarnatione Domini 1040. Henricus tertius supradictæ Gisilæ filius, qui patre viuente regnare cœperat, ipso mortuo 89. ab Augusto solus regnauit: in ipsumque dignitas Imperialis, quæ per longum jam tempus à serie Caroli exulauerat, ad generosum & antiquum germen Caroli reducta est. Hic per omnia patrem in virtutibus non solum æquasse, sed & transcendisse perhibetur, regnum moderatissimè gubernans. Verùm in principio regni sui, dum Boëmos resistantes sibi incautè bello peteret, plurimos de exercitu in abditis siluarũ claustris perdidit. Contra quos cùm debitę indignationis aculeos exereret, gentemque præfatã multis malis attereret, tandem ducem ejus in deditionem accepit. Vngaros quoque varijs ac diuersis prælijs premens, Petrum regem eorum ab Ottone regno fraudulenter pulsum, intercessione Alberti Marchionis, cujus leuir erat, eundem suscepit; ac cum exercitu Pannonias ingressus, congressu habito, cum paucis incredibilem multitudinem Vngarorum fudit, Petrumque regno restituit. Vnde rursum est illa rhitmus Hermanni contracti de præfato triumpho, qui sic incipit, *Vox hæc melos pangat.* Accepit autem nobilissimi Galliarum principis, Pictauiæ ac Aquitaniæ ducis sororem Guillelmi Agnetem in vxorẽ. Cumque ex more regio nuptias Inglinheim celebraret, omne balatronum & histrionum collegium, quod, vt assolet, eò confluxerat, vacuum abire permisit: pauperibusque ea quæ membris diaboli subtraxerat, largè distribuit. In ipsa verò nuptiarum solemnitate tristia lætis admista sunt. Nã illustrissimus Alberti Marchionis filius Leopaldus adolescens immatura morte omnium planctu rapitur, & à patruo suo Popinne Treuerorũ Archiepiscopo in vrbe Treuerensi sepelitur. Hic est Leopaldus, qui cum patre suo Alberto marchiam Orientalem Vngaris eripuit, ac inter cetera virtutis suæ opera, exercitum Ottonis innumerabilem fines suos ex improuiso vastantem, subitò correptis armis, quod tamen in omni conflictu etiam fortibus incautum est, penè funditus cum paucis deleuit. Circa idem tempus pudenda confusio Ecclesiæ Dei in vrbe Roma fuit: tribus ibi inuasoribus, quorum vnus Benedictus dicebatur, sedem illam simul occupantibus; atque ad majoris miseriæ cumulum diuisis simul cum redditibus patriarchis, vno ad sanctum Petrum, altero ad sanctam Mariam majorem, tertio, id est Benedicto in palatio Lateranensi sedente, flagitiosam & turpem vitam, vt egomet in vrbe Romanis tradentib⁹ audiui, duxere. Hũc miserrimum statum Ecclesiæ religiosus quidam presbyter, Gratianus nomine, videns, zeloque pietatis matri suæ compatiendo animaduertens, præfatos viros adiit, eisque à sede sancta cedere pecunia persuasit; Benedicto redditibus Angliæ, quia majoris videbatur auctoritatis esse, relictis. Ob eas ciues præfatum presbyterũ, tamquam Ecclesiæ Dei liberatorem in summum Pontificem elegerunt, eumque mutato nomine Gregorium 7. vocauerunt. Quod audiens Rex, procinctum mouet in Italiam. Porrò Gratianus Regi apud Sutrium occurrens, ad leniendum ipsius animũ diadema pretiosum obtulisse dicitur. Quem Rex primò, vt decuit, honorificè suscepit: postmodũ autem collecto Episcoporum conuentu, à Pontificatu pro nota simoniæ cedere persuasit: eique Suidegerum Babenbergensem Episcopum, qui & Clemens, consensu Romanæ Ecclesiæ substituit. Hunc Gratianum Alpes transcendentem secutum fuisse tradunt Hildebrandũ, qui postmodum summus Pontifex factus, ob ejus amorem, quia de catalogo Pontificum semotus fuerat, se Gregorium 7. vocari voluit. Et sicut in Lucano habes, *Victrix causa dijs placuit, sed victa Catoni.* ita & huic Hildebrando, qui semper in Ecclesiastico rigore constantissimus fuit, causa ista, in qua sententia principis & Episcoporum præualuit, semper displicuit. Hinc Romana Ecclesia in electione Canonica Pontificum in tantum infirmata inuenitur, quod iste, quatuorque sequẽtes sub Imperatore ibi positi in catalogo inueniantur. Qualiter autem industria & opera præfati Hildebrandi sub Leone inuiante libertatem suã ex parte, sub Alexandro verò plenè rehabuerit, sicut probatorum virorum relatu cognouimus, infrà dicemus.

Rithmus Hermanni contracti.

Tres Pontifices.

Gratiani egregium factum.

Lucanus.

Capvt XXXIII.

Henricus Romæ à Clemente coronatur, ac per Apuliam transiens in patriam venit, & qui postmodum ab ipso Romanæ sedi præpositi sunt, & qualiter Bruno. qui & Leo. ad Episcopatum venerit. De deditione Gothfridi, & Balduini ducum, & Synodo celebrata. expeditione Vngarica. De irruptione Normannorum in Apuliam, trãsituque Leonis, subrogatione Teutonicorum Pontificum, morteque Imperatoris.

Anno ab

ANno ab incarnatione Domini 1047. Henricus Rex victoriosissimus in die Natalis Domini à Clemente coronatus, Imperatoris & Augusti nonagesimus ab Augusto nomen suscepit. Inde per Apuliam exercitum ducens, cum honore ad patriam revertitur. Eodem anno Suidegero mortuo, Poppo Aquileiensium patriarcha in locum eius subrogatur. Non multò pòst Petrus Vngarorum Rex à quodam cliente suo, Andrea nomine, oculis ac regno privatur. Papione quoque, qui & Damasus, mortuo, Bruno, qui & Leo, Tullensium Episcopus, Romanam Ecclesiam gubernandam suscepit. Hic ex nobili Francorum prosapia oriundus, authoritate regalis excellentiæ ad sedem beati Petri destinatus fuerat. Cumque assumpta purpura Pontificali per Gallias iter ageret; contigit eum Cluniacum venire; vbi fortè tunc præfatus Hildebrandus prioratus, vt dicitur, obedientiam administrabat. Is Leonem adiens, æmulatione Dei plenus, constantèr eum de incœpto redarguit; illicitum esse inquiens, per manum laicam summum Pontificem ad gubernationem totius Ecclesiæ violenter introire. Verùm si suis se credere velit consiliis, vtcumque, & quod majestas imperialis in ipso non exacerbetur, quodque libertas Ecclesiæ in electione canonica renovetur, se pollicetur effecturum. Inclinatus ille ad monitú eius, purpuram deponit: peregrinique habitum assumens, ducens secum Hildebrandum iter arripit. Igitur ad vrbem vsque venientes, consilio Hildebrandi à clero & populo Bruno in summum Pontificem eligitur: sicque vtcumque Romana Ecclesia ad faciendam electionem informatur. Imperator Belgicam ingressus, Gothfridum & Balduinum duces ad deditionem coëgit. Post hoc synodus Moguntiæ celebratur, in præsentia summi Pontificis Leonis, & Imperatoris. Rex iterum ad comprimendam Andreæ, qui eiecto Petro Vngarorum regnum invaserat, contumeliam, Pannonias ingreditur: sed latitantibus vndique incolis terræ, & victui necessariis vel reconditis, vel contaminatis, militem ibi sustentare non valens, auctis tamen vastatis revertitur. Anno sequenti denuo Pannonias hostiliter petens, summú Pontificem Leonem secú duxit. Ea tempestate Nortmannorum gens inquietissima Roberto Guiscardo duce humilis códitionis viro, sed strenuissimo, Apuliam irrupit; multisque malis fraudibus & vi incolas terræ affligit. Quos dum Leo Papa cum militia ad vrbem rediens, Ecclesiæ & Imperij finibus coërcere vult, commisso prælio, cæsis multis fugere Beneventum compellitur. Tanta verò strages vtrorumque ibi facta fuit, quod acervus ex ossibus mortuorum compactus hactenus ab indigenis illic monstratur. Anno dehinc proximo Leo moritur, & in Ecclesia beati Petri Romæ humatus, miraculis clarus habetur. Cui Gebehardus Eistensis, qui & Victor, successit: & illi Staphanus item natione Teutonicus. Imperator rursus Italiá ingressus, Beatricem Mathildæ matrem consanguineam suam, marito suo Bonifacio Marchione defuncto, secum reduxit. Ipse verò non multò pòst in termino Saxoniæ & Thuringiæ, in loco, qui dicitur Botfelt, infirmatus, publicè culpas suas recognoscens, 17 regni sui, imperij verò 11. anno diem vltimum clausit, ac juxta patrem humatus est. Ceterùm tam ejus, quàm patris sui actus & virtutes Hermannus contractus in libello quodam, quem ipsi destinavit, luculenter satis disseruit.

Leo Pontificatum dimittit, & iterum ei restituitur.

Victor & Stephanus Pontifices.

Caput XXXIV.

De imperio Henrici, matrisque eius Agnetis: de liberatione Romanæ Ecclesiæ, ac rebellione Saxonum: de morte Alexandri, subrogationeque Gregorij 7. & schismate inter regnum & sacerdotium orto: de virtutibus eiusdem sacerdotis, institutisque salubribus: de pugna Saxonum & regis.

ANno ab incarnatione Domini 1057. Henricus quartus Henrici filius admodú puer, patri in regnum succedens 81. ab Augusto regnare cœpit. Hic primo sub custodia matris suæ Agnetis imperatricis fuit, ipsaque per aliquod tempus prudenter ac strenuè imperiú rexit: postmodum consilio quorumdam, matri alienatus, per se regnavit: quod seminarium maximæ dissensionis fuit. Porro nobilissima imperatrix, mutationis rerum intuitu, ad monasterium Fructeriam religiose vivens se contulit, ac inde Romam veniens, & per aliquod tempus ibidem manens, vita decessit, & in Ecclesia beatæ Petronellæ honorificè in tumba marmorea sepulta est. His diebus Alexander primo Lucensis Episcopus, post communi voto & electione in summum pontificem promotus, Ecclesiam jamdiu ancillatam in pristinam reduxit libertatem: Cadoluoque Parmensem Episcopum, armata manu sedem Romanam occupare volentem, constantissimè repressit. Vnde de ipso in palatio Lateranési scriptum reperi [Regnat Alexander, Carolus cadit, & superatur.] Itaque cùm vt sæpe dixi, diadema regni à sacerdotali gladio feriendum foret, in seipsum dividitur, Saxonibusque rebellionem machinantibus, conspirationes fiunt, detractiones in principem dictantur, multaque inhonesta de ipso ad aures summi Pontificis referuntur. Deinde missis à rege Annone Coloniensi, Hermáno Bahenbergensi, pro justitia regni Roma Episcopis, peracta legatione revertentes, literas summi Pontificis reportant, regem ad satisfactionem pro simonia, aliisque multis, quæ ei obiecta fuerant, invitantes. Ea tempestate Saxones conceptam diu corde malitiam, amplius celare non valentes, manifestè regi rebellant: castellaque ac munitiones, quas ibidem fecerat, dissipát. Anno sequenti Alexander vita & sacerdotio perfunctus decessit, sedemque Hildebrando Archidiacono suo, qui Gregorius 7. dict' est, reliquit. Exhinc schisma gravissimum, eo quod absque consensu regis per electionem constitutus fuerat, oritur. Ipse autem, qui per multum temporis ad libertatem Ecclesiæ obtinendam prius laboraverat, jam ad sacerdotalem dignitaté provectus, & cœpto desistere indignum ducens; tá ob hoc, quam pro simonia extirpanda, ac incontinentia clericorum reprimenda, plurimùm desudabat. Denique non solum regé pro eiusmodi ad synodalia responsa crebrò vocavit; sed & datis decretis, clericorum, à subdiaconatu, & supra, connubia in toto orbe Romano cohibuit: formaque gregis factus, quod verbo docuit, exemplo demóstravit: ac fortis per óia athleta, murum se pro domo Domini ponere nó timuit Rex verò ex omnibus regni visceribus contractis copiis, Saxones bello petit, cómissoque juxta fluvium Vnstrot prælio, cæsisque ex vtraque parte multis, cruenta tandem victoria regi cessit. Ceciderunt in hoc conflictu Gebehardus pater Lo-

Alexander Papa.

Gregorij 7. laus.

tbarij, qui postmodum rex fuit, Ernestus Marchio, Alberti, cuius supra mêtio habita est, filius, & alij innumerabiles.

Caput XXXV.

De viso cometa. & expugnatione Angliæ. De nuptiis regis. sententiaque in eum à summo pontifice lata, depositis super eum regibus, & in breui occisis.

Anno ab incarnatione Domini 1066. stella, quæ cometes dicitur, visa, effectu non caruit. Eodem enim anno Guillelmus Nortmanniæ comes, Britanniam maiorem, quæ nunc Anglia dicitur, occiso rege eius Heraldo expugnavit, totaque in servitutem redacta prouincia, ac Northmannis ibi positis, illo tempore regnauit. Anno sequenti rex Bertam Ottonis Italici Marchionis filiam vxorem accipiens, nuptias apud Triburias celebrauit. At Romanus pontifex regem sæpe vocatum, excommunicauit: eiusque, vt dicitur, consilio & auctoritate Rudolfus Alemannorum dux, à quibusdam principibus rex creatur. Quo non multo post in publico bello occiso, atque Hermanno Lotharingiæ principe sibi substituto, & ipse non multo post à fidelibus regis occiditur. Lego, & relego Romanorum regum & imperatorũ gesta, & nusquam inuenio quemquam eorum ante hunc à Romano pontifice excommunicatum, vel regno priuatum: nisi fortè quis pro anathemate habendũ ducat, quod Philippus ad breue têpus à Romano Episcopo inter pœnitentes collocatus, & Theodosius à beato Ambrosio propter cruentam cædem, à liminibus Ecclesiæ sequestratus sit.

Papa Imperatorem excommunicat.

Philippus Imperator, & Theodosius inter pœnitentes positi.

Caput XXXVI.

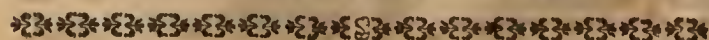
Excursus, qualiter intelligi possit, quod in Daniele legitur, lapidem excisum de monte sine manibus, statuã in pedibus, qui ex parte ferrei, ex parte fictiles erant percussisse. Mala temporis illius, obitusque Gregorij, & terminus libri.

Hic, quod supra distuli, soluendũ puto, quod Romanum imperium ferro in Daniele côparatum, pedes ex parte ferreos, ex parte fictiles habuit, donec à lapide præciso de mõte sine manibus, excisum subuerteretur. Quid enim aliud sine melioris sententiæ præjudicio, lapidem sine manibus excisum, quàm Ecclesiam capitis sui corpus, sine carnali commixione ex spiritu sancto conceptum, de virgine natũ: ipsam quoque sine humana operatione, & ex spiritu & aqua regeneratam dixerim? Quæ virgo speciosa, quia sine macula, in novum hominem tamquam juvencula regenerata, ideoque sine ruga, sic quotidie virgo manens, novum ac speciosum parit populum: sicut mater capitis eius virgo manens, contra legem naturæ nouum, ac speciosum edidit partum; sic de virginitate gaudens, et tamen sterilis non maneat. Hoc nimirum regnum circa finem suum, quem pedes significant, ferreum propter Martem, fictile propter conditionem, in ea parte quæ infirmior fuit, percussit, dum regem orbis non tamquam orbis Dominum vereri, sed tamquam de limo per humanam conditionem factum fictilẽ, gladio anathematis ferire decuit. Ipsa verò quæ antea parua fuit, & humilis, in quantum montem excreuerit, ab omnibus jam videri potest. Quanta autem mala, quæ bella, bellorũque discrimina inde subsecuta sint: quoties misera Roma obsessa, capta, vastata, quòd papa super papam, sicut rex super regem positus fuerit, tędet memorare. Denique tot mala, tot schismata, tot tam animarum, quam corporum pericula, huius tempestatis turbo inuoluit, et solus ex persecutionis immanitate, ac têporis diuturnitate, ad humanæ miseriæ infœlicitatẽ sufficeret comprobandam. Vnde à quodam Ecclesiastico scriptore, densissimis Ægypti tenebris côparatur. Prædictus enim pontifex Gregorius à rege vrbe pellitur, Gibertusque Rauennatensis Episcop⁹ in locum eius subtruditur. Porro Gregorius Salerni manens, appropinquante vocationis suæ tempore, dixisse fertur. *Dilexi justitiam, & odiui iniquitatem, propterea morior in exilio.* Quia ergo in principe suo regnum ab Ecclesia præcisum grauiter percussum fuit: Ecclesia quoque tanto pastore, qui inter omnes sacerdotes, & Romanos pontifices præcipui zeli, ac auctoritatis erat, orbata, dolorem non modicum habuit. Tanta mutatione, tamquam à perfectione ad defectum vergente tempore, Sexto operi finem imponamus, vt ad septenarium, requiemque animarum, quæ miseriã præsentis vitæ subsequitur, Deo ductore properemus.

Daniel. 2.

Christus Lapis excisus sine manibus.

Mors Gregorij Papæ 7.

LIBER SEPTIMVS.

PROLOGVS

Omnis homo ad hoc rationis capax est, et auctorem suum Deum cognoscat, factaque sua cæco corde non transeat, surdis auribus non audiat. Denique ad hoc hominem creatum esse, forma quoque corporis non in modum cæterorum animantium acclinis, sed cælum respiciendo sublimis, probat. Interior etiam homo ad imaginem creatoris sui factus, materiam investigandæ veritatis non solum in creaturis aliàs pulchris & magnis foris accepit: sed & in seipso, eo quod lumen vultus Domini super se signatum habeat, intus inuenit. Proinde non juxta quosdam, Deum negligere mundum, sed potentissima majestate, quæ non erant, creasse, sapientissima prouidentia creata gubernare, benignissima gratia gubernata conseruare, ex hoc liquidò datur intelligi, quod quilibet sapiens, & bonus propria benefacta diligit, & amplectitur. Quòd si homo id mutabilitati subjectus, participatione, imò denominatione sapientiæ sapiens; participatione, imò denominatione bonitatis bonus, facere nouit: quãto magis Deus solus immutabilis, solus sua sapientia sapiens, solus bonus sua bonitate, & idcirco solus bonus, facere credendus est! Vnde est illud Augustini. Duo sunt propter quæ Deus amat creaturam suam: vt sit, & vt maneat. Vt esset quod maneret, spiritus Domini ferebatur super aquas. Vt autem maneret, *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Si ergo Deus quæ fecit diligit, nihilque eorum quæ sũt, sine eius nutu fieri potest: si potestates omnes

Dei prouidentia.

Genes. 1.

ordinat, multo magis regna, per quæ alia minora disponit, eorumque mutationes fieri permittit. Quod sine odio, sine inuidia prouenire, non solum ex hoc quod ab optimo, juxta Platonem, longè inuidia relegatur, sed & per hoc quod auctor, & creator omnium, nihil eorum quæ fecit, odire potest, innuitur. Vnde in libro Sapientiæ pulchrè de ipso dicitur. *Misereris omnium Domine, & nihil odisti eorũ quæ fecisti.* Et rursum. *Tu autem Dominator cum tranquillitate iudicas omnia.*

Sap. 11. Ibid. c. 12.

Quòd igitur mund^9 transit, quòd tam miserabiliter variatur, cum sine nutu eius, vt dixi, fieri non possit, non crudeliter, quia miseretur omnium; non ex odio, quia nihil eorum odit quæ fecit; non extra, quia cum tranquillitate judicat, sed iusto eius judicio, causaque, quæ & si nos lateat, vtilissima tamen creditur, contingit. Nullum enim malũ auctor bonitatis, & fons pietatis, fieri permittere credendus est, præter id quod quamuis in seipso noceat, vniuersitati prodest. Quod in malo Iudaicæ gentis considerari potest, quia illo excæcato populo, vniuersitas gentium lumen veritatis accepit. Sic & regnorum mutationes, & ad vltimum imminutiones, qui fructus sequatur, quia non sine graui scandalo dicere possumus, Deo, apud quem nihil inutiliter effluere potest, relinquamus. Non desunt tamen, qui dicant, Deum ad hoc regnũ imminui voluisse, vt Ecclesiam exaltaret. Regni quippe viribus, ac beneficentia regum exaltatã, & ditatam nemo ambigit Ecclesiam: constatque non priùs eam intantum regnum humiliare potuisse, quam ipso ob amorem sacerdotij enisceraro, ac viribus exhausto, non eius tantum, idest spirituali, sed suo proprio, materiali scilicet gladio perculsũ destrueretur: quod judicare, vel discutere supra nostras vires est. Videntur tamen culpandi sacerdotes per omnia, qui regnũ suo gladio, quem ipsi ex regum habẽt gratia, ferire nituntur: nisi forte David imitari cogitent, qui Philisteum primò virtute Dei strauit, postmodum proprio gladio jugulauit. Verum quia regno decrescente, Ecclesia, vt dixi, brauium æternæ patriæ, ea post vitæ præsentis laborem, requiem adepturn, in præsenti quoque in magnũ montem crescẽs, in magna auctoritate stare cœpit: ea quæ sequuntur, præsertim cùm ad nostra tempora, recentemque memoriam ventum sit, tam defectu rerum tẽporalium, quam profectu spiritalium, mundi contemptum prudentia, in hoc opere dicenda restant. Nemo autẽ propter hæc verba nos christianum imperium ab Ecclesia separare putet, cum duæ personæ in Ecclesia Dei, sacerdotalis & regalis esse noscantur: memineritque nos supra dixisse, à tempore Theodosij senioris, vsque ad tempus nostrum, non jã de duabus ciuitatibus, immo de vna pene idest Ecclesia, sed permista, historiam texuisse. Quod temperamentum propter hæreticos, vel excommunicatos, ex regibus posuim^9. Alios enim christianam fidem, & si opere quæ credunt non sequuntur, in Ecclesia secundum præsentem statũ computandos esse, nemo qui sagenam Domini malos & bonos continere scit, dubitat. Nõ enim discerni possunt in præsenti, Ecclesia tantũ quæ manifesta sunt judicante: Deo solo, qui nouit qui sint eius, cuius ventilabrum in manu eius, merita singulorum pensante. Porro Ecclesiam, Ecclesiasticas personas, idest sacerdotes Christi, eorumque sectatores, tam ex vsu locutionis, quã

Cur Deus bonus permittat mala.

1. Reg. 17.

consideratione potioris partis dicimus: nõ ignorantes quod & ipsi, si reprobam vitam ducerint, ad ciuitatem Dei in æternum non pertinebunt.

CAPVT I.

De electione Victoris, consecratione que eius, & morte.

Defuncto Salerni beatæ memoriæ summo pontifice Gregorio, Ecclesiaque in sũmo discrimine posita, eo quod Gibert^9 auctoritate imperatoris Romanam sedem, & vrbem occupasset, Abbatem Cassinensem Cardinalem Desyderium, qui & Victor, inuitum pauci de Romanis ad culmẽ sacerdotij summi trahunt, corruptisque pecunia Leoninæ vrbis custodibus, ob metum schismatis, nocte consecrandum in Ecclesiam beati Petri inducunt. Vbi profluvio ventris correptus, moxque vrbem egressus, rebus humanis in breui excessit, ac Ottoni Hostiensi Episcopo, qui & Vrbanus, Ecclesiæ regimen reliquit.

CAPVT II.

De expeditione Hierosalymitana sub Vrbano, exitu, progressuque ipsorum: de captione Antiochia.

Ea tempestate, regnãte adhuc Henrico quarto Romæ, Constantinopoli Alexio, vbique terrarum juxta Evangelium, gens contra gentẽ surrexit, Orientalisque Ecclesia grauem à Paganis persecutionem passa fuit. Ciuitas etiam sancta à gentibus conculcabatur, sepulchrum tantum Domini ab eis, quæstus dumtaxat gratia in magna veneratione habebatur. Itaque christicolæ qui miserabiliter illic sub tributo viuebant, simul cum Alexio Constantinopolitano imperatore, missi ad Vrbanum Papam epistolis, auxiliũ flagitabãt. Qui super afflictione populi Dei motus, laboriosa via in Galliam profectus est, habitoque ibi concilio, verbo sanctæ prædicationis circiter centum 1000. hominum ex diversis nationibus in militiam Christi coaduuauit, præfectis sibi ducibus Gotfrido Lotharingiensi, Roberto Flandrensi, Regimundo comite de sancto Egidio, Hugone fratre Philippi regis, Gallisque nobilibus, & viris bellatoribus: quorũ, omniũ curam venerabili Podiensi Episcopo commisit. Hæc fama commouit diuersos populos, & ignotos, scilicet ex Aquitania, atque Northmannia, Anglia, Scotia, Hybernia, Britannia, Gallicia, Gasconia, Gallia, Flandria, Lotharingia, Burgundia, cæterosque populos non solum terram, sed & insulas maris, ac vltimum oceanum inhabitantes. E quibus tam ignotæ, & lingua, & moribus, & operibus visæ sunt gentes, vt alij tantũ pane & aqua, alij pro omnibus vtensilibus argẽto vti dicerentur. Hi omnes è diuersis nationib^9 & linguis in vnum corpus adunati, crucem in vestibus portantes, crucis Christi discipulos verbo, & opere se fore prædicabant, ac crucis virtute confisi, contra inimicos crucis in Domino dimicaturi, iter Gofrido duce, in Orientem aggrediuntur. Verùm Orientales Frãcos, Saxones, Turingos, Bajoarios, & Alemãnos propter schisma, quod eo tempore inter regnum & sacerdotium fuit, hæc expeditio minus permouit. Fuere quidam tamen ex eis, qui falsa specie religionis, eamdem militiam aggrederentur, inter quos

Mat. 24.

Belli sacri duces & milites.

Emicho quidam comes de partibus Rheni, vsurpans sibi ducatum fere 12. millium, Iudæos vbicumque reperit, vel delere, vel Ecclesiæ incorporare satagebat. In Pannonia itaque incolis transitum in arctis locis prohibentibus, ad propria redire coguntur. At Gufridus, & cæteri prenominati duces, Deo propitio Bulgariâ, quamvis difficulter permeassent, Constâtinopolim pervenere, vbi multa dolis Alexij imperatoris perpessi, dum seditione orta, mortis periculum evasissent, ponte vrbis regiæ expugnato, suburbia eius destruxerunt. Inde recensitis absque parvulis, & mulierib[9] 300. millia pugnatorum, Nicæam catholicæ fidei quondam turrem devenerût: eamque fugato principe paganorum Solimanno, cepere, captamque imperatori tradidere. Deinde progredientes, maritima Rutenorum attingunt, vbi tanta vsi sunt rerum bonarum abundantia, vt aries nummo, bos sicla, teste Roberto comite, venundaretur. Principes quoque seu reges Sarracenorum occurrêtes sibi, opitulante Deo, oppresserunt. Hi elati successibus, Antiochiam Syriæ metropolim obsidione cingunt. Vbi per 9. menses morantes, deficiente exercitu, ac exhaustis copiis, plurimû humiliantur. Dominus ergo afflictionem populi sui aspiciens, vrbem cum copiis Turcorum, in manus eorum tradidit.

Alexij Græci Imperatoris dolo.

Capvt III.

Legatio Sarracenorum ad Gofridum ducem, descriptioque antiqua, ac nouæ Babylonis.

Circa idem tempus Christianis in obsidione Antiochiæ morantibus, cunctis Orientalibus populis terrore perculsis, Ægyptiorum regis, qui volgò Babyloniorum putabatur, legati ad Gotfridum ducem veniunt, eique auxilium contra Turcos, qui tunc Ierosolymam cum tota Palestina Sarracenis ablata tenebant, in dolo promittunt. Est enim antiquæ Babylonis, vt à probatis transmarinorû viris cognouimus, pars adhuc habitabilis, Baldach dicta: pars, vt in prophetia habes, deserta, & inuia, per 10 milliaria vsque ad turrim Babel extensa. Ipsa autem quæ inhabitatur, & Baldach vocatur, maxime est, & populosa: & cùm de imperio debeat esse Persarum, summo sacerdoti suo, quem ipsi Caliph dicunt, à regibus Persarum concessa, vt & in hoc quædam habitando, sicut sæpe iam dictum est, inter Babyloniam & Romam eluceat: quia quod hic à christiano imperatore, summo nostro pontifici in vrbe Roma traditum est; hoc ibi à paganis Persarum regibus, quibus ex longo tempore Babylonia subiacuit, eorum summo sacerdoti indultum est. Ipsi vero Persarum reges, sicut & nostri vrbem regiam, velut Aquisgrani, Egbatanâ, quam Arphaxat in libro Iudith fundasse legitur, lingua eorum Hani dicta 10 n. vel ampli[9], vt volunt, pugnatorum millia habentem, sedem regni constituerunt, nihil sibi de Babylone, præter nomen imperij reseruantes. Porro ea, quæ nunc vulgò, vt dixi Babylonia vocatur, non super Eufraten, vt illi putant, sed super Nilû circiter sex dietas ab Alexandria posita est, ipsaque est Memphis, à Cambyse filio Cyri olim Babylonia vocata: & ibi rex Ægyptiorum, quamuis caput regni sui Alexandria sit, propter ortum balsami, morari dicitur. Quod etiam ex hoc perpêdi potest, quia cùm in vtraque christiani, sed sub tributo maneant vrbe, Mempheorum Episcop[9], Alexandrinorum Patriarchæ iure ecclesiastico subditus est. Quem non Assyriis seu Babylonijs, sed Ægyptiis & Africanis ex prima institutione, & Nicæi concilij auctoritate prælatum fuisse nouimus.

Isai. 13.

Iudith 1.

Quæ hodie Babylonia, non est illa, ant quia.

Capvt IV.

Item legatio Gotfridi ad regem Babylonicû, fraus Sarraceni, afflictioque populi Dei, victoriaque subsequens, & post famem expugnatio vrbis Ierusalem.

Itaque præfati regis legatis duci Gotfrido præsentatis, lectissimi proceres Francorum (sic enim omnes Occidentales populos, ob antiquâ gentis illius dignitatem, vt puto, & virtutem, Orientales appellare solent) Babyloniam destinantur. Barbari ergo fortitudinem, proceritatem, habitum, incessum, elegantiám virorum mirantes, eos deos esse, non homines affirmabant. Proinde habito consilio, Babyloniorum rex ductis secum Francorum legatis, Ierusalem obsedit: præfatosque heroas in medium producens, se cum eis fœderatum dicit, & sic totum potius quam suo terrore ciuitate in deditionem accepta, Turcis expulsis, Sarracenos ibi collocauit. Inter hæc christiani capta Antiochia, vt diximus, Deum non dignè glorificantes, tanta Sarracenorum multitudine cinguntur, vt priorem vbertatem tam intolerabilis sequeretur fames, quod & ab humanis carnibus vix abstinerent. Itaque contritionem populi sui misericors Dominus clementer animaduertens, ac iniuriam gloriæ suæ considerans; lanceam sacrâ, qua Christi[9] filij sui latus in passione perforatum legitur, vsque ad id tempus incognitam superna reuelatione fidelibus suis monstrauit. Cuius fiducia Christiani, quamuis fame attenuati, egressi, Sarracenos non sua, sed virtute Christi fuderût. Inde in Syriam profecti, Barram & Marram vrbes ceperunt. Vbi moram facientes, tanta rursus famis inopia narrantur attriti, vt humana quoque corpora iam fœtentia comederent. Pòst contra ciuitatem sanctam iam à Sarracenis inhabitatam, aciem dirigunt. Quam obsidione clausam, cum capere non possent, habito consilio, humilitatis magistrum imitâtes, nudis eam pedibus circuire disponunt. Igitur octaua idest ea quæ diuisio Apostolorum celebratur die, ciuitas capitur: ac hostes qui ibidem reperti sunt, tanta strage ceduntur, vt in portico Salomonis sanguis interfectorû nostris ad genua vsque attingeret equorum. Et nota, quod pulchrè post humiliatum populum Dei, precesque ad Dominum fusas, octaua die ciuitas sancta à gentibus conculcata, à nostris obtinetur. Sicut enim Hiericho sub obseruatione sabbati, à priore populo septimo die, sic & hic è christiano populo, octaua tamquam abolita lege, ac sabbato, resurrectionis die sequête, Ierusalem gyrata expugnatur. Ex hinc Ierusalem, & sepulchrum Domini à nostris possidetur.

Sarraceni Turcas à terra sancta pellunt.

Festum diuisionis Apostolorum.

Iosue 6.

Capvt V.

De limitem Babylonici Regis, victoria nostrorû, reditum primatum, ducatusque Gothfridi super eos qui remanserant.

Porrò Memphentum seu Alexandrinorum Rex, qui Babyloniorum admiraldus à peregrinis vocatur, apud Ascalonem manens, ductis secum Francorum legatos Antiochiam, eo quod & vrbem sanctè dolo capturus, iter flectit. Christiani verò relictis in vrbe sarcinis & infirmis, cô-

tra Saracenos procinctum mouent. Cumque infinitam multitudinem hostium conspexissent, fusis ad Deum precibus, audacter eos cum paucissimis aggrediuntur. Et mirum dictu, Dei, qui potest omnia, virtute, cum 5. millibus equitum & 15. millibus peditum, centum millia equitum, & trecenta millia peditum terga vertere compellunt, ac spolia multa diripiunt. Ceciderunt in hoc prælio ex Saracenis plusquam centum millia gladio, duoque millia suffocata circa portã urbis narrantur; innumeri eorum submersi, seu spinis obruti feruntur. Peracta verò victoria, reuersis ad propria prioribus, Gothfridus ducatum eorum qui remanserant, strenuissimè rexit. Hic etiam inter Francos Romanos, & Teutonicos, qui quibusdam amaris & inuidiosis iocis litigare solent, tamquam in termino vtriusque gentis nutritus, vtriusque linguæ scius, medium se interposuit, ac ad commanendum multis modis informauit.

Paucissimi Christiani innumeros vincunt Saracenos.

Capvt VI.

Quomodo Vrbanus ejecto Giberto sedem receperit, ipseque moriens Paschali eam reliquerit.

Verùm Vrbanus à Concilio Claromontensi regressus, auxilio eorum, quos ad Ierosolymitanum iter accenderat, Gibertum, ab vrbe excepto castro Crescentij, ejecit; sedemque propriam recepit. Inde per Apuliam & Calabriam, Ciciliam, quas tunc Normanni inhabitabant, ingressus, pecuniam magnam collegit sicque ad vrbem regrediens corruptis eis qui castrũ Crescentij seruabant, muneribus, Giberto tam vrbe quàm castro expulso, liberiore potitur vrbe. Ipse verò non multò pòst rebus excedens humanis, Paschali cathedram reliquit.

Capvt VII.

De morte Gothfridi, & regno fratris sui Balduini. De morte Giberti schismatici, Conradique Imperatoris filij, de secũda trãsmarina expeditione, exituque ejus, ac martyrio Thiemonis Episcopi.

Anno ab incarnatione Domini 1100. cùm ex omnibus mundi partibus ad Ierusalem terrestrem, cælestis typum gerentem, fideles orationis causa confluerent; multis ea corruptione aëris mortuis, Gothfridus quoque gloriosissimus dux, infausta morte post vnum ducatus sui annum raptus, in Ecclesia juxta sepulchrũ Domini humatur: cuique frater ejus Balduinus, auctoritate summi Pontificis regio nomine sublimatus, subrogatur. Signa verò ac prodigia cælo terraque circa hæc tempora visa, tam schisma regni, quàm iter Ierosolymitanum portendentia ab aliis posita sufficiant. Eo tempore Gibertus moriens horribili schismati, tamquam densissimæ Ægypti tenebris finẽ imposuit. Anno sequẽti Conradus Henrici Imperatoris filius Christianissimus, cui pater Italiam commiserat, 9. ex quo à patre discesserat anno, immatura morte præuentus, diem obiit, ac in ciuitate Florentiæ Tusciæ honorificè sepultus est. Eodem anno Guillelmus comes Pictauiensis, & dux Aquitaniæ, Themo Iuvauiensis Archiepiscopus, Guelfo Noricorum dux, qui in guerra cum imperatore Frisingẽsem & Augustẽsem destruxit vrbes, Itha Marchionissa Leopoldi Marchionis Orientalis mater, Guillelmus, Stephanus Italici barones, cum multis ex Aquitania, Germania, Italia, Ierosolymam, per Vngariam & Græciam pergunt; quos Alexi⁹ imperator in arctis locis fraudulenter expositos, penè omnes crudeliter extinxit, elegantioribus ex eis captis, & Memphetorum regi seu Admiraldo præsentatis. Quam historiam miserabiliter, ac luculenter in modum tragœdiæ quidam ex his, qui se eidem expeditioni interfuisse testatur, cantatus est. Comprehensus inter alios venerabilis præsul Thiemo, ad idolatriam, vt traditur à rege angariatur. Ille inducias petens, phanum ingressus, animi & corporis viribus robustissimus, idola quæ adorare debuit, non deos, sed opera manuum ostendẽs, in frustra comminuit. Ob ea productus, ac exquisitis suppliciis, & tormentorum generibus affectus, glorioso martyrio coronatus est. Quod ob fidem Christi passus sit, fidelissima traditio habet. Quod autem idola cõminuit, ex hoc credere difficile est; quia constat vniuersitatem Saracenorum vnius Dei cultricem esse; librosque legis, nec non & circumcisionẽ recipere; Christum etiam & Apostolos, & Apostolicos viros non improbare. In hoc tantùm à salute longe esse, quod Iesum Christum humano generi salutem afferentem, Deum vel Dei filium esse negat, Mahumetque seductorem, de quo supra dictum est, tamquam prophetam magnum summi Dei veneratur, & colit. Cujus seductionis, vt ipse mentitur, prædicationis, tale apud eos traditur esse exordium. *Initium euangelij Mahumet filij Dei, prophetæ altissimi. Lauamini. mundi estote.* Quod præceptum prædicta gens stolidè seruans, secretiores corporis partes quotidie abluere solet.

Balduinus Rex Ierusalem.

B. Thiemo & alij pro Christo interfecti.

Capvt VIII.

De occisione Sigehardi, variisque malis inter regem Henricum, & filium ejus.

Anno ab incarnatione Domini 1103. imperator Henricus natale Domini Moguntiæ celebrans, ibique Henrico filio suo rege post se designato, sepulchrum Domini se visurum publicè denunciat, multis ex diuersis partibus regni ad idem accensis. Anno dehinc proximo natale Domini Ratisponæ agens, orta seditione, Sigehardus comes à familia principum, qui ministeriales dicuntur, eo quod justitiam eorum infringere diceretur, occisus est. Anno dehinc iterum sequente natale Domini Moguntiæ imperatore celebrante, Henricus filius ejus rebellionem contra patrem in Noricis partibus consilio Theobaldi Marchionis, & Berengarij comitis, sub specie religionis, eo quod pater ej⁹ à Romanis pontificibus excommunicatus esset, molitur: ascitisque sibi quibusdã ex Orientali Frãcia, Alemannia, Baioaria principibus, Saxoniã terram, & gentem contra regnum facile animãdam ingreditur. Vbi honorificè susceptus, ac Pascha Domini Quintelinburg manens, vniuersos gentis illius primates ad voluntatem suam inclinauit: habitoque in villa regia Northusen Episcoporum conuentu, præsidente Rotardo Moguntino Archiepiscopo, qui à sede propria jam per multum temporis à rege pulsus fuerat, simoniam, aliaque Romanæ Ecclesiæ contraria condemnauit: ac post Pentecosten Mertinopoli ferians, Henricum Magdeburg electum, sed à patris sui fidelibus repulsum, consecrari fecit. Inde collecta militia, Moguntiam Archiepiscopũ restituturus, iter flectit, sed patre cum militibus aduentum ejus armata manu intra muros præstolante, votum ad effectum producere non potuit.

Henricus patri imperium eripit.

Exhinc Herbipolim petens, Erlongo eiecto, Robertum eidem præfecit Ecclesiæ. Quo pacto, dimissis Saxonibus, cum Baioarijs castrum Noricum obsidione cingit, ipsoque per duos vel amplius menses expugnato, Ratisponá Norici ducatus metropolim adiit. Quem pater evestigio subsequens, Roberto fugato, Erlongum restituit. Inde progressus, Ratisponensium auxilio, filio urbe fugato, ipse pontificem ibi Vlricum quemdam constituit, ac Theobaldi marchiam per Boëmos vastauit.

Capvt IX.

Qualiter post multa mala, ambo in ripa fluminis Regini armati conuenerint, paterque ad vltimum cedere compulsus sit.

IGitur regno in seipso miserabiliter diuiso, ex omnibus ejus viribus coadunato milite, ferro, flammaque crudeliter vastata terra, in ripa Regini fluminis, vterque, scilicet pater & filius consedit. Iam castra disponuntur, jam acies ordinantur, jam ad parricidiale scelus pater in filium, filius in patrem à suis inflammatur. Sed fluminis alueo nepharij conatus impediebantur. Videres lacrymabiles, ac miserabiles apparatus, cerneres mundum contemptum sui, luce clarius effectib' suis prodentem, quod videlicet contra legem naturæ filius in patrem assurgeret: contra normam iustitiæ miles regem, servus Dominum impugnare pararet; frater contra fratrem, consanguineus contra consanguineum staret, ac proprij sanguinis consortis sanguinem fundere cogitaret. Nonne tam inauditum, tam inhumanũ hoc mundi factum, ad contemptum sui solum nos prouocare posset? Numquid non ipse mũdus, vel potius juxta Augustinum immundus, sic amatores suos falsis delectationibus pellectos decipit, huiusmodi commercia inhærentibus sibi tribuit, ac ad vltimum transeundo, ad interitũ trahit? Hæc sunt iuxta Paulum, tempora nouissima, & ideo periculosa, in quibus homines quæ sua, non quæ Iesu Christi quærentes, & ideo seipsos amantes, scelerati, sine affectione, parentibus inobedientes effecti, ad ausus nefarios, factaque nephandissima, per diuersa voluntatum suarũ flagitia voluntati rapiuntur. Et nota, quod hæc nostra tempora, quæ vtique nouissima creduntur, tamquam prioribus sceleribus finem impositura, ac velut mundi terminum ex flagitiorũ immanitate minantia, & ex opposito regnum Christi appropinquaturũ prodentia, sicut quosdam dixi sceleratissimos, ac mundi amatores auidissimos, sic alios zelo Dei feruentissimos, ac cælesti desiderio plenissimos habent: vt sicut hos nequitiæ spiritus jam modicum tempus habẽs, & ob hoc amplius tuardescens, amplius ad vitia inflammat; sic istos dulcedo regni cælestis, quasi jam in januis posita, ad amorem suum magis alliciat. Vnde circa hæc tempora dum regnum Romanorũ non solum ciuiliter, sed & parricidaliter libidine dominandi diuiditur: alij contemptis suis pro Christo, ac militiæ cingulum se non sine causa gestare considerantes, Iarusalem tendunt; ibique novum militię genus exorsi, sic arma contra inimicos crucis Christi gestant, vt crucis Christi mortificationem iugiter in suo corpore portantes, vita & conuersatione non milites, sed monachi videantur. Rigor etiam tam in monasterio, quam in clericali ordine exhinc vsque in præsentem diem amplius cœpit crescere, vt justo Dei judicio finibus mundi in sordibus magis sordescentibus, electi sui ad summam virtutũ per eius gratiã magis ac magis proficiant. Sed jã ad historiam reuertamur. Igitur dum in ripa fluminis prædicti vterque consedisset exercitus, ac quibusdam in ipso flumine sibi inuicem occurrentibus occisis, Henricus junior omnes vires patris, tū duce Boëmiæ Beioë, ac Marchione Leopaldo, cuius sororem pręfatus dux habuit, fore considerans, ipsos multis modis promissa sorore sua, quæ tunc nuper à Friderico Sueuorum duce viduata fuerat, in vxorem Marchioni traductos, ambobus vt patrem relinquerent persuasit. Quibus recedentibus, imperator cedere cõpellitur, & exhinc vires eius imminui, iunioris que crescere cœperunt. Rotardus tunc Moguntinus archiepiscopus, sedi suæ per iuniorem Henricum, 8. ex quo pulsus est anno restituitur.

Filius in patrem assurgit.

2. Timot. 3.

Dum alij deficiunt. alij ad meliora assurgunt.

Capvt X.

De curia qua ad decisionem litis indicta est. De victoria Balduini Regis, ac perfidia Alexij imperatoris.

NOn multo post filius patrem in opido Rhenibingæ alloquens, ad obedientiam Romanæ fidei de anathematis vinculo exhibendam hortatur. Pater verò conuentum pro hac re principum coadunari rogat, sicque ad petitionem suam curia Moguntiæ in proximo Natali Domini celebranda, cunctis regni primoribus indicitur. Circa idem tempus Balduinus rex Ascalonẽ obsidione cinctam, tributariam fecit. Commisso etiam cum Saracenis prælio, cũ paucis id est quatuor millibus diuina magis, quam humana virtute, vno principe eorum capto, altero occiso 30. millia fudit. At Alexius imperator perfidissimus, jamdiu conceptam corde malitiam, celare amplius non valens, cum Turcis, qui iam pene desperati erant, turpissimè fœderatur: eisque Niceam multo nostrorum sanguine acquisitã, impiissimè tradidit. Vide tempora periculosa, duobus imperatoribus, Orientis videlicet & Occidentis, Deo contrarijs.

Balduinus ascalonem capit.

Capvt XI.

Qualiter curia celebrata, pater regalia remiserit, filiusque in regnum sublimatus sit.

ANno ab inca. Dom. 1106. in Natali Domini, maximus conventus Principũ Moguntiæ factus est: vbi supervenientes Apostolicæ sedis legati, anathema à Romanis Põtificibus in Imperatorem factum manifestè omnibus qui aderant promulgabant. Eapropter dũ ipse in quodam castro positus, ac custodiæ mancipatus audientiam peteret, principes seditionẽ vulgi timentes, et apud Inglinheim occurrunt; ibiq; multis modis commonitum, vel, iuxta alios, circumventũ ac coactum, insignia regni resignare, ac filio mittere, 43. regni sui post mortem patris, imperij 5. anno: ad quod tamen potentes magis, quã justè, à Guiberto capta vrbe sublimatus fuerat, persuadent. Quæ omnia vtrum licitè, an secus acta sint, non discernimus. Sunt tamen, qui credant, ei ad probationem, non ad damnationem hanc tentationem circa finem suum contigisse: affirmantq; ipsum eleemosynis, ac multis misericordiæ operib' à Domino meruisse, vt excessus eius, lascinaq; ex fastigio regni conversatio hoc modo in præsenti puniretur. Reuersi ad filium optimates, imperialia deferunt: cumque

Anathema in Imperatorem promulgatum.

primùm à patre electum, per impositionem manus Apostolicæ sedis legatorum, multorumq; electione 95. ab Augusto Regem creant, anno, vt dixi, dominicæ incarn. 1106. Hucusq; tam ex Orosij, quàm Eusebij, & eorum, qui post ipsos vsque ad nos scripserunt, libris lecta posuimus. Ceterùm quæ sequuntur, quia recentis memoriæ sunt, à probabilibus viris tradita, vel à nobis ipsis visa & audita ponemus.

Capvt XII.

Qualiter pater adhuc in Belgas transiens, à quibusdam receptus querelas facit, ac post pugnam commissam Leodij mortuus sit.

Resignatis ab Imperatore regalibus, ipse jam ex Rege opulentissimo, ac potentissimo, miserabile mortalibus relinquens exemplum, egenus factus, ad inferiores partes Rheni in Belgas se contulit: ibiq; à Coloniensibus non vt exul, sed vt Rex regio apparatu susceptus est. Hæc ciuitas in Belgica Gallia super Rhenum posita, omnibus Galliæ ac Germaniæ vrbib⁹, ex quo Treueris labi cœpit, tam diuitiis, quàm ædificiis, magnitudine ac decore sui præferenda cognoscitur. Inde Leodiũ digressus, ab eisq; fastigio regali susceptus, omnibus, se fraude circumventum, se ad reddẽda regalia vi coactum, quibus potuit in regno suo, seu aliis regnis positis declamauit. Extat de hoc inter ceteras eius epistolas, ad Regem Celticæ, qui Francorum dicitur, seu Aquitaniæ Ducẽ epistola missa: quæ miseriarum eius tragœdiam continens, saxeas quoq; mentes ad mutabilium rerum ærumnas contemplandas ac deplorandas emollire posset: quæ sic incipit. [Princeps carissime, & omnium, in quibus post Deum speramus, amicorum nostrorum fidissime, primum & præcipuum inter omnes vos excepi; cui conqueri & & deplorare calamitatẽ, & omnes miserias meas dignum duxi, & etiam pedibus vestris aduolui, si liceret, salva maiestate imperij.] Filius itaq; iam Rex factus collecto milite patrẽ subsequẽs, circa Mosam consedit: vbi ab Henrico Duce Belgarũ, aliisque patris sui fidelibus, super pontem Mosæ, in loco, qui Guegesat dicitur, bello tentatus, cedere compellitur. Non multò post, ipso ad superiores Rheni partes redeunte, ac rursum militem restaurante, pater Leodij moritur: sicq; intestino hoc malo terminato, pacis negotia tractantur.

Imperatoris ad Regem Galliæ epistola.

Capvt XIII.

De obsidione Coloniæ, restitutione Episcoporum, ac expeditione contra Vngaros.

Henricus quint⁹ patre mortuo liberè regnãs Coloniam Agrippinam obsidione cingit: eamq; tandem, multæ pecuniæ pactione accepta, ad deditionem coëgit: omnibusq; in Gallia, seu Germania rite compositis, Episcopos etiam, qui in schismate propriis sedibus pulsi fuerant, restituit. Inter quos venerabilis Iuuauiensis Ecclesiæ Archiepiscopus Conradus: qui hactenus in Ecclesia Dei florere fructuoso labore noscitur, ad sedem, quam post mortem felicis memoriæ martyris Themonis Bertholdus quidam concessione senioris inuaserat, missus est. Eo tempore Colomannus Vngarorum Rex fratrem suum Almum de consortio regni suspectum habens, persequitur. Qui profugus ad Regem Henricũ veniens, injuriamque suam deplorans, auxilium eius imperrat. Itaque condicta Rex expeditione, Vngaros bello petit: sed in castro, quod Posoniũ dicitur, inconsultè se occupans, parum proficere potuit; sicque infecto negotio, ad propria rediit.

Capvt XIV.

De magna expeditione Italica, captione summi Pontificis, ac cæde Romanorum.

Anno ab hinc tertio, ex omnibus regni visceribus infinito contracto exercitu, Romam iturus, per montem Iouis Pyreneum transit, ac in plano Italiæ residens, iuxta Padum militẽ recensuit. In comitatu eius xxx. millia equitum electorum, exceptis his qui ex Italia ad eum confluxerant: tantumq; castrorum ambitũ, qui adhuc superstites sunt fuisse tradunt, vt visu vix penetrari potuisset. In plano ergo Italiæ castrametãtes, vnusquisq; militum ante papilionem suũ lumen noctu accendit. Quod ad humanæ ostentationem gloriæ factum, quantum spectaculũ indigenis in tã amplo ambitu præbuerit, dicere non oportet. Inde castra mouens, Apenninum transcendit: oppidumq; quod Pons-tremulos vocatur, natura locorum, ac altissimis turribus munitissimum, transitũ prohibens, expugnauit, & cepit. Post hoc per Tusciam iter agens, Ariciam in robore mœnium, ac altitudine turrium confidentem, eo quod ciues eius vrbis Ecclesiam S. Donati extra muros, ne sedes Episcopalis ibi haberetur, destruxissent, ad solum vsque prostrauit. Verùm Nouariam Liguriæ ciuitatem, dum per Longobardiam pergeret, ceperat, ac igne cremauerat. Multis ergo tam in vlteriore, quàm in citeriore Italia, quæ modò Longobardia & Tuscia vocatur, fortiter gestis, ad vrbẽ progreditur. Ibi à Paschali Papa cum clero & populo Romano in vrbe Leonina ante fores B. Petri cum crucibus & thuribulis, aliisq; ecclesiasticis, seu forensibus ornamentis stante, & adventum eius præstolante, cũ maximo tripudio susceptus. Ipse autem præfatũ Pontificem, consilio quorumdam sceleratorum, cum magna tamen reverentia, captiuauit: ac Vlrico Aquileiensium Patriarchæ custodiendum commisit: sicq; tumultu orto, ac omnibus pretiosis rebus ad decorem & regale fastigium expositis immaniter distractis, in luctum versum est gaudium. Occasio autem sceleris huius hæc fuit: quòd Rege Romam tendente, inter ipsum & Papam conuentio facta, ab obsidibus firmata ferratur; vt scilicet Rex inuestituras Episcoporum remitteret, & Papa ipsi regalia eorũm resignaret. Itaque dum Romam venisset, ac à pontifice promissa sibi persolui exegisset, Papa eo quod reclamantibus Episcopis, ea quæ petebantur adimplere non posset tamquam nocens, cùm per omnia esset innocens, custodiæ mancipatur. Videns hoc venerabilis Iuuauiensis Ecclesiæ Archiepiscopus Conradus, qui cum rege venerat, zelo æquitatis viam Dei dolens, factum hoc improbauit. Cui dum quidam ex ministris Regis, Henricus, cognomento Caput, euaginato gladio mortem interminaretur, tãquam pro iustitia mori optans, iugulum præbuit: malens, si minas ille ad effectum perducere voluisset, temporalem vitam finire, quàm tanti piaculi scelus dissimulare. Populus etiam Romanus cum infinita erumpens multitudine Tyberim transiens, ac Regem penè improviso, multis de exercitu in vrbe, siue in agro manentibus, ante gradus Ecclesiæ sancti Petri inuadunt. Rex ergo, vt erat armis experientissimus, cum paucis quos ibi habebat in hostem ruit, diutissimeque ac acerrimè inis jam aduentantibus pugnans, occisis multis ceteros in fugam vertit. Romani fuga in ponte juxta castrum Crescentij coarctati, Tyberi se

Gallicè Le Põt qui tremble.

Imperator Papam captiuum abducit.

committunt; pluresque aquis quàm gladijs periisse narrantur. Rex tam crudeli facto perpetrato angustias portarum suspectas habens, muros vrbis rupit, egressusque Papam captivum secum duxit. Huius maximi sceleris auctor fuisse dicitur Albertus, natione Lotharingus, qui postmodum factus est Moguntiæ Archiepiscopus; tunc verò Regis Cancellarius, & primus inter primos ejus præcordialis consiliarius. Quem tamen post reditum rex captiuatum, & in carcere positum diversis tormentis, & incredibili famis inedia afflixit: ipsumque de amicissimo inimicissimum, ac regni sui pestiferum hostem, diuino iudicio, vsq; ad vitæ terminum sensit. Sed hæc hactenus. Igitur per aliquot temporis sacrilego ausu tento summo Pontifice, ac extorto ab eo per vim de investitura Episcoporum priuilegio, in vrbem ingreditur. Tunc quasi pœnitentia ductus, ciues ac Pontificem muneribus conciliat; ab eoque coronatus, fauore omnium Imperatoris & Augusti nomen sortitur. Anno ab Incarnatione Domini 1111. Anno verò regni ejus post resignata à patre eius Imperialia 5. hoc priuilegium, quod à Romano pontifice minis extorsit, postmodum Synodo congregata, Episcoporum auctoritas tamquam prauilegium reprobavit.

Imperator à Papa extorquet investituras.

Capvt XV.

De captione Reginoldi, nuptijs Imperatoris, schismate regni, anathemate contra imperatorem dato, De Burdino & terræmotu, egressione Vngarorum, vltioneque nostrorum.

IMperator ab vrbe regrediens, ad transalpina reuertitur. Ergo non tantum finitimis locis, sed & ceteris gentibus ob eius metum trepidantibus, cunctis ad imperium & voluntatem suam inclinatis, Belgas ingressus, Reginaldum comitẽ hostem iudicans, bello petiit. Quem in castro Barra, in termino regni sito obsidione clausum, ad vltimum eum expugnato castro in deditionem accepit, & captivum abduxit. Post hoc Moguntiæ regio apparatu coniuncta sibi filia Henrici Regis Anglorum Mathilda, magnificà nuptias celebrauit. In ipsa nuptiarum solemnitate Lotharius dux Saxonum nudis pedibus sago indutus, coram omnibus ad pedes eius venit, seque sibi tradidit. Tantus enim vsque ad id temporis timor principes inuaserat, vt nullus rebellare auderat, vel rebellans cum maximo damno sui, vel etiam vitæ detrimento, in gratiam ejus non rediret. Verùm in hac curia, quia pene omnes principes regni confluxerant, conspirationes fiunt; ac ex hinc non solùm occulta consilia, sed & publica contra eum machinamenta disponuntur. Hinc iterum miserum Imperium, quod per paucos vix quieuerat annos, scinditur, ac tã in transalpinis quàm in cisalpinis regionibus intra se colliditur. Hinc etiam publica bella cum magna sãguinis effusione, tam præsente Imperatore, quàm in Italiam migrante; rerumque summæ sororis suis Conrado & Friderico committente, peragũtur. Sententia quoque excõmunicationis à Calixto, qui Paschali & Gelasio successit, suadente Alberto Moguntino, Friderico Coloniensi, Cõrado Iuuauiensi, in eum datur: iterumque schismate renouato totum imperium perturbatur. Ipse autem procinctum contra vrbẽ movens, Burdinum Hispanum Episcopum Romanæ sedi violenter imposuit; qui non multò pòst apud Sutriũ recedente Imperatore, à Romanis captus, apud

Excommunicatur iterum Imperator.

Clauam custodiæ mancipatur. Circa idem tempus terræmotus horribilis oppida, templa, villas, montesque plurimos, sicut vsque hodie in valle Tridentina apparet, subuertit. Ea quoque tempestate Stephanus Vngarorum Rex Colomanni filius, cũ magna multitudine fines regni clanculo inuasit, ac vastatis terminis manubias abduxit. Quem illustris vir Leopaldus Marchio, adjuncto sibi duce Boëmorum subsecutus, vsque ad claustra terræ progreditur: captoque ac succenso castro, quod ferreum vocatur, & cunctâ in circuitu ferro igneq; vastatâ terrâ; sine damno ad propria reuertitur.

Capvt XVI.

De pace reformata sub Calixto, & victoria Imperatoris. De Vangionibus. De Tributo indicto, morteque Imperatoris.

IGitur Romano Imperio multis modis in se attrito, Imperator propter anathema deficere à se regnum videns, patrisque metuens exemplum, congregato iuxta Vormatiam maximo principũ conuentu, inuestituram Episcoporum Apostolicæ sedi Lamperto, qui postmodum summus Pontifex factus Honorius est dictus, resignauit: per eumque ab anathematis vinculo absolutus est. Privilegium ergo de hoc Ecclesiæ scribitur, ac ipsi rursum, vt electi tam Cisalpini, quàm Transalpini non priùs ordinẽtur Episcopi, quàm regalia de manu ejus, per sceptrum suscipiant, scripto confirmatur. Hoc pro bono pacis sibi soli, & nõ successoribus datum, dicunt Romani. Ex hinc Ecclesia libertati ad plenum restituta, paceque ad integrum reformata, in magnum montẽ creuisse sub Calixto Papa secundo inuenitur. Vnde da ipso Romæ scriptum est. [Ecce Calixtus honor patriæ, decus Imperiale, Burdinum nequam dãnat, pacemque reformat.] Pòst Imperator in Celticam cum exercitu profectus Metis vsq; progreditur. Ibi dum Vangiones à se defecisse, ac palatium suũ extra muros positum comperit destruxisse, iter reflexit, vrbemque obsidione cinxit. Dũ autem ciues quadam die incautè erumperent, & cum Augusto pugnam cogitarent, à muris callidè prouocati, plurimis occisis, ac per fugam paucis elapsis, ceteri capiuntur. Qui ad refrænandã aliorum insolentiam, alij naribus mutilati, alij luminibus orbati dimittuntur: & sic demum infinitæ pactione pecuniæ in gratiam Imperatoris redierunt. Omnibus itaque bene compositis, consilio generi sui Regis Anglorum, totum regnum vectigale facere volens, multum in se optimatum odium contraxit. Huius rei gratia dum inferiores Rheni partes circuire parat, in Trajecto Frisiæ vrbe morbo correptus, 19. regni anno, imperij verò 14. diem vltimum clausit: ac per Coloniam Agrippinam deportatus, in ciuitate Galliæ Spira, juxta patrem, avum, proavũ Imperatores cultu regio sepelitur.

Investituras dimittit Imperator.

Calixti Papæ laus.

Capvt XVII.

De imperio regis Lotharij, rebellioneque ducum Friderici, & Conradi: qualiter Conradus à Mediolanensibus susceptus, in regem sit vnctus.

ANno ab incarnatione Domini 1125. defuncto absque hærede Henrico quinto, principes Moguntiæ conueniunt, ibique habito de successore consilio, quatuor regni optimates, Lotharius dux Saxonum, Fridericus dux Sueuorum, Leopaldus Marchio Orientalis, Carolus comes Flandriæ, ad regnum designãtur. Tã-

dem Lotharius natione Saxo, patre Gebehardo, voto omnium, renitens valde, ac reclamans, ad regnum tractus, sub præsentia sedis apostolicæ legati 43. ab Augusto regnauit. Hic per omnia progeniem imperatoris Henrici humiliauit, vt planè Dei judicio justo, sicut in libro Regum habes, ea peccatis, ac prævaricatione patrum, semè ipsorum affligi videretur. Vnde grauis dis- *Reg. 3. & 4.* sensio regni in multos annos protracta, plurimos in anima & corpore periclitari fecit. Prædicti enim Fridericus & Conradus juvenes, sororij Henrici imperatoris, dum se viderent opprimi, inquantum poterant, reniti conabantur. Ob quam causam à summo pontifice Honorio, qui Calixto successerat, excommunicantur. Porro Conradus à fratre, ac quibusdam aliis rex creatus, Pireneum per jugum septimi montis, qua Rhenus & Ænus fluuij oriuntur, transcendit, vbi è Mediolanensibus, qui tunc Cumanum bellum per 10. annos pro afflictione populi vtriusque ciuitatis miserrimè protractum, capta ac deleta vrbe, prospere consummarunt, honorificè suscipitur, ac ab eorum Archiepiscopo Anshelmo Modoyci sede Italici regni, in regem vngitur. Pro his aliisque præfertur Episcopus à summo pontifice deponitur, & alter in locũ eius subrogatur.

CAPVT XVIII.

De schismate Romana Ecclesia, qualiter Innocentius Gallias ingressus, conciliis celebratis, regem ad defensionem Romana Ecclesia inuitauerit. De expeditione eius in Italiam, ac sublimatione eius imperatoria.

NOn multo post Honorio mortuo, grauissimum schisma in Ecclesia Dei oritur, Innocentio canonice electo, sed Petro Patri Leonis filio, violentia amicorum suorum, qui fortissimi in vrbe erant, fauente sibi Rogario Siculo, intruso. Cui dum Innocentius resistere non valeret, vrbe cedit, transcensisque Alpibus Gallias ingreditur: vbi in regno Gallici regis in ciuitate apud Claram montem Concilium celebrans, nuntios Lotharij, Conradum Iuvaniensem, & Eribertum Monasteriensem Episcopos, obuios habuit. Indeque profectus apud Leodium Belgicæ vrbem, synodum Episcoporum conuocans, regem Lotharium ad defensionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ invitauit. Qui nil cunctatus, exposito tamen prius modestè, inquantum regnum amore ecclesiarum attenuarum, investituram eorum quanto sibi dispendio remiserat, auxilium Romanæ Ecclesiæ promittit. Reuersoque in Italiam summo pontifice, sequenti anno militem instaurat, exercitumque, sed propter discordiam regni paruum, per vallem Tridentinam in Italiam duxit: in multis locis tam amore Conradi, quàm respectu paucitatis suæ, ab incolis terræ subsannatus, & despectus. Verùm paulo ante Conradus, qui à Mediolanensibus rex constitutus fuerat, penè omnibus suis amissis, periculosè ad patriam repedauerat. Rex autem plus mente quàm militia confidentiam gerẽs, ad vrbem vsque progreditur, ibique qualibus potuit, cũ paucis strenuè peractis, in Ecclesia S. Saluatoris, quę Cõstantiniana dicitur, à summo pontifice Innocentio coronatus, imperatoris & Augusti adeptus est nomen. Nempe Ecclesiam beati Petri, vbi mos coronari erat imperatoribus, Petrus eo tẽpora occupauerat.

Ecclesia S. Saluatoris.

CAPVT XIX.

Qualiter duo fratres in gratiam regis venerint. De duce Polonorum, rege Dacia. De secunda expeditione Imperatoris, gestisque fortibus.

IMperator ab vrbe rediens, Germaniam ingreditur, non multo post generalem curiam Babenberg circa mediam quadragesimam celebrãs, Conradum & Fridericum duces, interuẽtu Claraeuallensis Abbatis Bernardi, in gratiam recepit: ac ita renouata pace, omnibusque in Gallia & Germania compositis, expeditionem rursum in Italiam edixit. Inde in Saxoniam diuertens, Polonorum ducem cum multis muneribus obuium habuit, quem tamen non ante dignatus est suo conspectui præsentari, quam tributum 12. annorum, hoc est 500. libras ad singulos annos persolueret, & de Pomeranis & Rugis homagiũ sibi faceret, subiectionemque perpetuam sacramento confirmaret. Regemque Daciæ in signũ subiectionis, ad decorem imperialis reuerentiæ, gladium sibi sub corona deferre fecit, ac ab Vngarorum rege terrore perculso, multa & magnifica munera suscepit. Post hæc exercitum non vt prius paruum, sed copiosum & electum, per vallem Tridentinam secundò in Italiam duxit: habens secum Conradum: qui vt suprà diximus, à quibusdam rex creatus, postmodum resipuerat, captisque in arcta loci fortissimis castellis, cum quodam capitaneo, qui ei aditum viæ claudere moliebatur, in plano Italiæ juxta Gardam castra posuit. Quo in deditionem accepto, ad Padum vsque progrediens, Garistallium cepit. Ibi Mediolanenses, & Cremonenses diuturnum inter se bellum habentes obuios habuit, discussaque vtriusque vrbis causa, Cremonenses à principibus Italiæ hostes judicantur, proscriptique discedunt. Quos imperator subsecutus, territoria eorum, ac villas, seu castella destruxit: indeque Papiam veniens, ciues illos pactione pecuniæ in gratiam suscepit. Bononienses quoque ac Emilianses, qui cum priori eum expeditione despexerant, supplices, ac multum seruitium offerentes, vltro occurrunt. Post vsque ad Tharisinum progrediens, totam citeriorem Italiam perlustrãs, in prouinciam redegit. Inde Apenninum transiens, ac interiorem Italiam perlustrans, Anconã, Spoletum, cum aliis vrbibus, seu castellis, in deditionem accepit. Dehinc contra Rogerium aciem dirigens, Campaniam & Apuliam peragrauit. Porro Henricus Noricorum dux, gener regis, per Tusciam exercitum ducens, summo pontifici vsque ad imperatorem conductum præbuit. Augustus verò tam fortia in Apulia ac Campania gessit, vt nullus ex Francorum regibus à Carolo magno, vsque ad id temporis, tanta ibi fecisse reueniatur. Denique non solùm ciuitates, vtpote Capuam, Troiam, Salernum, Barletum, Barram cepit, verumetiam munitissima castra, & arces inaccessibiles expugnauit. At Henricus dux cum militia Bauarorum Beneuentum cepit, ac Papæ restituit. Nam apud Albam suburbis ciuitatis sibi resistere nitentis, eam expugnauerat, ac destruxerat.

S. Bernardus pacis mediator.

Lotharij gesta inclyta.

CAPVT XX.

De fuga Rogerij, & substitutione Reginaldi. De lite Romani pontificis & imperatoris, morteque Lotharij

MOrante in Apulia imperatore, Rogerius, cùm auri & argenti multo pondere

attentatum flectere non potuisset, exercitum lõge copiosiorem congregat, seque publico bello conflicturum cum eo denunciat. Imperator verò vt erat armis strenuissimus, & imperterritus, militem instantat, aciem ordinat, eosque respectu genuinæ fortitudinis, ac innatæ hostium ignaviæ, nulla inimicorum multitudine frangendos denunciãs, præsertim cùm in extera, remotaque regione positi, ad patriam fugere nequeant: ac contra tyrannum non solum regni, sed & Ecclesiæ hostem, & excommunicatum justè arma sũpserit, ad bellum confortat. Cumque in occursum eius procederet, fractus animo Rogerius fugit, ac ad montana se contulit. Imperator vero occurrente sibi summo pontifice Innocentio, *alias* Battũ Barram vsque progreditur, ibique à ciuibus cũ magno gaudio susceptus, castrum quoddam ibi positum, vbi præsidia Rogerij erant, artificiosè valde expugnauit, militesque ibi repertos, & precipuè Sarracenos patibulo suspendit. Itaque Augustus eiecto de Campania & Apulia Rogerio, dum eum in Calabris quoque, seu Sicilia persequi intentat; à suis qui jam longo tempore extra patriam morati, vxores liberos, & amicos visere cogitabant, reuocatur. Rogerio ergo hoste judicato, Reginaldo viro forti, ac nobili, ducatus Apuliæ, relicta sibi parte militum, traditur, & sic princeps victor, de reditu disponit. Verũ silentio præterire nolumus, quod in dando ducatu, inter ipsum, & Romanum pontificem pene controuersia orta fuit: vtroque ducatum Apuliæ sui fore juris affirmante, quæ lis consilio tandẽ hoc modo decisa dicitur, vt in dãdo duci vexillo vterque manum adhiberet. Igitur Lotharius ex Italia rediens, apud Tridentũ morbo correptus, in ipsis montibus in vilissima casa imperator potentissimus, miseram humanæ conditionis relin-

Imperator in vili casa mortuus. quens memoriam 13. regni sui, imperij verò 7. anno, plenus dierũ obiit. Futurus, nisi morte preventus foret, cuius virtute, & industria corona imperij ad pristinam dignitatem reduceretur. Regalia dux Henricus gener eius, in cuius finibus obierat, accepit, & ipsa per Augustam, ac Orientalem Franciam, in Saxoniam ad monasterium Luter, quod construxerat, deportatus, honorifice sepelitur: actusque eius, vt nulla possent aboliti obliuione, in plumbeis laminis descripti, juxta eum reconduntur,

Capvt XXI.

De claris viris, qui illo tempore obierunt, & plurimis malis, quæ diversis in regnis tunc pullularunt.

CIrca illa tempora, multi ex claris optimatibus mortem sui principis præcesserunt, & secuti sunt. Bruno Coloniensis Archiepiscopus venerabilis, & apprime eruditus, in Apulia decedens, in Ecclesia S. Nicolai Barræ honorificè est humatus: eiusque successor Hugo infra duos menses vita & sacerdotio functus, itemin Apulia apud Melpham quieuit. Ex his vero qui remanserant, Albertus Moguntinus vir ad seculum prudens, & potẽs, locupletissimusque, Hẽricus Frisingensis Episcopus, Abbas Fuldensis, Leopaldus Orientalis Marchio, vir christianissimus, ac clericorum & pauperũ pater, cum aliis plurimis nobilibus & illustribus viris, viuẽdi finem fecerunt. Rex etiam Francorum Ludovicus, & Anglorum Henricus, & Remorum Archiepiscopus Reginaldus, comesque Pictauiensis Gaufridus, eodem tempore obierunt: & exhinc Anglia terra hactenus abũdãtissima, tantis malis subiacere cœpit, quod multi ibidem fame & egestate attriti, vitam etiam miserabiliter finitre tradantur. Præfato enim rege mortuo, Stephanum principes sororis suæ filium, ex Gallia inuitauerunt ad regnum. Porrò vxor comitis Andegauensis Mathildis, quondam imperatoris Hẽrici quinti coniunx, illius vero Henrici regis filia, hæreditario jure paternum regnum repoũcẽs, vsque in præsens illud affligere non desistit: intantum, quòd in manus eiusdem fœminæ prædictus rex anta paucos annos incidens, captus sit. Francia quoque occidẽtalis rege suo amisso, sub illius filio Ludouico, qui adhuc superstes est, ob ipsius ac Theobaldi Blesensis comitis guerram, tot prædis & incendiis perpessa est discrimina, *Plurima in orbe mala.*
quod nisi religiosorum, qui ibi morabantur, meritis, orationibus, & consilio nuper pacata fuisset, vsque ad internecionem delera putaretur. Ac Pannonia non longè ante hoc tempus, mortuo suo rege Stephano Colomanni filio, qui & ipse dum viueret, cum imperatore Græcorum diutinam dissensionem habuerat, multis itidem incõmodis oppressa est. Substituto quippe in regno Bela Almi filio, à Colomanno quondam partrec cum patre Almo luminibus orbato, Boritius, qui & ipse Colomanni, sed ex alia quàm Stephanus matre, Ruteuorum seu Chios regis filia natus dicebatur, regnum paternum requirit. Proinde in Græciam transiens, consanguineam sibi imperatoris Caloioannis copulauit, ac pòst Poloniam ingrediens, ducem terræ illius ad voluntatem suam inclinauit: sicque cum exercitu adiutorio illius, ex vocatione quorumdam Vngarorum comitum, syluam quæ Polonos & Vngaros seiungit, transiens, Pannoniam ingreditur. Varũ Bela rex, mox ascito sibi Alberto Leopaldi Marchionis filio, qui eius sororem habuerat, & quibusdam de regno nostro nobilibus, Boritio occurrit. Ille vero audito strepitu, ac adhortantium voce, ex linguæ idiomate multitudinem Teutonicorum in acie fore cognoscens, illorum potiùs quàm Vngarorum terrore perculsus, vnà cum Polonorum duce amissis in fuga multis, terga vertit. At in ipso primo Vngarorum, & Polonorum congressu, antequam Teutonici superuenirent, ex vtraque parte cæsis plurimis, quidã ex illis qui ex parte Belæ aderant, sed hostibus suos perfidè tradiderãt, justo judicio fraudis suæ pœnas soluentes occubuerunt. Hæc mala nostris diebus in vicinis regnis pullulare cognoscimus. Quanta verò ex remotis, & transmarinis regnis in dies audiamus, pro fastidio vitando ad præsẽs supprimimus. Tanta enim sunt, quòd nisi sanctorum, quorum per Dei gratiam magna nunc copia est, meritis & suffragiis staret mundus; in *Meritis sanctorum stat mundus.*
breui omnino eum periturũ timere cogeremur.

Capvt XXII.

De sublimatione Conradi Regis, contradictioneque Saxonum, & Henrici Ducis, fuga Roberti, & morte Petri Leonis.

ANno ab incar. Dom. 1137. defuncto in autumno sine filiis Imperatore Lothario, conventus generalis Principum Moguntiæ in proxima Pentecoste indicitur. Quidã autem ex Principibus timentes, ne fortè in generali curia Henricus dux, qui tunc præcipui nominis & dignitatis in regno fuit, per potentiam præualeret: circa mediam Quadragesimam consilio habito, in op-

pido Galliæ Confluentia conventum celebrant: ibiq; Conradum Imperatoris Henrici sororium, de quo suprà diximus, præsente Theodowino Episcopo Cardinali, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ legato, summi Pontificis ac toti⁹ Romani populi, vrbiumque Italiæ assensu permittente, 94 ab Augusto Regem creant. Qui mox ad palatium Aquis veniens, à prædicto Cardinale (nam Coloniensis, qui id facere iure debuerat, nouiter inthronizatus pallio carebat) cooperantibus Coloniensi, & Treuerensi Archiepiscopis, cum ceteris Episcopis, in Regem vngitur. Proximũ dehinc Pascha Coloniæ celebrans, Maguntiã, quæ tunc fortè pastore carebat, adiit ibiq; Albertũ prioris Alberti fratruelem, per electionem cleri & populi, Archiepiscopum constituit. At Saxones & Dux Henricus, aliiq;, qui electioni non interfuerant, Regem non legitimè, sed per surreptionem electum calumniabantur: quibus omnibus in proxima Pentecoste generalis curia Babẽberg indicitur. Porrò post egressum Imperatoris Lotharij, Rogerius Apuliam recipere gestiens, congressu cum Reginaldo duce habito, in fugam vertitur. Petrus quoq; Leonis moriens, pessimũ schisma terminauit.

Caput XXIII.

Qualiter Saxones in pacem vocati sint. & Henricus Dux proscriptus. & eiectus. De tyrannide Rogerij, & ducatu Leopaldi, synodoque Romæ celebrata.

Itaque Conradus rex Pentecosten & ceteram in præfata ciuitate, vt condictũ erat, cum maximo regni fastigio, & maximo conuentu principum habuit: vbi omnes Saxones simul cum vidua imperatrice Richinza venientes, vltro se suę ditioni subdidere. Solus ex principibus dux Hẽricus regalia seruãs, aberat: ad quæ reddenda, in festiuitate Apostolorũ Petri & Pauli dies ei præfigitur Ratisponæ. Quò veniens, regalia quidem multis illectus promissis reddidit: sed tamen ea minimè consecutus, infecto pacis negotio, sine gratia eius recessit. Cumque multis modis homo præpotens & animosus, sed nutu Dei humiliatus, misericordiam peteret, nec impetraret; tandem iudicio quorumdam apud Herbipolim proscribitur: ac proxima Natiuitate Domini in palatio Goslariensi ducatus ei abjudicatur. Et mirum dictu! princeps antè potentissimus, & cuius authoritas, vt ipse gloriabatur, à mari vsq; ad mare, id est à Dania vsque in Siciliã extendebatur, in tantam in breui humilitatem venit; vt penè omnib⁹ fidelibus & amicis suis in Baioaria à se deficientibus, clam inde egressus, quatuor tantùm comitatus sociis in Saxoniam veniret. Ea tẽpestate Reginaldo mortuo, Rogerius Apuliam rectore suo destitutam ingreditur, expulsisque cum multis nobilibus Reginaldi fratre, ac principe Capuano, tam ipsam, quam Campaniam recepit, ac multis malis incolas eius afflixit, & vsque hodie premit. Beati etiam Benedicti monasterium in monte Cassino positũ, totique orbi venerabile, multis ecclesiasticis ornamentis immaniter spoliauit. Tradũt eum in prima irruptione, ac Barensis vrbis expugnatione, crudele, & inhumanum piaculum perpetrasse. Capta quippe vrbe, non solum viuos diuersis tormentorum generibus affecit, sed etiam in mortuos sæuiens, Reginaldum ducem, ac Bennonem Archiepiscopum *Tyrannis Regis Siculi.* effossos, per plateas trahi jussit. Hæc & alia crudelitatis opera, ad antiquorum Siculorum formam tyrannorum, quæ indesinẽter de ipso audiuntur, quia penè cunctis nota sunt, obmittimus. Sunt tamen qui dicant, eum hæc potius intuitu justiciæ, quam tyrannidis exercere: aiuntq; ipsum præ omnibus principibus pacem diligere, pro qua conseruanda volunt eum tãta seueritate rebelles cohibere. Alij verò amore pecuniæ, qua etiã omnes Occidentales reges excessit, plus quã justitiæ, pacem eum sectari dicunt. Conradus rex Baioariam ingressus, ducatũ Leopaldo juniori, Leopaldi Marchionis filio, fratri suo ex parte matris, tradidit: & exhinc prouincia nostra multis malis subjacere cœpit. Proxima media quadragesima synodus maxima circiter mille Episcoporum, præsidente Romæ summo pontifice Innocentio celebratur: ibique post multa salutifera decreta promulgata, schismatici qui parti Petri leonis fauerant, damnantur.

Caput XXIV.

Excursus de fortuna regis Conradi, de rebellione Saxonum.

Considerare hoc loco Dei consilia super filios hominum terribilia, mundique volubilitatẽ libet. Ecce enim Henrico imperatore mortuo, consanguinei eius, qui tunc in regno præcipui nominis, & quasi regij culminis per hoc securi erant, non solum ad regnum non eliguntur, sed & apposito super se rege, plurimum affligũtur, & conculcantur. His ergo in summa tenuitate positis, cùm dux Henricus auctoritate soceri sui imperatoris, propriisque viribus intantum excreuisset, vt omnes despiciens, nulli pro regno supplicare dignaretur, Dominus qui humilia respicit, & alta à longe cognoscit, deponit potentes, & exaltat humiles, illum humiliatũ, & pene desperatum ad fastigium regni proueait; hunc de alto in gloria & potentia sua gloriantem deiecit. Quid hic aliud dicere possumus, nisi quod *Humiliantur à Deo superbi.* prius Conradum magnum in oculis suis humiliauit, humiliatum respectu pietatis suæ exaltauit? Quæ varietas humanarum rerum, ex vbertate gratiæ Dei descendens, ad vitandam superbiam, ac humilitatem appetendam, nos incitare debet. Et quid aliud tam misera mortalium conditio, nunc ab inopia ad regnum, nunc ad inopiã de regno trahens, & crucians hominem: quàm contemptum præsentium parit, & ad æternorũ stabilitatem, quæ nec mutantur, nec transeunt, nos mittit? Quanta vero mala toti regno, & pręcipuè miseræ Baioarię ex hoc euenerint, nos quotidie experimur. Saxones exhinc regi rebellãtes, plus mansuetudine ipsius, quam armis inclinãtur. At Rogerius Innocentium Papam in Apuliam cum militia Romanorum venire volentẽ, flagitiose in Christum Dei manum mittens, ex insidiis cepit, & regij nominis in Sicilia ab eo auctoritatem, & absolutionem anathematis extorsit, cum ducatu Apuliæ, Calabriæ, ac principatu Capuæ.

Caput XXV.

De pugna Guelfonis, & item illius cum rege. Seditione Ratisponensium. expeditione ducis contra Guelfonem. morteque ipsius.

Cum hæc aguntur in Italia, Leupaldus marchio suscepto à Rege ducatu Norico, omnibus penè Baronibus ad eum pertinentibus, amoreque seu terrore vltro ad eum confluentibus, primo metropolim, ac sedem ducatus Ratisponã ditioni suæ subdidit, post collecto milite copioso, totam Baioariã pertransiens, in ipsu eius

termino juxta Licum fluvium, cõtra vrbem Augustensem negotia terræ per triduũ tractãs, strenui judicis officium exercuit. Ea tempestate Hẽricus dux dum in Saxonia Albertum marchionem sibi rebellantem, in tantum humiliasset, vt castris eius dirutis, terris circumquaque vastatis, ad regem auxilij gratia ire compulisset; omnibusque suis ibidem rite dispositis, jam in Baioariam ire proposuisset: morbo correptus, diem clausit extremum, ac in monasterio Luter, juxta socerũ humatur. Quo mortuo, Saxones amore filij sui parvuli, quem eis adhuc vivens commẽdauerat, regi denuo rebellant. Leopaldus verò ducatum exhinc Noricũ potenter se habere confidens, dum in obsidione castri Phaleia duorum fratrum, qui soli ex Noricis baronibus in parte ducis Henrici steterãt, incautè moraretur, Guelfo ducis Henrici frater, ex improviso collecto milite superveniens, fortissimè pugnando, cæsis ex vtraque parte pluribus, multis captivatis, ducem cedere coëgit. His elatus successibus, dum regem quoque non multo post in obsidione castri Vuinsperg morantem, pugna aggredi attentar, amissis multis, cum paucis fugit è prælio. Non multo post, duce Leopaldo in vrbe Ratispona civilia jura disponente, ex Palatini comitis Ottonis importunitate, seditio oritur. Dux cum suis, populo circumquaque concurrente, arma arripuit, succensisque aliquibus vrbis vicis, civibus tam armorum, quam incendij metu discurrentibus, periculum evadens, vrbe recessit: ac vastatis in circuitu agris, ad tempus inde divertens, collecto milite, non longe à civitate castra posuit: tandemque terrore perculsos, pecuniæ pactione in deditionem accepit. Dehinc decens à Guelfone sibi apud Phaleia illatum vlcisci statuens, armata manu ad Licum vsque progreditur, ibique destructis quorumdam inimicorum suorum munitionibus, cunctisque circũquaque vastatis, per fines nostros cum multo Ecclesiæ nostræ detrimento revertitur. Ipse verò non multò pòst Ratisponæ infirmatus, in territorio Pataviensi diem obiit, & in monasterio sanctæ Crucis, quod à patre suo fundatum ipse plurimum ditaverat, humatur: eique in Marchia successit frater suus Henricus,

Felices successus elationis causa.

Capvt XXVI.

De factione Boëmorum, expeditioneque regis illo. De ducatu dato Henrico fratri Leopaldi, malisque plurimis ob hoc à Guelfone, & prædicto Henrico provincia Bavaria irrogatis.

EO tempore Conradus Moraviensis comes, conspiratione facta cum Boëmis, ducatum terræ illius affectans, de Moravia in Boëmiam exercitũ ducit. Cui eùm dux Ladislaus cum copiis occurrere parat, à suis proditus, fugæ præsidio vix periculum mortis evasit, sicque profugus ad regem veniens, casum suum deplorat. Quem rex misericordia motus, cum exercitu in Boemiã reduxit, ac Pentecoste in vrbe Praga provinciæ illius metropoli celebrata, Conrado fugato, in ducatum restituit. Non multo post Saxoniam ingressus, data in vxorẽ vidua ducis Henrico Marchioni, pacem cum Saxonibus fecit, eidemque Marchioni Noricum ducatum, quem consilio matris ducis Henrici filius jam abdicaverat, cõcessit. Quæ res in terra nostra maximæ discordiæ seminarium fuit. Guelfo enim princeps, præfatũ ducatum se jure hereditario contigisse calumnians, armata manu in præsentia ducis Baioariam ingreditur, parteque provinciæ vastata, regreditur. Ob ea dux inflammatus, immenso coadunato milite, fines nostros ingreditur: multisque Ecclesiarum redditibus direptis, tandem etiam ipsius nostræ civitatis munitiones, propter quosdam ex ipsa, qui fautores Guelfonis dicebantur, destruxit. Cui dum Guelfo cum copiis occurreret, audito quòd rex superventurus esset, cessit. Porrò dux simul cum rege castrum comitis Conradi, qui ex parte Guelfonis erat, obsidione clausit, vastatisque in circuitu vniversis, adiutorio regis in deditionem coëgit, ac igne succendit.

Capvt XXVII.

De expugnatione Tiburtinorum, seditioneque Romani populi, & instauratione senatorũ, ac morte Innocentij Papæ. Item de victoria Veronensium de Paduanis.

CVm hæc agerentur in Gallia, & Germania, Romanus pontifex Innocẽtius, qui jam per multum temporis Tybertinos excommunicaverat, ac aliis modis presserat, coangustatos ad deditionẽ acceptis obsidibus, ac jurejurando interposito coëgit. Populus verò Romanus volens vt eos per obsides, & sacramentum ad durissima præcepta, idest vt muris ruptis omnes provincia cederent, cogeret: dum nobilissimus, ac liberalissimus sacerdos tam irrationabili, & inhumanæ petitioni annuere nollet, seditionem movent: ac in ipso impetu in capitolio convenientes, antiquam vrbis dignitatem renovare cupientes; ordinem senatorum, qui jam per multa curricula temporum deperierat, constituunt, & rursum cum Tyburtinis bellum innovant. Causa verò tantæ immanitatis fuit, quod in priori anno dum cum pontifice suo in obsidione præfatæ civitatis moraretur, civibus egressis, & cũ ipsis manum conserentibus, multis amissis spoliis, turpiter in fugam cõversi sunt: idcirco nulla nisi quam diximus conventione, vsque hodie se posse placari asserunt. Verùm sapientissimus antistes prævidẽs, ne fortè Ecclesia Dei, quæ per multos annos sæcularem vrbis honorem à Constantino sibi traditum potentissimè habuit, hac occasione quandoque perderet: multis modis tã minis, quam muneribus, ne ad effectũ res procedat, impedire conatur. Sed invalescẽte populo, dũ proficere nõ posset, lecto cubans juxta quosdam, de futuris visione sibi monstrata, in pace quievit: eique Celestinus vir religione & literarum scientia præditus, cum magna vnanimitate electus successit. Circa idem tempus Veronẽses, qui longo tempore cum Paduanis dissẽsionem habuerant, amnemque qui civitatem eorum præterfluit, à balneo derivaverant, congressu cum eis habito, plurimis captis, cruentissima potiuntur victoria.

Papa benignitas contra Romanorum duritiã

Capvt XXVIII.

Quem finem Ioannes Constantinopolitanus post expeditionẽ Syria haberit: & qualiter, vel quare filius eius Manuel fœdus cum rege nostro inierit.

ANno ab incarnatione Domini 1143 Calõioannes Constantinopolitanus imperator, qui filio suo Manuel sororem reginæ Gertrudis desponsando, cum Romano rege Conrado amicitiæ fœdus inierat, ab Antiocheno principe Raimundo, qui ei provinciam illam pro pecunia cum ipsa vrbe juraverat, Syriã cum maximo

ingressus exercitu, promisso frustratur. Cui venerabilis Episcopus Gabulensis N. in faciem viriliter restitit, cumque ex parte Romani pontificis, & imperatoris, eo quod præfata ciuitas à Latinis possideatur, vt ab eius impugnatione desistat, intrepidè commonuit. Ille autem eo quod à principe delusus esset, ciuitati quidem pepercit, sed totam ferro, flammaque depascens prouinciam, eremitas quoque, quorum grandis ibi copia est, de cellulis suis eductos, non kalo idest boni Ioannis officium agens, crudelissimè tractauit. Ipse vero non multo post sagittis toxicatis venationi inseruiens, ab vna earum ex improuiso vulneratus, miserrimè rex opulentissim[9] in ipso procinctu diem obiit; ac Manoel filio suo regnum reliquit. Per idē tempus Folco Ierosolymorum rex moriens, filio suo Falconi adolescentulo, regni gubernacula dimisit. At Manuel ad regnum sublimatus, nuncios ad regem Conradum cum pretiosis muneribus, sicut priùs pater ejus fecerat, dirigens, fœdus renovauit. Et sicut frequenter inter hos duos imperatores, à translato ad Francos imperio, pro diuersis opportunitatibus mos iste seruatus est, sic & nunc inter Ioannem patrem huius, & Conradum cōtra Rogerium, vtriusque imperij inuasorem, hæc facta est confœderatio.

CAPVT XXIX.

De diversis bellis vrbium Italiæ, variisque euentibus.

HIs diebus propter absentiā regis, Italiæ, vrbibus in insolentiam decedentibus, Veneti cum Rauennatensibus, Veronenses & Vincentini cum Paduanis & Taruisiensibus, Pisani Florentini cum Lucensibus, & Senensibus, atrociter debellantes; totā pene Italiam cruore, prædis, & incendiis permiscuere. Propter illa enim quæ supra diximus, Paduanis priori anno illata incommoda, Veronenses & Vincentini sequenti anno castella, vicos, & agros Taruisiensium ferro, flammaque vastauere. Veneti etiam ac Rauennatenses plurima mala terra marique alterutrum intulere. At Pisani & Lucenses propter nimiam viciniæ opportunitatem, indefesso furore bellantes, ruinæ suæ omnes Tusciæ vires impliciuere. Nam & Florentini vna cum Marchione terræ Vlrico, vsque ad ipsas portas Senensiū procedentes, suburbia eius cremauerunt. Senenses verò in numero & viribus impares se cognoscentes Florentinis, Lucensium auxilium flagitant. Lucenses tam pro ipsis, quam pro comite Guidone Guerra, qui & ipse cum Florentinis atrox bellum gerens, eos adierat, Florentinos hostes pronunciant. Illi autem Pisanis adiuncti, nō solum Lucenses bello attentant, sed & castella, oppida, agros præfati comitis incēdio & rapina deuastant. Senenses etiā, qui ad vastandos agros eorum egressi fuerant, insidiis à tergo positis, vix paucis fuga elapsis, captiuant. Porro ex Pisanis & Lucensibus non tantum plurimi ferro cæsi compendio mortis* miseriam miserabiliter terminauere, sed & innumerabiles vtrobique cōprehensi, ac longa, vt ipse vidi, carceris inedia, & squalore macerati, omnibus prætereuntibus lacrymabile humani casus in se spectaculū præbent.

Vrbes Italiæ semutuis bellis vexant.

* *aliàs* miseram vitam.

CAPVT XXX.

Qualiter Edissa capta sit, Ecclesiæque prophanatæ.

ANno Dominicæ incarnationis 1145. incipiente, in ipsa sacrosanctæ Natiuitatis Christi solemnitate, lugubre & miserabile ex peccato Christiani populi accidit in Oriente piaculum. Sanguinus enim quidam Halapensis Syriæ ac Mesopotamiæ, excepto Antiochia & Damasco, princeps, Parsarum verò & Medorum regis, seu Soldani subditus, Edissam quæ nunc Rohas dicitur, vnicum Ierosolymitanæ Ecclesiæ pro magnitudine, ac abundantia sui refugium, cum infinita Sarracenorum multitudine circumdedit, ac in ipsa, vt dixi, Natiuitate Domini irrupit, cunctis ibidem cum Episcopo vrbis christianis in ore gladij occisis, vel miserabili captiuitate in seruitutem redactis, Ecclesias Christi, & præcipuè beatæ Mariæ semper virginis basilicam, & eam in qua reliquiæ S. Thomæ Apostoli recon-ditæ sunt, ad Saluatoris nostri ignominiam inferens, ea quæ non licebat, fœde polluit: nostrisque penitus exterminatis, vel tributo subactis, Sarracenos ibi ad habitandum locauit. Ob hoc nata est expeditio maxima contra Paganos, & regem Persarum, à Conrado rege Romanorū, & Lodouico rege Francorum, cum summis & pluribus vtriusque regni principibus, & innumerabili multitudine populi, qui absque omni effectu reuersi sunt.

Edessa capta Christiani occisi vel captiuati.

CAPVT XXXI.

De persecutione Lucij Papæ, legationeque ipsius ad Regem. qualiter Romanus populus patritium adiecerint, & ob hoc anathematis gladio percussi fiat.

PEr idem tempus Lucius Papa, vir pro mansuetudine & humilitate sua officio sacerdotali dignus, Cælestini, qui non plenè sex mensib[9] sederat, successor, grauem à ciuibus persecutionē passus, humiles ad Regem Conradum, tam suam oppressionem cōtinentes, quàm de incolumitate & prosperitate eius Deo gratias agentes: ipsumq; ad patrocinium Romanæ Ecclesiæ inuitantes literas mittit in hunc modum. *Lucius Episcopus seruus seruorum Dei, carissimo Conrado Romanorum Regi illustri, salutem, & Apostolicam benedictionem. Omne datum optimum,* &c. Populus enim Romanus nullas insaniæ suæ metas ponere volēs senatoribus, quos antè instituerant, patritiū adjiciunt; atq; ad hanc dignitatem Iordanem Petri Leonis filium eligentes, omnes ei, tamquā principi subjiciuntur. Deinde Pontificem suum adeūt, ac omnia regalia ejus, tam in vrbe, quàm extrà posita ad ius patriij sui reposcunt: eumque more antiquorum Sacerdotum de decimis & oblationibus tātùm sustentari oportere, dicentes, de die in diem animam iusti affligere nō timuerunt. Ipse autem quotidianis cruciatibus, ac tædio vitæ affectus, infra anni spatiū Pontificatus diem obiit: ac Eugenium, virum religione ac sanctitate perspicuum, communi voto cleri & populi electum successorem reliquit. Hic in principio dignitatis susceptæ, eo quòd totus populus ad tradenda vrbi regalia, sicut antecessores suos, ipsum solicitare vellet: cum Episcopis & Cardinalibus vrbe cedit: ac proxima Dominica in monasterio Pharfensi consecratione Pontificali, ob persecutionis immanitatem morem mutans, sublimatur. Ad hunc Papam Eugenium venerabilis Bernardus Abbas Clareuallensis librum *De consideratione sui*, 4. distinctionibus ordinatum conscripsit:

Initium epistolæ Lucij Papæ ad Imperatorem.

in quo perfectæ vitæ, ac subtilissimi ingenij perspicuitatē evidentissimè demonstrauit. Nam idē Apostolicus priùs Bernardus dict⁹, primùm vicedominus Pisanus, ac demū in Claravalle, omnibus mundanis pro Christo spretis. eiusdem venerabilis Bernardi Abbatis discipulus effectus, ac ab eo postmodum monasterio beati Anastasij Cisterciensis Ordinis, in vrbe Roma Abbas prælatus, summus Pontifex, vt prælibauimus, constituitur. Inde post consecrationem furorem populi Romani declinans, ad munita loca se trāstulit: postq; Viterbium veniens, ibi per aliquod temp⁹ moram fecit. At Romanus populus cum patritio suo Iordane in furorē versus, præfecturæ dignitatem abolentes, omnes principes ac nobiles ex ciuibus ad subiectionem patritij compellunt: & non solùm quorumdam illustrium laicorum turres, sed etiam Cardinalium ac clericorum domus subruentes, prædā immensam diripiunt. Ecclesiam etiam B. Petri, omnium Ecclesiarū caput, incastellare sacrilegè ac profanissimè nō metuunt: peregrinos orationis causa aduenientes, ad oblationem quæstus gratia plagis & verberibus cogunt: ac quosdam ea ipsis offerre nolentes, in ipsa porticu & vestibulo templi nefario ausu occidere non verentur. Quos venerabilis Pontifex, percusso prius cum quibusdam fautoribus suis anathematis gladio Iordane, adiuncta Tyburtinis Romanorum antiquis hostibus militia coërcenit, tandemq; pacem petere coëgit.

Papa Eugenius olim Clarevallis monachus.

Caput XXXII.

De nuntiis Armeniorum, causaque itineris ipsius, ac miraculis, qua in Romana curia vidit.

EA tempestate Armeniorum Episcoporum, eorumque metropolitani, (quem ipsi Catholicon, idest vniuersalem, propter insignium, id est ampliùs quàm mille Episcoporum sub se habentem numerum, vocant) legati ab vltimo penè Oriente summum Pontificem Viterbij, laboriosum iter per annum & 6. menses complentes, adeunt: eique ex parte illius Ecclesiæ subiectionem omnimodam, eum consalutando, offerētes, causas viæ, nobis cum alijs multis præsentibus, apud veterem aulam aperiunt: quæ tales erant. Inter ipsos & Græcos quædam de ritu sacrificij habitodo est in quibusdam, in alijs verò discrepantia. Ponunt enim fermentatum panē, sicut illi: aquam autem vino non admiscent sicut nos, & illi. Præterea Natiuitatem Domini Epiphaniæ continuantes, duas illas festiuitates vnā faciunt. Pro his & aliis dum inter se disceptirēt, Romanam Ecclesiam iudicem eligentes, consultum veniunt: formāque sacrificij iuxta consuetudinem ejus sibi tradi deposcunt. Quod Romanus Antistes gratanter suscipiens, missarum solemniis, ac sacrificij secretis adhibuit; diligenterque ea quæ fiebant, ibidem, eos animaduertere monuit. Quod dum facerent, intentique sacro altari astarent; vnus ex eis Pontificali dignitate præditus, sicut postmodum in plena curia retulit, in S. Martini octaua, quando dedicatio Ecclesiæ beati Petri celebrari solet, summo Pontifice diuina mysteria agente, splendido fulgore radium solis super caput eius coruscare, & in ipso duas columbas ascendentes & descendentes vidit. Cumque diligentiùs hac illacque oculos circumferret, nullūque aditum, per quem lux illa transfunderetur, inuenitet, diuinum hoc esse cognoscens, ac ad obedientiæ Romanæ sedis amplius accensus, cuncta, quæ viderat, aperuit. At venerabilis pater non suis hoc meritis attribuens; ipsius potiùs fidei cælitus hoc sibi monstratum affirmabat: vt videlicet Ecclesia, à qua ipse missus fuerat, sacramentorum virtutem virtutis loco persusam cognosceret: ac deinceps quali ea reuerentia & forma tractare deberet, addisceret. Retulit etiam præfatus Episcopus, quòd in confinio Armeniæ quædam gentes essent, quæ fœtus suos fœtentes generarent; eosque statim ad aquas Armeniorum lauandos transmitterent. Quos cùm illi baptismatis vnda tingentes, innatum eis fœtorem propellerent, remissi ad paganismi ritum & spurcitiam redibant. Quod vtrum faciendum esset, item Romanam Ecclesiam consuluerunt.

Ritus sacrificandi Armenorum.

Visio pro Ecclesiæ Romanæ approbatione.

Notabile de baptismo.

Caput XXXIII.

De Episcopo Gabulensi, ac rumoribus, quos de trāsmarinis regionibus retulit.

VIdimus etiam ibi tunc prætaxatum de Syria Gabulensem Episcopum; cuius præcipuè opera ad plenum Antiochia Romanæ sedi subesse cœpit: tam de patriarcha suo Antiocheno, & de principis matre Balduini Ierosolymitani quondam Regis filia, querimoniam faciente, quàm de spoliis Saracenis ablatis, iure antiquitatis exemplo Abrahæ decimas, qui eas Deo recognoscens, victoriam de suis spoliis Melchisedech dedit, exigentem, ac super hoc Apostolicæ sedis authoritatem requirentem. Audiuimus eū periculum transmarinæ Ecclesiæ post captam Edessam lacrymabiliter conquerentem, & ob hoc Alpes transcendere ad Regem Romanorū & Francorum pro flagitando auxilio volentem. Narrabat etiam, quòd ante non multos annos Ioannes quidam, qui vltra Persidem & Armeniam extremo Oriente habitans, Rex & Sacerdos cum gente sua Christianus est, sed Nestorianus. Persarum & Medorum fratres Samiardos dictos, bello petierit, atque Ecbatanis, cuius suprà mentio facta est, sedem regni eorum expugnauerit. Cui dum præfati reges, cum Persarum, Medorum, & Assyriorum copiis occurrerent, triduo vtrisque mori magis quàm fugere volentibus, dimicatum est; presbyter Ioannes, sic enim eum nominare solent, tandem versis in fugam Persis, cruentissima cæde victor exiit. Post hāc victoriam dicebat prædictum Ioannem ad auxilium Ierosolymitanæ Ecclesiæ procinctum mouisse, sed dum ad Tygrim venisset, ibique nullo vehiculo traducere exercitum potuisset, ad Septentrionalem plagam, vbi eundem amnem hyemali glacie congelari didicerat, iter flexisse. Ibi dum per aliquot annos moratus, gelu expectaret, sed minimè, hoc impediente aëris temperie, obtineret; multos ex insueto cælo de exercitu amittens, ad propria redire compulsus est. Fertur autem iste de antiqua progenie illorū, quorum in Euangelio mentio fit, esse Magorum, eisdemque quibus & isti gentibus imperans, tanta gloria & abundantia frui, vt non nisi sceptro smaragdino vti dicatur. Patrum itaque suorum, qui in cunabulis Christum adorare venerunt, accensus exēplo, Ierosolymam ire proposuerat, sed prætaxata causa impeditum fuisse asserunt. Sed hæc hactenus.

Presbyter Ioannes an de progenie SS. Magorum. Matth. 2.

CAPVT XXXIV.

De pace Romani Pontificis cum Romano populo, & item perturbatione. De Boritio, & variis per orbem commotionibus: terminusque historiæ.

AT Eugenius cum Romanis hoc tẽpore fecit, vt patriciatus dignitatem exfestucarẽt, & præfectum in pristinam dignitatem reciperẽt, Senatores vero ex eius auctoritate tenerent: sicque in vrbem rediens, natiuitatem Domini ibidem celebrauit, incipiente anno Dominicæ incarnationis 1144. vbi rursum à populo Romano pro excidio Tyburtinorum interim de die in diem sollicitatur, vt à Lateranẽsi palatio improbitatem eorum non sustinens, ad transtyberinã regionem migrans, animam suam vitæ suæ tędere confiteatur. Rex quoque eadem natiuitate in palatio Aquis celebrata, Baioariã ingreditur. Ibi eum Boëmorum dux Labezlaus, supranominatum Boritium secum ducens, adiit. Is flebili ac miserabili voce querimoniam suam de priuatione paterni regni depromens, quatenus auctoritate imperiali, ad quam totius orbis spectat patrocinium, ei subueniat, deposcit: eiusque super hoc promissum interuentu prædicti Boëmorum ducis, eiusque consortis Gertrudis, regis sororis, honesto intercedente placito impetrauit. Ex hinc non solum inpræsentiarum perturbationes sentimus, sed & maiores superuenturas, ex his aliisque argumentis formidando conjicimus. Ecce enim inter nostrum, & Vngarorum regnum, non solum isto militem instaurante, sed & illo multos ex nostris pecunia corrumpente, valida expectatur commotio. In Polonia etiam inter tres fratres terræ principes, miserabilis auditur tumultuatio; in Belgica Gallia virorum potentum indefessa conflictatio. Apud nos verò tam terra jam videtur confusio, vt non solùm reliquo anni circulo prædis, sed & incendio cuncta permisceant: sed & in ipso Quadragesimali & pœnitentiali tempore, contra diuinas & humanas leges desæuire nõ pertimescant. Tanta postremò præteritorum memoria, præsentium incursu, futurorum metu discriminum vrgemur; vt responsum mortis in nobis accipiẽtes, etiam tędeat nos viuere: præsertim cum tam ex peccatorum nostrorum multitudine, quam tumultuosissimi imperatoris fœtulẽta improbitate, haud diu stare posse mundum putaremus, nisi sanctorũ meritis veræ ciuitatis Dei ciuium, quorum in toto orbe copiosa variè & pulchrè distincta florent collegia, sustentaretur. Sed quia mutabilium rerum ab Adam vsque in præsentem annum, qui ab incarnatione Domini 1146. ab vrbe condita 1918. Conradi nonagesimiquarti ab Augusto, nonus, Eugenij tertij, summi Pontificis secundus est, seriem qualitercumque percensui, multiplicesque mortalium miserias inuului, diuersos religiosorum ordines, quorum, vt dixi, sanctitate à misericordissimo judice malignitas mũdi supportatur, silentio prætetire incongruum arbitramor: vt tantorum malorum turbulentiæ, clarorum virorum gesta insignia, metam & articulum ponamus.

Eugenium Papam tędet viuere.

Diversi Religiosorum ordines floreant.

CAPVT XXXV.

Descriptio diversarum Ordinum religiosorum, terminusque libri Septimi.

IGitur exceptis his, qui sobriè, piè, & justè ex clericis & laicis, sua tamquam non sua possidentes, fratrum necessitatibus misericorditer deseruiunt, diuersa sunt sanctorũ agmina: qui propriis desideriis, facultatibus, parentibus juxta mandatum euangelicum, abrenuntiantes, crucemque mortificationis in carne jugiter portantes, cœlesti desiderio pleni, Christum sequuntur. Quorum alij in vrbibus, castellis, & vicis, & agris commorantes, proximis normam rectè viuendi verbo & exemplo tribuunt. Alij quidem commanentiam hominum aspernantes, & quieti suæ amplius prouidentes, frequentiam fugiunt, solique Deo vacantes, ad syluarum, abditorumque locorum latibula se conferunt. Illi lucem suam lucere coram hominibus ad gloriam Dei non abnuunt. Isti mortuos se mũdo cognoscentes, vitam suam cum Christo in Deo in præsenti abscondunt; gloriamque suã, donec Christus vita eorum gloriosus appareat, enitescere non cupiunt. Æquè tamen omnes vitæ & conscientiæ puritate, ac sanctimonia cœlesti etiam angelica in terris vita degunt. Commanent autem, cor vnum & animam vnam habentes, in vnum in cœnobiis, vel Ecclesiis, somnum simul capiunt, vnanimiter ad orationem surgunt, in vna domo reficiuntur, pariter orationi, & lectioni, operique die noctuque ita indefessa incumbũt vigilantia; vt excepto illo, quo lassa quieti membra vilibus & vimineis stramentis, seu sago tradunt momento, aliquot horarum spatium sine diuina occupatione nephas arbitrantur effluere: intantum, vt in ipsa naturali refectione diuinæ scripturæ jugiter intenti, spiritũ malint saginare, quam corpus. Abstinent verò omnes communiter à carnibus. Alij autem ab omnibus delicatioribus cibis vinoque se cohibentes, legumina interdum cum pane vtuntur & aqua. Quid de cœlibatu ipsorum dicam? Cum ita communem & indultam humano generi nuptiarum legem transcendẽrint, vt quidam ex eis nõ solum interna, sed & externa claustra tanta cum diligentia obseruent, quòd nulli vmquam qualibet de causa, sed nec orationis obtentu, introeundi aditus pateat fœminarum. Omnibus enim diuersorum opificum officinis, id est pistorum, fabrorum, textorum, aliorumque, ne foras vllus eorum euagandi occasionem habeat, intro positis, hisque studiosissimè septis, porta in exteriori atrio posita est. Vbi religiosus, & timoratus frater jugiter manens, omnes superuenientes hospites, peregrinos, pauperes, alacriter & benignè, tamquam ipsum Christum suscipiens, primò ad oratorium ductis, in cellam hospitalẽ, lotis ante eorum pedibus, ac deinde omnibus humanitatis officiis deuotè exhibitis, collocat. At fœmina si exhortationis, seu alterius officij causa superuenerit extra dimittitur, eam monasterij pater, vel aliquis ex fratribus, non in domo, nec solus, sed sub diuali & patenti loco, solum & rarum tectũ propter pluuias habenti, alloquitur. Alij verò etsi eas orationis gratia ab oratorio non secludãt, ad interiora tamen fratrum receptacula introire non permittunt. Porrò seipsos tanta sollicitudine custodiunt, vt non solum maiora delicta abhorreant, sed & à minimis ac leuissimis, & quæ nobis ex ipso vsu vilescunt, ita sensus suos cohibeant, vt rarissimè nisi soli Deo, patrique congregationis colloquentes, nutibus magis, ac signis, quàm lingua, ea quæ necessaria sunt, ab inuicem requirant. Si verò in aliquibus vel minutissimis ex humana infirmitate, negligentia, vel surreptione quis eorum offenderit, ad locũ ad

Diversa religiosorum instituta.

Abstinent à carnibus cõmuniter religiosi.

Minima peccata diligenter vitant.

hoc deputatum, circa primam, vel tertiam horâ concurrunt: ibiq; diuino priùs adiutorio inuocato, culpas suas humiliter recognoscunt, ac cum caritate mutuò se corrigunt. Ibi sedens senior, mansueta seueritate, sine ira & disceptatione eos dijudicat: frequenterq; diuinarum scripturarũ, sereno vultu, mellifluo ore, informans eloquiis; ita defæcatos, & ad vnguem purificatos, ad cælestis militiæ contubernium dignos tyrones in præsentis vitæ stadio præparat. Sed quia in ipso vestibulo speciosa dom⁹ agnoscitur, qualiter interior eorum homo coram discretore cordiũ Deo int⁹ fulgeat, habitus exterior foris declarat. Sicut enim intus variis rutilant virtutum fulgoribus: ita foris diuersorum vtuntur colorum vestibus, juxta illud Psalmographi. *Omnis gloria filia Regis ab intus, in fimbriis aureis, circumamicta varietate.*

Psalm. 44.

Alij quippe apostolicam vitam ducentes, in ipsoque habitu innocentiæ puritatem prætendentes, munda & linea toga vtuntur. Alij eiusdem ordinis viri, ob mortificationem, tunica lanea asperiùs vestiuntur. Alij omnibus occupationibus liberi, angelicam vitam in veste prætendentes, eius suauitatem forma potiùs ipsa, quàm sui mollitie typicè figurant. Ponunt enim ad carnem tunicas asperrimas, superq; eas alias cum caputiis latiores, ea senis partibus, tamquam totidem alis, ad instar Seraphim constantes. E quibus, duabus, id est caputio caput tegentes; duabus, id est manicis omnem actionem suam, velut manus, ad Deum dirigendo, ad superna volantes: duabus reliquũ corpus ante & retro velãtes, diuina se gratia preueniente, & subseqnẽte, contra omnia sæua tentatoris jacula se munitos ostendunt.

Forma vestis religiosorum.

Alludit ad Isai. 6.

Differunt autem in hoc, quòd alij ob contemptum mundi exprimendum, eamdem vestem nigram tantùm gerunt: alij verò de colore vel grossitudine nihil causantes, albam, vel griseam, aliamve abiectam tantùm & asperam ferre consueuerunt. Taliter intus & foris instructi, ac per totum terrarum ambitum fertili copiosaq; propagine, merito & numero in immensum in breui multiplicati, signis radiant, virtutibus coruscant, diuina reuelatione sæpius subleuantur, angelica & dominica visione in exitu vitæ crebrò consolantur. Infirmos curant, dæmones fugant, cælestisque patriæ dulcedinem, quantum in præsenti licet, per contemplationem interdum prægustãt, atque ob hoc quamuis laboribus attriti, vigiliis extenuati, jejuniis strenuissimi sint, more cycadarũ, quæ famelicæ plus garrire solent, totã pene noctem in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus peruigilem ducunt.

Color vestiũ religiosorũ.

Manent autem, sicut olim in Ægypto, sic & nunc in Galliæ, Germaniæque partibus abundantiùs, vt in hoc haud mireris potentiæ, seu sapientiæ, ab Oriente ad Occidentem translationem, cùm de religione itidem factum contrast. Est præterea diuersis in locis ad singulare certamen specialiter instructum anachoretarum, & solitariorum in genere optimo pugnæ sanctum collegium, in numero quidem rarius, vitæ vero austeritate superioribus vel æquale, vel eminentius.

Gallia & Germania cœnobiorũ feraces.

Quorum alij sub priore degentes, in remotis & abditis locis singuli singulas cellas velut sepulchra inhabitant. Operibus manuum sustentantur, modico contenti pabulo. annonam totius hebdomadæ sabbato accipiunt, ac omnimodæ humanæ consolationis expertes, à colloquiis tantum diuinis, & oratione non recedunt. Dominicis solum diebus ad oratorium, quod in communi positum est, concurrunt: ac verbo sanctæ cohortationis à seniore irrigati, deificis salubriter refecti mysteriis, cũ omni alacritate reuertuntur. Alij vitæ suæ solum Deum testem habere cupientes, antris, speluncis, parietibus se includunt, tantoque ardentiùs cælo suspensi sabbatizare creduntur, quantò amplius omnis humanæ societatis exortes inueniuntur.

Eremitæ regulares.

Sunt etiam, qui squalores solitudinum requirant, bestiales ferarum consortium non pertimescant: herba pascuntur, pelle caprina pro operimento vtentes, algore noctis, & calore solis in modum Æthiopum denigrati, velut tympanum obrigescant; atque terreno habitaculo in terra positi, includi dedignantes, tectoque cœli tantũ vtentes, non se tam homines, quam cœlestis curiæ contubernales esse demonstrant. Omnes hi ab omni misero mundi rotatu, de quo supra disputatum est, seclusi, post senarij laboris perfectionem, in veri sabbati pace æternam quietem prægustando positi, nostræ enormitatis benigni & idonei intercessores, huius Septimi operis terminus existãt: nosque ad ea quæ sequuntur, quia scilicet suis ciuitati Dei maneat, quæ perditio reproborum mundi ciuitatem expectet, dicenda, precibus suis aptos efficiant. Amen.

FINIS.

MONITVM.

Sequitur in alia editione Catalogus Pontificum, & Imperatorum: sed constat illum non esse Ottonis nostri, qui & in fine capitis 35. dicit, se terminum libro 7. imponere: & plusquam 50 Pontifices in eo catalogo ponuntur Ottone ano posteriores, ideo illum hic emittimus. Caput quoque sequens, quod dicitur vltimum, non est eius: cùm narret ea quæ post mortem eius contigerunt: & Author libro 7. se finem imposuisse capite præcedenti memorit.

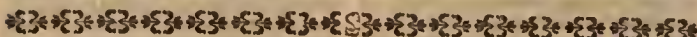
CAPVT VLTIMVM.

De morte Conradi Imperatoris, &c.

ANno ab incarnatione Domini 1152. Conradus dux de Zeringem obiit, post quem etiam Conradus rex eodem anno defunctus est, in cuius locum Fridericus dux Sueuorum, filius fratris eius Friderici 95. ab Augusto rex electus est apud Franconefurt, vnanimi principum, totiusque regni consensu. Hujus 8. principatus anno, Adrianus venerabilis Papa obiit: & inter duos alios, Alexandrum videlicet & Octauianum, qui alio nomine Victor appellatus est, maximum schisma Ecclesiæ oriri cœpit, quod 19. annis miserabiliter durauit, Friderico rege contra Alexandrum pertinaciter resistẽte, & in id ipsum plures Episcopos regia potestate cõpellente. Quod demum multo labore Dei gratia sanatum est, & Alexander vniuersalis totius Ecclesiæ pater canonicè confirmatus est: qui secundo confirmationis suæ anno maximum Romæ Concilium congregauit: in quo plures Episcopos schismaticos, & plures diuersorum ordinum per ipsos ordina-

tos

tus degradauit, & damnauit. Eo etiam tempore prædictus imperator Fridericus expeditionem maximam contra Longobardos mouit, & Mediolanum cepit, atque ædificiorum ciuitatis ejusdem plurimam partem subuertit. Transactis autem paucis post hæc annis, iterum cum exercitu, multoque comitatu episcoporum, ducum, & comitum, diuersorumque principum Teutonici regni, secundò Longobardiam ingreditur, & ibidem regali potentia grandia multa perficere molitur. Sed circa finem Augusti mensis, facta est immanis mortalitas in eodé exercitu principum Teutonici regni, episcopi scilicet Coloniensis, Friderici de Vuinsberg, Velfonis iunioris de Rauenesburg, cum multis alijs. His etiã diebus prædictus imperator Fridericus Henricũ filium suum regia dignitate sublimauit, eique puellam nobili genere procreatam, Rogerij scilicet & Vuillelmi Apulianorum principum filiam copulauit: nuptiasque ipsius Mediolani regali gloria, multaque potentia perpetrauit. Postea verò idem rex Henricus castrum quoddã in Brisagaugia Bresacum dictum, in refugium pauperum, velut misericordiæ asylum, cœpit ædificare, cunctosque confugientes illuc à totius iniustitiæ violentia regali potentia studuit defensare. Brisac.

LIBER OCTAVVS.

PROLOGVS.

HOc opus nostrum, quod de duabus ciuitatibus intitulauimus, trifariè distinctum inuenitur. Cùm enim ciuitas Christi, seu regnum ejus, secundũ præsentem statum vel futurum Ecclesia dicatur, aliter se modò, quamdiu bonos & malos in vno gremio fouere cernitur, habet: aliter tunc, cùm solos bonos in superni sinus gloria seruabit, habitura erit: aliter antequam plenitudo gentium intrairet, sub principibus gentium viuens se habuit. Denique quòd Ecclesia non solùm cum Christo regnans, sed & in præsenti horreo granum & paleam continens, regnum Christi vocetur, in Euangelio manifestissimè habes: vbi de regno suo scandala, quæ nulla profectò in cælesti patria trãquillissima & felicissima fore poterunt, auferenda prædicuntur. Ea ergo locutione, qua Christ' propter sacramentorum cõmunionem malos & bonos, fidem istos per caritatem operantem, illos sine operibus mortuam habentes, regnum suum nominat: eâ etiam nos ciuitatem eius hunc præsentem statum vocamus. Neque enim subtilitaté eorum in hoc sequimur, qui vtrum mali in Ecclesia manentes veraciter sacramentis communicét, an exteriùs tantùm ea accipiant, solerter inquirunt: vel si ité mali Ecclesia, quæ corpus est Christi, dici, propter temporalem commixtionem, ac sacramentorum communionem, debeát, acutissimè disputant: sed communem sacræ Scripturæ vsum simplici oculo intédendo, omnes in Ecclesia fidem tenentes catholicam, ciuitatem Christi vocamus: Deo, qui solus nouit, qui sint eius, judicium discussionemve singulorũ relinquentes. Ciuitatis peruersæ triplex æquè status reperitur: quorum primus ante gratiam, secundus tempore gratiæ fuit, & est: tertius post præsentem vitam erit. Primus miser, secundus miserior, tertius miserrimus. E contra verò alterius partis prim' abjectus, secundus prosper, tertius beatus. Vel, primus humilis, secundus mediocris, tertius perfectus. Ac de duplici vtriusq; partis statu, quomodo scilicet vna primò humilis, cùm lateret; pòst datis sibi non solùm internis bonis, sed & exteriori prosperitate, nõ vt priùs abiectus; nec adhuc, vt in futuro erit, gloriosè beatus & perfectus, sed medius, seu mediocris: alter verò tam infinitarũ mutationũ motibus, quàm veræ religionis ignorantia primò miser, secundò post reuelatam lucé tantò miserior, quantò post manifestatam veritatem inexcusabilior fuit, in præcedentibus satis dictum est. De tertio verò, quomodo videlicet hæc ad summam beatitudinem profectura, illa ad vltimam miseriam defectura & casura sit, judicante ac examinante in vltimo iudicio iustissimo iudice vtriusque vrbis causam, in hoc octauo opere dicendum restat. Verùm, quia vt ait Salomon, ante ruinã exaltatur cor, & ante gloriam frequenter solet humiliari: quæ hanc gloriam ciuitatis suæ humiliatio, quæ hanc ruinam ciuitatis peruersæ momentanea sub Antichristo præcedat elatio, quantum ex authenticis libris colligi datur, præmittere aptum reor. Proverb 16. Sic enim post densissimas persecutionũ tenebras gratior æternus æternæ pacis dies, & post temporalé afflictioné molestissimus pœnarum turbo, æternaque non gratior apparebit: quatenus & istius spes præsentes labores breues efficiat: & illius timor ab hac temporali, si quæ est, quia transitoria est, voluptate deterreat. Nunc eis respondendum videtur, qui fortè hunc nostrum laborem tamquam inutilem euacuare conabuntur; quasi tot alternantium malorum historicis narrationibus, tam ardua & arcana Scripturarum documenta non dignè commisceamus. Et primò quidem quamuis de hoc exemplo beati patris Augustini, quẽ imitari proposuimus, idem in libro de Ciuitate faciendo excusemur: tamen rationum & authoritatum spiculis eis obuiandum erit. Numquid non gratior est dies sequens noctem, dulcior quies post laborem, somnus post lassitudinem, cibus post esuriem? Quid de heptatico, regnorum libro, & Paralipomenon dicam? Deficiet me tempus enarrantem, si vniuersas sacræ Scripturæ paginas, vtpote Ruth, Iudith, Esdræ, Esther, Machabæorum, percurrere velim; qui dum mystico sensu, & deifica sapientia sint grauidi, diuersas tamen mortalium ærumnas, & bellorum tempestates continent. Taceo prophetas, qui inter crebras mutabilium miserias, secreta Sancti Spiritus nonnumquam vaticinia posuere. Omitto Apostolos, qui profundissimis diuinorum mysteriorũ arcanis nefandissima huius mundi facta frequẽter interseruere. Sic Daniel ab historica narratione ordiens, profundissima visione opus suum terminauit. Et egregius ille prædicator, secundũ datam sibi præ ceteris Apostolis sapientiam, de secretissimis Dei magnalibus excellenter disputans, ad correctionem nostram quędam turpia tenebrarum opera in capite epistolarum obiurgando cõmemorare non erubuit. Sed & dilectus

Ecclesia bonos & malos continet.

ille Christo discipulus euāgelicæ narrationem veritatis alto illo inchoatā principio concludens, cùm dixisset, *Multa quidem & alia signa fe. Ie. in cō. d. s. suorum, quæ non sunt scri. in li. hoc. Hæc autem scr. sunt, &c.* exemplum dominicum, statum futuræ vitæ in captura piscium, & rete soliditate, necnon & cibi suauitate præsagiens, subtexuit, *Manifestauit*, inquiens, *se Iesus ad mare Tyberiadis*: sicque hujus tam eximiæ rei prærogatiuam in calce libri ponēs, omnem retroactæ narrationis seriem, ejus tamquam proœmiū fecit. Dominus quoque qui in principio fecit cælum & terram, inuisibilem primò & incompositam materiam edidit; ac postmodum in ordinem eā & lucem redegit. Non ergo delinquere nos arbitramur, si contractis præsentis vitæ miseriis, de æterna sanctorū quiete, tamquam de luce post tenebras, quantum Deus permiserit, tractare conabimur.

Ieann. 20. · Ioann. 21. · Genes. 1.

Capvt I.

De quadrifaria Ecclesiæ persecutione. Ex qua tribu Antichristus nasciturus sit.

Sicvt ex Scriptura sacra docemur, ciuitas Christi primò violentā à ciuitate mundi sub tyrannis infidelibusque Regibus, secundò fraudulētam hæreticorum, tertiò fictam hypocritarum tempore persecutionem passa, vltimam tam violentam, quàm fraudulentam, fictamque; ac omnium grauissimā sub Antichristo passura est. Qui ex hoc quòd Christum se mentiens, Christo per omnia vita & doctrina oppositus erit, Antichristus tamquam contrarius Christo vocatur; Græci enim *anti contra* dicunt. Porrò de tribu Dan, seruili scilicet conditione, ex illa qua dicitur authoritate, *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita*, nasciturus creditur.

Genes. 49.

Capvt II.

De discessione, quæ ejus aduentum præcedet.

Qvæ verò aduentum eius iudicia præcedāt, Apostolus insinuat, qui Thessalonicensibus scribens ait. *Et nunc quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tēpore. Nam mysterium jam operatur iniquitatis: tantum, vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat.* Et rursum. *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis &c.* Quod quidam ad Neronem, cujus tempore Paulus scripsit, interpretātur, sicut supra dixisse me memini. Alij verò de diabolo, cujus membra omnes ad reprobam ciuitatem pertinentes sunt, dictum æstimant: sentiuntque Paulum intellexisse Zabulum, qui per membra sua sanctos persequendo, mysterium iniquitatis tūc operabatur, tempore suo, idest, in fine mundi ad manifestam impietatem reuelandum fore, ac collectas vires per Antichristum effusurum. Vnde in Apocalypsi habes, quod post mille annos, qui quidem numerus plenitudinem significat temporis, Sathan, qui modò in reproborum mentibus malitiam intra se cohibentibus, tamquam in abysso ligatus noscitur, soluendus, idest ad manifestam nequitiam prorupturus, totas vires effusurus sit. Et nota, quòd Paulus omnem præsentis diei malitiam non iniquitatem, sed mysteriū iniquitatis nominauit: vt per hoc omnis, quem Ecclesia à primo tempore vsque ad Antichristum

2. Thessal. 2 · Apoc. 20.

patitur, labor, aspectu illi' quē tunc passura erit, non iniquitas, sed tamquam mysterium, idest species iniquitatis appareat. Vel mysterium vocat, tamquam occultum: res enim secretas mysticas dicere solemus: & est sensus. In illo tempore tam manifesta, tam periculosa, & cruenta erit tribulatio, vt omnem quam nunc patitur, vel passa fuit Ecclesia, comparatione illius quasi occultam reputet. Quod verò subsequitur, & ait. *Qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat*, prædicto sensui accommodatum cernitur, velut qui nunc sub honesto pudore vitia velata tenet, teneat, donec processu temporis inuerecunda frōte commissa, ad medium, idest ad publicum veniant. Hoc etiam videtur innuere, cùm præmisit. *Quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore.* Tamquam diceret. Non antè reuelabitur, quàm complera malitia Amorrhæorum, tempus quo manifestari debet adueniat. Vnde & hanc ipsius reuelationem discessionem præcessuram narrat. Tunc enim verè caput errotis apparebit, cùm relicta veritate, à veritatis auctore totus penè mundus discedet. Quidam discessionem, & hoc quod dicitur, *qui tenet, teneat, donec de medio fiat*, ad regnum interpretātur, vt scilicet omnibus amore scelerum iustitiæ renitentibus, ac per hoc à iustitia regni discedentibus, ad tantam, qui regnum tenet, dejectionem veniat, vt sine reuerentia de medio, idest de communi, quasi quilibet de plebe fiat. Vnde & aiunt, Apostolum hæc sub tegumento, verborumque inuolucris posuisse: ne videlicet Romano Imperio, quod ab ipsis æternum putabatur, calumniam intulisse videretur. Qui de re & hoc dictum putant, *Quid detineat, scitis*, ac si diceret Hoc quod vos scitis, alienigenas manifesta demonstratione scire volo. Alij verò eadem verba, eadem quo de regno diximus, sensu, de sacerdotio & Romana sede interpretantur,

1. Thessal. 2 · Ibidem · Discessio quænam ab Apostolo significetur.

Capvt III.

De ipso ejus aduentu, & persecutione, quæ sub ipso fiet.

Ostenso, quæ eum indicia præcedant: nunc de ipso aduentu, ac ea, quæ tunc fiet, persecutione prosequamur. Dominus Iudæis prædicans, ac non auditus, inter alia dixit. *Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me: si alius venerit in nomine suo, hunc recipietis.* Et Paulus [Eo quod caritatem veritatis non receperunt, vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.] Nec timuit Paul' dicere, quod Dominus mittat eum. Mali enim etsi ciuitatem Dei non iustitiæ, sed iniquitatis zelo affligant; nihil tamen nisi quod, & quantum permittuntur, facere possunt. Vnde spiritus Domini malus irruisse dicitur in Saul. Malus quippe, propter nequissimam voluntatem; & idem Domini, propter acceptam ab eo iustissimā potestatem. Quòd si Dominus omnes reprobos regnare permittit; quantò magis omnium reproborum caput temporalis prosperitatis, ac sæuiendi in suos potestatem, eius fine non accipit. Mittet ergo eum Dominus, quia malitiam corde conceptam non ampliùs quàm ipse permittet, exercere valebit. Sed quærendum est, quare Dominus ciuitatem suam tam immaniter tribulari permittat: cur ejus hosti tantam malefaciendi efficaciam tribuat. At non est mirum, si Dominus Ecclesiam suam de nihilo suscitatam, & ad summum in terra fastigium, vt suprà dix-

Ioann. 5. · 2. Thessal. 2 · 1. Reg. 16.

mus, exaltatam, ante vltimæ tribulationis brauium, ne longo dissoluta otio in amore sui conditoris torpeat, excitatam grauissimâ priùs exerceat palestrâ. Erit autem hæc persecutio, vt suprà dictũ est violenta, & fraudulenta. Et violenta non quidem per se, sed per potentem personam, vt mihi videtur, exercebitur. Vnde Psalmista.
Psal. 9. *Sedet in insidiis cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem:* idest occultis machinamẽtis potentes mundi, ad hoc vt manifesta sanctis irrogent supplicia, incitabit. Et hanc puto bestiã in Apocalypsi vocatam. Nam ipsum Antichristũ
Apoc. 17. & 20. eadem scriptura pseudoprophetam nominat: diabolum verò instigantem draconem. Ex hoc conjici potest, ipsum per omnia in hypocrisi venientem, non tormenta exteriora per se sanctis inferendo; sed signis mendacij, & specie religionis, ac imagine rationis fraudulenter mundum decepturum: tormenta verò per potentem adhoc sibi ascitum sanctis intentaturum. Si qui vero vnũ eum potentem, vt pote Romanorum Imperatorem ad hoc ascire contendunt, & hunc bestiam dictum, non calumnior.

CAPVT IV.

De vita & doctrina ejus.

QVoniã verò suprà vitã & doctrinã eius Christo contrariã testati sumus, qualiter id fiat, Deo adiuvante dicamus. De vita quidem constat: quia Christus de solio Patris ac superis descendens, se ad redimendũ genus humanum humiliauit: ille de inferis ascendere nitens, ac supra omne quod dicitur aut quod colitur Deus, se extollens, ad decipiendos homines sublevabit. Ille virtutem & excellentiam deitatis occultans, assũptam carnem sputis & flagris exposuit: iste fragilitatem suam non considerans, ac se super hominem Deum jactans, de hoc quod non est, gloriam & honorem ab hominibus expectabit. Doctrina verò eius, quantum ab illius dissideat, luce clarius est: cùm Dominus humilitatis, *Discite,* inquiens, *à me, quia mitis sum, & humilis corde:* istæ superbiæ, *Mea sunt,* dicens, *flumina, & ego feci illa,* magister appareat.
Mat. 11. Ezech. 29. Et nota, quod in fide nostra in duobus præcipuè calumniandi materiam inueniet; quia videlicet alia humanæ rationi, alia carnis voluptati contraria prædicat. Humanæ rationi contraria; vt partum Virginis, Sacramentum altaris adorare, crucifixum hominem credere Deum, & cetera huiusmodi. Voluptati contraria; vt hoc est.
Mat. 16. *Qui vult venire post me, abneget se,* Et,
Luc. 14. *Nisi quis renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et,
Luc. 6. *Væ vobis diuites*, Et
Mat. 5. *Beati pauperes,* & huiusmodi. Sapientes ergo argumentis ac ratione inducẽs, stultos rerum temporalium delitiis alliciens, vtrosque falsis promissionibus seducet. Quapropter
Mat. 24. Dominus in Euangelio ait, quod tantum erit illius temporis periculum, *vt in errorem ducantur, si fieri posset, etiam electi.* Et in Iob habes, quod esca eius sit electa. Illi quippe, qui humanam rationem sequentes, de rerum causis philosophantur, faciliùs rationibus & argumentis, ad hoc vt fidem negent, inducuntur, quàm adhoc faciendum minis deterreantur, delectationibus seculi alliciantur. Hæc de vita & doctrina eius dicta sufficiant.

CAPVT V.

De Enoch & Elia.

PRædicante autem ipso, humanumque genus, & præcipuè Iudaicum populum seducente, Enoch & Elias, qui adhuc superstites sunt, venturi creduntur: vt eorum, quorum vnus ante legem, alius sub lege fuerunt, auctoritate mundus ex errore deceptus ad agnitionem veritatis redeat. Et de Elia quidem Dominum in Propheta dicentem habes. *Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbiten, qui conuertat corda patrum ad filios, & corda filiorum ad patres eorum; antequã veniat dies Domini magnus & horribilis.* Malac. 4. De vtrisque verò in Apocalypsi scriptum inuenies: vbi vtrũque ab Antichristo interficiendi, ac quod ipse post hoc spiritu oris Domini, tam ipsorũ quàm aliorum sanctorum sanguine ad Deum clamante, percussus, finem persecutionis sit impositurus, legitur.

CAPVT VI.

De tempore tyrannidis ejus.

TEmpus quoque tentationis tribus annis & dimidio; totidem scilicet, quot & Dominus prædicauit, ex hoc quod ibidem dicitur, *Vsque ad tempus & tempora, & dimidium temporis,* protendi, latenter innuitur. Daniel 7. Euidentiùs autem ex illa authoritate Apocalypsis. *Ciuitatem sanctam calcabunt mensibus 42.* declaratur. Apoc. 11. Quam breuitatem tẽporis ex immanitate persecutionis, propter electos a misericordissimo Iudice promissã esse, Dominus insinuat, cùm ait. *Nisi abbreuiati essent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos abbreuiabuntur dies illi.* Marc. 13.

CAPVT VII.

Quæ percusso eo Aduentum Domini signa precedãt.

PErcusso impię ciuitatis capite, infidelis Iudæorum populus jam se delusum cernens, ad cõuersionem venire creditur, iuxta illud Prophetæ. *Si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiæ saluæ fient* Ose. 1. Post hoc locus pœnitentiæ manet; cuius spatium omnes mortales latet. Igitur omnibus quæ prædicta sunt consummatis, signisque vniuersis in sole, & luna, & stellis, marique transactis, confectis præ timore & expectatione quæ superueniẽt vniuerso orbi arescentibus: reprobæ ciuitatis interitus, & ciuitatis Christi prouectus, diesque Domini iuxta veritatis vocem; quæ suos blandè consolans, *Cùm videritis,* inquit, *hæc fieri, scitote quia prope est regnum Dei:* Luc. 21. Mat. 24. qui tamquam fur in nocte, idest non prouisus edentibus, & bibentibus, nubentibus, nuptui tradentibus, iuxta Domini rursus vocem, venire non dubitat. Quod non crudeliter, sed magna conditoris prouidentia sapienter fieri credendum est: vt semper de aduentu Iudicis pauidi, semper ad rationem reddendam parati inueniamur. Lõgo me jam otio torpentẽ, & diuersas ob occupationes quasi dormitantem, vltimo de tempore locuturũ tuba salutaris excitet. Quis enim hac audita, somno pigritiæ depressus non euigilet; per quam etiam exurgunt mortui? Fateor, quia ad plurima sensu iamdiu distracto minorem me, imò nullum ad tam ardua tractanda iudicans, digitum ori superposui, malens dies malos silentio transigere: quàm magnis de rebus in perturbatione temerariè disputare. Scio enim qui dixit. *Vacate & videte.* Psal 33. & 45. Noui etiam perturbationẽ consilij semper esse nesciam, amicam otij,

negotiosa officia tenuere sapientiam. Quibus dum numquam ad plenum carere mereor, quandoque tamen minus importune ingruentibus, quasi quis sequestret, alleuiari videor. Proinde hoc resurrectionis tempore non nostris, sed illius, qui

Rom. 4. propter delicta nostra mortuus est, & resurrexit propter iustificationes nostras, viribus & ope fulti, de resurrectione mortuorum, fineque temporum dicere ordiamur: ipsum ubnixe inuocantes, vt à morte animę suscitatus, dignè tanta nos eloqui mysteria concedat.

CAPVT VIII.

De exterminatione sæculi per ignem.

CVm, juxta Apostulum, dixerint, pax & securitas, repentinus interitus superveniet, ter-

1. Thessal 5. ribilique; ignis virtute cuncta cremabuntur. Quam seculi per ignem exterminationē, non solùm nostri prophetico spiritu veridicè prædixerunt: sed & quidam ex Gentibus humana sublati ratione, physicis opinionibus somniauerunt. Vnde præcipuus philosophorum Plato mundū abditis naturæ rationibus aqua priùs, pòst igne purgandū, Timæo suo asserit: & quidam Poëtarum de eadem re sic ait. *reminiscitur affore tempus,*

Quo mare, quo tellus, immensaque regia cæli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Sed & Sibylla in prophetia de Christo habita, vltimi huius incendij, extremique; iudicij manifestè meminit. Refert etiam Iosephus, primum hominem, qui rerum causas tantò subtiliùs & sublimiùs rimari potuit, quantò primordialem eorū creationē recentiùs vidit, rerum omnium exterminationem vnam ignis virtute, alteram aquarum multitudine, prædixisse. Cui concordans ex no-

2 Petri. 3. stris Petrus, *Cæli*, inquit, *erant priùs, & terra de aqua, & per aquam consistens verbo Dei: per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit. Cæli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem judicij, & perditionis impiorū hominum.* Et infrà. *Adueniet autem dies Domini magnus: in quo cæli magno impetu transibunt.* Quibus verbis nonnulli volunt, Petrum sensisse, tantùm flammam ignis debere ascendere, quantùm priùs aquas diluuij constat ascendisse. Ait enim cælum & terram, (cælum nimirum aereum intelligens, vnde & aves cæli dicimus) priùs aquarum inundatione periisse: eos verò qui nunc sunt, eodē verbo repositos, & igni reseruatos: id est, eodem modo & qualitate ignis, quo priùs aquæ, exterminandos, vel in melius mutandos.

CAPVT IX.

Qualiter intelligendum sit, cęlū & terra transibūt.

Mat. 24 & HIc non incongruè quæri potest, quomodo

Luc. 21. juxta hanc auctoritatem, ipsiusque; veritatis attestationem, cęlum & terra transeat, vel potiùs

Psalm. 101. pereat: Psalmista dicente. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis.* Quomodo enim principales creaturæ in principio factæ peribunt: cùm nulla substātia perire credatur: & scriptura sacra omnibus fluxis & transitoriis priùs enumeratis, dicat, *Terra*

Eccle. 1. *autem in æternum stat?* Numquid terra stante cælum, quod dignius est & superius, peribit? Qui scrupulus faciliùs soluitur: si quod, secundùm

Multis modis aliquid dicitur transire. quid dicatur, intueamur. Dicimus enim transire diuersis modis. Est namque transitus de non esse ad esse, vel de esse ad non esse; vel de esse ad aliter esse, id est transitus, vt ficto nomine dicam, aliationis, à faciendo aliud; vel alterationis, à faciendo alteratū. Qui transitus alterationis in diuina pagina diuersis modis fieri dicitur; id est vel de bono in malum, vel de malo ad bonum: vel de bono in melius, vel de malo in deterius. De

bono in malum transiuit Lucifer, factus de An- *Isai. 14.*

gelo diabolus, de vita ad mortem vergens De

malo in bonum Paulus, ex persecutore factus A- *Act. 9.*

postolus, de morte ad vitam transiens. De malo *Act. 12.*

in deterius Herodes: de cruciatibus corporis ad sæuissima gehennæ transmeans tormenta. De bono in melius quilibet fidelis, de bona bonis vitæ conuersatione ad brauium trāsiens retributionis *Ioann. 13.*

æternæ. Etenim de Christo dicitur, quia transiuit de hoc mundo ad Patrem. Sic ergo cælū & terra dum transire dicuntur, nequaquam de esse ad nō esse vergere, velut abolenda, quæ essent, transire ad aliud; sed de hoc statu ad aliter esse, id est ad aliam pulchriorem, longeque; præcellentiorem cōmutanda, & transfiguranda asseritur. Vnde Pau-

lus. *Præterit figura huius mundi* Figura, inquit, nō *1. Cor. 7.*

natura. Psalmista quoque, ne quod dixerat, *Ipsi* *Psalm. 101*

peribunt. asperiùs interpretaremur, subjūxit. *Sicut vestimentum veterascent: & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.* Ac si diceret. Tabescentia, & senescētia ex longa & multimoda corruptione hæc elementa meliori statu, velut decentiori amictu decorata, innouabis. Quamvis si rectè inspiciamus, quid, & cui dixerit; haud miremur, cælum & terram perire dixisse. Ait enim de Deo. *Tu autem permanes.* Et rursum. *Sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient,* & non mutaberis. Rem stabilissimam, sed creaturam, ad creatoris sui incommutabilitatis & idētitatis comparationē ait perire, veterascere, commutari debere. Puritatis naturæ res mūdissimæ non mundæ judicātur: sicut

dicitur. *Astra non sunt munda in conspectu eius.* E- *Iob 25.*

rit igitur non abolita substantia, sed mutata figura, cælum nouum, & terra noua, nouo vsui, nouo decore, nouis corporibus decenter præparata, omnique; inæqualitate ac squalore deterso, ad instar paradisi Dei purificata. Sunt, qui dicunt, duo elementa, aërem & aquam, tamquam post resurrectionem non necessaria, vno in terrā, altero in æthera commutato, nō superesse. Vnde in

Apocalysi. *Et mare iam non est.* Non enim vt su- *Apoc. 15.*

prà, cælum & terram, transire mare: sed non esse dixit. Alij, ea non deperire, vt nō sint; sed in majus, sicut & terram, immutari, opinantur: sicut rursum Ioannes in Apocalypsi, mare vitreum se vidisse testatur: quod tamen mysterialiter potiùs quàm ad literam intelligendum videtur. Hoc de aqua. Aër autē, siue in subtilitatem ætheris trāseat, siue in propria substantia manens liquatus & defæcatus existat; nequaquā in ipso fallit, quod dictū est. *Cælum & terra transibunt.* Quòd si quis acutiùs discutiens, ipsum quoque ætherem huius purificationis participem esse futurum, & in ampliorem claritatem transiturum autumat, de ipsoque dictum, quòd cælum transeat, non calumniamur.

CAPVT X.

De bifaria resurrectione mortuorum.

HIs trāsactis, vera ac sana resurrectioque mortuorum restat. Resurgent ergo omnes, sed

non pari modo omnes: aliis juxta Danielem, in *Dan. 12.*

vitam æternam: aliis in opprobrium, vt videant semper, de terræ puluere euigilantibus. Hic profectò notandum est, duas resurrectiones esse, a-

animæ videlicet, & corporis: quarum juxta duas naturas Christus filius Dei primogenitus ex mortuis auctor existit. Est enim vita corporis anima, vita animæ Deus. Secundum hoc ergo quod Deus est, animas peccato mortuas suscitat Verbum Dei: filius secundum quod homo est, suscitat corpora, homo hominis filius, quod ipse in Evangelio loquens insinuat his verbis.

Ioann. 5. *Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint vivent.* Hoc de prima resurrectione dictum, ex hoc quod dicitur, nunc est, neminem ambigere permittitur. Subsequenter autem de alia loquens ait. *Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso.* Habet quippe Deus solus vitam in semetipso, qui ex se, à se, in se vivens, aliunde vitam non accipiens est vivere quod esse, nec aliud esse quàm vivere: quia ipse est vita, & sic vita, quod ab eo omnis vita. In ipso enim vivimus, movemur, & sumus: sine ipso nec vivimus, nec movemur, nec sumus: quia quod factum est, non in se, sed in ipso vita est. Dedit ergo & filio vitam habere in semetipso, dum homini in Deum assumpto dedit habere ex gratia, quod Deus Dei filius habuit ex natura. Unde subsequentie præcedenti sensui per coniunctionem continuans

Ioann. 5. *Potestatem* inquit, *dedit ei & judicium facere, quia filius hominis est.* Ac si dicat, qui dedit vitam habere in semetipso, dedit potestatem & judicium facere: non quia filius Dei, sed quia filius hominis est. Non enim ex hoc quod filius Dei est, aliquid dedit ei pater, vel aliquam potestatem accepit à patre, cui sicut consubstantialis & coæternus, ita coomnipotens ab æterno genitus est, nisi fortè dedit dicamus, quod genuit. Quid autem amplius de secunda agat resurrectione, consequenter audiamus. *Nolite* ait, *hoc mirari: quia venit hora.* hora profecto novissima, non quæ nunc est, sed quando qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedant. Superius dixit.

Ibidem *Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint vivent*, primam resurrectionem ea se, in hoc quod Deus Dei filius est, fieri declarans. Secundò cum dixisset, quod potestatem dedit ei pater & judicium facere, quia filius hominis est, subiunxit. *Nolite mirari, quia venit hora, quando qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent.* Ac si diceret Ne miremini, si potestatem accepit filius hominis judicium facere: cum & potestatem acceperim corpora in cinerem redacta e monumentis ad vitam revocare. Qui ergo in prima resurrectione à morte animæ suscitatus fuerit, in secunda de corruptione ad incorruptionem immutatus transibit. Unde est illud.

Apoc. 20. *Beatus & sanctus, qui partem habet in resurrectione prima: in his secunda mors potestatem non habet.* Sequitur ex opposito, eum qui in peccatis suis moriens, primæ resurrectionis particeps non fuerit, maledictum, secundæque morti æternaliter addicendum.

CAPVT XI.

Qualiter auctoritate, & ratione probari possit resurrectio mortuorum.

QVod autem resurgant mortui, non solum Evangelia, & Apostoli, novæque legis doctores affirmant, sed & antiqui patres prophetico spiritu prædixerunt: quale est illud legislatoris testimonium, quod Dominus ad confutandos Saduceos produxit, dicens. *Ego sum Deus Abrahã, Deus Isaac Deus Iacob, cum non sit mortuorum, sed vivorum Deus* *Marc. 12.* Et in Iob. *Putasne mortuus homo rursum vivat Cunctis diebus quibus* *Iob. 14.* *nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea Credo quod redemptor meus vivit: & in novissimo die de terra surrecturus sum* *Iob. 19.* Et illud Ezechielis. *Ossa arida, audite verbum Domini. Hæc* *Ezech. 37.* *dicit Dominus. Ecce ego intromittam in vos spiritum, & vivetis: & dabo super vos nervos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem, & dabo vobis spiritum, & vivetis.* Et infra. *Et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam.* Item, *Ecce ego aperiam tumulos vestros; & educam vos de sepulchris vestris, popule meus.* Quid rogo planius, quid evidentius de tam secreta, tam profunda, tam abdita dici potuit? Ossibus enim & aridis quasi jam sementem in se amisso physico vigore non habentibus nervos succrescere, carne vestiri, cute superextendi, spiritu reanimari, postremò tumulis de tumulis suis produci divina virtute prædicit. Quanquam & illa ratione, cuius & Paulus meminit, ubi ait. *Tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur*, ad credendam resurrectionem inducamur: qui singulis annis mundum æstivali fervore decoqui, autumnali siccitate decoctum arefieri, hyemali algore attefactum emori, veris benigna humiditate redivivo vigore, tamquam de morte suscitari conspicimus. *1. Cor. 15.* Qualiter verò quædam ex causis naturæ indita naturaliter, alia ex causis sibi reservatis potentialiter creator omnium operetur, alibi dicto, præsentem locum non flagitant.

CAPVT XII.

Qua ætate, sexu, vel forma resurgant mortui.

HIs dictis, videndum est, quomodo, qua ætate, quo sexu, qua forma mortui resurgant. Ubi primo sciendum est, omnia humana corpora, sive aquis absorpta, sive flammis consumpta, sive in visceribus terræ in cinerem redacta, sive à bestiis devorata & incorporata, sive per diversa terrarum spatia distracta & separata fuerint, iuxta Apostolum, jussu Domini in voce Archangeli, & tuba Dei ad pristinam vitæ substantiam indubitanter redire. *1. Cor. 15.* Resurgent autem omnes, ut ait Augustinus, tam magni corpore, quàm vel erant, vel futuri erant ætate juvenili: quamvis nihil oberit, etiamsi erit infantilis, vel senilis corporis forma, ubi nec mentis nec ipsius corporis formæ, ulla remanebit infirmitas. Unde etiamsi quis in eo corporis modo in quo mortuus est, resurrecturum unumquemque hominem contendit, non est cum illo laboriosa contradictione pugnandum. Nonnulli hæretici propter hoc quod dictum est, *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*, & conformes imaginis filij Dei, nec in sexu fœmineo resurrecturas fœminas credunt, sed in virili omnes: quoniam Deus solum hominem fecit ex limo, fœminam ex viro. *Ephes. 4.* Sed mihi melius sapere videntur, qui utrumque sexum resurrecturum esse non dubitant. Non enim libido erit ibi, quæ confusionis est causa. Corporibus ergo illis vitia detrahentur, natura servabitur. Non est autem vitium fœminæ sexus, sed natura. Erunt enim membra fœminea non accommodata usui veteri, sed decori novo: quo non alliciant inspicientis concupiscentiam, quæ nulla erit; sed Dei laudetur clementia, & sapientia, quæ quod non erat fecit, & liberavit à corruptione, quod fecit, Et

post pauca. Creatura Dei est fœmina, sicut vir: sed vt de viro fieret, vnitas commendatur. Qui ergo vtrumque sexum instituit, vtrumque restituet. Hæc Augustinus. Superest vt de forma eorum disputemus. Non enim gigantes in tam magnæ staturæ quantitate, nanos in tam exigua paruitatis extremitate contractos, vel debiles tam imbecilli inæqualitate, Æthiopes in tam tetra coloris deformitate, pingues vel macilentos in sua superfluitate vel tenuitate, ad vitam, quæ omni macula & labe carere debet, credendum est reuocari. Vnde item Augustinus. Omnis pulchritudo corporis est partium congruentia cum quadam coloris suauitate: vbi autem non est partiũ congruentia, aut ideo offendit, quia paruum, aut ideo quia nimium. Proinde nulla erit deformitas, quam fecit incongruentia partium, vbi, & quæ praua sunt corrigentur, & quod minus est quàm decet, vnde creator nouit, inde supplebitur: & quod plus est quàm decet, materiæ seruata integritate, detrahetur. Coloris porro suauitas quanta erit, vbi justi fulgebunt sicut sol in regno patris eorum? Quæ claritas in Christi corpore cum resurrexit, ab oculis discipulorum potiùs abscondita fuisse, quàm defuisse credenda est. Hæc de justis: reproborum enim qualitatem inuestigare superfluum est. *Sap. 3.*

CAPVT XIII.

An monstruosi, & abortiui resurgent.

DE monstruosis vero & abortiuis id sentiendũ reor, quod omne cui hæc diffinitio, animal rationale & mortale, cõgruit, vel ad vitã, vel ad mortẽ resurrecturum esse credam. Si ergo sunt aliquæ gentes monstruosæ, quæ rationales sint & mortales, vel abortiui, qui jam animam habere cœperunt, de quibus Moyses in Deuteronomio loquens, *Si quis* ait, *percusserit mulierem, & illa abortiuum fecerit, si formatum fuerit, reddat animam pro anima*, huic legi subiacent. Cetera verò ratione carentia, quantumcumque similitudini humanæ accedant, vt simiæ: vel quocũque modo humano generi antiquus hostis per hoc illudat, vt Fauni, & siqua sunt huiusmodi, ab hac resurrectione aliena noscuntur. Ceterũ de Hermaphroditis & bicipitibus, quos naturæ error vel male coniunxit, vel male diuisit, laboriose disputare necesse non est: præsertim cùm in aliis scripturæ locis, copiosa satis à patribus hæc enodata sit quæstio.

Deuter 19. *Sola rationalis creatura resurget.*

CAPVT. XIV.

Vtrum qui viui reperientur in illo statu, obviã Christo rapiuntur, vel moriantur, vt denuo resurgant.

NVnc inquirendum est de his, qui viui reperientur, vtrum in illo statu ad judicium rapiantur, vel potiùs sicut & alij moriantur, & iterum resurgant. Nemo enim resurgere potest qui priùs non moritur. Non desunt quippe, qui putent hoc quod dicitur, judicare viuos & mortuos, sic accipiendum; vt viuos eos qui in carne residui inueniantur, dicãt: eos vero qui dormierunt, & de puluere terræ evigilabunt, mortuos intelligant. Quibus accommodatum videtur, quod in Paulo legitur *Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spẽ non habent. Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt, per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui, viuimus qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt: quoniam ipse Dominus in jussu & voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.* Quæ verba sonare videntur, Domino ad judicium descendenti sanctos, qui adhuc viuunt, siue qui à morte resurgunt, simul in aere occurrere. Velocitatem enim resurgendi significans, mortuos à viuis ait non præueniri: sed istos simul eadem hora, eodem momento cum illis obuiam Christo in aëra rapi. Sed juxta hunc sensũ, si, qui viui reperti fuerint, non moriuntur, quomodo generalis erit resurrectio? Quomodo stabit quod dicit Paulus, *Omnes quidem resurgemus?* Nunquid sibi ipsi contrarius æstimabitur? Absit. Iuxta maiorum igitur nostrorum diffinitionem, & verum est, quod viui cum his qui resurgunt, simul rapiantur in aëra & verum est, quod iuxta quod in Psalmo canitur, Quis est homo qui viuit, & nõ videbit mortem, à debito vniuersæ carnis, quod & Dominus qui nil rapuerat, exoluere voluit, immunes non erunt. Potest quippe omnipotens, qui cuncta creavit ex nihilo, mira eos celeritate in ipso raptu morte dissoluere, statimque ad vitam reuocare: quamvis viui & mortui typicè boni & mali accipi non incõgruè possint. Si quis verò dicat, eos in illo generali incendio cremandos, & sic ad vitam cum aliis reuocandos, non est cum eo decertandum. Tantùm videat. quomodo verba Apostoli, quibus obuiam Christo in aëra rapi dicuntur, intelligat.

1. Thessal. 4

1. Cor. 15.

Psal. 88.

CAPVT XV.

De nouissima tuba.

HVius in verbis nec hoc transeunter legendum est, quid vocem Archangeli, quid tubam Dei intelligat. Nam & alibi de eodem loquens mysterio, *Omnes* ait, *resurgemus. sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. Canet enim tuba. & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Nouissimã tubam ponens, alias priùs increpuisse declarat. Habes profectò in Apocalypsi. *Et septem Angeli qui habebant septem tubas, parauerunt se, vt tuba canerent, & primus Angelus tuba cecinit*, & secundus, & tertius, ita vsque ad septimum. Quam tubam nouissimam Paulum vocasse non inconuenienter intelligi potest. Sunt qui sex tubas ante nouissimã, sanctos prædicatores, qui per sex mũdi ætates verbo sacræ exhortationis torpentia corda, nunc quasi cõcisiùs in sonando præmiorũ promissis allexerint, nunc velut asperiùs increpando, minis & terrore pœnarum perculerint, intelligant: qualis in prima Enoch, in secunda Noë, in tertia Abraham & Patriarchæ, in quarta Moyses, in quinta David & Prophetæ, in sexta Christus & Apostoli, eorumque sequaces fuere. At septimam, quam & nouissimam vocem, ad excitationem dormientium emissam, tantò terribiliùs concrepantem, quantò præstantiùs, & quasi realiùs ea quæ antè prædicta fuerunt, ipso effectu prodentem vocant. Qui sonus quia per mysterium Angelorũ fieri creditur, vox propter tem, tuba propter significatum non inconuenienter appellatur. Si enim Domino tranquillo, & sereno ad cœlos ascendente, vox Angelica, *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum ascendentem in*

1. Cor. 15.

Apoc. 8.

Act. 1.

cœlum, leniter insonans voci tubæ, juxta illud *Psalm. 46.* Psalmi. *Ascendit Deus in jubilatione, & Dominus in voce tubæ,* comparatur; quanto magis ipso in majestate metuendo & severo descendente ad judicium, vox angelica vivos & mortuos ad judicium terribiliter exsuscitans, tuba vocatur? Si prædicantium futurum judicium vox tuba fuit, quanto magis taliter & præsentialiter illud idem edicentium sonus tuba erit? Nonnulli septem tubas, septem donis spiritualibus exquisitius comparant, singulis gradibus descendendo tribuentes, novissimam tubam spiritum timoris appellant.

CAPUT XVI.

De ultimo judicio, & terrore seu forma judicantis.

His consummatis, ad judicium, & utriusque civitatis ultimam discussionem Dominum venire, non dubium est. Veniet autem in ea forma judicaturus, in qua priùs venerat judicandus: ut æqua lance mundus eum severum discretorem inveniat, quem in carne humiliter venientem elata prius mente contempserat. Unde est illud *Zachar. 12.* propheticum. *Videbunt in quem transfixerunt.* *Ioann. 5.* Pater in persona sua non judicans, omne judicium filio dedit: ut quem diversis opprobriis, crucique innocentem exposuerat, hunc cœlestium, terrestrium, & infernorum Dominum constituens, judicem vivorum & mortuorum faciat. Quæ tamē humana forma cum mitis appareat, justis tanto erit clarior, & formidabilior impiis, quanto eis antea visa fuit obscurior, & despicabilior. Aspectus enim eius, & fortitudo, quæ in priori adventu non perdita fuscabantur, non visa abscondebantur, tanto in eo erunt manifestiùs, quanto ad vindictam adversariorum exercebuntur vehementius. Unde est illud Malachiæ. *Quis poterit* *Malac. 3.* *cogitare diē adventus eius? Aut quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit conflans & emundās argentum, & purgabit filios Levi.* Quod ast dicere, Non solum eos, qui quasi stipula ab igne furoris eius consumuntur, condemnabit: sed & illos qui sortem hæreditatis non habentes in terra, Levi filij vocantur. Vel eos qui argento comparati, digni qui in cœlesti theca reponantur, inventi fuerint, virtutis suæ superexcellenti majestate terrebit, territosque juxta beatum Iob purgabit. Nā *Mat. 24.* & virtutes cœlorum movebuntur. Et hanc districtionem, fulgoremque judicantis arbitror intellexisse Danielem, cum diceret. *Thronus eius* *Daniel 7.* *flamma ignis, rota eius ignis accensus, fluvius igneus, rapidusque egrediebatur à facie eius.* Cum quanta enim & super inæstimabili gloria, cœlestisque curiæ perlucida frequentia, gloriosus & admirabilis appareat, idem propheta subjungit. *Millia* *Ibidem* *millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.*

CAPUT XVII.

De facilitate judicandi.

Itaque ambabus his civitatibus corā throno maiestatis suæ præsentatis, una ad dexteram, idest partem potiorem, altera ad sinistram posita, causa utriusque justissimo judicio terminabitur. Porro nulla erit in judicando difficultas, ubi cognoscendarum conscientiarum scientiam accusantium seu defendentium, tanta erit judicis vivax facilitas. Unde Daniel in libro visionis suæ, *Apoc. 2.* *Iudicium* inquit, *sedit, & libri aperti sunt.* Manifestius autem Ioannes in Apocalypsi sua. *Vidi* ait, *thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit cœlum & terra, & locus non est inventus ab eis. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt* [Et alius liber apertus est, qui est vitæ, & judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libro secundum opera ipsorū.] Qui sunt libri isti, quod Daniel, simul & Ioannes posuit? Vel quis est ille alius liber quē Ioannes adiecit, quē etiam vitæ nominavit? Nunquid Deus humano more facta singulorum, ne memoria ipsius elaberentur, conscripsit, & secundum hoc unūquēque judicabit? An nō magis uniuscuiusque conscientiam novit ut creator, non obliviscitur ut incommutabilis, judicabit ut verus & subtilis ab æterno discretor? Sunt ergo libri conscientiæ singulorum, semetipsas ad mortem, vel ad vitā judicātes. Liber vero alius, qui vitæ dicitur, præscientia conditoris, qui & ab æterno justè damnandos prævidit, & misericorditer vocandos, & justificandos prædestinavit. De hoc libro impios *Psal. 68.* deleri imprecator Psalmista, cum ait. *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur.*

CAPUT XVIII.

De quadripertito ordine judicantium, & judicandorum.

Quid vero sibi vult quod dicitur, judiciū sedis, cùm in judicio sedere, nō judicium sedere *Psalm. 121.* dicere soleamus? Ait siquidē & Psalmista, *Quia illic sederunt sedes in judicio.* Sed quæ sedes? Quæ sunt istæ sedes? Quod judicium? Quæramus, petamus, pulsemus: ut inveniamus, ut accipiamus, ut intromitti mereamur. Non possunt sedere, nisi vivæ sedes: non possunt sedere, nisi judicium vivum. Sunt ergo aliquæ sedes & vivæ, in quibus Deus sedeat. Est judiciū & vivum, in quo judicia sua discernat. Qui tropus frequēter in divina scriptura invenitur, ut sicut in humana pagina Parthenopeus pictus, pro parma Parthenopei picta, ratione consortij dicitur: ita eadem ratione sedes pro sedante, judicium pro judicante, sedere pro judicare affirmetur: quamvis & alia ratione judicium, vel sedes hic vocari possint, non solùm quod judicent, sed ex eo quod Deus in eis judicat: non solùm ex eo quod sedeāt, sed & quod Deus in eis sedeat, idest maneat. *Sedisti* inquit propheta, *super thronum, qui judicas æquitatē.* An de angelis hoc tantum dictum putamus? An non etiam de sanctis, qui cum eo sedebunt: in quibus ipse sedebit, & judicabit? Sedent quippe cum eo sancti judicātes, sicut eis in Evangelio ipse promisit. Sed & ipse in sanctis judicans, mentes eorum, ne ulla perturbatione vacillare valeant, inhabitando regens: ne ulla pravitate à rectitudinis normā exorbitent, vivificando implēs, sicut dicitur. *Anima justi sedes est sapientiæ.* Sedet ergo ad judicium, sedēs & sedes: quia sancti Apostoli, cæterique senatus, eorumque imitatores, quos Deus inhabitat, ad judicium venientes, non judicandorum, sed judicantium officio fungentur. Erūt enim ibi quatuor ordines, duo bonorum, & duo malorum: ex bonis unus judicans, alter judicandus: ex malis item unus judicandus, alter judicatus. Iudicās perfectorum, qui proprijs voluntatibus, & facultatibus abrenunciantes Christum secuti sunt, quibus dictum est *Sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel,* duodenario throni perfectionem illius ordinis declarantibus. Iudicandus non tam perfectorum, & ta-

men justorum, qui sua licite possidentes, operibus misericordiæ obtinere meruerunt, vt ad dexteram collocati, judicati prius & examinati, benignè audiant. *Esuriui, & dedisti mihi manducare.* *Mat. 25.* *& Venite benedicti Patris mei, possidete regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Malorum judicandus & damnandus, qui bona transitoria ad communem vsum humano generi à creatore indulta, malo auaritiæ sibi vsurpantes, indigentiæ pauperum viscera clauserunt, quibus item dicitur. *Esuriui, & non dedistis mihi manducare, & Discedite à me maledicti in ignem æternum* &c. Malorum judicatus & damnandus, qui in obstinatione incredulitatis permanentes, ad agnitionem veritatis, verique Dei verum cultum, quem Græci theosebiam, nos pietatem appellamus, non peruenerunt, de quibus dicitur. *Qui non* *Ioann. 3.* *credit, iam judicatus est.* Et Psalmista. *Ideo non re-* *Psal. 1.* *surgunt impij in judicio, neque peccatores in consilio justorum.* Non enim ait, Peccatores non resurgent, sed cum dixisset, quod impij idest infideles, non resurgerent in judicium, idest vt punirentur in judicio, de istis adjunxit, Neque peccatores in concilio justorum: ac si diceret, Resurgent, quidam ad judicium, sed non ad justorum consortium. Vnde non videtur solum auaros, sed & quoscumque criminosos sub nomine christianæ religionis in peccatis suis morientes, ad judicandorum damnandorum pertinere collegium. Neque enim vllos vmquam per immisericordiam justiùs discutiendos & damnandos puto etiam, quam qui vitæ suæ negligantes, ne dicam proximis, sed nec propriæ animæ misereri, & subuenire curauerunt. Est enim veridicum Prouerbium. *Eccli. 14. & 30.* *Qui sibi malus, cui bonus?* Et illud sapientis. *Miserere animæ tuæ, placens Deo.*

CAPVT XIX.

Vbi judicium fiat.

DEhinc videndum est, & dicendum, vbi extremi illius judicij conuentus agatur. Nonnulli propter prophetiam, quæ dicit, *In valle Io-* *Ioel. 3.* *saphat diiudicabo eos*, ad literam eam intelligentes, non longè à ciuitate sancta, in valle Iosaphat futurum judicium putant: vt in locum, quo judicatus fuit, judicaturus quoque Dominus adueniat. *An in valle Iosaphat futurum sit judicium.* Vnde quidam simpliciores, sepulchrum Domini orationis causa visitantes, in præfata valle tamquam loca sibi ad illam horam deuotantes, lapillos seu aliam meram collocant. Nos vt verbis Hieronymi vtar, piam errorem ex simplicitate, & deuotione fidei procedentem non damnamus, nec tamen pro sententia approbamus. Alij mysticè intelligentes, eo quod Iosaphat hebraicè, latinè judicium sonet; vbicumque locorum celebretur, illum Iosaphat, idest judicium dicunt. Alij propter verba Apostoli suprà posita, quod postquam rapiendos in aëra obuiam Domino sanctos dixit, & sic semper cum Domino erimus, subjunxit: in aëra futurum judicium æstimant, Mihi autem meliùs sentire videntur, qui hoc in terra futurum dicunt. Corpora quippe de terra facta, nunc ad incorruptionem vtpote malorum immutate, verisimilius est in terra ad judicium collocari, quam ad subtilius elementum sua cum ponderositate, qua potius ea ad ima vergere posset, sursum transuehi. Nec repugnat illud Apostoli testimonium, qui sanctos ex quo Christo in aëra obuiauerint, semper eos cum ipso futuros esse dicit: cùm possint cum illo ad terram quocumque loco sibi placito, sine molestiæ grauedinis redire, postque sublato impio, ne videat gloriam Dei, in gaudium Domini sui, vbi semper cum ipso maneant, introire.

CAPVT XX.

De celeritate judicij.

POrro quanta velocitate hoc judicium transeat, dicere non oportet: vbi omnes tergiuersationes, & cauillationes quas in hoc sæculo in causis pati solemus, perspicua judicis subtilitas, & rerum cordiumque scrutatoris acutissima prouisio euacuabit. Hic enim juxta formam judicij, *Nihil tardare putest judicium.* in rei causa, qua accusator impetit, patronus defendit, testis ad conuincendum intendit, judex internorum nescius, vt homo sæpe fallitur, ransque qui damnandus erat, frequenter absoluitur: quod quia conscientia vnumquemque accusante seu defendente, ibi esse non poterit, inæstimabili velocitate illud judicium consummari credendum est.

CAPVT XXI.

De interitu reprobæ ciuitatis.

REstat, vt de fine vtriusque ciuitatis, qui profectò resurrectionem, judiciumque sequitur, loquamus. Discussa enim, vt dictum est, in judicio amborum causa, illa pro qualitate meritorum coronabitur: ista cum capite suo diabolo, principeque ac seductore suo Antichristo, æternis pœnis condemnabitur. Quod Ioannes in Apocalypsi præuidens, ait. *Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in caminum ignis & sulphuris, vbi* *Apoc. 20.* *& bestia, & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.* Tria posuit, bestiam, pseudoprophetam, & diabolum: diabolum suo nomine, in bestia Babylonem seu mundum, in pseudo propheta Antichristum intelligens: quos in caminum ignis & sulphuris missos, cruciandos die ac nocte in secula seculorum, dixit. Per ignem enim & sulphur atrocitatem incendij, per caminum horrorem loci, per diem & noctem, ac secula seculorum, pœnarum indeficientem perpetuitatem demonstrauit. Erit ergo ibi incendium sine modo, locus sine refrigerio, continua nox sine die, pœnarum diutina miseria sine fine. Porrò de ipsius ciuitatis damnatione, quam hic bestiam vocat, alibi loquens, *Sustulit*, inquit, *vnus Angelus* *Apoc. 18.* *fortis lapidem molarem, & misit in mare, dicens. Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna: & vltra iam non inuenietur.* Talis locutio apud Græcos symbolicè dicitur: vbi videlicet diuina scriptura de re inuisibili, vel spiritali loquens, collatione facta, materialibus seu visibilibus signis vtitur: velut cùm Angelorum velocitatem notare volumus, pennatos eos scribimus. Non enim credendum est, Angelum lapidem realem in mare misisse: sed præfato vsu locutionis impetum & velocitatem damnationis eius Auctorem insinuasse: juxta quod in Psalmo legitur. *Periit memoria eo-* *Psal. 9.* *rum cum sonitu.* Vnde rursum in Apocalypsi prædictæ ciuitatis interitus largiùs describitur, cùm dicitur. *Cecidit cecidit Babylon magna, & facta est* *Apocal. 18.* *habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, ac custodia omnis volucris immundæ, & odibilis: quia de vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes, & Reges terræ cum illa fornicati sunt.* Volunt quidam, Ioannis Apocalypsin antiquis visionibus, & præcipuè Danielis & Ezechielis affinem esse; prioresque prophetias necessariò per ipsam elucubratas fuisse. In vltima enim

Iudæorum perversa intelligentia.

visione templi & Ierusalem, Ezechieli in extremo iudicio, Christiq; regno Danieli similis, hunc non iudæorum perversum sensum, de Ierusalem seu templo terrestri, sed cœlesti locutum fuisse, & illum itidem non iuxta eos de iudicio gentium, regnoque Messiæ sui terreno, sed de Christi vero cœlesti & æterno iudicio, & regno prophetasse ostendit. Sic etiam quia multi prophetarum contra Babylonem multa dixerant, ne de illa tantum urbe, quæ olim iniusta dominatione gentes premens, iustam suæ iniquitatis eversa mercedem recepit, egisse viderentur: ad totum illud reprobæ civitatis corpus, sub illius typo eos respexisse declarans, ultimam eius perditionem insinuat, cum ait, Cecidit cecidit Babylon. Similis est enim duobus Isaiæ & Ieremiæ prophetiis, illi in principio, isti in fine concordans. Nam & apud Isaiam legimus. *Cecidit cecidit Babylon, & omnia*

Isaie 21. Et 13.

sculptilia deorum eius contrita sunt. Et alibi largius. *Erit Babylon illa civitas gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldæorum subversa sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorram. Non habitabitur usque in finem, & confundetur usque ad generationem & generationem. Nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi: sed requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus. habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi, & respondebunt ibi. ululæ in ædibus eius, & syrenæ in delubris voluptatum.* In Ieremia vero sic

Ierem. 51.

Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram. De vino eius biberunt omnes gentes, & ideo commotæ sunt. Subito cecidit Babylon, & contrita est. Primò videamus quomodo hoc illi Babyloni, quæ à Cyro, ut in historia diximus, subversa est, ad literam convenire possit. Ponamus eam ita funditus eversam, quod tamen à multis orientalibus negatur, ut non habitetur in finem, nec in generationem & generationem, ut requiescant ibi bestiæ, ut repleantur domus draconibus & struthionibus, ut sint in delubris voluptatis syrenæ, & alia monstruosa quæ ibi ponuntur. Nunquid tamen sicut Sodoma & Gomorra subversa fuit? Nusquam enim cœlesti eam igne conflagrasse, sed humana manu captam, ruinis & vetustate collapsam & dissolutam legimus. Restat, ut si quædam ibi ad literam impleta fuerint, reliqua plenius & verius in significato illius consummari credantur. Potest quidem ad literam verum esse, quod civitas prius illa gloriosa in regnis, tamquam mero vicinas gentes, & regna inebriatas & commotas subiecerit: postmodum & ipsa tamquam inebriata, collapsa & contrita, monstrorum latibulum, non hominum habitaculum fuerit. Sed quia pleraque & ita vera sunt significantia, quod & vera sunt eorum significata: sicut quod Abraham duos filios habuit, verum fuit

Galat. 4.

in re; nec eo minus verum fuit, quod hæc sunt duo testamenta in significatione. Qualiter mundo, quæ de Babylone dicta sunt, conveniat, breviter aperiemus. *Cecidit*, inquit Ioannes, *Babylon magna.* Isaias. *Cecidit cecidit Babylon, & omnia*

Isaia 21. & 13.

sculptilia deorum eius contrita sunt, Et rursum. *Erit Babylon illa gloriosa, sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorram: non habitabitur in finem, & confundetur à generatione usque in generationem.* Perversorum enim civitas, quæ hic temporali gloria florens in dæmonum pompa, tamquam in Caldæorum superbia inclyta in oculis suis fuit, non solum à gloria sua tracta usque ad inferos corruet, sed & ad instar Sodomæ, sulphureo subversa incendio, nunquam amplius ad priorum voluptatum desideria, tamquam ad habitationem pristinam reversura, sine spe restaurationis in æternum ardebit. Quod verò subsequenter ait. *Non ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi, sed requiescent ibi bestiæ* &c. vel iuxta Ioannem, dæmones spiritus immundi, volucres immundæ, sic dictum videtur, quod per Arabes & pastores, electi, seseproximosque bene pascentes, qui præsentem mundum, non quasi manentem civitatem, sed tamquam tentorium seu habitaculum inhabitant, accipiantur. Per bestias autem, pilosos, dracones, struthiones, syrenas, ululas, volucres immundas, multiplex, & diversum spurcissimum illud immundorum spirituum collegium intelligatur. Reproba ergo illa civitas, quia ex quo illa cum capite suo diabolo æterno supplicio addicitur, non solum ab electis, quos prius ut triticum palea premebat, mentium, sed & locorum intervallo separatur. recte audiat, quod non ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi, sed requiescent ibi bestiæ &c. Nam quod dicitur, Cecidit cecidit Babylon, & omnia sculptilia deorum eius contrita sunt: insinuatur, quia quotquot res transitorias inordinatè amantes Deo præponimus, tot nobis quasi sculptilia fabricamus. Ruente ergo Babylone, conteruntur & sculptilia, dum transeunte mundo, eò acriùs plectendus quisque rapitur ad pœnam, quantò tenerius Deo contempto propriam secutus est concupiscentiam.

CAPUT XXII.

De aurea calice Babylonis.

Dehinc qualiter iuxta Ieremiam, & itidem Ioannem, Calix aureus in manu Domini Babylon, omnem terram, omnesque reges cum illa fornicantes, de ira fornicationis suæ commovens & inebrians, ipsaque ad ultimum collidenda & conterenda sit, tropologicè videamus. Habet Babylon aurum suum, habet sapientiam suã, per quod astutis cavillationibus, & ergotiis ac sophisticis argumentationibus simplices quosque & vecordes, quasi monstrato poculo allicit, allecto falsis promissionib' potando trahit, tractos in præcipitium inebriatos ducit. Et sicut in libro Sapientiæ habes, non solùm garrulitate, sed

Prouerb. 7.

& cultu & gestu meretricio ad illicitos sui amplexus, quasi ad fornicationem illaqueatos in interitum deiicit. Est enim spiritualis fornicatio, qua unusquæq; anima ab amore sui creatoris recedens, & diversas dæmonũ ludificationes amplectens, à Deo suo fornicatur, iuxta illud. *Perdidisti omnes qui fornicantur abs te.* Quia ergo mundus amatores suos in sui sapientia pellicit, sed & diversis desideriis volutatos, quasi totidem immundorum spirituum fornicationis furiosa libidine subigit, recte à duobus his primatibus dicitur, Babylon calice aureo omnem terram, omnesque reges & gentes cum ea fornicantes, de ira fornicationis suæ inebriare. Sed videndum est, quomodo calix iste aureus, omnem terram commovens, in manu Domini esse dicatur. Nunquid

Qui nũc fornicentur à Deo. Psal. 72.

eius nutu & voluntate mundus sic concutitur, sic illuditur, & postremò cum dilectoribus suis in interitum præcipitatur? Quod etsi eius beneplacito non fiat, sine ipsius tamen potestatis permissione, cui formanti lucem sic bonum places, ut sine ipso creante tenebras, malũ esse non possit, nequaquam evenire creditur. Est itaque Babylon calix aureus in manu Domini, quia oõ so-

lum eius, vt dixi, permissione concutitur; sed & ipsius donu aurum habet, quo inflata malè abutitur, juxta illud prophetæ. *Ose. 2.* *Dedi eis argentum & aurum, ipsi verò sacrificauerunt inde Baalim.* Babylon igitur quæ calice suo aureo omnes gentes commouerat, ad vltimum cadet, & corruet, dum mundus nullum potentiæ seu sapientiæ suæ emolumentum in extremo examine, *Sapien. 6.* apud justum & districtum judicem inueniens, potens potenter tormentis deputatus, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius, mittetur. Ponamus ante oculos illud tempus quasi præsens, omnesque imperatorum seu regum ciuitatis illius ordines considerantes, in persona omnium cum Sapiente dicamus. *Sapien. 5.* *Quid nobis profuit superbia? aut quid diuitiarum jactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa quasi vmbra, & quasi nuncius præcurrens, & tamquam nauis quæ pertransit fluctuantes aquas, cuius cùm præterierit, non est vestigium inuenire, neque semitã carinæ illius in fluctibus: aut auis, quæ transuolat in aëre, nullum inuenitur argumentum itineris illius &c. Sic & nos nati continuo desiuimus esse: & virtutis quidem signum nullum valuimus ostendere, in malignitate nostra autem consupti sumus.* Satis arbitror de fine illius ciuitatis, quæ juxta beatũ Iob, *Iob. 21.* in bono ducens dies suos, & in puncto descendens ad inferos, operum suorum stipendium mortem immortalem sortietur, disputatum est. Restat, vt de qualitate pœnarum eius dicamus.

Capvt XXIII.

De qualitate pœnarum, & quid sit, Vermis eorum non morietur.

Itaque secundum qualitatem operum, & diuersarum desideria voluptatum, extendi creditur & mensura pœnarũ, juxta illud in Apoca. *Apocal. 18.* *Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Et in libro Sapientiæ. *Sap. 11.* *In eo quod quis peccat, & punitur.* Vnde diues ille, *Luc 16.* qui delitiosè viuens, in lingua plus peccauerat, eamdem apud inferos cæteris membris plus ardere demonstrans, gutta aquæ refrigerari petebat. Qualiter autem vnum eumdemque ignẽ diuersè sentiant, si quis scire cupit, in Augustino de Ciuitate Dei, *Aug. de Ciuit. lib. 21. c. 16.* plenius inueniet, vbi & quomodo dãnati æternaliter in igne viuere possint, non solum ex Dei omnipotentis potentia fieri posse; sed exemplo quorumdam animalium, quæ *Lib. 12. c 4* in præsenti in igne viuunt, rationi non obstare declarauit. Nonnulli propter illam auctoritatẽ, *Isai. 66.* *Vermis eorũ nõ morietur, & ignis eorum non extinguetur;* malos nõ solũ igne materiali apud inferos cremari, sed & verme vero excruciari æstimant. Alij vermem ac cruciatum conscientiæ interpretantes, duplex itidem tormentum, aliud spiritualiter intus, aliud materialiter foris ponunt. *Vermis dãnatorũ quid* Alij spiritualiter vtrumque accipientes, taliter exceptobos igne vri, qualiter verme rodi putant: illud Augustini in auctoritatem ducentes, qui ait. *Talis flamma, qualis lingua.* Mihi autem meliùs sentire videntur, qui corpus vera flamma, animum cruciari dicũt conscientia. Quia ergo de malè transacta vita immortalis mors rodet, conscientia ignis indeficiẽs sine fine aduret corpus & animam, bene dicit propheta. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Sunt etiam qui dicant, ab igne inextinguibili ad frigus eos intolerabile rapi, juxta illud in Iob. *Iob. 24.* *A calore ignium transibunt ad aquas niuium.* Quod & Dominus in evangelio videtur velle, cum dicit. *Ibi erit fletus, & stridor dentium.* *Luc. 13.* Fletus enim ex calore, stridor dentium euenire solet ex frigore. Non desunt etiam, qui ad maiorem miseriæ cumulum, his malis fœtorem adiungant, juxta illud Prophetæ. *Et erit pro suaui odore fœtor.* *Isai. 3.* Quidam verò his tribus pœnarum generibus sex alias adjiciunt, atque juxta 9. cœlestis curiæ ordines, totidem infernalis ergastuli puniendorum cuneos constituunt. De quibus omnibus curiosiùs non est investigandum: sed potiùs ne experiamur, præcauendum: dum hoc tantũ constet, quod omnium externorum & internorum miseriam miserrimus ille & infœlicissimus status, tã tormentorum magnitudine, quam æternæ mortis mortem fugientis indefessa perpetuitate, exuperet.

Capvt XXIV.

Quomodo intelligendum sit, Eadem mensura qua mensi fueritis &c. *si temporaliter peccantibus æterna pœna irrogantur.*

Solet autem quæri, qua justitia temporaliter peccantibus æterna pœna debeatur: cum Dominus dicat. *Mat. 7.* *Luc. 6.* *Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Vnde nõnulli inani pietate docti, peccatores æternaliter puniri negabant, atque ad argumentum sui erroris illud Psalmographi inducebant. *Psal. 76.* *Numquid obliuiscetur misereri Deus, aut cõtinebit in ira sua misericordias suas?* Et illud *Psam. 30.* *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, quã abscõdisti timẽtib' te. Perfecisti eis qui sperant in te.* Hoc enim sic intelligendũ putabant, quod Deus vbertatem dulcedinis, & copiosæ misericordiæ, peccatoribus minas intentando, in hac vita abscondat, ad augendum timorem, & per timorem correctionem: sed in futuro veniam sperantibus reuelando perficiat. Alij omne hominum, sed & dæmonum genus à pœnis liberandũ post mille annos hæreticè dicebant: illod Isaiæ non *Isai. 24.* rectè intelligentes, [Retrudẽtur in carcerem, & post multos dies visitabuntur.] Nos vero catholicæ veritatis normam sequentes, secundũ ipsius Domini testimonium, dicentis. *Mat. 25.* *Ibunt hi in supplicium æternum,* reproborum pœnas æternas credimus. Si enim ad terrorẽ tãtum malorũ pœnas æternas dixit, adulatoriè quoque tantum bonorum gloriam æternam prædixisse putandus erit: quod nequaquam stare posse, nemo qui ipsum veritatem & vitam esse cognoscit, dubitare permittitur. Nec auctoritates, quæ positæ sunt, ab hoc sensu discrepant: cùm miserator & misericors Dominus, quamdiu tempus est miserendi, patienter & longanimiter expectando, largam peccatoribus pœnitendi materiã tribuat, in ipsaque ira sua, hoc est in judicio, miserationes suas non contineat, minùs fortasse quam meruerant puniendo, vel interdum refrigerij solatiũ in pœnis eis indulgendo. Hoc enim videtur velle illa Isaiæ auctoritas, quæ eos post retrusionẽ in carcerem visitandos dicit: vt videlicet visitationem vocet quantulamcumque consolationem. Illa verò, quã rursum inducũt, *Psalm. 30.* *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine,* longe alium sensum requirit. Abscondit enim Deus multitudinẽ dulcedinis suæ timentibus se: quia timor qui non est in caritate, seruiliter Deum quærens, ad degustandam dulcedinem eius, quã in caritate radicati, spe gaudentes, in tribulatione patientes, ex meritorum conscientia inueniunt, non peruenit. Spes siquidem, quæ sine præcedenti merito,

vel ſaltem ſine ea charitate, quæ operit multitudinem peccatorum, procedit, non ſpes, ſed præſumptio vocanda eſt. Vel certè & caſtè timentibus, in hac vita dulcedinem ſuam Deus abſcondit, quam eiſdem in futuro ſperantibus, facie ad faciem ſeipſum videndum demonſtrando, perficit; vt ſint idem timentes, qui ſperantes. Quid eſt

Luc. 6. ergo quod dicit, *Eadem menſura qua menſi fueritis* &c. ſi temporaliter peccantiũ æternæ ſunt pœnæ malorum? Qui ſcrupulos faciliùs enodatur, ſi Deum non ſolum operum, ſed & cordiũ eſſe ſcrutatorem ſtatuamur. Remetietur itaque eadem menſura, qua mẽſi fuerint homines, dum eis facultate peccandi, non voluntate ſubtracta, in æterna malefaciendi voluntate morientibus, æterna ſupplicia irrogat.

CAPVT XXV.

Si in pœnis poſiti, de tranſactis malis vere pœniteãt, vel peccandi adhuc voluntatem habeant?

SEd & hoc inquirendũ videtur. Si tantis cruciatibus addicti, vel de tranſactis malis verè pœniteant, vel rurſum peccandi, ſi pœnis carerent, voluntatem habeant? Legitur enim in libro

Sap. 5. Sapientiæ. *Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperata ſalutis, dicentes intra ſe, pœnitentiam agentes.* Et in euangelica parabola, diues ille de ſalute fratrum ſolicitari inducitur, cum ait. *Rogo ergo te, pater, vt*

Luc. 16. *mittas eum in domum patris mei, habeo enim adhuc quinque fratres vt teſtetur illis,* &c. Si enim eos, ne in locum tormentorum veniant, affectuoſa ſolicitudine præmonere cupit, quanto magis ſemetipſum hoc velle præcauiſſe putãdus erit. Sed

Pœnitentia variè accipitur. notandum eſt, diuerſis modis accipi pœnitentiã. Accipitur interdum eo modo, quo & deſcribitur. Pœnitentia eſt commiſſa deflere, & deflenda non committere. Qualiter Paulus quoſdam pœnituiſſe gloriatur, quibus ait. *Gaudeo vos contri-*

2. Cor. 7. *ſtatos eſſe, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam.* Et de qua Dominus in

Mat. 3. euangelio. *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.* Talis ſiquidem pœnitentia vera, & fructuoſa eſt, per quam non ſolum remiſſionem conſequimur peccatorum, ſed & meremur ad regnum peruenire cælorum. Dicitur etiam pœnitentia quaſi pœnitudo, qualis eſt latronum, & omnium ſceleratorum in criminibus ſuis comprehenſorum, ac ſuppliciis addictorum. Pœnitet eos enim nõ ſcelus perpetraſſe, ſed pro ſcelere tormento deputatos eſſe, nec vellent odio mali carere vitio, ſed ſi fieri poſſet, poſt commiſſum crimen debito carere ſupplicio. Tali pœnitentia apud inferos agi malos credibile eſt: cũ tam ex inſtantia horroris pœnæ propriæ, quàm ex æmulatione ſalutis & proſperitatis alienę amplius conturbentur, & crucientur. Sic quippe

Sap. 5. Sapiens ille dicit. *Videntes,* ſcilicet iuſtos in magna tranquillitatis conſtantia ſtantes, *turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperata ſalutis.* Et tunc demum duobus his, videlicet propriæ damnationis, & alienæ ſaluationis conſideratione; *dicunt intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Hi ſunt*

Ibidem *quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſignum improperij.* Ex hinc liquet, ſapientem illum non de vera & fructuoſa pœnitentia, ſed de falſa & extorta pœnitudine, vel potius de dolore & indignatione locutum fuiſſe. Videamus etiam, ſi prætaxatus ille diues vera pœnitentia ductus fuerit. *Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, vt teſtetur* *Luc. 16.* *illis* &c. Non enim ait, vt teſtetur eis vitare malum, ſed moneat præcauere tormentum: nec ait vt moneat eos, vt bona ſiqua faciunt, virtutis agant amore, ſed ſeruili pœnæ timore. Sed ſi quis hoc quaſi parabolicum ad literam dicat non eſſe intelligendum, non eſt in determinatione eius valde deſudandum. Pœnitet ergo malos eſſe in *An & quomodo mali peccaſſe pœniteat.* tormentis: ſed non ſic, vt ſi redire ad priſtinam vitam permitterentur, vellent carere peccatis. Si quis verò contentioſus adeo eſt, vt putet eos verè ibi pœnitere, ſed effectu pœnitentiæ carere, iuxta illud Apoſtoli, *Ecce nunc tempus acceptabile:* *2. Cor. 6.* quaſi non tunc acceptabile, non eſt cum eo litigandum. Quamvis non deſint qui dicant, ſicut boni cũ Deo in æterna gloria perfectè vnus ſpiritus effecti non poſſunt, nec volunt velle, niſi bonũ: ſic & reprobos in ſupplicio capiti ſuo diabolo velut plenè incorporatos, ita obſtinationi eius configurari, vt deinceps nec velint, nec poſſint velle niſi malum. Iuxta quorum ſenſum non ſolùm de tranſacta vita verè non pœnitent, ſed & ſi liceret, in peccatis adhuc manere vellent.

CAPVT XXVI.

Si poſt iudicium extra infernum inferiorem ad leniorem pœnas locus remaneat. Et quid de paruulis, qui ſola originali tenentur.

HIs dictis, indagandum puto, ſi tranſacto iudicio, extra infernum inferiorem ad leuiores pœnas locus remaneat. Eſſe quippe apud inferos locum purgatorium, in quo ſaluãdi vel tenebris tantùm afficiãtur, vel expiationis igne decoquantur, quidam aſſerunt, iuxta illud Patriarchæ *Lugens deſcendam ad inferos.* Et illud Apoſto- *Geneſ. 37.* li. *Ipſe autem ſaluus erit: ſic tamen quaſi per ignem.* *1. Cor. 3.* At ſi terminatis in iudicio cauſis ſingulorum, pro qualitate meritorũ æternis pœnis deputatis nullus vltrà purgabitur: quomodo locus ille ſuperior purgatorius reſiduus erit? Si verò non remanebit: vt de aliis taceã, quid de paruulis, qui ſolo originali delicto tenentur, fiet? Numquid in puteum inferni inferioris & ipſi tendẽtur? Denique nonnulli tenebris tantùm eos, ſicut antiquos patres, eo quod in nullo rei inueniantur, niſi quòd ad gratiam baptiſmi, & ad agnitionẽ veræ lucis non peruenerunt, teneri affirmant: ad ipſas tantùm tenebras interpretãtes, quòd mitiſſima pœna Auguſtin' eos plectendos eſſe teſtatur. *Vbi paruuli poſt iudicium, & an puniantur.* Alij præfata verba Auguſtini doctiùs accipientes: vera eos pœna, ſed mitiſſima, puniendos dicunt. Quòd ſi locus ille ſuperior, non vt priùs ad purgationem, ſed ad eorum, vel minùs malorum punitionem, perpetuam tamen, reſeruabitur: non huic æſtimationi oppoſitum, quod poſt iudiciũ purgatorios locos non remaneat; cùm non mutato loco, ſed officio, qui priùs erat purgationis, tunc fiat punitionis. Quamvis etſi loco illo penitus abolito in generalem pœnarum locum deputentur, non eſt incredibile: cùm poſſit omnipotens manus Dei eos in illo horribili incendio vel *Daniel. 3.* intactos ſeruare, vel minùs affligere; qui quondã tres in camino ignis pueros illæſos conſeruauit. Nam & vno eodemq; ſolis calore non omnes æqualiter vri, vel affici videmus. Cuius tamen rei aſſertionem, quia nondum certa auctoritate inuenimus, Dei iudicio relinquamus.

CAPVT XXVII.

Quomodo ignis ibi ardeat, & non luceat.

Videndū quoq; est de igne illo æterno, quo modo luce careat: cùm veri ignis sit natura nō solùm vrere, sed & lucere. Nam si lucet, quo modo sunt ibi tenebræ exteriores; tenebræ palpabiles? Qua in re considerandum est, quòd naturæ creator Deus, quasdā ipsi causas & vires indidit: quas si certis rationibus, sicut Deos, quandoq; subtrahit, mirari non oportet: quia & ignis Daniel 3. ille in fornace Chaldæorum habuit virtutē, suam ad consumenda puerorum vincula, sed non habuit ad delenda ipsorum corpora. Et olim in rubo, quē ardere voluit, & non consumi. Ardebat, & non comburebatur: quia naturam suam ignis habebat ad lucem, non ad consummationem. Sic è contrario inferoalis ignis virtute sua in luce carebit, & plenariè eā habebit in exustione. Erit itaq; tormentum ignis ibi sine consolatione lucis adurens, non illuminans; afficiens, nō reficiens: vt omne genus miseriæ plusquam, nõ dicam, edici, sed nec excogitari possit, habeat: omniq; delectamento, quo misertimi valeant subleuari, careat.

CAPVT XXVIII.

De gloria & exaltatione ciuitatis Dei.

Tandem decurso laboriosa disputatione fine malorum, quasi graui pelago enatato, ad suavem & iucundum ciuitatis Christi finem, ipsius freti gratia, veniamus. Igitur ciuitate mundi Babylone miserabiliter præcipitata, qualiter ciuitas Christi ierusalem sancta glorificetur, audiamus. Apoc. 20. Ioannes cùm de illa dixisset in Apocalypsi, quòd cum seductore suo diabolo, & pseudopropheta suo Antichristo, missa esset in caminum ignis & sulphuris, vbi cruciabūtur die ac nocte in secula Apoc. 14. seculorum; post pauca subiungit. *Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem nouam descendentem de caelo à Deo: paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam de throno dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis.* Putabant Iudæi, in aduentu Messiæ sui Ierusalem terrestrē magna cum gloria restaurari sibique cum maxima rerum abundantia se eum illo regnaturos; omnis mundialis gloriæ deliciis affluere: ædificium illud Ezechielis in monte, necnon prophetiam Isaiæ, *Surge illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est: Tunc videbis, & affiues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum: quando conuersa fuerit ad te mult. maris, fort. gent. venerit tibi. Inundat. camel. operiet te,* &c. ad literā intelligentes. Quorum errorem quidam sub Christiano nomine secuti, regnum Christi in terra futurū putauerunt ibiq; in Ierusalem terrestri, Sanctis cum ipso deliciose regnantibus, post mille annos soluendum Satanam, ac tunc demum præcipitandum, Sanctosq; in regnum cæleste assumēdos fore. A qua æstimatione filij Zebedæi nondum virtute ex alto induti non longè fuerunt, cùm mediante matre peterent, vt vnus ad dexteram, & alter ad sinistram in regno Christi sederent. Ioannes ergo, vt omnes has opiniones & errores destrueret, primò damnationem reprobæ ciuitatis, eiusq; vltimum incendium enarrare studuit: ac postmodū cælo & terra innouatis, de cælestis, non de terrestris gloria Ierusalem loquens subiungit. *Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem nouam descend. de caelo.* Quomodo enim sanctam vocaret, quā Prophetas occidentem, & eos qui ad se missi fuerant lapidantem, Babylonē priùs nominauit? Quomodo nouam, quæ in vetustate legis adhuc manet, diceret? Quomodo postremò eam, quæ semper in terra terrena fuit, de cælo descendentem asse-reret? Vnde beat Apostolus eā, quæ in terris est, Agar comparans, seruire cum filiis suis ait: illam tamen, quæ sursum est, matrem nostram, & liberam attestatur. Sed & Psalmista, cùm iocundari se de hoc, quòd in domum Domini, & atria Ierusalē ituros esset, attestatur, *Ierusalem,* inquit, *quæ ædificatur vt ciuitas.* Non enim ciuitatem ædificari, sed vt ciuitatem eam ædificari dicens, nō more nostro, nec nostris lapidibus, sed diuina virtute, viuisq; ex lapidibus ipsam ædificandam declarauit. Quòd & si quis incredulus est, audiat quod sequitur. *Cuius participatio eius in idipsum.* Quomodo enim ciuitatis, non permansuræ participatio eius in idipsum? Erit ergo illius ciuitatis, quæ mater nostra est, & sursum est, participatio eius, qui dixit. *Ego sum, qui sum: Et, qui est, misit me ad vos.* Eius dico in idipsū, id est in diuinitate sua æternaliter & incommutabiliter semper vno eodemq; modo permanentis. Cuius qui tunc cùm videbis eum sicuti est, æternitatis & identitatis verè perfectæq; particeps eris, bene dicitur. *Cuius part. eius in idips.* Itaq; sceleso illorū errore, verba Apostoli prosequamur. *Vidi, ait, ciuit. sanctā Ierus. nouam descen. de celo.* Res mystica, & profunda, profusque ingenium nostrum excedens. Quid est enim, quòd ciuitatē illam sanctam, id est ad incōmutabilitatem firmatam, nouam tamquā ab omni corruptione & mortalitate liberatam & innouatam descendisse de cęlo dicit? An merces, quæ in cælis futura promittitur, in terra erit? Si enim, iuxta Augustinum, nec in his cælis visibilibus merces Sanctorum reposita est: quanto magis nec in his inferioribus locanda erit. Quid ergo sibi vult, Vidi ciuit. sanctam Ierus. nouā desc. de cælo? Ego quidē quid senserit, etsi debita veneratione tamquam sacrum secretum amplector, ad plenum tamen me non intelligere profiteor: nisi fortè cælum ipsam supereacellentem diuinitatis naturam, de qua Psalmista, *A summo caelo egressio eius,* intellexerit: vt sic dictō videatur, quòd gloria illius ciuitatis in solius Dei prædestinatione ab æterno collocata, ipsiq; soli nota, tunc demum ad Sanctorum cognitionem plenariā, quādo Deus omnia in omnib⁹ erit, & videbitur sicuti est, descendat. Quòd enim in hac vita plenè, etiā ab electis, illa supernæstimabilis beatitudo comprehendi non valeat, illo prophetico & apostolico probatur testimonio. *Oculus non vidit, auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Descendere ergo dicitur de cælo, cùm ab arcano diuini consilij ad electorum notitiam, non solùm per scientiam, sed & per experientiam, incomparabilis illa corona peruenerit. *A Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo.* Quē ornatum in spiritu Propheta præuidēs, *Gaudens,* inquit, *gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo.* Causamq; gaudij depromens, *Quia induit me,* ait, *vestimento salutis, & indumento iustitia circumdedit me: quasi sponsum decoratum corona. & quasi sponsam ornatam monilibus suis.* Erit ergo ornatus eius corona, & monilia. Corona scilicet immarcessibilis perpetuæ immortalitatis & incorruptionis adornans gloria: monilia ineffabili cordis puritate, qua & De⁹ videtur, decoraoseam mondicia. Deinque quia à factore suo non solùm vt factura æternaliter

Galat. 4.
Psalm. 121.
Ibidem
Exod. 3.
Apoc. 21.
Merces sanctorum non in caelis visibilibus reposita.
Psal. 18.
Isai 64. 1. Cor. 2.
Apoc. 21.
Isai. 61.
Iudaei carnaliter intelligunt promissiones spirituales.
Isai. 60.
Mat. 20.
Mat. 23.

præscita in cæleste habitaculum potentialiter introducitur; sed & vt sponsa decorata in ejus regni thalamo amabiliter collocatur: tamen de cælo descendens, à Deo parata, & sicut sponsa ornata narratur. Mira enim & ineffabili benignitatis affluentia factura fit sponsa, cùm eam, quam mirabiliter ex nihilo creauit, ad famulatum mirabiliùs reformatam, ad cælestis thalami jucundum assumet amplexum. *Et audiui vocem*
Apocal. 21. *magnam dicentem.* Vox ista vox suauis, vox lætitię de alto sonans, de sublimi diuinitatis consessu dulciter increpitans quid dicat, audiamus. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cũ eis.*
Num. 24. Quod est istud tabernaculum Dei? An forsitan inter illa reputabitur, de quibus dicitur, *Quam pulchra tabernacula tua Iacob, tentoria tua Israël?* An
Psal. 83. potius inter illa, quæ Psalmista concupiscens, alto suspirio proclamat: *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini?* Sunt enim tabernacula luctantium in præsẽtis vitæ militia, agone, & exercitio grauia: sed intuitu coronæ spectaculo pulchra: bona semper, sed nõ semper jucunda. Sunt & tabernacula Dei tabernacula regnantium in cælestis patriæ curia, omni calcato malo plena tranquillitate suauia, de percepta corona plenè gaudentia: non solum bona semper, sed sine tristium incitatione, siue laborum fatigatione semper læta & jucunda. Bene ergo illa pulchra, ista dilecta vocantur. Quid enim pulchri*, quàm spe coronæ cum vitiis & concupiscentiis luctam inire? quid amabilius, quàm victoria peracta de percepta corona gaudere? Sũt itaque tabernacula Iacob pulchra, tabernacula Dei dilecta: quia de labore certandi peruenitur ad fructum præmij percipiendi. Quia verò in cælesti curia diuersa sanctorum Angelorum contubernia caritatis nexu vnam faciunt rempublicã; bene quæ Psalmista dixerat tabernacula, hic tabernaculum vocatur: quibus dũ sanctorũ agmina coniuncta vná condunt vnius vrbis commanentiã, bene cum hominibus tabernaculum Dei ad æternam mansionem iunctum narratur. Sed inæstimabili dulcedine omnia prædicta exuperat, quod subditur. *Et habitabit cum eis.* Si enim species tabernaculorum delectat, quanto magis inhabitatoris eorum, qui fecit illa, visio & mansio delectabilis erit? Habitabit ergo Deus in eis, pleno eos & vero gaudio replens; ne vnquam vacillare valeant, plenam eis suæ visionis notitiam largiens; atque
1. Cor. 9. omnibus omnia factus, perfectam eis beatitudinem tribuens. Vnde pulchrà subjungitur. *Et ipsi*
Apoc. 21. *populus ejus erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum*
Sapi. 9. *Deus.* In hac enim vita terrana habitatio sensum multa cogitantem deprimit. Quoties curis & sollicitudinibus succumbimus; quasi toties Deum, quem in omnibus finalis & transitoriis præponere debueramus, Deum nostrũ esse obliuiscimur. In illa verò ciuitate, vbi sic diuina contemplatio omnes in idipsum conglutinans beatificat, vt interno & æterno gaudio perfectè suffusis foras euagari non oporteat, ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Vbi profectò quia sic æternæ iucunditatis & lætitiæ vino debrientur, vt omnis transactæ vitæ miseria vltra non afficiantur. Quod subsequenter declarat, cum subjungitur. *Et absterget Deus omnem lacrymarum ab oculis eorum, & jam non erit neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra: quæ primà abierunt.* Porrò quod alibi ciuitas ipsa ex auro mundo, fundamẽto omni lapide pręcioso constare dicitur, duodecim portæ ejus ex singulis margaritis, plateæ ex auro mundo tamquam vitro perlucido ornatæ feruntur; quãtam cælestis illius patriæ iucundissimam mansionem depromunt? Si enim ad literam intellecta pulchra sunt & decora: quanto magis spiritualiter intellecta longè incomparabiliùs iucunda & delectabilia inueniuntur? Si pretiosum est,* quanto pretiosius est, quod significatur per aurum? ** Deest vox* aurum
Luci enim comparata prior inuenitur sapientia. Diximus, vt potuimus, qualiter sublato impio, ne videat gloriam Dei, Christi ciuitas sancta Ierusalem glorificatur: pluribus quæ de tãta jucunditate dici possunt suppressis, dum ad ea quæ restant dicenda festinamus.

Capvt XXIX.

Qualia post resurrectionem sancti corpora habeãt.

QVæri potest, qualia sancti post resurrectionem in illa ciuitate corpora habeant. Ait
enim Apostolus. *Seminatur corpus animale, resurget spirituale* Et rursum. *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Vnde nonnulli in spiritualem substantiam corpora sanctorum post resurrectionem transmutari putauerunt. Alij tametsi corpora, non spiritus ea futura dicerẽt, tamen in tantam subtilitatem, ut nec palpari, nec excogitari posset, ipsa redigenda credebant. Quia verò juxta Domini exemplum post resurrectionẽ *1. Cor. 15.*
suam dicentis, *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere*, vera *Luc. 24.*
corpora in vera carnis substãtia resurrectura credimus; qualiter prædicta verba Apostoli accipienda sint, videamus. *Seminatur*, inquit, *corpus animale, resurget spirituale.* Sed intueamur ex subsequentibus, quid per spirituale intellexerit Cum *1. Cor. 15.*
enim dixisset, *Seminatur corpus animale, resurget spirituale*, subsequenter adjunxit. [Si est corpus animale, est & spirituale; sicut scriptum est, primus homo Adam in animam viuentem: nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Sed non priùs quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes.] Numquid his verbis secundũ hominem Christum Iesum, quem spiritualẽ vocauit & cælestem, veram carnem habere negauit? *Quomodo corpora Sãctorum cælestia.*
Spiritualem ergo, seu cælestem dicens, non carne carere voluit: sed ad differentiam primi, qui voluntatem carnis secutus, mandati Dei præuaricator extitit, carnis operibus alienum vita & doctrina esse declarauit. Vnde & dicit. *Primus homo terrenus*, &c. Ac si diceret. Primus homo terrenis operibus nos perdidit, sed secundus cęlesti vita nos reparauit. Ideoque subjunxit. *Igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis.* Ac deinde. *Hoc autem dico fratres, quia caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*, idest possidere non possunt. Corpus itaque *Ibidem*
quod seminatur animale, resurget spirituale; cùm substãtiæ vitium subtrahitur, veritas naturæ relinquitur. Hoc est enim quod subdit [Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione.] Ad hanc quippe vitam mortalem per concupiscentiam nascentes, animales seminamur: ad illam verò vitam immortalem per gratiam renascentes, spirituales resurgimus. Huic assertioni & hoc suffragatur, quia cùm dixisset, quod caro

& sanguis regnum Dei non possidebunt,] ne de substantia carnis dictum putaretur, subiunxit. *Neque corruptio incorruptelam possidebit.* Habebūt ergo in illa ciuitate sancti de vera carnis substantia vera corpora, sed ab omni corruptione aliena, puritatis dignitate, & agilitatis subtilitate spiritibus non inferiora; ac ita concorditer spiritibus suis connexa; vt nusquam esse velint, vbi esse non possint: nec vsquam sint, vbi esse non velint. Nulla enim poterit esse discrepantia, quos diuinus spiritus intus alens, veræ pacis perfecta connectit concordia. Quapropter vbi sint, quæri non oportet, cùm iuxta Dominicum exemplum, qui post resurrectionem ianuis clausis intrauit, tantæ sint agilitatis, vt siue in cælo, siue in terra iam innouata esse voluerint, in potestate habeant; vbi nec voluntas facultati, nec facultas repugnat voluntati.

1. Cor. 15. — *Ioann. 20.*

Capvt XXX.

Qualiter præteritorum memoriam habeant.

NVnc inquirendum est; si in illa beata patria præteritæ vitæ memoriam, seu sciētiam habeant. Ait enim Prophetarū eximius Isaias. *Non erunt memores priorum, nec ascendent in corda illorum.* Sed quid est, quod alibi dicit, *Egredientur, & videbūt cadavera mortuorum, qui prævaricati sunt in me?* Numquid credendi sunt illas beatas sedes relinquere, ac ad videndum malorum tormenta localiter exire? Absit. Si ergo à fruitione æterni boni non recedentes, egredientur per scientiam, quomodo non erunt memores priorum? An scient pœnas alienas: suasque transactas miserias, vnde liberatori suo gratias habere deberent, obliuioni tradent? Qua in re sciendum est, duas esse scientias, duasque obliviones. Scit enim aliter æger infirmitatem per experientiam, aliter medicus per artis notitiam. Sic etiam aliter obliuiscimur eorum, quæ experimento cognouimus; aliter illorum, quæ artis tantùm industria inexperti comprehendimus. Sicut ergo sancti habebunt omnium, quæ delectare possunt, plenam memoriam: sic nihil quod officere possit, eorum tanget conscientiā: vt plenè habeant, vnde Redemptori suo gratias agant: & nihil recolant, vnde læso corde de priorum recordatione doleant: sed omnimodis deliciis affluentes, pacequn Dei, quæ exuperat omnē sensum, perfecte gaudentes, sicut foris nulla pulsantur tentatione, ita intus nulla recordationis tristium afficiuntur passione. Scient itaque ad maiorem beatitudinis suæ cumulum, Redemptoris sui largum recolendo beneficium; non sicut experti tam suos actus, quàm malorum apud inferos cruciatus: vt non solùm de sua felicitate gaudeant, sed & Deo suo eos de vna massa factos, ab illorum perditione misericorditer separanti gratias agere habeant. Scient, inquam, vt dictum est, per omnia scientē, & sua & aliena; non per experientiæ miseriam, sed per internæ & æternæ sapientiæ superefluentem gloriam,

Isaie 52. — *Isaia 66.* — *Duplex scientia, & duplex obliuio* — *Philip. 4.*

Capvt XXXI.

De diuersis in cælesti curia mansionibus.

HIs decursis, qualiter illa cælestis curia ordinata sit, inquiramus. Numquid enim omnes æterna illa beatitudine pari modo pariter omnes fruuntur, iuxta illud parabolicū, vbi omnes in vinea Domini non æqualiter desudantes, æqualem operis mercedem, tamquā singulos denarios recepisse feruntur? Sed quomodo intelligemus testimoniū ipsius Domini dicentis, *In domo Patris mei mansiones multæ sunt?* Et illud Apostoli, *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia stellarū: & stella à stella differt in claritate, sic erit & resurrectio mortuorum?* Verum est igitur, quòd singuli singulos denarios accipiunt; & verum est, quod diuersas mansiones inhabitantes, alius alio clarior existat: quia omnes quidem in vnam beatitudinem recipientur; sed pro qualitate meritorum diuersas ibi mansiones sortientur. Nam & Dominus non in domibus, sed in vna domo mansionum hanc varietatem esse dicens, vnam fore beatitudinem, sed in beatitudinis fruitione distantiss ostendit. Quod etiam in præsenti videmus; vbi in vna Ecclesia diuersis dignitatum ordinibus alium alio clariorem, alium alio superiorem conspicimus. Quam ad instar illius curiæ distinctam Dominus Moysi loquens ostendit, cùm ait. *Vide, vt omnia facias iuxta exemplar, quod tibi monstratum est in monte.* Sunt itaque in domo illa diuersæ mansiones, quas alius alio clarior, alius alio sanctior habitet: quia tantò quisque viciniùs, & quasi proximiùs diuini luminis splendore irradiatur, quāto ardentiùs & vehementiùs in præsenti vita ad eius amorem per fidem operantem ex dilectione inflammatur. Et sicut pluribus ad vnum fontem confluentibus, simulque vndam eius gustantib9, qui plus sitit, plus haurit: ita ad Deum fontem vitæ festinantes, tantò largiùs ab vbertate domus eius torrente voluptatis suæ inebriantur, quantò cum ampliori sitis ardore vehementiùs & auidiùs præstolantur. Pro diuersitate igitur operū, & capacitate singulorum, varia & vna, beata tamen omnium erit gloria sanctorum.

Mat. 20. — *Ioann. 14.* — *1. Cor. 15.* — *Beatitudo eadem & inæqualis.* — *Exod. 25.* — *Psalm. 35.*

Capvt XXXII.

De tribus ternis Angelorum.

POrrò quia ciuitas illa duobus partibus cōpacta, ex Angelis constat & hominibus; quis & qualiter inter eos ordo sit, intueamur. Tres Angelorū Hierarchias, idest sacros principatus, præcipuus Theologorum ponit Dionysius: & vnamquamque in tres ordines subdiuidens; vt nouem Angelorum ordines compleat, tria terna constituit. In prima Hierarchia Seraphim, Cherubim, Thronos: in secunda Dominationes, Potestates, Virtutes: in tertia Principatus, Archangelos, & Angelos ponit. Primam autem Hierarchiam immediatè Trinitatem circumstare, ab eaque sola illuminari; secundam verò inter primam & vltimam mediam, tam à superiore illuminari, quàm inferiorē illuminare, asserit. Quorum sacratissimæ humanumque ingenium trāscendentis naturę causas rimari, supra nos est, nec præsens opus exposcit. Ait nempe suprà nominatos Theologos. [Quanti quidem sunt, & quales supercælestium essentiarum ornatus, & quomodo secundum eos Hierarchiæ perficiuntur, solam diligenter scire dico contemplatiuam eorum perfectionis principem.] Quibus verbis cùm solam diuinam sapientiam, à qua principiū habent vt sint, & ad quam contemplandam respiciunt, vt perfecti sint, scire dicat, sacram & supernatam ordinationem, temerarium de ipsorū natura videtur inuestigare: cùm & ipsos Angelos, quales facti, vel qualiter dispositi sint, fateatur non posse comprehendere, [Propterea, inquit, dico & eos adhuc ignorare proprias virtutes & illuminationes, & suam sacram & super-

Dion. lib. de Celesti Hierarc.

ornatam ordinationē.] Vnde & subiungit. [Impossibile est enim nos scire supercælestium animorum mysteria, & sanctissimas eorum perfectiones: nisi sibi diuinitas, quæcunque per eos nos tamquam propria bene scientes diuinitas mysteria docuit; & est dictum. Incassum ad comprehensionem supercælestium mysteriorum laboram*: cùm nec ipsos supercælestes spiritus, quorum reuelatione illa cognoscere deberemus, plenè illa posse comprehendere credamus. Quid est autem, quòd suprà eos nescire affirmans, hic nos per eos tamquam propria bene scientes erudire diuinitatem dicit: nisi quòd sciunt propria mysteria, quantum sufficit ad nostram eruditionem: sed non sciunt ad plenam & perfectam comprehensionem?] Quamvis igitur ea proprio motu nil de eorum natura comprehendere valeamus, hoc tamen quod diuina eloquia de illis sacris ordinibus, necnon & iste Theologus testantur, indubitanter credamus. Ait ergo [Omnis theologia cælestes essentias novem vocauit manifestatiuis cognominationib*.] Deinde ab egregio doctore Gentium, magistro suo Paulo, qui ad tertium cælum raptus arcana Dei audierat, quid edoctus sit, subsequenter annectit dicens. [Has scilicet novem cælestes essentias diuinus noster sanctus perfector in tres segregat ternas dispositiones] Quodquia nusquā in Paulo legitur, ab eo familiari colloquio tamquā diuin* philosophus didicisse innuitur. Nec repugnat, q arcana, quę audiuit, homini loqui licere Apostolus negat: cū nec homo, sed super hominē, velut huic vitæ funditus mortu* fuerit, vel qui docuit, vel qui didicit. Dicat ergo. [Has diuinus noster perfector in tres segregat ternas dispositiones. Et primā quidem esse dicit circa Deum existentem semper, & ante alias immediatè vniti traditam sanctissimos Thronos, & oculosos, & pennosos Ordines Hebreorum voce Cherubim & Seraphim nominatos.] Quia enim Seraphim incendentes, Cherubim plenitudo scientiæ interpretatur, Cherubim oculosos propter contemplationis cognitionē, Seraphim pennosus propter ardentissimi amoris dilectionem, symbolicè nominat. Thronos verò, in quibus Deus sua iudicia decernit; quos alibi compactas & altissimas sedes, hic sanctissimos Thronos anagogicè vocat: altissimas sedes, propter dignitatem; compactas, propter iudicij veritatem: sanctissimas, propter incommutabilitatis firmissimam æternitatem. Est ergo propriū Thronorum judicij discretio, Cherubim veritatis cognitio, Seraphim cognitionis perfecta dilectio. Et quia in his tribus omnis constat perfectio, rectè amantes, agnoscentes, iudicantes, velut intus præsidentes, & ab interna contemplatione ad exteriora officia numquam exeuntes, immediatè Deo vniri, & ante alias circa ipsum sēper attentè existere dicuntur. Vltimos verò tres ad exteriora mitti, vt Angelos & Archangelos, vel dimittendis inuisibili potestate dispensare, vt principatus testatur. Porrò medios, quæ à superioribus ad inferiores deferenda sunt, secundùm dignitatem & officium suum administrare dicit. In quibus Dominationes quasi solo imperio ad nuntianda formantes primò, Virtutes tamquam per acceptum ab eis imperiū Potestatibus edentes secundò, Potestates quasi conceptum mandatum in Principatibus, Archangelis, Angelis sibi ad operationem subiectis perficientes tertio loco ponit. Qui verò post Angelos & Archangelos Virtutes, & deinde Potestates, & sic Principatus constituūt. Virtutes eos, per quos signa & miracula fiunt: potestates eos, qui aduersas virtutes spirituum comprimunt, ne tantū nocere possint, quantum volūt. Principatus, qui etiam bonis spiritibus principātus accipiunt; pl* etimologiam nominum, quàm rationes officiorū secuti. Viu enim nostro plus est potestate agere, quàm virtute. Deinde maior est principatus, quàm potestas. Non enim omnis potestas principatus, sed omnes principatus sunt potestates. Quòd autem amplius sit in principato dominari quàm principati, nemo ambigit: & idcirco Dominationes quasi Principatibus dominantes in eminentiori loco posuerunt. Quid est autem, quòd cùm suprema illa Hierarchia immediatè circa Deum, & ita sēper attentè, vt numquam à jucundissima maiestatis ejus præsentia foris prodeat, assistere credatur; ad mundanda labia prophetæ Seraphim exisse narratur, cùm dicitur. *Volauit ad me vnus de Seraphim*, &c. Vbi profectò iuxta eundem Dionysium innuitur, quòd ex inferiori ordine missus, superioris ordinis vocabulum ex officio est sortitus. Prophetæ quippe labia purgare, ejusque mentem ad diuinitatis amorē accendere veniens, Seraphim, id est incendentis vocabulum accepit. Quamvis non desint, qui dicant non incongruè, ad alia consilia de altissimo ordine spiritus mitti: cùm & ipse vnigenitus de sinu Patris ad terras missus, magni consilij dictus sit Angelus. Quòd enim omnes mittātur, testari videtur Apostolus, vbi ait *Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi?* Vnde Michaëlem, Gabrielem, Raphaelem, quos præ ceteris spiritibus Ecclesia Dei veneratur, altissimorum illorum Ordinum principes esse putant: nec idcirco eos ab intima diuinitatis pręsētia recedere dicunt: cùm tantæ subtilitatis eos, & inæstimabilis puritatis esse velint; vt sic ad exteriora prodeant, vt tamen in cælis semper Deo assistant. Vnde est illud Gabrielis in Euāgelio. *Ego sum vnus de illis, qui semper assistimus ante Deum & huc missus sum annuntiare tibi.* Cùm enim huc accederet, ad terras missus fuerat: & tamen Deo se assistere dicebat. Porrò quòd quidam à superioribus erudiantur, alij verò ab ipso Deo immediatè illuminentur, prophetica auctoritate probatur. Quidam enim mysterium Incarnationis ignorātes, cùm Iesum in gloria cælos ascendere conspicerent, noui Regis aduentū admirantes, à superioribus inquirebant, dicentes. *Quis est iste Rex gloriæ?* Sed & superiores nō omnino ignorantes, sed immediatè ab ipso discere volentes, nec tamē ad interrogationem festinè prosilire audentes, primùm apud se deliberabāt. *Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* Cumq; ad doctrinam vltro ipse se offerret, dicens, *Ego sum, qui loquor justitiam*: tunc demum assumpta fiducia, ad ipsum quæstionem dirigunt. *Quare ergo rubrum est indumentū tuū, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari* In eo enim quod interrogant, ostendunt se illuminationem appetere: in eo verò quò inter se cōferendo deliberant, significant, quia diuinam in se processionem non audent prævenire. Vnde Theologus iste, Apud se, inquit, ipsas deliberant ante interrogare: ostendentes, quia discunt, & deificam scientiam appetunt: non autē præsilientes per diuinam processionem inditam illuminationem. Et notandum, quòd interrogatio Spirituum illorum ad Deum,

Dion.

Dionysij preceptor Paulus.

Quid Seraphim & Cherubim designent.

Isai. 6.

Isai. 9. apud 70.

Hebr. 1.

Luc. 1.

Psalm. 23.

Isai. 63.

Ibidem

non est aliud, quàm ipsa illuminationis perceptio, ipsaque eius responsio, vel locutio non est aliud quàm illuminationis datio. Quia igitur ipsi nó præueniunt illuminationem in perceptione, sed diuina eos gratia præuenit in datione, non ante interrogare dicuntur vt discant, sed ipse largitor & doctor offerre asseritur eis, quid doceat. Et hoc est quod dicit. Non præsilientes per diuinā processionem inditam illuminationem. Præsilirēt enim inditam illuminationem, si humano more per studium inquisitionis ad lumen peruenirent

*Videtur legendum cognitionis.

*cogitationis: sicq; processio esset non Dei ad ipsos, sed eorū ad Deum. Sed quia diuina processio, hoc est à Deo procedens datio, sponte veniens in ipsos, sic eos illuminat, vt nullum inquisitionis studium hanc illuminationem efficiat: bene dicitur, quòd inditam illuminationem per diuinam processionem nó præsiliunt. Hæc de Angelorum natura, non de nostro sensu, sed de diuinis eloquiis prolata sufficiant: in quibus nihil temere diffiniendo, sed secretum venerando, indubitanter credimus, quòd siue omnes mittantur, seu omnes omnia supercælestium sciant arcana, vel non: indeficienti tamen nihilo omnes simul in creatoris sui contemplatione jucūdantur. Vnde idem Dionysius ad superprincipale principium, & ad ipsum principium vniuersaliter eos cōuerti testatur. Qui etiā ad hoc vt supernæ Hierarchiæ spiritus sic Deo semper assistant, vt numquam ad externa officia foras prodeāt: & quòd inferiores spiritus quandoq; secrets Dei lateant, donec superiorum reuelatione addiscant, inclinat⁹ videtur. Quod tamen & si ita est, eorum beatitudinē non minuit, quia omnia scientem videntes, sic in eo omnia sciunt, vt quidquid expedit eos scire, scire velint: nec aliquid scire valint, quod scire eos non expedit.

Caput XXXIII.

Qualiter in eorum ordines sancti proportionaliter assumantur.

Quis de cælestium spirituū hierarchiis, eo quod in eorum ordine electi assumendi vnam rempublicam facere creduntur, incidenter disputauimus: superest, vt adhuc qualiter in ipsorum consortia proportionabiliter assumantur, inquiramus. Ait itidem de hoc sæpe nominatus optimus Theologus. *Ad quas*, idest super cælestes essentias, *secundum differentiam progressionum, & incrementa illuminationum, proportionaliter nobis ipsis ascendimus per gradus spiritualium profectuum in nobis, vel diuersorum donorum inter nos.* Et est dictum, quod sicut in præsenti per dona gratiarum & gradus dignitatum proportionaliter, hoc est differenti & ordinata participatione disponimur: sic in cælestis curię contobernia

Mat. 25. promoueamur. Iuxta ipsius enim Domini testi-

Ioann. 12. monium, Qui in modico fidelis est, supra multa constituetur: & qui bene ministrat, gradum bonum acquiret: & quia fideles dispensatores Ecclesiæ tantò ampliùs coronantur in cælis, quanto magis verbo & exemplo gregem Domini pascentes desudauerunt in terris. Vnde qui accepto ad vsuram talento plus fœnerauit, iuxta differentiam meritorum proportionaliter accipit stipendia retributionum, dum isti dicitur. *Tu esto su-*

Luc. 19. *per 5. ciuitates:* & illi, *Tu esto super decem* Ascendent ergo sancti per differentiam progressionū, idest quantum bene operando progrediuntur; & incrementa illuminationum, idest quantum bene docendo, subditos illuminando profecerunt; per gradus spiritualium profectuum; quod est de virtute in virtutem, non pedum sed mentium in diuersis dignitatibus progressus, vel differentiam donorum, quæ sunt diuersa dona charismatum, idest diuersos ordines beatorum spirituum. Quæ quoniam in ipsis, & inter ipsos sūt, iuxta illud Psalmistæ, *Beatus vir cuius est auxiliū abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum: in loco quem posuit*, bene Theologus Psalm. 83.
iste dicit, quod secundum differentiam progressionum, & incrementa illuminationum proportionaliter nobis ipsis ascendimus per gradus spiritualium profectuum in nobis, vel differentiam donorum inter nos, ad contubernia Angelorum. Qualiter autem in singulos ordines beatorū spirituum singuli quique electorum assumantur, vt non solū mentis & corporis puritate, sed graduum dignitate Angelis similes, & pares in beatitudine fiant, beatus Gregorius mellifluo ore disseruit, tantum, juxta illam auctoritatem, [Cōstituit terminos populorum juxta numerum Angelorum Dei.] in illa ciuitate numerum electorū futurorum ostendens, quantus ibi sanctorū remansit Angelorum.

Homines Angelis pares in gloria

Caput XXXIV.

Quomodo stare possit, quod tantus numerus electorum sit, quantus ibi remansit Angelorum. si juxta decimam dragmam. decima tantum pars Angelorū perdita. per homines restauranda putabitur.

Sed inquiri potest, cùm decima dragma tamquam Angelorum pars perdita, per homines restaurari debeat, quomodo tantus fiat numerus electorum, quantus mansit Angelorum? Qua in re profecto videndum est, quod 10. 100. & huiusmodi in diuina pagina non semper numerum, sed significatum numeri ponunt. Quis enim denarius in sacra scriptura perfectionem significare solet, decima dragma perisse dicitur, cum reprobæ illius partis globus à Deo exorbitans, à creationis suæ dignissima perfectione, ad propriæ voluntatis motum declinās, superbiendo corruit: vt dicant, non quod illa decima pars corruerit, sed quod illa pars corruerit decima, idest vt decima qualitatem suam seu substantiam verbi reddat verbo, vt non intransitiuè, sed substātiuè jungatur, cum *corruit*, quod est dicere, vt non numerum, seu literam, sed juxta significationem numeri mysticum sensum respiciat: vt non sit aliud dicere corruit decima, quam corruit perfecta, idest in eo quod perfecta, sicut solemus dicere, video te sapientem, verbum jungendo trāsitiuè, ad *te* substantiuè ad *sapientem*. Vel corruit decima, idest perfecta, idest à decima, vel à perfecta, vt sit ablatiuus decima seu perfecta, vel sensum habeat ablatiui. Sicut enim nominatiuus apud grammaticos frequenter substantiam sui, sic ablatiuus vel nominatiuus ex parte prędicati, semper qualitatem eiusdem nominis innuit. Vt cum dico. Martinus est homo, non prædico secundum Logicos hoc, sed ex hoc: sicut econuerso cum dico, homo currit, non subjicio ex hoc, sed hoc. Nam si hac parabola, ad hoc vt decimā partem Angelorum, quæ per homines restaurari debet, cecidisse credere compellimur, nihilominus etiam centesimam tantùm partē ex parabola, & ouiū corruisse cogemur cōfiteri 100 Prædict⁹ ergo denarius, vel centenarius, quia vt dictū est, non ad numerum, sed ad significatū numeri nos mittit, nec ad hoc cogit, vt decimam partem seu

centesimam

centesimam corruisse credamus, nec ad hoc impellit, vt tantumdem restaurandorum, quantum lapsorum numerum fore confiteamur: sed hoc tantùm ostendit, quod illorum miseria istorum fœlicitate, illorum imperfectio istorum perfectione suppleatur. Neque propter hoc quod decima dragma perdita dicitur, 10. ibi ordines, quorum vnus corruerit, quandoque fuerũt, sed de singulis 9. illis ordinibus cadentes, vnum inordinati ordinis globum fecerunt. Quamuis si dicat quis Gregorium hoc nõ sub assertione posuisse, non sit multum in eius determinatione laborandum, dum hoc tamen credatur, quod verè in singulorum Angelorum ordines, siue in numero pares, vel impares sint, beatitudine pares electi assumantur. Non enim Gregorius ait, ad quot tot ascensuros scimus, sed credimus. Hæc illa quam posui auctoritas, *Constituit terminos populorum, juxta numerum Angelorum*, huic sẽtentiæ accõmodata cernitur, cum ibi subsequẽter dicatur. *Pars autem Domini populus eius.* Quod sic teste Dionysio dictum videtur. Ceteræ nationes religionem Angelorum sectantes, diuersam militiam cœli coluerunt: solus Israeliticus populus vnius Dei cultum seruans, ipsi tamquam sua pars, & funiculus hæreditatis in possessionẽ peculiariter cessit. Vnde est illud Psalmistæ *Notus in Iudea Deus, in Israel magnum nomen eius.* Si verò juxta aliam translationem, juxta numerum filiorum Dei legatur, longe iterum alium sensum requirere monuitur; nisi eosdẽ filios Dei, quos & Angelos diximus, juxta illud Genesis, vbi alius translator filios Dei, alius Angelus ad filias hominum accessisse commemorat. Quod si juxta nostrum vsum, juxta numerum filiorum Israel dicatur, peregrinum penitus ab hoc intellectu erit. Igitur de re secretissima prorsus à nostris oculis remota, judicium prudentioribus relinquentes, ad ea quæ restant transeamus: hoc tamẽ credentes, quod in libro sapientissimæ præscientiæ Dei, quam nullum fugit profundũ, nullum fallit secretum, certus est numerus electorũ, & verax corona pro meritis singulorum.

An Grego. assert nè loquatur.

Dæutero. 32

Psal. 75.

Genes. 6.

CAPVT XXXV.

De beatitudine Sanctorum.

NVnc videndum est, quæ illius patriæ sit beatitudo. Non enim credendũ, animas exutas corpore, vel post resumpta spiritualia corpora, Angelicis spiritibus puritate ac dignitate non inferiores, rebus exterioribus sicus in hac vita delectari. Proinde sicubi sacra scriptura floridis & virentibus campis, amœnis locis, garritu auium, odoriferis rebus, vtpote cynamomo & balsamo, sensus eorum refici & affici dicit, spiritaliter hoc potius quam carnaliter accipiendum videtur. Quamuis & propter simplices, qui lacte, non solido cibo alendi sunt, quorum sensus nõdum exercitati, spiritalem iocunditatem comprehendere nequeunt, hæc frequenter à quibusdam doctoribus ponantur, vt sic per visibilia ad inuisibilia cognoscenda & inquirenda mittantur. Est igitur beatitudo sanctorum, visio conditoris sui, juxta illud Dominicum. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum*, intelligendum cum Spiritu, qui est amborum. Hæc est, inquit, vita æterna. Quid enim aliud est vita æterna, quam beatitudo ipsa? Si enim esset vita temporanea, beata non esset, quæ de termino sollicita foret. Rursus quantumcumque diuturna, nisi omni miseriæ defectu carens, omnimodæ felicitatis affluerct abundantia, beata dici nõ posset, quæ aliquo neuo infecta esset. Est itaque illa vita æterna, & beata & æterna. Vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Vide, quod fruitionem beatitudinis, cognitionem dixit esse diuinitatis. Vnde frustra quidam ad comprehensionem diuinæ substantiæ in hac vita laborant, quæ à sanctis per speculum & in ænigmate vix in præsenti visa, sicuti est videnda, pleniterque cognoscenda, in futura eis tantum vita promittitur. Delectantur igitur sancti in plenè jocunda, & æterna beata visione Dei, juxta illud Psalmistæ *Benedictionem dabit qui legem dedit, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.* Quid maius, quid jocundius, quid gloriosius? quanto desiderio in tenebris positi desideramus hunc solem? quanto studio optamus hanc lucẽ? Quod si hæc lux desiderata cum gaudio suscipitur, suscepta cum admiratione inspicitur, visusque frequenter reuerberatur, rursus ad videndum inscitatur, nec vsu vilescit, nec frequentia fastidiũ gignit: quam putas sua lucis videntibus iocunditatem afferat, admirationem tribuat, nec tamẽ fastidium inferat? Si reges, vel imperatores terrenos in gloria sua fluxa & transitoria cum admiratione, & quadam hilaritate videmus: quàm inæstimabili gaudio suffusos, inæstimabili jubilo mentis repletos æstimabimus, qui regem regum, creatorem vniuersorum in decore suo, & gloria incomparabili, & immarcescibili, cœlesti Angelorum & hominum stipatum militia, videbunt? Nec videbunt tantum, sed & visum amabunt, amatũ laudabunt. Vnde pulchre Psalmista. *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Est ergo beatitudo videre Deũ, in quem desiderant Angeli prospicere, tota illa intentione, sine tedio visum amare indesinenter, sine fastidio amatũ indefessè laudare, sine fatigatione, atque de his in ineffabili cordis jubilo, gaudio inæstimabili, sine tristitium intermixtione in sæcula sæculorum gaudere. Quod quia in hac vita plenè haberi non potest, illi cœlesti ciuitati dignè reseruatur. Vnde rursus Psalmista. *Sicut lætantium omnium habitatio est in te.* Per hoc enim quod non lætantium dicit, longè illud gaudium nostro in hac vita superexcellere ostendit. Cùm itaque plenè ac perfectè de visione Dei gaudio quod nemo tollere potest, gaudeant, quomodo rebus exterioribus delectari putabuntur: cum etiam in præsenti, vbi per speculũ, & in ænigmate gloria illa vix prægustatur, nonnumquã sancti contemplatione supernorum sic subleuantur, vt omnibus sensibus propriis officiis carentibus, interna tantũ dulcedine suauiter afficiantur? Quare credendum non est, quod etsi in cœlo nouo, & terra noua omnibus in melius mutatis, splendido decore cuncta clarescãt, tamen vt dictum est, sanctos visione, ac laude creatoris sui jocundantes, horum pulchritudine occupatus, ab illa lætitia reuocari. Nam quamuis juxta Prophetã, tanta ibi claritas sit lunæ, quanta nunc solis, Solisque septemplicitet quanta nunc est: tamen alibi habes, quod ciuitas illa non eget sole, neque luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius agnus est. Quod si claritate Dei illuminati, contemplationis, vel æque visionis eius luce ineffabiliter perfusi, supernis ad delectationis augmentum non egent lumina-

Psalm. 23.

Quanta beatorum latitia.

Psalm 83.

1. Petri. 1.

Psalm. 86.

Isai. 60.

Apocal. 21.

ribus, multo minus inferioribus his, quibus sensus corporis, vt supra dictum est, affici solent, ad delectamentum indigebunt. Quamuis non de-
Beati etiam externis delectis fruentur. sunt, qui dicant illam etiam ibi ad delectationem non deesse. Aiunt enim, quod omnimodis ibi delitiis affluant, & quamquã visione Dei plene delectari, exteriora non desiderant, illa tamen istã tamquã asseclę assequantur, sicut in sanctorũ libris nonnumquã secularis scientia, diuinã sapiẽtiam non affectata, tamquam pedissequa comitari cognoscitur. Erunt ergo hæc omnia ibi, (si erunt) famulantia ad ornatum: sed non erunt ibi ad necessitatis obsequium.

Capvt XXXVI.

Qualiter Deus videatur.

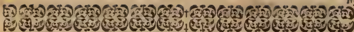
Restat indagare, Vtrum Deus corporeis oculis simul & spiritalibus videatur; vel spi-
Mat. 5. ritalibus tantum, juxta illud. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Quod nonnulli sic intelligunt, vt Deum tantum corde, tantum oculis illic in suæ naturæ simplicissima puritate videndum asserant. Quibus minimum accommodatus videtur Augustin⁹, vt in libro de Ciuitate Dei, dicit durum esse credere, quod illic oculos claudere non possimus; durius, vt clausis oculis Deus ibi non videatur. Sed videndum est, multa
Ne omnia affirmando scribit Augustinus. in eodem opere prædictum patrem non sub assertione posuisse, sicut ipse testatur dicens. *Nam nec ego volo temere credi cuncta quæ posui, quia nec à meipso ita creduntur, tamquam nulla de illis sit in mea cogitatione dubitatio.* Vnde cum de hac ipsa à ceteris redargueretur sententia, tamquam contra auctoritatem, *Quem visurus sum ipse, &*
Iob 19. *non alius, & oculi mei conspecturi sunt,* dixerit; respondit se in hoc non peccasse, quod Deum istis oculis videndum negauit, cùm aut ipsis non videatur; aut si videbitur, oculi non sunt ipsi qui nunc sunt, quia longè in digniorem statum alterati. Quare non desunt, qui Deum vtroq; modo videndum affirmant. Dicunt enim plenã beatitudinem in visione Dei cõsistere, à qua si tũc fraudarentur corpora, nequaquã sancti in vtroq;, sed in spiritu tantũ summa beatitudine fruerẽtur. Nec multũ ab hoc statu ille distaret: cùm & nunc corporibus in terra putrescentibus, spiritus & animæ justorum in cœlo Deum videant.
Mat. 5. Nec repugnat quod dicitur, *Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt,* quem profecto nõ impuri, sed soli mundi cordis videre merebuntur. Verum ergo est ex parte subiecti, solum mundo corde Deum videre: sed non verum est ex parte prædicati, Deum videbunt mundi corde solùm. Verbi gratia. Verum est, pater est solus Deus, sed non est verũ, solus pater est Deus. In priori propositione ponitur alius Deus non esse à Patre, quod verum est: in secunda ponitur Deus non esse alius à Patre, quod falsum est: quia filius Deus est, & alius à Patre personaliter, sed non alius Deus: quare & à theologis negatur Deus dici singularis, vel solitarius. Sine igitur merito tantummodo, siue ad maiorem beatitudinis cumulum, vt duplici stola vestiti in vtroque, corpora scilicet ac spiritu saginati, vtrisque Deum oculis videant; hoc constat, quia reuelata facie ipsum sicut est videbunt: in ipso, & de ipso gaudebunt: ipsum in secula seculorum laudabunt. a
Hæc est octaua, quæ sabbatum vesperam nõ habẽs subsequitur, vel potiùs continuat. Hæc enim vespera non in noctem vergẽdo tenebrescit, sed in prima sabbati, quæ octaua non terminata animarum requie, sed receptis corporibus duplicata lucescit. Hæc requies ex requie, sabbatum ex sabbato, mensis ex mẽse. Hæc erit in fine sine
fine. En habes, diuina sapientia maliciam semper *Sapien. 7.*
vincẽdo, quàm fortiter à fine ad finem attingat, quàm suauiter omnia disponat. Quid enim fortius, quàm diabolo cum membris eius in abyssũ putei inferioris præcipitato, ad supercœlestia gaudia mẽbra sua perducere? Quid suauius, quã cũcta hæc sine aliquo perturbationis motu peragere? A fine igitur ad finem, idest à principio vsque ad consummationem, vnde Alpha & ω vocatur, fortiter attingit, hoc est vtrisque diuersa meritorum stipendia justè distribuit: vel à fine bonorum ad finem malorum. Vnde propheta.
Qui sedes super Cherubin, intueris abyssos. Sedet *Daniel 3.*
enim tamquam incommutabilis super altissima, & intuetur tamquã justus discretor infima. Sedet, quia cum tranquillitate judicando suauiter omnia disponit. Intuetur desuper Cherubin abyssos, quia à fine ad finem fortiter attingit. Attingit intuendo, justeque moderando finem, quo nihil inferius; à fine, quo nihil superius: finẽ, quo nihil amarius, à fine, quo nihil suauius: finem, quo nihil miserius, à fine, quo nihil beatius. Hęc est hereditas seruorum Dei. Ibi vt ait Augustin⁹,
vacabimus, videbimus, amabimus, laudabimus. *Ezech. 48.*
Erit autem juxta Prophetam, nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem.

Capvt XXXVII.

De fine vtriusque ciuitatis.

Hæc de fine ciuitatis Christi, juxta capacitatẽ sensus nostri, dicta sufficiant. In quibus, vt verbis vtar Dionysij, quædam prætermisimus, commensurationi sermonis prouidentes, simul & honorificantes secretum, quod supra nos est, cum silentio. Est enim gloria regum celare verbum: & majestatem minuit, qui mystica vulgat. Noui quippe sic magna dici oportere, vt semper supersit, quod cum diligentia inquiratur; ne vile appareat, si totum vulgariter pandatur. Proinde si cur ea quæ non de nostro, sed scripturarũ sensu, quamuis inculto prolata eloquio, charitati tuæ deuotè offerimus: sic volentibus, & sperantibus impodẽrer non ingerimus. Nam, vt suprà de Augustino dixi, nonnulla ibi non sub assertione, sed opinione, & inuestigatione posita sunt, finitimæque sententiæ examen prudentioribus relictum. Tuum verò erit minùs dicta supplere, malè dicta corrigere, superflua resecare: meque in hoc salo mundi peccatis oneratum laborantem, orationum tuarũ remediis sublenate.

FINIS.

EIVSDEM OTTONIS EPISTOLA

Ad Fridericum Imperatorem. Qua, opus præcedens ei mittens, officij illum admonet.

Domino suo FRIDERICO victori inclyto triumphatori, Romanorum Imperatori, ac semper Augusto, Otto Dei gratia Frisingensis Ecclesiæ id quod est, in eo prosperari, qui dat salutem regibus.

PEtiuit vestra imperialis maiestas à nostra paruitate, quatenus liber, qui ante aliquot annos de mutatione rerum, à nobis ob nubilosa tempora conscriptus est, vestræ transmitteretur serenitati. Paret ergo libens vestro imperio tanto deuotiùs, quanto regiæ excellentiæ conuenientius esse considero, ob reipublicæ non solùm armis tutandæ, sed & legibus, & judiciis informandæ incrementum, antiqua regum seu imperatorum gesta vos velle cognoscere. Sic magnus ille Persarum rex Assuerus seu Artaxerxes, quamuis ad agnitionem veræ
Esther. 6. lucis per cultum vnius Dei non peruenisset, ex nobilitate tamen animi, regiæ magnificentiæ id expedire cogitans, annalia quæ sub ipso, vel antecessoribus suis scripta erant, reuolui jussit: ita gloriam hanc, ne videlicet innocens tamquam reus puniretur, nocensque vt innocens pœnam effugeret, adeptus est. Præterea cùm nulla inueniatur persona mundialis, quæ mundi legibus non subjaceat, subiacendo coërceatur: soli reges, vtpote constituti supra leges, diuino examini reseruati, sæculi legibus non cohibentur. Vnde est illud tam regis, quam prophetæ testimonium. *Tibi
Psal. 50. soli peccaui.* Decet ergo regem, non solum animi magnanimitate nobilitatum, sed & ad cognoscendum creatorem suum diuina gratia illuminatum, Regem Regum, Dominum dominantium Deum præ mente habere, & ne in manus eius incidat,
Hebr. 10. quantum potest modis omnibus præcauere. Cùm enim juxta Apostolum, omni mortali horrendum sit incidere in manus Dei viuentis, regibus tamen, qui nullum præter ipsum supra se habent quem metuant, eò erit horribilius, quò ipsi cæteris pos-
Sapien. 6 sunt peccare liberiùs: secundum illud viri Sapientis, vbi ait. *Audite reges, & intelligite, discite judices finium terræ: præbete aures vestras, vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo: qui interrogabit opera vestra, & cogitationem scrutabitur. Quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè judicastis, neque custodistis legem justitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam judicium durissimum in his qui præsunt, fiet.* Vos autem, princeps clarissime, qui re & nomine pacificus jure appellamini; quia noctem nebulosam & pluuiosam ad delectabilia matutinæ serenitatis spectacula, eumque quod iustum est conseruando reduxistis, pacemque amabilem mundo reddidistis; Deo, qui & principium, perseuerantiam largiente, huius tam amaræ sententiæ, diuina fauente clementia, judicium non incidistis. Honesta ergo erit, & vtilis excellentiæ vestræ historiarum cognitio: qua & virorum fortium gesta, Deique regna mutantis, & cui voluerit dantis, tantam mutationem paueatis, virtutem ac potentiam considerando, sub eius metu semper degatis; ac prosperè procedendo per multa temporum curricula regnetis. *Vtilis est historia cognitio.* Vnde nobilitas vestra cognoscat, nos hanc historiam, nubilosi temporis, quod ante nos fuit, turbulentiâ inductos, ex amaritudine animi scripsisse: ac ob hoc non tam rerum gestarum seriem, quàm earumdem miseriam in modum tragœdiæ texuisse: & sic vnamquamque librorum distinctionem, vsque ad septimum & octauum, per quos animarum quies, resurrectionisque duplex stola significatur, in miseria terminasse. *Auctoris historia, quasi tragœdia.* Itaque si vestræ placuerit maiestati, gestorum vestrorum nobilissima in posterorum memoriam stilo commendare, seriem pernotatione vestræ celsitudinis digestis capitulis, mihique transmissis Deo dante, vitaque comite, ea læta læto animo prosequi non pigritabor: nihil aliud pro munere expectans, nisi quod Ecclesiæ cui deseruio, in opportunitatibus suis vestra subuenire velit imperialis clementia. De expeditione quam contra Mediolanensium superbiam ordinastis, ob honorem imperij, vestræque personæ exaltationem, libenter audiui, præceptumque vestrum super hac re humilitati meæ destinatum, reuerenter suscepi. Misimus autem præsentium latores venerabilem Abbatem Rapotonem sancti Stephani, & capellanum nostrum Raganinum, qui hanc historiam ex ore nostro subnotauit: vt de hoc verbo sub gratia vestra sufficienter respondeant.

ALTERA EIVSDEM EPISTOLA AD RENALDVM CANCELLARIVM IMPERIALEM.

Qua excusari se apud Imperatorem rogat, quòd, veritatis causa, quorumdam Imperatorum præcedentium praua opera descripserit.

Præcordiali amico, summique inter orbis principes principis nobili Cancellario Renaldo, Otto Dei gratia Frisingensis Ecclesiæ Episcopus, salutem & obsequium.

CVm juxta Boëtium, in omnibus philosophiæ disciplinis ediscendis atque tractandis, summum vitæ positum solamen existimem, vestræ nobilitatis personam eo familiariùs ac jocundiùs amplector, quo ipsius studio vos hactenus insudasse, in eaque apprime eruditum esse cognosco. Eapropter non vt rudi, sed vt philosopho, de libro quem Domino imperatori transmisi, vestræ industriæ confidentiùs scribo: petens, ne in quibusdam ibidem positis sinistrum, sed bonum vos interpretem exparta. Scitis enim, quòd omnis doctrina in duobus consistit, in fuga, & electione. Vt ergo ab ea, quæ accedentibus ad philosophiam prima est, Gram-

matica, ordiat, ipsa est quæ secundum suam disciplinam docet eligere ea, quæ conueniunt proposito, & fugere quæ impediunt propositum, Verbi gratia Certa lege dictionem dictioni secundum consimilia accidentia construere jubēs, ea quæ nō sunt talia, vtpote Barbarismos & Solœcismos purgando fugere docet. Sed & Logica, cuius ad syllogismorum doctrinam principaliter spectat intentio, judicium purgans, & instruens, propositionū conjugationes inutiles ad syllogizandum purgando fugit, vtiles autem instruendo eligit. Quarę cum sedecim propositionum conjugationes inueniantur, in prima tantum juxta Aristotelē figura, quatuor vtiles, duodecim inutiles, in secunda itidem quatuor vtiles, duodecim inutiles, in tertia sex vtiles, decem inutiles reperiuntur. Geometer quoque partem falsigraphi ad impossibile ducens fugiendam, suāque demonstrationem necessariis probans rationibus, eligendam ostendit. Sic chronographorū facultas habet quę purganda fugiat, quæ instruendo eligat. Fugit enim mendacia, eligit veritatem Itaque non indignetur vestra discretio, nec sinistrè, vt dixi, imperialibus auribus interpretetur, si in historia nostra contra antecessores, vel parentes suos, ad obseruandam veritatē, aliqua dicta fuerint: cum melius sit incidere in manus hominum, quam terræ fucatum superducendo colorem faciei, scriptoris amittere officium. Prę-terea quoq; quo ordine currat hæc historia, breuiter exponam, vt hoc cognito, qualitas operis facilius pateat legenti. Quatuor principalia regna, quæ inter cetera eminerent, ab exordio mūdi fuisse, in finemque eius secundum legem totius successiuè permansura esse, ex visione quo- *Daniel. 2.*
que Danielis percipi potest. Horum ergo principes secundum cursum temporis connumeratos, primos Assyrios, post suppressis Chaldæis, quos inter ceteros historiographi ponere dedignantur Medos & Persas, ad vltimum & Græcos & Romanos posui, eorumq; nomina vsque ad pręsentem imperatorem subnotaui. De ceteris regnis incidenter tantum, & ob ostendendam rerum mutationem disputans. De diversis quoq; religiosorum ordinibus, & catalogo regum in Laurento, Latio, Alba ante vrbem conditam regnantibus, & post vrbem conditam. Item de catalogo Imperatorum, seu Pontificum Romanorum, vsque ad eum qui in præsentiarū, est disserui. Sicque in Octauo de resurrectione mortuorum, finemque vtriusque luctus, opus terminaui. Qualiter etiam regnum à regno supplantatum vsque ad Imperium Romanorum fuerit, ostendi: hoc quod de ipso dicitur, quia de lapide exciso de monte plenariè subuertendum sit, vsque in finem temporum, juxta Methodium, expectandum æstimans, Valete.

FINIS.

MONITVM PRO SEQVENTI OPERE.

DIVTIVS animi anceps fui, num opus sequens, seu Historia nostri Ottonis secundam partem edere foret vtile, statueramque illam penitus omittere, quòd Friderici Ænobarbi alias legitimorum Pontificum Romanorum ac proinde Ecclesiæ hostis acerrimi gesta contineret: aut pauca tantùm capita ex ea decerpere, quæ ad Ecclesiastica historiæ notitiam plenius assequendam conducere viderentur. Re tamen maturiùs considerata, satius visum est, eam totam hic cum additis à Radeuico Frisingensi Canonico duobus libris ponere, quòd difficile sit defecta historia parte vna, reliquam perfectè nosse. Accedit, quòd quæ à Schismaticis infaustorum Antipapa dicta vel facta narrat Radeuicus, (nihil enim de ijs habet noster Otto, qui ante schisma obierat, & antequam Fridericus legitimo Pontifici bellum indixisset,) eorum mores impiorum depingunt natiuis coloribus, qui vt principi aduleantur, falsa quæque comminisci non verentur, vt ex his Radeuici libris liquet, quæ talia sunt, vt nisi aliunde de legitima electione Alexandri 3. veritas certissimè constaret, Antipapam legitimum fuisse Pontificē, falsis testimonijs ibi relatis, quibus ipse Radeuicus videtur assentiri, penitus persuaderent Præterea in antiquis illis nostri temporis hæreticorum & erronum faciem, velut in speculo, intuebimur, et si sapimus, auersabimur. Vtilis ergo erit hæc historia de gestis Friderici titulo prænotata, quam nec Radeuicus absoluit, morte præuentus. Friderici autem hic finis fuit Post multas clades ob contumaciam & schisma, atque in eam prolatam anathema, tandem Ecclesiæ reconciliatus, post aliquot de infidelibus triumphos, amnem nandi gratia ingressus, aquis præfocatus est.

HISTORIAE OTTONIS FRISINGENSIS EPISCOPI PARS ALTERA.

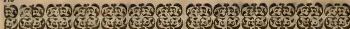
PROLOGVS

OMnium qui ante nos res gestas scripserunt, hæc ut arbitror fuit intentio, virorum fortium clara facinora, ob movendos hominum ad virtuté animos extollere, ignavorum verò obscura facta vel silentio supprimere, vel si ad lucem trahantur, ad terrendas eorumdem mortalium mentes promendo ponere. Unde hoc tempore scribentes quodammodo judico beatos, dum post turbulentiam præteritorum non solum pacis inaudita reluxit serenitas, sed & ob victoriosissimi principis virtutes, tanta Romani imperij pollet auctoritas, ut & sub eius principatu gens vivens, humiliter silendo conquiescat, & barbarus quisque, vel Græcus extra terminos ipsius positus, auctoritatis eius pondere pressus contremiscat. Fateor, dum ante aliquot annos priorem historiam terminassem, spiritusque peregrini Dei ad sumenda contra gentes quæ Orientem inhabitant arma, totam pene Hesperiá afflasset, pro pacis jucunditate, quæ orbi momentaneè tunc arriserat, stilum vertere cogitaram, jamque scribere cœperam. Sed quo instinctu nescio, tamquam animo futura præsagiente, finéque inspiciente, cœptum proieci opus. Sic tamquam à nolente, seu nesciente præsenti tempori propositi implendi negotium reservatum fuisse æstimo, dum firma quies, si tamen rebus caducis aliqua fides adhibenda est, sub strenuissimo principe in Romano orbe expectatur. Quod autem dixi illo in tempore spiritu peregrini Dei Occidentales populos afflatos, nemo sic intelligat, ac si quisquam à nobis peregrinus Deus putetur: sed ab illo scripto, quod illis in diebus in multis Galliæ locis lectitabatur, nos hoc dictum mutuasse sciat, quod tale fuit. [Tibi dico, L. pastor corporum primo elemento materiæ tuæ sylvæ, qué inspiravit spiritus dici peregrini Dei.] In cuius scripturæ tenore quodam verborum involucro de expugnatione regiæ urbis, nec non antiquæ Babylonis, & ad instar Cyri regis Persarum, vel Herculis, totius Orientis triumphus præfato Ludovico Francorum regi promittebatur. Unde talia ibidem dicta reperta sunt. [Cum perveneris ad costam tetragoni sedentis æterni, & ad costam tetragonorum stantium æternorum, & ad multiplicationé beati numeri per actualem primum cubú, surge ad eam quam promisit Angelus matris tuæ visitare, & nó visitavit, & pertinges de ea usq; penultimú primum, cuius cum ascenderit promissor, defecit promissio propter optimam mercem, & figantur vexilla tua rosea usque ad extremos labores Herculis, & aperietur tibi porta civitatis, B. Nam erexit se sponsos Anthemonem, barbaruias pene cecidit, in capite cuius triágulare velum, ut sequatur te qui præcessit te. Tuum ergo L. vertetur in C. qui dispersit aquas fluminis, donec pertransierint illud, quæ student in procuratione filiorú.] Quod scriptum tantæ auctoritatis à probatissimis & religiosissimis Galliarum personis tunc putabatur, ut à quibusdam in Sibyllinis libris repertum, & ab aliis cuidam Armenio divinitus revelatum affirmaretur. Sed quisquis fuit ille propheta, seu Trutannus, qui hoc promulgavit, videat, si in futuro adhuc aliqua expeditione implendum expectetur, an tamquam já non impletum cóculcandum gallicanæ levitati, quod fidem aliquam habere potuit, imputetur. Hoc tantum sciens, quod non sine rationis proportione spiritus ille omnes pene Occidentales in peregrinationem mittens, spiritus peregrini Dei tam à nobis, quàm ab illo vocatus est. Sicut enim juxta quorum tam in logica notorum positionem, cùm non formarum, sed subsistentium proprium sit prædicari seu declarari, genera tamen & species prædicamento transsumptio ad causam prædicati dicuntur. Vel ut communiori utar exemplo, sicut albedo clara, mors pallida, eo quod claritatis altera, palloris altera causa sit appellatur: utque dicitur, Eurus fundit aquas: sic & causam dicti considerantes, spiritum peregrini Dei dicim⁹, qui ut tot & tanti propter Deú peregrinandi habitum assumerent, causa fuit. Cú igitur rebus in melius mutatis, post tépus flendi tépus ridendi, post tépus belli tépus pacis advenerit, indignú rat⁹ sum Augustorú clarissime Friderice, cæterorum regum seu imperatorú gestis enumeratis, tua silétio supprimere, immò ut verius dicam, dignissimum putavi priorum virtutibus tua sicut auro gemmam supponere. Inter omnes enim Romanorú principes tibi pene soli hoc reservatum est privilegium, ut quamvis à prima adolescétia bellicis desudasse cognoscaris officiis, obscœnum tibi nondú vultum fortuna verterit. Sic etiam temperans in prosperis, fortis in adversis, justus in judiciis, prudens & acutus in causis esse cognosceris, ut non solum ex consuetudine hæc tecum coaluisse, sed tamquam divinitus inspirata & à Deo tibi ob universale totius orbis emolumentum concessa videantur. Hanc ergo tuæ nobilitati offero historiam, ab omniú bonorum datore Deo postulás & petens, ut tuo bono principio melior finis apponatur. Sed antequam tuorum gestorum seriem attingam, de avo, patre, patruoque tuo quædam summatim prælibare cogitavi, ut sic quasi quodam filo narrationis descendens, per clara clariora quæ de tua persona dicenda fuerint, appareant. Sequa verò ex aliis regnis Ecclesiasticæ, secularisve personæ gesta incidenter inserenda fuerint, ab huius negotij materia aliena non putabuntur dum omnium regnorum vel gentium ad Romanæ reipublicæ statum tamquam ad fontem recurrat narratio. Nec si à plana historica dictione ad evagandum opportunitate tracta, ad altiora velut philosophica acumina attollatur oratio, præter rem eiusmodi æstimabuntur: dú & ipsum Romani Imperij prærogativæ non sit extraneum, rebus simplicioribus altiora interponere. Nam & Lucanus, Vergilius, ceteriq; Urbis scriptores, non solùm res gestas, sed etiam fabulosas, sive more pastorum, vel colonum summiss⁹, vel principum dominorumque orbis altiùs narrando, stilum tamen frequenter ad intima quædam philosophiæ secreta attingenda sustulerunt. Sic enim non solùm hi quibus rerum gestarum audiendi seriem inest voluptas, sed & illi quos rationum amplius delectat subtilitatis sublimitas, ad ejusmodi legenda seu cognoscenda trahuntur. At propositæ historiæ Deo auctore tale sumatur exordium.

Verba cuiusdam fabulosi libelli.

Prædictio inanis eiusdem libelli.

At postea iste Fridericus maximus hostis legitimi Papæ fuit, & antipapam fecit & fovit diu.

EIVSDEM OTTONIS

FRISINGENSIS EPISCOPI.

De gestis Friderici I. Ænobarbi Cæsaris Augusti, Libri duo. Item Radeuici Frisingensis Ecclesiæ Canonici Libri duo prioribus additi, de ejusdem Friderici Imperatoris gestis.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Qua occasione Hildebrandus ab Imperatore abiectus, & Guibertus in ejus locum subrogatus sit.

Grege 7. prius Hildebrandus dictus.

CVm sub imperatore Henrico, qui inter Reges quartus, inter Imperatores tertius huius nominis inuenitur, imperium grauissimè scissum fuisset: parteque maxima optimatum principi suo rebellante, tota penè regni latitudo ferro & flamma fœdaretur; Gregorius septimus qui tunc vrbis Romæ Pontificatum tenebat, eundem Imperatorem tamquam à suis destitutum, anathematis gladio feriendum decernit. Cuius rei nouitate eò vehementiùs indignatione motum suscepit imperium, quò numquam ante hæc tempora huiusmodi sententiam in principem Romanorum promulgatam cognouerat. Eapropter pluribus ex Italia, Gallia, Germania, apud Baioariæ ciuitatem Brixinoram, in ipso Pireneo haud procul à valle Tridentina sitam, coadunatis Episcopis, princeps curiam magnam celebrauit. Vbi omnibus aduenientibus iniurias sibi à Romana Ecclesia irrogatas affectuosè conqueritur; quod videlicet ipso inconsulto, qui tamquam rex & patritius, primus in electione suæ vrbis Episcopi esse deberet, Romani sibi Pontificem præfecissent: cùm à patre suo Imperatore plures ibidem quasi sine electione inthronizati fuerint. Hac querimonia omnium animi eò faciliùs contra Romanam Ecclesiam inclinari poterant, quò & laici secularis honoris consideratione accensi, & Episcopi consilio clericorum suorum, quibus recenter connubia ab eodem Pontifice inhibita fuerant, inflammati, voluntati principis accedebãt. His igitur acclamantibus, præfata electio ab eis cassanda iudicatur, Guibertusque Rauennatensium Archiepiscopus, Clemens vocatus, assensu principis vrbis Episcopus creatur; Gregoriusque septimus ab ipsis pseudomonachus, vel necromantiens appellatus exsufflatur. Vnde communi consilio prænominato Pontifici scriptum conuitiis & detractionibus plenum dirigere præsũpserunt, inter cætera dicentes. Sicut hactenus solebas dicere, quòd nullus nostrum esset Episcopus: ita scias, quòd nulli nostrum deinceps eris Apostolicus.

Gaibertus antipapa.

CAPVT II.

Quòd Imperator Italiam ingressus Gregorium vrbe fugauit.

POst hæc Princeps copiosum militē colligens, Italiam ingreditur: ad Vrbemq; progressus, Romani populi fauore pulso Gregorio, Guibertum ibidem ponens, Imperatoris & Augusti nomen sortitur. Venerabilis autē Sacerdos persecutionem fugiens, ad tutiora mõtana Thusciæ in terram Comitissæ Mathildis, quæ Imperatoris consanguinea fuit, se contulit: ibique per aliquot dies manens, sententiamq; anathematis renouans, epistolis, quæ multis in locis habentur, Principes regni aduersùs Imperatorem suum concitauit. Deinde Campaniam seu Apuliam ingrediens, in municipia Normannorum, quæ nupēr Roberto Guiscardo duce prouincias illas, indigenis necatis, vel ejectis, seu seruituti subactis, inuaserant, se recepit: ibiq; diē mortis expectauit.

CAPVT III.

Quomodo Robertus Guiscardus cum Romanis Campaniam & Apuliam occupauit.

ROberius iste ex mediocri stirpe in Normannia, ex eorum militum ordine, quos Vauassores vulgò ibi dicere solent, in plaga, quam Constantiam indigenæ dicunt, editus, cum Rogerio fratre tam patrii famis tempore morem, vt aiunt, gerens, quàm ob locorum sterilitatis molestiam à natali solo progressus; multo tempore multas prouincias opportuniorem ad inhabitandam terram quærens; oberrauit: vnde & ab oberrandi circuitu patria lingua Guiscardus, tamquam oberrator vel gyrator appellatus est. Cùm ergo non paucis, vt dictum est, dieb⁹ multarum regionum gyrator existeret, à citeriori Italia, quæ modò Apulia seu Calabria dicitur, tandem excipitur. Quam dum à Longobardis possessam, inertis plebis inhabitatione tamquam industriæ defensionis vacuam inueniret; remissis in Galliam nuntiis, expositaque locorum idoneitate, ac gentis inertia, ad expugnationem earũ prouinciarum consocios inuitauit. Et ne multis detinear, virtute, dolo, arte, ignaui populi victor existens, Campaniæ, Apuliæ, Calabriæ, Siciliæ ad vltimum possessor inuentus est. Reliquit autem Rogerio fratri ex parte sui Comitatũ Siciliæ tenendum. Ipse verò ducatum Apuliæ cũ Calabria sibi retinuit. Hujus filius, qui multa postmodum tam in Græcia, quàm in ceteris Orientis partibus fortia & gloriosa gessit opera, Bolmundus fuit. Fratris vero sui Rogerij Rogerius, qui postmodum regium nomen vsurpauit, natus, erat huius, qui in præsentiarum est, Gullelmi pater. Sed hæc hactenus.

CAPVT. IV.

De rebellione Saxonum.

CIrca idem tempus Saxonum gens inquietissima more suo principi rebellans, castrum quoddam, Harzeburg dictum, ob ejusdem gentes oppugnationem, ab Imperatore in ingressu prouinciæ in loco munitissimo fundatum, cum

Ecclesia pariter, in qua congregatio Canonicorum fuit, funditus deleuit. Occasio tamen huius rebellionis non tantum ex prædictæ gentis instabilitate, sed ex principis lascivia ortum sumpserat. Cùm enim prædictus princeps in iuuenili adhuc positus ætate, toto regno silente, dominumque suum humiliter portante, præfatam terram ingressus fuisset; iuueniliter dixisse fertur, se mirari, nullum per totum imperij ambitum inueniri, in quo vires suas exercere posset: ideoque non virtuti, sed ignaniæ deputabat. Quod dictũ non secundum naturã generis sui percusso sene mos pertransijt; sed tam efficaciter in mentibus plurium radices figens germinauit; vt tota in breui prouincia illa aduersus ipsum commota, & in vnum corpus coadunata, innumeris populis & gẽtibus lætifera pocula ministrauerit. Discant ergo principes orbis in summo positi, omnium summum Creatorem suum pia mente habendo, moderantiam seruare: vt iuxta Ciceronem, quãtò maiores sunt, tantò se gerant submissiùs. Optimè enim à physicis fallaciã complexionum cõsiderantibus dictum cognoscitur. *Melius ad summum est, quam in summo.* Cùm enim homo natus ad laborem, breui viuens tempore, natura tamquam ex multis compositã ad dissolutionem tẽdente, numquam in eodem statu manere valeat; si in summo fuerit, non eum declinari oportebit. Cuius rei causã paulisper philosophari liceat. Etenim *Felix qui potuit rerum cognoscere causas.*

Cicero in Officiis.

Virgil in Georgicis.

CAPVT V.

Excursus philosophicus, vel potiùs Theologicus.

QVidquid est, genuinum est, aut natiuum. Sicut autem genuinũ non potest esse nõ simplex, & vt ita dixerim, non singulare, non solitarium: ita natiuum non potest esse non compositum, non conforme, non cõcretum. Primò ergo videamus, quid genuinum, quid natiuum appelletur: vt ex hinc horum sensus verborum faciliùs appareat. Genuinum dicitur, tamquam generans, & non genitum, id est carens generatione. Natiuum, velut natum aut genitum, descendens à genuino. Vnde Plato. *Est igitur, vt mihi videtur, in primis diuidendum, quid sit, quod semper est, carens generatione: quid item quod gignitur, nec semper est.* Et Boëtius. *— qui tempus ab æuo Ire iubes.* Generationem vero largè accipimus, pro ingressu in quamlibet proprietatẽ: vel, vt manifestiùs loquar, pro quolibet ingresso de nõ esse ad esse. Vnde Aristoteles, *Ex oppositis fiunt generationes. In omni natiuo negatio prior est affirmatiuo.* Genuinum est igitur carens generatione, carens principio. Quale apud nos vnum solum inuenitur: æternitas videlicet, soli diuinitati accõmoda. Non enim tria apud nos, quæ Plato posuit, inuenienda principia, sed vnũ tantùm: Deus Pater, ex quo omnia: Deus Filius, per quem omnia: Deus Spiritus sanctus, in quo omnia. Et hi tres sicut nec tres Dij, ita nec tria principia, nec tria æterna: sed vnum principium, & vnum æternum. Sola ergo diuinitas principio carens, simplex esse necessarijs probatur rationibus. Quidquid enim componitur, ab alio componi necessarium est. Nulla enim res, sicut se non gignit, ita nec se componit. Quod autem ab alio componitur, ab alio esse necesse est. Diuinitas verò ab alio non est: ab alio ergo componi non potest. Simplex ergo est. Vnde Boëtius in 3 libro de Cõsol. *Quòd si natura quidem inest, sed ratione diuersum:*

Plato.

Boet. de Consol.

Aristot. 1. Physic.

Boet.

cùm de rerum principe loquamur Deo, fingat quis potest, quis hæc diuersa coniunxerit. Hæc eadem diuina essentia, eo quod nec actu, nec natura conformem habeat, singularis esse probatur. Quod *Diuina essentia cur singularis.*
ex intuitu naturalium faciliùs consideratur. Cũ enim ad cõtẽplanda celsa diuinitatis attollimur, eo quod intellectus noster in quo sedeat, non habet; tamquam de re incerta palpitantes, meliùs negando quàm affirmando, id est quid non sit, quam quid sit, cõspicimus. In natiuis igitur omnem naturam seu formam, quæ integrũ esse subsistentis sit, vel actu & natura, vel natura saltem conformem habere necesse est. Verbigratia, humanitas Socratis actu & natura cõformis est humanitati Platonis: dum secundùm omnes partes, & omnimodum effectum, quod quidam formã substantiæ & substantiam formæ vocant, tam in isto quàm in illo inueniatur. Vnde quamvis Socrates & Plato ratione partiendi in naturã veniant, vt duo dicantur homines: tamen ratione assimilandi vnus possunt dici homo. Substantialis namq; similitudo non solùm subiecta cõformia, sed & eadem, & vnum dici facit, iuxta illud. Participatione speciei plures homines vnus: & secũdùm quod solemus dicere, Idem vinum bibitur hic, quod Romæ. Partes autem hic voco eas formas, quæ ad componendam speciem aut in capite ponuntur, vt generales; aut aggregantur, vt differentiales; aut eas comitantur, vt accidẽtales. Omnis quippe diffinitio alterius est, & alteri cõuenit: nam formæ est, & subsistenti conuenit. Iã ex his, vt arbitror, patet quod dixi, humanitatẽ Socratis, secundùm omnes partes, & omnimodũ effectum humanitati Platonis conformem esse; ac secundũ hoc Socratem & Platonem eumdem & vnum in vniuersali dici solere. Si enim altera rationalis, altera esset mortalis; nec tota esset in isto, nec tota in illo: sed aliam partem ista, aliam partem caperet illa. De effectu quoq; clarum est, quòd sicut hæc illum rationalem, seu mortalem, ita illa hunc rationalem seu mortalem facit. Cõcretio, etiam in naturalibus, nõ solùm coadunationem formæ & subsistentis, sed ex multitudine accidentium, quæ substantiale esse comitantur, considerari potest: verbi causa, humanitas, quæ est integrum esse hominis, & ex multis, vt ostensum est, formis composita, ad hoc vt subiectũ informet, risibilitatem, ceteraq; trahit accidentia. Sunt aliæ formæ subiectum integrum informantes, quæ naturã tantùm conformem habent. Esse quippe solis etsi non actu, naturã cõformem habere noscitur. Quare quamvis plures soles non *Sol non est singularis,*
sint; sine repugnantia tamen naturæ plures esse *sicut diuina*
possunt. Patet igitur ex opposito per negationẽ, *essentia.*
quòd diuina essentia nec conformis est, nec concretioni subiacet. Quare vt verba naturalis in diuinam vertantur prædicationẽ; sicut simplex, sic & singularis, & solitaria dicatur: vt simplex contra compositionem, singularis contra conformitatem, solitaria diuidat contra concretionẽ. Nec igitur actu, nec natura cõformis est: quia nec fuit, nec est, nec esse poterit alius Deus, alius Creator, alius Omnipotens. Vnde Psalmista. *Deus, quis similis tibi?* Concretionem non recipit; cùm nec *Psalm. 82.*
subiectum, quod informet, habeat: nec aliquam comitantium accidentium admittat. Quare nec substantia propriè dici potest. Substantia enim potest quodammodo subiectum vocari. Forma verò nullo modo subiectum esse potest. Hinc verò, cùm, iuxta Philosophum, nec passionibus,

nec motui subjiciatur, ex hoc aut ex illo constās, sed quidquid est, vnum est, & ideo verè est, & fortissimum, nullo nitens, multò meliùs forma dicitur. Omne namque esse ex forma est. Non est ergo hoc & hoc: sed hoc tantùm pulcherrimum & fortissimum. Si enim cōforme haberet, pulcherrimum dici non posset: si subiecto nitens, comitantiā accidentium egeret, fortissimum nō esset. Quare pulcherrimū & fortissimum est, nullo nitens. Et vt optimè à prædicto Philosopho dictū est, Nec diffinitioni, nec diuisioni, multò minùs demonstrationi, vel resolutioni apta est verè. Cū enim superueniens genus quo componatur, non habeat, diffinitionem non admittit. Diuisionis sectionem quomodo reciperet, quæ omnibus in quas diuidi posset, speciebus caret? Demonstrationi quoque qualiter pareret, quæ velut omniū principium, & primum priniora, veriora, notiora super se habere nō potest? Vnde necessario ex simplicitatis, singularitatis, solitaritatis vt ita dicā, natura, resolutionis necessitudinem excludit, vt jure solum externū, invariabile, incommutabile & sit, & naturaliter esse credatur. Cetera namque siqua sint, quæ variationem non suscipiunt, vt Angeli, non ex propria natura, sed ex opificis sui gratia, à cuius inuariabilitate ipsi inuariabiles denominantur, hoc habere probantur: vt secundum hoc, cum dico, Deus est inuariabilis, Angelus est inuariabilis, non alia in secunda, quam in prima propositione prædicetur inuariabilitas, sed eadem. Verbi gratia. Cùm dico artificem humanum, & opus humanum, non aliam & aliam prædico humanitatem, sed hoc quod de artifice substantiuè, de opere prædico denominatiuè. Vel vt cum dico, Socrates ridet, pratum ridet, non aliam de Socrate, aliam de prato prędico proprietatem, sed eandem quam de Socrate propriè, de prato impropriè vel transsumptiuè enuntio. Quod considerans Boëtius ait. Tropus nullius est proprietatis. Ostenso de diuina essentia, justa judicium negationis, cùm nec cōposita, conformis, concreta dici possit, simplicā, singularem, solitariam eam quoquo modo comprehendi: nunc qualiter omne natiuum compositum, conforme, concretum intelligatur, dicendum restat. Omne quippe quod natum est, ab alio sine dubio originem sumit. Nihil enim à se nasci potest. Quod autem ex alio est, principium non est, ergo est hoc & hoc, ergo simplex non est, compositum est igitur. Non enim hic ad effandum de theologica, & ineffabili generatione seu natiuitate attollimur: sed tantum de ea quæ à philosophis genitura, à nobis factura, seu creatura dici solet, disputationem instituimus. Sed notandum, quòd compositio alia formarū, alia est subsistentium. Formarum ex formis, subsistentium ex subsistentibus. Nulla enim forma subsistentium, nec subsistens formarum compositionem admittit. Nam tanta diuersitate, esse, & id quod est, sejunguntur, vt nec quod est esse sui, nec esse ejus quod ipso est, compositionem admittat: & cùm sub nullo genere conueniant, compositionemque, (vt dictum est) alterum alterius non admittat, alterum tamen sine altero esse nequit. Hæcque talis diuersissimorum, vt ita dixerim, compactio, concretio potius oppositorum, quam compositio similium vocatur. Cōpositio igitur alia, vt dictum est, formarum, alia est subsistentium. Formarum autem aliæ compositæ, aliæ simplices. Simplices, vt albedo. Cōpositæ, vt humanitas. At simplices in compositione compositæ venire possunt. Nulla autem simplex per se in naturalibus subjectum informare valet, sed tantum compositam informantem comitatur. Omnem igitur formam, ad hoc vt integre subsistentē informet, compositam esse necesse est, & esse hoc & hoc. Subsistentes quoque ex subsistentibus constare, nulli dubium est. Omne enim corpus ex corporibus constat. Nec inconueniens arbitrantur philosophi, sicut quantitatem in immensas quantitates, sic & corpus in infinita secare corpora. Nullum itaq; subsistens simplex: nulla forma, quæ sit integrum esse, potest non esse composita. Sed sciendum est, quòd subsistens aliud suscipit conjunctionem partium, aliud non. Corpus suscipit, spiritus non. Quare & spirit⁹ simplex esse videtur. At hoc videndum est, simplicitatem quandoq; contra cōpositionem tantùm; quandoq; contra cōpositionem simul & concretionem diuidere. Vnde Boëtius in octaua regula libri Hebdomadæ. *Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est.* Non enim in hac regula diuersitas inter id quod est, & quo est, quæ in 2. regula, qua dicitur, *Diuersum est esse, & id quod est,* assignata est, notatur: sed potiùs ea diuersitas formarum, qua subiectum alio est, & alio aliquid est: verbi gratia, vt corporeitate esse, colore aliquid esse dicitur. Sic & spirit⁹ creatus cùm alio sit, alio sapiens sit, quamuis copulatione partium carens, simplex esse videatur: tamen quia formam ex formis compositā habet, & ex concretione huiusmodi formæ & subsistentis, plenariè simplex dici non potest. Omne igitur natiuum cōpositum. De conformitate & concretione suprà probatum est, quòd videlicet ex substantiali similitudine conforme, ex eo quòd subiectum informet, multitudinemq; post se accidentium trahat, concretum dicatur. Inter omnia verò natiua nihil magis compositum inuenitur, quàm homo: qui non solùm ex esse compositum habet esse, vel subsistentem ex subsistentibus: sed & ex oppositis compact⁹ subsistentibus, oppositorum subsistentium juncturam, & earūdem diuersarum subsistentiarum compositionē recipit. Quare haud mirandum, si ex tota & tanta compositione compactus, faciliùs resolutioni subjaceat. Item cùm iuxta Boetij nonam regulā, Omnis diuersitas discors, similitudo appetenda sit: & quod appetit aliud, tale ipsum esse naturaliter ostenditur, quale est illud ipsum quod appetitur: tantò vehementiùs ad dissolutionem tendimus, quantò dissidenti⁹ ex oppositis partibus constamus. Verbi causa, corpore ex 4. elementis compacto, igne sursum, terra deorsum, aqua & äëre quasi è regione distrahentibus, sibique hoc modo partibus dissidentibus, quid inęqualius esse poterit? Id ipsum etsi non sensus, ratio tamen in compositione formæ percipit. Accedit ad hoc, quòd non solùm forma substātiale est esse ex formis composita: sed quod ipsæ formæ cōponentes nunc nascentes, nunc occidentes, neq; vmquam in existendi conditione constanti & rata perseuerantes, subiectum quiescere non permittunt. Vnde decedentibus aliis, aliæ sine interuallo succedunt. Quem celerrimum fluxum formarum cùm sequatur fluxus motarum, tempus tam acutum emergit, vt eius instans vix vel numquam cōspici queat. Bene ergo tam mutabilitatē naturæ quàm moræ considerantibus dictum est, Melius est ad summū, quàm in summo: quia cùm ampliùs quò crescat

Esse est à forma.

Omne natiuum compositum.

Continuum in infinitum diuisibile.

Boet.

Nihil magis compositum quàm homo

Melius est ad summum quam in summo.

crescat non habeat, decrescere necesse est. Sicut autē à medicis præcipitur, vt bonæ habitudines, cùm in summo fuerint, solvantur: sic non immeritò à probatis animarum medicis suadetur, vt mēs, quæ rerum prosperitate in summo posita eleuari assolet, malorū intuitu reprimatur. Vnde est illud. *In die bonorum ne immemor sis malorum.* Sed jam ad propositum redeamus.

Eccli. 11.

CAPVT VI.

De Saxonibus bello graui superatis: & quòd Guelfo Dux Noricorum, & Rudolphus Dux Sueuorum rebellare cœperunt.

IGitur Saxonibus à capite suo dissidentibus, ex omnibus regni visceribus Princeps ad debellandos eos fortem & magnum militem cogens, instauratosq; exercitum, prædictam prouinciam ingreditur. Fuerūt in comitatu eius quatuor magni Duces, singuli cum singulis legionibus; Zuendebaldus Dux Bohemorum, Guelfo Dux Noricorum, Rudolphus Dux Sueuorum. Gotefrid° Dux Lotharingiorū, & alij Principes & Comites, nobilesq; innumerabiles. Ita juxta fluuiū Vnstruot dictum publico bello commisso, cruenta Rex potius victoria redit. Non multo pòst tempore duo præfati Duces Guelfo & Rudulphus, qua occasione dubium, Principi rebellantes Saxonibus junguntur. Gutefridus autē Lotharingiæ Dux Orientalem expeditionem aggressus, Iersusolymis ducatum populi Dei tenens, in pace quieuit.

CAPVT VII.

Quòd idem Rudolphus instinctu Gregorij Rex creatur, & paulò post in prælio occiditur.

AT Romanus Pontifex Gregorius, qui jam, vt dictum est, principes aduersus Imperatorem concitabat, omnibus, vt alium crearent, latenter & manifestè scribebat. Igitur Rudolphus dux Sueuorum ab eis Rex factus, diadema à Romana Ecclesia accepisse traditur, cum hujusmodi scripto *Roma dedit Petro, Petrus diadema Rudolfo.* Hujus Rudolphi filiam quidam ex nobilibus regni optimatibus, Bertolfus nomine, de castro Zeringen, habuit. Non multo pòst tempore Rudolfus in publico bello à fidelibus Imperatoris necatur, & in Ecclesia Merseburg cultu regio sepelitur. Fertur de Imperatore, quòd cùm pacatis paulisper his seditionum motibus ad prædictam Ecclesiam Merseburg venisset, ibique præfatum Rudolfum velut Regem humatū vidisset; cuidam dicenti, cur eum, qui rex non fuerat, velut regali honore sepultum jacere permitteret, dixerit. Vtinam omnes inimici mei tam honorificè iacerent. Occiso Rudolfo, gener ejus Bertolfus ducatum Sueuiæ tamquam à socero sibi concessum vsurpat.

Papa dat duci diadema regni.

CAPVT VIII.

De comite Friderico, quòd gener Imperatoris factus, ducatum Sueuiæ obtinuerit.

EA tempestate comes quidam, Fridericus nomine, ex nobilissimis Sueuiæ comitibus originē trahens, in castro Stoyphe dicto coloniam posuerat. Hic cùm esset consilio prouidus, armis strenuus, ad curiam Imperatoris assumptus, per multos dies ibidem militarat; strenuissimique ac nobilissimi militis officium implens, in omnibus periculis suis viriliter Imperatori astiterat. Vidēs Princeps ergo Reipublicæ tam dubium statū, vocato ad se secretò præfato comite, sic eum alloquitur. Virorum optime, quem inter omnes in pace fidelissimum, & in bello fortissimum expertus sum, cerne qualiter Romanus orbis tenebris involutus, fide vacuus, iuxta quod dicitur,

Vltima cælicolum terras Astræa reliquit,

Iuuenal.

ad ausus nefarios, tactaque nefandissima concitatur. Nec parentibus reuerentia, nec dominis debita subiectio seruatur. Sacramenta, quæ tam iure poli quàm jure fori principi à milite publicè exhiberi solent, contemnuntur; factiosaque iuramenta, quæ contra leges diuinas & humanas in angustiis fiunt, diabolo instigante, pro sancta habentur. Nullis legibus, nullis diuinis sanctionibus bonor impéditur. Cùm enim omnis potestas à Deo sit, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Assurge igitur huic tam pessimo morbo atque ad debellandos imperij hostes viriliter accingere. Neque enim priorum meritorum tuorum immemor exsisto, nec futurorum ingratus ero. Filiam quippe quam habeo, vnicam, tibi in matrimonium tradam, ducatumque Sueuiæ, quem Bertolfus inuasit, concedam. Sic itaque prædictus Fridericus dux simul Sueuorum, & gener Regis factus, ad propria remeat. Et ne multis morer, Bertulfum tandem pacem petere coëgit; quod tamen quidam sub filio suo Friderico factum tradunt. Conditio autem pacis talis fuit, vt Bertolfus ducatū exfestucaret; sic tamen, quod Turegum nobilissimum Sueuiæ oppidum à manu Imperatoris ei tenendum remaneret. Hoc oppidum in faucibus montium versus Italiam, super lacum, vnde Lemannus fluuius fluit situm, Imperatorum seu Regum olim colonia fuit, tantæque, iuxta maiorum nostrorum traditionem, auctoritatis, vt Mediolanenses, si quando ab Imperatore ad transalpina vocarentur iudicia, ibi discuti, vel iudicari de jure deberent. Vnde ex eiusdem tam in rebus quàm honoribus abundantia, in ipsius porta scriptum dicitur.

Rom. 13.

Nobile Turegum multarum copia rerum.

A prædicto etiam Lemanno fluvio, vnde Lucan°,

Deseruere cauo tentoria fixa Lemanno,

tota illa prouincia Alemannia vocatur. Quare quidam totam Teutonicam terram Alemanniam dictam putant, omnesque Teutonicos Alemannos vocare solent: cùm illa tantùm prouincia idest Sueuia à Lemanno fluuio vocetur Alemannia; populique eam inhabitantes solum modò vocentur Alemanni. Bertolfus iste, quamvis in hoc negotio imperio simul & iustitiæ cesserit, tamen strenuissimus ac fortissimus fuisse traditur. Vnde & adhuc ab antiquioribus dicitur, quod si quando nuncius aliqua ei tristia ipsi apportans, secundum quod fieri assolet, hæsitare voluisset, dixerit. Dic dic: scio enim quòd sēper læta tristia, vel tristia præcedunt læta. Quare tantundem mihi est priò audire nubilosa, cùm postmodum auditurus sim serena, quàm primò auditis serenis, pòst auditurus sim nubilosa. Magnifica vox, & viro fortitudine digna, qui variorum volubilitatem siue literis, naturali percipiens ingenio; nec in dieb° bonorū immemor malorum eleuatus, nec in diebus malorum immemor bonorum, fuit fractus. Fridericus autem ducatum Alemanniæ ex hinc sine contradictione habuit, ac strenuè diebus non paucis rexit.

Qui propriè dicantur Alemanni.

Caput IX.

Quòd post genitos sibi filios Fridericum & Conradum diem obijt.

SVscepit verò ex nobilissima cõpare sua Agnete duos filios, Fridericum & Conradum, & ipse post multa virtutum suarum insignia, in senectute bona diem vltimum claudens, in monasterio Lauracensi in proprio fundo constructo humatus est. At suprà nominatus Bertolfus vacuum exhinc nomen ducis gerens, id quasi hereditarium posteris reliquit. Omnes enim vsque ad præsentem diem duces dicti sunt, nullum ducatum habentes, soloque nomine sine re participantes. Nisi quis ducatum esse dicat comitatum inter Iurum & montem Iouis, quem post mortem Wilhelmi comitis filius suus Conradus ab Imperatore Lothario suscepit: vel à ducatu Carentano, quem nunquam habuerunt, ducis eos nomine honorandos, contendat: in aliis tamen rerum & honoris non parua pollentes magnificentia.

Caput X.

De vxore ejus Agnete, quod Leopaldo Marchioni nupserit & quod defuncto Imperatore filius eius Henricus potenter regnum obtinuit.

MOrtuo Alemannorum duce Friderico, Agnetem ab ipso viduatam frater suus Henricus Imperatoris Henrici filius in sua suscepit: eamque Leopaldo orientali Marchioni, quod aliàs à nobis pleniùs dictum est, in vxorem dedit: filius ipsius Fridericus quindecim, Conrado duodecim annos habentibus. Porrò Fridericus qui maior natu erat, patri in ducatum successerat. Circa idem tempus Imperator Henricus apud Leodium Belgicæ vrbem diem obiit. Sepultisque ibidem intestinis ejus, corpus in Galliæ ciuitatem Spiram deportatur: ibique in Ecclesia beatæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, quam ipse miro & artificioso, sicut hodie cernitur, construxerat opere, iuxta patrem, & avum Imperatores cultu regio sepelitur, eique in regnũ successit filius suus Henricus, in ordine Imperatorum 4. Regum verò 5. Hic armis strenuissimus totum imperium ita in breui suæ subiecit ditioni, vt & omnes in Romano orbe positi subiectionis iugum humiliter portarent, & vicini dominationem ejus suspectam habentes, metu obrigescerent.

Spira Galliæ olim ciuitas

Caput XI.

Quomodo apud Barum Comitem Renaldum cepit & abduxit.

QVot ergo & quanta tam Romæ quàm in Italia fortia gesserit, quia in priori dicta sunt historia, supersedemus. Hoc tantum ad præsens ponere sufficiat, quod cùm in summo statu positus, omnibus Gallicanis trepidantibus, castrum Barum contra opinionem multorum assultu cepisset, ibique comitem Reinaldum cõprehensum captivum abduxisset, juxta ejusdem comitis arcem Monzuo dictam castrum posuit. Quam in altissimo monte sitam, naturaque locorum munitissimam dum nulla arte vel vi capere valeret, patibulum erigi præcepit, dicens, quod nisi velociter castrum redderetur, comitẽ ipsum suspendio perimeret. Oppidani vsque in alterũ diem inducias petunt. Illa in nocte Comitissa filium genuit. Itaque oppidani conuenientes, infantulo recenter genito sacramento fidelitatis adstringuntur. Mane facto cùm Imperator ad deditionem castri oppidanos exposceret. Dominoque illorum comite coràm ducto suspendiũ interminaretur, ipsi responderunt, se propter mortem illius castrum reddere nolle: præsertim cùm nouum dominum, quem illa nocte vxor ej[us] peperisset, haberẽt. Qua de re inflammat[us] princeps, prædictum Comitem ad patibulum trahi iussit. Cumque à principibus qui aderant, ne id faceret rogaretur, ipsoque in proposito perseuerante, à quibusdam, vt saltem diuina animaduersione à cœpto desisteret, turbato præ ira oculo respondisse fertur. *Celum celi Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Tandem tamen irrationabili motu deferuescente, cunctorum precibus Augustus inclinatus, à mortis sententia animum reuocauit; prædictumque comitem secum captivum ducens, ad familiaria domicilia redijt.

Psalm. 113.

Caput XII.

Quòd in nuptiis apud Moguntinum regnum scissum est, & de gestu Friderici ducis.

NOn multo pòst tẽpore ipso in ciuitate Galliæ Moguntia nuptias cum multorũ principum astipulatione magnificè celebrante, imperium, vt alibi à nobis profusiùs dictum est, scinditur. Quæ scissura illo tempore tam grauis fuit, vt præter Fridericum ducem, fratremque suum, & Godefridum Palatinum comitem Rheni, vix aliqui ex principibus regni fuerint, qui principi suo non rebellarent. Quot & quanta ergo Fridericus Sueuorum Dux nobilissimus, vel Imperatore præsente, vel in Italia morãte, stilo tunc digna gesserit, quia in multorum adhuc habentur memoria, summatim dicemus. Ipse enim de Alemannia in Galliam transmisso Rheno se recipiens, totam prouinciam à Basilea vsque Moguntiam, vbi maxima vis regni esse cognoscitur, paulatim ad suam inclinauit voluntatem. Nam semper secundum alveum Rheni descendens, nunc castrum in aliquo apto loco ædificans, vicina quæque coëgit. Nunc iterum procedens relicto priore aliud muniuit, vt de ipso in prouerbio diceretur. Dux Fridericus in cauda equi sui semper trahit castrum. Erat autem prædictus dux in bellis fortis, in negotiis ingeniosus, vultu & animo serenus, in sermone vrbanus, donisque tam largus, vt ob hoc multitudo maxima militum ad eũ confluerer, seque ad seruiendũ illi vltro offerret.

Caput. XIII.

Quomodo Moguntiam obsedit: & quomodo de ipsis & suo Archiepiscopo triumphauit.

IGitur omnibus circa Rhenum, vt suprà dictũ est, ad nutum suum inclinatis, Moguntino Archiepiscopo Alberto, omnium illius temporis regni principũ versutissimo & locupletissimo, eoquod prædictæ factionis caput & auctor fuerat, bellum indixit. Vastatisque cunctis in circuitu, tandem & ipsam ciuitatem cum infinita multitudine militum ac plebis obsidione cinxit. Est autem prædicta ciuitas magna & fortis, super Rhenum posita; & ex ea parte qua Rhenum attingit spissa & populosa, & ex alio latere rarum habitatorem habens vacua, muro tantum forti, non paucas turres habenti circumdata. Porrecta in immensam longitudinem, in plano angustior necessitas locum signauit. Nam ex ea parte, qua Galliæ contigua est, monte mediocriter in altũ sublato, arctatur: ex alio verò latere, quà Germaniam respicit, Rheno. Vnde fit, quòd circa Rhenum nobilibus templis & ædificiis vestita sit, & varsùs montana vineis, aliisque vsibus ex-

Moguntia descriptio.

posita. Vulgus quod eum ducem obstinatione fuit, ea illa parte, qua rara est ciuitas, prædandi gratia eam assultu capere voluit. Timens autem nobilissimus dux, si irrationabili plebis furori talis daretur licentia, Sanctorum forte loca direptioni & flammæ exponi: ne voluntas eorum effectui manciparetur, summopere laborauit. At Episcopus ciuitatis fidei ducis non rectam recompensationem reddens, directis de ciuitate ad ipsum in dolo nuntiis, treugam postulat; diē quando & vbi conueniant petit, se ad gratiam Imperatoris velle venire promittit: sicque ducem exercitum dimittere, obsidionem soluere, ac in tantū paucis ad propria redire persuadet. *Infidelitas Episcopi.* Episcopus solutam obsidionem, dimissum cernens exercitum, apertis portis, cum magna ducem sequens militia, ex improuiso inuasit. Dux cum suis, quos adhuc de tanto exercitu habebat, tunc primò dolum sentiendo, non vt assolet arma ex improuiso arripientibus accidere, mente turbatus; sed ex præsentia hostium amplius ad virtutem animatus, arma sumit, in hostem ruit, viriliterque pugnantibus Alemannis, tandem ex parte Francorum comes Emicho, qui cæterorum primipilarius erat, lethali sauciatus vulnere, occubuit. Qua de re fracti animo Franci terga verterunt, præsidioque fugæ se committunt. Quos fortissim⁹ dux insecutus, occisis plurimis, & captis, reliquos vsque ad portas ciuitatis cum Episcopo suo, triumpho potitus, fugant. Ciues qui parentes, & amicos in illa cæde amiserant, tanta cordis amaritudine affecti erant, vt penè in proprium episcopum, velut hujus concussionis auctorem irruerent.

Capvt XIV.

Qualiter idem dux castrum Lympurg ab obsidione liberauit, & de eius coniugio.

IDem dux illustrissimus, alia vice dum prædictus Albertus Episcopus cum Lothario Saxonum duce, aliisque principibus, in magna & valida militum manu castrum Lympurg, in territorio Spirensi situm, obsidione clausisset, & jā oppidanis fame & inedia afflictis, castrū pænè ad deditionem coëgisset, militem colligens, superuenit; prædictosque principes obsidionē soluere fecit. Fertur prætaxatos oppidanos, dū fame laborarent, quid facto opus esset, consilium iniisse, Dumque alij & alij sic & sic consulerent, Vlricum quemdam de Horningen, natione Alemannum, vi mentis, corporisque proceritate insignem, dixisse; melius fore, vt pingues monachi, nam monachorum cœnobium in eodem castro positum erat, ederentur, quam castrum propter ciborum inopiam hostibus traderetur. *Alemanni cauctlium contra monachos.* Quo dicto cognito, monachi perculsi, cibaria quæ reposita habebant, publicauerunt: cunctosque ibidem manentes milites, vsque ad liberationem castri, in his quibus poterant alimentis pauerunt. Quid plura? Prætaxatus dux, vt breuiter dicam, per omnia patrem induens, tam fidus principi miles, tam vtilis auunculo amicus extitit, vt sua virtute honorem regni labefactatum, viriliter contra hostes tamdiu decertando sustentaret, donec membra à capite dissidentia, ad gratiam principis veniendo, ad cor redirent. Accepit autem Henrici Noricorum ducis filiam in vxorem, ex qua postmodum Fridericum gloriosissimum, qui in præsentiarum imperator est, & Iuditham, quæ modo Mathæo Lotharingiorum duci copulata noscitur, genuit.

Capvt XV.

Vbi Imperator Henricus moritur, & sepultus.

IMperator Henricus, reuocatis in pacem, qui erant ei oppositi, principibus, liberè potitus imperio, apud inferius Trajectum Frisiæ vrbem in Pentecoste curiā celebrauit: vbi morbo correptus, rebus humanis exēptus, sepultisque ibidem interioribus, per ripam Rheni ad superiora deportatus, in ciuitate Spira patribus suis appositus est. At imperatrix Mathildis Henrici regis Anglorum filia, regalia in potestate sua habebat. Quam prædictus Albertus Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus ad se vocauit, falsisque promissionibus ad sibi tradenda regalia induxit.

Capvt XVI.

Lotharius dux Saxonum in imperatorem eligitur, qui max heredes Henrici persequitur, & Naricum castrum ab ipso obsidione cingitur.

IGitur Albertus, (nam id juris dum regnum vacat, Moguntinæ Archiepiscopi ab antiquioribus esse traditur.) principes regni in ipsa ciuitate Moguntina tempore autumnali conuocat, malorumque à duce Friderico sibi illatorum haud immemor, cùm prædictus dux ad regnū à multis exposceretur, ipse Lotharium ducem Saxonū, virū tamen ex probitatis industria omni honore dignum, plus familiari rei, quantum in ipso erat, quàm communi commodo consulens, in Regē à cunctis qui aderant principibus eligi persuasit. Quæ res laudabiliter facta, grauissimæ tamen scissuræ seminarium denuo fuit. Nam prædictus princeps consilio ejusdem Alberti Moguntini Episcopi, iuxta quod dicitur,

Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo: *Horat.*

nondum odio in heredes imperatoris Henrici satiati, Fridericum ducem, fratremque suū Conradum persequitur. Cuius rei gratia castrū Noricum, vbi ipsi præsidia posuerant, & tamquam iura hæreditario possidebant, adiuncto sibi Boëmorum duce Vlrico, & Baioariorum Henrico, obsidione clausit. Dux autem Boëmorū, eo quod Barbari qui cum ipso venerant, nec Deum timētes, nec hominem reuerentes, omnia vicina depopulando, nec etiam Ecclesiis parcerēt, à principe post aliquod tempus redire permissus est.

Capvt XVII.

Fridericus & Conradus fugato Lothario, oppidum muniunt.

ITaque Fridericus dux, fraterque suus Conradus militem colligunt, ac data oppidanis die ac signo, ipsi quadam die cum militia sua castro appropinquant. Quod videntes oppidani, lætitiam cordis dissimulare non valentes, in voces magnas & cantus prorumpunt. Princeps tutius iudicans, alio in tempore præfatum castrum obsidione cingere, quam infidæ fortunæ fidei se incautè committere, obsidionem soluit, ac per Babenberg transiens, in ciuitatem Herbipolim se contulit. Oppidani cum ingēti clamore descendentes, castra jam vacua irruunt, & siqua ibi remanserant diripiunt, dominosque suos cum magna lætitia suscipientes, in castrum ducunt: deinces oppidum ipsum victualibus, aliisque necessariis muniunt: sicque regem insequētes, illo in ciuitate manente, tyrocinium, quod vulgò nunc Turnementum dicitur, cum militibus ejus extra exercendo, vsque ad muros ipsos progrediuntur. Post hæc Rhenum transeunt, in Spirensique ciui-

tate, cuius populus eos ob fidelitatem imperatorum, qui ibidem humati sunt, tanquam ejusdē sanguinis consortes devotè susceperat, præsidia collocant. Quam princeps juncto sibi Alberto Moguntino, obsidione circūdat, multos ibi dies consumens, prævalere tunc non potuit.

Caput XVIII.

Quomodo iidem duces Henricum Noricorum ducem ex Alemannia fugaverunt.

Porrò Henricus Noricorum dux, supra nominati Henrici ducis filius, ob gratiam principis, cuius filiam Gertrudim nuper in uxorem duxerat, Friderico duci haud memor affinitatis, quæ ex copula sororis suæ Iudith inter ipsos erat, bellum indicit. Coadunatoque ex Baioaria non parva milite, Alemanniam ingressus, non longè à Danubio super fluvium Vucienza dictū, tabernacula locavit. Quo comperto, sæpedicti duces & ipsi militem colligunt, nec longè ab eo castrametātur. At dux Noricorum missis exploratoribus, quod hostium cohors sit, inquirit. Quibus redeuntibus, & ea quæ viderant enarrātibus, suos consuluit, quidque facto opus sit requirit: illi incautum fore si hostes expectentur judicantes, fugam consulunt. Tanta ergo cum festinatione Norici hostes tamquam sibi jam imminentes declinaverunt, ut pontis angustias suspectas habendo, in Sicidis prædicti amnis procellis, qui ex multitudine imbriū plus solito excreverat, incautè se committerent: ipsoque non tam transfundando, quam transnatando periculosè transmisso, ad propria cum subora remearent.

Caput XIX.

Quomodo Fridericus insidias ejusdem ducis evasit.

Alio inde tempore prædictus dux Henricus Alemanniam ingressus, ad propria ibi domicilia se contulit. Erat enim natione Alemannus, ex antiqua & nobilissima Gualforum familia originem trahens; ac per hoc multas possessiones ex ea parte, qua Pyraneos montes attingit Alemannia, jure hæreditario habēs; vir per omnia laudabilis, tam animi, quam generis nobilitate insignis: in hoc solo facto tantū reprehēsibilis. Missis itaq; legatis ad Fridericū ducē Suevorū, eum amicè tamquā sororis suæ maritum monet, ut ad gratiam principis redeat: durum esse dicens, quempiam quantumcumque magnum, vel probum principem totius imperij pondus solum sustinere. Addit etiam huius negotij se, si monitis eius acquiescere vellet, fidum fore mediatorē. Ubi ergo, & qua die simul conveniant, ore quoque ad os de hoc familiariùs conferant, monasteriū quoddam Zuifalten dictum constituitur. Dux Fridericus nil perperam expectans, ad prædictū locum cum paucis venit. Ille verò non simpliciter ambulans, quo loco nocte cubare vellet, latenter explorauit. Itaque sole ad inferius hemisphærium descendente, cùm tenebrosis mentibus tenebrarum opportunitas se offerret, cubiculum in quo dux jacebat, circumdatur; & quod non amicus, sed ut hostis advenerit, re & voce aperitur. Quid faceret, quo se verteret? arma corriperet? sed penè nullum, quo juvaretur, habuit. Fugeret? sed nullum cubiculi meatum sciens, fugæ præsidium non invenit. Dolum itaque cognoscens, ad divinæ tantum gratiæ se vertit adiutorium. Qua opitulante, per abdita quædam cubiculi penetralia tunc sibi primò quasi cœlitus ostensa, Ecclesiam intravit, turrim quæ Ecclesiæ contigua erat, ascendit. Hostes cubiculum irrūpunt, & non invento duce, claustra etiam monachorum ingrediuntur, cunctas officinas ipsorum ferro perscrutantur. Phœbo ab inferis redeunte, superioremque aëris regionem illuminare incipiente, vicini quique fideles ducis, jam tetérrimo cognito facto, aggregatim in adiutorium eius advolant. Hostibus adhuc secretiora claustri rimantibus, ignemque minantibus, Fridericus suos de turre advenire prospiciens, jam securus factus, Henricum ducem exposcit, eumque sic affatur. Contra fas, bone dux, fecisti; quî me in pace vocatum, pacis non feceris signa, inimicum te potiùs quàm amicum ostendisti. Nec te ab hoc facto propriæ famæ revocavit honestas, nec carnis qua conjungimur affinitas. Nõ autem malum pro malo reddere videar, te tamquam amicū fideliter admoneo, ne fideles meos, quos undique advantare cernis, expectes. Excusatur à quibusdam hoc factum ducis, non solum ex hoc quod eo tēpore inimici fuerunt, juxta illud. *Dolus an virtus, quis in hoste requirat?* sed ex eo quod pro fidelitate regni & reipublicę quiete, principi eum tradere, pacemque imperio instaurare volens, hoc fecerit.

Fraus Henrici adversus Fridericum.

Dux dimissus ab hostibus ereptus.

Virgil.

Caput XX.

De expeditione Lotharij in Boemiam.

Dissensio igitur inter Fridericum ducem, Lotharium que imperatorem pene per decem annos protracta, imperium quiescere non permisit. Qualiter autem ad ultimum pacatum fuerit, & quot, & quanta virtutum insignia Lotharius reliquerit, in priore historia dictū sufficiat. Verùm silentio præterire nolumus, quod prædictus princeps adversam nimis circa regni primordia fortunam sensit. Quidā enim Otto Moraviæ comes, ducatum Boemiæ affectans, principem adiit, eique magnam pecuniam promittens, ad hoc ut Boemiam secum intraret, ibique eum ducem crearet, inclinavit. Quod Ulricus, qui eumdem ducatum forte habebat, impedire volens, nullo principem obsequio à cœpto revocare potuit. Igitur rex Saxoniam intrans, militem instaurat, ducensque secum Ottonē, claustra silvarum, quæ Boëmiam & Saxoniam sejungunt, hiemali tempore ingreditur. Dux Boemiæ Ulricus in ipsis silvarum abditis locis, septis undique silvis, super amniculum quemdam castra posuit. Rex cum suis propter nimietatem nivium à recta via exorbitans, ac per devia silvarum oberrans, ad prædictum amnem forte venit, suis viæ labore nimio & inedia exhaustis quiescere volentibus. Barbari turbatum cernentes amnem hostes in proximo esse præsentiunt. Ex improvisoque supervenientes, Saxones, qui in prima acie erant, jam per nives deambulando fatigatos invadunt, ac paucis per fugam elapsis, quibusdam captis, cæteros crudeliter occidunt. Videns hoc princeps, suisque ex angustia visū nullum præsidium ferre valens, sævissima mœroris amaritudine perculsus, eorum tamen quas ab adolescentia gesserat, ac antiquæ virtutis memoria, quasi cœlesti rore replet", in collem quemdam cum paucis, quos adhuc residuos habebat, se recepit. Quem præfatus dux suis in circuitu positis, magnarumque arborum jactu, & clausura reditum negantibus, tamquam clausum te-

nit. Tandem Henrico Saxoniæ Marchione, qui de sorore ducis natus, cum rege adornaret, mediante, ad pedes Imperatoris satisfactionem offerens, humiliter Dux venit, homaginmque sibi cum sacramento fidelitatis exhibens, ducatum ab eo suscepit, captiuos reddidit: sicque princeps portatus secum eorum qui nobiliores erãt, funeribus, cum multo mœrore sadiit.

Capvt XXI.

Qui principes ibi occubuerint, & de secundis nuptiis Friderici.

INter cæteros nobilissimus Maschlo Saxoniæ Albertus captus fuerat. Tãta vero strages Saxonum, & præcipuè nobilium, & illustrium virorum ibi facta fuit, vt perpetui odij inter Saxones & Boemos fomes tunc accensus, necdum extinctus sit. Otto quoque, qui huius concussionis auctor fuerat, ambitionis suæ pœnas luens, ibidem necatus est. Sed vt dicitur, Flebile principium melior fortuna sequetur: sic & hunc principem melior fortuna secuta ad tantum apicem prouexit, vt sedatis omnium tempestatũ motibus, cum triumpho & victoria de Italia rediens, in ipsis montibus viuendi fecerit finẽ. Verùm Fridericus dux mortua vxore sua Iudith a dissẽsionis tempore, Friderici comitis de Sarbur, fratris Alberti Episcopi filiam Agnetem in vxorem duxit, ab eaque Conradum, qui Palatinus comes nunc Rheni esse noscitur, & Claritiã Lodouici Turingiæ Comitis vxorem accepit.

Capvt XXII.

Quod mortuo Lothario Conradus rex creatur, & quis Alberto Moguntino successerit.

DEfuncto imperatore Lothario, ac in monasterio Lutre, quod in eius proprio fundo situm est, humato, principes regni apud Galliæ oppidum Confluentiam, vbi Mosella Rhenũ influit, conueniunt, & de eligendo principe consilium ineunt. Igitur Conradus Friderici ducis frater, ab omnibus qui aderant, exposcitur, ad regnumque leuatus in palatio Aquis coronatus. Quod eò facilius fieri potuit, quòd imperatoris Henrici odium in mentibus plurium jam deferbuerat, Albertusque Moguntinus Archiepiscopus, jam recenter viuendi finem fecerat. Accessit etiam ad huius negotij promotionẽ, quòd Henric⁹ Noricorũ dux, pro nota superbię, penè omnium, qui in expeditione Italica cum Lothario imperatore fuerant, odium cu ntraxerat. Itaque Fridericus dux Moguntiã, quæ tunc pastore suo orbata vacabat, venit; omnesque tam clericos, quam laicos ad hoc vt Albertum juniorem, vxoris suæ quam secundò acceperat fratrem, eligerent, induxit, principe ad hoc corroborandũ ascito. Qui patruum suum seniorem Albertum non exuens, non bene gratus beneficiorum extitit, nec plenè fidũ principi suo se exhibuit. Qualiter vero Henricus dux Noricorum prædictæ sublimationi principis contradixerit, & quem finem ipse sortitus fuerit: quomodo etiam princeps tam de ipso, quam de multis aliis triũphauerit, in priori historia dictum sufficiat.

Capvt XXIII.

Qualiter soror Gerdrudis reginæ, sociata Manuel Græcorum Imperatori.

CIrca idem tempus, Ioannis Regiæ vrbis imperatoris Apocrysiarij, viri clarissimi, Romanorum principem adeunt, tam confœderationis vinculum ob Rogerij Siculi insolentiã inter duo imperia, Hesperiæ videlicet, & Orientis renouare cupientes, quàm in huius rei argumentũ aliquam regalis sanguinis puellam filio suo in vxorem dandam postulantes. Princeps compassis suæ sororem potiùs illo destinauit, in huiusque rei confirmationem venerabilem Herbipolensem Episcopum Embriconem virum prudentem, & literatum, in Græciam misit, Ioanne jã mortuo, sedenteque in vrbe filio suo prædicto Manuel. Qui omnia sapienter, & solerter ordinans, nuptias proxima post Epiphaniem hebdomada, in vrbe regia celebrari cum fasto, & decore regio persuasit. Et ipse non paucis ibi dieb⁹ ad promotionem huius, & aliorum regni negotiorum manẽs, dum remigrando ad patriã redire cogitaret, multis Græcorum xeniis honoratus, & oneratus, apud Aquileiam vita decessit; Super his autem negotiis, inter vtrumque principem huiusmodi directæ inueniuntur epistolæ, Quæ ne omnes ponerentur, compendiũ in causa fuit. Cunradus Dei gratia Romanorum imperator Augustus, Ioanni eadem gratia Constantinopoli imperatori, Salutem, & dilectionem fraternam, amicitiam, honorem, & gloriam. Vt parentes nostri videlicet Romanorũ imperatores, antecessores nostri, ad antecessores vestros, scilicet regnum & populum Græcorum, constituerunt, constituo: & sicut seruauerunt, conseruabo. Non est gens, regnum, aut populus, qui non nouerit, nostræ Romanæ reipublicę vestram nouam Romam & dici, & fore filiam: ex huius radice ramos, & fructus eius processisse, Propter quod hereditatẽ, quæ à matre debetur filiæ, cõstituimus, æternamque volumus, & eò ampliùs, quod quæ matri debetur, filiam velle credimus: scilicet vt auctoritas materna præcinat consilio, auxilio: respondeat autem gloriis, & honore filia stina dilectio. Sunt ergo res vtriusque communes, vtriusque amicus idem, idem inimicus, siue in terra, siue in mari: & cognoscat, ac timeat matris virtutem & valentiam, qui non honorauerit filiam: siue Normannus, siue Siculus, siue quis alter quicumque, vbicumque. Neque enim obliti sumus, vel ego, vel principes nostri imperij, quoscumque hostium nostrorum incursus, vel inuasiones in imperium, & magnificentiam Romanam. Sed cùm diuina clemẽtia subueniet, retribuemus vnicuique ipsorum secundùm multitudinem ipsorum malitiæ Videbit ergo, & audiet vniuersa regnorum latitudo, quã facili manu prosternentur latrones, qui insurrexerunt in vtriusque imperij nostri monarchiam, quia cooperante Deo, si alas excutiemus, hostem modò volitãtem capiemus, & cordis eius euiscerabimus, audientiam * quæ modo extollitur cõtra vtriusque imperij nostri honorem & gloriã. Cõseruamus igitur quæ justa & amicabilia sunt ad vos; eadem vos ad nos, & tantò studiosiùs, quãtò per coniungium sororis dilectissimæ coniugis nostræ, imperatricis videlicet nobilissimæ, & filij tui confœderati sumus propinquiùs. Verùm quia de nostris hilarescere successibus dilectionis & nobilitatis suæ credimus experientiã, quid post discessum prudentissimorum apocrisiariorum tuorum in generali, & solemni curia cum vniuersis imperij nostri principib⁹ celebrata, cui nos interesse voluimus, Deo auxiliante actum sit, tibi sicut vnico fratri nostro, & amico dilectissi-

Constantinopolis noua Roma.

Melius * audaciem

Conulance

mo dignum duximus intimare. Noueris igitur quod omnes qui imperium nostrum ostendisse videbantur, cooperante Deo, potenter in nostro imperiali jure inclinauimus, eosque in plenitudinem gratiæ nostræ suscipientes, vniuersas imperij nostri partes abundanti pace ditauimus. Ad hoc Francia, & Hispania, Anglia, Dania, cæteraque regna imperio nostro adiacentia, quotidiana legatione sua, cum debita reuerentia & obsequio nos frequentant, ad ea quæ imperij nostri mandata sunt se prompta esse tam obsidibus, quã sacramentis affirmantes. Nolumus etiam latere discretionis tuæ prudentiã, quod Dominus Papa, totaque Apulia, Italia, & Longobardia, de die in diem aduentum nostrum desiderant, & vt nostra eis imperiali subueniamus potentia, cum omni deuotione expostulant. Huius rei gratia dilectissimũ, & præcordialē imperij nostri principem Embriconam, venerabilem Herbipolensem Episcopum amicum tuum, ad exquirendam Domini Papæ voluntatem, Romam direximus. Cognita verò ipsius circa nos voluntate, communicato principum nostrorum consilio, ea quę ad vtriusque imperij nostri honorem spectant, per charissimos & prudētes nuncios nostros, Robertum scilicet principem Capuanum, illustrem vtique virum, ac nobilem, nobisque fidelē, necnon Albertum dilectum capellanum nostrum, & in fide constantem, tuæ significamus nobilitati. Hos igitur tamquam nos audias, & quæ tibi dixerint, sicut decet excellentiam tuam, & sicut de te speramus & credimus, ad effectum perducas, & honestos & idoneos apocrisiarios tuos, vna cum nunciis nostris sine dilatione ad nos remittas. Præterea de Rutenis, qui ad contemptũ imperij nostri occisis hominibus nostris, pecuniã nostram sibi vsurpauerũt, sicut conuenit in causa amici, & propinqui tui, sicut nobis scripsisti, ita facias. Militibus quoque imperij nostri, Alemannis scilicet, qui apud te sunt, sicut decet excellentiam tuam, benignus existas. Nihilominus etiam te rogamus, vt hominibus imperij nostri, Teutonicis videlicet, qui Constantinopoli morantur, locum in quem ad honorem Dei Ecclesiam ædificent, concedas, tum respectu diuinæ remunerationis, tum & interuentu, ac petitione nostræ dilectionis. Recordari quoque debet tua discretio, quod nos in literis prioribus per præfatum capellanum nostrum tuæ nobilitati præsentatis, hoc idem à te pro Dei amore & honore petiuimus: quia si ipse qui dat salutem regibus, fuerit in medio nostri, certum est quod non gaudebunt inimici nostri. Datum 18. Calen. Ratisponæ, in Christo feliciter. Amen.

Capvt XXIV.

Exemplar literarũ eo tempore hincinde missarum.

Epistola Imperatoris Græcorum ad Imperatorem Romanorum.

IOannes in Christo Deo fidelis Rex Porphirogenitus, sublimis, fortis, Augustus, Cominus, & Imperator Romanorum, ad nobilissimum fratrem & amicum imperij mei. Nobilissime, & amice domine imperij mei Rex. Literæ tuæ nobilitatis fraterni affectus signum, ad nostram delata mansuetudinem per prudentissimũ apocrisiarium nobilitatis tuæ multa nos lætitia repleuit. Nam bona tuæ nobilitatis voluntas, & cognationis, & amicabilis affectio & dilectio, quam demonstrasti per literas, per verba, & per opera ipsa erga imperium nostrum, nostram consequenter pietatem totam, toto animo ad tuum amorē pertraxit. Quare etiam diuersos fidelissimorum & familiarissimorum hominum suorum ad tuam nobilitatem emisit: te communicare per eos volens nobilitati tuæ totis de causis, propter quas & mãdasti, & scripsisti ei. Vult enim in Deo in omnibus amicà sapere, & cognationabiliter & fraternè ad tuam voluntatẽ: & omnia agere secundùm quod videtur ei, quæ ad honorem sunt nobilitatis tuæ. Quia verò prudentissimus Dux Venetiæ Petrus Polanus mediator à nobilitate tua in his causis assumptus est, sicut vir bonus & fidelis ambab⁹ partibus: & hoc nobis placere dignũ visum est. De causa Apuliæ ac Lōgobardiæ, prudentissimis apocrisiariis nostris, quæ à nobis visa sunt, jussimus. Nam etsi quidam bonũ ad susceptionem magis nobilissimæ tũ Deo futuræ nurus imperij mei missi sunt, tamen etiam cōmuniter omnis notum imperij mei velle. De causa, quæ facta est in Russia, sicut imperio meo scripsisti, sicut cōuenit imperio meo facere in causa propinqui & amici sui, sic & feci. Sed de caballariis nobilitatis tuę, quod scripta tua nominatim comprehendebant, & magis de eo, qui defecit in viuentibus ex eis, sic fecit imperium meum, vt scripsisti. Vale nobilissime amice imperij mei Rex.

Epistola Imperatoris Romani ad Imperatorem Græcorum.

Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, carissimo fratri suo E. Porphirogenito Comino, illustri & glorioso Regi Græcorũ, Sal. & fraternam dilectionem. Nobilitatis tuæ literas, vtpote tãto & tam caro amico nostro serenitati nostræ transmissas, gratanter excepimus: & viso earundem tenore, de incolumitate & sublimitate tua admodum gauisi sumus. Sed auditis à Nikyforo tuæ dilectionis prudēti apocrisiario, præter illa quæ in literis continentur, quibusdã verbis duris, & vt verum fateamur, ab omni retro tēpore inauditis, & nostræ maiestatis vltra quàm lingua explicare valeat, perturbata est mansuetudo, & est admirata vniuersa imperij nostri latitudo. Vnde, vel à quo tam amarum verbũ processerit, miramur: præsertim cùm inter cetera huius mundi regna, Græcorum regnum omni sapientia & discretione hactenus floruerit. Si enim idē nuntius tuus Nikyphorus vnicum filium nostrũ Henricum in præsētia nostra morti dedisset, ad maiorem iram majestatis nostræ animum prouocare non poterat. Cumq; jam per triduũ in hoc aceruo laborasset, & rigorem animi nostri nullo ingenio, nullaq; sapientia ad suam voluntatē inflectere potuisset: vix tandã quarta die aliis verbis dulcioribus excellentiam nostram exhilarauit: nostræq; furore indignationis mitigata, nobilitatis tuæ voluntatem nobis aperuit. Et quoniam ita nunc est, & esse debet, quòd tu amicorũ amicissime vxorem accipies dilectissimam filiam nostrã, sororem videlicet contectalis nostræ, volumus, vt inter nos æternum fœd⁹ perennis amicitiæ: quam videlicet amicitiam præsente apocrisiario tuo ore & manuscripto firmari jussimus: ita videlicet, vt & amici amicorum tuorum, & inimici simus inimicorum tuorũ. Proinde certa sit prudentia tua, quòd si tuæ nobilitati vndecumq; aliqua molestia vel injuria fuerit illata, non hanc tibi tantùm, sed etiam nobis factam jure dilectionis reputamus: quoniã virtutis tuæ nobilitas, & maximè generosi sanguinis, quo in pign⁹ perpetuæ dilectionis confœderati sumus, ppri quitas nos inuitat, vt te tamquam filium carissimum totis vlnis caritatis amplectamur, & cuncta quæ tibi placita sunt libenti animo faciamus. In qua

Nicephorus

re justum arbitramur, vt eamdem amicitiam nobis, & imperio nostro firmari facias: vt complexus omnibus honorificè, vtrique imperio debitus honor exinde deferatur: & pax & nomen Christi per vniversum mundum inde magnificetur. Porrò de quingentis militibus, quos nobilitas tua petiit, hoc tibi respondemus, quòd non solùm 500. sed etiā duo vel tria millia, si necesse habueris, tibi mittemus: & quod maius est, antequā detrimentū aliquod honoris tui pati videremus, elaborata tota imperij nostri fortitudine, in propria persona tibi sicut præcordiali filio, & fratri carissimo deficere & deesse non possemus. Præterea scripsit nobis tua nobilitas, quòd magnos & caros nuntios sinceritati tuæ mitteremus: in quo voluntati tuæ acquievimus: quoniam quos cariores habuimus, Excellētiæ tuę transmisimus: scilicet carissimum præcordialem nostrum Embriconem, venerabilem Voitzburgen. Episcopū illustrem, & magnum imperij principem, qui est cor nostrum & anima nostra: necnon dilectissimum nostrum Robertum, illustrem & nobilem principem Capuanū. Misimus etiam quasi vtrasque manus nostras germanos duos fratres, scilicet fratrem Bernonem, virum sapientē & religiosum, & fratrem ipsius Rivuinum, qui nobis valde carus est, & familiaris, ac nobilis: & honorandum principem imperij nostri Rogerium illustrē Comitem de Ariadno, cuius fidem & constantiam sæpius experti sumus: & Gualterum fidelem nostrum. Istis itaque ea quæ in literis non continentur, industriæ tuæ referenda cōmisimus: quorum verbis fidem adhibeas, & quæ tibi dixerint, tamquam à nobis dicta credas. De Ruthenis verò, pro quibus patri tuo divæ recordationis Ioāni Imperatori per fidelissimum Capellanum nostrum Adalbertum, & per Comitem Alexandrū de Gravina scripsimus: & de locu, in quo nostris Teutonicis ad honorem Dei Ecclesiam ædificari volumus; & de nobilibus Baronibus Apuliæ, Alexādro videlicet Clarimontis, Philippo de Surre, & Henrico Comite, & Seona Pustell. iste noster præcordialis Voitzburgensis Episcopus, & ceteri familiares nostri, voluntatem nostram tibi referent, quibus tamquam mihi credas. Super his omnibus fidelem apocrisiarium tuum Nicyphorum, licet in principio legationis suæ nos cōturbaverit, tibi attentiùs cōmendamus: & quia constanter perduravit, vt eum remuneres, rogamus. Vale.

CAPVT XXV.

De Friderico juniore, & de his quæ gessit apud Vuolfrateshusen.

CRreverat Fridericus, Friderici strenuissimi Ducis filius, militiæq; cingulū jam sumpserat, nobilis patris futurus heres nobilior. Igitur bonæ indolis virtutem non dissimulans, educat⁹, vt assolet, ludis militaribus, ad seria tandem tyrocinandi accingitur negotia, adhuc patre viuēte, terramq; suam plenariè tenente. Nam & Comitem quemdam nobilem Henricum de Vuolfrateshusen hostem denuntians, Baioariam cum magna militum copia ingreditur. Norici, & maximè comites & nobiles, velut tyrocinium celebraturi, quod modò nundinas vocare solemus, in prædicti comitis castro se recipiunt. Itaq; strenuissimus superveniens adolescēs, Noricos ante murum stantes, ipsumque armatos expectantes, non vt jocando, sed vt rem seriam agendo viriliter aggressus est, diuque & fortiter vtrisque pugnantibus, tandem vt hostes castro se reciperēt, coēgit. Versis in fugā Noricis, ac angustia portarum arctatis, comes quidam Conradus de Dachouue tūc nobilis comes postea dux fact⁹ Croatiæ & Dalmatiæ, qui incautus extra remanserat, ab hostibus capitur. Sicque adolescens præfatum ducens comitem, ad propria cum victoria revertitur. Cumque à multis sibi suaderetur, vt pecuniam magnā ab eo extorqueret, ipse ex innata sibi nobilitate, pravorum declinavit consilia. Nam sicut fortiter captum, sic eum liberaliter dimissum ad propria redire sine pecuniæ exactione permisit.

CAPVT XXVI.

Quomodo etiam Bertolfum ducem superavit.

POst hæc Conrado duci, supradicti Bertolfi ducis filio, bellum indicit, captoque suprà memorato Alemanniæ opido Turego, præsidia ibidem posuit. Dehinc junctis sibi etiam quibusdam de Baioaria nobilibus, præfati ducis terram cum magna manu militum intravit, atque ad vltima pene Alemanniæ procedens, ad Zaringē vsque ejusdem ducis castrum pervenit, nullo sibi obviante, vel resistere valente. Non multò post etiam arcem ipsius quamdā, quæ cunctis adhuc cernentibus inexpugnabilis esse videtur cepit & expugnavit, ac contra multorū opinionem, fortissimū & ditissimū ducem tā acriter debellavit, vt ad patrem, patruúque suum supplicem cum venire, ac pacem petere cogeret. Hæc & alia tam ardua in ipsa puerili ætate gessit negocia, vt nō immerito cum multorum stupore, de ipso dici posset illud Evangelij, *Quis putas puer iste erit?* *Luc. 2.*

CAPVT XXVII.

Quomodo instinctu Arnoldi, Romani adversus suum Pontificem concitantur, & senatoriam dignitatem instaurare moliuntur.

HIs diebus Arnaldus quidam religionis habitum habens, sed eum minime, vt ea doctrina eius patuit, servans, ex Ecclesiastici honoris invidia vrbem Romam ingreditur, ac senatoriam dignitatem, equestremque ordinē renovare ad instar antiquorum volens, totā penè vrbem, ac præcipuè populum adversus pontificem suum concitavit. Vnde & ad aeternam temeritatis, vel potius fatuitatis corroboratiōnē, ab eis ad principem destinatum tale scriptum invenitur.

CAPVT XXVIII.

Epistola Romanorum ad Regem.

EXcellentissimo atque præclaro Vrbis & Orbis totius Domino, Conrado Dei gratia Romanorum Regi semper Augusto, Senatus populusque Romanus Salutem, & Romani Imperij felicem & inclitam gubernationem. Regali excellentiæ, per plurima jam scripta nostra, facta, & negotia diligenter exposuim⁹, quomodo in vestra fidelitate permaneamus; ac pro vestra imperiali corona exaltanda, & ideo modo augenda quotidie decertamus. Ad quæ quia regalis industria, vt postulavimus, rescribere dignata nō fuit; planè tāquā filij & fideles de dño & patre satis miramur. Nos enim quidquid agimus, pro vestra fidelitate & honore facimus. Et quidem regnum & imperium Romanorum vestro à Deo regimini concessum exaltare, atque amplificare cupientes, in eum statum, quo fuit tempore Constantini & Iustiniani, qui totū orbē vigore senatus & populi Romani suis tenuere manibus, reducere, senatu pro his omnibus Dei gratia restituto, & eis qui vestro imperio sēper rebelles erant, quique tantum honorem Roma-

no imperio subripuerant, magna ea parte conculcatis, quatenus ea quæ Cæsari & imperio deberentur, per omnia & in omnibus obtineatis, vehementer atque vnanimiter satagimus, atque studemus. Et ob hujus rei effectum bonum principium ac fundamentum fecimus. Nam pacem & iustitiam omnibus eam volentibus obseruamus: fortitudines, id est turres & domos potentiũ vrbis, qui vestro imperio vna cum Siculo & Papa resistere parabant, cepimus, & quasdam in vestra fidelitate tenemus: quasdam verò subuertentes, solo coæquavimus. Sed pro his omnibus, quæ vestræ dilectionis fidelitate facimus, Papa Frangipanes, & filij Petri Leonis, homines & amici Siculi, excepto Iordano nostro, fidelitate in vestra vexillifero & adiutore, Tolomeus quoque, & alij plures vndique nos impugnant; ne liberè, vt decet, imperialem regio capiti valeamus imponere coronam. At nos, quoniam amanti nullus labor grauis est, licet nunc plurima damna sustineamus, pro vestro amore & honore grataanter patimur. Scimus namque nos à vobis proinde præmium sicut à patre accepturos; vosque in eos, sicut in imperij hostes vindictam daturos. Cùm tanta igitur nostra in vobis fidelitas sit, tantaque pro vobis sustineamus, precamur, ne spes ista nobis deficiat, ne regia dignitas nos vestros fideles & filios despiciat: neque si in regalibus auribus aura sinistra de senatu & nobis flaverit, in eam intendat, aut respiciat: quia qui de nobis vestræ altitudini mala suggerunt, de vestra & nostra, quod absit, dissensione lætari volunt: & vtrosque vt soliti sunt, callidè opprimere moliuntur. Sed circa hæc ne fiant, regalis prudentia, vt decet solerta sit, & prouida: reminiscatur quoque vestra solertia, quot & quanta mala Papalis curia, & dicti quondam ciues nostri Imperatoribus, qui fuerunt ante vos, fecerint: & nunc deteriora vobis cum Siculo facere tentauerunt. Sed nos Christi gratia in vestra fidelitate eis resistimus, ac plures ex illis ab vrbe, sicut pessimos hostes imperij, vt sunt, pepulimus. Appropinquet itaq; nobis imperialis excellentiæ vigor: quoniã quidquid voltis in vrbe obtinere poteritis: & vt breuiter ac succinctè loquamus, potenter in vrbe, quæ caput mundi est, vt optamus, habitare: toti Italiæ ac regno Teutonico, omni clericorum remoto obstaculo, liberiùs & meliùs quàm omnes fere antecessores vestri, dominari valebitis. Sine mora ergo precamur, vt veniatis: & interim de statu vestro, quem semper desideramus salubrem & prosperum, de his regalibus literis ac nuntiis nos lætificare dignemini: sumus enim per omnia vestræ voluntati semper obtemperare parati. Sciatis præterea, quia pontem Miluium extra vrbem parum longè per tempora multa pro Imperatorum contrario destructum, nos, vt exercitus vester, per eum transire queat, ne Petri Leonis per castellum sancti Angeli vobis nocere possint, vt statuerant cum Papa & Siculo, magno conamine restauramus; & in paruo temporis spatio muro fortissimo, & silicibus adjuvante Deo cõplebitur. Concordiá autem inter Siculum & Papam hujusmodi esse accepimus. Papa concessit Siculo virgam & anulum, Dalmaticam & mitram, atque sandalia: & ne vllum in terram suam mittat legatum, nisi quem Siculus petierit: & Siculus dedit ei multam pecuniam pro detrimento vestro, & Romani imperij, quod Dei gratia vestrũ existit. Hæc omnia solicitè vestra animaduertat

Siculus hic dicitur Siciliæ Rex.

Romani Papæ temporale ius auferre nituntur.

optime Rex prudentia. Rex valeat, quidquid cupit obtineat, super hostes Imperium teneat, Romæ sedeat, regat orbẽ, Princeps terrarũ, seu fecit Iustinianus, quę Cæsaris accipiat Cæsar, quæ sũt sua præsul; vt Christus jussit, Petro solvente tributum. Nos de cetero legatos nostros precamur vt benignè recipiatis: & quod vobis dixerint credatis; quia scribere cuncta nequiuimus. Sunt enim nobiles viri Guido senator, Iacobus filius Sixti procuratoris, & Nicolaus eorum socius. At Christianissimus princeps hujusmodi verbis siue næniis præbere aures abnuit: quinimo venientes ad se ex parte Romanæ Ecclesiæ viros magnos & claros, quorum vnus Guido Pisanus eiusdem curiæ Cardinalis & Cancellarius erat: renouationemque antiquorum priuilegiorum suorum postulantes, honorificè suscepit, & honestè dimisit.

Spreta Romanorum preces ab imperatore.

Capvt XXIX.

De diuersis prælijs per expeditionem Ierosolymitanam sopitis.

EA tempestate, vbique terrarum bellorũ turbine orbẽ replente, totumque totum imperium seditionũ motibus inuoluente, (Nam & in Alemannia inter prædictum adolescentem Fridericum, & prænominatum ducem Conradũ hoc dissensionis malum agitabatur In Baioaria inter Henricum Leopaldi marchionis filium ejusdem terræ ducem, & item Henricum Ratisponẽsem Episcopum grauissimum bellum excitatum, in dies augmentabatur. In Belgica Gallia viris magnis & egregiis Alberone Treuerorum Archiepiscopo, & Henricu Namurcẽsi comite debellantibus, omniaque præda & incendio commiscentibus, maximum reipublicæ dispendium expectabatur. Polonia quatuor fratribus, tribus cum quarto pro ducatu contendentibus, maximam effusionem sanguinis minabatur. Cætera quoque imperij prouincijs huius mali non carentibus,) repente per dexterã excelsi, tanta facta est mutatio, vt sopitis omnibus his bellorum tempestatibus, in breui totam terram quiescere, & innumerabiles ex Gallia & Germania contra inimicos crucis, crucibus acceptis, militiã profiteri cernerès Sed antequam huius tam inauditæ mutationis historiam attingamus, pauca de priori turbulentia præmittenda sunt.

Capvt XXX.

Qualiter castrum regis Vngariæ Bosan, quod & Bresburgc captum, & requisitum sit, & de Boritia.

IGitur eo tempore, quo prædictus Henric9 Noricorum dux cum prænominato Henrico Ratisponensium Episcopo, ciuibusque suis, ac Styrensi Marchione Odoacro grauissimam guerrã agitabat, quidam milites de Orientali marchia egressi, Pannoniam latẽter ingrediuntur, ac nocturnu castrum Bosan, quod & Bresburg quod olim imperator Henricus obsidione extorserat, ex improuiso aggressi, capiunt, quibusdam comprehẽsis, nonnullis occisis, aliis per fugã elapsis. Quod audiens rex Vngariæ Geiza Beli regis filius, præmissis quibusdam comitibus suis, qui quare, vel qualiter hoc factum fuerat, inquirerent, ipse eosdem subsecutus, ad liberationẽ castri cum magna Vngarorum properat multitudine. Comites qui præcesserant, ab oppidanis, cuius rei causa tam grauem regi intulerint iniuriam, solerter perscunctantur. Qui responderunt se, nec per Romanorum

manorũ principe, nec pro duce suo hoc fecisse, sed pro Domino suo Boritio. Erat autem Boritius Colomanni quondam regis Vngariæ filius, prædictum regnũ Vngariæ, vt in prioribus chronicis dictum est, jure hæreditario repetens, ac ob hoc adipiscendum, vtrosque principes, Romanorum scilicet ac Græcorum frequenter sollicitans, multosque ex militibus nostris ad fauorem suum pecunia inducens. Igitur rex Vngariæ superueniens, castraque ponens, oppidum cingit, diuersis instrumentis, tormentorumque generibus adhibitis, ac sagittariis oppido circumfusis. Teutonici, eo quod dux in superioribus Baioariæ partibus moraretur, princeps vero in remotis regni manerct locis, cùm nullum liberationis suæ solatium haberent, de facienda cum Vngaris pace pertractare incipiunt. Ita de multis moret, mutuo colloquentes, accepto à rege sub jurejurando promisso trium millium librarum in põdere, castrũ sibi reddunt, ipsique ad propria redeunt. Rex autem Vngarorum damnum sibi à Teutonicis illatum grauiter ferens, ducem Noricum habens suspectum, hostẽ denunciat, exercitumque maximum per totam regni sui latitudinem colligit. Sed antequam de egressione hujus gentis dicamus, breuiter quædam de ipsius terræ situ, nationisque ritu prælibanda videntur.

CAPVT XXXI.

De situ Vngariæ, & more gentis.

HÆc enim prouincia, eo quod circumquaq; silua & montibus, & præcipuè Apennino clauditur, ea antiquo Panonia dicta, intus planitie campi latissima, decursu fluminum & amnium conspicua; nemoribus diuersarum ferarum generibus plenis conserta, tam innata amœnitate faciei læta, quàm agrorum fertilitate locuples esse cognoscitur: vt tamquam paradisus Dei, vel Ægyptus, spectabilis esse videatur. Habet enim pulcherrimum, vt dixi, naturaliter spectaculum: sed ex barbariæ gentis mœniorum vel ædium rarũ ornatum, terminosq; non tam montium vel siluarum, quàm cursu maximorum fluminũ septos. Attingunt ab Oriente, vbi Souua famosus fluuius Danubio recipitur, Bulgaria, ab Occidente Morauia, & Orientali Teutonicorũ marchia, ad Austrum Croatia, Dalmatia, Histria, vel Carinthia; ad Septentrionẽ Boëmia, Polonia, Rutenia: inter Austrum & Orientem Roma, inter Aquilonem & item Orientem Pecenatorũ & Falonum maximam venationum copiam habente, sed vomere ac rastro penè experte cãpania. Crebras verò barbarorũ irruptiones passa, haud mirum, si moribus aut lingua agrestis manet & insulsa. Nam primò, quod alibi latiùs à nobis dictũ est, Hunorum, qui juxta Iordanum, ex incubis & meretricibus orti fuerant, direptioni patuit: pòst Auarorum crudis & immundis carnibus vescentium conculcationi: ad vltimum Vngarorum à Scythia egressorum, qui & adhuc eam incolunt, relicta est possessioni. Sunt autem ipsi Vngari facie tetri, profundis oculis, statura humiles, moribus & lingua barbari & feroces: vt jure fortuna culpãda, vel potiùs diuina patientia sit admiranda: quæ ne dicam hominibus, sed talibus hominum monstris tam delectabilem exposuit terram. In hoc tamen Græcorum imitantur solertiam, quod nullam rem magnam sine crebra & longa consultatione aggrediuntur. Deniq; cùm vilissima in vicis vel oppidis ibi, idest ex cannis tantum, rara ex lignis, rarissima ex lapidibus habeãtur habitacula, toto æstatis vel autumni tempore papiliones inhabitant. Ad curiam regis sui singulis ex primoribus sellam secum portantibus conueniunt: ac de suæ reipublicæ statu pertractare & discutere non negligunt. Hiemis algore in domiciliis qui habent, idipsum facientes. At omnes sic principi suo obsequũtur, vt vnusquisque ne dicam manifestis illum contradictionib⁹ exasperare, sed & occultis susurriis lacerare, nefas arbitretur. Hinc est, vt cùm prædictum regnũ per 70 vel amplius diuisum sit comitatus de omni justitia ad fiscum regium duæ lucri partes cedant, tertia tantum comiti remaneat, nullusque in tam spatioso ambitu, rege excepto, monetã vel Teloneum habere audeat. Quòd si aliquis ex comitum ordine Regem vel in modico offenderit, vel etiam de hoc quandoque non justè infamatus fuerit, quilibet infimæ conditionis lixa à curia missus, eum licet satellitibus suis stipatum solus comprehendit, in vinculis ponit, ad diuersa tormentorum genera trahit. Nulla sententia à principe, sicut apud nos moris est, per pares suos exposcitur: nulla accusato excusandi licentia datur: sed sola principis voluntas apud omnes pro ratione habetur. Si quando verò exercitum rex ducere voluerit, cuncti sine contradictione quasi in vnum corpus adunantur. Coloni quidem, qui in vicis morantur, nouemdecimum, vel etiã septem octauum, vel infrà, si necesse fuerit, cum supellectili ad bellum necessaria instruunt, cæteris pro cultura terræ domi relictis. Qui verò de militum ordine sunt, nulla occasione nisi grauissima, domi remanere audebunt. At in ipsa regis acie hospites, quorum ibi magna copia est, & qui apud eos principes dicuntur, latus principis ad muniendũ ambiunt. Omnes penè tetri, terria in armis procedunt: nisi quod jam ab hospitibus, quos nunc solidarios dicimus, educati, vel ab eisdem etiam genti, quandam non innatam, sed quasi extrinsecus affixam virtutẽ trahentes, principes tantum & hospites nostros in pugnãdi peritia, armorumque splendore imitantur. Sed de prædictæ gentis ritu hæc dicta sufficiant.

CAPVT XXXII

De pugna habita inter Regem Hungariæ, & ducem Henricum.

IGitur Rex ad portam Mehan 70 pugnatorũ millia, vel amplius habens, erupit: in campoque inter portam præfatam & fluuium Lithaha, qui Teutonica lingua Vuvelt, quod nos vacantem campum dicere possumus, castra posuit. Dux etiam cum suis non longè ex altera parte eiusdem fluuij, qui imperij Romani & regni illius ex vno Danubij latere (nam ex altero Maraha fluuius limes est) suos conuocans, ibidem castrametatur, missis exploratoribus, qui statum hostium diligenter inquirendo edicerent. Alia die Rex in prædicto campo ad quamdam ligneã Ecclesiam accedit, ibique ab Episcopis (nam cousque in puerilibus annis positus nondum militem induerat) accepta sacerdotali benedictione ad hoc instituta, armis accingitur. Post hæc acies ordinat, militem instantat, positis in capite duabus alis, in quibus sagittarij, quatenus vim hostium eminus repellerent, erant: & è regione vna magna acie, cum avunculus suus Bela dux præerat in propria legione, vt aiunt, plusquam duodecim millia equitum retinens. Dehinc fluutum

Pannonij dicti sunt Huni & Hungari.

Lithaha ex improuiso, ab exploratoribus ducis non bene propter quod mihi etiam obseruantibus, transuadando, permeat. Appositis modo in vicinis igne, dux eiusdem acies instituerat, & jam quid facto opus esset, consultabat: frustra exploratores, qui aut dolo, aut pigritia tardabant, expectans. Cumque alij pugnandum, nonnulli ex alio latere amnis Viseahe, super quem residebat, à termino ad duo tantum Teutonica milliaria distantiam expectandam, atque robur hostium melius explorandum consulerent: subitò fumus apparens ignis & hostium certum signum dedit, quibusdam ex nostris potantibus ac dicentibus ab hostibus in fugam versis propria castra ignibus data esse. Itaque dux, vt animo manu fortis, mente audax, sed moræ impatiens, subitò arma corripit, & secus quàm disciplina militaris & ordo exposcit, non pedetentim incedens, sed præcipitanter aduolans, in hostem ruit; suis gregatim aduentantibus, sed dirupto legionum ordine vauentibus. Denique ea præpetis cursus nimia velocitate sagittariorū impetum, qui in duabus præcedentibus aliis positi erant, præuenit, ac illas cum ducibus comitibus, qui easdem præerāt, ferme funditus deleuit. Post hæc illas duas magnas acies, regis scilicet, & avunculi sui ducis impegit, ac regis legione nullo egrediente, sed tāquam in medulo siluæ fixa immobiliter manente. Iamiam Vngari de fuga cogitabant, dorsaque vertere volebant; & ecce Teutonici, qui in posterioribus alis ducem suum sequebantur, fugā ineunt, duce ignorante, vel ea quæ fiebant, ex pulueris multitudine, qui in illis partibus siccitatis tempore maximus esse solet, conspicere non valente. Barbari tunc primò vires sumunt; ducemque tamquam à suis destitutum circumfundunt. Qui tunc demum terga hosti dare compellitur, ac iam pugnacis dexteræ, quàm pulueris aërem obducentis beneficio belli periculis exemptus, in vicinum oppidum Hyenis, quod olim à Romanis inhabitatum Fauianis dicebatur, declinauit. Vngari vsque ad prædictum fluuium tantū Viseahe hostes persequentes ad propria redeunt. Cecidit in hoc prælio virorum nobilium & illustrium pars magna, vulgi verò multitudo innumerabilis, maior tamen, vt dicitur, ex Vngaris. Cuius rei & iam dedecoris facinoris vltio nondū facta, Deo opitulante, à victrice præsentis Imperatoris dextera futura expectatur.

Caput XXXIII.

Quomodo Rogerius triremes in Graciam destinat, captis atque expugnatis quibusdam ciuitatibus ac artibus captivos abducit.

Circa idem tempus Rogerius Siculus, apparatis in Apulia, Calabria, Sicilia, triremibus & biremibus, quas modò galeas seu sagittas vulgò dicere solent, aliisque omnibus bellicis oneratis, classem in Græciam destinat: præfectis eis ducibus strenuis, & in nauali prælio gnaris. Armatis itaque nauibus Græciæ fines ingrediuntur, ac Mutino sine impedimento graui quo negotio capto, ad Gursul vsque fortissimum Græciæ castrum procedunt. Quod dū nulla capere vi prævalerent, ad dolos & ingenia se vertunt. Igitur præmissis quibusdam, qui se quempiam mortuū humandi gratia deferre simularent, (est enim in prædicta arce castri, sicut Græcis mos est, congregatio Clericorum seu Monachorum) idem castrum intrant, arcem occupant, Græcis ejectis, præsidiisque suis ibidem locatis. Inde ad interiora Græciæ progressi, Corinthum, Thebas, Athenas, antiqua nobilitate celebres; ac maxima ibidem præda direpta, opifices etiam, qui sericos pannos texere solent, ob ignominiam Imperatoris illius, suique principis gloriam, captivos deducunt. Quos Rogerius in Palermo Siciliæ metropoli collocans, artem illam texendi suos edocere præcepit: & exhinc prædicta ars illa priùs à Græcis tantum inter Christianos habita, Romanis patere cœpit ingeniis. Sed vt ad id, vnde paulisper digressi fuimus, stylus redeat; de pacis serenitate, quæ post hanc orbis conflictationem, contra multorum opinionem subitò reluxit, breviter aliqua dicenda essent.

Caput XXXIV.

Quomodo auctoritate sedis Apostolicæ transmarina expeditio persuasa est.

Eugenio in vrbe Roma sedente, Conrado in eadem, Lodouico in Occidentali Francia regnantibus; imperante in vrbe regia Manuel, Ierosolymis Falcone, Lodouicus dum occultè Ierusalem eundi desiderium haberet, eo quod frater suus Philippus eodem voto astrictus morte præventus fuerat, diutius protelare nolens propositum, quibusdam ex principibus suis vocatis, quid in mente volueret, aperuit. Erat illo in tempore in Gallia Cœnobij Claræuallensis Abbas quidam Bernardus dictus, vita & moribus venerabilis, religionis ordine conspicuus, literarumque scientia præditus, signis & miraculis clarus. Hunc principes vocandum, ab eoque quid de hac re fieri oporteret, tamquam à diuino oraculo consulendum decernunt. Vocatur præfatus Abbas, consiliumque ipsius super prædicti exposcitur principis voluntate. Ille de tam grandi negotio ex propriæ authoritatis arbitrio responsum dare friuolum iudicans, vt ad Romani Pontificis audientiam & examen deferatur, optimum esse respondit. Itaque missa ad Eugenium legatione, totum illi negotium aperitur. Qui antecessorum suorum exempla reuoluens, quod videlicet Vrbanus huiusmodi occasione transmarinam Ecclesiam, duasque Patriarchales sedes, idest Antiochiam & Ierosolymam ab obedientia Romanæ sedis scissas in pacis vnitatem receperit, votis prædicti Regis pro dilatando Christianæ religionis ritu annuit: auctoritatem prædicandi, animosque cunctorum ad hoc commouendi, prænominato Abbati, qui apud omnes Galliæ ac Germaniæ populos vt Propheta vel Apostolus habebatur, concessit. Vnde eius scriptum tale ad regem, principesque suos dictatum inuenitur.

S. Bernardus floret.

Caput XXXV.

Epistola Eugenij Papæ super prædicta re.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei, charissimo filio Ludouico illustri & glorioso Francorum regi, & dilectis filiis principibus, & vniuersis Dei fidelibus per Galliam constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Quantum decessores nostri Romani Pontifices pro liberatione Orientalis Ecclesiæ laborauerunt, antiquorum relatione didicimus, & in gestis eorū scriptum reperimus. Prædecessor etenim noster felicis memoriæ Papa Vrbanus, tamquam tuba intonuit, & ad ipsius deliberationem sanctæ Romanæ Ecclesiæ filios de diuersis mundi partibus solicitare curauit. Ad ipsius siquidem vo-

cem vltramontani, & præcipuè Francorum reges fortissimi, & strenui bellatores, & illi etiam de Italia, charitatis ardore succensi conuenerunt, & maximo congregato exercitu, non sine magna proprij sanguinis effusione, diuino eos auxilio comitante, ciuitatem illam, in qua saluator noster pro nobis pati voluit, & gloriosū ipsi' sepulchrum passionis suæ nobis memoriale dimisit, & quam plures alias, quas prolixitatē vitantes memorare supersedimus, à paganorum spurcitia liberarent. Quæ per gratiā Dei, & patrum vestrorum studium, qui per interualla tēporum eas defendere, & christianum nomen in partibus illis dilatare pro viribus studuerūt, vsq; ad nostra tempora à christianis detentæ sunt, & aliæ vrbes infidelium ab ipsis viriliter expugnatæ. Nunc autem nostris, & ipsius populi peccatis exigentibus, quod sine magno dolore, & gemitu proferre non possumus, Edissa ciuitas, quæ nostra lingua Rohais dicitur, quæ etiam vt fertur, cùm quondam in Oriente tota terra à Paganis detineretur, ipsa sola sub christianorum potestate Domino seruiebat, ab inimicis crucis Christi capta est, & multa christianorum castella ab ipsis occupata: ipsius quoque ciuitatis Archiepiscopus cum clericis suis, & multi alij christiani ibidem interfecti sunt, & sanctorum reliquię in infidelium conculcationem datæ sunt, & dispersæ. In quo quantū Ecclesiæ Dei, & toti christianitati periculum immineat, & nos cognoscimus, & prudentiam vestram latere non credim'. Maximum namque nobilitatis, & probitatis indicium fore cognoscitur, si ea quæ patrum strenuitas acquisiuit, à vobis filiis strenuè defendātur. Verumtamen si, quod absit, secus contigerit, patrum fortitudo in filiis imminuta probatur. Vniuersitatem itaque vestram in Domino commonemus, rogamus, atque præcipim', & in peccatorum remissionē iniūgimus, vt qui Dei sunt, & maximè potentiores, & nobiles viriliter accingantur, & infidelium multitudini, quæ se tēpore victoriæ super nos adeptum lætatur, sic occurrere, & Ecclesiam Orientalem tanta patrum vestrorum, vt prædiximus, sanguinis effusione, ab eorum tyrannide liberatam, ita defendere, & multa captiuorum millia confratrum nostrorū, de ipsorum manibus eripere studeatis, vt Christiani nominis dignitas vestro tēpore augeatur; & vestra fortitudo, quæ per vniuersum mundū laudatur, integra, & illibata seruetur. Sit vobis etiam in exemplum bonus ille Matathias; qui pro

1. Macha. 2. paternis legibus conseruandis, seipsum cum filiis & parentibus suis morti exponere, quicquid in mundo possidebat, relinquere nullatenus dubitauit: atque tamdem diuino cooperante auxilio, per multos tamen labores, tam ipse, quam sua progenies de inimicis viriliter triumphauit. Nos autem vestrorum quieti, & ejusdem Ecclesię destitutioni paterna sollicitudine prouidentes, illis qui tam sanctum, tamquam pernecessarium opus, & laborem deuotionis intuitu suscipere, & perficere decreuerint, illam peccatorum remissionem, quam præfatus prædecessor noster Papa Vrbanus instituit, auctoritate nobis à Deo concessa concedimus, & confirmamus, atque vxores & filios eorum, bona quoque & possessiones sub sanctæ Ecclesiæ, nostra etiam, & Archiepiscoporum, Episcoporum, & aliorum prælatorum Ecclesiæ Dei protectione manere decernimus.

Cruce signatorum priuilegium.

Auctoritate etiam apostolica prohibemus, vt de omnibus, quæ, cùm crucē acceperint, quietè possederint, nulla deinceps quæstio moueatur, donec de ipsorū reditu vel obitu certissimè cognoscatur. Præterea quoniam illi qui Domino militant, nequaquam in vestibus pretiosis, nec cultu formæ, nec canibus, vel accipitribus, vel aliis quæ portendant lasciuiam, debent intendere: prudentiam vestram in Domino commonemus, vt qui tam sanctum opus incipere decreuerint, ad hæc non intendant, sed in armis, equis, & cæteris, quibus infideles expugnent, totis viribus studium, & diligentiam adhibeant. Quicumque vero ære premuntur alieno, & tam sanctum iter puro corde inceperint, de præterito vsuras non soluant: & si ipsi, vel alij pro eis occasione vsurarū astricti sunt, sacramento, vel fide, apostolica eos auctoritate absoluimus. Liceat eis etiam terras siue cæteras possessiones suas, postquam cōmoniti propinqui siue Domini, ad quorum feudum pertinent, pecuniam commodare aut noluerint, aut non valuerint, Ecclesiis, vel personis ecclesiasticis, vel aliis quoque fidelibus, liberè sine vlla reclamatione impignerare. Peccatorū remissionem, & absolutionem juxta præfati prędecessoris nostri institutionē, omnipotentis Dei, & beati Petri Apostolorum principis auctoritate nobis à Deo concessa, talem concedimus, vt qui tam sanctum iter deuotè inceperit, & perfecerit, siue ibidem mortuus fuerit, de omnibus peccatis suis, quibus corde contrito, & humiliato confessionem susceperit, absolutionē obtineat, & sempiternæ retributionis fructum ab omniū remuneratore percipiat. Datum Vetrallæ, Kalen. Decembris.

CAPVT. XXXVI.

Quomodo prædicatione Bernardi Clareuallensis Abbatis rex Franciæ cum suis principibus cruces acceperunt.

IGitur vt ad narrationis seriem redeamus. Bernardus Abbas venerabilis, concessa sibi Apostolicæ sedis auctoritate non abusus, gladio verbi Dei fortiter accingitur, ac excitatis ad transmarinam expeditionem multorum animis, tamdem curia generalis apud Verzelacū Galliæ oppidum, vbi beatæ Mariæ Magdalenæ ossa recōdita sunt, indicitur: conuocatis ex diuersis Galliæ prouinciis optimatibus, virisque illustribus. Ibi Lodouicus Francorum rex crucem à præfato Abbate cum multa mentis alacritate sumēs, militiam transmarinam professus est, cum Theoderico Flandrensi & Henrico Theobaldi Blesensis filio comitibus, & aliis de regno suo baronibus, virisque nobilibus.

Corpus B. Magdalenæ apud Verzelacū.

CAPVT XXXVII.

Quomodo ad prædicationem cuiusdam Rodolphi, Orientalis Francia ex magna parte eandem militiā professa est, & de persecutione contra Iudæos.

INter hæc Rudulphus monachus, vir quidem religionis habitum habens, religionisque seueritatem solerter imitans, sed literarum notitia sobriè imbutus, eas partes Galliæ, quæ Rhenum attingunt, ingreditur: multaque populorū millia ex Agrippina, Moguntia, Vormatia, Spira, Argentina, aliisque vicinis ciuitatibus, oppidis seu vicis, ad accipiendam crucem accendit. Hoc tamen doctrinæ suæ non vigilanter interserens, quod Iudæi in ciuitatib', oppidisque passim manentes, tamquā christianæ religionis hostes trucidarentur. Quod doctrinæ semen in multis Gal-

liæ, Germaniæque ciuitatibus vel oppidis tam firmiter radicem figens germinauit, vt plurimis ex Iudæis hac tumultuosa seditione necatis, multi sub principis Romanorum alas tuitionis causa confugerent. Vnde factum est, vt non pauci ex ipsis huiusmodi immanitatem fugientes, in oppido principis, quod Noricum, seu Norenberg appellatur, aliisque municipiis eius ad conseruandam vitam se reciperent.

Capvt XXXVIII.

Dehortatio Clarevallensis Abbatis ab hac re.

AT præfatus Claravallensis Abbas huiusmodi doctrinam præcauendam docens, ad Galliæ Germaniæque populos nuncios, seu literas destinauit: in quibus ex auctoritate sacræ paginæ luculenter ostendit, Iudæos ob scelerum suorum excessus, non occidendos, sed dispergendos fore. Vnde & Psalmographi testimoniũ in-
Psalm. 58. duxit, in 17. Psalmo dicentis. *Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos.* Et itẽ. *Disperge illos in virtute tua.*

Capvt XXXIX.

Quomodo idem Abbas regi Conrado, & multis principibus crucem accipere persuasit, & de obitu senioris Friderici ducis.

IGitur innumerabilibus in Occidentali Gallia ad transmarinam expeditionem excitatis, Bernardus prædicti muneris nomine mouendum Orientale Francorum regnum ingredi disponit, tã ob hoc vt animum principis Romanorum sacræ exhortationis verbo, ad accipiendam crucem emolliret, quàm vt Rudolfo occasione Iudæorum crebras in ciuitatibus seditiones populo contra dominos suos mouẽti silentium imponeret. Audiens hoc princeps, generalem curiam in Natiuitate Domini apud Spiram ciuitatem celebrãdam indixit. Quo veniẽs prædictus abbas, principi cum Friderico fratris sui filio, aliisque principibus, & viris illustribus crucem accipere persuasit, plurima in publico, vel occulto faciendo miracula. Moguntiam quoque veniens, Rudolfum in maximo fauore populi morantem, inuenit. Quo accersito, præmonitoque, ne cõtra monachorum regulam, per orbem vagando propria auctoritate verbum prædicationis assumeret. Tandem ad hoc cum, vt sibi promissa obedientia, in cœnobium suum transiret, induxit; populo grauiter indignante, & nisi ipsius sanctitatis cõsideratione reuocaretur, etiam seditionẽ mouere volente. Inter hæc Fridericus dux nobilissimus, in Gallia manens graui infirmitate detinebatur, acrem in mente contra Dominum, & fratrem suum Conradum regem, indignationẽ gerens; quod filium suum Fridericum, quem ipse tamquam primogenitum, ac nobilissimæ prioris comparis suæ filium vnicum committẽdo ipsius gratiæ, cum filio suo parvulo secundam vxorem tantum terræ suæ heredem fecerat, crucem permiserat accipere. Quem prædictus abbas visitandi gratia adiit, & benedicens ac in orationes recepit. Ipse tamen vim doloris non sustinens, non multis post diebus viuendi finem fecit, ac in monasterio quod sanctæ Voalpurgiæ vocatur, in terminis Alsatiæ sito, humatus est: successitque ei in ducatu filius suus Fridericus.

Capvt XL.

Quòd multi de principibus, & innumerabilis multitudo apud Ratisbonam cruces acceperunt, & quòd Saxones contra alios paganos expeditionem professi sunt.

POst hæc princeps Bajoariam ingreditur, ibique mense Februario generalem curiam celebrauit: ducens secum vice Claravallensis Abbatis, *Eberacensem Abbatem Adam, virum religiosum, & honestè eruditum, Qui missarum solẽ- * Legendũ Eberbacẽse
nia ex more celebrans, inuocataque sancti Spiritus gratia, ambonem ascendit, ac lectis apostolicæ sedis, & Claravallensis Abbatis literis, breui exhortatione facta, pene omnibus qui aderant, præfatam militiam profiteri persuasit. Neque enim persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, vel artificiosæ iuxta præcepta rhetorum orationis circuitus insinuatione egebat, cunctis qui aderant, ex priori rumore excitatis, ad accipiendam crucem vltro accurrentibus. Accepere eadẽ hora crucem tres Episcopi, videlicet Henricus Ratisponensis, Otto Frisingensis, Reginbertus Pataviensis, & dux Noricorum Henricus, frater regis, de ordineque comitum, nobilium, virorũ illustrium innumerabiles. Tanta etiam, mirum dictu, prædonum & latronum aduolabat multitudo, vt nullus sani capitis hanc tã subitã, quã insolitam mutationem, ex dextera excelsi peruenire non cognosceret, cognoscendo attonita mẽte non obstupesceret. Guelfo quoque Hẽrici prioris ducis frater, de nobilissimis regni optimatibus, in ipsa Natiuitatis Dominicæ nocte, in propria villa Bitengou eamdem militiam cum multis professus fuerat. Sed & dux Boëmorum Ladeslaus, & Styrensis marchio Odoacer, & Carinthiæ illustris comes Bernardus, nõ multo post, cum magno suorum comitatu, cruces accepere. Saxones vero, quia quasdã gẽtes spurcitiis idolorum deditas vicinas habent, ad Orientẽ proficisci abnuentes, cruces itidem easdem gentes bello attentaturi assumpserunt: à nostris in hoc distantes, quod non simpliciter vestibus assutæ, sed à rota subter posita, in altum protendebãtur.

Capvt XLI.

Epistola Clarevallensis Abbatis super hac re.

EXemplar autem epistolæ Claravallensis abbatis, in Orientale Francorum regnum destinatæ, tale est. Dominis & patribus charissimis, Archiepiscopis, Episcopis, & vniuerso clero, & populo Orientalis Franciæ, & Baioariæ, Bernardus Claravallensis vocatus Abbas, spiritu fortitudinis abundare. Sermo mihi ad vos de negotio Christi, in quo est vtique salus vestra. Nec dico, vt excuset indignitatem personæ loquentis auctoritas Domini, excuset & consideratio propriæ vtilitatis. Modicus quidem sum, sed non modicè cupio vos in visceribus Christi Iesu. Ea mihi nunc ratio scribẽdi ad vos, ea causa, vt vniversitatem vestram literis audeam conuenire. Agerem id libentiùs viua voce, si vt voluntas non deest, suppeteret & facultas. Ecce nunc, fratres, tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, copiosæ salutis. Commota est siquidem, & contremuit terra, quia cœpit Deus cœli perdere terrã suam. Suam, in qua visus est, & annis plus quam triginta homo cum hominibus conuersatus est. Suam vtique, quam illustrauit miraculis, quam dedicauit sanguine proprio, in qua primi resurrectionis flores apparuerunt. Et nunc peccatis

nostris exigentibus, crucis adversarij caput attollere sacrilegum, depopulantes in ore gladij terram benedictam, terram promissionis. Prope est, si non fuerit qui resistat, ut in ipsam Dei viventis irruant civitatem, ut officinas nostræ redemptionis evertant, ut polluant loca sancta agni immaculati purpurata cruore. Ad ipsum proh dolor! religionis christianæ sacrarium inhiant ore sacrilego, lectumque ipsum invadere & conculcare conantur, in quo propter nos vita nostra obdormivit in morte. Quid facitis viri fortes? Quid facitis servi crucis? Itane dabitis sanctum canibus, & margaritas porcis? Quàm multi illic peccatores confitentes peccata cum lachrymis, veniam obtinuere, postquam patrum gladiis eliminata est spurcitia paganorum! Videt hoc malignus, & invidet, dentibus frendet, & tabescit. Excitat vasa iniquitatis suæ, ne ulla quidē jam pietatis signa, aut vestigia relicturus, si quādo forte, quod Deus avertat, obtinere valeret. Verū id quidē omnibus sæculis deinceps inconsolabilis dolor, quia irrecuperabile damnum: specialiter autem generationi huic pessimæ infinita confusio, & opprobrium sempiternum. Quid tamen arbitramur fratres? Nūquid abbreviata est manus Domini, aut impotens facta est ad salvandum: quod ad tuendā sibi hæreditatem suam exiguos vermiculos vocat? Numquid non potest mittere Angelorum plus quam 12. legiones, aut certe tantū dicere verbo, & liberabitur terra? Omnino subest ei cū voluerit posse. Sed dico vobis, tentat vos Dominus Deus vester. Respicit super filios hominū, ut si forte sit qui intelligat, & requirat, & doleat vicem eius. Miseretur enim populum suum Deus, & lapsis graviter providet remediū salutis. Cōsiderate quanto ad salvandos vos artificio utitur, & obstupescite. Intuemini pietatis abyssum, & confidite peccatores. *Ezech. 18.* Nō vult mortem vestrā, sed ut convertamini, & vivatis, quia sic quærit occasionē non adversum vos, sed pro vobis &c. *Hæc usque Bernardi verba.* In quibus, & circa eamdem, oratorum more vel ordine, versatur materiam. Et quod Iudæi non sint occidendi, ratione probat, & auctoritate. Unde est illud. Beatam dixerim generationem, quam apprehendet tam uberis indulgentiæ tēpus, quam invenit superstitem annus iste placabilis Domino, & vere jubileus. Diffunditur enim hæc benedictio in universum mundum, & ad signum vitæ convolant universi. Quia ergo fœcunda est terra vestra virorum fortium, & robusta noscitur juventute referta, sic laus est vestra in universo mundo, & virtutis vestræ fama replevit orbem; accingimini & vos viriliter, & felicia arma corripite. Et de Iudæis sic. *Deus*, inquit Ecclesia, *ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos.* *Psalm. 58.* Vivi quidam apices nobis sunt repræsentantes jugiter Dominicam passionem, & plura alia in hunc modum.

Caput XLII.

Quòd huius rei occasione, subitò pax incredibilis facta est.

IGitur non solum ex Romano imperio, sed etiā ex vicinis regnis, idest, occidentali Francia, Anglia, Pannonia, innumeris populis, ac nationibus hac expeditionis fama ad sumendam crucē commotis, repente sic totus pene occidens siluit, ut non solum bella movere, sed & arma quempiam in publico portare nefas haberetur.

Caput XLIII.

Quomodo Conradus rex filium suum Henricum sociam regni legit, & coronari facit, & de filio ducis Henrici.

AT Conradus Romanorū rex principes cōvocans in oppido orientalis Franciæ Franconefurt, quod latinè vadum Francorum dici potest, eo quod Carolus ad debellandos Saxones, cum Francis proficiscens, vadum illud Mogi fluminis, qui Moguntiæ Rheno illabitur, invenisse dicitur, generalem curiam celebrat. Ibique filio suo Henrico adhuc puero, per electionem principum rege constituto, in palatio Aquis eum Dominica mediana Quadragesimæ regem inungi, ac coronari jubens, regni participem legit. Ad prædictam curiam Henricus Henrici, de quo supradictum est Noricorum ducis filius, qui jam adoleverat, venit, Ducatum Noricum, quem patri suo non justè abjudicatum asserebat, jure hæreditario reposcens. Quem princeps multa prudentia, & ingenio reductum, usque ad reditum suum suspendens, quietè expectare persuasit.

Caput XLIV.

Quòd rex Conradus in transmarinam expeditionem procinctum movit, subsequente eum rege Frācorum cum suis.

ITaque hiemalis algoris austeritate decursa, cū Veris benigna humiditate ex telluris partu flores & herbæ procrearentur, camporūque viriditas lætam terræ faciem monstrās, orbi arrideret, Cōradus rex à Norico castro cum suis procinctum movens, per Danubium iturus, Ratisponæ navem ingreditur, ac in Ascensione Domini, in Orientali Marchia, juxta Burgum, qui Ardacher vocatur, castra ponens, suos qui jam adventabāt, duobus, seu tribus diebus expectavit. Inde usque ad terminos ferme regni sui procedens, non longe à fluvio Vischahe mansionem locavit, celebratoque ibi sancto Pentecoste, cum universis pene copiis suis Litahe trāsiens, in Pānonia tentoria fixit, aliis per Danubium navigātibus, aliis per terram euntibus. Tantam autem post se multitudinem traxit, ut & flumina ad navigandum, camporumque latitudo ad ambulādum vix sufficere videretur. Quem Francorum rex Ludovicus, non multò pòst cum suis subsecutus est, ducens secum ex nostris Lotharingos, quorum principes, seu primores erant, Stephanus Metensis, Henricus Tullensis Episcopi, Reginaldus Monzunensis, Hugo Vuidemontensis comes, & de Italia Amedeum Taurinensem, fratremque eius Guillelmum Marchionem de mōte Ferrato, avunculos suos, & alios quamplures. Verùm quia peccatis nostris exigentibus, quem finem prædicta expeditio sortita fuerit, omnibus notum est, nos qui non hac vice tragœdiam, sed jocundam scribere proposuimus historiam, aliis, vel aliàs hoc dicendum reliquimus. Qualiter etiā Saxones, vicinas, ut diximus, gentes aggressi, principibus inter se discordantibus, ad propria remeaverint, à memoria eorū qui adhuc supersunt, nondū excidit. Attamen, ne Friderici principis, qui in præsentiarum est fortuna, quæ ei ab adolescentia etiam in periculis gravibus, usque ad præsentem diem numquam ad plenum nubilosum vultum ostendit, silentio tegatur, unum de omnibus, & pro omnibus quæ nobis in eadē via acciderunt, calamo ponere volui.

CAPUT XLV.

Brevis narratio de eventu hujus expeditionis.

PErmeata magno labore, viarumque difficultatis dispendio post Pannoniam Bulgaria; emensaq; , transmisso Hebro, superiore Thracia, cùm jam per aliquot dies in locis fertilissimis per inferiorem Thraciam cum multa mentis lætitia ambulātes, urbi regiæ accederemus, septimo idus Septembris, id est proxima ante Nativitatē beatæ Mariæ feria, vallem quamdam juxta oppidulum Cherevach dictum, campi viriditate lætem, amniculi cujusdam medio decursu conspicuā attingimus. Cujus loci amœnitate capti omnes, illo tentoria figere, jucundamq; Dei Genitricis sēperq; Virginis ortum cum magna jucunditate celebraturi, ea die ibidem pausare disponimus: solo cum suis Duce Friderico, avunculoq; ejus Velfone (nam Lotharingiorum legio nondū se nobis junxerat) in latere cujusdam montis è regione juxta nos castra posuere. Erat in vicino mare propontícum, quod modò brachium S. Georgij ab indigenis dicitur, duoq; super littus ejus, unde mercatum capectabamus, oppida parua, salubria ea natura. Hoc mare olim Hellespontiacum, à nota Phryxis & Helles fabula: vel propōticum velut ante Ponticum dicebatur, eoquod à Pontico mari duorum maximorum fluminū Tanais & Danubij impetu propulsum, quasi tenuiter fluens, ut volunt, in Adriatico, seu Thyrreno mari, juxta Troiam antiquam recipiatur. Fateor, toto expeditionis tempore numquā lætiora habuimus tabernacula: numquā, quantum ad sensus judicium, majorem ambitum occupauerant tentoria. Et ecce circa vigiliam matutinam nubecula quædam parva exorta imbrem mitem produxit. Quem subitò tantus pluuiarum ventorúque impetuosus turbo subsecutus est, ut cōcussis & solutis, seu in terrā dejectis tabernaculis, gravissimè, qui post matutinorum laudes lectia nos receperamus, excitaret. Clamor totum vicinum replens aërem, attollitur. Amniculus enim, an ex refluxione proximi maris, imbrium ve multitudine, an ex cataractis ruptis in cęlo, ea supernæ majestatis ultione, tātùm intumuerat, ea tumoreq; præter morem innundauerat, ut totum cooperires exercitū. Quid ageremus? Divinam id animadversionem esse considerantes, ampliùs attoniti fuimus. Ad equorum tamen robur convolamus vnusquisque prout poterat amnem transire gestientes. Videres alios natantes, alios equis adhærentes, alios, ut periculum effugerent, per funes miserabiliter trahi: alios in flumen inordinatè ruentes; eo quod aliis impręmeditatè implicarentur, demergi: nonnullosque quod possent prætergredi æstimantes, fluminis ictu abripi, caotibus òpprimi, viqne gurgitum absorptos animē reddere in flumine. Nonnullos natandi inductos, ubi natantes apprehendissent, ut evaderent tenere, sicque astrictos fatigata; donec resupini cessantibus brachiorū Remigiis, utriq; subversi suffocarentur. Aliqui ergo de nobis in tentoria Friderici ducis, quæ sola ab hac perniciosa clade penitus illæsa manebant, nos transtulim9: ibique sacra missarum solamina audientes, non cum gaudio, sed cum multa amaritudine cordis, nostrorum luctum & genitum audientes, *Gaudeamus* cecinimus. Denique alij amnem cum magno timore ac labore transmeabant: alij adunatis thedis, aliisque quæ habere poterant instrumentis adhibitis, contra impetum aquæ quasi desperati repagulum ponebant, transitum inundationis præstolantes. Quantum verò damnum tam in personis quàm in rebus, & utensilibus ad tam longam viam necessariis, exercitus noster ibi acceperit, dicere non oportet. Cerneres sequenti die, cùm mitigatis aquis terrarum facies appareret, omnibus nobis hac & illac dispersis, tam tristissimum tabernaculorum nostrorum aspectū, quàm pridie poteras videre lætissimum; ut non immeritò quanta divinæ celsitudinis esset potentia, quamque humanæ jucunditatis nihil firmi habens velox momentum, luce clariùs appareret. Sed de his hactenus.

Mirare Dei iudicia semper iusta sæpe occulta.

CAPUT XLVI.

De Gilberto Pictauiensi Episcopo, quomodo à clericis suis super doctrina sua pulsatus est.

FUit illis in diebus in Aquitania Galliæ civitate Pictauis Episcopus, Gilebertus nomine. Hic ex eadem ciuitate oriundus, ab adolescentia vsque ad ultimam senectutem in diversis Galliæ locis Philosophiæ studium colens, re & nomine magistri officiū administrarat: novissimque ante hos dies ad culmen pontificale in præfata civitate sublimat9 fuerat: consuetus ex ingenij subtilis magnitudine, ac rationū acumine multa præter communem hominum morem dicere. Is igitur cùm quadam vice conventum de sua diœcesi clericorum magnum celebrans, sermoni, quem fortè gratia exhortandi habebat, quædam de fide S. Trinitatis insereret, à duobus Archidiaconibus suis Arnoldo & Calone, tāmquam contra Catholicæ normam Ecclesiæ doctrinam instituens, ad summi Pontificis Romanæque sedis examen, interposita appellatione vocatur. Sic utrique viam carpunt, Romanoque Pontifici Eugenio ab urbe in Gallias tendēti Senis civitate Thusciæ occurrunt. Quibus Romanus Antistes auditis, causaque viæ cognita, breviter respondit, se Gallias introire: ibique de hoc verbo, eoquod propter literatorum virorum copiam ibidē manentium opportuniorem examinandi facultatē haberet, pleniùs velle cognoscere. Archidiacones in Gallias redeunt, ac consulto Bernardo supramemorato Abbate, eum in commodum causæ suæ adversus Episcopum inclinavit.

Gilbertus Porretanus dogmatista.

CAPUT XLVII.

Quomodo Abbas Claravallensis contra eum inductus est, & de Petro Abaëlardo.

ERat autem prædictus Abbas tam ex Christianæ religionis fervore zelotypus, quàm ex habitudinali mansuetudine quodammodo credulus: ut & magistros, qui humanis rationibus, secularis sapientia confisi, nimium inhærebant, abhorreret: & si quidquam ei Christianæ fidei absonum de talibus diceretur, facilè autem præberet. Ex quo factum est, ut non multò ante hos dies ipso authore primò ab Episcopis Galliæ, pòst à Romano Pontifice Petro Abaëlardo silentium impositum fuerit. Petrus iste ex ea Galliæ provincia, quæ nunc ab incolis Britannia dicitur, originem trahens. Est enim prædicta terra clericorum acuta ingenia, & artibus applicata habētium, sed ad alia negotia penè stolidorum ferax: quales fuerunt duo fratres Bernardus & Theodoricus, viri doctissimi. Is inquam literarum studiis, aliisque facetiis ab ineunte ætate dedit9 fuit: sed tam arrogans, suoque tantum ingenio confidens, ut vix ad audiendos magistros ab altitu-

S. Bernardo minùs equ9 author hoc loco, sed post eius retractationis.

diæ mentis suæ humilitatem descenderet. Habuit tamen primò præceptorem Rozelinum quemdã, qui primus nostris temporibus in logica sententiam vocum instituit: & pòst ad grauissimos viros Anselmum Laudunensem, Guillelmum Campellensem Catalaunensem Episcopum migrans, ipsorumque dictorum pondus, tamquam subtilitatis acumine vacuum iudicans, non diu sustinuit. Inde magistrũ induès, Parisius venit, plurimùm in inuentionum subtilitate non solum ad philosophiam necessariarum, sed & pro commouendis ad iocos animis hominum vtilium valens. Vbi occasione quadam satis nota non benetractatus, monachus in monasterio sancti Dionysij effect⁹ est: ibi die noctuq; lectioni ac meditationi incumbens, de acuto acutior, de literato efficitur literatior, intantum vt post aliquod tempus ab obedientia Abbatis sui solutus, ad publicum prodiret, docendique rursum officium assumeret. Sententiam ergo vocum seu nominum in naturali tenens facultate, non cautè Theologiæ admiscuit.

Dogma Abailardi de Trinitate. Quare de S. Trinitate docens & scribens, tres personas, quas S. Ecclesia non vacua nomina tantum, sed res distinctas, suisque proprietatibus discretas hactenus & piè credidit, & fideliter docuit, nimis attenuans, non bonis vsus exemplis, inter cetera dixit [Sicut eadem oratio est propositio, assumptio, & conclusio: ita eadem essentia est Pater, Filius, & Spiritussanctus.] Ob hoc Suessionis prouinciali contra eum Synodo sub præsentia Romanæ sedis Legati cõgregata, ab egregiis viris, & nominatis magistris, Alberico Remense, & Leutaldo Nouariense Sabellianus hæreticus iudicatus, libros quos ediderat, propria manu ab Episcopis igni dare coactus est: nulla sibi respondendi facultate, eo quod disceptandi in eo peritia ab omnibus suspecta haberetur, concessa. Hæc sub Ludouico seniore Francorum rege facta sunt.

Caput XLVIII.

Epistola pro eius condemnatione ad summum Pontificem, & eiusdem Pontificis responsiua.

POst hæc dum rursus pluribus diebus legeret, maximamque post se sociorum multitudinẽ traheret; sedente in vrbe Roma Innocentio, in Frãcia verò Ludouico superioris Ludouici filio regnante: ab Episcopis, Abbateq; Bernardo ad audientiam apud Senonas euocatur: præsentibus Ludouico Rege, Theobaldoq; palatino Comite, & aliis nobilib⁹, de populoq; innumeris. Vbi dum de fide sua discuteretur, seditionem populi timens, Apostolicæ sedis præsentiam appellauit. Episcopi verò simul & Abbas, missa ad Romanã Ecclesiam legatione, ac eis, pro quibus impetebatur, capitulis, damnationis eius sententiam in literis reportauerunt: quarum exemplar hoc est. Reuerendissimo Domino, & dilectissimo Patri, Dei gratia summo Pontifici Innocentio, Samson Remensis Archiepiscopus, Iossel inus Suessionis, Guillelmus Catalaunensis, A. Attrebatensis Episcopi, debitæ subjectionis voluntarium obsequium. Auribus occupatis ad plurima verbum facimus breue de prolixo negotio: pro eo maximè,

Epistola 191 S. Bernardi. quòd idipsum plenius & diffusiùs continetur in literis Domini Senonensis. Petrus Abailardus Christianæ fidei meritum euacuare nititur: dum totum quod Deus est, humana ratione arbitratur comprehendere. Ascendit vsq; ad cælos, & descendit vsq; ad abyssos. Nihil est, quod lateat eũ: siue in profundũ inferni, siue in excelsum suprà.

Homo est magnus in oculis suis, disputans de fide contra fidem, ambulans in magnis & mirabilibus super se: scrutator maiestatis, hæresum fabricator. Iamdudum fecerat librum de S. Trinitate, sed sub legato Romanæ Ecclesiæ igne examinatus est. quia inuenta est in eo iniquitas. Maledictus qui reædificat ruinas Iericho. Surrexit à mortuis liber ille, & cum eo multorum hæreses quæ dormierãt surrexerunt, & apparuerunt multis. Denique iam extendit palmites suos vsque ad mare; & vsque Romam propagines eius. Hæc gloriatio hominis illius, quod liber suus in curia Romana habet vbi caput reclinet: hinc confortatur & confirmatus est error illius. Proinde cũ fiducia prædicat verbum iniquitatis vsquequaque. Propterea cùm in conspectu Episcoporum super his eum argueret Abbas Clareuallensis, zelo iustitiæ & fidei armatus, ille nec confessus est, nec negauit; sed à die, à loco, & iudice, quem ipse sibi elegerat, sine læsione, siue grauamine, vt prolongaret iniquitatem, sedem Apostolicam appellauit. Episcopi, qui propter hoc in vnum conuenerãt, vestræ reuerentiæ deferentes, nihil in personam eius egerunt, sed tantum modo capitula à sanctis olim Patribus condemnata, medicinali necessitate, ne morbus serperet, abiudicauerunt. Quia ergo homo ille multitudinẽ trahit post se, & populum qui sibi credat, habet; necesse est; vt huic morbo celeri medicina occurratis. Serò enim medicina paratur, Cum mala per longas inualuere moras. Processimus nos in hoe negotio, quousque ausi sumus. Tuum, beatissime Pater, est, de cetero prouidere, ne aliqua hæreticæ prauitatis macula decor Ecclesiæ contaminetur. Tibi commissa est sponsa Christi, ô amice sponsi. Tuum est eandem vni viro virginem castam exhibere Christo. Rescriptum verò Innocentij tale est. Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus Henrico Senonensi, Samsoni Remensi Archiepiscopis, eorũque suffraganeis, & carissimo in Christo filio Bernardo Clareuallensi Abbati, salutem & Apostolicam benedictionem. Testante Apostolo, sicut vnus Deus, vna fides esse dignoscitur, in qua tamquam in immobili fundamento, præter quod nemo potest aliud ponere, firmitas catholicæ Ecclesiæ inuiolata consistit. Inde est quòd beatus Petrus Apostolorum princeps pro eximia huius fidei confessione, à Domino ac saluatore nostro audire meruit. *Tu es inquit, Petrus. & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam*: petram vtique firmitatem fidei, & catholicæ vnitatis soliditatem manifestè designans. Hæc siquidem est inconsutilis tunica Redemptoris nostri: super quam milites sortiti sunt, sed eam diuidere minimè potuerunt. Contra quam in tortto fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum. Verùm Apostoli duces dominici gregis, & eorum successores apostolici viri, ardore charitatis & zelo rectitudinis succensi, fidem defendere, & eam in cordibus aliorum proprij sanguinis effusione plantare non dubitarunt. Demum cessante persecutorum rabie, imperauit Domin⁹ ventis, & facta est in Ecclesia tranquillitas magna. Sed quia hostis humani generis semper circuit quærens quem deuoret: ad impugnandam sinceritatem fidei, fraudulentam hæreticorum fallaciam subinduxit. Contra quos viri Ecclesiarum pastores viriliter consurgentes, eorum praua

Petri Abailardi superbia.

Ovid.

Epistola Innocentij Papæ.

Mat. 16.

Psalm. 2.

dogmata cum ipsorum authoribus condemnarunt. In magna namque Nicæna synodo Arrius hæreticus est damnatus. Constantinopolitana synodus Manichæum hæreticum debita sententia

Quatuor prima Concilia generalia.

condemnauit. In Ephesina synodo Nestorius cõdignam sui erroris damnationem excepit. Chalcedonensis quoque synodus Nestorianam hæresim, & Eutychianam cum Dioscoro, & eius complicibus justissima sententia confutauit. Martianus præterea, licet laicus, Christianissimus tamē Imperator catholicæ fidei amore succensus prædecessori nostro sanctissimo Papæ Ioanni scribens adversus eos, qui sacra mysteria prophanare contendunt, inter cetera sic loquitur, dicens: *Nemo clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana publicè tractare conetur in posterum. Nam injuriam facit judicio reuerendissimæ synodi: si quis semel judicata, & recte disposita reuoluere, & iterum disputare contendit: & in contemptores hujus legis tanquam in sacrilegos pœna non deerit. Igitur si clericus erit qui publicè tractare de religione ausus fuerit, à consortio clericorum remouebitur.*

Martiani Imperat. epistola.

Dolemus autem, quoniam sicut literarum vestrarum inspectione, & missis à vestra fraternitate nobis erroriũ capitulis cognouimus, in nouissimis diebus, quando instant tempora periculosa, M. Petri Abailardi perniciosa doctrinâ & prædictorum hæreses, & alia peruersa dogmata catholicæ fidei obuiantia pullulare cœperunt. Verùm in hoc maximè consolamur, & omnipotenti Deo gratias agimus; qui in partibus vestris pro Patribus tales filios suscitauit: & tempore apostolatus nostri in Ecclesia sua tam præclaros voluit esse pastores, qui noui hæretici calumniis studeant obuiare, & immaculatam sponsam vni viro virginem castam exhibere Christo. Nos itaque qui in beati Petri cathedra, cui à Domino est dictum, *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*, licet indigni residere conspicimur: communicato fratrum nostrorum Episcoporum & Cardinalium consilio, destinata nobis à vestra discretione capitula, &

Luc. 22.

vniuersa ipsius Petri peruersa dogmata sanctorũ canonum auctoritate cum suo auctore damnauimus, eique tanquam hæretico perpetuum silẽtium imposuimus. Vniversos quoque erroris sui sectatores & defensores, à fidelium consortio sequestrandos, excommunicationisque vinculo innodandos esse censemus. Datum Laterani decimoseptimo Kalendas Augusti.

Caput XLIX.

De apologetica ejusdem Petri. & super quibus capitulis petebatur, & obitu ejus

PEtrus damnationem sui dogmatis à Romana Ecclesia confirmatam cognoscens, ad Cluniacense cœnobium se contulit, apologeticum scribens, prædictorum capitulorum partim verba, ex toto autem sensum negans, qui sic incipit. Ne juxta Boetianum illud, proœmiis nihil afferentibus tempus teratur, ad rem ipsam veniendũ est: vt innocentiam meam ipsa rerum veritas potiùs quam verborum excuset prolixitas. Hæc autem pauca de multis contra eum posita sufficiãt capitula. Quòd Pater sit plena potentia, filius quædam potentia, Spiritussanctus nulla potentia. Quòd Spiritussanctus non sit de substantia Patris. Quòd Spiritussanctus sit anima mundi. Quòd Christus non assumpsit carnem, vt nos à jugo diaboli liberaret. Quòd non peccauerunt

Præcipua capitula doctrinæ. Abaelardi.

qui Christũ ignoranter crucifixerunt. Ipse vero non multis pòst diebus, coram fratribus suis fidem suam humiliter exponens, in eodem vitam finiuit cœnobio.

Caput L.

De studio Gilberti, & de quibus impeteretur capitulis.

IGitur vt ad id, à quo digressa fuit, redeat oratio, prætaxati Archidiacones adscito sibi tãtæ auctoritatis & æstimationis viro Abbate Bernardo, Episcopum Gilibartum eadem qua prædictum Petrum via damnare attentabant. Sed nec eadem causa, nec similis erat materia. Iste enim ab adolescentia magnorum virorũ disciplinæ se subjiciens, magisque illorum ponderi, quam suo credens ingenio, qualis primò fuit Hilarius Pictauiensis, pòst Bernardus Carnotensis, ad vltimum Anshelmus & Radulphus Laudunenses germani fratres, non leuem ab his, sed grauem doctrinam hauserat; manu non subitò ferulæ subducta, à scientia haud censurâ morum, vitæque grauitate discordante, non jocis vel ludicris, sed seriis reb⁹ mentem applicarat. Hinc erat, vt tam gestu quã voce pondus seruans, sicut in factis, sic in dictis se ostenderet difficilem: vt numquam pueris lib⁹, vix autem eruditis, & exercitatis, quæ ab eo dicebantur, paterent animis. Is itaque primò Antisiodorum, pòst Parisius vocatus est. Erant inter cetera quæ illi objiciebantur, de diuina majestate quatuor capitula. Quòd videlicet assereret diuinam essentiam non esse Deum. Quod proprietates personarum non essent ipsæ personę. Quòd theologicæ personæ in nulla prædicarẽtur propositione. Quòd diuina natura non esset incarnata. Et præter hæc alia minora, id est. Quòd meritum humanum attenuando nullum mereri diceret, præter Christum. Quòd Ecclesiæ sacramẽta evacuando, diceret nullum baptizari, nisi saluandum, & cetera in hunc modum.

Auctor laudat Gilibertum.

Caput LI.

Quibus testibus conuinci putabant posse.

ITaque præsidente cum Cardinalibus Episcopis, aliisque viris venerabilibus, & eruditis in jam dicta ciuitate Parisius, summo Pontifice Eugenio, prædictus Episcopus Gilibertus consistorio præsentatur, de his capitulis responsurus. Producuntur, cõtra eum duo magistri, Adam de Paruo ponte, vir subtilis, & Parisiensis Ecclesię canonicus recenter factus, Hugo de Campo florido, cancellarius regis: asserentibus eis, & quasi sub sacramento pollicentibus, se aliqua ex his de proprio eius ore audisse: non sine multorum qui aderãt admiratione, viros magnos, & in ratione disserendi exercitatos, pro argumento juramentum afferre.

Caput LII.

Subtilis ejusdem responsio.

IBidem dum hincinde multa sibi objicarentur, plurimumque impulsationibus ad responsionẽ daretur à ineffabili rogaretur, inter cetera dixisse traditur Audacter cõfiteor patrẽ, alio esse Patrẽ, alio Deũ, nec tamen esse hoc & hoc. Contra dicti obscuritatem tamquã verborum prophanã nouitatem, tam impatienter magister Iosselinus Suessionensium Episcopus excepit, vt juxta prouerbium, medium vitãdo incurreret ripã. Nondum enim auctoritatem illam Augustini legerat, vel fortassis lectam intellexerat, qua de eodem altissimo loqui gestiens secreto, inter cetera dicit. Sia

cit. Sic aliud est Deo esse, aliud subsistere: sicut aliud Deo esse, aliud patrem esse, vel Dominum esse. Quod enim est, ad se dicitur, pater autem ad filium, & Dominus ad seruientem creaturam. Ait ergo prædictus Episcopus. Quid est quod dicis, Esse Deum nihil est: Erat quippe quorumdā in logica sententia, cùm quis diceret Socratem esse, nihil dicere. Quos præfatus Episcopus sectans, talē dictū visum haud præmeditatè ad theologiam vertebat. Quo verbo omnium pene auditorum ab illo in se retorsit spicula. Post hoc sedato clamore, cum à circumstantibus rogaretur Episcopus Gilbertus, vt, quare in theologia personas tantum distingueret, aperite vellet, breviter respondit. Quia omnis persona est per se vna. Et ita non sine magno multorum qui aderant stupore, conuentus ea die soluitur. Alia rursus die in causam ductus, pulsatusque de nouitate dictionis, eo quod in prosa de S. Trinitate tres personas tria singularia vocauerit. Rothomagensis Archiepiscopus causā aggravauit, dicens, Deum potius debere dici vnum singulare, quam tria singularia, non tamen sine multorum scandalo, cum Hilarius in libro de synodis dicat [Sicut duos Deos dicere profanum est, ita singularē & solitarium dicere sacrilegiū est.] Et item in eodem. [Nihil solitarium ex diuinis sacramentis ad suspicionem audientium, & ad occasionem blasphemantium proferamus.]

Logicorum quarumdā sententia.

CAPVT LIIII.

Excursus Theologicus.

Episcopus vero Pictauiensis in præfatis dictis suis se habuisse simplicem sensum testabatur: affirmans per singularia non theologicas personas, sed ipsarum excellentiam intellexisse, secundum quod antonomasticè Paulum solemus vocare Apostolū, vel gloriosam Dei genitricē, virginem singularem: eo quod nec est, nec erit talis virgo, quæ videlicet simul sit mater & virgo: ea rationis proportione trium personarum excellentiam se considerasse, cum tria singularia diceret, asserebat: cum nec sit, nec fuerit, nec futurus sit talis Pater, qui scilicet sit Pater & Deus, atque in eundem modū talis Filius, talis Spiritus sanctus. Quia vero personam in theologia tamquam rem per se vnam, prænominatum virum intellexisse diximus, in ipsius sensum paulisper introire libet, quatenus ejusdem judicium dictionis faciliùs posteris pateat. Ad cuius intelligentiam hæc diuisio præmittenda videtur. In naturis proprietas substantialis, alia est vniuersalis, alia est singularis, vel indiuidualis, vel particularis. Indiuidualis alia personalis, alia non. Personam autem à personalitate quasi denominatiuè sumptam voco: non quam Græci ab anteponendo prosopō, Latini à personando dicunt, sed eam quam Boetius in libro de persona & natura, contra Euticen & Nestorium disputans, à Græcis hypostasin, non etymologiam vocis, sed rei rationem secutus, personam vocauit, secundum hoc, & sic eam diffiniens. Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Vniuersalem verò dico, non ex eo quod vna in pluribus sit, quod est impossibile: sed ex hoc quod plura in similitudine vniendo ab assimilandi vnione vniuersalis, quasi in vnum versalis dicatur: qualis est à plurium similitudine maior corporeitas, minor animalitas, minima vel vltima humanitas significata. Vnde Boetius. Species est forma indiuiduorum, & vltima similitudo. Post hanc enim non similitudo, sed dissimilitudo potiùs occurrit. Ex quo patet alterum membrum; quare videlicet singularem, indiuidualem, vel particularem dixerim proprietatem: eam nimirum, quæ subiectum suum non assimilat aliis, vt humanitas; sed ab aliis diuidit, discernit, partitur: vt ea, quam ficto nomine solemus dicere, Platonitas, à diuidendo indiuidua, à partiendo particularis, à dissimilando singularia dicta. Nec opponas, quòd potiùs à diuidēdo diuiduam, quàm indiuiduam dici oporteat. Nam cùm suum subjectum non solùm ab aliis dividat, vel dissimilet, sed etiam in sua indiuidualitate & dissimilitudine tam firmiter manere faciat, vt nec sit, nec fuerit, nec futurum sit aliud subjectū, quod secundùm eiusmodi proprietatem illi assimilari queat: meliùs indiuiduum priuando, quàm diuiduum ponendo vocatur: eiusq; oppositū, quod diuidendo pluribus cōmunicat, & communicando diuidit, rectiùs diuiduum dici debet. Sed notandum, quòd indiuiduum & singulare nō sunt ad se conuertentia. Nam omne indiuiduum singulare, sed non omne singulare indiuiduū. Hæc enim albedo singulare est, sed non indiuiduum. Denique in naturis nullum simplex indiuiduum esse potest. Item non omne indiuiduum personale; sed omne personale indiuiduum, secundū præmissam subdiuisionem, qua dictum est, indiuiduum aliud personale, aliud non: quod ex antepositia personę definitione faciliùs patebit. Cū enim omne esse ex forma sit, quodlibet subsistens rem & nomen à sua capit forma. Item cùm omnis diffinitio alterius sit, & alteri conueniat: non sine rationis via altero pro altero vti licet. Persona ergo à suo esse, quod ficto nomine personalitas dici potest, vocabulū trahit: sed in diffinitione indiuidua substantia tantùm persona non dicitur, nisi cum adjunctione rationalis naturæ. Cuius rei causâ videndum est apud Græcos, qui dicendi inopes non sunt, aliud vsiam, aliud vsiosin, aliud hypostasin vocari. At nos vsiam essentiam, vsiosin subsistentiā dicere possum: hypostasin ex Latini eloquij penuria, vno non valentes verbo exprimere. Nam cùm tam apud nos, quam apud illos substātia vel hipostasis à substādo notetur; ita hæc est differentia, quòd nostra substantia ad cuncta quæ substant est vaga: eorū verò hypostasis ad ea tantum, quæ in rationali substant natura, est accommoda. Quare Latinus interpres, cùm verbum ex verbo non posset exprimere, maluit sensum ex sensu retinendo, personā potiusquàm substantiam transferre. Vnde etiam personę prædicta adhibetur diffinitio Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Patet igitur, quòd non omne indiuiduū est persona; quia non omnis indiuidua substātia est rationalis natura. Sicut esse huius berilli singularis, vel vt consortio rationis vtar, ipse berillus aeì est indiuiduum, vel indiuidua substantia; nō tamen rationalis natura: quamvis etiam si rationalis naturæ esset, tamen nondum plenariè berillus indiuidua substantia dici posset. Neque enim indiuiduam substantiam dicere solemus eam rem singularem, quæ cum alia itidem in singulari ad aliquod totum constituendum conuenire valens, non est per se vna. Nam per se vnū est, quod nec actu nec natura potest, potuit, poterit cum alio ad constituendum aliquod totum concurrere. Ex quo fit, vt hæc anima, quæ substantia est, & rationalis naturæ; tamen quia hoc

Quid sit Persona.

Boëtius.

Non omne singulare est indiuiduum

Quid sit vsia, vsiosis, & hypostasis

modo non est per se vna, vel indiuidua; eo quod cum corpore ad constituendum hunc hominem conueniat, non videatur dici persona: cùm, secundùm quod ostensum est, ab ea conuertatur diffinitio hæc, Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia; quare & diffinitum, iuxta Logicorum regulam, A quocunque diffinitio, & diffinitum. Hic leo aliam quamquam præfato modo res sit per se vna, & indiuidua; tamen quia rationalis natura non est, secundum strictam personæ acceptionem, persona dici nequit. Restat, vt hic Angelus, & hic homo tantùm pleonastè in naturalibus personæ vocentur. Prædictus ergo Episcopus duas in naturalibus regulas ponens, quæ tales sunt, Diuersorum subsistentium, diuersas esse subsistentias: Diuersarum personarũ diuersas esse personales proprietates: vnam à Theologia exclusit, alteram admisit. Priorem enim, qua totidem dicuntur subsistentiæ, quot subsistentes, cùm ab orthodoxis inter Arrium & Sabellium diuidentibus tres personæ & vna credatur essentia, penitus amouit, alterá admittens, cùm nulla personalis proprietas in S. Trinitate Patris sit, quæ filij, vel è conuerso. Ex quo persona à præmissu naturalium vsu, non ab eo quod prosopon vocatur, ad Theologiam transsumptam asserebat: illud Hilarij frequenter inducens. *Absit vt idem nunc se Patrem, nunc se Filium carnali similitudine mentiatur*; inde eas personas etiã per se vnas dicebat. Quod autem alio Patrem dixit, alio Deũ esse, nec tamen hoc & hoc; hunc sensum habuit. Deus in substantia prædicatur, Pater ad aliquid; quæ diversa prædicamenta esse etiam in Theologis, ex libro Boëtij, quem de S. Trinitate scripsit, probatur: nec propter hoc rectè concludi, si est alio Pater, alio Deus, ergo est hoc & hoc: cùm hoc nõ rectè cõcludatur, nisi priùs concesso, quod vtraque de Deo prædicentur in substantiam; vt cùm dicimus, Deus est bonus, sapiens, omnipotens. Hæc enim cùm prædicentur in substantiam, si diversa essent, proculdubio Deus esset hoc & hoc. Cùm verò idem sit Deum esse sapientem, quod bonum, vt bene contra vsum naturaliũ liceat dicere, est sapientia bonus, bonitate sapiens: ac si ita in naturalibus procederem, hæc margarita est, albedine candida, candore alba, non est hoc & hoc, sed est hoc. Quid senserit, posui; quid sentiendum sit, iudicent alij. Sed hæc hactenus: nunc ad historiæ seriem redeamus.

Regula & subsistentiæ Giliberti.

Hilarius.

Capvt. LIV.

Qualiter causa Episcopi vsque ad generale Concilium dilata est, & de Heretico Eum.

DVm itaque per aliquot dies jam sæpe dictus Episcopus coram summo Pontifice de fide sua in ciuitate Parisios discuteretur, sentiens Papa, vt pote vir cautus & religiosus, causæ difficultatem: protelandam eam vsque ad vniuersale Concilium adjudicauit. Erat enim in proxima medianæ Quadragesimæ Dominica, apud illius Galliæ metropolim Remis generale indictum Concilium: tam ex eo quod præfatus Papa persecutionem populi sui declinando, in Gallijs morabatur, quàm ob hoc, quòd quidam pene laicus hæretici honorem in vaccis populorum affectãs, examini Ecclesiæ reservandus in vinculis tenebatur. Iste in angulis Galliæ, idest circa Britanniam & Guasconiam, eo quod remotis ibi à corde Franciæ populus, simplicitas, vel potiùs, vt ita dixerim, stulticitas, cui facilè error obrepere solat, abundat, verbum prædicationis assumpserat, Eumque tamquam Dei filium se nominãs, multam post se traxit populi multitudinem, dicens, quòd ipse esset, per quem omnis oratio concluditur, cùm dicitur, *Per eum*, &c.

Capvt LV.

De condemnatione ejusdem Eum: & de gestis Concilij, ad quod nuntij Henrici junioris Romanorum Regis venerunt.

IGitur, voluente tempora, cùm eadem mediana Quadragesima aduenisset, dumque à Turcis populi dispersi Ierusalem tendentes, per altũ nauigaremus æquor, in basilica Dei genitricis, semperque virginis Mariæ, Remis præsidente summo Pontifice Eugenio, sedit Conciliũ. Productus fuit ibi, vt fingere liceat, cum scriptulis suis prædictus Eum, vir rusticanus & illiteratus, nec hæretici nomine dignus; ac pro contumaci fatuitate, vel fatua contumacia sua puniendus, Sigerio Abbati S. Dionysij, qui regni negotia ob absentiam Regis in Occidentali Francia, juxta illius Cœnobij prærogativam administrabat, commissus, ab eoque arctæ custodiæ mancipatus, vitam in breui finiuit. Venerunt ad prædictum Concilium cum bulla antea nuntij iunioris Romanorum Regis Henrici: tam de sublimatione sua ad Imperium Romano Pontifici significantes, quàm de tribus fratribus Poloniæ, qui ejecto quarto & seniore ducatum inter se diviserant: ac de Episcopis illius prouinciæ, qui super hoc patri ipsorum iuramentũ præstiterant, querimoniam facientes. Famæ quoq; malũ omnibus mortalibus velocius, iuxta illud *Fama malũ quo nõ aliud velocius vllũ. Mobilitate viget, viresque acquirit eundo*, immensitatem salicet naturæ suæ celeritate transuolans, de expeditionis nostræ euentu certa promens indicia, in auribus orevs omnium ibi versabatur.

Eum stultus & hæreticus.

Virgilius

Capvt LVI.

Quomodo Episcopus Gilbertus post Concilium discussus est, & responsio ejusdem: & qualiter Gallicani Episcopi conuenientes fidem suam in scripto di gesserunt.

ITaque finita synodo, salutiferisque ad innouationem seu confirmationem antiquorum ibidem promulgatis decretorum Capitulis, prudentiores & viciniores ad causam Episcopi Giliberti terminandam reseruantur. Decursa medianæ Quadragesimæ hebdomada, sacroque Dominicæ passionis tempore inchoante, Episcopus Pictauiens, manente adhuc summo Pontifice Remis, iuss° ad iudiciũ trahitur, in cubiculo vbi Vrbis Episcopus cũ senatorib° sedit, vocatur: & ab eo quid de fide S. Trinitatis sentiat, subtiliter interrogatur. Ille Orthodoxorum Patrum, quas non in scedulis, sed in corpore librorum integras obtulerat, legi faciens authoritates, eandem se, quam illi, fidem tenere asserebat. Cumque hujuscemodi sermone seu legendi prolixitate dies detineretur, tamquam tædio affectus Romanus inquit Antistes. Multa frater, dicis, multa, & ea fortassis, quæ à nobis non intelliguntur, legi facis. Sed simpliciter à te cognoscere velim, anne summam illam essentiam, qua tres personas profiteris, vnum Deum, credas esse Deum. Qui diutina collatione fatigatus, minùs præmeditatè respondit. Non. Quod dictum mox ab ejus ore raptim notarius excepit, scribens in hunc modũ.

Giliberti verò temera responsio.

Episcopus Pictauiensis scripsit, & dixit, quod diuina essentia nō est Deus. In commentario enim super Boëtium de Trinitate, vbi author theologica à naturalibus prædicamenta discernens, inter cetera posuit, *Substantia qua Deus est*, iste apposuit. *Non qua Deus est* id est, vt non ad subsistentem, sed ad subsistentiam referatur. Sicque in hæc verba conventus ea die dimittitur. Episcopus totum quod superfuit illius diei spatium cū nocte sequente, amicos suos ex Cardinalibus, quos habuit non paucos, circuit. In crastino ipso denuo coram summo Pontifice in causa posito recitatur scriptum: cuius vt ab eo redderetur ratio, exposcitur. Ipse se hoc non simpliciter concessisse asserebat. Dicebat enim hoc nomen, *Deus* quandoque in designatione naturæ, quandoque in designatione personæ, etiam vnius poni. In designatione naturæ, vt cùm dicitur, *Deus tuus vnus est*. Personæ, vt cùm dicitur, *Pater est Deus, Filius est Deus*. Personæ, & vnius tantum de trib⁹, vt ibi *Ascendit Deus in iubilatione*, quod de persona filij dictum esse nemo ambigit. Quare & aiebat se diuinitatem esse Deum, in illo tantum sensu concedere, quo Deus ponitur pro natura. In eo verò absoluiè concedere non audere, quo pro qualibet personarum hoc nomen Deus accōmodatur; ne videlicet si indeterminatè profiterentur diuinitatem esse Deum, idest quamlibet personarū: cogeretur sine determinatione concedere, quidquid de qualibet personarum, & da asserta: sicque in hanc incideret absurditatem, vt sicut personam Filij, ita diuinam essentiam indeterminatè incarnatā, passam confiteretur. Ex qua absurditate facilè sensus hæreticus, iuxta Sabellium, emergeret; vt eadem res diceretur & generans & genita, & eadē seipsam genuisse. Quòd autē inter naturā & personam non mathematica abstractione, sed theologica consideratione quoquomodo divideret ratio, & ratione & auctoritate probare nitebatur. Ratione, ne videlicet iuxta Arrium, sicut personarum, ita & pluralitatē admitteret essentiarum: vel secundum Sabelliū ad essentiæ singularitatem Christianæ fidei religio pluralitatem restringeret personarum; hac Theoderici* contra Sabelliū vtens authoritate. *Oportet ergo desiderantem spirituales diuitias, & volentem Christianorum dogmata vendicare, verum non ignorare proprietatem: ne fortè aliud pro aliis intelligens, circa dogmata peccet. Qui enim naturā & personā idē esse intelligit, aut in diuisionē Arrij incidit, aut in confusionē Sabellij*. Et illā Hilarij *Discerne igitur, ô hæretice, spiritum Christi à spiritu Dei, & excitati à mortuis spiritum Christi à spiritu Dei Christum à mortuis excitantis*. Et quæro nūc, in spiritu Dei vtrum naturam, aut rem naturæ significatam existimes. Non idem enim est natura, quod naturæ res est: sicut non idem est homo & quod hominis est: nec idem ignis, & quod ipsius ignis est. Et secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est. Item quod non natura, sed Filij persona carnem suscepisse credenda sit, hac authoritate Concilij Toletani ostendit. *Solum Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Et cùm tota cooperata sit trinitas formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt opera Trinitatis: solus tamen accepit hominem in singularitate personæ non in vnitate diuinæ naturæ: idest, id quod est propriè Filij, non quod commune Trinitati*. Quam authoritatem rùm determinate vallet, Clarevallensis Abbas, aliqua verba, quæ Cardinalibus displicerent, protulit, Episcopo Pictavino dicente. Etiam hoc scribatur. Ad quod ille respondit. Scribatur stilo ferreo, vngue adamantino. Mox que ad publicum progressus, omnes quos poterat, convocavit. Ibi cum Archiepiscopis, virisque religiosis, & eruditis, contra quatuor prædicta, quæ Pictavino Episcopo imponebantur capitula, fidem suam in hunc modum ipse cum aliis, & alij cum ipso exposuerunt.

Gillebertus in Boëtium de Trinit.

Psalm. 46.

* *Fortè legēdum* Theodotiti.

Cōc. Tole. 6.

Credimus simpliciter naturam diuinitatis esse Deum, nec aliquo sensu catholico posse negari, quin diuinitas sit Deus, & Deus diuinitas. Si verò dicitur sapientia sapientem, magnitudine magnū, æternitate æternum, vnitate vnum, diuinitate Deum esse, & alia huiusmodi: credamus, non nisi ea sapientia quæ est ipse Deus, sapientē esse: non nisi magnitudine, quæ est ipse Deus magnum esse: nō nisi ea æternitate quæ est ipse De⁹, æternum esse: non nisi ea vnitate, quæ ipse est, vnum esse; non nisi ea diuinitate Deum, quæ est ipse: idest seipso sapientem, magnum, æternum, vnum, Deum. Cùm de tribus personis Patre, Filio, Spiritu sancto loquimur, ipsas vnum Deum, vnam diuinam substantiā esse tres personas profitemur. Credimus solum Deum, Patrem, & Filium & Spiritum sanctum æternum esse; nec aliquas omnino res, siue relationes, siue proprietates, siue singularitatem, vel vnitates dicantur, & huiusmodi, alia à Deo esse, quæ sint ab æterno, & non sint Deus. Credimus ipsam diuinitatem, substantiam diuinam, siue naturam diuinam dicas, incarnatam, sed in Filio, esse.

Confessio fidei à S. Bernardo edita adversus Gillebertum

CAPVT LVII.

Quòd Cardinales Romanæ Ecclesiæ de hoc indignati sunt: & oratio eorum contra Papam Eugenium & quomodo tandem hæc contentio finem habuerit, & quomodo Gilibertus Episcopus evaserit.

QVod Gallicanæ Ecclesiæ factum tam graviter sacer Cardinalium Senatus accepit, vt cum magna mētis indignatione curiam intraret: & tamquam vnum corpus effecti, vna omnes voce Pontifici dicerent. Scire debes, quòd à nobis, per quos tamquā per cardines vniuersalis Ecclesiæ volvitur axis, ad regimē totius Ecclesiæ promotus, à priuato vniuersalis pater effectus, iam deinceps te non tuum, sed nostrum potiùs esse oportere: nec priuatas & modernas amicitias antiquis & cōmunibus præponere; sed omnium vtilitati consulere, Romanæque curiæ culmen ex officij tui necessitudine curare & obseruare debere. Sed quid fecit Abbas tuus, & cum eo Gallicana Ecclesia? Qua fronte, quo ausu, ceruicem contra Romanæ sedis primatum & apicē erexit? Hæc est enim sola, quæ claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit. Ipsa sola de fide Catholica discutere habens, à nullo etiā absens, in hoc singulari honore præiudicium pati potest. Sed ecce Galli isti etiam faciem nostram contemnentes, super capitulis, quæ his diebus nobis assidentibus, agitata sunt, tamquam finitivæ sententiæ vltimam manum apponendo, nobis inconsultis, fidem suam scribere præsumpserunt. Certè si in Oriente, vtpote Alexandria, vel Antiochia, coram omnibus Patriarchis huiusmodi tractaretur negotium, nihil firma stabilitate solidū sine nostra diffinitionis valeret authoritate: quin imò iuxta antiquorum Patrum instituta vel exēpla, Romano servaretur examini terminandum. Quomodo ergo isti in nostra præsentia vsurpata

audent, quod etiam venerabilioribus & maioribus nobis non licet? Volumus igitur hanc tam temeritatis novitatem celeriter abstergas, ipsorumq; contumaciam punita non differas. Quos Romanus Pontifex blando mitigans eloquio, Abbate ad se vocato, de hoc facto, qualitateve facti solerter inquirit. Cui ille humiliter & cum reverentia respondit, se, vel dominos Episcopos nihil de præfatis capitulis diffinisse: sed quia ab Episcopo Pictavino audierat, vt fides sua scriberetur; idcirco quia solus noller, illorum authoritate ac testimonio simpliciter se, quod sentiret, exposuisse.

Modesta responsio S. Bernardi Cardinales mitigat. Hocq; tam humili, quàm modesto ipsius responso prædicta Cardinalium indignatio conquieuit: ita tamen, vt præfatum scriptum, eamque coria inconsulta prolatum, velut authoritatis pondere carens, pro symbolo in Ecclesia, quod in Conciliis contra hæreses congregatis fieri solet, non haberetur. Benedictus per omnia Deus, qui sic Ecclesiæ suæ, sponsæ suæ providit, ne vel summa membra à capite suo dissiderent: vel tantus religiosarum & discretarum personarum numerus Gallicanæ Ecclesiæ aliquod judicij pondus à sede Romana reportans, schismatis non parvæ occasio esset. Hæc pauca ex multis de illius Concilij agenda dixisse sufficiat: hoc tamen apposito, quòd de tribus Capitulis propter præmissam tumultuationem nihil diffiniri potuit. Nec mirum: in quarto enim nō multùm ab aliis discordabat Episcopus Gilibertus: cùm illi profiterentur naturā incarnatam, sed in Filio; iste personam Filij incarnatam, non sine sua natura. De prædicatione personarum quid diffinirent; cùm eius vsum quidē, quid scilicet propriè prædicari diceret, ab aliis Magistris, etiam in naturalibus alienum non haberent? De proprietatibus, an personæ essent, tā ob prædictam causam, quàm ob theologicas rationes, quæ hinc inde habentur, suppressum est. De primo tamen Roman' Pontifex diffiniuit, ne aliqua ratio in Theologia inter naturam & personam divideret; neve Deus divina essentia diceretur ex sensu ablativi tantùm, sed etiā nominativi. Vnde adhuc à probatoribus eiusdem Episcopi auditorib' tenetur, ne ratio ibi discernat in intelligendo, sed in dicendo. Episcopus verò præmissam summi Pontificis sententiā reverenter excipiens, Archidiaconibus suis in gratiā receptis, cum ordinis integritate, & honoris plenitudine ad propriam sedem remeauit. Verum eutē prædictus Abbas Clerevallensis in hoc negotio ex humanæ infirmitatis fragilitate tamquam

Auctor nimis Gilberto fauet hoc loco; sed hoc pòst retractauit vt dicetur lib. 4. c. 11. homo deceptus fuerit; vel Episcopus tamquam vir literatissimus propositum astutè celando, Ecclesiæ judiciū evaserit, discutere vel judicare nostrum non est. Quòd enim sancti & sapientes viri corruptibili carne circumdati frequenter in talibus fallantur, & novis & antiquis probatur testimoniis. Nam vt de illo taceam, quod B. Gregorius sancto David, in quē spiritus Domini director asseritur, ad patriam, à qua à filio propul-

2. Reg. 19. sus fuerat, revertenti, à servo Miphiboseth cum xeniis occurrenti surreptum inducit, exemplo: Christianis temporibus B. Epiphanius Salaminæ Cypri Episcopus, tam eximiæ, vt mortuum suscitaret, sanctitatis; adversùs Ioannem Chrysostomum, cuius hodie in Ecclesia viget memoria, tā acriter ab æmulis induci potuit, vt eū in propria civitate declinans, communicareq; nolens, etiam populū sibi commissum, quatenus in ipso fuit, contra illum concitaret. Quod in priori no-

stra ex tripartita sumptum historia pleniùs dictū est. Hactenus iste.

Capvt LVIII.

De exercitu nostro, & rege Francorum, vbi in trāsmarinis applicuerit, & quando Ierosolymam venerit, & de rege Conrado, & de præfato rege Ludouico, qualiter & vbi se inuicem viderint.

Dvm hæc & hujusmodi aguntur in Gallia, exercitus noster, vt supra dictum est, navigandi labore dispersus pelagus operiebat, quolibet, prout poterat, & quādo, diversa per loca litus attingere conatur. Nam Ludouicus Francorum rex juxta Antiochiam patrui comparis suæ principis terram circa mediam quadragesimam applicuit, in eo loco qui portus S. Symeonis vocatur: aliis ex nostris apud Ptolomaidam, quæ & Acbon, aliis apud Tyrum & Sidonem, in Sarepta oppido Sidoniorum, non sine naufragij metu optatum portum capientibus, nonnullis ipsum naufragium passis, quibusdam aquis absorptis, cæteris seminudis evadentibus. Illi ergo qui tam maturè applicuerāt, circa* Palmas civitatem sanctam intrauerāt, Dominicam Passionē, sanctamque Resurrectionē, singula loca vbi hæc facta sunt, circumeundo, ac vt dicitur, oculo ad oculum videndo, cum multa cordis devotione celebrantes. At Conradus Romanorū princeps, habēs adhuc in comitatu suo ex principib' Ortlibum Basiliensem Episcopum, Arnoldum cancellarium suum, Fridericum ducem Sueuorum, Henricum ducem Baioariorum, Guelfonem ducem, aliosque comites, virosque illustres & nobiles, in ipsa Paschali hebdomada Ptolomaidæ applicans, ac post paucos dies Ierosolymam veniens, in magna cleri & populi jocunditate, cum ingenti honore suscipitur. Mortuus tunc fuit in comitatu regis vir clarissimus Fridericus, Ratisponensis Ecclesiæ advocatus, ac ad Vrbem sanctam deportatus, & in cœmiterio militum templi non longè ab antiquo templo Domini sepultus. Rex per aliquot ibi dies in palatio Templariorum, vbi olim regia domus, quæ & templū Salomonis, constructa fuit, manens, & sancta vbique loca peragrans, per Samariam & Galilæam Ptolomaidam redijt: omnes advenientes quos poterat milites, pecunia ad remanendum inducens. Convenerat enim cum rege illius terræ, & patriarcha, militibusque templi circa proximum Iulium, in Syriam ad expugnationem Damasci exercitū ducere. Qua de re multa largè dispersa pecunia, militē quem tunc poterat collegit. Rex etiam Franciæ Ludovicus idem proposse suo sectans, de Antiochia reversus, apud Tyrum manebat. Ambo itaque inter Tyrum & Ptolomaidam, in loco qui Palma nomē à re sortitus appellatur, mense Iunio circa Nativitatem S. Ioannis Baptistæ convenierūt, de die, loco, vbi, & quando exercitus instauraretur, ordinantes. Nondum tamen ex tot & tantis attritionibus fastus inter nos regalis decoctus conquieuerat. Vnde quem & prouentum & euentū hæc quoque Damascena sortita fuerit expeditio, alias, & fortassis ab aliis dicenda erunt.

** idest circa Dominicā Palmarum.*

Capvt LIX.

De reditu regis Conradi, & quod Fridericum ducem ante se remiserit.

Expleta verò hac expeditione, principes ad propria redire disponunt. Romanus quidem

per Græciam, alter vero per Calabriam & Apuliam. Itaque Conradus Romanorum princeps naues apud Ptolomaidam ingressus, ac per æquora nauigans, fratrem & amicum suum Manuel, Regiæ vrbis principem, in Achaiæ seu Thessaliæ finibus inueniens adiit, cum eoque tanquam à longa viæ fatigatus, laboribusque fractus, & non modica infirmitate correptus, per aliquod temporis spatium quieuit. Ibi de reditu ordinans, Fridericum ducem fratris sui filium, ad cognoscendum, vel potiùs ad corroborandum imperij statum præmisit. Qui per Bulgariam, Pannoniamque iter faciens, mense Aprili ad propria rediit: & illo quosdam ex propriis ministerialibus suis pro bono pacis, boni judicis exercens officiũ, suspendio peremit. Porrò peregrinus suus rex, transactis aliquot quibus in Græcis quieuerat diebus, habens secum prædictum Basiliensem Episcopũ, & Cancellarium Arnaldum, fratremque suũ Noricorum ducem Henricũ, (nam Gualfo dux per Calabriam, & Apuliam reuersus fuerat,) per Illyricum, Dalmaticumque remigans æquor, in propriis imperij sui finibus apud Polam Histriæ ciuitatem applicuit, ibique sonipede insidens, ac per Aquileiam transiens, in Iuuauia, quæ nunc Salizburga dicta, Bajoariæ metropolitana sedes esse noscitur, Pentecostẽ celebrauit: expletis ab eo, quo idem festum in Pannoniæ finibus egerat, duob⁹ annis. Inde Ratisponæ cum magna principum frequentia curiam celebrauit.

CAPVT LX.

Excursus ad excusandũ euentũ illius expeditionis.

PОrrò quia nonnulli ex pusillis Ecclesiæ fratribus scandalizati mirantur, mirando scandalizantur, de præteritæ nostræ expeditionis labore, quod tam arduo & bono inchoatæ principio, tam humilem, & non bonum exitum acceperit, ipsis hoc modo respondendum videtur. Nihil vere dici bonum potest, illo solo excepto, qui non aliunde, sed ex se habens quod est, & verissimè esse, & verissimè bonus esse dicitur, juxta illud. *Nemo bonus, nisi solus Deus.*. Cetera vero ab eo, non ex ipsius essentiæ factione, sed ex ejusdem bonitatis denominatione bona dicũtur. Quicquid autem in naturalibus bonum vocatur, aut id fit simpliciter, aut secundum quid. Sed si simpliciter fit, tunc datum naturæ dicitur, sicut concessum gratiæ donũ, juxta illud. *Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est.* Ipsum vero datum naturæ, quod simpliciter bonum dicimus, velut in ciuili facultate generalissimum, per donum gratiæ tamquã per differentiam ad constituendum quodãmodo speciẽ informatur; secundũ quod aliqua dicim⁹ justa, sobria. Cum ergo aliqua simpliciter in natiuis bona dicuntur, proculdubio bonum naturæ intelligitur. Vnde dictum est. *Vidit Deus cũcta quæ fecerat, & erant valde bona.* Quo modo lapis & lignum erit bonum. Cum autem ad eius proximam speciem descendimus, vniuersalitate generis per specificam differentiam, quam donũ gratiæ diximus, ad rationalem restricta naturã, illam tantum solemus dicere justam vel sobriam: nunquam verò lapidem, sicut bonum, sic vocamus sobrium vel justum. Denique vt verbis Boetij in libro regularum vtar, qui bonũ generale, justũ speciale ponens, adnectit. Nec species descendit in omnia, id est vt de omnibus quæ supponuntur generi prædicetur. Ita ex opposito dicere licet, quod genus ad ea tantum, ad quæ species prædicatione sua non contrahatur. Iuxta logicorum enim regulam, Methodus à genere ad destruendum, à specie valet ad construendum. Sicut ergo cum simpliciter aliquid bonum dico, naturæ datũ, quod valet vniuocè de suis speciebus prædicatur, intelligo: sic cùm secundũ quid aliquid bonum assero, vtilitatem potiùs quã naturæ fontem intueor. Quo vsu eius acceptio ad infinita æquiuocatur. Hinc dicimus equum bonum ex vsu vectigãdi, vestem bonam ex vtilitate induendi, alimentum bonum ex emolumento nutriendi. Item eadem ratione quod alteri speciei bonum, alteri asseritur malum. Verbi gratia, lusciniam mũdum alit passerem, necat hominem. Eadem quoque res alia cõsideratione ejusdem speciei contrariis, vel etiam eidem singulari erit bona, & erit non bona. Vnde & solemus dicere, bonum est isti calorem febrilem sentienti bibere aquam, bonum est illi propter infirmitatem stomachi, juxta Apostolum, modico vino vti. Nec ex hoc sequitur, si secundum quid bonũ isti vel illi, simpliciter esse bonum: sicut non sequitur, si Æthiops est albus dente, ergo est albus, nec econuerso, non est niger dente, ergo non est niger. Quod etiam ex diuinæ paginæ vsu patet. Velut cùm dicimus, non erat bonum Iudæis, vel Iudæ Christum tradere, vel crucifigere, etsi nobis esset bonum. Sicut verò in humana philosophia, album habere dentem, non aufert Æthiopi esse nigrum, sic in diuina pagina malum Iudæorum non demit vniuersitati passionem Christi nõ esse bonam. Ex quo fit à simili propter eandem causam, de prædicta nostra expeditione, quod si nõ fuit bona pro dilatatione terminorum, vel commoditate corporũ, bona tamen fuit ad multarũ salutem animarum: sic tamen, vt bonum non pro dato naturæ, sed pro vtili semper accipias: & ex eo vsu hæc emergat subdiuisio, vt sicut supradiximus, bonum quandoque simpliciter dici, quãdoque secundum quid: & quando secundũ quid dicitur, ad diversum vsum vtilia æquiuocari: ita hoc bonum, idem verbo quandoque simpliciter, quandoque secundum quid vocari. Quamuis si dicamus sanctum illum Abbatem spiritu Dei ad excitandos nos afflatum fuisse, sed nos ob superbiam, lasciuiamque nostram salubria mandata non obseruantes, meritò rerum, personarumve dispendium deportasse, non sit à rationibus, vel antiquis exemplis dissonum: quamquam & spiritus prophetarum non semper subsit prophetis. Qualiter verò prædictus homo vir ei libro, quẽ Eugenio Papæ de Consideratione scribens super hac re, ad excusationem sui apologeticum interseruerit, curios⁹ rerũ indagator inuenire potest,

Marc. 10. *Iac. 1.* *Genes. 1.*

Bonũ vtile. *Quod vni bonũ, alteri malum est.* *1. Timot. 5.*

CAPVT LXI.

Quomodo, & quibus epistolis idem rex à Papa Eugenio exceptus sit.

QVomodo autem Eugenius Papa Romanorum principem de tam graui tribulatione reuertentem, paternis consolationum verbis exceperit, subter annotatum est. Eugenius Episcopus, seruus seruorum Dei, charissimo in Christo filio Conrado, Dei gratia Romanorum regi illustri, Salutem, & apostolicam benedictionem. Cũ in hoc mundo cuncta mutabilitatis ordo contẽpat; sicut nec prosperis eleuari, ita nec frangi aduersis, confidentes de diuina miseratione, debemus: quia Dei & hominum mediator admittende

Hebr. 12. dispensatione consuevit omnem filium, quẽ recipit, adversitatibus flagellare, ut dum ipsum per amorem ad æterna præmia vocat, præsens mundus eius animum per turbationes quas ingerit, à seipso repellat, tantoque faciliùs ab huius sæculi amore recedat, quanto magis impellitur, dum
Exod. 5. vocatur. Quod in Israelitico populo, Moysi vocante & Pharaone fugante. Moyses namquam tunc ad vocandum missus, cùm Pharao durie eum operibus perurgebat, quatinus alter vocãdo pertraheret, alter impelleret sæviẽdo: ut plebs in servitio turpiter fixa, vel provocata bonis, vel impulsa molestiis moveretur. Hoc itaque rationis debito incitati, discretionem tuam commonemus, & exhortamur in Domino, quatin' tribulationes, quas tibi & exercitui tuo omnipotens Deus irrogauit, patienter supportes, & in eo spẽ suam constituas, qui quem vult permittit affligi, & confidentes in se, misericorditer liberare cõsueuit. Si enim patientiam, & humilitatem in adversis perfectè tenueris, per desertum huius vitæ, sub protectione columnæ nubis & ignis, id est patientiæ solatio, & charitatis ardore intrepidus perduceris. Quia igitur personam tuã vera charitate diligimus, & de te valde confidimus, si post tuum reditum sine dilatione, de his quæ ad honorem sanctæ Ecclesiæ, & regni spectare noscuntur, tecum mutuis potuissemus tractare colloquiis, nobis utique gratũ fuisset. Verùm quia id nobis temporis qualitas denegauit, & de tua salute sumus solliciti, quosdam de fratribus nostris, postquam te ad Lõgobardiæ partes auctore Domino incolumem pervenisse accepimus; sicut per venerabiles fratres nostros, Artuvicum Bremensem Archiepiscopum & Anshel. Hamelburgensẽ, Episcopum tibi significauimus, ad tuam serenitatem duximus destinandos: ut affectum & beniuolentiam, quam erga te gerimus, tibi exponerent: & quod de te audire cupimus, ipsorum relatione nosceremus. Quibus dedimus in mandatis, ut tibi tamquã charissimo filio nostro, & catholico principi, atque speciali Romanæ sanctæ Ecclesiæ defensori, ipsius Ecclesiæ statum, & nostrum exponerent. Qui siquidem in Tusciam usque progressi, exquo te ad Teutonicas partes pertransisse nouerunt, longitudinẽ viæ, & difficultatem itineris propter æstatis intemperiem metuentes, ad nostram præsentiam redierunt. Ceterùm quia statum tuum, & dilecti filij nostri Henrici iunioris, quem post discessum tuum paterno affectu dilexerimus, & in posterum actiones eius prosperari in Domino præoptamus, cognoscere cupimus, cum fratres nostri propter æstatis feruorẽ, laborem tanti itineris perficere non valerent, per fidelem nostrum Franconem lectorem præsentium, & apostolicæ scripta tuam excellentiam visitantes, nobilitatẽ tuã monemus, & exhortamur in Domino: quatinus ea quæ circa te & ipsum geruntur,: & statum regni, per eundem Franconẽ nobis studeas intimare: & hoc tempore deuotionẽ quam erga matrem tuam sanctam Romanam Ecclesiam geris, ostendas: ut nostro respondere affectui congruè videaris, & beati Petri Apostolorum principis intercessionibus, cui te totum debes exponere, Creatoris nostri largiorem debeas gratiam promereri. Datum Tuscol. 8. Calen. Iulij.

Caput LXII.

De obitu Henrici iunioris regis, & Hartliebi Traiectensis Episcopi, & Arnaldi Coloniensis Episcopi.

Circa idem tempus filius regis Henricus, quẽ ipse, ut supradictũ est, per electionem principum regem ordinauerat, diẽ obiit; habens adhuc alium fratrem parvulum nomine Fridericũ. Ea quoque tempestate in inferiori Traiecto Fresiæ urbe, Hardelebo ejusdem Ecclesiæ Pontifice obeunte, graue schisma ibidem oritur: quibusdã Fridericum Adolfi comitis filium, aliis Hermãnum Ecclesiæ S. Gereonis in suburbio Coloniensi sitæ Præpositum, in illius Ecclesiæ præsulẽ eligentibus. Illi verò, qui Hermannum elegerãt, alios præoccupantes, principem apud Noricum castrum adeunt, ab eoque investituram regalium suscipiunt. Quos altera pars in ciuitatem Galliæ Spiram subsecuta, inducias ab eo usque ad proximos dies Rogationum in palatium Noviomegensem accepit. Inter hæc Arnoldus quoq; Coloniensis Archiepiscopus, vir ad omnia Ecclesiastica & sæcularia negotia inutilis, vitam finiuit. Igitur Conradus rex tam de subrogatione Coloniensis, quam super determinatione illius controversiæ, quæ in Traiectensi Ecclesia agitabatur, tractaturus, inferiores Rheni partes adiit, habens secum ex Baioaria Ottonem Frisingensem, ex Saxonia Albertum Misinensem Episcopos. Cumque ad Bobardiam villam regalẽ, in territorium Treuerorum super Rhenum positam venisset; legatos obuios habuit, nunciantes Arnaldum cancellarium suum in præfata Coloniensi Ecclesia electum esse: sed cum huius rei assensum usque ad adventũ ipsi' distulisse Quod verbum grataanter rex accepit, ac inde extra viã paulisper digrediens, duas arces fortissimas, quarum altera super Mosellam Cobina, altera super Rheni littus posita Rinecca dicebatur, expugnauit; in Cobina præsidia ponẽs, alteram igni tradens. Ibi prænominatum Coloniensem electum excipiens, cum eoque ad inferiora descendens, Capellam operosam, quam ille non longe à Colonia in proprio fundo construxerat, à prædictis quos secum duxerat Episcopis, consecrari fecit. Inde naues ingressus, ac per Rhenum remigans, Coloniam Agrippinam venit, cum maximo cleri ac populi tripudio susceptus. Igitur finita, ut assolet, processionis solemnitate, rex in principali beati Petri Ecclesia sedens, Arnaldum renitentem valde & reclamantẽ, Pontificatus simul & ducatus regalibus inuestiit: sicque ad Noviomagense palatium Traiectensium causam iudicaturus venit. Traiectenses Fridericum in ciuitate non sine fastu habebant, Hermanno ejecto. Itaque conductum primò de personarum incolumitate petentes, cum magna multitudine nauiũ à Rheno per Vual fluvium, qui ab eo scissus ipsi' brachium esse noscitur, veniunt. Quos rex in causa ponens, ad pacemque cum adversariis suis sine litis contestatione revocare volens, cũ hoc modo procedere non posset, tandẽ eis iuris districtionem obtulit. Illi viaticum redeundi postulauerunt: dicentes se, eo quod causa ipsa tamquam Ecclesiastica ad Ecclesiasticum iudicẽ, idest ad aures summi Pontificis translata esset, respondere coram cincto iudice non posse. Cõtra quos, utpote adversus Romanum principem agentes, maiestatis reos, quia incontinenti semper præstitum cõmeatum ulcisci non valuit, acerba Rex usus conquæstione, mox etiam pro huius temeri-

Otto iste est Authar huius operis.

satis debita vindicta sumenda, ad ciuitatem processisset: nisi quòd propter quorumdã Noricorũ comitum insolentiam, in eamdem reuocabatur prouinciam.

CAPVT LXIII.

Conradus rex ad inferiores Rheni partes proficiscitur & quomodò post auditam causam Trajectensium Bajoariam ingressus est, & ibi omnibus bene compositis Babenbergæ diem obiit.

IGitur proximum Pentecosten in Confluentia, vbi & nuncios regis Hispanorum, jamdiu secũ moratos dimisit, sub corona incedendo celebrata, Bauariam ingreditur: Ratisponæque curiam habens, duos ex Cardinalibus Romanæ sedis legatos, Iordanem scilicet, & Octauianum obuius excepit. Post hæc Palatino comite Ottone ob filiorum suorum excessus proscripto, vicinum eius castrum Chelehem dictũ rapido Danubij fluminis ambitu clausum obsidione cingit, eumque ad hoc vt vnum filiorum suorum obsidem daret, coëgit. Inde in Gallias rediens, Trajectensium negotium reuocatis omnibus ad subjectionem Hermanni, cum imperij honore terminauit: ac ne aliquis in posterũ eius facti scrupulus haberetur, à Romana sede ratihabitioné obtinuit. Ipse verò non multo pòst omnibus bene in Gallia & Germania compositis, cùm etiam jurata expeditione in proximo imperij coronam accepturus esset, nõ sine suspicione quorumdã, quos ex Italia habuit, medicorũ, quasi ex Rogerij Siculi metu submissorum, morbo corripitur: sicque tamen tanto non fractus infirmitatis dolore, curiam celebraturus, Babenberg venit: ibi cum multorum planctu raptus, priori fortitudinis in vltimo discrimine retenta animum, proxima à capite jejunij sexta feria idest 15. Calen. Martij vitam finiuit. Regalia duci Friderico cum vnico suo item Friderico commendans. Erat enim tanquam vir prudens de filio suo adhuc paruulo, ne in regem sublimaretur, quasi desperatus: idcirco & priuatæ & reipublicę melius profuturum judicabat, si is potiùs qui fratris sui filius erat, ob multa virtutum suarum clara facinora, sibi succederet. Volentibus verò familiaribus suis, juxta eius, vt asserebant, petitionem eum ad Laureacense monasterium deferre, ibique in proprio fũdo juxta patrem humare, Babenbergensis Ecclesia hoc contumeliosum sibi fore judicans, nõ permisit: quinimo conuenientissimum, & honestissimum & Ecclesiæ illi, & imperio decernens, juxta tumbam imperatoris Henrici, eius loci fũdatoris, qui nuper auctoritate Romanæ Ecclesiæ in loca sancta leuatus pro sancto habetur, regio cultu eum sepeliuit. Hæc & alia, Augustorum inuictissime, excellentiæ tuæ scribentur: quædam tibi, vt tibi: quędam tibi, sed non vt tibi: quæ acceres electorem tuorum discernere debebit oculus. Verùm quia juxta quod proposui, decersa summatim aui, patris, patruique tui, non sine aliqua tui mentione, factis, ad tua principalites gesta venimus: huic primo volumini, quiescendi paulisper causa, finẽ imponere liceat: vt ad ea quæ de tua dicenda erunt magnificantia, facilius resumatus spiritus.

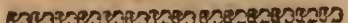

LIBER SECVNDVS.

PROLOGVS.

NOn sum nescius, imperatorum, seu regem decus, dum gestorum tuorũ magnificentiam prosequi conor, crebrescentibus victorijs stilum materię succubiturum. Inter duo tamen, vt ita dixerim, mala melius fore judicaui, minus dicendo, à materia opus superari, quàm cuncta tacendo, gloriosa facta silentio tecta deperire. Verùm quia priorem libellum vsque ad regni, seu imperij tui ortum in obitu gloriosissimi patrui tui Conradi regis terminaui, huic Secũdo operi de tui principatus gloria contextuto, tale, Deo fauẽte, imponatur initium.

Alloquitur Fridericum Ænobarbũ

CAPVT I.

De electione Friderici ducis Sueuorum (qui fuit fratruelis Conradi regis) ad imperium.

ANno ab vrbe condita 1800. ab incarnatione verò Domini 1152. decedẽte ab hac luce vernali tẽpore, idest sexta feria proxima, vt dictum est, post caput jejunij, in ciuitate Babenbergensi, pijssimo Rege Conrado 3. Nonas Martij, idest tertia feria post *Oculi mei*: in oppido Franconefurt, de tam immensa transalpini regni latitudine, vniuersum, mirum dictu, principem robur, non sine quibusdam ex Italia baronibus, tamquam in vnum corpus coadunari potuit. Vbi cũ de eligendo principe primates consultarent, (nã id juris Romani imperij apex, videlicet non per sanguinis propaginem descendere, sed per principum electionem reges creare, sibi) tanquam ex singulari vendicat prærogatiua, tamdem ab omnibus Fridericus Sueuorum dux, Friderici ducis filius petitur, cũctorumque fauore in regem sublimatur.

Fridericus Ænobarbus fit Imperator.

CAPVT II.

Ratio, quare in eum tam facilè consenserit vniuersitas Principum.

HVius consultationis summa, in illamq; personam tam vnanimis assensus ratio, vt recolo, hæc fuit. Duę in Romano orbe apud Galliæ Germaniæve fines famosæ familiæ hactenus fuere: vna Henricorũ de Gueibelinga, alia Guelforum de Altdorfio: altera Imperatores, altera magnos Duces producere solita. Istę, vt inter viros magnos, glorięq; auidos assolet fieri, frequẽter sese inuicem æmulantes, reipublicæ quietem multoties perturbarunt. Nutu verò Dei, vt creditur, paci populi sui in posterũ prouidentis, sub Henrico quinto factum est, vt Fridericus Dux pater huius, qui de altera, id est de Regum familia descenderat, de altera Henrici scilicet Noricorũ Ducis filiam in vxorem acciperet: ex eaq; Fridericum, qui in præsentiarum est, & regnat, generaret. Principes ergo non solùm industriam ac virtutem jam sæpe dicti juvenis, sed etiam hoc, quòd vtriusq; sanguinis consors, tamquã angularis lapis, vtriusq; horum parietem dissidentiã vnire posset, considerantes, caput regni eum cõstituere adjudicauerunt: plurimũ reipub. profu-

tum progenitores, si tam gravis & diutina inter maximos imperii viros ob privatum emolumentum simultas, hac demum occasione, Deo cooperante, sopiretur. Ita non Regis Conradi zelo, sed universitatis, ut dictum est, bono intuitu, hunc Fridericum eius filio, item Friderico adhuc parvulo præponere maluerunt. Hac consideratione & ordine electio Friderici celebrata est.

CAPUT III.

Quòd post acceptam fidelitatem à Principibus, Aquisgrani consecratur, secumque Fridericus Monasteriensis Episcopus.

AStrictis igitur omnibus, qui illò confluxerant, fidelitate & hominio principibus, cum paucis, quos ad hoc idoneos iudicavit, ceteris in pace dimissis, Rex cum multa jucunditate quinta feria naves ingreditur, ac per Mogum & Rhenum navigans, in villa regali Sinetcha applicuit. Ibi equos ascendens, in proximo sabbatu Aquisgrani venit. Sequenti die, id est ea dominica, qua *Lætare Ierusalem* canitur, ab Episcopis à palatio in Ecclesiam beatæ Mariæ semper virginis deductus, ab Arnaldo Coloniensi Archiepiscopo, aliis cooperantibus coronatus, in sede regni Francorum, quæ in eadem Ecclesia à Carolo magno posita est, collocatur: non sine multorum stupore, quod in tam parvo temporis spatio, non solùm tanta Principum, seu de regno nobilium confluxerat multitudo: sed & quòd de occidentali Gallia, ad quam nondum huius facti rumor pervenisse poterat, nonnulli advenerant. Nec prætereundum æstimo, quòd dum finito unctionis sacramento diadema sibi imponeretur, quidam de ministris eius, qui pro quibusdam excessibus gravibus à gratia sua adhuc privati sequestrat[*] fuerat, circa mediam ecclesiam ad pedes eius se projecit: sperans ob præsentis diei alacritatem, eius se animum à rigore justitiæ emollire posse. Ipse verò mentem in priori severitate retinens, & tamquam fixus manens, constantiæ suæ omnibus nobis non parvum dedit indicium: dicens, non ex odio, sed justitiæ intuitu illum à gratia sua exclusum fuisse. Nec hoc etiam sine admiratione plurium, quòd iuvenem iuvenem, tamquam senis induium animo, tanta flectere à rigoris virtute ad remissionis vitium non potuit gloria. Quid multa? Non illi misero intercessio principum, non arridentis fortunæ blandimentum, non tantæ festivitatis instans gaudium *suppeditare poterant: ab inexorabili inexauditus abiit. Sed & hoc silentio tegendum non erit, quòd eadem die, in eadem Ecclesia, Monasteriensis electus item Fridericus, ab eisdem, à quibus & Rex Episcopis, in Episcopum consecratus: ut revera summus Rex & Sacerdos præsenti jocunditati hoc quasi prognostico interesse crederetur: quia in una Ecclesia, una dies duarum personarum, quæ solæ novi ac veteris instrumenti institutione sacramentaliter unguntur, & Christi Domini rite dicuntur, vidit unctionem.

Dominica 4. quadragesimæ.

Rigor Friderici imperatorem.

* opem

CAPUT IV.

Qui legati ad urbem, & in Italiam destinati sint, & quò Rex diverterit.

PEractis omnibus quæ ad coronæ decentem spectabant, princeps in Palatij secreta se recipit, vocatisque prudentioribus, seu maioribus ex numero principum, de statu reipub. consultans, legatos ad Romanum pontificem Eugenium, Urbem ac totam Italiam destinandos disponit, de promotione sua in regnum significaturos. Mittuntur itaque Hilinus Treverensis electus, & Ebertardus Babenbergensis episcopus, viri prudentes, & literati. Dehinc Traiectensium contumaciam, quæ, ut superiùs dictum est, in patruum suum Conradum regem usi fuerant, ulturus, inferiores Rheni partes adiit. Ipsisque pecuniaria pœna mulctatis, ac Hermanno episcopo confirmato, ad superiora remeando, sanctum Pascha Coloniæ Agrippinæ celebravit. Inde per Guestfaliam transiens, Saxoniam intravit.

CAPUT V.

Quomodo litem duorum consanguineorum de regno Daciæ deciderit.

ERat illo tempore in regno Danorum inter duos consanguineos, Petrum scilicet, qui & Suavus, & Gunonem, de regno gravis controversia. Quos rex ad se venire præcipiens, curiam magnam in civitate Saxoniæ Martinopoli, quæ & Merseburg, cum multa principum frequentia habuit. Eò præfati iuvenes venientes, ejus se mandato humiliter supposuerunt, eorumque ad ultimum causa, iudicio seu consilio primatum, sic decisa fuisse dicitur. Gunonio relictis sibi quibusdam provinciis, regium nomen per porrectum gladium abdicaret (Est enim consuetudo curiæ. ut regna per gladium, provinciæ per vexillum à principe tradantur, vel recipiantur;) Petrus vero accepto ab ipsius manu regno, fidelitate & hominio ei obligaretur. Ita corona regni per manum Principis sibi imposita, in die sancto Pentecostes ipse coronatus, gladium Regis sub corona incedentis portavit. Gualdemarus etiam, qui eiusdem sanguinis particeps fuit, Ducatum quendam Daniæ accepit.

Quomodo tradantur regna & provincia ab Imperatore.

CAPUT VI.

Quomodo Rex controversiam, quæ in Magdeburgensi Ecclesia orta fuit, terminaverit: & quòd Ungaris bellum indicere voluerit.

CIrca idem tempus Magdeburgensis Ecclesia, quæ Saxoniæ metropolis esse dignoscitur, pastore suo viduata, ad electionem faciendam resedit. Dumque alij eiusdem Ecclesiæ præpositum Gerardum, alij decanum eligerent, divisis hinc inde personis, regem adhuc in Saxonia morantem adire disponunt. Quos dum multis modis ad unitatem, & vinculum pacis princeps reducere satageret, ac proficere non valeret: alteri parti, idest decano cum suis persuasit, ut Guicmannum Cicensem Episcopum, virum adhuc juvenem, sed nobilem eligerent, atque accersito, regalia eiusdem Ecclesiæ concessit. Tradit enim curia, & ab Ecclesia eo tempore quo sub Henrico quinto de investitura Episcoporum decisa fuit inter regnum & sacerdotium controversia, sibi concessum autumat, quod obeuntibus Episcopis, si forte in eligendo partes fiant, principis arbitrij esse, Episcopum quem voluerit, ex primatum suorum consilio ponere, nec electum aliquem ante consecrandum, quam ab ipsius manu regalia per sceptrum suscipiat. Rex omnibus in Saxonia bene ordinatis, cunctisque principibus illius provinciæ ad nutum suum inclinatis, Baioariam ingreditur, ac Ratisponæ Noricæ ducatus metropoli, in festivitate Apostolorum in monasterio S. Emmerammi, (nam major Ecclesia, cum quibusdam civitatis vicis conflagraverat,) coronatur. Ad eandem curiam legati ad Eugenium Papam,

Papam, vrbéque ac cæteras ciuitates Italiæ directi, læta reportantes redeunt. Ibi etiam princeps, eo quod omnibus in proprijs imperij finibus ad eius voluntatem compositis, virilitatem animi quam intus gerebat, extra ferri disponeret, Vngaris bellum indicere, ipsósque ad monarchiæ apicem reducere volebat. Sed cùm assensum super hoc principum, quibusdam de causis latentibus, habere non posset, ad effectum tunc perducere ea quæ voluebat mente, non valens, ad opportuniora tempora distulit.

Capvt VII.

Quomodo propter litem duarum ducum terminandam apud Herbipolim curiam celebrauerit, & ibi expeditionem in Italiam iurarit.

ERat verò iugis serenissimi principis anxietas, cùm omnia prospera in regno agerentur, qualiter contentionem, quæ inter eius carne & sanguine, idest Henricum patruum suum, & itidem Henricum auunculi sui filium, duces, de Norico ducatu agitabatur, sine sanguinis effusione terminari posset. Fuit namque Henricus iste Henrici quondam Norici ducis filius: quem, vt alibi dictum est, Conradus Rex à Bauaria eiectum in Saxonia manere compulerat, ducatumque ipsius primùm Leopaldo Marchionis Leopaldi filio, ac deinde fratri ipsius huic Henrico concesserat. Rex ergo prædictam litem iudicio vel concilio decisurus, vtrique autumnali tempore, mense Octobri, in ciuitate Herbipoli curiam præfixit. Quò dum alter, idest Henrici ducis filius veniret, alter se absentaret, iterum & iterum vocatur. In eadem curia exulibus Apuliæ, quos Rogerius de solo natali propulerat, lacrymabiliter conquerentibus, ac ad pedes principis miserabiliter se proijcientibus, expeditio Italica tam pro afflictione horum, quàm pro corona Imperij accipienda, paulo minus quàm ad duos annos iurata est.

Capvt VIII.

Quòd Gerardus Magdeburgensis præpositus Guicmannum Cicensem Episcopum Romæ accusauit, & epistola Papæ super hoc.

POrrò Gerardus præpositus Romam pergens, Eugenium Papam adiit; eique causam Magdeburgensis Ecclesiæ aperiens, Guicmannum à principe, vt suprà dictum est, per electionem alterius partis ibi locatum multis modis de intrusione accusauit. Hanc rem quàm grauissimè Romanus Pontifex exceperit, tam ex literis, in quibus nonnullis Episcopis, qui pro eo ob amorem Regis Romanæ Ecclesiæ scripserant, respōdit; quàm ex Cardinalium, qui postmodum ad transalpina directi sunt, viua voce percepimus. Literarum autem talis tenor fuit.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus Eberhardo Salzburgensi, Artuico Bremensi, & Hillino Treuerensi Archiepiscopis, Eberhardo Babenbergensi, Hermanno Constantiensi, Henrico Ratisponensi, Ottoni Frisingensi, Conrado Patauiensi, Danieli Pragensi, Anselmo Hauebergensi, & Burchardo Eistadensi Episcopis, salutem & Apostolicam benedictionem. Literas, quas pro causa Magdeburgensis Ecclesiæ vestra nobis prudentia delegauit, debita benignitate suscepimus. In lectione autem & cognitione earum stupore nimio & admiratione repleti sumus: eo quod longè aliud in eis, quàm vobis ex officio Pontificatus immineat, perspeximus contineri. Cùm enim in Ecclesiæ vertice sitis ex diuina prouidentia constituti, vt de medio eius quæ fuerint nociua, propellere; quæ vtilia, debeatis attento studio cōseruare: in causa ista, sicut ex suggestione literarū vestrarum nobis innotuit, non quod expediat Ecclesiæ Dei, quod sacrorū canonū sanctioni concordet, quod eandem cælesti arbitrio approbetur, sed quod terrenis principibus placeat, attendistis: & qui eorum animos à sua minùs recta debuistis deflectere intentione, atque vbi esset via Domini, demonstrare; non persuasistis quod rectum est, nec stetistis mur⁹ pro domo Israël: quinimo ipsis, vt ait Propheta, parietem ædificantib⁹, vos, quod sine grandi animi rancore vix dicimus, liniuistis illum luto absque palea. Non ita senserat princeps Apostolorum, qui ex fidei suæ confessione, vt totius Ecclesiæ fundamentum esset, accepit; sed comminantibus seculi filiis, & Apostolis si prædicarent in nomine Iesu, mortis exterminium intentantibus, confisus de Dñi virtute respondit. *Oportet obedire Deo, magis quàm hominibus.* Vos autem ne à terrenis videamini principibus dissentire, illi causæ fauorem vestrum impenditis, cui & Ecclesiasticæ auctoritas constitutionis, & supernæ voluntatis examen pro certo creditur obuiare. Cùm enim translationes Episcoporum sine manifestæ vtilitatis & necessitatis iudicio diuinæ legis oraculum non permittat; cùm etiam multò amplior, quàm in eius electionibus cleri & populi eos debeat præuenire concordia, in facienda translatione de venerabili fratre nostro Guicmanno Cicensi Episcopo nihil horum est, sed solus fauor principis expectatur; & nec inspecta necessitate illius Ecclesiæ, nec cōsiderata vtilitate personæ, clero nolente, imò vt dicitur, ex parte maxima reclamante, in Magdeburgensē eum dicitis Ecclesiam supplantandum. Super quo tantò ampliùs admiramur, quantò persona illa, cuius grauitatis sit atque scientiæ, ab ante actis agnouimus; ac perinde quatenus Ecclesiæ illi sit vtilis, non penitus ignoramus. Quoniā igitur quæcumque temporalis auræ flatibus agitentur, nos in illius petræ soliditate fundati, quę in fundamento statuit Ecclesiā collocari, sicut non debemus, ita nec volumus omni vento circumferri doctrinæ, aut à sacrorum canonum rectitudine impulsu aliquo deuiare; per præsentia vobis scripta mandamus, quatenus causæ isti fauorē vlteriùs non præstetis; & apud carissimum filium nostrum Fridericum, quem Deus hoc tempore pro seruanda libertate Ecclesiæ in eminentiam regni euexit, efficere vestris exhortationibus studeatis, vt & ipse à sua super hoc intentione desistat: & contra Deum, contra canones sacros, contra regiæ dignitatis officium, eidē causæ fauorem suum vlteriùs non impendat; sed Ecclesiæ Magdeburgensi, sicut & alijs Ecclesijs regni à Deo sibi commissi, liberam facultatem, quē voluerit secundum Deum eligendi relinquat; & electionem ipsam postmodum fauore suo, sicut decet maiestatem regiā, prosequatur. Nos enim si quid de suprà dicto fratre nostro facere vellemus, videremus ratione fulciri: nec voluntati eius, nec postulationi vestræ duceremus aliquatenus obuiandum. Contra Deum autem, & sacrorum canonū sanctiones, nulli omnino petitioni possumus præbere consensum. Datum Signiæ 16. Calend. Septembris.

Ezech. 13.

Mat. 16.

Principi nō esse adulandum docet hæc epistola.

Caput IX.

Quomodo per duos Cardinales, assensu Principis, quidam Episcopi depositi sunt, & de duobus Ducibus Henricis.

AT Rex in proximo Pascha Babenberg coronam gestans, duos Cardinales, videlicet Bernardum Presbyterum, & Gregorium Diaconum, ad depositionem quorumdam Episcoporũ ab Apostolica sede destinatos secũ habuit. Proximum dehinc Pentecosten Vuormetiæ ferians, Henricum Moguntinæ sedis Archiepiscopũ, virum pro districtione ecclesiæ suæ frequẽter correptum, nec correctum, per eosdem Cardinales deposuit: et Arnaldum Cancellarium suum per quorũdem ex clero & populo suo, qui illuc venerant, electionem ei subrogauit. Ad prædictam curtem prænominati Duces, ambo Henrici, pro ducatu Norico, ut dictum est, contendentes venerũt: sed altero, quòd legitimè vocatus nõ fuerit, prætendente, debitum finem negotium ibi habere non potuit. Iidem etiam Cardinales permissu Principis Burchardum Eistetensem senio grauem, de inutilitate causantes, ibidem submovere. Dumque post hæc in Magdeburgensem, & quosdam alios sententiã ferre cogitarent, à Principe inhibiti, & ad propria sedes jussi sunt.

Caput X

Quòd moriente Eugenio Anastasius subrogatur: & quòd Cardinalis Gerardus insolenter agere volens, prohibitus, & in via mortuus est, & Guicmannus in Episcopatu confirmatus.

EA tempestate Eugenius Papa, vir iustus, & religione insignis, ab hac luce transiẽs, Anastasio homini veterano, & in consuetudine illius curiæ exercitato, sedem reliquit. A quo dũ Cardinalis quidam, Gerardus nomine, ad terminandam Magdeburgensis Electi causam missus fuisset, ac Principem in eadem ciuitate Natalẽ Domini celebrantem adiisset: cùm quædam ibi fecus illius nutum tractare vellet, indignationem eius incurrens, infectis negotiis pro quibus venerat, mendetis sævioribus ingloriè redire coactus, in via etiam vita decessit. Verùm principe missis ad Anastasium cum Guicmanno nuntiis, non solùm facti sui reithabitionem, sed etiam pallium eum obtinere fecit: non sine quorumdam scandalo: qui, ut unquam id fieret, immobiliter Romanos fixum tenere, à proprio ipsorum ore audierant. Exhinc non solùm in secularibus, sed & in ecclesiasticis negotiis disponendis, auctoritas Principis plurimùm crevit.

Eugenius catalogo beatorum Cisterciens. adscriptus.

Caput XI.

Quòd legatos in Græciam destinaverit, & quòd Henrico Saxonum Duci ducatus Bavariæ adiudicatur: Rex in Italiam procinctum movit: apud Roncalias quibusdam Episcopis Regalia abjudicata sunt.

CIrca idem tempus mense Septembri Principes, majoresq; Bajoariæ à Rege Ratispona convocantur: sed nihil ibi de bono pacis in illa provincia, propter duorum Ducũ litem, terminari poterat. Rex tamen, qui nõ multò ante hæc per Apostolicæ sedis legatos ab uxore sua ob vinculũ consanguinitatis separatus fuerat, pro ducenda alia pertractans, ad Manuel Græcorũ Imperatorẽ, tam pro hoc negotio, quàm pro Guillelmo Siculo, qui patre suo Rogerio nuper defuncto, successerat, utriusque imperii invasore debellando, in Græciam legatos destinandos ordinat: sicq; primatum suorum consilio Anselm' Hamelburgensis, & Alexander Apuliæ quondã Comes, sed à Rogerio cum ceteris eiusdem provinciæ nobilibus ob suspicionẽ dominandi propulsus, eamdem legationem suscipiunt. Proximo dehinc mense Decembri utriq; Duces, Henricus iidẽ & Henricus, in ciuitate Spiræ principis assistunt judicio: sed iterum altero de legitima vocatione se excusante, res protelatur. Itaque Fridericus dum jam ferè per biennium ad decidendam litem duorum principum, sibi, ut dictum est, ex propinquitate sanguinis tam affiniũ, laboraret: tandem alterius instantia, qui in paternam hereditatem, à qua diu propulsus fuerat, redire cupiebat, flexus; imminente etiam sibi expeditionis labore, in quo iuvenem militem, fortemque virum habere debuit, finem negotio imponere cogebatur. Proinde in oppido Saxoniæ Goslaria curiã celebrans utrosque Duces datis edictis evocavit. Ubi dum altero veniẽte alter se absentaret: judicio principum altero, id est Henrico Saxoniæ Duci Bajoariæ ducatus adiudicatur. Post hæc Princeps de Saxonia in Bajoariã se recipiens, ac inde per Alemanniam transiens, anno regni sui tertio in campania Lici fluminis termino Bajoariæ, cõtra ciuitatem Augustensem circa principiũ mensis Octobris militiam in Italiam itures collegit: finitis, ex quo rursus primò fuerat expeditio, duobus annis. Nec illustrem animum à tam illustri facto ex recenter prolata in tam magnum imperij principem sententia, & ex hinc obortum non parvum aliorum principũ murmur revocare poterat, quin omnia quæ retro erant tamquam floccipendens, Deo se cõmittendo in exteriora extenderetur. Per Brixinoram itaq; & vallem Tridentinã transiens, emensis Alpium angustiis, in campestribus Veronensium iuxta stagnum Garda castrametatur. Ubi dum de processu ad ulteriora cũ principibus consilium iniret; primò erga Principem conciliandum decernit. Denique miles per claustra montium transiens, ob difficultatem locorum victui necessaria invenire nequiens, dum penuriam magnam, quod in exercitibus molestũ esse solet, pateretur, nonnulla sacra loca violarat. Ad hæc, quamvis prædictam necessitudinis excusationem habere videretur, sapiens, Rex à toto exercitu collectam fieri jubet: & sic non modicam coadunatam pecuniam per quosdam religiosos viros duobus Episcopis, Tridentino scilicet, & Brixinorensi remittendam, ac per singula Sanctorum loca, quæ damnũ passa fuerant, dividendam fecerat: pulchrè communi utilitati consulens, pulchrè rationis officium implens: ut maxima adoriturus negotia, ante omnia Rectorem & Plasmatorem omnium, sine quo nihil bene inchoatur, nihil prosperè consummatur, placandum, eiusq; offensam à populo suo avertendam intenderet. Inde residua movens, in campo Roncaliæ super Padum, non longè à Placentia, mense Novembrio sedem. Est autem consuetudinis regum Francorum, quod & Teutonicorum, ut quotiescumque ad sumendam Romani imperij coronam militiam ad transalpizandũ coëgerint, in prædicto campo mansionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspenditur, universorumque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte principi faciendas per curiæ præconem expostulatur: quod sectantes qui in eius comitatu fuerunt, singuli singulos beneficiatos suos per præcones expostulant. At sequenti die quicumque nocturnis vigiliis defuisse depre-

Imperator curat restitui damna locis sacris militibus illata.

beneficia fecerit, demum ad præsentiam regis, aliorumque principum, vel virorum illustrium euocetur: sicque omnes omnium beneficiati, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserunt, in feudis condemnantur. Hunc moré principe secuto, non solú laicorum feoda, sed & quorumdam Episcoporum, idest Hartuici Bremensis, & Vlrici Halberstatésis regalia personis tantú, quia nec personis, sed Ecclesiasticis perpetualiter à principibus tradita sunt, abiudicata fuere. Sed quoniam huius terræ mentio habita est, de ipsius situ ac ritu, & à quibus primò inhabitata, quoue nomine dicta, à quibus postmodum possessa, quo censeatur vocabulo, paucis absoluam.

CAPVT XII.

De situ Italiæ, & more gentis eiusdem. Item de situ & superbia Mediolani, & de consuetudine & institutione regni, atque de diuersis querimoniis ad principem delatis.

HÆc Pyrenæo seu Apennino altissimis & scopulosissimis Alpibus in oblongú ductis hinc inde septa, tamquam eorumdem, vel potius eiusdem montis vmbilicus, vt ve deliciarum hortus, à Tyrrheno mari vsque ad Adriatici æquoris oram protenditur: habens ad Septentrionem Pyrenæas, vt dictú est, Alpes, ab Austro Apenninum, qui modò mutato nomine mons Bardonis vulgò dicitur: ab occidente Tyrrhenum, ab Oriente Adriaticum æquor. Padi vel Eridani fluminis, quem vnum inter tria Europę flumina famosissima topographi ponunt, ceterorumque omnium decursu irrigua, soli dulcedine, cælique temperie, frumenti, vini & olei ferax, in tantum, vt arbores fructiferas, præcipuè castaneas, ficeta, & oliueta instar nemorum educet. Romanorum colonia vlterior Italia olim dicebatur, tribus distincta prouinciis, Venetia, Æmilia, Liguria: quarum primæ Aquileia, secundæ Rauenna, tertiæ Mediolanum metropoles fuere. At in ipso Apennino, vbi & vrbs Roma sita esse noscitur, quæ modo Tuscia vocatur, eoquod Apennino inclusa, vrbem quoque ipsam in sinu suo contineat, interior Italia iure dicta est. Illa verò quæ post emensionem montium Campaniá excipitur, vnde & à re nomen trahens, Campania adhuc dici solet, ac vsque ad Fatum brachium maris, nautibus ob Syrtes importunum, Siciliam à solido seiungens, producitur. Nam Sicilia Europá terminans, Sardiniæ, cæterisq; Italiæ insulis annumeratur, olim interior Italia, vel maior Græcia vocabatur, nunc Apulia vel Calabria dicta. Quamuis aliqui hanc & mediam pro vna reputantes Italia, citeriorem seu maiorem Græciam dicere maluerint Italiam, non tres, sicut præmissum est, sed duas tantum, vlteriorem & citeriorem ponétes Italias. Nonnulli tamen prædictas Alpes Apenninum & Pyrenæum eadem montana esse volunt: eo quod circa eas partes, qua Ianua ciuitas in naualibus prælius satis exercitata, super Tyrrhenum æquor sita est, conueniendo, prædictá claudant prouinciam: in argumentum suæ assertionis inducentes, quod Pannonia, iuxta Isidorú, tamquam Apennino clausa nomen accepit; quá non Apenninus, qui mons Bardonis, sed Pyrenææ attingunt Alpes. Patet, vt arbitror, cur hác terram duorum montium, vel eiusdem, suprà vmbilicum dixerim. Barbarorum verò incursionibus ac dominationi, qui à Scanzia insula cum Alboin duce venientes; Pannonias primò inhabitarunt, subiacere incipiens, ab eisdé, eo quod ad augendum exercitum, feminis, reflexis ad mentum crinibus, sicque virilem & barbatam faciem imitantibus, & idcirco Longobardis à longis barbis vocitatis, & ipsa Longobardia appellari consueuit. Ex quo contingit, vt circa exarchatum Rauennatensem ab ætatis antiquis eiusdé prouinciæ incolis, ea pars Italiæ, quæ antea Æmilia dicebatur, nunc Romaniola, quod diminutiuum à Roma tractum, noscitur, vulgò vsq; hodie dici soleat. Veruntamen barbaricæ deposito feritatis rancore, ex eo forsan, quod indigenis per connubia iuncti, filios ex materno sanguine, ac terrę aërisve proprietate aliquid Romanæ mansuetudinis & sagacitatis trahentes, genuerint, Latini sermonis elegantiam, morumque retinent vrbanitatem. In ciuitatum quoque dispositione, ac reipub. conseruatione, antiquorú adhuc Romanorum imitantur solertiam. Denique libertatem tantopere affectant, vt potestatis insolentiam fugiendo, consulum potius quàm imperantium regantur arbitrio. Cumque tres inter eos ordines, idest capitaneorum, vauassorum, plebis esse noscantur: ad reprimendam superbiam, non de vno, sed de singulis prædicti Consules eliguntur; neve ad dominandi libidinem prorumpant, singulis penè annis variantur. Ex quo fit, vt tota illa terra intra ciuitates ferè diuisa, singulæ ad commanendum secum dioecesanos compulerint: vixque aliquis nobilis, vel vir magnus, tam magno ambitu inueniri queat, qui ciuitatis suæ, non sequatur imperium. Consueuerunt autem singuli singula territoria ex hac *cóminandi potestate comitatus suos appellare: vt etiam ad comprimendos vicinos materia non careant; inferioris conditionis iuuenes, vel quoslibet contemptibilium etiam mechanicarú artium opifices, quos ceteræ gentes ab honestioribus & liberioribus studiis tamquam pestem propellunt, ad militiæ cingulum, vel dignitatú gradus assumere non dedignantur. Ex quo factú est, vt ceteris orbis ciuitatibus diuitiis & potentia præmineant. Iuuantur ad hoc non solum, vt dictum est, morum suorú industria, sed & principum in transalpinis manere assuetorum absentia. In hoc tamen antiquæ nobilitatis immemores, barbariei fæcis retinent vestigia: quòd cùm legibus se viuere glorientur, legibus non obsequuntur. Nam principem, cui voluntariam exhibere deberent subiectionis reuerentiam, vix aut numquam reuerenter suscipiunt: vel ea quæ secundum legum integritatem sanciuerint, recipiunt, nisi eius, multi militis astipulatione coacti, sentiant authoritatem. Ob ea frequenter contingit, vt quáuis ciuis lege flectendus, aduersarius autem cogendus secundum leges sit: ipsum tamen, quem vt proprium principem mitem suscipere oportebat, sæpius ipsum propria exposcentem hostiliter excipiant. Ex quo duplex reip. nascitur detrimentum, vt princeps ad subiugationé eorum in colligendo exercitu distrahatur, & ciuis nó sine magno rerum suarum dispendio ad obedientiam principis compellatur. Quare eadem ratione qua populum super hoc incusat temeritas; sic principem apud Deum & homines excusare debebit necessitas. Inter ceteras eiusdem gentis ciuitates Mediolanum primatum nunc obtinet, inter Padum & Pyrenæum sita. Ticino & Adua ab eodem Pyrenæo nascentibus, ac in Padum se recipientibus; & ob hoc sinú quemdam fer-

[* comitadi]

amplissimâ in modum insulæ facientibus media posita, nunc Mediolanum vocatur: quamuis nonnulli ex quodam porco siue sue, vnam medietatem setas, & alteram lanam habente, à fundatoribus Mediolanum dictam putent. Hæc ergo non solum ex sui magnitudine, virorumque fortium copia, verùm etiam ex hoc quod duas ciuitates vicinas in eodem sinu positas, Cumam & Laudam ditioni suæ adiecit, aliis, vt dictum est, ciuitatibus clarior habetur. Porrò vt in rebus caducis ex arridentis fortunæ blandimento fieri solet, rebus secundis elata in tantam elationis extumuit audaciam, vt non solum vicinos quosque infestare non refugiat, sed & ipsius principis maiestatem non reformidando, eius causa fuerit incurrere recenter offensam. Quod quibus de causis exordium sumpserit, breuiter aperiam. Interea quædam de iustitia regni dicenda videntur. Mos enim antiquus, ex quo imperium Romanum ad Francos deriuatum est, ad nostra vsque deductus est tempora, vt quotiescumque Reges Italiam ingredi destinauerint, gnaros quosque de familiaribus suis præmittant, qui singulas ciuitates seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Ex quo fit, vt principe adueniente, plurimæ ciuitates, oppida, castella, quæ huic iustitiæ vel omnino contradicendo, vel integraliter non persoluendo reniti conantur, ad solum vsque prostrata, proteruiæ suæ documentum posteris ostendant. Alia itidem ex antiqua consuetudine manasse creditur iustitia, vt principe Italiam intrante, cunctæ vacare debeant dignitates & magistratus, ac ad ipsius nutum secundùm scita legum, iurisque peritorum iudicium vniuersa tractari. Tantam quoque ei iudices terræ recognoscere dicuntur iurisdictionem, vt ex omnibus quæ terra producere solet vsui necessariis, exceptis bubus & seminibus, ad excolendam terram idoneis, de ceteris quantum necesse fuerit, militi profuturis, ad regios vsus suppeditare æquum arbitrentur.

Igitur Rege apud Roncalias per 5. vt aiunt, dies sedente, & ex principum, ac de vniuersis penè ciuitatibus consulum seu maiorum conuentu curiam celebrante, diuersa hincinde diuersis ex querimoniis emersere negotia. Inter quæ Guillelmus marchio de Monte-ferrato, vir nobilis & magnus, & qui penè solus ex Italiæ baronibus ciuitatum effugere potuit imperium, simul & Astensis Episcopus, grauem vterque super Astensium, alter, idest Marchio super oppidanorum Kaire conquestionem facientes insolentia. Neque enim multum ad principis triumphi titulum, respectu ipsius gestorum fortium facere arbitremur si de castellis, rupibus, oppidis, aliisque megnis, quæ ab ingressu suo non solum militari ordine, sed etiam armigerorum tumultuationis assultu subuersa sunt, diceremus, ad maiora festinantes. Adstant etiam Cumanorum seu Laudensium consules, de attritionis suæ diutina miseria lacrymabilem super Mediolanensium superbia facientes querimoniam, præsentibus duobus consulibus eiusdem ciuitatis, Oberto de orto, & Gerardo nigro. Princeps igitur his de causis superiores Italiæ partes aditurus, per Mediolanensium fines transire volens, prædictos consules tamquam viæ duces futuros, & de idoneis tabernaculorum locis dispositoros, secum retinuit. Venerunt etiam ad eandem curiam legati Ianuensium, qui non longè ante hæc ipsa captis in Hispania inclytis ciuitatibus, & in sericorum pannorum opificio prænobilissimis Almaria & Vlixbona, Saracenorum spoliis onusti redierant; leones, struthiones, psittacos, cum ceteris pretiosis muneribus principi præsentantes.

Capvt XIII.

Quibus occasionibus rex in Mediolanenses arma conuerterit.

FRidericus ergo ad superiora, vt dictum est, vlterioris Italiæ profecturus, à Roncaliis copias ducens, in territorio Mediolanensium castra posuit. Dumque à prænominatis consulibus per deuia, vbi nec stipendia inueniri, nec ex mercato haberi possent, circumduceretur loca, indignatione motus, iussis primò vt ad propria redirent consulibus, in Mediolanenses arma conuertit. Accessit ad huius indignationis cumulum, quod ex maxima imbrium effusione totus exacerbatus fuisse dicitur exercitus: vt ex hac duplici, inediæ videlicet & cœli inclementiæ molestia, cuncti prout poterant, principem aduersus eos concitarent. Alia itidem huius commotionis causa non parua fuit, quod princeps temeritatis illorum in hoc tumorem præsenserat, quod non solum ciuitates quas destruxerant, reædificari pati nollent, quinetiam ad iniquitatis illorum assensum, ipsius nobilem & incorruptum hactenus animum pecunia inclinare, ac corrumpere satagebant. Rex castra de aridis locis mouens, ad fertilia ipsius territorij habitacula non longe à ciuitate se transferens, militem lassatum refecit.

Capvt XIV.

Quædam oppida ac castra Mediolanensium euertuntur, & de Nouaria suoque comite.

ERat in vicino oppidum quoddam satis populosum Rosatum, vbi Mediolanenses circiter quingentorum equitum armatorum præsidia locauerant. Iubentur ergo equites ad ciuitatem redire, direptisque omnibus vsui necessariis, ipsum oppidum flammæ datur. Ibi quidam ex equitibus principis vsque ad portas Mediolanensium progressi, quibusdam vulneratis, quosdam ceperunt. Mediolanenses non solum damno præsentium, sed & metu futurorum stupefacti, Gerardi consulis, tamquam huius mali auctoris, domum, principis iram mitigaturi, diruunt. At princeps huius rei nihil pensi habens, ad Ticinum vsque amnem maiores his clades irrogaturus procedit. Is amnis à Pyrenæo, vt suprà ostensum est, surgens, & Padum seu Eridanum iuxta Papiam, quæ etiam hinc Ticinum vocatur, influens, insulam Mediolanensium ab Occidentali latere cingit. Ibi duos pontes ligneos, quos ipsi ob incursum in Papienses & Nouarienses construxerant, ac ob illorum impetum reprimendum propugnaculis munierant, occupatis transmissoque per eos milite, ignibus tradit. Denique tria ipsorum castra munita, & decora, idest Mummiam, Garlardam, Tricam, quæ ad expugnationem Nouariensium in ipsorum territorio firmauerant, expugnata euertuntur. Est autem Nouaria ciuitas non magna, sed ex quo ab imperatore Henrico olim euersa, reædificari cœpit, muro nouo, & vallo non modice munita, comitem habens in sua diœcesi Guidonem Blanderatensem, qui præter morem Italicum, totum ipsius ciuitatis territorium, ex ipsa ciuitate excepta, Mediolanensium possidet auctoritate.

inhiantibus adhuc Mediolanensibus, ut & hanc simul & Papiam, sicut alias absorbeat civitates. Facta est hæc victoria Mense Decembrio, Nataleque Domini circa prædictorum excidium castrorum à principe cum magna celebrauit alacritate.

CAPUT XV.

De subversione Cairæ & Astæ, & de treuga militum

POst hæc princeps per Vercellum & Taurinū transiens, transuadato ibi Pado ad inferiora versus Papiam iter reflectit. Verū oppidani Cairæ, simul & Astenses ciues, eo quod præcepto principis de exhibēda Marchioni suo Guillelmo de Monte Ferrato justitia minimè paruissent, tanquam rebellionis rei hostes judicati proscribūtur. Ad quorum puniendam contumaciā dum rex exercitum ducit, illi relictis munitionibus, velut viribus suis diffidentes, ad vicina montana diffugiunt. Rex primò Cairam veniens, inuentis sufficienter victualibus, per aliquot ibi dies mansit. Turres, quæ non paucæ ibidem fuere, destruxit, oppidumque succendit. Inde Astam procedens, vacuamque non opibus, sed habitatore reperiens ciuitatem, non paucis ibi diebus manens, igni eam & direptioni dedit. Ante verò quàm abinde castra mouerentur, consilio sapientum rex habito, propter crebras quæ in exercitu oriri fuerant seditiones, aliquo militiæ postarū profuturæ ordinare disponit. Nō solum ergo edicto dato, sed & à singulis majoribus & minoribus sacramento præstito, legem dedit, ne quis infra castrorum ambitum gladium ad quodlibet commilitonis nocumentum portare auderet: adjiciēs pœnam, ut quicumque hanc treugam violando, quempiam de sociis vulneraret, manu mutilaretur, vel etiam capite obtruncaretur. Hacque tā sapienti, quā necessariè lege data, de cætero juvenilium irrationabilis impetus animorum conquieuit.

CAPUT XVI.

De Terdona, & quare obsessa sit, & de eius situ, atque præsidiis, & quomodo obsessa, ac impugnata, qualiterve à suis defensa fuerit.

FVit non longe ab eo loco ciuitas Terdona, natura & arte munita, Mediolanensibus amica, ipsisque contra Papienses fœdere juncta. Igitur Papiensibus conquerentibus plus à Terdona se quàm à Mediolano molestari, eo quod quamuis ciuitas Papiensis sine quidem Mediolanensium posita, robur tamen contrarius sui ultra Ticinum fluvium haberet, istud nullo montis seu fluminis obiectu expositum, jussa est à principe à Mediolani contubernio recedere, Papiæque sociari. Quod dum facere recusaret, dūque magis seditiosè & inimicè, quam pacificè & amicè regibus nuntiam adhærere delegisset, tanquam maiestatis rea, & ipsa inter hostes imperij adnumerata proscribitur. Princeps Terdonensiū sicut & Astensium vindicaturus insolentiam, ab Asta castra mouens, in marchia quadam, quæ Bosco dicitur, tentoria fixit. Ibi per aliquot dies morā faciens, quosdā ex militibus cum fratre suo Cōrado, Bertolo Burgundionum duce, Ottone vexillifero suo, ex Baioariæ Palatino comite præmittendos, situmque ciuitatis exploraturos decreuit. Qui transmisso amne, qui Tenera vulgo dicitur, usque ad ipsam ciuitatē decurrentes, ac omnia circumspicientes, non longè ab ea super prædictum amnem metantur castra. Tertia dehinc luce rex suos insecutus, altera fluminis ripe tabernacula fixit, suis ex prædicti amnis inundatione, quæ ex subita imbrium multitudine plus solito excreuerat, jungi non valens. Attamen nō multò pòst fluvio aliquantulùm mitigato, transuadandi labore suis adjunctus, ad ciuitatē properauit. Primoq; assultu suburbio muro, & turribus suffulta, cepit & expugnauit: ciuibus vix ad superiorem ciuitatis arcem se recipiendi, ex noctis, quæ jam incumbebat, & superuenientis tēpestatis beneficio, facultatem habētibus. Est autem Terdona penè in pede Apennini montis, ex ea qua Apenninus & Pyrenæus, ut supradictum est, junguntur, parte sita, campaniam Papiæ seu Mediolani tanquam è specula prospiciens. In monte tereti scopulosam faciem in prærupto laterum prætendente posita, turribus, & præcipuè una latericia, à Tarquinio Superbo olim facta, quæ & rubea nunc ab indigenis dicebatur, superba in decliuo montis suburbio, ex murorum ambitu, ac turrium celsarum, populique multitudine, ecclesiam amœnam per medium transeuntis insignis. Princeps nobilis capto, ut dictū est, suburbio, arcem ipsam seu ciuitatem obsidione clausit. Erat autem prædicta arx non solùm suis viribus, sed etiam Mediolanensium fortitudine, & vicinorum Baronum, quorum unus Marchio Opizo, cognomento Malaspina, fuit, præsidiis munita, ob q; tantæ opis confidentiam ad propellendam Principis iram insistere ausa. Initiata est hæc celebris Terdonæ obsidio, mense Februario incipiente, post Caput ieiunij proxima Quadragesimæ hebdomada. Receptis igitur ad angustias arcis Terdonensibus, tantaq; multitudine velut uno carcere inclusis, mons ipse circumquaque à Principe, ne ullus effugiendi pateret miseris aditus, obsidione vallatur: principe ipso ex Occidētali parte, Henrico Duce Saxoniæ in suburbio, quod Meridiem versùs Apenninum respicit, Papiensibus in campania, quæ contra Papiam seu Mediolanum ad Orientem vel Aquilonem extēditur, residentibus. Nec mora machinæ diversorumq; tormentorum genera fabricantur: sagittarij, balistarij, fundibularij aciem circumseptam obseruant. Tentabat omnia virtus Principis: & ubi infirmiora arcis videbat loca, valentiori urgebat manu. At Terdonēses arctissimis septi claustris, effugij locum non habentes, ex desperatione audaciam sumunt. Nulla enim, ut ait ille historiographus, res promptiorem bello militem reddit, quàm necessitas præliandi ex prærupto periculorum. Urgentur jaculis, urgentur balistis, & quod his grauius est, propriæ remordentur conscientiæ: ex eo quòd proprio principi rebellādo, quicumq; ex eis deprehensi fuissent, patibuli, q in præeminentem erectum cernebant, expectabat supplicium. Sicut enim est magna miseris tyrannicæ obuientibus immanitati consolatio, conscientiæ spes: sic è conuerso tali principi, qui non solùm legitimus judex, sed & primus præsul dici potest, reluctantibus, miseriæ miseriā cumulat contra conscientiam debitæ sententiæ metus. Crebris tamē excursionib⁹ quasi nullo timoris periculo vigerentur, militē in castris manentem lacessebant: juuenilesq; enim studia, ut assolet, auidi virtutis bellicarum experientiam utrobique capessebant: illis pro salute, istis pro triumpho dimicantibus. Nec hoc sine utriusq; partis damno. Nam & ex nostris duo nobiles juuenes, Kadolus et Bertoltus, & Ioannes de Saxonia plu-

tibus fauciatis necantur: ex illis verò, exceptis his, quos occisos vel vulneratos intus celabant, nonnulli viui deprehensi, ligni supplicio in oculis omnium pœnas meritas luebant. Ferunt, quadã die lapidem vi tormenti ea balista, quam modo margam vulgò dicere solent, propulsum, ad superiora mœnium loca conscẽdisse, & collisione parietum tribus fractis frustis tres simul milites armatos inter majores ciuitatis, juxta principalẽ Ecclesiam de suæ reipublicæ statu consultando stantes vno ictu percussisse, necemq; dedisse. Quia verò castra Papiensium maiorem incursũ ceteris sustinebant, junguntur eis ex imperio Principis Guillelmus Marchio de Monte-ferrato, & quidã alij ex Italicis baronibus. Erat enim ex ea parte puteus seu fons, quo solo poterant oppidani vti, & idcirco Papiensibus prohibentibus, illisque suprema necessitudine, cuius proprium est periculorũ discriminis immemorẽ esse, audacter decertantib⁹, major immo quasi quotidiana instabat conflictatio. Nam amniculus, qui medias, vt supra ostensum est, percurrebat suburbium, ex ruina turrium, cæterorumve mœnium, à proprio alueo excussus, ne in ipsorum vsum etiam feculentus prouenire posset, à duce Saxoniæ suisque acriter seruabatur. Videns princeps plus cupito obsidionem produci, anhelabat enim ad accipiendam orbis & vrbis monarchiæ coronã, non solum turrea machinis quati, sed etiam innisitatis latis vrans artificio, cuniculos versus turrim Tarquinij, quæ rubea dicebatur, fieri jubet: vt sic ad turrẽ ipsam per ipsos subterraneos meatus procedentes, fundamento læso, eam ruinæ darent. Nam quùm prædicta ciuitas non in modũ aliarum ciuitatum Vallo seu fossa, sed præruptis vndique prope inaccessa rupibus, naturali præsidio muniatur, ex illa tantum parte aliquantisper remissior, hispidæque rupis firmamento carens, prædictæ turris munimentum, magnique fossati robur, tamquam loius suæ imbecillitatis adjumentum artificialiter admisit. Oppidani nõ sine quorumdam ex nostris proditionis suspicione ingenium præsentiunt, commentisque vsi, juxta fundamentum turris & ipsi cuniculos faciunt. Sicque quibusdam ad euersionem turris procedentibus, suffocatis, cæteri à cœpto desistũt. Post hæc rex naturã naturæ ope vincere volens; idest vt naturæ præsidiis septos per inopiam cogeret potus, prædictum fontem humanis vsibus inutilem facere disponit. Injiciuntur ibi hominum, ac pecorũ fœtida, & putrescentia cadauera. Sed nec sic repelli poterat misera oppidanorum auiditas. Aliud itidem inuenitur ingenium. Iniciuntur prædicto fonti ardentes faculæ, sulphureas & piceas flammas fetantes: sicque aquæ ipsæ, humanis vsibus deinceps inutiles amaricantur.

Capvt XVII.

De inuasione cuiusdam castri.

ERat in vicino castrum quoddam Mediolanensium, N. vocitatum, natura, & ingenio munitum. Fiunt in castris, cernentibus Terdonensibus, scalæ, cæteraque pro ascendendis muris instrumenta vtilia, oppidanis arbitrantibus ad ipsorum hæc fieri nocumentum. Deliguntur gnari quique, & fortes de equitum ordine viri, præfectisque sibi duobus ducibus, Bertolfo duce, & Ottone Palatino comite, ad prædictumque castrũ eo tempore, quo noctis beneficio propositum celari poterat, properatur. Nec mora jactis ad murum scalis, ad superioris conuexa tẽdunt, castrum ingrediuntur, ac sine dubio cunctis sopore depressis, voto potiti fuissent, nisi ex præmatura clamoris concitatione oppidani excitati, ad fugam que parati, via tandem fiducia sumpta, ad arma conuolassent.

Capvt XVIII.

De audacia cujusdam scutiferi, & de miserabili conquestione Terdonensium.

NEc prætereundum erit de cuiusdam præinsptæ audaciæ stratoris virtute, qui dum tedio longæ obsidionis affectus, ceteris assiliendi arcem exemplum dare vellet, gladio tantum & clypeo, paruaque (vt id genus hominum solet) securi, qua sellæ ab eis alligatæ portantur, vsus, aggerem qui turri rubeæ præiacet, aggreditur, viamque securi, qua pedem figeret, faciens, montem ascendit. Non illum crebri lapidum ictus, qui à machinis principis contra turrim, vt tormentorum propellebantur, deterrere, non cum jaculorum, seu saxorum ab arce ad modum imbrium, non intarpolati jactus reuocare poterãt, ad turrim vsque jam semidirutam processit: ibique viriliter dimicando, militem etiam armatum ad terram ictibus deiecit, atque inter tot periculorum discrimina illæsus, ad castra redire potuit. Quem rex ad se vocatum, militari cingulo ob tã præclarum facinus, honorandum decreuit. At ille cum se plebeium diceret, in eodemque ordine velle remanere, sufficere sibi conditionẽ suã, honestè donatum, ad propria redire permisit cõtubernia. Sed vt ad id vnde digressi sumus, redeamus; vrgentur aquis amaricatis oppidani, intolerabili potus inedia, grauibus sitis molestiis. Appropinquabat Paschale festum, & princeps religionis intuitu quatuor diebus, idest à quinta cœnæ Domini feria, vsque ad proximæ Paschalis hebdomadæ secundã feriam, ab arcis impugnatione cessandum statuit. Itaque proxima dehinc feria, idest ea die qua passio Domini in Parasceue à cunctis christicolis celebratur, clerici & monachi cum oppidanis inclusi, vestibus sacris induti, cum crucibus, thuribulis, ceterisque christiani ritus ornamentis, portis apertis egressi, ad tentoria principis venire captabant. Quos rex de lõge prospiciens, missis in occursum Episcopis, viris que literatis, cur, & ad quid venirent, inquisiuit. At illi, Terdonæ nos aiunt, infœlix portio, ad pedes regalis excellentiæ venire desiderabamus, calamitates deploraturi, quas sustinemus non merito nostro, sed perditæ ciuitatis, perditissimorumque ciuium contagio. Nunc autem quia ad præsentiam non admittimur principis, liceat instatim pedibus vestræ procolui benignitatis, obnixè postulantes, vt humanitatis gratia nos homines animaduertendo, humanæ miseriæ tamquam vestram sortem in nobis recognoscatis. Neque pro condemnata ciuitate, nec pro ciuibus maiestate reis preces afferimus. Quos ô vtinam nunquam nostri vidissent oculi, nunquam eis sors junxisset, quorum nobis sors tam futura fuerat obnoxia. Nunquid insons cum sonte, cũ nocente innocens, innoxius cum reo, pari pœna ab æquo judice plectendus erit? Vallamur claustrorum diuturnitate, quatimur tormentorum acerbitate, sitis infesta ariditate, piceas ac sulfureas, vsibusque humanis ineptas aquas haurire cogimur: vndeque magis dolendum est, non nobis hoc sacrosancto Dominicæ Passionis tẽpore

Deo servire licet, quia nec libet. Astantes enim sacris altaribus, sagittarum terremur spiculis, saxorum percellimur ictibus, sicque semper ad omnem etiam naturalem motum pavidi, à mentis tranquillitate tamquam amentes circumscribimur. Non securi in lectulis, non in oratorio imperturbati, animum ea periculorum instantia distractum, ad offerendum Deo sacrificium pacis colligere pacificum nō valemus. Quid fecimus? quid luimus? Nunquid Mediolano associati, ea contra Papiam arma sumimus? Nunquid ob foedere seditiosae civitatis iram principis incurrimus? At nos hactenus armorum ignari, ne dicam cum factiosis, sed nec ullis mortalibus cōfoederati, soli Deo armis spiritalibus, non carnalibus instructi, militare consuevimus. Sine nostro consilio miles armatur, nobis inconsultis, immò ignorantibus in praelio certatur: consulum, maiorumque civitatis haec est dispositio, illorum nutu haec geruntur, procerum motus, ut dicitur, haec cuncta sequuntur. Ad nos nil spectat, nisi Ecclesiasticarū excubiarum solicitudo, pro regum caeterorumve in sublimitate positorum tranquillitate ad regē regum Deum quotidiana efflagitatio. At dicet aliquis. Es hostis cōtubernio & tu iudicaris hostis. Sis eius in poena socius, cuius fuisti in malefactis socius. Nam tangens picem coinquinatur. Cum perverso manens pervertitur. Dicit enim

Psalm. 17. Psalmista. *Cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris.* Nunquid nostro magis arbitrio, quàm divina providentia civibus his commanendi necessitudine, non ex malefaciendi assensione adiuncti sumus? Nunquid nos cum Babyloniis, qui affectu, non loco fugiendi sunt, nos cum Babylonici in uno septo esse possumus? Possum cū malefactore esse, nec tamen malefactoris socius, vel amicus iure dici. Possum necessitatis lege sic personae iungi, ut personae non iungar vitio: iure naturae in homine naturam sic hominis diligere, ut naturae abhorream casum. Nam qui ex inducto Sapientis, vel Psalmographi testimonio, scilicet quòd ex contubernio bonorum bonus, ex consortio malorum mal' fiam, probare nititur: non sic auctoritatem notabit, quasi non de quodam non sic, sed de omni sic & semper accipiatur: verùm & si de quodam sic, & de quodam non sic, non tamen de omni sic vel semper, sed ut frequentiùs dictum putat. Quem usum in naturalibus non mathematicorum, sed physicorū sequuntur artes. Nec ere pice tangi ea commanendi, sed consentiendi dicitur ratione. Quamvis & alium praedictae auctoritati, prophetiae praecedentia & consequentia generent sensum, ut non de nobis, sed de creatore haec asserantur, qui scilicet sicut sancto sanctus apparet, misericorditer eum iustificādo, sic perverso perversus putatur, iustè illum puniēdo: ea locutione, vel proportionis ratione, qua linea recta contra parieti opposita, irrationali sensus opinione, non recta videtur. Unde & alibi ab eodem Propheta dici-

Psalm. 72. tur. *Quā bonus Israel Deus his qui recto sunt cor-*

Psalm. 17. *de.* Et hic subsequenter adnectitur. *Quoniam tu populum humilem salvum facies, & oculos superborum humiliabis.* Imitetur princeps terrae principem coeli: & si in eadem civitate cum superbo humilis inveniatur, non tamen cum superbo humilis puniatur. Misereminus ergo Domini, & paterna conditionis nostrae, respicite in nobis quae gestamus stigmata Christi: & quos ad pietatem nō flectit nostrae calamitatis acerbitas, inclinet saltē character Domini. Sed heu mortalium fortunam! Commenta Papiae luis Terdona, non tua delicta. Accusas de malefactis Papia Terdonam, cū tu si comparationem dissimilitudo qualitatum admittit, peius feceris. At inquies, improbae civitati, suaque contumaci superbia vicinos quosque prementi foederata es, ab aequo principe iure poenas subire debes. Esto, Mediolano associata est Terdona. Quare? Non illius gratia, sed tuo metu: non ut per illius potentiam imperaret, sed ut per eius vires à tua careretur violentia. Sed tu terram meam, inquit Terdona, agi, dum pares premis. Lunellum dico, et idcirco sub Mediolani confugi alas. Mediolanum iudicas, quòd Cumas legitima occasione destruxerit. Teipsam nō respicis, quae Lunellum imperiale oppidum, magna & robusta equitum manu stipatum, Palatini comitis tui habitatione inclytum, oppidanis ipsis ad colloquium pacis dolo vocatis, fraudulenterque captis, ad solum usque sine causa prosternere non timuisti. Factus est ille inter Italiae proceres nobilissimus inquilinus tuus, qui debuit esse Dominus. Reddit tibi nunc vectigal, cui in principis vicem gerenti vectigal persolvere solebas. Videat princeps, & animadvertat, qua honestate sui, imperiique honore, ipsius lateri iudiciū de lesa laesurus assidet. Vectigalis tua consideret, quo decore secutus, quo tecto Italiae iure plectendi sunt, ante ipsum deferatur, qui sub tuis modo militat signis. Iudicetur igitur à iusto rerum arbitro aequa lance primò Ticinum, ut saeva exemplo caeterarum Italiae urbium corrigatur excessus. Sed quid ad nos de talibus? Tractāt fabrilia fabri. Nos miserum vulgus, nos Dei tātum famulatui mancipati, nostram intueamini sortem. Nihil ad nos de tyrannis terrae. Atque ô utinam foelix nimiùm prior aetas, atque antea Saturni redirent secula, ut colonus terrae famulo, ligonisque & rastro, non cum cive consorte, sed cum terra pugnaret: sicque ordo Deo sacratus orationibus, obsecrationibus liberè insistere posset. Pereat, qui ad cruentandum hominū genus arma reperit, qui beluina feritate hominē se non recognoscens, humanum sanguinem primò fudit. Ad nos redeamus. Nihil timemus, alienas ob culpas plectimur. Nobis quaesumus pietas parcat principis, & si misericordiae non vult ignoscere civitati, nos saltem iuvet, iam ea fatore pestilentiae morbidus, & iam mortis propinquos, libertati datos, de eius gravibus locis citra permutat. Haec dicentes: & manus ad caelos tendentes, lacrymisque uberibus rigantes genas, cum magno eiulatu ad pedes eorum qui missi fuerāt se prosternunt. *Concio hec patetica, inefficax tamen fuit.*

CAPUT XIX.

Quòd multis malis attriti Terdonenses de pace cogitant.

COgnitis his, Princeps animum quidem inter ad misericordiam flexū pius fuit, sed dissolutionis suspicionem vitans, extra omnem prioris severitatis constantia firmatus iussit, ut in urbem redirent, iussis. Condescendebat miserae clero forte, sed subridebat superbi populi fortunae: quem hoc iudicio quasi desperatū, ac desolationi proximum animadvertebat. At oppidani nondum tot malis victos se fingentes, intra ... dies, quibus pro Christianis ubique devotione, Principem hostibus parcendo dedisse animum, balneae tormentiū iussi sunt, agnoverunt Principis, ac eos diu à tota gam obsistere assuetudine, ut dictum est.

Hebr. 12. dispensatione consuevit omnem filium, quē recipit, adversitatibus flagellare, vt dum ipsum per amorem ad æterna præmia vocat, præsens mundus eius animum per turbationes quas ingerit, à seipso repellat, tantoque faciliùs ab huius sæculi amore recedat, quanto magis impellitur, dum vocatur. Quod in Israelitico populo, Moyse vo-
Exod. 5. cante & Pharaone fugante, signatur. Moyses namque tunc ad vocandum missus, cùm Pharao duris eum operibus perurgebat, quatenus alter vocādo pertraheret, alter impelleret sæuiēdo: vt plebs in seruitio torpere fixa, vel prouocata bonis, vel impulsa molestiis moueretur. Hoc itaque rationis debito incitati, discretionem tuam commonemus, & exhortamur in Domino, quatenus tribulationes, quas tibi & exercitui tuo omnipotens Deus irrogauit, patienter supportes, & in eo spē tuam constituas, qui quem vult permittit affligi, & confidentes in se, misericorditer liberare cōsueuit. Si enim patientiam, & humilitatem in adversis perfectè tenueris, per desertum huius vitæ, sub protectione columnæ nubis & ignis, id est patientiæ solatio, & charitatis ardore intrepidus perduceris. Quia igitur personam tuā vera charitate diligimus, & de te valde confidimus, si post tuum reditum sine dilatione, de his quæ ad honorem sanctæ Ecclesiæ, & regni spectare noscuntur, tecum mutuis potuissemus tractare colloquiis, nobis vtique gratū fuisset. Verùm quia id nobis temporis qualitas denegauit, & de tua salute sumus solliciti, quosdam de fratribus nostris, postquam te ad Lōgobardiæ partes auctore Domino incolumem peruenisse accepimus; sicut per venerabiles fratres nostros, Artovicum Bremensem Archiepiscopum & Anshel. Hamelburgensē, Episcopum tibi significauimus, ad tuam serenitatem duximus destinandos: vt affectum & beniuolentiam, quam erga te gerimus, tibi exponerent: & quod de te audire cupimus, ipsorum relatione nosceremus. Quibus dedimus in mandatis, vt tibi tamquā charissimo filio nostro, & catholico principi, atque speciali Romanæ sanctæ Ecclesiæ defensori, ipsius Ecclesiæ statum, & nostrum exponerent. Qui siquidem in Tusciam vsque progressi, ex quo te ad Teutonicas partes pertransisse noverunt, longitudinē viæ, & difficultatem itineris propter æstatis intemperiem metuentes, ad nostram præsentiam redierunt. Ceterùm quia statum tuum, & dilecti filij nostri Henrici junioris, quem post discessum tuum paterno affectu dileximus, & in posterum actiones eius prosperari in Domino præoptamus, cognoscere cupimus, cum fratres nostri propter æstatis feruorē, laborem tanti itineris perficere non valerent, per fidelem nostrum Franconem latorem præsentium, & apostolica scripta tuam excellentiam visitantes, nobilitatē tuā monemus, & exhortamur in Domino: quatinus ea quæ circa te & ipsum geruntur, & statum regni, per eundem Franconē nobis studeat intimare: & hoc tempore deuotionē quam erga matrem tuam sanctam Romanam Ecclesiam geris, ostendas: vt nostro responderæ affectui congruè videaris, & beati Petri Apostolorum principis intercessionibus, cui te totum debes exponere, Creatoris nostri largiorem debeas gratiam promereri. Datum Tuscul. 8. Calen. Iulij.

Caput LXII.

De obitu Henrici junioris regis, & Hartliebi Trajectensis Episcopi, & Arnaldi Coloniensis Episcopi.

Circa idem tempus filius regis Henricus, quē ipse, vt supra dictū est, per electionem principum regem ordinauerat, diē obiit; habens adhuc alium fratrem paruulum nomine Fridericū. Ea quoque tempestate in inferiori Trajecto Frisiæ vrbe, Hardeleho ejusdem Ecclesiæ Pontifice obeunte, graue schisma ibidem oritur: quibusdā Fridericum Adolfi comitis filium, aliis Hermānum Ecclesiæ S. Gereonis in suburbio Coloniensi sitæ Præpositum, in illius Ecclesiæ præsulē eligentibus. Illi verò, qui Hermannum elegerāt, alios præoccupantes, principem apud Noricum castrum adeunt, ab eoque inuestituram regalium suscipiunt. Quos altera pars in ciuitatem Galliæ Spiram subsecuta, inducias ab eo vsque ad proximos dies Rogationum in palatium Nouiomagensem accepit. Inter hæc Arnoldus quoq; Coloniensis Archiepiscopus, vir ad omnia Ecclesiastica & sæcularia negotia inutilis, vitam finiuit. Igitur Conradus rex tam de subrogatione Coloniensis, quam super determinatione illius controuersiæ, quæ in Trajectensi Ecclesia agitabatur, examen laturus, inferiores Rheni partes adiit, habens secum ex Baioaria Ottonem Frisingensem, ex Saxonia Albertum Misinensem Episcopos. Cumque ad Bobardiam villam regalē, in territorium Treuerorum super Rhenum positam venisset; legatos obuios habuit, nunciantes Arnaldum cancellarium suum in præfata Coloniensi Ecclesia electum esse: sed eum huius rei assensum vsque ad aduentū ipsi⁹ distulisse. Quod verbum gratanter rex accepit, ac inde extra viā paulisper digrediens, duas arces fortissimas, quarum altera super Mosellam Cohina, altera super Rheni littus posita Rinecca dicebatur, expugnauit; in Cohina præsidia ponēt, alteram igni tradens. Ibi prænominatum Coloniensem electum excipiens, cum eoque ad inferiora descendens, Capellam speciosam, quam ille non longe à Colonia in proprio fundo construxerat, à prædictis quos secum duxerat Episcopis, consecrari fecit. Inde nauem ingressus, ac per Rhenum remigans, Coloniam Agrippinam venit, cum maximo cleri ac populi tripudio susceptus. Igitur finita, vt assolet, processionis solemnitate, rex in principali beati Petri Ecclesia sedens, Arnaldum renitentem valde & reclamantē, Pontificatus simul & ducatus regalibus inuestiit: sicque ad Nouiomagense palatium Trajectensium causam judicaturus venit. Trajectenses Fridericum in ciuitate non sine fastu habebant, Hermanno ejecto. Itaque conductum primò de personarum incolumitate petentes, cum magna multitudine nauiū à Rheno per Vual fluuium, qui ab eo scissus ipsi⁹ brachium esse noscitur, veniunt. Quos rex in causa ponens, ad pacemque eum aduersariis suis sine litis contestatione reuocare volens, cū hoc modo procedere non posset, tamdē eis juris districtionem obtulit. Illi viaticum redeundi postulauerunt: dicentes se, eo quod causa ipsa tamquam Ecclesiastica ad Ecclesiasticum judicē, id est ad aures summi Pontificis translata esset, respondere coram cincto judice non posse. Cōtra quos, vtpote aduersus Romanum principem agentes, maiestatis reos, quia incontinenti semper præstitum cōmestum vlcisci non valuit, acerba Rex vsus conquæstione, suos etiam pro huius temeri-

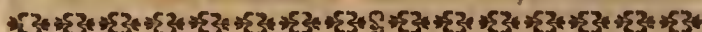
Otto iste est Author huius operis.

tatis debita vindicta sumenda, ad ciuitatem processisset: nisi quòd propter quorumdã Noricorũ comitum insolentiam, in eamdem reuocabatur prouinciam.

CAPVT LXIII.

Conradus rex ad inferiores Rheni partes proficiscitur. & quomodo post auditam causam Traiectensium Bauariam ingressus est, & ibi omnibus bene compositis Babenbergæ diem obiit.

IGitur proximam Pentecosten in Confluentia, vbi & nuncios regis Hispanorum, jamdiu secũ moratos dimisit, sub corona incedendo celebrans, Bauariam ingreditur: Ratisponæque curiam habens, duos ex Cardinalibus Romanæ sedis legatos, Iordanum scilicet, & Octauianum obuios excepit. Post hæc Palatino comite Ottone ob filiorum suorum excessus proscripto, vicinum eius castrum Cheleheim dictũ iuxta Danubij fluminis ambitu clausum obsidione cingit, eumque ad hoc vt vnum filiorum suorum obsidem daret, coëgit. Inde in Gallias rediens, Traiectensium negotium reuocatis omnibus ad subjectionem Hermanni, cum imperij honore terminauit: ac ne aliquis in posterũ eius facti scrupulus haberetur, à Romana sede ratihabitionẽ obtinuit. Ipse verò non multo pòst omnibus bene in Gallia & Germania compositis, cùm etiam iurata expeditione in proximo imperij coronam accepturus esset, nõ sine suspicione quorumdã, quos ex Italia habuit, medicorũ, quasi ex Rogerij Siculi metu submissorum, morbo corripitur: sicque tamen tanto non fractus infirmitatis dolore, curiam celebraturus, Babenberg venit: vbi cum multorum planctu raptus, pectoris fortitudinem in vltimo discrimine retinens animum, proxima à capite jejunij sexta feria idest 15. Calen. Martij vitam finiuit. Regalia duci Friderico cum voce sua item Friderico commendans. Erat enim tanquam vir prudens de filio suo adhuc paruulo, ne in regem sublimaretur, quasi desperatus: idcirco & priuatæ & reipublicæ melius profuturum judicabat, si is potiùs qui fratris sui filius erat, ob multa virtutum suarum clara facinora, sibi succederet. Volentibus verò familiaribus suis, iuxta eius, vt asserebant, petitionem eum ad Laureacense monasterium deferre, ibique in proprio fundo iuxta patrem humare, Babenbergensis Ecclesia hoc contumeliosum sibi fore judicans, nõ permisit: quinimo conuenientissimum, & honestissimum & Ecclesiæ illi, & imperio decernens, juxta tumbam Imperatoris Henrici, eius loci fũdatoris, qui nuper auctoritate Romanæ Ecclesiæ in loca sancta leuatus pro sancto habetur, regio cultu eum sepeliuit. Hæc & alia, Augustorum inuictissime, excellentiæ tuæ scribuntur: quædam tibi, verum quędam tibi, sed non vt tibi: quæ acutus clericorum tuorum discernere debebit oculus. Verùm quia juxta quod proposuit, decursis summatim aui, patris, patruique tui, non sine aliquo tui mentione, factis, ad tua principaliter gesta venimus: huic primo volumini, quiescendi paulisper causa, finẽ imponere liceat: vt ad ea quæ de tua dicenda erunt magnificentia, facilius resumatur spiritus.

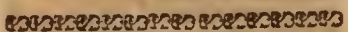

LIBER SECVNDVS.

PROLOGVS.

NOn sum nescius, imperatorum, seu regum decus, dum gestorum tuorũ magnificentiam prosequi conor, crebrescentibus victorijs stilum materię succubiturum. Inter duo tamen, vt ita dixerim, malam elius fore judicaui, minus dicendo, à materia opus superari, quàm cuncta reticendo, gloriosa facta silentio tecta deperire. Verùm quia priorem libellum vsque ad regni, seu imperij tui ortum in obitu gloriosissimi patrui tui Conradi regis terminaui, huic Secũdo operi de tui principatus gloria contexto, tale, Deo fauente, imponatur initium.

Alloquitur Fridericum Ænobarbũ

CAPVT I.

De electione Friderici ducis Sueuorum (qui fuit fratruelis Conradi regis) ad imperium.

ANno ab vrbe condita 1800. ab incarnatione vero Domini 1152. decedente ab hac luce vernali tẽpore, idest sexta feria proxima, vt dictum est, post caput jejunij, in ciuitate Babenbergensi, piissimo Rege Conrado 3. Nonas Martij, idest tertia feria post *Oculi mei*: in oppido Franconefurt, de tam immensa transalpini regni latitudine, vniuersum, mirum dictu, principum robur, non sine quibusdam ex Italia baronibus, tanquam in vnum corpus coadunari potuit. Vbi cũ de eligendo principe primates consultarent, (nã id juris Romani imperij apex, videlicet non per sanguinis propaginem descendere, sed per principum electionem reges creare, sibi tanquam ex singulari vendicat prærogatiua, tandem ab omnibus Fridericus Sueuorum dux, Friderici ducis filius petitur, cũctorumque fauore in regem sublimatur.

Fridericus Ænobarbus fit Imperator.

CAPVT II.

Ratio, quare in eum tam facilè consenserit vniuersitas Principum.

HVius consultationis summa, in illumq; personam tam vnanimis assensus ratio, vt recolo, hæc fuit. Duę in Romano orbe apud Galliæ Germaniæve fines famosæ familiæ hactenus fuere: vna Henricorũ de Gueibelinga, alia Guelforum de Altdorfin: altera Imperatores, altera magnos Duces producere solita. Istę, vt inter viros magnos, glorięq; auidos assolet fieri, frequẽter sese inuicem æmulantes, reipublicæ quietem multoties perturbarant. Nutu verò Dei, vt creditur, paci populi sui in posterũ prouidentis, sub Henrico quinto factum est, vt Fridericus Dux pater huius, qui de altera, id est de Regum familia descenderat, de altera Henrici scilicet Noricorũ Ducis filiam in vxorem acciperet: ex eaq; Fridericum, qui in pręsentiarum est, & regnat, generaret. Principes ergo non solùm industriam ac virtutem jam sæpe dicti juvenis, sed etiam hoc, quòd vtriusq; sanguinis consors, tanquã angularis lapis, vtrorũq; horum parietum dissidentiã vnire posset, considerantes, caput regni eum cõstituere adiudicauerunt: plurimũ reipub. profu-

Papam, urbē, ac cæteras civitates Italiæ dilecti, læta reportantes redeunt. Ibi etiam princeps, eo quod omnibus in proprij imperij finibus ad suam voluntatem compositis, virtutem animi quam intus gerebat, extra ferre disponeret, Vngaris bellum indicere, ipsosque ad monarchiæ apicem reducere volebat. Sed cùm assensum super hoc principum, quibusdam de causis latentibus, habere non posset, ad effectum tunc perducere ea quæ volvebat mente, non valens, ad opportuniora tempora distulit.

CAPVT VII.

Quomodo propter litem duarum ducum terminandam apud Herbipolim curiam celebraverit, & ibi expeditionem in Italiam iuraris.

ERat verò multa serenissimi principis anxietas, cùm omnia prospera in regno agerentur, qualiter controversias, quæ inter eius carnē & sanguinem, idest Henricum patruum suum, & itidē Henricum avunculi sui filium, duces de Norico ducatu agitabatur, sine sanguinis effusione terminari posset. Fuit namque Henricus iste Henrici quondam Norici ducis filius: quem, ut alibi dictum est, Conradus Rex à Bavaria electum in Saxonia manere compulerat, ducatumque ipsi⁹ primùm Leopaldo Marchionis Leopaldi filio, ac deinde fratri ipsius huic Henrico cōcesserat. Rex ergo prædictam litem iudicio vel concilio decisurus, utrique autumnali tempore, mense Octobri, in civitate Herbipoli curiam præfixit. Quò dum alter, idest Henrici ducis filius veniret, alter se absentaret, iterum & iterum vocatur. In eadem curia exulibus Apuliæ, quos Rogerius de solo natali propulerat, lacrymabiliter conquerentibus, ac ad pedes principis miserabiliter se projicientibus, expeditio Italiæ tam pro afflictione horum, quàm pro corona Imperij accipienda, paulo minus quàm ad duos annos iurata est.

CAPVT VIII.

Quòd Gerardus Magdeburgensis præpositus Guicmannum Citensem Episcopum Romæ accusavit, & epistola Papæ super hoc.

POrrò Gerardus præpositus Romam pergens, Eugenium Papam adiit; eique causam Magdeburgensis Ecclesiæ aperiens, Guicmannum à principe, ut suprà dictum est, per electionem alterius partis ibi locatum multis modis de intrusione accusavit. Hanc rem quàm gravissimè Romanus Pontifex exceperit, tam ex literis, in quibus nonnullis Episcopis, qui pro eo ob amorem Regis Romanæ Ecclesiæ scripserant, respōdit; quàm ex Cardinalium, qui postmodum ad transalpina directi sunt, viva voce percepimus. Literarum autem talis tenor fuit.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Eberhardo Salzburgensi, Artonico Bremensi, & Hillino Treverensi Archiepiscopis, Eberhardo Babenbergensi, Hermanno Constantiensi, Henrico Ratisponensi, Ottoni Frisingensi, Conrado Pataviensi, Danieli Pragensi, Anselmo Havelburgensi, & Burchardo Eistadensi Episcopis, salutem & Apostolicam benedictionem. Literas, quas pro causa Magdeburgensis Ecclesiæ vestra nobis prudentia delegavit, debita benignitate suscepimus. In lectione autem & cognitione earum stupore nimio & admiratione repleti sumus: eo quod longè aliud in eis, quàm vobis ex officio Pontificatus

Principi nō esse adulandum docet hæc epistola.

imminuat, perspeximus contineri. Cùm enim in Ecclesię vertice sitis ex divina providentia constituti, ut de medio eius quæ sacris nociva, propelleretis; quæ utilia, debeatis attento studio cōservare: in causa illa, sicut ex suggestione literarū vestrarum nobis innotuit, non q expediat Ecclesiæ Dei, quod sacrorū canonū sanctioni concordet, quod exinde à cælesti arbitrio approbetur, sed quod terrenis principibus placeat, attendistis: & qui eorum animos à sua minùs recta debuistis deflectere intentione, atque ubi esset via Domini, demonstrare; non persuasistis quod rectum est, nec stetistis mur⁹ pro domo Israel: quinimo ipsis, ut ait Propheta, parietem ædificantib⁹, vos, quod sine grandi animi rancore via dicimus, linivistis illum luto absque paleis. Non ita sentiebat princeps Apostolorum, qui ex fidei suæ confessione, ut totius Ecclesiæ fundamentum esset, accepit; sed comminantibus seculi filius, & Apostolis si prædicarent in nomine Iesu, mortis exterminium intentantibus, confisus de Dñi virtute respondit. *Oportet obedire Deo, magis quàm hominibus.* Vos autem ne à terrenis videamini principibus dissentire, illi causæ favorem vestrum impenditis, cui & Ecclesiasticæ authoritas constitutionis, & supernæ voluntatis examen pro certo creditur obviare. Cùm enim translationes Episcoporum sine manifestæ utilitatis & necessitatis iudicio divinæ legis oraculum non permittat; cùm etiam multò amplior, quàm in aliis electionibus cleri & populi eos debeat prævenire concordia, in facienda translatione de venerabili fratre nostro Guicmanno Citensi Episcopo nihil horum est, sed solus favor principis expectatur; & nec inspecta necessitate illius Ecclesiæ, nec cōsiderata utilitate personæ, clero nolente, imò ut dicitur, ex parte maxima reclamante, in Magdeburgensē eum dicitis Ecclesiam supplantandum. Super quo tantò ampliùs admiramur, quantò personam illam, cuius gravitatis sit atque scientiæ, ab ante actis agnovimus: ac proinde quantum Ecclesiæ illi sit utilis, non penitus ignoramus. Quoniā igitur quicumque temporalis auræ flatibus agitentur, nos in illius petræ soliditate fundati, quę in fundamento meruit Ecclesiæ collocari, sicut non debemus, ita nec volumus omni vento circumferri doctrinæ, aut à sacrorum canonum rectitudine impulso aliquo deviare; per præsentia vobis scripta mandamus, quatenus causæ isti favoré ulteriùs non præstetis; & apud carissimum filium nostrum Fridericum, quem Deus hoc tempore pro servanda libertate Ecclesiæ in eminentiam regni evexit, efficere vestris exhortationibus studeatis, ut & ipse à sua super hoc intentione desistat: & contra Deum, contra canones sacros, contra regiæ dignitatis officium, eidē causæ favorem suum ulteriùs non impendat; sed Ecclesiæ Magdeburgensi, sicut & aliis Ecclesijs regni à Deo sibi commissis, liberam facultatem, quē voluerit secundum Deum eligendi relinquat; & electionem ipsam postmodum favore suo, sicut decet maiestatem regiā, prosequatur. Nos enim si q de suprà dicto fratre nostro facere nitimur, videremus ratione fulciri: nec voluntati eius, nec postulationi vestræ duceremus aliquatenus obviandum. Contra Deum autem, & sacrorum canonū sanctiones, nulli omnino petitioni possumus præbere consensum. Datum Signiæ 16. Calend. Septembris.

Ezech. 13.

Mat. 16.

CAPVT IX.

Quomodo per duos Cardinales, assensu Principis, quidam Episcopi depositi sunt, & de duobus Ducibus Henricis.

AT Rex in proximo Pasche Babenberg coronam gestans, duos Cardinales, videlicet Bernardum Presbyterum, & Gregorium Diaconum, ad depositionem quorumdam Episcoporū ab Apostolica sede destinatos secū habebat. Proximum dehinc Pentecosten Wormatiae faciens, Henricum Moguntinae sedis Archiepiscopū, virum pro distractione ecclesiae suae frequenter correptum, nec correctum, per eosdem Cardinales deposuit: ac Arnaldum Cancellarium suum per quosdam ex clero & populo suo, qui illuc venerant, electione ei subrogavit. Ad praedictam curiam praenominati Duces, ambo Henrici, pro ducatu Norico, ut dictum est, contendentes venerūt: sed altero, quòd legitimè vocatus nō fuerit, praetendente, debitum finem negotium ibi habere non potuit. Iidem etiam Cardinales permissu Principis Burchardum Eistatensem senio gravem, de inutilitate causantes, ibidem submovere. Dumque post hoc in Magdeburgensem, & quosdam alios sententiā ferre cogitarent, à Principe inhibiti, & ad propria redire jussi sunt.

CAPVT X.

Quòd mortuo Eugenio Anastasius subrogatur: & quòd Cardinalis Gerardus insolenter agere volens, prohibitus, & invisus mortuus est, & Guicmannus in Episcopatu confirmatus.

EA tempestate Eugenius Papa, vir iustus, & religione insignis, ab hac luce transiēs, Anastasio homini veterano, & in consuetudine illius curiae exercitato, sedem reliquit. A quo dū Cardinalis quidam, Gerardus nomine, ad terminandam Magdeburgensis Electi causam missus fuisset, ac Principem in eadem civitate Natale Domini celebrantem adiisset: cùm quaedam ibi secus illius nutum tractare vellet, indignationem eius incurrens, infectis negotiis pro quibus venerat, mendetis saevioribus ingloriè redire coactus, in via etiam vita decessit. Verùm princeps missis ad Anastasium cum Guicmanno nuntiis, non solùm facti sui ratihabitionem, sed etiam pallium eum obtinere fecit: non sine quorumdam scandalo: quia nunquam id fieret, immobiliter Romanos fixum tenere, à proprio ipsorum ore audierant. Exhinc non solùm in secularibus, sed & in ecclesiasticis negotiis disponendis, auctoritas Principis plurimùm crevit.

Eugenius catalogo beatorum Cisterciens. adscriptus.

CAPVT XI.

Quòd legatos in Graeciam destinaverit, & quòd Henrico Saxonum Duci ducatus Bavariae adiudicatur: Rex in Italiam procinctum movit: apud Roncalias quibusdam Episcopis Regalia abjudicata sunt.

CIrca idem tempus mense Septembri Principes, majoresq; Bajoariae à Rege Ratisponę convocantur: sed nihil ibi de bono pacis in illa provincia, propter duorum Ducū litem, terminari poterat. Rex tamen, quia nō multò ante hęc per Apostolicae sedis legatos ab uxore sua ob vinculū consanguinitatis separatus fuerat, pro ducenda alia pertractans, ad Manuel Graecorū Imperatorē, tam pro hoc negotio, quàm pro Guillelmo Siculo, qui patre suo Rogerio nuper defuncto, successerat, eiusque imperii invasore debellando, in Graeciam legatos destinare disponit: sicq; primatum suorum consilio Anselmus Havelburgensis, & Alexander Apuliae quondā Comes, sed à Rogerio cum ceteris eiusdem provinciae nobilibus ob suspicionē dominandi propulsus, eamdem legationem suscipiunt. Proximo dehinc mense Decembri utriq; Duces, Henricus itidē & Henricus, in civitate Spira principis assistunt judicio: sed iterum altero de legitima vocatione se excusante, res protelatur. Itaque Fridericus cùm jam ferè per biennium ad decidendam litem duorum principum, sibi, ut dictum est, ex propinquitate sanguinis tam affinium, laborasset: tandem alterius instantia, qui in paternam hereditatem, à qua diu propulsus fuerat, redire cupiebat, flexus; imminente etiam sibi expeditionis labore, in qua juvenem militem, sociumque viae habere debuit, finem negotio imponere cogebatur. Proinde in oppido Saxoniae Goslariae curiā celebrans utrosque Duces datis edictis evocavit. Ubi dum altero vadimonialiter se absentaret: judicio principum alteri, id est Henrico Saxoniae Duci Bajoariae ducatus adjudicatur. Post haec Princeps de Saxonia in Bajoariā se recipiens, ac inde per Alemanniam transiens, anno regni sui tertio in campestribus Lici fluminis termino Bajoariae, cōtra civitatem Augustensem circa principiū mensis Octobris militem in Italiam iturus collegit: finitis, ex quo inita primò fuerat expeditio, duobus annis. Nec illustrem animum à tam illustri facto ex recenter prelata in tam magnum imperij principem fecicerat, & ex hinc obvium non parvum aliorum principū murmur revocare poterat, quin omnia quae retro erant tamquam flocci pendens, Deo se cōmittendo in anteriora extenderetur. Per Brixinoram itaq; & vallem Tridentinā transiens, à montibus Alpium angustiis, in campestribus Veronensium juxta stagnum Gardae castrametatur. Ubi dum de processu ad ulteriora cū principibus consilium iniret; primò caeli Principem conciliandum decreverunt. Denique miles per claustra montium transiens, ob difficultatem locorum victui necessaria invenire nequiret, dum penuriam magnam, quod in exercitibus molestū esse solet, pateretur, nonnulla sacra loca violavit. Ad hęc, quamvis praedictam necessitudinis excusationem habere videretur, expianda, Rex è suo exercitu collectam fieri jubet: & sic non modicam coadunatam pecuniam per quosdam religiosos viros duobus Episcopis, Tridentino scilicet, & Brixinoensi remittendam, ac per singula Sanctorum loca, quae damnū passa fuerant, dividendam statuit: pulchrè communi utilitati consulens, pulchrè rationis officium implens: ut maxima adorsurus negotia, ante omnia Rectorem & Plasmatorem omnium, sine quo nihil bene inchoatur, nihil prosperè consummatur, placandum, eiusq; offensam à populo suo avertendam intenderet. Inde castra movens, in campo Roncaliae super Padum, non longè à Placentia, mense Novembrio resedit. Est autem consuetudinis regum Francorum, quod & Teutonicorum, ut quotiescumque ad sumendam Romani imperij coronam militem ad transalpizandū coëgerint, in praedicto campo mansionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspenditur, universorumque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte principi faciendas per curiae praeconem exposcitur: quod sectantes qui in eius comitatu fuerunt, singuli singulos beneficiarios suos per praecones exposcunt. At sequenti die quicumque nocturnis vigiliis defuisse depre-

Imperator curat restitui damna locis sacris militibus illata.

hensus fuerit, denuo ad præsentiam regis, aliorumque principum, vel virorum illustrium euocatis, itaque omnes omnium beneficiatis, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserant, in feudis condemnantur. Hunc morē principe secuto, non solū laicorum feuda, sed & quorumdam Episcoporum, idest Hartuici Bremensis, & Vlrici Halberstatēsis regalia personis tantū, quia non personis, sed Ecclesiasticis perpetualiter à principibus tradita sunt, abiudicata fuere. Sed quoniā huius terræ mentio habita est, de ipsius situ ac ritu, & à quibus prius inhabitata, quoue nomine dicta, à quibus postmodum possessa, quo censeatur vocabulo, pauca absoluam.

CAPVT XII.

De situ Italiæ, & more gentis eiusdem. Item de situ & superbia Mediolani; & de consuetudine & iustitia regum, atque de diuersis querimoniis ad principem delatis.

HÆc Pyreneo seu Apennino altissimis & scopulosissimis Alpibus in oblongū ductis hinc inde septa, tamquam eorumdem, vel potius eiusdem montis vmbilicus, vt ve deliciarum hortus, à Tyrrheno mari vsque ad Adriatici æquoris oram protenditur: habens ad Septentrionem Pyreneas, vt dictū est, Alpes, ab Austro Apenninum, qui modò mutato nomine mons Bardonis vulgò dicitur: ab occidente Tyrrhenum, ab Oriente Adriaticum æquor. Padi vel Eridani fluminis, quem vnum inter tria Europę flumina famosissima topographi ponunt, ceterorumque amnium decursu irrigua, soli dulcedine, cælique temperie, frumenti, vini & olei ferax, intantum, vt arbores fructiferas, præcipuè castaneas, ficeta, & oliueta instar nemorum educet. Romanorum colonia vlterior Italia olim dicebatur, tribus distincta prouinciis, Venetia, Æmilia, Liguria: quarum primæ Aquileia, secundæ Rauenna, tertiæ Mediolanum metropoles fuere. At in ipso Apennino, vbi & vrbs Roma sita esse noscitur, quæ modo Tuscia vocatur, eoquod Apennino inclusa, vrbem quoque ipsam in sinu suo contineat, interior Italia iure dicta est. Illa verò quæ post emensionem montium Campaniâ excipitur, vnde & à re nomen trahens, Campania adhuc dici solet, ac vsque ad Farum brachium maris, nautibus ob Syrtes importunum, Siciliam à solido seiungens, producitur. Nam Sicilia Europā terminans, Sardiniæ, cæterisq; Italiæ insulis annumeratur, olim interior Italia, vel maior Græcia vocabatur, nunc Apulia vel Calabria dicta. Quamuis aliqui hanc & mediam pro vna reputantes Italia, citeriorem seu maiorem Græciam dicere maluerint Italiam, non tres, sicut præmissum est, sed duas tantum, vlteriorem & citeriorem ponētes Italias. Nonnulli tamen prædictas Alpes Apenninum & Pyreneum easdem montana esse volunt: eo quod circa eas partes, qua Lunna ciuitas in naualibus prœliis satis exercitata, super Tyrrhenum æquor sita est, conueniendo, prædictā claudant prouinciam: in argumentum suæ assertionis inducentes, quod Pannonis, iuxta Isidorū, tamquam Apennino clausa nomen accepit; quā non Apenninas, qui mons Bardonis, sed Pyreneæ attingunt Alpes. Pater, vt arbitror, cur hāc terram duorum montium, vel eiusdem, suprà vmbilicum dixerim. Barbarorum verò incursionibus ac dominationi, qui à Scanzia insula cum Alboin duce venientes, Pannonias primò inhabitauer, subiacere incipiens, ab eisdē, eo quod ad augendum exercitum, feminis, reflexis ad mentum crinibus, sicque virilem & barbaram faciem imitantibus, & ideirco Longobardis à longis barbis vocitatis, & ipsa Longobardia appellari consueuit. Ex quo contingit, vt circa exarchatum Rauennatensem siccatis antiquis eiusdē prouinciæ incolis, ea pars Italiæ, quæ antea Æmilia dicebatur, nunc Romaniola, quod diminutiuum à Roma tractum, noscitur, vulgò vsq; hodie dici soleat. Verumtamen barbariei deposito feritatis rancore, ex eo forsan, quod indigenis per connubia iuncti, filios ex materno sanguine, ac terræ aërisve proprietate aliquid Romanæ mansuetudinis & sagacitatis trahentes, genuerint, Latini sermonis elegantiam, morumque retinent vrbanitatem. In ciuitatum quoque dispositione, ac reipub. conseruatione, antiquorū adhuc Romanorum imitantur solertiam. Denique libertatem tantopere affectant, vt potestatis insolentiam fugiendo, consulum potius quàm imperantium regantur arbitrio. Cumque tres inter eos ordines, idest capitaneorum, vaivassorum, plebis esse noscantur: ad reprimendam superbiam, non de vno, sed de singulis prædicti Consules eliguntur: neve ad dominandi libidinem prorumpant, singulis penè annis variantur. Ex quo fit, vt tota illa terra intra ciuitates ferè diuisa, singulæ ad commanendum secum diocesanos compulserint: vixque aliquis nobilis, vel vir magnus, tam magno ambitu inueniri queat, qui ciuitatis suæ, non sequatur imperium. Consueuerunt autem singuli singula territoria ex hac *cōminandi potestate comitatus suos appellare: vt etiam ad comprimendos vicinos materia non careant; inferioris conditionis iuuenes, vel quoslibet contemptibilium etiam mechanicarū artium opifices, quos ceteræ gentes ab honestioribus & liberioribus studiis tamquam pestem propellunt, ad militiæ cingulum, vel dignitatū gradus assumere non dedignantur. Ex quo factū est, vt ceteris orbis ciuitatibus diuitiis & potentia præemineant. Iuuantur ad hoc non solum, vt dictum est, morum suorū industria, sed & principum in transalpinis manere assuetorum absentia. In hoc tamen antiquæ nobilitatis immemores, barbaricæ fæcis retinent vestigia: quòd cùm legibus se viuere glorientur, legibus non obsequuntur. Nam principem, cui voluntariam exhibere deberent subiectionis reuerentiam, vix aut numquam reuerenter suscipiunt: vel ea quæ secundum legum integritatem sanciuerint, recipiunt, nisi eius, multi militis astipulatione coacti, sentiant authoritatem. Ob ea frequenter contingit, vt quāuis ciuis lege flectendus, aduersarius armis cogendus secundum leges sit: ipsum tamen, quem vt proprium principem mitem suscipere oportebat, sua propria exposcentem hostiliter excipiant. Ex quo duplex reip. nascitur detrimentum, vt princeps ad subiugationē eius in colligendo exercitu distrahatur, & ciuis nō sine magno rerum suarum dispendio ad obedientiam principis compellatur. Quare eadem ratione qua populum super hoc incusat temeritas; sic principem apud Deum & homines excusare debebit necessitas. Inter ceteras eiusdem gētis ciuitates Mediolanum primatum nunc obtinet, inter Padum & Pyreneum sita. Ticino & Adua ab eodem Pyreneo nascentibus, ac in Padum se recipientibus, & ob hoc sinū quemdam fer-

* comitādi

vbi stismum in modum insulæ facientibus media posita, tunc Mediolanum vocatur: quamuis nonnulli ea quod à porte sit media sue, vocem medietatem setas, & alteram lanam habentis, à fundatoribus Mediolanum dictam putent. Hæc ergo non solum ex sui magnitudine, virorumve fortium copia; verùm etiam ex hoc quod duas ciuitates vicinas in eodem sinu positas, Comam & Laudam ditioni suæ adiecit, aliis, vt dictum est, ciuitatibus clarior habetur. Porrò vt in rebus caducis ex arridentis fortunæ blandimento fieri solet, rebus secundis elata in tantam elationis extumuit audaciam, vt non solum vicinos quosque infestare non refugiat, sed & ipsius principis maiestatem non reformidando, eius ausa fuerit incurrere recenter offensam. Quod quibus de causis exordium sumpserit, breviter aperiam. Interea quædam de iustitiis regni dicenda videntur. Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos deriuatum est, ad nostra vsque deductus est tempora, vt quotiescumque Reges Italiam ingredi destinauerint, gnaros quosl bet de familiaribus suis præmittant, qui singulas ciuitates sive oppida peragrando, ea quæ ad fiscum regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Ex quo fit, vt principe adueniente, plurimæ ciuitates, oppida, castella, quæ huic iustitiæ vel omnino contradicendo, vel integraliter non persoluendo renitì conantur, ad solum vsque prostrata, proteruiæ suæ documentum posteris ostendant. Alia itidem ex antiqua consuetudine manasse traditur iustitia, vt principe Italiam intrante, cunctæ vacare debeant dignitates & magistratus, ac ad ipsius nutum secundùm scita legum, iurisque peritorum iudicium vniuersa tractari. Tantam quoque ei iudices terræ recognoscere dicuntur iurisdictionem, vt ex omnibus quæ terra producere solet vsui necessariis, exceptis bubus & seminibus, ad excolendam terram idoneis, de ceteris quantum necesse fuerit, milites profuturis, ad regios vsus suppeditare æquum arbitrentur.

Igitur Rege apud Roncalias per 5. vt aiunt, dies sedente, & ex principum, ac de vniuersis penè ciuitatibus consulum seu maiorum conuentu curiam celebrante, diuersa hinc inde diuersis ex querimoniis emersere negotia. Inter quæ Guillelmus marchio de Monte-ferrato, vir nobilis & magnus, & qui penè solus ex Italiæ baronibus ciuitatum effugere potuit imperium, simul & Astensis Episcopus, grauem vterque super Astensium, alter, idest Marchio super oppidanorum Kaire conquestionem facientes insolentia. Neque enim multum ad principis triumphi titulum, sed spectu ipsius gestorum fortium facere arbitramur si de castellis, rupibus, oppidis, villisque magnis, quæ ab ingressu suo non solum militari ordine, sed etiam armigerorum tumultuationis assultu subuersa sunt, dicaremus, ad maiora festinantes. Adstans etiam Comanorum seu Laudensium consules, de attritionis suæ diutina miseria lacrymabilem super Mediolanensium superbia facientes querimoniam, præsentibus duobus consulibus eiusdem ciuitatis, Obertto de orto, & Gerardo nigro. Princeps igitur his de causis superiores Italiæ partes aditurus, per Mediolanensium fines transire volens, prædictos consules tamquam viæ duces futuros, & dandonis tabernaculorum locis dispositurus, secum trahit. Venerunt etiam ad eandem curiam legati Ianuensium, qui non longè ante hæc ipsa captis in Hispania inclytis ciuitatibus, & in sericorum pannorum opificio prænobilissimis Almaria & Vlixibona, Saracenorum spoliis onusti redierant; leones, struthiones, psittacos, cum cæteris pretiosis muneribus principi præsentantes.

Capvt XIII.

Quibus occasionibus rex in Mediolanenses arma conuerterit.

FRidericus ergo ad superiora, vt dictum est, vlteriorisque Italiæ profecturus, à Roncaliis copias ducens, in territorio Mediolanensium castra posuit. Dumque à prænominatis consulibus per arida, vbi nec stipendia inueniri, nec ex mercato haberi possent, circumducerentur loca, indignatione motus, iussis primò vt ad propria recederent consulibus, in Mediolanenses arma conuertit. Accessit ad huius indignationis cumulum, quod ex maxima imbrium effusione totus exacerbatus fuisse dicitur exercitus: vt ex hac duplici, inopiæ videlicet & cæli inclementiæ molestia, cuncti prout poterant, principem aduersus eos concitarent. Alia itidem huius commotionis causa non parua fuit, quod princeps temeritatis illorum in hoc tumorem præsenserat, quod non solum ciuitates quas destruxerant, reædificari pati nollent, quinetiam ad iniquitatis illorum assensum, ipsius nobilem & incorruptum hactenus animum pecunia inclinare, ac corrumpere satagebant. Rex castra de aridis locis mouens, ad fertilia ipsius territorij habitacula non longe à ciuitate se transferens, militem lassatum refecit.

Capvt XIV.

Quædam oppida ac castra Mediolanensium euertuntur, & de Nouaria eiusque comite.

ERat in vicino oppidum quoddam satis populosum Rosatum, vbi Mediolanenses circiter quingentorum equitum armatorum præsidia locauerant. Iubentur ergo equites ad ciuitatem redire, direptisque omnibus vsui necessariis, ipsum oppidum flammis datur. Ibi quidam ex equitibus principis vsque ad portas Mediolanensium progressi, quibusdam vulneratis, quosdam cepere. Mediolanenses non solum damno præsentium, sed & metu futurorum stupefacti, Gerardi consulis, tamquam huius mali auctoris, domos, principis iram mitigaturi, diruunt. At princeps huius rei nihil pensi habens, ad Ticinum vsque amnem maiores his clades irrogaturus procedit. Is amnis à Pyrenæo, vt suprà ostensum est, surgens, & Padum seu Eridanum iuxta Papiam, quo adhinc Ticinum vocatur, influens, insulã Mediolanensium ab Occidentali latere cingit. Ibi duos pontes ligneos, quos ipsi ob incursum in Papienses & Nouarienses construxerant, ac ob illorum impetum reprimendum propugnaculis munierant, occupari, transmissoque per eos milite, ignibus tradit. Deinde tria ipsorum castra munita, & decora, idest Mummiam, Gailardam, Tricam, quæ ad expugnationem Nouariensium in ipsorum territorio firmauerant, expugnata cremantur. Est autem Nouaria ciuitas non magna, sed a quo ab imperatore Henrico olim euersa, reædificari cœpit, muro nouo, & vallo non modico munita, comitem habens in sua diœcesi Guidonem Blanderatensem: qui præter morem Italicum, totum ipsius ciuitatis territorium, vix ipsa ciuitate excepta, Mediolanensium possidet auctoritate.

inhiantibus adhuc Mediolanensibus, vt & hanc simul & Papiam, sicut alias absorbaat ciuitates. Facta est hæc victoria Mense Decembrio, Natalesque Domini circa prædictorum excidium castrorum à principe cum magna celebrata alacritate.

CAPVT XV.

De subuersione Caira & Asta, & de treuga militum

POst hæc princeps per Vercellum & Taurinū transiens, transuadato ibi Pado ad inferiora versus Papiam iter reflectit. Verū oppidani Cairæ, simul & Astenses ciues, eo quod præcepta principis de exhibēda Marchioni suo Guillelmo de Monte Ferrato justitia minimè paruissent, tanquam rebellionis rei hostes judicati proscribūtur. Ad quorum puniendam contumaciā dum rex exercitum ducit, illi relictis munitionibus, velut viribus suis diffidentes, ad vicina montana diffugiunt. Rex primò Cairam veniens, inuentis sufficienter victualibus, per aliquot ibi dies mansit. Turres, quæ non paucæ ibidem fuere, destruxit, oppidumque succendit. Inde Astam proredans, vacuamque non opibus, sed habitatore reperiens ciuitatem, non paucis ibi diebus manens, igni eam & direptioni dedit. Ante verò quàm exinde castra mouerentur, consilio sapientum rex habito, propter crebras quæ in exercitu oriri fuerant seditiones, aliqua in posterū profutura ordinare disponit. Nō solum ergo edicto dato, sed & à singulis majoribus & minoribus sacramento præstito, legem dedit, ne quis infra castrorum ambitum gladium ad quodlibet commilitonis nocumentum portare auderet: adjiciēs pœnam, vt quicumque hanc treugam violando, quempiam de socijs vulneraret, manu mutilaretur, vel etiam capite obtruncaretur. Hac quā tā sapienti, quā necessaria lege data, de cætero juuenilium irrationabilis impetus animorum conquieuit.

CAPVT XVI.

De Terdona, & quare obsessa sit, & de eius situ, atque præsidio, & quomodo obsessa, ac impugnata, qualiterve à suis defensa fuerit.

FVit non longe ab eo loco ciuitas Terdona, natura & arte muniti, Mediolanensibus amica, ipsisque contra Papienses fœdere juncta. Igitur Papiensibus conquerantibus plus à Terdona se quàm à Mediolano molestari, eo quod quamuis ciuitas Papiensis sita quidem Mediolanensium posita, robur tamen comitatus sui vltra Ticinum fluuium habeat, illi nullo montis seu fluminis obiectu expositum, jussa est à principe à Mediolani contubernio recedere, Papiæque sociari. Quod dum facere recusaret, dūque magis seditiosè & inimicè, quam pacificè & amicè regibus ciuitati adhærere delegisset, tanquam maiestatis rea, & ipsa inter hostes imperij adnumerata proscribitur. Princeps Terdonensiū sicut & Astensium vindicaturus insolentiam, ab Asta castra mouens, in marchia quadam, quæ Busca dicitur, tentoria fixit. Ibi per aliquot dies morā faciens, quosdā ex militibus cum fratre suo Cōrado, Bartolo Burgundionum duce, Ottone vexillifero suo, ex Baioaria Palatino comite præmittendos, situmque ciuitatis exploraturos decreuit. Qui transmisso amne, qui Tanera vulgo dicitur, vsque ad ipsam ciuitatē decurrentes, ac omnia circumspicientes, non longè ab ea super prædictum amnem metantur castra. Tertia dehinc luce ipsa suos insecutos, altera fluminis ripa tabernacula fixit, suis ex prædicti amnis inundatione, qui ex subita imbrium multitudine plus solito excreuerat, jungi non valens. Attamen nō multò post fluuio aliquantulùm mitigato, transuadandi labore suis adjunctus, ad ciuitatē properauit. Primoq; assultu suburbia muro, & turribus suffulta, cepit & expugnauit: ciuibus vix ad superiorem ciuitatis arcem se recipiendi, ex nocte, quæ jam incumbebat, & superuenientis tēpestatis beneficio, facultatem habētibus. Est autem Terdona penè in pede Apennini montis, ex ea qua Apenninus & Pyreneus, vt supradictum est, junguntur, parte sita, campaniam Papiæ seu Mediolani tanquam è speculo prospiciens. In monte tamen scopulosam farmem in præcipito latere prætendente posita, turribus, & præcipuè vna latericia, à Tarquinio Superbo olim facta, quæ & rubea nunc ab indigenis dicebatur, superbum decliuo montis suburbio, ex murorum ambitu, ac turrium celsarum, populique multitudine, cuiusdam amiculi per medium transeūtis insignis. Princeps capto nobilis capto, vt dictū est, suburbio, arcem ipsam seu ciuitatem obsidione clausit. Erat autem prædicta arx non solùm suis viribus, sed etiam Mediolanensium fortitudine, & vicinorum Baronum, quorum vnus Marchio Opizzo, cognomento Malaspina, fuit, præsidijs munita, obq; tantæ opis confidentiam ad propellendam Principis iram instrui ausa. Initiata est hæc celebris Terdonæ obsidio, mense Februario incipiente, post Capui jejunij proxima Quadragesimæ hebdomada. Recaptis igitur ad angustias arcis Terdonensibus, tantaq; multitudine velut vno carcere reclusis, mons ipse circumquaque à Principe, ne vllus effugiendi pateret miseris aditus, obsidione vallatur: principe ipso ex Occidētali parte, Henrico Duce Saxoniæ in suburbio, quod Meridiem versus Apenninum respicit, Papiensibus in campania, quæ contra Papiam seu Mediolanum ad Orientem vel Aquilonem extēditur, residentibus. Nec mora machinæ diuersorumq; tormentorum genera fabricantur: sagittarij, balistarij, fundibularij aciem circumsepiam obseruant. Tentabat omnia virtus Principis: & vbi infirmiora mœnia videbat loca, valentiori vrgebat manu. At Terdonēses arctissimis septi claustris, affugij locum non habentes, ex desperatione audacia sumunt. Nulla enim, vt ait ille historiographus, res promptiorem bello militem reddit, quàm necessitas præstandi ex prærupto periculorum. Vrgentur jaculis, vrgentur balistis, & quod his grauius est, propria remordentes conscientia: eo quòd proprio principi rebellādo, quicumq; ex eis deprehensi fuissent, patibuli, quod in præsentiarum erectum cernebant, expectabant supplicium. Sicut enim est magna miseris tyrannicæ obuiantibus immanitati consolatio, conscientiæ spes: sic è conuerso tali principi, qui non solùm legitimus iudex, sed & primus præsul dici potest, reluctantibus, miseriæ miseriā cumulat contra conscientiam debitæ reuerentiæ metus. Crebris tamē excursionib⁹ quasi nullo timoris periculo vrgerentur, milites in castris manentem lacessebant: iuuenilibusq; animi laudis, vt assolet, auidi, virium suarum experientiam vtrobique capessebant: illis pro salute, istis pro triumpho dimicantibus. Nec hoc sine vtriusq; partis damno. Nam & ex nostris duo nobiles iuuenes, Kadolus ex Baioaria, & Ioannes de Saxonia plu-

gibus sauciatis necabant: ex illis verò, exceptis his, quos occisos vel vulneratos intus celabant, nonnulli viui deprehensi, ligni supplicio in oculis omnium pœnas meritas luebant. Ferunt, quandam de lapidem vi tormenti ea balista, quam modo margam vulgò dicere solent, propulsum, ad superiora mœnium loca conscendisse, & collisione parietum tribus fractis frustis tres simul milites armatos inter majores ciuitatis, iuxta principalē Ecclesiam de suæ reipublicæ statu consultando stantes vno ictu percussisse, necique dedisse. Quia verò castra Papiensium maiorem incursū ceteris sustinebant, junguntur eis ex imperio Principis Guillelmus Marchio de Monte-ferraro, & quidā alij ex Italicis baronibus. Erat enim ex ea parte puteus seu fons, quo solo poterant oppidani vti, & idcirco Papiensibus prohibentibus, illisque suprema necessitudine, cuius proprium est periculorū discriminis immemorē esse, audacter decertantib⁹, major immo quasi quotidiana instabat conflictatio. Nam amniculus, qui medias, vt supra ostensum est, percurrebat suburbium, ex ruina turrium, cæterorumve mœnium, à proprio alueo excussus, ne in ipsorum vsum etiam feculentus prouenire posset, à duce Saxoniæ suisque acriter seruabatur. Videns princeps plus cupito obsidionem produci, anhelabat enim ad accipiendam orbis & vrbis monarchiæ coronā, non solum turres machinis quati, sed etiam inusitato satis vtens artificio, cuniculos versus turrim Tarquinij, quæ rubea dicebatur, fieri jubet: vt sic ad turrē ipsam per ipsos subterraneos meatus procedentes, fundamento læso, eam ruinæ darent. Nam cùm prædicta ciuitas non tā modū aliarum ciuitatum vallo seù fossa, sed præruptis vndique prope interclusa rupibus, naturali præsidio muniatur, ea illa tantum parte aliquantisper remissior, hispidæque rupis firmamento carens, prædictæ turris munimentum, magnique fossati robur, tamquam huius suæ imbecillitatis adiumentum artificialiter admisit. Oppidani nō sine quorumdam ex nostris proditionis suspicione ingenium præsentiunt, commentisque vsi, iuxta fundamentum turris & ipsi cuniculos faciunt. Sicque quibusdam ad euersionem turris procedentibus, suffocatis, ceteri à cœpto destitēre. Post hæc rex naturā naturæ ope vincere volens; idest vt naturæ præsidiis septos per inopiam cogeret potus, prædictum fontem humanis vsibus inutilem facere disponit. Injiciuntur ibi hominum, ac pecorū fœtida, & putrescentis cadauera. Sed nec sic repelli poterat misera oppidanorum auiditas. Aliud itidem inuenitur ingenium. Inieciuntur prædicto fonti ardentes faculæ, sulphureas & piceas flammas fetentes: sicque aquæ ipsæ, humanis vsibus deinceps inutiles amaricantur.

Capvt XVII.

De inuasione cuiusdam castri.

Erat in vicino castrum quoddam Mediolanensium, N. vocitatum, natura, & ingenio munitum. Fiunt in castris, cernentibus Terdonensibus, scalæ, cæteraque pro ascendendis muris instrumenta vtilia, oppidanis arbitrantibus ad ipsorum hæc fieri nocumentum. Deliguntur gnari quique, & fortes de equitum ordine viri, præfectisque sibi duobus ducibus, Bertolfo duce, & Ottone Palatino comite, ad prædictumque castrū eo tempore, quo noctis beneficio propositum celari poterat, properatur. Nec mora jactis ad murum scalis, ad superioris conuexa tēdunt, castrum ingrediuntur, ac sine dubio cunctis sopore depressis, voto potiti fuissent, nisi ea præmatura clamoris concitatione oppidani excitati, ad fugamque parati, vix tandem fiducia sumpta, ad arma conuolassent.

Capvt XVIII.

De audacia cujusdam scutiferi, & de miserabili conquestione Terdonensium.

Nec prætereundum erit de cuiusdam præruptæ audaciæ strenuis virtute, qui dum tædio longæ obsidionis affectus, ceteris assiliendi arcem exemplum dare vellet, gladio tantum & clypeo, patinaque (vt id genus hominum solet) securi, qua sellæ ab eis alligatæ portantur, vsus, aggerem qui turri rubeæ præiacet, aggreditur, viamque securi, qua pedem figeret, faciens, montem ascendit. Non illum crebri lapidum ictus, qui à machinis principis contra turrim, vt tormentorum propellebantur, deterrere, non cum jaculorum, seu saxorum ab arce ad modum imbrium, non interpolati jactus reuocare poterāt, ad turrim vsque jam semidirutam processit: ibique viriliter dimicando, militem etiam armatum ad terram ictibus deiecit, atque inter tot periculorum discrimina illæsus, ad castra redire potuit. Quem rex ad se vocatum, militari cingulo ob tā præclarum facinus, honorandum decreuit. At ille cum se plebeium diceret, in eodemque ordine velle remanere, sufficere sibi conditionē suā, honestè donatum, ad propria redire permisit contubernia. Sed vt ad id vnde digressi sumus, redeamus; vrgentur aquis amaricatis oppidani, intolerabili potus inedia, graui sitis molestia. Appropinquabat Paschale festum, & princeps religionis intuitu quatuor diebus, idest à quinta cœnæ Domini feria, vsque ad proximæ Paschalis hebdomadæ secundā feriam, ab arcis impugnatione cessandum statuit. Itaque proxima dehinc feria, idest ea die qua passio Domini in Parasceue à cunctis christicolis celebratur, clerici & monachi cum oppidanis inclusi, vestibus sacris induti, cum crucibus, thuribulis, ceterisque christiani ritus ornamentis, portis apertis egressi, ad tentoria principis venire cupiebant. Quos rex de longe prospiciens, missis in occursum Episcopis, virisque literatis, cur, & ad quid venirent, inquisiuit. At illi, Terdonæ nos aiunt, infœlix portio, ad pedes regalis excellentiæ venire desiderabamus, calamitates deploraturi, quas sustinemus non merito nostro, sed perditæ ciuitatis, perditissimorumque ciuium contagio. Nunc autem quia ad præsentiam non admittimur principis, liceat saltem pedibus vestræ prouolui benignitatis, obnixè postulantes, vt humanitatis gratia nos homines animaduertendo, humanæ miseriæ tanquam vestram sortem in nobis recognoscatis. Neque pro condemnata ciuitate, nec pro ciuibus maiestate reis preces afferimus. Quos ô vtinam nunquam nostri vidissent oculi, nunquam eis sors junxisset, quorum nobis sors tam futura fuerat noxia. Nunquid insons cum sonte, cū nocente innocens, innoxius cum reo, pari pœna ab æquo judice plectendus erit? Vallamur claustrorum diuturnitate, quatimur tormentorum acerbitate, sitis infesta ariditate, piceas ac sulfureas, vsibusque humanis ineptas aquas haurire cogimur: vndeque magis dolendum est, non nobis hoc sacrosancto Dominicæ Passionis tēpore

Deo servire licet, quia nec libet. Astantes enim sacris altaribus, sagittarum terremur spiculis, saxorũ percellimur ictibus, sicque semper ad omnem etiam naturalem motum pavidi, à mentis tranquillitate tamquam amẽtes circumferimur. Non securi in lectulis, nõ in oratorio impericulosi, animum ex periculosum instantiæ distractum, ad offerendum Deo sacrificium pacis colligere pacificum nõ valemus. Quid fecimus? quid luimus? Nunquid Mediolano associati, tua contra Papiam arma tulimus? Nunquid à fœdere fœdiosæ civitatis iram principis incurrimus? At nos hactenus armorum ignari, ne dicam eum factiosis, sed nec ullis mortalibus cõfœderati, soli Deo armis spiritalibus, non carnalibus instructi, militare consuevimus. Sine nostro consilio miles armatur, nobis inconsultis, imò ignorantibus in prælio certatur: consulum, maiorumque civitatis hæc est dispositio, illorum nutu hæc geruntur, procerum motus, ut dicitur, hæc cuncta sequuntur. Ad nos nil spectat, nisi Ecclesiasticarũ excubiarum solicitudo, pro regum cæterorũque in sublimitate positorum tranquillitate ad regẽ regum Deum quotidiana efflagitatio. At dicat aliquis. Ea hostis cõtubernio & tu judicaris hostis. Sis eius in pœna socius, cuius fuisti in malefactis socius. Nam tangens picem coinquinatur. Cum perverso manens pervertitur. Dicit enim
Psalm. 17. Psalmista. *Cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris.* Nunquid nostro magis arbitrio, quàm divina providentia civibus his commanendi necessitudine, non ex malefaciendi assensione adjuncti sumus? Nunquid non cum Babyloniis, qui affectu, non loco fugiendi sunt, nos non Babylonici in uno septo esse possumus? Possum cũ malefactoribus esse, nec tamen malefactorum socius, vel amicus jure dici. Possum necessitatis lege sic personæ jungi, ut personæ non jungar actio: jure naturæ in homine naturam sic hominis diligere, ut naturæ abhorream casum. Nam qui ex inducto Sapientis, vel Psalmographi testimonio, scilicet quòd ex contubernio bonorum bonus, ex consortio malorum mal⁹ fiam, probare nititur: non sic auctoritatem notabit, quasi non de quodam non sic, sed de omni sic & semper accipiatur: verùm & si de quodam sic, & de quodam non sic, non tamen de omni sic vel semper, sed ut frequentiùs dictum patet. Quam a[illegible] in naturalibus non mathematicorum, sed physicorũ sequuntur artes. Nec [illegible] pice tangi ex commanendi, sed consentiendi dicetur ratione. Quamvis & aliam prædictæ auctoritati, prophetiæ præcedentia & consequentia generent sensum, ut non de nobis, sed de creatore hæc asseratur, qui scilicet sicut sancto sanctus apparet, misericorditer eum justificãdo, sic cum perverso perversus putatur, juste illum puniẽdo: ea locutione, vel proportionis ratione, qua linea recta coram pariete apposita, irrationali sensus opinione, non recta videtur. Unde & alibi ab eodem Propheta dici-
Psalm. 72. tur. *Quã bonus Israel Deus his qui recto sunt cor-*
Psalm. 17. *de.* Et hic subsequenter adnectitur. *Quoniam tu populum humilem salvum facies, & oculos superborum humiliabis.* Imitetur princeps terræ principem cœli: & si in eadem civitate cum superbo humilis invenitur, non tamen cum superbo humilis puniatur. Miseremini ergo Domini, & parcite conditionis nostræ, respicite in nobis quæ gestamus stigmata Christi: & quos ad pietatem nõ flectit nostræ calamitatis acerbitas, inclinet saltẽ character Domini. Sed heu mortalium sortem! Commissa Papiæ luit Terdona, non sua delicta. Accusas de malefactis Papia Terdonam, cũ tu si comparationem dissimilitudo qualitatum admittit, peius feceris. At inquies. Improbæ civitati, suaque contumaci superbia vicinos quosque premẽti fœdere nexa, ab æquo principe jure pœnas subire debes. Esto. Mediolano associata est Terdona. Quare? Non illius gratia, sed suo metu: non ut per illius potentiam imperaret, sed ut per eius arma tuæ excuteretur violentia. Si tu tuam meam, inquit Terdona, agi, dum pares procimus. Lanellum dico, arderet: sub Mediolani confugi alas. Mediolanum judicas, quòd Cumas legitima occasione destruxerit. Teipsam nõ respicis, quæ Lanellum imperiale oppidum, magna & robusta equitum manu stipatum, Palestini comitis tunc habitatione inclytum, oppidanis ipsis ad colloquium pacis dolo vocatis, fraudulẽterque captis, ad solum usque sine causa prosternere non timuisti. Factus est ille inter Italiæ proceres nobilissimus inquilinus tuus, qui debuit esse Dominus. Reddit tibi nunc vectigal, cui tu principis arcem gerenti vectigal persolvere solebas. Videat princeps, & animadvertat, qua honestate sit imperiique honore, ipsius lateri judiciũ de Italis laturus assideat. Vectigalis nova consideret, quo decore lectus, quo ratio Italia jure plectendi sunt, ante ipsum desideatur, qui sub tuis modo militat signis. Judicetur igitur à justo rerum arbitro æque lance primò Ticinum, ut si qua exemplo cæterarum Italiæ urbium corrigãtur excessus. Sed quid ad nos de talibus? Tractẽt fabrilia fabri. Nos miserum vulgus, nos Divinorum servitio mancipati, nostram intueamur sortem. Nihil ad nos de tyrannis terræ. Atque utinam fœlix nimium prior ætas, atque aurea Saturni redirent sæcula, ut colonus terræ sarculo, ligonoque & rastro, non cum naturæ consorte, sed cum terra pugnaret: sicque orbis Deo sacratus orationibus, obsecrationibus liberè insudare posset. Pereat, qui ad cruentandum hominũ genus arma excogitavit, qui belluina feritate hominẽ se non recognoscens, humanum sanguinem primò fudit. Ad nos redeamus. Nihil fecimus, alienas ob culpas plectimur. Nobis qui [illegible] pietas pareat principis, & si misericordiæ non vult ignoscere civitati, nos saltem [illegible] jam pro fætore pestilentiæ morbidos, & jam morti propinquos, libertati datos, de tam gravibus locis extra permittat. Hæc dicunt: & manus ad cælos tendentes, lacrymisque uberibus rigantes genas, cum magno ejulatu ad pedes eorum qui missi fuerãt se prosternunt.

Concio hæc pathetica, inefficax tamen fuit.

CAPUT XIX.

Quòd multis malis afflicti Terdonenses de pace cogitant.

COgentur his. Princeps animum quidem in ad misericordiam flexũ præbere sit, sed dissolutionis suspicionem vitans, extra summam prioris severitatis constantia fatigatis illis, ut in urbem redirent, jussit. Condescẽdebat misericors clericis forte, sed subridebat superbi populi fortunæ: quem hoc judicio quasi desperatũ, & desolationi proximum animadvertebat. At oppidani nondum tot malis victos se fingentes, intra 4. dies, quibus pro Christianis cultus denotatur, Principem hostibus pacem dedisse [illegible] balneæ nimium restituunt, agnoscunt Princeps, et eius datã treugam observare [illegible], ut dictum est,

quatriduo, oppidani rursus machinis pulsantur. Illi suo quod fecerant vim tormenti propellentes, vnum etiam, quo magis infestabantur, quatiendo frangunt. Quo sine mora reparato, acriùs fulito vrgentur. Tot impulsionum, ac maximè sitis defatigatione fracti, vltimaque desperatione correpti Terdonenses, tandem de reddenda per deditionis præsidium pertractant arce.

Capvt XX.

De euersione ciuitatis, & quòd Rex apud Papiam triumphum agens coronatur, & inde in Tusciā iter agit: & ad vrbem tendens Romanum Pontificem obuium habuit: & de Arnaldo schismatico.

IGitur tertia Post Paschalē solēnitatē hebdomada, mēse Aprili, animabus solū ex miseratione & mansuetudine Principis saluti & libertati datis, ciuitas primò direptioni exposita, excidio & flammæ mox traditur. Erat ibi de graui, qua tenebatur captiuitate, quidam ex Græcorum proceribus, quem Opitius, cognomento Malaspina, malè propter pecuniæ exactionem ceperat, aspretisque locis inclusum in ipsa arce tenebat. Videres miseros oppidanos, cùm jam securitate concessa, de miseris claustrorum ergastulis ad liberā prodirent aëris temperiem, funebri facie tanquā de bustis egredientes imitari, in semet prætendentes quod dicitur, Omnium miserabilius esse claudi obsidione. Peracta victoria Rex à Papiensibus ad ipsorum ciuitatem triumphum sibi exhibituris inuitatur: ibique ea Dominica, qua *Iubilate* canitur, in Ecclesia S. Michaëlis, vbi antiquum Regum Longobardorum Palatium fuit, cum multo ciuium tripudio coronatur: deductus ibi cum magna ciuitatis lætitia & impensa tribus diebus. Inde per Placentiam transiens, iuxta Bononiam Pentecosten celebrat: ac ibidem transcenso Apennino citeriorem Italiam, quæ modò Tuscia vocari solet, perlustrat. Illic Pisanos viros in insulis & transmarinis ciuitatibus potentes obuios habuit: eisque vt naues contra Guilhelmum Siculum armarent, in mandatis dedit. Circa idem tempus Anselmus Hauelbergensis Episcopus à Græcia reuersus Rauennatensem Archiepiscopatum per cleri & populi electionē, simul & ejusdem prouinciæ exarchatum laboris sui magnificam recompensationē à Principe accepit. Igitur Rex ad Vrbem tendens, circa Biterbium castra metatur. Quò Romanus Antistes Adrianus cùm Cardinalibus suis veniens, ex debito officij sui honorificè suscipitur: grauique aduersus populum suum conquestione vtens, fauenter auditus est. Prædictus enim populus, ex quo Senatorum ordinem renouare studuit, multis malis Pontifices suos affligere temeritatis suæ non formidauit. Accessit ad hujus seditiosi facinoris argumentum, quòd Arnolfus quidam Brixiensis, de quo suprà dictum est, sub typo religionis, & vt Euangelicis verbis vtar, sub ouina pelle lupum gerens, vrbem ingressus, ad factionē istam rudis populi animis præmolli dogmate ad animositatem accensis, innumeram post se duxit, imò seduxit multitudinem. Arnaldus iste ex Italia ciuitate Brixia oriundus, ejusdemque Ecclesiæ clericus, ac tantùm lector ordinatus, Petrum Abaëlardum olim præceptorem habuerat. Vir quidem naturæ non hebetis, plus tamen verborum profluuio, quàm sententiarum pondere copiosus. Singularitatis amator, nouitatis cupidus; cujusmodi hominum ingenia ad fabricandas hæreses, schismatumque perturbationes sunt prona. Is à studio à Gallijs in Italiam reuertens, religiosum habitum, quò ampliùs decipere posset, induit; omnia lacerans, omnia rodens, nemini parcēs. Clericorum ac Episcoporum derogator, monachorū persecutor, laicis tantùm adulans. Dicebat enim nec clericos proprietaté, nec Episcopos regalia, nec monachos possessiones habētes, aliqua ratione saluari posse. Cūcta hæc principis esse, ab eiusq; beneficētia in vsū tantū laicorū cedere oportere. Præter hæc de sacramento altaris, baptismo paruulorum non sanè dicitur sensisse. His aliisque modis, quos longum est enumerāre, dum Brixensem Ecclesiam perturbaret, laicisque terræ illius prurientes erga clerum aures habentibus, ecclesiasticas malitiosè exponeret paginas, in magno concilio Romæ sub Innocētio habito, ab Episcopo ciuitatis illius, virisque religiosis accusatur. Romanus ergo Pontifex, ne perniciosum dogma ad plures serperet, imponēdum viro silentium decreuit: sicque factum est. Ita homo ille de Italia fugiens, ad transalpina se contulit, ibique in oppido Alemanniæ Turego officium doctoris assumens, perniciosum dogma aliquot diebus seminauit. Comperta verò morte Innocentij, circa principia pontificatus Eugenij, vrbem ingressus, cum eam contra pontificem suum in seditionem excitatam inuenisset, viri sapientis haud secutus consilium, de huiusmodi dicentis, Ne in ignem ligna struas, amplius eam in seditionem excitauit, proponēs antiquorum Romanorum exempla, qui ex senatus maturitatis consulto, & ex juuenum animorū fortitudinis ordine & integritate, totum orbē terræ suum fecerint. Quare reædificandum capitoliū, renouandam dignitatem senatoriam, reformandum equestrem ordinem docuit. Nihil in dispositione vrbis ad Romanum spectare pontificem, sufficere sibi Ecclesiasticum judicium debere. In tantum verò hujus venenosæ doctrinę cœpit inualescere malum, vt non solum nobiliū Romanorum, seu cardinalium diruerentur domus, & splendida palatia, verum etiam de cardinalibus reuerendæ personæ, inhonestè sauciatis quibusdam, à furenti plebe tractarentur. Hæc & his similia cùm multis diebus, idest à morte Celestini, vsque ad hæc ab eo incessanter, & irreuerenter agerentur tempora, cumque sententia pastorum justè in eum, & canonicè prolata, eius judicio tanquam omnino auctoritatis vacua contemneretur, tandem in manus quorundam incidens in Tusciæ finibus captus, principis examini reseruatus est, & ad vltimum à præfecto vrbis ligno adactus, ac rogo in puluerem redacto funere, ne à stolida plebe corpus eius venerationi haberetur, in Tiberim sparsus. Sed vt ad id vnde digressus est stilus redeat, junctis subito comitatu rerū Apicib⁹, ac per aliquot dies vna procedentibus, quasi inter spiritalem patrē & filium dulcia miscentur colloquia, & tanquam ex duabus principalibus curiis vna republica effectis, Ecclesiastica simul & sæcularia tractantur negocia.

Adrianus Papa de Romanis conqueritur.

Mat. 7.

De hoc Arnaldo S. Bernar.

Arnaldi supplicium.

Capvt XXI.

De legatis Romanorum, & eorum legatione & quale responsum à principe acceperint: item qualiter hortatu summi Pontificis Leoninam vrbem, & Ecclesiā sancti Petri principi occupari fecerit.

AT Romanorum ciues de principis aduētu cognoscentes, prætentandum ipsius animū legatione

legationem adjudicarunt. Ordinatis ergo legatis industriis & literatis, qui eum inter Sutrium & Romam adirent, securitate prius de securitate viatoris sibi q. præsentatus regalis excellentiæ consistorio viris, taliter adorsi sunt. Urbis legati nos, urbis non parvum momentum rex optime ad tuam à senatu populoque Romano destinati sumus excellentiam. Audi serena mente, benignis auribus, quæ tibi ab alma orbis domina deferuntur urbe, cujus jam proximo, adjuvante Deo, futurus es princeps, Imperator, & dominus. Pacificus si venisti, imò quia, ut arbitror, venisti, gaudeo. Orbis imperium affectas: coronam præbitura gratanter assurgo, jocanter occurro. Cur enim suum visitaturus populum, non pacificè adveniret, non gloriosa munificentia respiceret: qui indebitum clericorum excussurus jugum, ipsius magna ac diutina expectatione præstolatus est adventum? Revertantur opto pristina tempora, redeant oro inclytæ urbis privilegia, orbis urbs sub hoc Principe recipiat gubernacula; refrænetur hoc Imperatore, ac ad urbis reducatur monarchiam orbis insolentia. Talis rector Augusti sicut nomine, sic induatur & gloria. Scis, quòd urbs Roma ea Senatoriæ dignitatis sapientia, ac Equestris ordinis virtute & disciplina, à mari usque ad mare palmites extendens, non solùm ad terminos orbis dilatavit, quin etiam insulas extra orbem positas orbi adjiciens, principatus eo propagines propagavit. Non illos procellosi fluctus æquorum, non hos scopulosæ & inaccessibiles rupes Alpium tueri poterant, Romana virtus cuncta perdomuit. Sed exigentibus peccatis, longè positis à nobis Principibus nostris, nobili illo antiquitatis insigni, Senatum loquor, ex inertia quorundam desidia neglectui dato, dormitante prudentia, vires quoque minui necesse fuit. Assurrexi tuæ, ac divæ reipublicæ profuturum gloriæ, ad sacrumsanctum urbis senatum, equestremque ordinem instaurandum: quatenus hujus consiliis, illius armis, Romano imperio, tuæque personæ antiqua redeat magnificentia. Nunquid hoc placere non debebit tuæ nobilitati? Nonne etiam remunerabile judicabitur tam insigne facinus? tamquam tuæ competens auctoritati? Audi ergo princeps, patienter & clementer pauca de tua, ac de mea justitia, priùs tamen de tua, quàm de mea. Etenim, Ab Jove principium. Hospes eras, civem feci. Advena fuisti ex transalpinis partibus, principem constitui. Quod meum jure fuit, tibi dedi. Debes itaque primo ad observandas meas bonas consuetudines, legesque antiquas, mihi ab antecessoribus tuis imperatoribus idoneis instrumentis firmatas, ne barbarorum violentur rabie, securitatem præbere: officialibus meis, à quibus tibi in capitolio adclamandum erit, usque ad quinque milia librarum expensam dare, injuriam à republica etiam usque ad effusionem sanguinis propellere: & hæc omnia privilegiis munire, sacramentique interpositione propria manu confirmare. Ad hæc rex jam superbo, quam inusitato orationis tenore, justa indignatione inflammatus, cursum verborum illorum de suæ reipublicæ ac imperii justitia, more Italico longa continuatione, periodorumque circuitibus sermonem producturum interrupit: & cum corporis modestia, orisque venustate regalem servans animum, ex improviso non improvise respondit. Multa de Romanorum sapientia, seu fortitudine hactenus audivimus, magis tamen de sapientia. Quare satis mirari non possumus, quod verba vestra plus arrogantiæ tumore insipida, quam sale sapientiæ condita sentimus. Antiquam tuæ proponis urbis nobilitatem, divæ tuæ reipublicæ veterem statum ad sidera sustollis. Agnosco, agnosco, ut & tui scriptoris verbis utar, fuit fuit quondam in hac republica virtus. Quondam dico, atque ô utinam tam veraciter, quam libenter nunc dicere possemus. Sensit Roma tua, imo & nostra, vicissitudines rerum. Sola evadere non potuit æterna lege ab auctore omnium sancitam cunctis sub lunari globo degentibus sortem. Quid dicam? Clarum est qualiter primò nobilitatis tuæ robur ab hac nostra urbe translatum sit ad Orientis urbem regiam, & per annorum curricula, ubera deliciarum tuarum Græculus effœtus suxerit. Supervenit Francus, verè nomine & re nobilis, eamque quæ adhuc in te residua fuit, ingenuitatem fortiter eripuit. Vis cognoscere antiquam tuæ Romæ gloriam, senatoriæ dignitatis gravitatem, tabernaculorum dispositionem, equestris ordinis virtutem & disciplinam? ad conflictum procedentis intemeratam ac indomitam audaciam nostram intuere rempublicam. Penes nos cuncta hæc sunt. Ad nos simul omnia hæc cum imperio demanarunt. Non cessit nobis nudum imperium, virtute sua amictum venit, ornamenta sua secum traxit. Penes nos sunt consules tui, penes nos est senatus tuus, penes nos est miles tuus. Proceres Francorum ipsi te consilio regere, equites Francorum ipsi tuam ferro injuriam propellere debebunt. Gloriaris me per te vocatum esse, me per te primò civem, pòst principem factum, quod tuum erat à te suscepisse. Quæ dicti novitas quàm ratione absona, quàm veritate vacua sit, æstimationi tuæ, prudentumque relinquatur arbitrio. Revolvamus modernorum Imperatorum gesta, si non divi nostri principes Carolus & Otto, nullius beneficio traditam, sed virtute expugnatam Græcis seu Longobardis urbem, cum Italia eripuerint, Francorumque apposuerint terminis. Docet hæc Desiderius & Berengarius tyranni tui, in quibus gloriabaris, quibus tamquam principibus innitebaris. Eos à Francis nostris non solum subactos & captos fuisse, sed & in servitute ipsorum consenuisse, vitam finisse, vera relatione didicimus. Cineres ipsorum apud nos reconditi, evidentissimum hujus rei repræsentant indicium. Sed dicis, Vocatione mea venisti. Fateor, vocatus fui. Redde causam quare vocatus fuerim. Ab hostibus pulsabaris, nec propria manu, Græcorumve mollitie liberari poteras. Francorum virtus invitatione adscita est: implorationem potiùs quam vocationem hanc dixerim. Implorasti misera felicem, debilis fortem, invalida validum, anxia securum. Eo tenore vocatus, si vocatio dicenda est, veni. Principem tuum militem meum feci, teque deinceps usque in præsentiarum in meam ditionem transfudi. Legitimus possessor sum. Eripiat quis, si potest, clavam de manu Herculis. Siculus in quo confidis forte hæc faciet? Ad priora respiciat exempla. Nondum facta est Francorum, sive Teutonicorum manus invalida Deo largiente, vitaque comite, & ipse temeritatis suæ quandoque capere poterit experimenta. Justitiam tuam, quam tibi debeam, exquiris. Taceo quòd principem populo, non populum principi leges præscribere oporteat. Prætermitto quòd quilibet possessor possessionem suam ingressurus, nullum conditionis præjudicium pati debeat. Rati-

Arrogans Romani legati oratio.

Imperatoris responsio.

Carolus magnus & Otto Imperii in erexerunt.

one contendamus. Proponis, vt mihi videtur, trium sacramentorum exactionem. De singulis respondeo. Dicis me debere jurare, vt leges antecessorum meorum imperatorum, eorum privilegiis tibi firmatas, & bonas consuetudines tuas obseruem. Apponis etiam, quod patriæ, vsque ad periculum capitis, tuitionem jurem. Ad ista duo simul respondeo. Ea quæ postulas, aut justa sunt, aut injusta. Si injusta sunt, nec tuum erit postulare, nec meum concedere. Si justa, recognosco me hæc & debendo velle, & volendo debere. Quare superfluum erit voluntario debito, & debitæ voluntati sacramentum apponere. Quomodo enim tibi tuam justitiam infringerem, qui quibuslibet infimis etiam quod suum est, seruare cupio? Quomodo patriam, & præcipuè imperij mei sedem, vsque ad periculum capitis non defenderem, qui & ipsius terminos non sine eiusdem periculi æstimatione, quantum est in me, restaurare cogitauerim? Experta est hoc Dania nuper subacta, Romanoque reddita orbi: & forte plures prouinciæ, pluraque sensissent regna, si præsens negocium non impedisset. Ad tertium venio capitulum. Affirmas pro pecunia quadam juramentum præberi à mea debere persona. Proh nefas! A tuo, Roma, exigis principe, quod quilibet lixa potius petere deberet ab institore. A captiuis hæc penes nos exiguntur. Num in captiuitate detineor? Num vinculis hostium vigeor? Nonne multo & forti stipatus milite inclytus sedeo? Cogetur princeps Romanus contra suam voluntatem cuiuslibet præbitor esse, non largitor? Regaliter & magnificè hactenus mea cui libuit, & quantum decuit, & præcipuè bene de me meritis dare consueui. Sicut enim à minoribus debitum sibi exposcitur obsequium, sic à maioribus meritum justè rependitur beneficium. Hunc quem alibi à diuis parentibus meis accepiù seruaui morem, ciuibus cur negarem: vrbemque meo introitu lætam non facerem? Sed merito non justa injustè petenti cuncta justè negantur. Hæc dicens, & non sine condigna mentis indignatione orationem terminans conticuit. Porrò quibusdam ex circumstantibus inquirentibus ab his qui missi fuerant, an plura dicere vellent; paulisper deliberantes, in dolo responderunt, se prius ea quæ audierant, conciuibus suis referre, & tunc demum ex consilio ad principem redire velle. Sic accepto commeatu, à curia egredientes, ad vrbem cum festinatione reuertuntur. Rex dolum præsentiens, consulendum super hoc negocio patrem suum Romanum Pontificem decernit. Cui ille. Romanæ plebis, fili, adhuc melius experieris versutiam. Cognosces enim in dolo eos venisse, & in dolo redisse. Sed Dei nos adjuvante clementia, dicentis, *Comprehendam sapientes in astutia sua*, prævenire eorum poterimus versutias insidias. Maturatò igitur præmittantur fortes & gnari de exercitu juvenes, qui Ecclesiam beati Petri, Leoninumque occupent castrum. In præsidiis equites nostri ibi sunt, qui eos, cognita voluntate nostra, statim admittent. Præterea Octavianum cardinalem presbyterum, qui de nobilissimo Romanorum descendit sanguine, fidelissimum tuum, eis adjungemus. Sicque factum est. Eliguntur proxima nocte penè vsque ad mille armatorum equitum lectissimi juvenes, summoque diluculo Leoninam intrantes vrbem, Ecclesiam beati Petri, vestibulum & gradus occupaturi, obseruant. Redeunt ad castra nuncij hæc læta reportantes.

Imperator Romanorum injustas exactiones denegat.

1. Cor. 3.

Caput XXII.

Quomodo rex in eadem Ecclesia sancti Petri coronam Imperij acceperit, & de excursu Romanorum, & clade, ac victoria Imperatoris.

Sole orto, transacta jam prima hora, præcedente cum Cardinalibus & clericis summo pontifice Adriano, eiusque adventum in gradib[us] præstolante, rex castra mouens, armatus cum suis per declivum montis Gaudij descendens, ea porta, quam auream vocant, Leoninam vrbem, in qua beati Petri Ecclesia sita noscitur, intrauit. Videres militem tam armorum splendore fulgentem, tam ordinis integritate decenter incedentem, vt rectè de illo dici posset. *Terribilis, vt castrorum acies ordinata*, & illud Machabeorum: *Refulsit sol in clypeos aureos, & æreos, & resplenduerunt montes ab eis.* Mox princeps ad gradus Ecclesiæ beati Petri veniens, à summo Pontifice honorificè susceptus, ac vsque ad confessionem beati Petri deductus est. Dehinc celebratis ab ipso Papa missarum solemniis, armato stipat[us] rex milite, cum benedictione debita imperij coronam accepit, anno regni sui 4. mense Junio 14. Calen. Iulij: cunctis qui aderant, cum magna lætitia acclamantibus, Deumque super tam glorioso facto glorificantibus. Interim à suis pons, qui juxta castrum Crescentij ab vrbe Leonina vsque ad ingressum ipsius extenditur vrbis, ne à furente populo celebritatis huius jocunditas interrumpi posset, seruabatur. Peractis omnibus, Imperator cum corona solus equum phaleratum insidens, cæteris pedites euntibus, per eandem qua introierat portam, ad tabernacula quæ ipsis muris adhærebant, reuertitur: Romano pontifice in palatio, quod juxta Ecclesiam habebat, remanente. Dum hæc agerentur, Romanus populus cum senatoribus suis in capitolio conuenerant. Audientes autem Imperatorem sine sua adstipulatione coronam imperij accepisse, in furorem versi, cum impetu magno Tyberim transeunt, ac juxta Ecclesiam beati Petri procurrentes, quosdam ex stratoribus, qui remanserant, in ipsa sacrosancta Ecclesia necare non timuerunt. Clamor attollitur. Audiens hæc Imperator, militem ex æstus magnitudine, sitisque ac laboris defatigatione recreari cupientem, armari jubet. Festinabat eò amplius, quò timebat furentem plebem, in Romanum Pontificem, Cardinalesque irruisse. Pugna conseritur ex vna parte juxta castrum Crescentij cum Romanis, ex altero latere juxta piscinam cum Transtyberinis. Videres nunc hos istos versus castra propellere, nunc hos illos ad pontem vsque repellere. Adiuvabantur nostri, quod à castro Crescentij saxorum ictibus, seu jaculorum non lædebantur spiculis. Mulieribus etiam, quæ in spectaculis stabant, suos, vt aiunt, adhortantibus, ne propter inertis plebis temeritatem tam ordinatum equitum decus, ab his qui in arce erant, prædictis modis sauciaretur. Dubia itaque fuere dum diu ab vtrisque decertaretur, Romani tandem atrocitatem nostrorum non ferentes, coguntur cedere. Cerneres nostros tam immaniter quam audacter Romanos cædendo sternere, sternendo cædere, ac si dicerent. Accipe nunc Roma pro auro Arabico Teutonicum ferrum. Hæc est pecunia, quam tibi princeps tuus pro tua offert corona. Sic emitur à Francis imperium. Talia tibi à principe tuo tibi redduntur commercia, talia præstantur juramenta. Prælium hoc à decima penè diei hora vsque ad noctem protra-

Cant. 6.

1. Mac. 6.

Pugna Romanorum adversus Imperatorem.

ctum est. Cæsi fuerunt ibi, vel in Tyberi mersi pene mille, capti ferme duceuti, sauciati innumeri, cæteri in fugam versi, vno tantum ex nostris, mirû dictu, occiso, vno capto. Plus enim nostros intemperies cœli, æstusque illo in tempore, maximè circa vrbem, immoderatior, quàm Romanorum lædere poterant arma.

CAPVT XXIII.

Imperator regressus ab vrbe, quò diuerterit, & quid fecerit. De euersione Spoleti. De legatis & muneribus Græcorum, & quas imperator remiserit.

Finito tam magnifico triumpho, imperator ad castra redit, ibique & se, & suis fessa lectulis recipientibus membra, nocte illa conquieuit. Altera die cùm mercatum à ciuibus amaricatis habere non posset, laborantem ciborû inedia militem ad superiora duxit, ac paulisper ad campi planitié procedens, tentoria locauit. Dehinc juxta montem Soractem, in quo beatum Sylvestrum olim persecutionem fugientem tradunt latuisse, Tyberim transuadans, in quadam valle campi viriditate amœna, cuiusdam amnis cursu conspicua, non longe à ciuitate Tyburtina, militem tam crebris laboribus defatigatum, aliquantum quiescere permisit. Advētabat toti Ecclesiæ, & præcipuè Romanæ vrbis pontifici & imperatori venerabile festum Petri & Pauli. Ea ergo die, missam Adriano Papa celebrante, imperator coronatur. Tradunt Romanorum ibi pontificem inter missarû solemnia cunctos, qui forsitan in conflictu cum Romanis habito, sanguinem fuderant, absoluisse; allegationibus vsû, eo quod miles proprio principi militans, eiusq; obedientiæ astrictus, contra hostem imperij dimicans, sanguinem fundens, jure tam poli, quam fori non homicida, sed vindex affirmetur. Inde castra mouens, inter Vrbem & Tusculanum resedit. *Dies caniculares instātes.* Iam tempus imminebat, quo Canis ad morbidum peden Orionis micans exurgere debebat. E vicinis stagnis, cauernosisque, ac ruinosis circa vrbē locis tristibus erumpentibus, & exhalantibus nebulis, totus vicinus crassatur aër, ad hauriendum mortalibus lethifer, ac pestilens. Vrgebatur hoc incommodo in vrbe ciuis, hoc tempore ad montana consuetus fugere: in castris miles, tanta desuetus aëris intemperie. Nec dubiú quin ciuis ad obedientiam pontifici, ad deditionem principi suo venisset, si miles extrà tantum incommodum pati potuisset. Verùm innumeris hac cœli corruptione in morbos grauissimos incidentibus, princeps dolens ac nolens, suisque tantum morem gerens, ad vicina montana transferre cogitur tabernacula. Itaque proximū ascēdens Apenninum, super Nar fluvium, de quo *Lucanus.* Lucanus, *Sulphureas Nar albus aquas*, tentoria fixit, circa Tyburtum à Romano pontifice relictis sibi captiuis, diuisus. Ibi per aliquot dies manens, accepitque prudentum consilio, corruptum quem biberant aërem pharmaciis propellendum, exercitum quantum poterat recreauit. Peractis ibi aliquot diebus, cùm Fodrum à vicinis ciuitatibus, & castellis, & oppidis exquirerent, Spoletani indignationem Principis incurrunt. Dupliciter enim peccauerant, cum 800. *Spoletanorum duplex peccatum.* librarum facti essent obnoxij, partim defraudādo, partim falsam monetam dando. Adauxit huius indignationis cumulum, quod Guidoné comitem, cognomento Guerram, inter omnes Tusciæ proceres opulentiorem, de Apulia in legatione imperatoris ad ipsum redire volentem, in sua ciuitate hospitatum comprehendere, captiuumque tenere ausi sunt. Quodque his peius erat, præceptum principis, eum relaxari jubentis contēpserunt. Imperator ergo plus de captiuitate proceris sui, quam de fraudatione pecuniæ motus, in Spuletanos transtulit arma. Illi murorum ambitu, altissimarumque turrium munitionis multitudine non contenti, extra muros cum fundibularijs & sagittarijs egressi, occurrendum principi paratores. quos poterant percutiebāt, & quos poterant figebant. Videns hoc princeps, Ludus, ait, hic puerorum, non virorum videtur concertatio. Dixit, suosque fortiter in adversarios ruere jubet. Quo sine mora facto, vallorūque obstaculis, tamquam plano ex ferventium animorum fortitudine transmissis; cædūtur Spuletani, ac aliquamdiu viriliter resistentes cedere cogūtur. *Spoleti excidium.* Vrbis refugio se recipere volentibus, miles qui à tergo imminebat, simul recipitur, fortuna juvante virtutem. Ciuitas direptioni datur, & antequam asportari vsui hominum profutura possent, à quodam apposito igne incremati sunt. Ciues qui ferrum, flammamque effugere poterant, in vicinum montem semiundi, vitam tantum servantes, se recipiunt. Protendebatur conflictus iste à tertia vsque ad nonam. Nullus in illa concertatione priuatus principe strenuior, null' nec gregarius miles ad sumenda arma promptior, nullus ad periculorum acceptionem nec conductitius eo paratior. Denique ea ex parte qua maioris Ecclesiæ pontificalem sedem versus ex connexo montis inaccessibilior ciuitas videbatur, ipse non solùm suos ad assultum adhortatione vrgebat, minis cogebat, verum etiam aliis exēpla præbebat, non sine maximo periculo montem in propria persona ascendens, eamque irrupit. Transacto Spoletanorum excidio, princeps ea nocte ibi victor remāsit. Postera die, eo quod ex adustione cadaverum totus in vicino corruptus aër intolerabilem generaret nidorē, ad proxima exercitū transtulit loca: duobus diebus ibi manens, donec igni residua in vsus exercitus, nō miserorum Spoletanorum cederent spolia. *Aër corruptus ex cadauerum adustione.* Post hæc ad maritima Adriatici æquoris loca procedit exercitus. Ibi in confinijs Anchonæ imperator castra ponēs, Palęologū quod nos veterem sermoné dicere possumus, nobilissimum Græcorū, regalisque sanguinis procerem, & Marudocum egregium virum ex parte principis sui Constantinopolitani venientes, muneraque non parua deferentes obuios habuit. Quibus auditis, causaque viæ cognita, per aliquot dies secum detinuit. Dehinc accepto principum, qui cum ipso erant, consilio, Guibaldum Corbeiensem, simul & Stabulensem abbatem regalem virum prudētem, ac in curia magnum, in Græciam, legatione ipsius ad regiæ vrbis principem functurum, destinauit.

CAPVT XXIV.

Quomodo exules Apuliæ terrā suā receperunt; quomodo Imperator propter nimiam intemperiem aëris multis extinctis inuitus ad transalpina ire cogitur, & quibus viis singuli principes redierunt.

INter hæc princeps Capuæ, Andreas Apuliæ comes, cæterique ejusdem prouinciæ exules, Campaniam & Apuliam cum legatione Imperatoris ingredientes; ciuitates, castella, cæteraque quæ olim habuerant municipia, sine contradictione recipiunt: accolis terræ putantibus Impera-

ipsam è vestigio ipsius prosecuturum. At princeps eam proceribus maioribusque de exercitu consultans, plurimùm ad inclinandos animos eorum, vt in Apuliam descenderent, laborauit. Verùm excandescente ampliùs in exercitu caniculari rabie, vixque aliquibus residuis, qui æstus ferocitate ex aëris intemperie corruptionem non sentirent: saucijs quoque de ciuitatum, castellorum, oppidorum expugnatione pluribus, nonnullisque extinctis, non sine cordis amaritudine ad transalpina redire cogitur. Igitur signo dato cunctis ad patriam licentiam repedandi conceditur. Intrabant alij naves per Adriaticum æquor, ac insulam, quæ modò Venetia dicitur, ad propria remearunt. Inter quos primates fuere Peregrinus Aquileiensis Patriarcha, Eberhardus Babenbergensis Episcopus. Bertolfus comes. Henricus Carentanorum dux. Oduacer Stirensis marchio. Alij ad Occidentales partes Longobardiæ, nonnulli per Montem Iouis, alij per vallem Morianæ transitum carpebant. Complures adhuc Imperatori adhærebant. Fridericus itaque victor inclytus, triumphator, ab Anconensium territorio castra mouens, per Senegalliam, vbi Senones Gallos olim Romani mansisse autumant, & Varulam transiens, Apennino transcenso, in plano vlterioris Italiæ, iuxta Bononiam super Rhenum resedit. Inde per planam Italiam transmisso, iuxta beati Benedicti Cœnobium navib⁹ Eridano ad campestria Veronensium se vertitur, circa principia mensis Septembris.

Dies Caniculares infesti.

Caput XXV.

De dolo Veronensium ad pontem super Athesim: item de insidiis eorum in arcto montis: quomodo item victi & capti.

Est autem antiqua Veronensium consuetudo, & quasi longinquo Imperatorum vtuntur priuilegio, vt principes Romanorum, seu ad vrbem ex transalpinis partibus venientes, seu inde redeuntes, ne per ipsorum ciuitatem vastando depopulationi subiaceant, paulisper sursum à ciuitate, per pontem navibus ab eis factum, Athesim transeant. Hunc morem Veronenses fraudulenter secuti, pontem quidem ex navibus fecerant, sed ex ligamentorum tenaculis tam debilem, vt potiùs muscipulam quàm pontem diceres. Alio itidem commento pernitioso vsi fuerant. Ex superioribus amnis partibus validas lignorum strues in plurimas congesserant fasces, quatenus per hoc huius rei ignarum deciperent militem; idest vt postquam altera pars transisset, altera ponte per hæc diabolica machinamenta dirupto remaneret, ipsi in alteros irruerent. Inciderunt iniqui in foveam, iuxta Scripturam, quam fecerunt. Denique nutu Dei, saluti principis exercitusq; sui prouidentis factum est, vt & miles periculosè, sine damno tamen transiret: & prædictæ strues supervenientes ponte dirupto quosdam ex hostib⁹, qui exercitui subsecuti fuerant, eodem quo venerant, meatu reuerti se putantes, intercepere. Qui mox omnes sicut traditores trucidati sunt. Ea nocte fessus laboribus in vicino resedit miles. Erant in imminenti fauces montium, saxumque fortissimum prope in decliuo rupis inaccessibilem seruans viam. Oportebat per desubtus exercitum transire: talis est enim ibi natura locorum. Ex vna parte labitur Athesis fluuius innadibilis: ex altera præruptæ montis præcipitia viam stringunt, & viam semitæ arctissimam faciunt. In hac arce quodam Alberico nobili Veronensium equite auctore, latrunculorum prædandi causa conuenerat multitudo. Igitur aduentante exercitu, quidam ex eis, qui ea die qua Athesis transmissa est, transire cupiebant, pacificè ea industri dolo angustias à latronibus transpedare permittuntur. Venientibus sequenti luce aliis, latrones ad Saxorum moles currunt, transmeandi facultatem præpediunt, principem ea latera non poterant. Erant adhuc in comitatu suo duo Veronensium ciuium illustres equites, qui eum ad vrbem prosecuti, ac inde vsque ad præsentem locum secuti fuerant, Garzabanus & Isaac. Hos princeps ad prædictos latrones delinandos putauit: vt ita communicato ciuium suorum consilio à cœpta faciliùs desisterent malitia. Illi eos nec audita, sed ictib⁹ propellere. Imperator rursum alios eò destinans, illos ab incœpto desistere iubet. At illi in pertinaci obstinatione sua remanentes, lapides itidem iactare cœperunt, dicentes, Imperatorem ibi nunquam transiturum, nisi à singulis equitibus loricam vel equum haberent, & insuper non modicam pecuniam à principe. Audiens hæc Imperator, Dura est, inquit, hæc conditio; durum est latroni principem tributa persoluere. Quid faceret? quò se verteret? flumen transuadaret? ad transuadandum aptus, natura renitente, non erat. Ingenio transiret? Pons diruptus fuit. Ciuitatem versus descenderet? sed & ibi mons ad flumen se extrogans, clausuram fecerat, quàm Veronensium præsidia obseruabant. Ad consueta priorum virtutum se vertit insignia. Oportebat enim qualicumque prædictam arcem expugnari ingenio. Iubet sarcinas deponi, tentoria quasi erigi, ac si eadem ibidem nocte figenda forent tabernacula. Hic, inquit, tamquam patriæ nobis arridentis vestibulo, tot decursis periculis; laborum nostrorum consummationem hic habebim⁹. Sic suos alloquens, ac si illo Virgiliano vteretur.

Fraus Veronensium.
Psal. 7.

O socij neque enim ignari sumus ante malorum,
O passi grauiora! dabit Deus his quoque finem.

Virgilius Æneid. 1.

...forsan & hæc olim meminisse iuuabit, omnes armari iubet. Deinde vocato Garzabano & Isaac, de situ locorum, quomodo aperiri possit via ingenio, inquirendo solerter edoceri petit. At illi. Cernis eam, quæ super arcem dependet rupem, eminentia sua terribilem, & fragosis locis, saxorumque asperitate quasi inaccessibilem? Illam, nisi fortè ab his obsideatur, si incautis præripere poteris, procul positam tenebis. Nec mora mittuntur cum Ottone vexillifero quasi ducenti lectissimi iuuenes armati. Illi per deuia siluarum & montium, per concaua & confragosa Alpium oberrando loca, tandem cum multo sudore ad prædictam perueniunt rupem. Quæ dum quasi ferro abscisa nullum ascendendi aditum militi offerret, curuatur alius, vt socium dorso leuet; alius ad erigendum commilitonem suum humeros præbet. Post hæc de hastis facientes scalam, nam grauabatur admodum beneuolentia, vt ita dicam, scala armat⁹ eques, cuncti ad summitatem perueniunt rupis. Erigitur ab Ottone Imperatoris vexillum, quod ab eo prius latenter gestabatur. Hoc signo tamquam victoriam præsagiente clamor & cantus attollitur: exercitus qui in valle manebat ad assultum properat. Latrunculi huius rei inscii, (putabant enim prædictam rupem cunctis mortalibus impermeabilem, solis auibus peruiam fore) viso quod ex inferioris & superioris vrgerentur locis, desperatione corripiuntur, fugamque moliuntur; sed fuga

locus non erat. Quicumque enim ex eis præcipitij præsidio se committeret, ex collisione hinc inde saxorum cõfractus, membratimque discerpi⁹, antequam ad solum perueniret, animam in inani ponebat. Tanta erat saxi eminentia, tanta fuit hispidæ rupis scabrosa malitia. Quid plura? Vno eorum solo, qui cavernosis locis absconsus delitescens mortem euasit, ceteri omnes obtruncantur; duodecim cum Alberico captis, ac ad supplicium reseruatis. Erant pene omnes, qui deprehensi in vinculis tenebantur, equestris ordinis. Præsentatis igitur prædictis viris principi, ad patibulique supplicia adiudicatis, vnus ex eis inquit. Audi Imperator nobilissime, miserrimi hominis sortem. Gallus ego natione sum, non Lombardus, ordine, quamvis pauper, eques: conditione liber; casu non industria his latronibus adiunctus, pro resarciends familiaris rei penuria. Promiserunt se ducturos me ad talia loca, vbi mea posset releuari inopia. Credidi miser, consensi credulus: ductus sum ab iniquis, & seductus ad hæc infortunia. Quis enim in quolibet mortalium tam præcipitatę mentis speraret insaniam, tam furentis animi expectaret audaciam? Quis à proprio elianre has suo principi, vrbis & orbis dominatori, necti crederet insidias? Parce princeps, parce misero; parce miserabiliter seducto. Hunc solum Imperator gloriosus de ceteris sententia mortis eripiendum decreuit: hoc ei tamen pro pœna imposito, vt funibus ceruicibus singulorum appositis, ligni supplicio commilitones plecteret. Sicque factum est. Non illis miserrimis profuit multa, quam pro vita redimenda promittebant, pecunia. A districto iudice patibulo appensi sunt. Ceteri omnes, qui per decliua montium dispersi iacebant, vt cunctis transeuntibus temeritatis suæ præberent documenta, in ipsa via in cumulos acti. Fuerunt autem, vt dicitur, quasi quingenti.

Gallus cur seruatus, aliis suspensis.

CAPVT XXVI.

De felici exitu Principis in Baioariam.

PRinceps transitis locorum angustiis, jam cunctis amensis periculis, nocte illa in Tridentinorũ territorio castra lætus locauit. Dehinc per Tridentum vallemq; Tridentinam transiens, ad Bauzanum vsque peruenit. Hæc villa in termino Italiæ Bajoariæq; posita, dulce vinum, atque ad vehendum in exteras regiones naturale Noricis mittit. Inde multis sa ad propria dispergentibus domicilia, per Brixinorum iter agens, ad Bajoariæ planitiem eodem ferme, quo inde egressus fuerat, tempore, vertente anno rediit. Hæc de expeditionis processu & prouentu pauca de multis enarrasse sufficiat. Neq; enim cuncta ibi fortiter gesta, à nobis ea ordinis integritate, stylique vrbanitate dici poterant, ac si oculis nostris illa vidissemus. Nam antiquorum mos fuisse traditur, vt illi, qui res ipsas, prout gestæ fuerunt, sensibus perceperant, earũdem scriptores existerent. Vnde & historia ab histeron, quod in Græco videre sonat, appellari consueuit. Tantò enim quisque ea quæ vidit & audiuit, plenius edicere potuit; quantò nullius gratia egens, hac illacque ad inquisitionem veritatis non circũfertur dubiè anxius, & anxiè dubius. Durum siquidem est, scriptoris animum, tamquam proprij extorrem examinis, ad alienum pendere arbitrium.

Historia vnde dicta.

CAPVT XXVII.

Imperator patruum suum hortatur ad transigendum cum Duce Saxoniæ.

IGitur consummato feliciter viæ labore, Princeps ad familiaria remeans domicilia, alloquitur in confinio Ratisponansium patruum suum Henricum Ducem, vt ei de transactione facienda cum altero Henrico, qui jam, vt dictum est, ducatum Bajoariæ iudicio Principum obtinuerat, persuaderet. Cui dum ille tunc non acquiesceret, iterum diem alium, quo cum super eodẽ negotio per internuntios conueniret, in Bajoaria, versùs confinium Boëmorũ, constituit. Quò Princeps veniens, Labezalaum Ducem Boëmiæ, Albertũ Marchionem Saxoniæ, Hermannum Palatinum Comitem Rheni, cum aliis viris magnis obuios habuit. Tantus etenim eos qui remanserant, ob ipsi⁹ gestorum magnificentiam, inuaserat metus, vt omnes vltro venirent; & quilibet familiaritatis eius gratiam obsequio commendaret inuenire. Quantum etiã Italis timorem incusserit factorũ eius memoria, ex legatis Veronẽsibus percipendi potest: quod in proximo, Deo largiente, dicendum erit. At cùm multis modis ad transigẽdum, nos qui mediatorum ibi vice fungebamur, operã daremus: infecto adhuc negotio, insalutati ab inuicem separati sunt.

CAPVT XXVIII.

Quomodo apud Ratisponam Henricus in possessionẽ Bajoariæ ducatus mittitur: & de controuersia inter Moguntinum Archiepiscopum, & Hermannum Palatinum Comitem de Rheno. & qualiter Ratisponẽsis Episcopus in gratiam Principis redierit. Item de reconciliatione Veronensium: & quomodo Moguntinus Archiep. & Palat. comes in pacem redierint.

POst hæc mediante Octobre Imperator Ratisponam Norici ducatus metropolim, curiam celebraturus, ingreditur; habens secum Henricũ Henrici Ducis filium, in possessionem eiusdẽ ducatus mittendum. Hæc ciuitas super Danubium, qui vnus trium famosissimorum fluuiorũ in Europa à topographis dicitur, ex ea parte, qua prędicto amni duo nauigabilia, Rhenus scilicet, & Naba illabantur flumina, posita, eo quòd ratib⁹ opportuna bonaque sit: vel à ponendo ibi rates, Ratisbona, vel Ratispona vocatur. Bajoariorum quondam Regum, modò Ducũ sedes. Venerunt ad eam curiam Arnaldus Moguntinus Archiepiscopus, & prædictus Hermannus Rheni Palatinus Comes: vterq; de altero querimoniam facientes. Denique manente in Italia Principe, totũ penè transalpinum imperium seditionibus motũ, ferro, flamma, publicisq; congressionibus turbatum, absentiã sui senserat præsulis. Inter quos duo hi Principes tantò ad nocendũ efficaciores, quantò fortiores, totam penè Rheni prouinciam, & præcipuè Moguntinæ ciuitatis nobile territoriũ, præda, cęde, & incendiis commacularant. Igitur sedente ibi in publico consistorio Imperatore, sã sæpe nominatus Henricus Dux possessionem suã, patrumque suorum recepit sedem. Nam & proceres Bajoariæ hominio & sacramento sibi obligantur: & ciues non solùm juramento, sed etiam ne vllam vacillandi potestatem haberent, eadib⁹ obsimarunt. Impetitur ibi Hardevicus, qui nouiter per electionem cleri & populi, & Metropolitani sui cõsecrationem pontificatum eiusdẽ ciuitatis acceperat. Regalia siquidem, quæ iuxta rationes curiæ nulli Episcoporum, nisi, anteq.

Danubius famosissimorum Europæ fluuiorum trium vnus.

de manu Principis suscipiantur, tradere licet, ipse huius rei nescius, impræmeditatè morante adhuc in Italia Principe tradiderat. Ob ea in causá positus, dum & factum inficiari, qualiscumque vel facti defendere nequit, compositionis incurrit noxam. Ceteri quoq; qui ab eo susceperant, quique iuxta suam conditionem & sortem, in plus vel minusve, consimili pœna damnantur. Est enim lex curiæ, quòd quisquis de ordine Principū Principis sui iram incurrens, compositionē persoluere cogatur, centum librarum debitor existat: ceteri minoris ordinis viri, siue ingenui, siue liberi, vel ministri, decem. Ad eamdem curiam Episcopus Veronensis à populo suo ad Imperatorem destinatus venit: habens secum prædictos duos equites, Garzabanū & Isaac. Qui cùm præsentiæ Principis admissus fuisset, inquit. Princeps gloriosissime, fidelissimi tui Veronenses ad tuam destinauerunt nos magnificentiam. Neq; enim ego, qui eiusdem ciuitatis, quamvis indignus, Episcopus vocor, priùs hanc legationē suscipere volui, donec omnibus in maiore Ecclesia congregatis, tāquam Deo teste, ea quæ ore profitebantur, corde se tenere vnanimiter assererent. Deniq; credendum non est, populū animi virtute præstantem, rerum abundantiā pollentem, pastorem animarum suarum deceptionis bajulum facere. Alium invenire poterant fraudis idoneiorem ministrum. Præterea hi mihi collegæ iuncti sunt, quorum tu fidem in negotiis, fortitudinem in prælus, proxima tua expertus es expeditione. Crede ergo domine, crede quod dicimus. Populus tuus Veronensis tuus est peculiaris populus: tibi tamquā domino & Imperatori fideliter devotissimus, & deuotè fidelissimus. Audierunt, dū eorum fines transires, quosdam latrunculos angustias viarum obseruare ausus fuisse: cognouerunt etiā, te eosdem debita animadversione punisse. Audiuit hæc Verona, & lætata est. Non reputat suos ciues maiestatis tuæ insidiatores. Absit, vt suos ciues reputet, qui latrocinio inseruiunt. Audiuit rursum, vnde non mediocriter indoluit, huiusce rei suspicionem de tua haberi ciuitate. Ad hoc missi sumus: quicūq; hoc tuæ insinuauit serenitati, criminator fuit, aliena felicitate liuidus. Delatorem cum scias, non cognitorem. Numquid non sacramento fidelitatis tibi obligata est Verona? Nūquid cùm ab ea recederes, in tua non remansit gratia? Offenderetne sub bonæ fidei pallio per fidem Verona Principem: quæ hoc modo lædere non soles exulem? Vis non amplius? Sed si his credere non placet allegationum rationibus, excusat se super hoc facto Verona. Famam purgare, innocentiam probare, iudicio curiæ parata est corā tuæ maiestatis excellētia. Recipiat ergo bonus Princeps deuoti populi purgationē innocentiæ: & cōncitat indignationis suæ aculeos cōtra Mediolanēs. & Romanorū superbiā. Hac legatione accepta, Imperator cum principibus consilium capit: postea sicut cognouimus, in gratiam recepta est Verona. Nam & magnam pecuniam dedit, ac militia quam habere posset, cōtra Mediolanenses ducere sacramento firmauit. Inde ad partes Rheni iter conficiens, proximum Natale Domini Vuormatiæ celebrauit. Eanamq; regio, quam Rhenus nobilissimus fluvius ex trium Europæ nominatissimorum fluviorum vnus intersecat, ex vna ripa Galliæ, ex altera Germaniæ limes, in frumento & vino opima, venationibus & piscationibus copiosa. Habet enim ex parte Galliæ vicinum Vosagum & Ardennam, ex parte Germaniæ siluas non mediocres, barbara adhuc nomina retinentes, in transalpinis manentes principes diutissimè servare potest. Ad hanc curiam Arnaldus Moguntinus Archiepiscopus, & Hermannus Palatinus comes venientes, de hoc quod absente principe terram illam, vt suprà dictum est, præda & incendio perturbarant, in cautam ponuntur: ambobusque cum complicibus suis reis inuentis, alteri ob senij morumque grauitatem, & Pontificalis ordinis reverentiam parcitur; alter debita pœna plectitur. Denique vetus cōsuetudo, pro lege apud Francos & Suevos inoleuit, vt si quis nobilis, ministerialis, vel colonus, corā suo iudice pro huiusmodi excessibus reus inuentus fuerit, antequam mortis sententia puniatur, ad confusionis suæ ignominiam nobilis canem, ministerialis sellam de comitatu in proximum comitatum gestare cogatur. Hunc morem Imperator seruans, Palatinum istū comitē, magnum imperij principem, cum decem comitibus complicibus suis, canes per Teutonicum milliare portare coëgit. Hoc tam districto iudicio per terram transalpini imperij promulgato tantus omnes terror inuasit, vt vniuersi magis quiescere, quàm bellorum turbini interuisse vellent. Accessit ad huius tam magni boni augmentum, quod princeps circumquaque non impigrè discurrens, nonnullorum raptorum castra, munitiones, receptacula diruit: quosdam comprehensos capitali sententia plectēdo, alios patibuli tormento torquendo. Sola Baioariæ propter prænominatam litem hujus gratiæ particeps nondum fieri meruit.

Veronensis Episcopi ad Imperatorē oratio.

Capitalis sententia rigorosa & notabilis.

Capvt XXIX.

De obitu Arnaldi Coloniensis Archiepiscopi, & quod princeps prenominatos duces ad concordiam renocare satagebat: de nuptiis Imperatoris cum Beatrice Reinaldi filia Herbipoli celebratis, & quare. Item de legatis à Græcia reuersis; & quare Græcorū legati ad præsentiā Imperatoris non admitterentur.

EOdem anno inter Pascha & Pentecosten Arnaldus Coloniensis Archiepiscopus, vir honestus, suæq; ecclesiæ reparator, diem obiit. Imperator ad Baioariā rediens, dies Pentecostes in quodam castro Ottonis Palatini priuatus egit. Proxima dehinc feria tertia non longè à ciuitate Ratispona patruum suum Henricum Ducem alloquens, ad transactionem cum altero ividem Henrico faciendam tunc demum inchoauit. Præponebat hoc Princeps omnibus euentuum suorum successibus, si tam magnos, sibique tam affines imperij sui principes, sine sanguinis effusione in concordiam reuocare posset. Sequenti dehinc hebdomada in ciuitate Orientalis Frāciæ Herbipoli, regio apparatu, multa principum astipulatione iuncta sibi Beatrice Reinaldi comitis filia, nuptias celebrat. Reinaldus iste de antiqua & illustri Burgundionum prosapia originem trahens, illius Burgundiæ comes dicebatur, quæ olim à Rudolfo rege imperatori Henrico Conradi filio cum testamento relicta, regnū erat. Hæc eadem prouincia est, à qua Conradus dux, eiusque filius Bertolfus duces vocari consueuerunt. Quæ verò huius disceptationis causa fuerit, paucis absoluam. Mos in illa, qui penè in omnibus Galliæ provinciis servatur, remansit, quòd semper seniori fratri, eiusque liberis,

seu maribus seu feminis, paternæ hæreditatis cedat authoritas; ceteris ad illam, tamquam ad dominam respicientibus. Ex qua consuetudine factum est, ut Guilielmus, qui dicebatur puer, hujus ex parte patris consanguineus, Conradi verò Ducis sororis filius, rerum summam, dum adhuc viveret, illa in provincia haberet. Quo fraude suorum humanis rebus exempto, Reinaldo Comiti tota hereditario dominium cessit. Actum est hoc sub Henrico 5. seu Lothario 2. Verùm prædictus Comes ausus justitiæ suæ confisus, erat enim homo levis, & ex nimia levitate temeritus, curiam Principis adire neglexit. Ex quo factum est, ut indignatione motus Princeps, terram prædictam Conrado Duci concederet: sicque uterque vicina sibi vendicaret loca. Longa itaque concertatione, interdum ut etiam in campo cogressu publico ab eis pugnaretur, ferè usque in præsentiarum deducta est hæc controversia: donec recenter ab Imperatore, sicut cognovimus, eo tenore decisa est; quòd Bertolfus prædicti Conradi filius, in negotij transactione, tres civitates inter Jurâ & Montem Jovis, Losannam, Gebennam, & N. accepit: ceteris omnibus Imperatrici relictis. Protenditur enim hæc provincia penè à Basilea, id est à castro quod Mons Biliardi vocatur, usque ad Isaram fluvium, de quo Lucanus, *Hi vada liquerunt Isara*, junctam habens dominatui suo eam terram, quæ

Provence propriè Provincia vocetur: & ab eo flumine porrigitur usque ad ea loca, quà Rhodanus mari recipitur, & Arelatum civitas sita est. At Reinaldus iste Simonis Lotharingiorum Ducis filiâ ducam, ab ea tantùm hanc puellam suscepit: ipsumque nō multò pòst moriens, secundùm prædictum morem, totius terræ suæ heredam reliquit. Quâ Imperator, ut ostensum est, in matrimonio sortitus, non solùm Burgundiam, sed & Provinciam imperio iamdiu alienatam, sub uxoris titulo, ut postmodum pleniùs dicetur, familiariter possidere cœpit. Ad eam etiam Guibaldus Corbegensis Abbas à Græcia rediens venit. Nam legati Græcorum, qui cum eo ad Imperatorem destinati fuerant, apud Iuvaniam relicti, præsentiæ regis non admittebantur. Cujus rei ratio hæc fuit. Cùm ab eo circa Anconem recessissent, literas quasdam sigillo suo clausas per surreptionem acceperant.

Dolus Græcorum. Igitur redeunte ad transalpina principe, Græci Campaniam simul & Apuliam ingrediuntur: ostensisque Imperialibus literis maritima sibi à principe concessa fuisse mentiuntur. Sicque indigenas quosque non solùm authoritate Imperatoris terrendo, sed & auro corrumpendo, totam provinciam ad suam ditionem inclinant. Inde Barum usque procedentes, etiā ubi Guillelmi præsidia posita erant expugnant. Mortuus fuit ibi Palæologus, & ad terram suam deportatus. Adjuvabantur non solum eorum, videlicet Principis Capuani, Andreæ comitis, aliorumque, qui noviter terras suas receperant, auxilio: sed & Roberti Cavillensis cujusdam comitis magni de terra illa viri, quem per pecuniam sibi alleacerāt. Præterea totus penè populus in civitatib⁹ oppidisque manens, eo quod jamdiu Guillelmi hujus, patrisque sui Rogerij tyrannide premeratur, tamquam de jugo tam gravi liberari optans, illis adhærebat. Diffamabatur non solum per vicinas regiones, sed & ad nos usque pervenit, Guillelmum, vel vitam finisse, vel ex vi morborum sensum amisisse, Græcos jam omnes illas possidere provincias. Audivit hoc princeps, indignatione que motus consultabat diutissimè, an prædicti legati, qui ex parte principis sui Manuel advenerant, præsentiæ suæ admittendi, vel tamquā traditores puniendi, vel contemptibiliter facultatem redeundi accepturi forent. Tandem intinctu quorumdam precibus, audientiam eis præstare disponit: & ob hoc dies eis in Noüico castro meola lalio præscribitur.

CAPUT XXX.

Quòd expeditionem contra Mediolanenses indixerit: & exemplar literarum de hoc. Item de guerra Papiensium & Mediolanensium.

Ipse verò quamvis Guillelmum odiret, nolens tamen imperij sui limites tyrannica Rogerij rabie usurpatos ab exteris eripi, expeditionem illò fotam fecit. Non multò tamen pòst, ex quo cognovit Guillelmum fusis Græcis Apuliam & Calabriam recepisse, consilium mutavit; & ad compescendam Mediolanensium contumaciam iam convertit. Unde etiam tale scriptum ad Principes destinatum invenitur. Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, dilecto patruo suo Ottoni Frisingensi Episcopo, gratiam suam, & omne bonum. Quia divinæ providentiæ clementia urbis & orbis gubernacula tenemus; juxta diversos eventus rerum, & successionem temporum, sacro imperio & divæ reipub. consulere debemus. Cùm enim ea quæ necessitatis causa instituta fuerint, cessante necessitate cessare debeant; expeditionem, quā proximè Wirzeburg propter invasionem Græcorum in Apuliam jurari præcepimus, post fugam eorum, tibi ceterisque principibus relaxamus; ut ad alia imperij negotia promptiores vos invenire possim⁹. Verùm quia Mediolanensium superbia jamdiu caput contra Romanum imperiū erexit, & modò sua fortitudine totam Italiam subvertere, vel suo nititur dominio subjugare; ne & tanta præsumptio nostro prævaleat tempore, vel gloriam nostrā plebs improba usurpare, vel cōculcare valeat: futuris casibus viriliter occurrere, & ad destructionem eorum omne robur imperij excitare intendimus. Ex judicio igitur principum expeditionem contra Mediolanum à proximo Pentecoste ad annum in datam tibi indicimus; quàm intimè rogantes & præcipientes, quatenus ad eam nobiscum peragendam à vigilia Pentecostes ad annum, Ulmæ nobis indubitanter occurrere; certus quod te, nec aliquem principum nostrorum, montem Apenninum transire cogemus. Denique princeps ad transalpina rediens, sicut Francis præsentia sua pacem reddiderat, sic Italis absentia subtraxit. Nam non solum Apulia & Campania hujus mali, ut ostensum est, particeps fuit, sed & Italia absentiam sui sentiens principis, immunis ab hoc morbo esse non potuit. Mediolanenses siquidem mox reædificata Terdona Papiensium renovant bellum, duobus super Ticinum fabricatis pontibus fines eorum irrumpunt; oppidum quoddam Vingenum, ubi multi ex ipsis simul cum Marchione Guillelmo fuerant, obsidione vallant, ac tandem artificiosè ad deditionem coactos pacem petere, obsides dare compellunt. Sed cùm duras nimium pacis conditiones audissent; rursus rebellare tentabant Papienses. Igitur Mediolanenses per pontes quos fecerant transmeantes, Luvellum reædificant, totumque penè territorium Papiensium crudeliter depopulantur.

Hic Otto hujus operis author est.

Caput XXXI.

De schismate Coloniensis Ecclesiæ propter electionem Friderici & Gerardi. De morte Borisij, & legatis Græcorum. De contentione Coloniensis cleri coram principe.

EA tempestate defuncto, vt dictum est, Arnaldo Coloniensi Archiepiscopo, ecclesia illa ad electionem faciendam conueniens grauissimè scissa est, Præpositis & Abbatibus Gerardum Bunnensem præpositum; maioris verò Ecclesiæ Canonicis, qui tunc temporis præposito & decano carebant, Fridericum Adolphi comitis filium eligentibus. Itaque Imperator mense Iulio in Norico castro, vbi Græci ejus majestati præsentandi erant, morante, vtræque istæ partes causam suâ principi ostensuræ veniunt. Non longè ante hæc tempora Græcorum princeps cum Borisio contra Vngaros copias mittens, magnum sui detrimentum accepit exercitus: intantum vt & Borisius à quodam, qui secum venerat, Comano, qui & Scytha, sagitta transfixus necaretur. Cæterum prædicti nuntij non solum ob firmandum connubium ad Imperatorem venerant; sed etiam ad iudicandam suam de Vngaris, ad hortatu principis, iniuriam: in vtroque frustrati sunt. Nam & Imperator aliam sibi, vt prædictum est, in matrimonio iunxerat: & expeditio contra Vngaros (postulabant enim eam proximo Septembri fieri) tam celeriter fieri vel ordinari nō poterat. Admittuntur tamen eius conspectui, scripta recipiuntur. Remittitur cum eis Stephanus capellanus Imperatoris; per quem Princeps de illius Principis voluntate ampliùs cognoscat. Sed de Græcis dicta hunc teneant locū. Procedunt Colonienses, advocatos exposcunt, de sua vtrique electione per triduum coram Principe decertant & contrixantur. Tandem Princeps, vtrorumque auditis allegationibus, consilio & iudicio, quos secum habebat Episcoporum, aliorumq; Principum, prędictā causam ad curiā Ratisponensem, vbi consilium pro terminanda duorum Ducum lite publicari debuit, producendum decreuit.

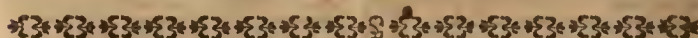
Caput XXXII.

De transactione duorum Ducum, & pace facta in Bavaria, & decisione litis inter Colonienses.

IGitur mediante iam Septembre Principes Ratisbonæ conueniunt, ac per aliquot dies præsentiam Principis præstolabantur. Dehinc Principe patruo suo in campo occurrente (manebat enim ille ad duo Teutonica milliaria sub papilionibus) cunctis proceribus, viris q; magnis accurrentibus, consilium quod iamdiu secretò tenetum celabatur, publicatum est. Erat autem hæc summa, vt recolo, concordiæ. Henricus maior natu ducatū Bajoariæ per 7. vexilla resignauit. Quibus minori traditis, ille duobus vexillis Marchiā Orientalem cum comitatibus ad eam ex antiquo pertinentibus reddidit. Exinde de eadē Marchia cum prædictis comitatibus, quos tres dicunt, iudicio Principum ducatum fecit: eumq; se non solùm sibi, sed & vxori cum duobus vexillis tradidit: ne vel in posterum ab aliquo successorum suorum mutari posset aut infringi, priuilegio confirmauit. Acta sunt hæc anno regni eius 5. imperij 2. Itaq; ad ciuitatem, iuxta quod oprauerat, inter patruum & auunculi sui filiū terminata sine sanguinis effusione controuersia lætus rediit: ac statim sequenti die in publico residens consistorio, ne Baioaria vlteriùs totius regni quietis expers esset, trengam proxima Pentecoste ad annū iurari fecit. Porro tanta ab ea die vsq; in præsens toti transalpino pacis iocunditas arrisit imperio: vt nō solùm Imperator & Augustus, sed & pater patriæ jure dicatur Fridericus. Enimvero antequā hæc curia terminaretur, præsentatis sibi iterum de Coloniensi Ecclesia vtrisq; partibus, alteram electionem, eam videlicet, quæ à Canonicis maioris Ecclesiæ facta fuit, validiorē iudicans Fridericum Adolfi Comitis filium de regalibus investit, sicque eum à Romano Pontifice consecrandum ad Vrbem misit.

Tanta sunt, quæ de tuæ maiestatis virtutibus dici possent, Augustorum optime: quòd si simul si omnia eloquentiæ pollutione insipienter effundantur, scribentis præfocare possent animum. Quare huic secundo operi terminos detur, vt ad ea quæ dicenda restant, tertio locus seruetur volumini.

Hucusque Otto Frisingensis Episcopus Chronicon suum perduxit: quod duobus sequentibus libris continuauit Radevicus ejusdem Frisingensis Ecclesiæ Canonicus.

LIBER TERTIUS.

SECVNDÆ PARTIS CHRONICI OTTONIS:

Qui est primus Radevici Frisingensis Ecclesiæ Canonici, Ottonis continuatoris.

EPISTOLA SEV PRÆFATIO EIVSDEM RADEVICI.

Iob 8. idem c. 7. INterrogans generationem pristinā, & diligenter inuestigās patrum memoriam, multis experimentis inuenio, humanarum rerum nihil firmū, nihil perpetuum, sed dies hominis velocius trā sire, quam à texente tela succiditur; & vita eius velocius vmbra, aut vento declinare. Quod cùm multis & magnis clarum sit experimentis, etiam præsentis operis pagina suum nobis exinde præbet documentum, quæ ab auctore suo fœlicis memoriæ venerabilis Ottonis inchoata principio, ipso proh dolor infausta morte præuento, nostræ paruitati velut abortiua, & quasi de domini sui funere rapta eius jussu, partemque serenissimi & diui Imperatoris Friderici notu fouenda, & promouenda, committitur. Parendum ergo tam magnis præceptoribus deliberaui: maleus potius de audaci firmitate sermonis subire judicium, quā de perfida desidia, seu deside perfidia notari si tam clari ac magni viri, mihique charissimi Domini,

mini, tam præclaræ materiæ cœptū opus & immortale, pariter cum illo in interitum atque oblivionem passus fuissem venire. Et vestræ quidē prudentiæ potissimùm labor iste debebatur, apud quos exacta fides historiæ reperitur: sed præjudicantibus vobis in hac parte diversarum occupationum curis, non iam vacat ad scribendū distractos animos applicare, quàm incipits aliorum accusationem, vel debitam laudationem accommodare. Quidam enim, vt ait Iosephus, nō quòd rebus interfuerint, sed incertos & incongruos narrantium sermones auribus colligentes, oratorum more perscribere solent. Qui vero præsto fuerūt, aut vincentis principis obsequio, aut odio eorum qui victi sunt, contra fidem rerum falsa confirmant. A quorum parte vtrinque me beatum æstimo, qui in his quæ audivi, non passim quorumlibet relatorum rumusculis sum me perpessus abrumpi: nec in his quæ per me cognovi, gratia principis, seu favore meæ gentis falsum quippiam addidi. Si quis autem superioris operis facundiam, habita collatione cum arido nostri ingenij eloquio contulerit, venia placatus tribuat. Fateor equidem, quòd tenuis mihi spiritus est ad excitandam minutam tibiā, nedum ad implendam superioris auctoris venerabilis præsulis tam magnificam, & copiosam scribendi & dicendi tubam. Sed vbi eloquentiæ, & stili me superat pondus, sensus & integra veritas rerum gestarum, Deo propitiante, exæquabit. Vos itaque ambos in hoc opere præceptores, testes, & judices eligo: rogans, vt exactum à me laborem sine contumelia suscipiatis: & qui rebus ipsis tamquam familiares & conscij secretorum interfuistis, si quid corrigendum est, ad regulam veritatis emendare; si quid parum, aut superfluè dictum est, vel radere, vel superaddere, quantū satis est, non pigritemini. Ego etenim fateor, nisi vestra fretus ope ac studio, sub hoc fasce succumberem, frustra per me conatus tanti imperatoris gesta attingere: cuius si quis magnitudinē animi & imperij cum annis conferat, ætatem vltrà putet. Ita enim latè, & magnificè per orbem terrarum arma circumtulit, tantū operum pace, belloque gessit: vt qui res eius legerit, non vnius, sed multorum facta regum seu imperatorum arbitretur.

Iosephus Iudæus.

Ottonem Frising. intelligit.

CAPVT I.

De procinctu contra Polonos. De situ terræ, & more illius gentis.

Rdinato in Alemanniæ partibus sūma prudētia imperio, tota terra illa jam inusitatam, & diu incognitam tranquillitatem agebat. Ea denique pax in Germania erat, vt mutati homines, terra alia, cœlum ipsum mitius, molliusque videretur. Imperator autem tanta quiete non ad otium, non ad voluptatum illecebras abutebatur. Indignum siquidem ratus est, si exercitatum bellicis negotiis animum sine vtilitatib' imperij per desidiam dissolvi pateretur. Anno itaque ab incarnatione Domini 1157. mense Augusto contra Polonos procinctum movet. Est autem Polonia, quam modo Sclavi inhabitant, sicut placet his qui situs terrarum descriptionibus notant, in finibus superioris Germaniæ, habens ab Occidēte Oderam fluvium, ab Oriente Istulam, à Septētrione Ruthenos, & mare Scythicum, à meridie sylvas Boëmorum. Terra vtique naturalibus firmamentis munitissima: natio tam propria feritate, quam vicinarum contiguitate gentiū penè barbara, & ad pugnandum promptissima. Aiunt enim eius maris, quod illius terræ litus alluit, tales esse provinciarum habitatores, qui famis tempore semet devorent. & cùm perpetuis rigeant algoribus, ideoque nullam possint agriculturā in quibusdā locis exercere, venationibus & mercibus dediti sunt. Omnes autem pyraticam exercent, & insulas Oceani, Hyberniam & Britanniam, Daciam quoque inquietant, licet in alio litore reperiantur. Talium, vt assolet, nationem vicinia non nihil atrocitatis tamquam de rubiginoso ferro rariem sibi Poloni attrivere. Vnde nec principibus suis fidem, nec natura propinquis debitam inveniuntur gratiam conservare.

Veterum Polonorum feritas.

CAPVT II.

Quæ causa fuerit illius expeditionis.

AT huius expeditionis hæc ratio fuit. Bulizlaus, Caximerus, & tertius item Bulizlaus, qui Gerdrudem neptem imperatoris, filiam Leopaldi Marchionis Austriæ fortitus fuerat vxorē, totam terram funiculo hæreditatis tenere debebant, maiori natu, quem vltimo posuimus loco, nomen & honorem ducis habente. Quo à fratribus per vim cum regalis sanguinis vxorē projecto, & ad Conradum Romani imperij tunc principem perfuga profecto, & clementer recepto; missa ad prænominatos tyrannos crebra legatione, vt in pristinum statum fratrem reciperent, rex spretus est, ductisque exilium vsque ad obitū regis duravit. Divo autem principe Friderico rerum summam gubernante, pari modo mandatū eius floccipendere sibi impune arbitrabātur. Cessit vero his secus ac rati sunt. Nam & altioris spiritus, & serioris ingenij principem, multiplicatę iniuriæ vlteriùs dissimulare facious non sinebat. Accessit siquidem ad hæc, quòd vel debitum fidelitatis sacramentum offerre, vel solitum singulis annis tributum quingentarum marcarum publico ærario inferre iam desuenerant: talibusque indicijs apertè se ab imperio defecisse, & nō clanculum, sed evidentem rebellionem moliri protestabantur.

CAPVT III.

Quomodo Imperator Poloniam intraverit: & quid ibi fecerit.

IMperator ergo cum magnis copiis Poloniam, quamvis arte & natura admodum munita sit, ita vt priores Reges seu Imperatores vix magna difficultate ad fluviū Oderam pervenissent, fretus ope divina, quæ visibiliter exercitū præcessit, clausuras illorum, quas in angustis locis præscisa densitate silvarum fecerāt, & magna mole ingeniosè obstruxerant, penetravit, & 9 Calen. Septemb. prænominatum amnem, qui ex illa parte totam Poloniam quasi murus ambit, & profunditate sui gurgitis omnes excludit aditus, præter opinionē incolarum, cum magno exercitu trāsvadavit. Tantum enim omnes tenebat transeundi desiderium, vt alij natando, alij, quodlibet instrumentum fors obtulisset, eo pro navicula vtendo transirent. Quo visō, Poloni de tam improviso malo perculsi, & vehementer exterriti, cùm iam nihil præter exitium sui, & destructionem terræ superesse viderent; quàvis auxiliu vicinarum gentium, Ruthenorum videlicet, Parthorum, Pruscorum, & Pomeranorum maximū

collegissent exercitum: in sola fuga spem vitæ constituunt. Adeo desperatione correpti, ut proprium solum, propriam patriam suis manibus incendendo vastarent, insuper & arces, ac munitiones destruerent. Inter quas munitissima castra, Glogouia videlicet, & Bitom, quæ prius ab hoste capta non fuerant, ne à nostris ibidem præsidia ponerentur, cremauerunt. Imperator fugientes insecutus, & territorium Episcopij, quod vocatur Wratislauia, transcurrens, in Episcopatũ Posnanum totamque terram etiam ipse igne & gladio depopulatus est, indignum æstimans eis parcere, qui in seipsos tam crudeles hostes inventi fuissent.

CAPUT IV.

Quomodo dux eorum ad deditionem venerit.

Bolezlaus dux rebus suis ultimum fatũ cernens imminere, cum totam terram, populũque suum periclitari, & prope esse ad interitum cerneret, Barones & principes nostros tum per nuncios, tum in propria persona conveniens, multis precibus, multis lacrymis, multis quoq; promissionibus, ut sub jugum Romanæ ditionis, & in gratiam principis recipi mereretur, postulauit. Salutare secutus consilium, eorum intolerabilem calamitatem rebellionis mutare sententiã. Debere eum è dedignari dominos humiliores, nõ eum, cuius in potestate sit Romanum imperium. Imperator jamdudum edoctus hanc nobilitatẽ, Parcere prostratis, & debellare superbos, præmaturam, subitam, & à Deo datam nolens cruentare victoriam, ducem ad deditionem recipiẽdum decreuit.

CAPUT V.

De conditionibus pacis, & reditu imperatoris.

Itaque in prædicto territorio Episcopat° Posnanẽsis circa partes Crisgouuæ præfatus dux pedibus imperatoris prouolutus, interuentu principum, hoc tenore in gratiam receptus est. Primo juravit pro se, & pro omnibus Polonis, quod frater suus exul ad ignominiam Romani imperij non fuerit expulsus. Deinde pollicitus est dare duo millia marcarũ imperatori, & principibus mille, imperatrici 20. marcas auri, curiæ 200. marcas argẽti: ob eam negligentiam, quòd ad curiam non venerat, nec de terra debitam fecerat fidelitatem. Iurauit quoque Italicam expeditionem. Deinde jurauit, ut in proxima Natiuitate Domini ad curiam Magdeburg celebrandã venire deberet, juxta judicium & sententiã Polonorum, & Boëmorum, super querimonia fratris sui expulsi plenariè responsurus. Sicque jurata principi fidelitate, sicut mos est, & de supradictis omnib° fideliter adimplendis acceptis obsidibus, Gazimero videlicet fratre ducis, & aliis nobilibus, gloriosam adeptus victoriam, Deo duce, fœliciter Augustus reuertitur. Ipse tamen dux dolis plenus, & acerbã dominationis cupiditatem mente gerens, jamjam suis promissionib°, ut post modum patuit, moliebatur insidias. Nam nec ad curiam venit, nec sufficientes pro se procuratores misit. Italicam quoque expeditionem violato sacramento mentitus est.

Mulcta Regi Poloniæ indicta.

CAPUT VI.

De indignatione principis adversus Græcorũ legatos.

Non multò pòst apud Herbipolim ciuitatẽ, Constantinopolitani imperatoris legati coram principe cum muneribus suam peragunt legationẽ. Quia tamen verba eorum in quibusdã fastum regalem, & græcorum in subornato sermone videbantur sapere tumorem, imperator eos despexit: & nisi in melius commutata sententia cõmodiùs sibi prospexissent, si fieri poterat salvo nunciorum priuilegio, dissimulationem agente principe prope fuit, ut à quibusdam ignominiosum, & zizaniosum accepissent responsum. Placatus tamen multis eorum precibus & lacrymis imperator, veniã super his donauit accepta sponsione, quòd deinceps spernerent ampullose, nõ nisi eam quam deceret Romanum principem, & urbis ac orbis dominatorem, reuerentiam suis salutationibus apportarent. Indulgentiã & gratiam consequuti, Fridericum ducem Sueuiæ, filium Conradi regis, adhuc adolescentulum, in præsentia sua gladio accingi, & militem profiteri postulant, & impetrant. Amita siquidẽ sua Heseua imperatrix Constantinopolitana & antea, & nunc multis & magnificis eundem puerum visitauerat largitionum muneribus: idque legatis in mandatis dedisse traditur, ut quando nisi completo negotio in Græciam reuerterentur, astipulante sibi cum magno fauore proprio marito, ob gratiam & antiquam amicitiam cum patre pueri rege Conrado habitam.

CAPUT VII.

De legatis regis Angliæ, & eius muneribus: & exẽplar literarum ejusdem.

Ibidem tunc affuere etiam Henrici regis Angliæ missi, varia & pretiosa donaria multo lepore verborum adornata præferentes. Inter quæ papilionem unum quantitate maximum, qualitate bonissimum perspeximus. Cuius si quantitatem requiris: non nisi machinis, & instrumentorum genere, & adminiculo levari poterat. Si qualitatem: nec materia, nec opere ipsum putem aliquãdo ab aliquo huiuscemodi apparatu superatũ iri. Literas quoque mellito sermone plenas pariter direxerat. Quarum hic tenor fuit. Præcordiali amico suo Friderico, Dei gratia Romanorũ imperatori inuictissimo, Henricus rex Angliæ, dux Normann. & Aquitan. & comes Andegauen. salutem, & veræ dilectionis concordiam. Excellẽtiæ vestræ quãtas possumus referim° grates, dominantiũ optime, quod nos nunciis vestris visitare, salutare literis, muneribus præuenire, & quod his carius amplectimur, pacis & amoris inuicem dignat° estis fœdera inchoare. Exultauim°, & quodammodo animum nobis crescere, & in maius sensimus euehi: dũ vestra promissio, in qua nobis spem dedistis, in disponẽdis regni nostri negotiis, alacriores nos reddidit, & promptiores. Exultauimus inquam, & tota mente magnificẽtiæ vestræ assurreximus, id vobis in sincero cordis affectu respondentes, quòd quicquid ad honorem vestrum spectare nouerimus, pro posse nostro effectui mancipare parati sumus. Regnũ nostrum, & quicquid vbique nostræ subjicitur ditioni, vobis exponimus, & vestræ committim° potestati: ut ad vestrum nutum omnia disponãtur, & in omnibus vestri fiat voluntas imperij. Sit igitur inter nos & populos nostros dilectionis & pacis vnitas indiuisa, commercia tuta: ita tamen, ut vobis qui dignitate præminetis, imperandi cedat auctoritas, nobis non deerit voluntas obsequendi. Et sicut vestræ serenitatis memoriam vestrorum excitat in nobis munerum largitio, sic vos nostri quoque reminisci præoptamus, mittentes quæ pul-

Litera Regis Angliæ ad imperatorẽ.

charriora penes nos erãt, & vobis magis placitura. Attendite itaque dantis affectum, non data: & eo animo quo dãtur, excipite. De manu beati Iacobi, super qua nobis scripsistis, in ore magistri Heriberti, & Guillelmi clerici nostri verbum posuimus, teste Thoma Cancellario apud Nuthes.

CAPUT VIII.

De nuntiis diversarum nationum, & de curia apud Bisuntiũ celebrata, & nuntiis Adriani Papæ.

ADerant præterea diversarum personæ, utpote de Dacia, Pãnonia, Italia, seu de Burgundia, diversæ legationes, quarum portitores se mutuò videntes, atque certatim munera, & supplicationes afferentes, singuli singulis stuporem pariter & admirationem edidere. Mense Octobri mediante, imperator apud Bisuntium curiam celebraturus, in Burgundiam iter aggreditur. Est autem Bisuntiũ urbs metropolis eius terræ partis, in quas imperator gloriosus Carolus magnus suum inter tres filios suos, omnes regio nomine gaudentes, divisit imperium, sita super amnem Douba. In qua civitate pene omnibus proceribus terræ illius advocatis, multis quoque exterarum gentium, utpote Romanis, Apulis, Tuscis, Veneticis, Italis, Francis, Anglis, & Hispanis, per legatos suos imperatoris adventum præstolantibus, festivissimo apparatu, & solemni favore excipitur. Tota siquidem terra eundem fortissimum cognoscens, & clementissimum, amore pariter & timore permixto, novis laudibus attollere satagebat. At priusquã ad eius provinciæ negocia, seu ordinationem stilus se porrigat, de legatis Romani pontificis Adriani, ad quid venerint, & quomodo recesserint: quia & auctoritas eius partis maior, & causa gravior, dicendũ nobis erit. Prolixitatem huius narrationis non causabitur, qui materiæ pondus, ac temporis, quo hæc tempestas protracta est, & protrahitur, diuturnitatem diligenter consideraverit. Personæ nũciorum erant Rulandus tit. S. Marci presbyter cardinalis, & cancellarius S. Romanæ Ecclesiæ, & Bernhardus tituli S. Clemẽtis presbyter cardinalis, ambo divitiis, maturitate, & gravitate insignes, & pene omnibus aliis in Romana Ecclesia auctoritate maiores. Causa verò adventus eorum speciem sinceritatis videbatur habere, sed fermentum & occasionem malorũ latuisse, postmodũ evidenter deprehensum est. Principe ergo die quodam à strepitu, & populi tumultu declinante, in cuiusdam oratorij secretiore recessu, prædicti nuncij in conspectum eius deducti, ab eoque ut oportebat, sicut qui boni se nũcij baiulos esse ferrent, benignè & honestè recepti sunt. Exordium autem sermonis illorum in fronte ipsa notabile comparuit, quod tale fuisse dicitur. Salutat vos beatissimus pater noster Papa Adrianus, & universitas cardinalium, S. Romanæ Ecclesiæ. Ille ut pater, illi ut fratres. Paucis quoque interpositis, literas quas ferebant protulere. Quas & aliarum quæ in hac turbulentia hinc inde discurrebant rescripta literarum, idcirco huic operi interserere curavi, ut quivis lector qui in partem declinare voluerit, non meis verbis, vel assertionibus, sed ipsarum partium propriis scriptis instructus & vocatus, liberè eligat, utri parti suum aelit accommodare favorem. Tenor denique literarum talis erat.

Hic Rolandus fuit postea Papa Alexander 3.

CAPUT XI.

Exemplar literarum eiusdem.

ADrianus Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Friderico illustri Romanorum imperatori, Salutem & apostolicam benedictionem. Imperatoriæ maiestati paucis retroactis diebus recolimus scripsisse, illud horrendum & execrabile facinus & piaculare flagitium tempore nostro commissum, in Teutonicis partibus, sicut credimus, aliquando tentatum, excellentiæ tuæ ad memoriam revocantes, non sine grandi admiratione ferentes, quod absque digna severitate vindictæ usque nunc transire passus sis tam perniciosi sceleris feritatem. Qualiter enim venerabilis frater noster E. Londonensis Archiepiscopus, dũ à sede apostolica remearet, à quibusdam impiis & scelestis, quod sine grandi animi mœrore non dicimus, in partibus illis captus fuerit, & adhuc in custodia teneatur: qualiter etiã in ipsa captione prædicta, viri impietatis, semen nequam, filij scelerati, in eum & in suos evaginatis gladiis violenter assurrexerint, & eos ablatis omnibus, quàm turpiter atque inhoneste tractaverint, & tua serenissima celsitudo cognoscit, atque ad longinquas, & remotissimas regiones fama tanti sceleris jam pervenit. Ad cuius utique vehementissimi facinoris ultionem, sicut his, cui bona placere, mala vero displicere credimus, constantius exurgere debuisti, & gladium qui tibi ad vindictam malefactorum, laudẽ vero bonorum est ex divina provisione concessus, in cervicem desævire oportuit impiorum, & gravissimè conterere præsumptores. Tu verò id ipsũ ita dissimulasse diceris, seu etiam neglexisse, quòd eosdem non est quare pœniteat commisisse reatum: quia impunitatem sacrilegij quod gesserũt, jam se sentiunt invenisse. Cuius quidem dissimulationis & negligentiæ causam penitus ignoramus: quoniã nos in aliquo serenitatis tuæ gloriam offendisse, conscientiæ scrupulus nostrum animum non accusat: sed personam tuam sicut carissimi & specialis filij nostri & principis christianissimi, quem in apostolicæ confessionis petra non ambigimus per Dei gratiam solidatum, sincera semper dileximus charitate, & debitæ tractavimus benignitatis affectu. Debes enim gloriosissime fili, ante oculos mentis reducere, quàm gratanter, & quàm jocundè alio anno mater tua sacrosancta Romana Ecclesia te susceperit, quanta cordis affectione tractaverit, quantã tibi dignitatis plenitudinem contulerit, & honoris, & qualiter imperialis insigne coronæ liberalissimè conferens, benignissimo gremio suo tuæ sublimitatis apicem studuerit confovere: nihil prorsus efficiẽs, quod regiæ voluntati vel in minimo cognosceret obviare. Neque tamen pœnitet nos desideria tuæ voluntatis in omnibus implevisse: sed si maiora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepisset, si fieri posset, considerantes, quanta Ecclesiæ Dei & nobis per te incrementa possint & commoda provenire, non immerito gauderemus. Nunc autem quia tam immane facinus, quod in contumeliam universalis Ecclesiæ & imperij tui noscitur etiam commissum, negligere, ac dissimulare videris: suspicamur utique ac veremur, ne forte in hanc dissimulationem & negligentiam, propter hoc tuus animus sit inductus, quod suggestione perversi hominis zizania seminantis, adversus clementissimam matrem tuam sacrosanctam Romanã Ec-

Queritur Papa de iniuria Episcopali illata.

ecclesiam, & nos ipsos indignationem, quod absit, aliquam conceperis, vel rancorem. Ob hoc igitur, & ob alia omnia negotia quæ cognoscimus imminere, duos de melioribus & charioribus quos circa nos habemus, dilectos scilicet filios nostros, Bernhardum S. Clementis presbyterũ, Rolandum S. Marci presbyterum cardinalem, & cancellarium nostrum, viros vtique religione, prudẽtia & honestate conspicuos, serenitati tuæ de latere nostro ad præsens duximus destinãdos: excellentiam tuam rogantes attentiùs, quatenus eos tam honorificè, quam benignè recipias, honestè tractes: & ea quæ ipsi super hoc, & super aliis ad honorem Dei, & sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, ad decus etiam & exaltationẽ imperij pertinentia, ex parte nostra imperatoriæ proposuerint dignitati, sicut si ab ore nostro procedãt, absque vlla hæsitatione suscipias, & ipsorũ verbis, tamquam si ea contingeret nos proferre, fidem non dubites adhibere.

CAPVT X.

Qualitèr imperator talem legationem Papæ granitèr tulerit. & literæ per ambitum imperij super hoc directæ.

TAlibus literis lectis, & per Reinaldum Cancellarium fida satis interpretatione diligenter expositis, magna Principes qui aderant indignatione cõmoti sunt: quia tota literarum continentia non parum acredinis habere, & occasionem futuri mali iamiam fronte sua præferre videbatur. Præcipuè tamen vniuersos accenderat, quòd in præmissis literis inter cetera dictũ fuisse acceperãt, dignitatis & honoris plenitudinẽ sibi à Romano Pontifice collatam, & insigne imperialis coronæ de manu eius Imperatorẽ suscepisse: nec ipsũ pœnitere, si maiora beneficia de manu eius suscepisset; habita consideratione, quãta Ecclesiæ Romanæ per ipsum possint incrementa & commoda prouenire. Atque ad horum verborum strictam expositionem, ac præfatæ interpretationis fidem auditores induxerat, quòd à nonnullis Romanorum temere asseri nouerant, imperium Vrbis, & regnum Italicum donatione pontificũ reges nostros hactenus possedisse: idq; non solùm dictis, sed & scriptis, atq; picturis repræsentare, & ad posteros transmittere. Vnde de Imperatore Lothario in palatio Lateranensi super huiusmodi pictura scriptum est.

Rex venit ante fores, iurans priùs Vrbis honores.
Post homo fit Papæ, sumit quo dante coronam.

Versus olim in Palatio Lateranensi scripti.

Talis pictura, talisq; superscriptio Princip, quãdo alio anno circa vrbem fuerat, per fideles imperij delata cùm vehementer displicuisset, amica increpatione præcedente, laudamentũ à Papa Adriano accepisse memoratur; vt & scriptura pariter atque pictura de medio tolleretur: ne tam vana res summis in orbe viris litigandi & discordandi præberet materiam. His omnibus in vnum collatis, cùm strepit⁹ & turba inter optimates regni de tam insolita legatione magis ac magis inualesceret, quasi gladium igni adderet, dixisse ferunt vnum de legatis. A quo ergo habet, si à domino Papa non habet imperium? Ob hoc dictũ eò processit iracundia, vt vnus eorũ, videlicet Otto palatinus Comes de Baioaria, vt dicebatur, propè exerto gladio ceruici illius, mortẽ intentaret. At Fridericus authoritate præsentiæ suæ interposita tumultum quidem compescuit, ipsos autem legatos securitate donatos ad habitacula deduci,

ac primo mane viã sua proficisci præcepit: addito mandatis, ne hac vel illac in territoriis Episcoporum seu Abbatum vagarentur: sed recta via, nec ad dexteram aut sinistram declinantes, reuerterentur ad vrbẽ. Ipsis itaq; sine efficacia reuertentibus, id quod factum fuerat, ab Imperatore per vniuersum regni ambitũ, prouidè literis declaratur: quarum hic tenor fuit.

Cùm Diuina potẽtia, à qua omnis potestas in cælo & in terra, nobis Christo eius regnum & imperium regendum commiserit, & pacem Ecclesiarum imperialibus armis conseruandam ordinauerit: non sine maximo dolore cordis conqueri cogimur dilectioni vestræ, quòd à capite S. Ecclesiæ, cui Christus pacis ac dilectionis suæ characterem impressit, causæ dissensionum, seminariũ malorum, pestiferi morbi venenum manare videntur. De quibus, nisi Deus auerterit, totum corpus Ecclesiæ cõmaculari, vnitatem scindi, inter regnũ & sacerdotiũ schisma fieri pertimescimus. Cùm enim nuper in curia Bisuntij essemus, & de honore Imperij & salute Ecclesiarum debita sollicitudine tractaremus: venerũt legati Apostolici, asserentes se talem legationem nostræ afferre maiestati, vnde honor imperij non paruum accipere deberet incrementum. Quos cùm prima die aduentus sui honorificè suscepissemus, & secunda, vt mos est, ad audiendam legationẽ eorum cum Principibus nostris consedissemus; ipsi quasi de mammona iniquitatis inflati, de altitudine superbiæ, de fastu arrogãtiæ, de execrabili tumidi cordis elatione, legationem apostolicis literis conscriptam nobis præsentauerunt: quarum tenor talis erat. Quòd præ oculis mentis semper debe« remus habere, qualiter dominus Papa insigne Imperialis coronæ nobis contulerit: neque tamen pœnitentia moueretur, si maiora excellentia nostra ab eo suscepisset. Hæc erat illa paternæ dulcedinis legatio, quæ vnitatem Ecclesiæ & Imperij confouere debuit, vinculo pacis vtrũque colligare studuit; quæ ad vtriusq; concordiã & obedientiam animos audientium allexit. Certè ad vocem illã nefandam, & omni veritate vacuam non solũ imperialis maiestas debitam indignationẽ concepit: sed omnes principes qui aderant tanto furore sunt repleti, q; sine dubio illos duos iniquos presbyteros mortis sententia dãnassent: nisi hoc nostra interceptisset præsentia. Porrò quia multa paria literarum apud eos reperta sunt, & schedulæ sigillatæ ad arbitrium eorum adhuc scribendæ: quibus, sicut hactenus consuetudinis eorum fuit, per singulas ecclesias Teutonici regni conceptũ iniquitatis suæ virus respergere, altaria denudare, vasa domus Dei asportare, cruces excoriare nitebãtur: ne vltra procedendi facultas eis daretur, eadẽ qua venerant via ad Vrbem eos redire fecim⁹. Cumq; per electionẽ Principum à solo Deo regnum & imperium nostrum sit: qui in passione Christi filij sui duobus gladiis necessariis regendum orbẽ subiecit; cumq; Petrus Apostolus hac doctrina mundũ informauerit, *Deum timete. Regem honorificate*: quicũq; nos imperialem coronam pro beneficio à domino Papa suscepisse dixerit, diuinæ institutioni, & doctrinæ Petri contrarius est, & mendacij reus. Quia verò hactenus honorem & libertatẽ Ecclesiarum, quæ iamdiu indebitæ seruitutis iugo depressa est, à manu Ægyptiorũ studuimus eripere, & omnia eis dignitatum suarũ iura conseruare intendimus: vniuersitatẽ vestrã super tanta ignominia nobis & impe-

Rom. 13.

Luc. 22.

1. Petri 2.

tio condolere rogamus: sperantes, ne honor imperii, qui à constitutione Urbis, & Christianæ religionis institutione ad vestra usq; tempora gloriosus & imminutus exstitit, fides vestræ indivisa sinceritas tam inaudita novitate, tam præsumptuosa elatione imminui patiatur: sciens omni ambiguitate remota, quòd mortis periculum antè vellemus incurrere, quàm nostris temporibus tantæ confusionis opprobrium sustinere.

Capvt XI.

De negotiis in Burgundia bene gestis.

His ita gestis, Fridericus ad ordinanda imperii negotia in regno Burgundiæ animum intendit. Cumque Burgundia aliquando per se fortes reges habuisset, & per eos suis gentibus præcepta dare solita fuisset, ex appetitu libertatis, quæ ut dicitur, res inæstimabilis est, jamdudum insolentiam, & desuetudinem induerat obsequendi. Ea itaque terra, quæ non nisi multo labore ac bellico sudore subigenda putabatur, ita Deo ordinante paruit: quod nisi alia in regno disponenda inevitabiliter Imperatorem retraxissent, familiariter & cum paucis usque Arelatem sedem regni Burgundiæ procedere potuisset. Denique quod modò viventium excedit memoriam hominum aliquando contigisse, Stephanus Viennensis Archiepiscopus, & Archicancellarius de Burgundia, & Eraclius Archiepiscop⁹ & primas Lugdunensis, & Odo Valentinus Episcopus, & Gaufredus Avinionensis, & Silvio magnus princeps, & præpotens de Clarie, tunc ad curiam venientes, Friderico fidelitatem fecerunt, atque hominium & beneficia sua de manu illius reverenter susceperunt. Arelatensis autem Episcopus, & alii omnes Archiepiscopi, Episcopi, primates & nobiles venissent, idemque fecissent, nisi mora principem adeundi compendio suæ brevitatis præstitisset impedimentum. Missis tamen per honestos valde & industrios nuntios literis, omnimodam subiectionem, & debitam fidelitatem imperio Romano compromiserunt. Ludovicus quoque Rex Francorum usque Divionem occurrerat ad colloquium Imperatoris, sed eo versus Alemanniam iter agente, cœptum non processit. Directis autem utrimque principum nuntiis, Imperator quidem Cancellario suo prænominato Reinaldo, & comite Udalrico de Lenzeburg, Rex verò etiam suo cancellario magistro Alderico sese per illos mutuò salutavit. Reliquum legationis, ut videbatur quidem utilitati, re autem vera regali potiùs fastui studera utrinque videbatur. Nam sicut egomet, referente venerabili viro Henrico Trecense Episcopo cognovi, Ludovicus, audito quàm strenuè partibus illis Fridericus prævaluisset, pertimuit; nec jam ad colloquium, quod suspectum habebat, sed ad bellum se tatus proficisci, clanculò non parvas copias collegerat: adeo quod novem Episcopos cum sua militia una nocte in Trecensi civitate tunc hospitasse memoratus præsul memoraret. Cumque tota terra illa non minimo metu nutaret, ipsa trepidatio nobis pro victoria putabatur.

Regi Francorum imperator suspectus.

Capvt XII.

Quòd Poloni fidem & sacramenta mentiti sunt: & de nuntiis Geisæ Regis Ungariæ, & fratre eius Stephano.

Reversus de Burgundia Imperator, rebus feliciter gestis, prædiisque conjugis suæ Imperatricis, de qua suprà dictum est, ad arbitrium suum dispositis, Saxoniæ iter flectit, diesque Nativitatis Domini in civitate Magdeburg celebravit: experimentum accipiens de Polonis; qui, ut præfati sumus, suis negotiis finem tunc facere debuerant, quòd ipsi avaritia pariter & ambitione cæcati, de promissis fidem & sacramenta vila quid iudicarent. Deinde in Beioariam tendens, Ratisponæ curiam magna cum frequentia Principum in octava Epiphaniæ agit. Ibi inter ceteros, qui tunc crebri aderant, etiam Regis Ungariæ Geisæ legati adfuere. Siquidem frater ejus, nomine Stephanus, quorumdam criminationibus Regi delatus fuerat, quasi ad regnum aspiraret: atque in eo tam avunculum amborum Belum virum valde prudentem, ac ad innovandas res idoneum, fautorem habere putabatur: pro eo quod honorificentiùs habito adulescenti, per studia colendi ferociæ visus est nutrimenta suggerere. Rex autem suspectum habens tantum fratris honorem, & peiora recipsa de illo veritus, non tam ipsum quàm amicos & familiares eius jam apertè insimulans, omnia facta seu dicta eorum in crimina vertebat: multisque adversus fratrem vulgatis, pluribus ad contestandum subordinatis, per insidias necem fratris dicebatur adoptare. Is antehac compertum habens, quod Romanum Imperium totius orbis esset asylum, fugiens ad Imperatorem evasit, ærumnasque suas, ac erga se germani crudelem acerbitatem lacrymabili conquestione deploravit: criminationumque suarum invidiam diluendo, ficta, quæ adversum se dicebantur, asserere, & purgationis suæ fidem omnibus constare; nunquam calumniatores defore, dum exter, cui persuadeatur: iniquissimum esse, quòd fratri non sufficeret, paterno cum regno expulisse, nisi de capite quoque suo, & vitæ innocentissima supplicium sumeretur. Tali deprecatione permotus Fridericus, missis in Ungariam legatis de restitutione iuvenis cogitabat: imperialem precibus adjungens dignitatem & auctoritatem. Rex itaque adversus fratrem duos de optimatibus regni sui dirigit ad curiam, Episcopum Gervasium de Castro ferreo, & comitem Heidenricum, viros opulentos, & copia dicendi satis instructos: per quos & obiecta diluere, & de fratris eiectione in eum qui passus erat, retorquere satagere: prosequens iniurias & peccata plurima in se admissa; regni consortio secum illum participasse, solo nomine se illo priorem tantùm fuisse, quamdiu germanitatis iura inter se inviolata mansissent. Deinde pravorum consilia secutum, quæ ad pessima studia lubricam in adolescente ætatem impellebant, ita factum, sicut in corpore, ubi semper dum aliqua pars tumescit, suaque corruptione totum corpus debilitat & inficit; ex quo curari desperatur, rescindi oportere. Bellum ultro inferentem, postquam superatus sit, queri, quòd iniuriam facere nequivisset; fugam ipsum simulasse, in regno manere licuisse, donec odia omnium & inimicitias adeo contra se firmaverit, ut velut crudelem hostem, & regni insidiatorem pellendum arbitrarentur, antequam facinoribus suis aliud cruentius, & principatus ejus monarchiam scindi ac dilacerari contigisset. Imperator partibus auditis, cùm videret rem eò venturam, quod aut in commune dividendo, aut in utriusculus condemnatione litem opus esset terminari; conferens quoque in corde suo plurium negotiorum occupationes, ad opportuniora tem-

Lis inter Regem Ungariæ & fratrem eius.

pore decisione huius litis placuit protelandam. Itaque rogatu ab adolescente, per Venetias illum transmittit in Græciam. Legatos quoque Regis, acceptis ab eis muneribus ferme ad mille talenta, simulque eos sua liberalitate honoratos, ad principem suum cum pacis legatione remeare concessit.

Caput XIII.

Quomodo apud Ratisponam Labezlaus ex Duce Boemorum Rex creatur. & quomodo Ottonem Frisingens. & Austriæ Ducem concordavit.

IN eadem curia Dux Boëmorũ Labeslaus, vir ingenio validus, viribus præpollens, consilio, manu, audaciaque magnus: cuius antehac industriæ obsequii multa præcesserãt experimẽta: maximeque nuper in expeditione Polonica magna virtus claruerat, adeo ut ob merita sua omnibus carus esset: ab Imperatore, ac imperii primis ex Duce Rex creatur, anno ab incarnatione 1158 Suscepto itaque privilegio de usu diadematis, aliisque regni insignibus, lætus revertitur: & ad Italicam expeditionem Rex pariter cum Imperatore festo tagali profecturus accingitur. Ibi etiã patruos suos, Ottonem Frisingensem Episcopũ, & Henricum Ducem Austriæ, diffidentes, eo quod præfatus Antistes germano fratri prædia Ecclesiæ illicitè sibi usurpata volenti omnino contradiceret, in pristinam pacẽ, & fraternam cõcordiam revocavit.

Caput XIV.

Qualiter Fridericus Imperator partes Rheni peragraverit: & quomodo consilio religiosorum ad expeditionem contra Mediolanenses se praeparaverit.

HIs in Baioaria peractis, Fridericus Riboariorum fines ingreditur; inferioresque Rheni partes peragrãs, nullos sibi dies otiosos transire passus est: eos se ratus perdidisse, in quibus non aliquid de utilitatibus imperii, de iure & iustitia inter omnes gentes conservanda disposuisset. Inde fuit, quod tam valido cis Alpes imperium ita prouidè consolidasset, ferocitate tantarum gentium, tanto consilio, ac sine armis deliniisset; ut quod dictu mirum est, iam non regni rector, sed veluti domus, vel reipublicæ pater familias haberetur. Post celebratum apud Ecclesiam sancti Guiberti Pascha, rursus ad superiores Vangionum partes iter reflexit: ac in domum regalem, quam apud Lutram ædificaverat, divertens: domus suæ, & familiaribus negotiis ordinandis aliquot dies indulget. Instabat iam tempus, quo Reges ad bella proficisci solent, ipseque in proximo ad transalpina exercitum ducturus, primò omnium in Deo spem suam reponens, ascitis religiosis & probatis in sanctitate viris, tanquam divinum eos oraculum consultabat; atque illorum persuasionibus Ecclesiis Dei multa donaria imperiali largitate dispergebat. Quibus in negotiis specialem habebat præceptorem, & salutis animæ suæ fidum secretarium Hermannum Brixinorensem Episcopum: virum, qui tunc inter Germaniæ Episcopos sãctitatis opinione, & austerioris vitæ conversatione præeminebat. Hoc ad se adscito, de secretis suis pii se Pontificis sobrii ius devotè consiliis, religiosi ac Christianissimi principis officium exercens; quatenus iturus ad bellum, spiritualibus armis antè muniretur animã quàm corpus; antè cælestibus se disciplinis præstrueret, quàm ad pugnam iturum militem militaribus instruere præceptis curaret. Causas autẽ belli exponens, dum eas tulitas iam memorat us Antistes, quàm reliqui sacerdotes cognovisset, ne dignitas imperialis ab indignis immineret contemptui & sic pax & tranquillitas Ecclesiarum turbaretur, salutaribus mandatis præmunitum, & præmonitum, ad proficiscendum contra rebelles animarunt.

Caput XV.

Recapitulatio de legatis Romani Pontificis, & exemplar literarum Adriani Papæ.

CVm hæc agerentur, legati sedis Apostolicæ Rolandus & Bernardus reversi; quantas iniurias sustinuerint, in quo periculo fuerint, exponunt: gravibus graviora adiicientes, ut in ultionem eorum, quæ se pertulisse dicebant, Romanæ Urbis Episcopum provocarent. In hoc negotio Clerus Romanus ita inter se divisus est, ut pars eorum partibus faveret Imperatoris; & eos tum qui missi fuerant in curiam, seu imperitiam causarentur: quædam verò pars votis sui Pontificis adhæreret. Unde de hac tempestate dicturi, sicut suprà diximus, lectorem non nostris verbis niti volumus: sed ponentes epistolas hinc inde directas, ex eis colligat, quam partem teneatur, cuive fidus velit permanere. Nobis autem indulgentiam petimus; qui potiùs utramque personam, sacerdotalem scilicet & regalem reverentia debita veneramur, quàm temerè de altera iudicare præsumamus. Exemplar itaque literarum à summo Pontifice ad Archiepiscopos & Episcopos super his directarum tale fuit. Quoties aliquid in *Epistola Papæ ad Episcopos.* Ecclesia contra honorem Dei, & salutem fideliũ attentatur; fratrum & Coepiscoporum nostrorum, & eorum præcipuè, qui spiritu Dei aguntur, cura debet existere, ut ea quæ malè gesta sũc gratam Deo correctionem valeant invenire. Hoc autem tempore, quod absque nimio mœrore nõ dicimus, carissimus filius noster Fridericus Romanorum Imperator tale quid egit, quale temporibus antecessorum suorum non legimus perpetratum. Cùm enim nos duos de melioribus fratribus nostris, Bernardum tituli S. Clementis, & Rolandum Cancellarium nostrum tituli sancti Marci, presbyteros Cardinales ad ipsius præsentiam misissem⁹, ipse cum primùm ad eius præsentiã pervenerunt, alacriter visus est eos recepisse. Sequenti verò die cùm redirent ad eum, & literæ nostræ in ejus auribus legerentur; accepta occasione cuiusdam verbi, quod ipsarum literarũ series continebat. *Insigne videlicet, coronæ beneficium tibi contulimus*, in tantam animi commotionem exarsit, ut convitia quæ in nos & legatos nostros dicitur coniecisse, & quàm inhonestè ipsos à præsentia sua recedere, ac de terra sua velociter exire compulerit, & audire opprobrium, & lamentabile sit referre. Eis autem ab ipsius præsentia excedentibus, facto edicto, ne aliquis de regno vestro ad Apostolicam sedem accedat, per omnes fines eiusdem regni custodes dicitur posuisse: qui eos, qui ad Apostolicam sedem venire voluerint, violẽter debeant revocare. Super quo facto licet aliquantum perturbemur, ex hoc tamen in nobis ipsis maiorem consolationem accepimus, quòd ad id de vestro & principum consilio non processit. Unde confidimus eum à sui animi motu, consilio & persuasione vestra facilè revocandum. Quocirca, fratres, quoniam in hoc facto non solùm nostra, sed vestra & omnium Ecclesiarum res agi dignoscitur: charitatem vestram monemus & exhortamur in Domino, quatenus opponatis vos murũ pro domo Domini, & præfatum filium nostrum ad viam recta quàm

citiùs reducere studeatis; attentissimam solicitudinem adhibentes, vt à Reinaldo cancellario suo & Palatino comite, qui magnas blasphemias in præfatos legatos nostros, & matrem vestram sacrosanctam Romanam Ecclesiam evomere præsumpserunt, talē & tam avidentem satisfactionem faciat exhiberi: vt sicut multorum aures amaritudo sermonis eorum offendit, ita etiā satisfactio multos ad viam rectam debeat revocare. Non acquiescat idem filius noster consiliis iniquorum: consideret novissima & antiqua; & per illam viam incedat, per quam Iustinianus, & alij catholici Imperatores incessisse noscuntur. Exemplo siquidem & imitatione illorum & honorem in terris, & felicitatem in cælis sibi poterit cumulare. Vos etiam, si eum ad rectam semitam reduxeritis, & beato Petro Apostolorum principi gratum impenderitis obsequium: & vobis & Ecclesiis vestris conservabitis libertatem. Alioqui noverit antè dictus filius noster ex admonitione vestra, noverit ex promissionis evangelicæ veritate, quòd sacrosancta Romana Ecclesia super firmissimam

Mat. 16. petram Deo collocante fundata, quantocumque verborum turbine quatiatur; in sua firmitate, protegente Domino, in sæculum sæculi permanebit. Nec autem, sicut nostis, decerat eum, tam arduam viam absque vestro consilio attentasse. Vnde credimus, quod vestris admonitionibus vestris facillimè poterit ad frugem sanioris studij, sicut vir discretus, & Imperator Catholicus, revocari.

CAPVT XVI.

Quid Episcopi Alemanniæ rescripserint.

His literis, taliqua legatione percepta, præsules Alemanniæ communicato in vnū assensu & consilio, sedi Apostolicæ in hæc verba rescribūt. Quamvis sciamus & certi simus, quòd Ecclesiam Dei fundatam supra firmam petram neque venti neque flumina tempestatum possint dejicere: nos tamen infirmiores & pusillanimes, si quando huiusmodi contigerint impetus, concutimur & contremiscimus. Inde nimirū graviter conturbati sumus, & contriti, super his quę inter vestram sanctitatem, & filium vestrum devotissimum dominum nostrum Imperatorem, magni mali, nisi Deus avertat, seminarium præbitura videntur. Equidem à verbis illis, quæ in literis vestris continebantur, quas per nuntios vestros prudentissimos & honestissimos Dominū Bernardū, & dñm Rolandum Cancellariū venerabiles presbyteros Cardinales misistis, commota est vniversa respublica imperij nostri, aures imperialis potentiæ ea patienter audire nō potuerūt; neque aures principum sustinere. Omnes ita continuerunt aures suas, quòd nos salua gratia vestrę sanctissimę paternitatis ea tueri, propter sinistrā ambiguitatis interpretationē, vel cōsensu aliquo approbare nec audem⁹ nec possum⁹: eo q̄ inaudita & insolita fuerunt vsque ad hæc tempora. Literas autem quas nobis misistis, debita cum reverentia suscipientes & amplectentes, commonuimus filium vestrum dominum nostrum Imperatorem; sicut iussistis: & ab eo responsum, Deo gratias, accepimus tale, quale decebat catholicū Principem, in hunc modum. *Duo sunt, quibus*

Imperatoris ad Episcopos respōsio & verba *nostrum regi oportet imperium: leges sanctæ Imperatorum, & vsus bonus prædecessorum, & patrum nostrorum. Istos limites Ecclesiæ nec volumus prætergre, nec possumus: quidquid ab his discordat, non recipimus. Debitam patri nostro reverentiam libenter exhibemus: liberam imperij nostri coronam divino tantùm beneficio ascribimus: electionis primā vocem Maguntino Episcopo, deinde quod superest, cæteris secundùm ordinē Principibus recognoscimus: regalem vnctionem Coloniensi, supremā verò, quæ imperialis est, summo Pontifici. Quidquid præter hæc est, ex abundanti est, à malo est. Cardinales in contemptum dilectissimi & reverendissimi patris nostri, & consecratoris, à finibus terræ nostræ non coegimus exire. Sed eum his, & pro his quæ scripta, & scribenda ferebant in dedecus & scandalum imperij nostri, vltra eos prodire pati nolumus. Introitum & exitū Italiæ nec clausimus edicto, nec claudere aliquo modo volumus peregrinantibus, vel pro suis necessitatibus rationabiliter cum testimonio Episcoporum & prælatorum suorum Romanam sedē adeuntibus. Sed illis abusionibus, quibus omnes Ecclesiæ regni nostri gravatæ & attenuatæ sunt, & omnis pene claustralis disciplina emortua & sepulta: obviare intendimus. In capite orbis Deus per imperium exaltavit Ecclesiam, in capite orbis Ecclesia non per Deum, vt credimus, nunc demolitur imperium. A pictura cœpit, ad scripturam pictura processit, scriptura in auctoritatē prodire conatur. Nō patiemur, non sustinebimus: coronam anti ponemus quàm imperij coronam vna nobiscum sic deponi cōsentiamus. Picturæ deleantur, scripturæ retractentur: vt inter regnum & sacerdotium æterna inimicitiarum monumenta non remaneant.* Hæc & alia, vtpote de concordia Rogerij & Guillelmi Siculi, & aliis quæ in Italia facta sunt conventionibus, quæ ad plenum prosequi non audemus, ab ore domini nostri imperatoris audivimus. Absente autem Palatino comite, & in præparatione expeditionis in Italiam præmisso, à Cancellario ibidem adhuc præsente aliud non audivimus, nisi quod humanitatis erat & pacis; præter quod eis pro periculo vitæ quod à populo imminebat, pro viribus suis astiterit, cunctis qui ibi aderant testimonium eis perhibentibus. De cetero sanctitatem vestram suppliciter rogamus & obsecram⁹, vt nostræ parcatis infirmitati, vt magnanimū aiē filij vestri, sicut bonus pastor, leniatis scriptis vestris, scripta priora suavitate mellita dulcorantibus: quatenus & Ecclesia Dei tranquilla devotione lætetur, & imperium in suæ sublimitatis statu glorietur; ipso mediante & adiuvante, qui mediator Dei & hominū factus est homo Christus Ies⁹.

De his picturis & scriptis vide supra c. 10.

CAPVT XVII.

Quòd procinctum movens apud Augustam, & nuntios Romani Pontificis audivit.

Feliciter ergo procinctum movēs, ac apud Augustam Rhetię civitatem super ripam Lici fluminis castra ponens, confluentē ex diversis partibus militem per 7. dies opperitur. Interea Romanus Antistes de adventu principis certior effectus (nam legati eius, videlicet Renaldus Cancellarius, & Otto Palatinus comes, quorum suprà meminimus, jamdudum Italiam intraverāt,) in melius mutato consilio, ad leniendum eius animum nuntios mittit, Henricum videlicet Cardinalem Presbyterum tituli SS. Nerei & Achilei, & Hiacynthum Cardinalem diaconum S. Mariæ in Schola Græca, viros prudentes in secularibus, & ad curialia negotia pertractanda priorib⁹ missis multò aptiores.

CAPUT XVIII.

De Legatis principis, quos misit in Italiam.

VErùm antequã horum iter & negotia prosequamur, non ab re est, de præfatis nuntiorum personis & gestis pauca de multis prælibare. Inerat vtrique his præclaris viris personarum spectabilitas gratiosa, generis nobilitas, ingeniũ sapientia validum, animi imperterriti: quippe, vt aliàs de quibusdam dicitur, quibus nullus labor insolitus, non locus vllus asper, non armatus hostis formidolosus. Nullius sibi delicti, nullius libidinis gratiam faciebant. Laudis auidi, pecuniæ liberales erant, gloriam ingentem, diuitias honestas volebant. Ætas iuuenilis, eloquentia mirabilis; prope moribus æquales, præter quod vni ex officio & ordine clericali necessaria inerat mansuetudo & misericordia; alteri, quem non sine causa portabat, gladij seueritas dignitatem addiderat. His moribus talibusque studiis sibi laudem, Imperio gloriam, & vtilitates non modicas domi militiæque pepererè: adeo quòd tunc temporis penè nihil ingens, nullum exquisitum virtutis facinus in ea expeditione gestum est, in quo hos heroas aut primos, aut de primis non comperierim extitisse.

CAPUT XIX.

Quomodo prætorsores Imperatoris in Italia castrũ Ricola in deditionem accipiunt: & quale iuramentum facere promiserint Episcopi, & aliæ ciuitates.

ITaq; in primo suo ingressu in Italiam, castrũ, quod Riuola dicitur, super clausuram Veronẽsium situm, natura loci inexpugnabile, in deditionem accipiunt: existimantes præsidio eiusdem in tam strictis locorũ faucibus nostros clementiorẽ aditum veniendi & redeundi inuenire. Excepti tamen magna frequentia & honorificẽtia Episcopi, ciuiumq; Veronensiũ iã illic, quàm in aliis ciuitatibus fidelitatem Imperatori, & adminiculum expeditionis tactis sacrosanctis promitti fecerunt: visumq; venturo Imperatori præparantes, eius aduentus fidi & vtiles præcursores extitere. Sanè hæc est forma sacramenti, in qua omnes iurauerunt. Ego iuro, quod amodo in antea ero fidelis domino meo Friderico Romanorum Imperatori, contra omnes homines, sicut iure debeo domino & Imperatori; & adiuvabo eum retinere coronam Imperij, & omnem honorem eius in Italia, nominatim & specialiter ciuitatem illam; & quidquid in ea iuris habere debet, vel in omni virtute comitatus vel Episcopatus N regalia sua ei non auferam ibidem, nec alibi: & si fuerint ablata, bona fide recuperare & retinere adiuvabo. Neque in consilio ero, neq; in facto, quod vitam, membrum vel honorem suum perdat, vel mala captione teneatur. Omne mandatum ejus, quod ipse mihi fecerit, per se vel epistolam suam, aut per legatum suum de facienda iustitia, fideliter obseruabo: & illud audire vel recipere, vel complere nullo malo ingenio euitabo. Hæc omnia obseruabo fide bona, sine fraude; sic me Deus adiuvet, & hæc sancta quatuor Evangelia.

Forma iuramenti sub dictorum Imperatoris.

CAPUT XX.

Quomodo legati principis ab Italis recepti. & quid patrauerint. & cur Otto comes palatij in Guilhelmum quendam Rauennatensem nobilem manum miserit.

A Verona per Mantuam iter agunt, & venientes Cremonam, celebre colloquium, & si mauis, curiam tenuere: occurrentibus eis ad eam ciuitatem Archiepiscopis Rauennate & Mediolanense, & de suffraganeis eorum 15. Episcopis, nec non comitibus, marchionibus, consulibus, & primis omnium circa jacentium ciuitatũ: idque veraciter asserere potero, multis ante hæc regibus denegatam eam, quam tunc probitate sua euicerunt isti legati principis, magnificentiã & gloriam. Inde per Romaniolam & Æmiliam iter agentes, exarchatum Rauennatem visitant, nusquam incassi peragere, quæ negociis principis, ac regni vtilitatibus profutura nouissent. Inde per Ariminum versus Anconam tendunt. Compererant enim Logotheram seu Palæologũ, cum aliis nuntiis Constantinopolitani imperatoris ibidem morari: spem quidem quo adversus Guillelmum Siculum largitione pecuniæ milites, qui solidarij vocantur, colligerent: te autem vera, vt ciuitates maritimas, quod sæpius ante hac attentatum nouimus, seu vi, seu dolo, sub Græcorum redigerent ditionem. Cumque Rauenna exeuntes, non longe adhuc à ciuitate processissent, obuios habuere non paucos de melioribus terræ, qui ad præfatos Græcorum legatos ierant, & cum ipsis colloquiũ familiare tenuerant. Qua de re commoti, & in iram versi, pro eo quod se despexisse, & Græcos spe lucri sibi præposuisse viderentur. Otto palatij comes, nec suorũ paucitate, nec illorum remoratus numerositate, gladio exerto in meliorem & nobiliorem omnium Rauennatensium, nomine Guillelmum, cognomento Maltrauersar, manum misit, seque eum captiuum abducturum comminatus est, omnibus aliis præ timore & pauore silentibus, & nõ contradicentibus. Magna & mirãda præfati comitis animositas: quem nec copiosus eiusdẽ nobilis viri comitatus terruit, nec vicinæ ciuitatis metus permouit, quin vt legatus imperij, vbi ratio postulabat, auctoritate imperiali vteretur. Tandem lenioribus verbis, & multa supplicatione mitigatus & placatus, cœptum iter peregit ac contra Græcos, qui, vt diximus, apud Anconã morabantur, profecturus, non paruam militiam collegit, & prope ciuitatem castra posuit. Euocatos itaque ad se, verbis minacibus, & valde grauibus adorsi sunt, qua temeritate sine principis conscientia talia præsumpsissent: nõ se ignorare Danaum insidias, & Græcam astutiam, simulata humanitate maleficia voluisse, callidissima fraude composita in amicos deputasse, quod cõtra inimicos struxisse putabantur. Cumque manifestis indiciis hostes Romani imperij conuincantur, non aliud superesse, quàm vt pro crimine læsæ maiestatis de ipsis omnibus supplicium sumatur. Talibus inuectionibus perterriti Græci, atque animo cõsternati, multa supplicationis verba excusationis depromũt, partemque suam quibus possunt argumentis purgare conantur. Nequaquam se ignorare legem Iuliam maiestatis, quæ in eos qui contra imperatorem, vel rẽpublicam aliquid moliti sunt, suum vigorem extendit. Verùm ab hoc suam ipsorum conscientiã sese beatos fecere, ficta pro veris non recipiendo. Magis eos credere debere benignitatibus & obsequiis, sæpissime à Græcis in nostros experimẽto probatis. Testis horum sit Alemannia tota, testis sit ipse Imperator, nunc princeps orbis terrarum, qui hæc aliquando viderit, & ipsa expertus fuerit. Æquitas in viuos, misericordia in mortuos, honor in Principem, munificẽtia in opti-

Græci accusantur, sed excusant se.

mentes: hæc esse affectus sui erga nostros probationes certissimas, fictisque criminationibus veriores. His & similibus se cum magna mentium contritione Græcis de obiectis excusantibus, dum nulla fraudis deprehendi potuissent indicia: acceptis ab eis magnificis muneribus, in Græciam eos pacificè remigrare concedunt: ipsique Mutinam revertuntur.

Caput XXI.

Qualiter se legati erga nuntios Rom. Pontificis habuerint: & quid eisdē Romanis in via acciderit.

Iisdē diebus Henricus & Hiacynthus supradicti nuntij Adriani Papæ Ferrariam venerant: auditoque; quòd legati Imperatoris Mutinam venissent; non sperantes ipsos sibi occurrere, humilitatis formam præberet, quod insolitū antea fuerat, ad eos pergunt: caputque causæ legationis, quòd scilicet ea quæ pacis essent, & honor imperio, in mandatis haberent, diminuunt. Iam verò adventum eorū per omnes partes illas, vbi arcta montium transituri erant, fama nuntiaverat: multosque mortalium rerum alienarū cupido id contra eos animaverat, quòd penè nemine latebat, maiestatē Imperialem Romanis infensā existere: quodque, vitio aviditatis quisquis ardebat, ac si regię voluntati obsequeretur, temerarius intendebat, sperans in hoc casu latrocinium honestiori nomine posse palliari. A Ferraria itaque Veronam, à Verona per vallem Tridentinam iter agunt: habentes secum, gratia maioris securitatis, venerabilem Episcopum Tridentinum Albertū. Sed prævaluit auri sacra fames: quæ quos arripuit, nil vnquam honestum, nil moderatū sentire, vel apparere permittit. Nam Fridericus & Henricus Comites, quorum in illis partibus non parū poterat violentia, tam Cardinales quàm Episcopum captos, spoliatos in vinculis ponunt, donec Romanos quidam datus in obsidem nobilis vir germanus Hiacynthi, Episcopum autem divina potentia liberavit. Hanc tamen immanitatem Henricus nobilissimus dux Baioariæ & Saxonię, ob amorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & honorem imperij, non multo post probè vindicavit. Namque & vadem eripuit, & Comites multis malis attritos, ad deditionem & satisfactionem coëgit.

Humilitas nuntiorum Papæ erga legatos Imperatoris.

Caput XXII.

Quæ verba nuntij Romam apportaverint, item excusatoria litera Adriani Papæ.

Friderico igitur, vt iam dictum est, castra in campestribus Augustæ civitatis metato, ad suam eosdem legatos admittit præsentiam: eisque clementer receptis, causam adventus exquirit. Illi reverenter, ac demisso vultu, voce modesta, tale suæ legationis assumunt principium. Præsul sanctæ Romanæ Ecclesiæ, vestræ excellentię devotissimus in Christo pater salutat vos, sicut charissimum & specialem sancti Petri filium. Salutant etiam vos venerabiles fratres nostri, clerici autem vestri, vniversi Cardinales, tamquam Dominum & imperatorem vrbis & orbis. Quāta dilectione sancta Romana Ecclesia amplitudinem & honorem imperij vestri amplectatur, quàm sine conscientia peccati vestrā satis inuita sustinuerit indignationem, & scripta præsentia, & in ore nostro positæ, vivæ vocis officium declarabit. Post hæc verba literas tradunt: quę venerabili Ottoni Frisingensi Episcopo ad legendum, simul & interpretandum datæ sunt; viro vtrque, qui singularem habebat dolorem de controversia inter regnum & sacerdotium. Exemplar literarum hoc est. Ex quo vniversalis Ecclesię curam Deo, prout ipsi placuit, disponēte suscepimus, ita in cunctis negotiis magnificentiā tuam honorare curavimus, vt de die in diem animus tuus magis in amore nostro, & veneratione sedis apostolicæ debuisset accēdi. Vnde sine grandi admiratione non ferimus, quòd cum audivimus ex suggestione quorumdam, animum tuum aliquantulum contra nos fuisse commotū, duos de melioribus, & maioribus fratribus nostris, Rolandum scilicet cancellarium tit. S. Marci, & Bernardum tit. S. Clementis presbyteros Cardinales, qui pro tuæ maiestatis honore in Romana Ecclesia soliciti semper extiterant, pro voluntatis tuæ cognitione ad tuam præsentiam destinavimus, aliter quàm imperialem deceret honorificentiam, sunt tractati. Occasione siquidē cuiusdam verbi, quod est *beneficium*, tuus animus, sicut dicitur, est commotus, quod vtique nedum tanti viri, sed nec cuiuslibet minoris animum meritò commovisset. Licet enim hoc nomen, quod est beneficium, apud quosdam in alia significatione, quàm ex impositione habeat, assumatur, tunc tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, & quā ex institutione sua noscitur retinere. Hoc enim nomen ex bono & facto est editum, & dicitur beneficium apud nos, non feudum, sed bonum factum. In qua significatione in vniverso sacræ scripturæ corpore invenitur, vbi ex beneficio Dei non tamquam ex feudo, sed velut ex benedictione, & bono facto ipsi⁹ gubernari dicimur, & nutriri. Et tua quidem magnificentia liquidò recognoscit, quod nos ita bene, & honorificè imperialis dignitatis insigne tuo capiti imposuimus, vt bonum factum valeat ab omnibus iudicari. Vnde quod quidam verbum hoc, & illud scilicet, *Contulimus tibi insigne imperialis coronæ*, à sensu suo nisi sunt ad alium retorquere, nō ex merito causæ, sed de voluntate propria, & illorum suggestione, qui pacem regni & Ecclesiæ nullatenus diligunt, hoc egerunt. Per hoc enim vocabulum, contulimus, nil aliud intelleximus, nisi quod superiùs dictum est, imposuimus. Sanè quod postmodum personas Ecclesiasticas a debita sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ visitatione, vt dicitur, revocare iussisti, si ita est, quam incōvenienter actum sit, tua fili in Christo carissime, discretio, vt credimus recognoscit. Nam si aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuntios & literas tuas nobis fuerat intimandum: & nos honori tuo curavissemus, sicut filij charissimi providere. Nunc igitur quoniam ad commonitionem dilecti filij nostri Henrici Baioariæ & Saxoniæ ducis, duos de fratribus nostris Henricum tit. SS. Nerei & Achillei, & Iacynctum S. Mariæ in Cosmidin diaconos Cardinales, prudentes siquidem & honestos viros, ad tuam præsentiam destinavimus, celsitudinem tuam monētes & hortantes in Domino, quatenus eos honestè, & benignè recipias: & quod ab eis ex parte nostra tuæ magnificentiæ fuerit intimatum, à sinceritate cordis nostri noverit tua excellentia processisse: ac per hoc cum eisdem filiis nostris, mediante iam dicto filio nostro Duce, ita celsitudo tua studeat convenire, vt inter te ac matrem tuam sacrosanctam Romanam Ecclesiam, nullius discordiæ scrupulum debeat remanere.

Epistola Papæ ad imperatorem.

Verba quæ Imperatori displicuerant.

Caput XXIII.

Quomodo Imperator legatis pontificis reconciliatus fuerit.

Lectis, & benigne interpretatione expositis literis, imperator mitigatus est: clementiorque factus, quasdam causas alio loco memorandas, quæ seminarium discordiæ præstarent, si non congrua emendatio interuenisset, legatis per capitula distinxit. Quib⁹ ad nutum principis, & per omnia bene respondentibus, præsulemque Romanum in nullo regiæ dignitati derogare, sed honorem, ac justitiam imperij semper illibatam cõseruare pollicentibus, pacem & amicitiam tam summo pontifici, quàm omni clero Romano reddidit: eamque signo pacis & osculo, absentibus per præsentes destinauit. Sicque hilariores facti legati, donatique regalibus muneribus diuertũt in ciuitatem.

Caput XXIV.

De nuntiis regis Daciæ, petentibus inuestituram sue regi mittere.

Eodem loco, iisdemque diebus nuntij regis Daciæ nuper electi, principis adeunt præsentiam: postulantes, quatenus inuestituram de regno suo regi mittere, ac electionem de ipso factã ratihabitione confirmare dignaretur. Exaudiuit eos imperator, præbito & accepto ab eis sacramento jurisjurandi, post reditũ suum de Italia, infra. 40. dies regem ad curiam venturum, & regni administrationem de manu principis, debitæ fidelitatis interposita securitate, suscepturũ.

Caput XXV.

Quas & quibus viis exercitus meatans transiuit, & quomodo Brissienses primo impetu attriti sunt.

Interea confluente ad ipsum vndique versus copioso exercitu, nuntij diuersorum principũ aulam repleuere: quibus locis singuli eorum cùm singulis exercitibus per arctiora montiũ loca trãsirent, Imperatorem consultantes. Tantæ siquidem erant auxiliariorum copiæ, quòd plurium viarum meatus vix eos præ multitudine sustinere potuisset: videlicet Francorum, Saxonum, Ribuariorum, Burgundionum, Sueuorum, Baioariorum, Lotharingiorum, Boëmorum, Vngarorum, Carentanorum: & cum his aliæ nonnullæ Celticæ seu Germanicæ nationes, viri fortes, bellatores infinitæ multitudinis, vario armorum apparatu, juuenius valide, & bellorũ metus imperterrita. Fridericus habito consilio, & prouida circumspectione vsus, hoc modo eis vias & Alpium transitus censuit distribuendas. Dux Austriæ Henricus, & item Henricus dux Carentanus, & simul cum eis copiæ Vngarorum ferme sexcenti sagitarij electi, pariterque Comites & Barones illarum terrarum, per Caualem & Forũ Iulij, atque Marchiam Veronensem, Dux Bertolphus de Zeringen, vel potiùs Burgundiæ, cũ Lotharingis, per viam Iulij Cæsaris, quæ modò Mons Iouis vocatur. Multa pars Francorũ, Ripariolorum, ac Sueuorum per Cleuannem, & lacum Cumanum. Princeps ipse habens in comitatu suo Regem Boëmiæ, ducem Sueuiæ, videlicet Fridericum filium Regis Conradi, fratrẽ suum Conradum Palatinum Comitem de Rheno, Fridericum Coloniensem, Arnoldum Mogũtinum, Hellinum Treuerensem Archiepiscopos, cum Episcopis Conrado Eistetense, Daniele Pragense, Hermanno Verdense, Gebehardo Herbipolense, & Abbatibus regalium cœnobiorum, videlicet Fuldensi, Augiense. Taceo Marchiones, Comites clarissimos, & valde potentes, quorũ nomina si conarer perstringere, delicato seu pigro lectori onerosus existeram. His omnibus stipatus agminibus, imò diuino comitatus præsidio diuus Augustus, Alpiũ fauces felici procinctu cœpit vagare. Iam angustias montium lætus exierat exercitus, jam in planis Italiæ campestribus castra metati fuerant, primaque venientium impetum Brissia temere in locis munitis & militum suorum fortitudine confisa, armis ausa fuit excipere. Sed momento temporis lacertis ejus viribus subacta est: primò à Rege Boëmorũ grauiter attrita, deinde in aduentu principis datis sexaginta vadibus, simulque non modica pecunia in deditionem pactionis recepta.

Caput XXVI.

Quomodo pacem in exercitu Princeps jurari facit, & de legibus pacis.

Residente Augusto, & ex diuersis ciuitatibus Italiæ venientem militem expectante, consilio inito, commodè & religiosè satis priùs de pacis quàm de belli tractat negotiis. Conuentum ergo principum cogens, leges pacis in exercitu conseruandas tales constituit. Statuimus, & firmiter obseruari volumus, vt nec miles nec seruiens litem audeat mouere. Quòd si alter cũ altero rixat⁹ fuerit, neuter debet vociferari signa castrorum, ne inde sui concitentur ad pugnam. Quòd si lis mota fuerit, nemo debet occurrere cum armis, gladio scilicet, lancea, vel sagittis: sed indutus lorica, scuto, galea, ad litem non portet nisi fustem, quo dirimat litem. Nemo vociferabitur signa castrorum, nisi quærendo hospitium suum. Sed si miles vociferatione signi litem commouerit, auferetur ei omne suum harnascha, & ejicietur de exercitu. Si seruus fuerit, tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, vel dominus suus redimat eum cum omne suo harnascha. Qui aliquem vulnerauerit, & hoc se fecisse negauerit, tunc si vulneratus per duos veraces testes non consanguineos suos illum conuincere potest, manus ei abscidatur. Quòd si testes defuerint, & ille iuramento se expurgare voluerit, accusator, si vult, potest iuramentum refutare, & illum duello impetere. Si quis homicidiũ fecerit; & à propinquo occisi, vel amico, vel socio, per duos veraces testes non consanguineos occisi conuictus fuerit, capitalem sententiam subibit. Verùm si testes defuerint, & homicida se iuramento expurgare voluerit, amicus propinquus occisi duello eum potest impetere. Si extraneus miles pacificè ad castra accesserit, sedens in palefrido sine scuto & armis; siquis eum læserit, pacis violator iudicabitur. Si autem sedens in dextrario, & habens scutum in collo, lanceam in manu ad castra accesserit; si quis eum læserit, pacem non violauit. Miles qui mercatorem spoliauerit, dupliciter reddet ablata; & iurabit, quod nesciuit illum mercatorem. Si seruus, tondebitur, & in maxilla comburetur; vel Dominus su⁹ reddet pro eo rapinam. Quicumque aliquẽ spoliare Ecclesiam vel forum viderit, prohibere debet, tamen sine lite: si prohibere non potest, eũ accusare debet in curia. Nemo aliquam mulierẽ habeat in hospitio. Qui verò habere præsumpserit, auferetur ei omne suum harnasch, & excommunicatus habebitur, & mulieri nasus abscidetur. Nemo impugnabit castrum, quod à curia de-

Leges Friderici pro exercitu.

Lex iniqua duelli.

confessionem habet. Si servus furtū fecerit, & in furto fuerit deprehensus; si priùs fur non erat, non ideo suspendetur, sed tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, & ejicietur de exercitu; nisi dominus redimat eum cum omni suo harnasch. Si priùs fur erat, suspendetur. Si servus aliquis culpatus non in furto fuerit deprehensus, sequenti die expurgabit se judicio ignito ferri, vel dominus juramentum pro eo præstabit. Actor verò jurabit, quòd aliam ob causam non interpellat eum de furto, nisi quòd putat culpabilem. Si quis invenerit equum alterius, non tondebit eum, nec ignotum faciet; sed dicet Marscalco, & tenebit non furtivè, & imponet ei onus suum. Quòd si ille qui amisit equum, in via deprehenderit ductarum, non dejiciet onus illius: sed sequens ad hospitium recipiet equum suum. Siquis verò villam vel domum incenderit, tondebitur, & in maxillis comburetur, & verberabitur. Faber non comburet carbones in villa; sed portabit ligna ad hospitium suum, & ibi comburet: quod si in villa fecerit; tondebitur, verberabitur, & in maxillis comburetur. Siquis aliquem læserit, imponens ei, quod pacem non juraverit, nō erit reus violatæ pacis, nisi ille probare possit duobus idoneis testibus, quod pacē juraverit. Nemo recipiet servum, qui sine domino est: quod si fecerit, reddet in duplo, quidquid ille abstulerit. Quicumque foveam invenerit, liberè fruatur ea. Quòd si ablata fuerit, non reddet malū pro malo, non vlciscetur injuriam suam: sed conqueretur Marscalco justitiam accepturus. Sed si mercator Teutonicus, civitatem intraverit, & emerit mercatum, & portaverit ad exercitum, & cariùs vendiderit in exercitu; camerarius auferet ei omne forum suum, & verberabit eum, & tondebit, & comburet in maxillam. Nullus Teutonicus habeat socium Latinum, nisi sciat Teutonicum: sed si habuerit, auferetur ei quidquid habet. Si miles militi convitia dixerit, negare poterit juramento: si non negaverit, componet ei decem libras monetæ, quæ tunc erit in exercitu. Si quis invenerit vasa plena vini, vinū inde extrahat ita cautè, ne vasa confringat, vel ligamina incidat vasorum; ne ad damnum exercitus totum vinum effundatur. Si castrum aliquod captum fuerit, bona quæ intus sunt, auferentur: sed non incendatur, nisi fortè hoc Marscalcus faciat. Si quis venatus fuerit cum canibus venaticis: ferā quam invenerit, & canibus agitaverit, sine alicuius impedimento habeat. Siquis per canes leporarios feram fugaverit, non erit necessario sua, sed erit occupantis. Siquis lancea vel gladio feram percusserit, & antequam manu levaverit, alter occupaverit; non occupantis erit, sed qui occiderit eā, sine contradictione obtinebit. Siquis hirsando feram balista vel arcu occiderit, ejus erit. Hanc treugam Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, datis pro se dextris firmaverunt: & violatores pacis Pontificalis officij severitate coërcendos promiserunt.

Leges Imperatoris militibus latæ.

Videtur hic aliquis error esse.

CAPUT. XXVII.

Adhortatio principis post adunatū exercitum.

IAm totus exercitus tā cisalpinus quàm transalpinus convenerat; jam multitudo prudentium & in lege doctissimorum in vnum coierant, omniumque aures intentæ erant, quas ad partes, vel in quas nationes in primis eos bellicus labor, & voluntas principis invitaret. Tunc Imperator coniuncta cum hilaritate iuvenili regia severitate, vt & timeri pariter & amari mereretur: vnde ab audiri posset, constitisse, & pro concione hujusmodi vsus oratione, memoratur. Regi regum magnas nos & ingentes debere gratias cognoscimus: cujus dum complacuit ordinationi, vt quasi minister ejus, & vestri regni gubernacula regeremus; tantam nobis in vestra probitate atque prudentia fiduciam donavit, quòd in multis experimentum vestri habentes, salvo nobis benignitatis vestræ præsidio, simul & consilio, quæcumque occurrerint, quæcumque rempublicam Romani imperij turbare ausa fuerint, facilè reprimenda putemus. Imperij inquam Romani, cuius apud nos ministerium, authoritatem penes vos, qui optimates regni estis, recognoscim⁹. Nemo nos pro libitu nostro bella gerere putaverit, quorum & eventus varius est, & quæ comitum suorum, videlicet fame, siti, ac vigilia, denique diversis morbibus horrenda, & formidolosa non ignoramus. Non ad prælium nos accendit libido dominandi, sed feritas rebellandi Mediolanum est, quod patriis vos laribus extrusit, quòd caria liberorum & conjugum vos amplexibus abstraxit: quod hos omnes labores sua irreverentia & temeritate capitibus vestris induxit. Iustam vobis bellandi causam fecerunt, qui legitimo imperio rebelles inveniuntur. Suscipietis itaque bella ipsa non cupiditate, vel crudelitate, sed pacis studio: vt malorum audacia coërceatur, & boni disciplinæ suæ debitū fructū inveniant. Quòd si per desidiam aut ignaviam dedecus à Mediolano vindice gladio non prosequeremur, jam indubitanter cum sine causa portaremus: nec tam esset in hoc nostra laudanda patientia, quàm negligentia vituperanda. Ministri ergo iustitiæ suffragium vestrum iustè postulamus; vt temeritas adversariorum careat effectu, & imperij status ad nostra deductus tempora, nostro ministerio debitum sortiatur honorem. Non inferimus, sed depellimus injuriam. Cum que iustum bellum sit, quod ex edicto superioris potestatis geritur; agite nunc vniversi, summam militiæ laudem consecuturi, de meritis & laboribus fructum congruo tempore recepturi, obedientiam reipublicæ vtilitatibus exhibete: quidquid vobis vtiliter imperatum fuerit, pro viribus obtemperate. Divina siquidem opitulante misericordia, non segnes, non degeneres inveniet nos debet inimica civitas in conservando, quod antecessōres nostri Carol⁹ & Otto titulis Imperij addidere: primiq; de vltramontanis, ille inter Occidētales, hic inter Orientales Francos, & ad regni terminos dilatandos adjicere curaverit. Dixerat, verbumque Augusti strepitus, clamor, favorque totius exercitus prosequitur, & divina quædam alacritas militibus incidit; salutis datori vota, ac Friderico Imperatori fausta quæque patria voce acclamantes. At sapientes & legum periti persuadent, Mediolanenses, licet improbos & infames, judicis tamen officio per legitimas inducias citādos esse: ne violentia eis illata, vel contra ius in absentes probata sententia videretur. Legitimas verò inducias dicunt, judicis edictum vnū, mox alterum, & tertiū: sive vnum pro omnibus, quod peremptorium nominatur; quod & factum est.

Imperatoris oratio.

Capvt XXVIII.

De nuntiis Mediolanensium, & immutatione atque commotione, quæ in ciuitate facta est.

ITaq. Mediolanenses cùm viderēt vniversam vim belli suis imminere capitib', eligunt quos ad curiam mittant legatos, viros eruditos, & in dicendo acerrimos. Qui cùm se pœnalibus, & stricti iuris actionibus conveniri viderent, neque Principē pactione mulctæ pecuniæ posse deliniri: suffragio optimatum frustra quæsito, pacisq; infecto negotio, ad suos revertuntur. Imperator astipulantibus judicibus & primis de Italia, contra Mediolanenses condēnationis proferens sententiam, hostes eos judicat, omniq; apparatu ad obsidionem accingitur. Quibus rebus apud Mediolanum compertis, permota ciuitas, atq; immutata vrbis facies erat: ea summa lætitia atq; lascivia, quæ diuturna eis requies pepererat, repente omnis tristitia invasit. Festinare, trepidare, suo quisque modo & metu pericula metiri. Ad hæc mulieres, quibus suæ reipublicæ magnitudine belli timor insolitus incesserat, afflictare sese, manus supplices ad cælum tendere, miserari parvos pueros, omnia pavere. Fuere tamen plerique, sicut & alibi de quibusdam dicitur, qui se & rempublicam obstinatis animis perditum irent. Nam semper in ciuitatibus, quibus opes nullæ sunt, qui æs alienum solvere non possunt, bonis aliorum, & quieti invident: nova exoptant, odio suarum rerum omnia mutari student, seditionibus sine cura aluntur: quoniā, vt dicitur, egestas facilè habetur sine damno. Præterea juventus, quæ magis manuum labore victum quærens inopiam tolerabat, publicis largitionibus excita, vrbanum otium ingrato labori prætulerat. Vnde factum est, vt multitudine hujus vulgi prævalēte, reipublicæ juxtà ac sibi cōsulerent, ac libentibus animis belli euentum expectarent: nobilioribus & melioribus metu talium silentio addictis. Et hæc quidem in ciuitate.

Mediolanēses damnantur.

Capvt XXIX.

Quomodo Fridericus ad obsidionem Mediolani properans, Adduam transiuit.

FRidericus autem per aliquot dies opperians, expectabat, si fortè Mediolanenses pœnitudo salubris ab incœpto rebellionis revocaret: si fortè cladis & periculorū consideratio eos proposi- tum mutare persuaderet. Paratus etenim erat serenus Principis animus, potiùs correctis veniam præstare, quàm post destructionē prouinciæ cum damno multorum de perdito populo triumphase. Illis igitur in priori pertinacia permanētibus, cunctis comitatus agminibus, incipere obsidionē acriter statuit: castraq; movens, vsque ad flumen Adduam processit. Is fluvius Cremonensium ac Mediolanensium fines medius dirimens, sæpissime atroces eorum contra sese cursus inhibuit. Et tunc quidem, propter liquantes in Alpibus nives, non mediocri inundatione excreverat: ruptisq; pontibus, omnino transvadandi opportunitatem exercitui denegare videbatur. Aderant quoq; in vlteriore fluminis ripa pugnacissimi de Mediolanensibus, circiter mille equites armati: qui se ope & adminiculo inundātis fluminis facilè vada pōtesq; defendere posse arbitrati sunt. Verùm contra audaces non est audacia tuta. Nempe frustrati sunt, cùm ea improuiso Rex Boëmiæ, & Conradus dux Dalmatiæ cum suis, parvipendētes periculum, aquis se dederint: & quamvis difficillimè, & non sine clade suorum, impatientis tamē alveum furentis amnis transvadaverint, vel potiùs transnatauerint. Numerus eorum, quos aquarū vehementia involvit, involvendo submersit, circiter ducentos æstimabatur. Mediolanenses, postquam Regem præter spem & opinionem suā transisse cognouerunt, ante pugnā fuga disiecti, & ad ciuitatem reversi sunt: sarcinæ relictæ, & præda vniversa à nostris direpta. Has primitias belli, primosque conatus infaustos Mediolanensibus nonnulli asperiùs auspicati sunt, rerum exitus ex principio metientes. Boëmos reliquus exercitus secutus: partim refectis pontibus, partim insano gurgiti se immittentes, tam se quàm sarcinas transposuere.

Capvt XXX.

Castrum Tretium ab Imperatore expugnatum.

ERat non longè ab eo loco castrum quoddam Mediolanensium, Tretium appellatū, in planitie campestri, mediocri eminentia paululum in altum sublatum: quod vna parte iam dictus fluvius Addua alluebat: altera muri fortissimi ambitu, turrisque fortitudine muniebatur: pontem firmum, & ad transmeandū copiosæ militiæ habilem suis continuans suburbiis. Augustus commodum ratus ad transitum suorum, si præfatum castrū suæ subigeret potestati, obsidione cingit, oppugnat, & in breui expugnat. Castellani enim disciplina militū & ingenio conterriti, paulisper quidem primos sustinuere impetus. Deinde cùm nullum locum fugæ, nullum de ciuitate præsidiū sperarent; sciētes quòd pro vita res illis erat, dextras postulant, accipiunt, munitionem dedunt: plurimi pendentes, quòd in tam adversa fortuna personarum salutem lucrati fuissent. Fridericus locatis ibidem præsidiis, ad obsidionem ciuitatis acies instruit.

Capvt XXXI.

De morte Comitis Ecberti, & aliarum nobilium, & quomodo imperator ob hos iratus, placatus fuerit.

PRogrediente autem eo in hostilem terram, quidam de exercitu malæ affectatæ laudis auidi, prævenire alios, & de virtute certando alter alteri superior inveniri desiderabant. Inter quos erat Comes Ekebertus de Butene, vir nobilitate, divitiis, & virtute animi, ac corporis insignis, cum quibusdam aliis nobilibus, & regalis familiæ militibus. Isti coëuntes in vnum, circiter mille equites armati, sperantes se aliquid memorabile facturos, ad ciuitatem properant, & penè vsque ad portam assultum faciunt, viri digni pro fortitudine, qui meliore fortuna vsi fuissent. Nam & si cœptum casus invidit, tamen non qualiter cessere, sed quid decreverint attendendum. Excipiuntur siquidem valida hostium multitudine, certatur hastis primo, deinde strictis ensibus dimicatur, vixque in conflictu discerni poterat, ex qua parte quisque pugnaret, permixtis viris, & propter angustias permutatis, visum pulvis obort' & excitatus ad instar noctis excæcabat, vocis autē intellectum magnitudo, & diversitas cōfundebat. Neq; enim fugæ, vel persecutioni locus erat: sed qui inter primos steterāt, aut cadēdi aut occidēdi necessitatē habebāt, quia refugere non dabatur. Nā & posteriores vtriusque partis in fronte suos vrgebant, nullumque inter dimicantes bello vacuum intervallum relinquerant. Cùm autem hostiū multitudo, nostrorum animos, & peritiam vinceret, jamque tota

acies pelleretur, prædictus comes Ekebert⁹, vnus suorum qui deiectus fuerat, opem ferre cupiens, subitò equo prosilit, militè liberat, jamque vincentes hostes penè solus perturbat, & ad vallum vsque ciuitatis persecutus est. Fugiebant eũ vniversi, neque vim hominis, neque audaciam sustinantes. Verùm profectò fata virum persequebantur, quæ ab homine vitari non possunt. Multitudine quippe adversariorum vndique circumfusus, ad terram lancea prostratus est, & detracta galea, atque thorace, capite cæsus, nemine succurrente, quòd locus intercludebat auxiliũ ferre cupientem. Ægre itaque nobilissimus comes, & vir regalis sanguinis pe{r}imitur, magnam desiderium sui non tantum apud suos, sed etiam apud exteros relinquens. Dictũ tamen memini à quibusdam, vivum eum captum, & intra ciuitatem atrociter decollatum. Occisi sunt ibidem quidã alij nobiles, quorum vnus erat Ioannes dux, & maior de marchatu R suauatãsiũ, & regij milites, N. & N. capti quidã, cæteri ad castra se vertũtur. Reuertẽtes autẽ milites intermiuatio principũ, & imperator iratus, huiusmodi oratione corripuit. Mediolanenses omnia cum deliberatione faciunt, atque prudentia, fraudes & insidias cõponendo, eorumque dolos fortune persequitur. Nostri vero, quibus ob disciplinam, & consuetudinem obediendi rectoribus fortuna famulatur, nunc contrariò peccant. Non immeritò ita vincuntur, depelluntur: quia omnium pessimum est, præsente imperatore sine auctore dimicare: cũ etiam vincere sine præcepto ducis, infamiæ sit. Scituros esse, ait, omnes qui de cætero arroganter egerint, vel minimum quid præter ordinem mouerint, legum seueritate se in eos vindicaturum. Circumfusa verò agmina principẽ pro cõmilitonibus obsecrabant, paucorumque temeritatem condonari cunctorum obedientiæ precabantur: emendaturos esse peccatum præsens futuræ compensatione virtutis. Placatus imperator est precibus, simul & vtilitate multitudinis facto indulgendũ putans: multa mouens, vt post hæc prudentiùs agerent. Ipse verò quemadmodum fera adversarios vlcisceretur, jam prouocatus arctiùs cogitabat.

CAPVT XXXII.

Quo ordine, & quot legionibus contra Mediolanũ transierit: & de aduentu principis Mediolanum.

ITaque postera die, quæ lucescit in 8. Calẽ. Augusti, Fridericus ad obsidionem ciuitatis ducens exercitum, omnes copias suas in 7. legiones partitur, præficiẽs singulis de principibus rectores ordinum, quos antiqui centuriones, tetracõtarchos, seu chiliarchos appellare consueuerunt, cum signiferis, aliisque disciplinæ & ordinis custodibus. Præmissi autem milites cum stratoribus viam sumebant, qui aggerum maligna corrigerent: ac deuia complanarent, obstacula præciderent, ne perplexo itinere fatigaretur exercitus, Circum aquilam, & signa alia, tubicines & cornicines. Setm singulorum agminum cum peditibus erant, mulis, aliisque jumentis advehentes militum sarcinas. Hos sequebantur, qui expugnandis ciuitatibus machinas, & cetera tormenta portarent. Omnium verò agminum postrema erat mercenaria multitudo. Ordinato taliter militum itinere, præmonitisque diligenter, ne quis ordinem deserat, mirro quodã spiritu repleti, cum valido clamore diuinum implorant auxilium. Deinde otiosè & cum omni decore progredientes ambulant, suum quisque ordinem velut in bello custodiẽs. Quemcumq; huic negotio valuit liberum spectatorem contigit affuisse, hunc ego expertentius intelligere puto, quod dicitur. *Pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata.* Peractõ itinere Frideric⁹ cum omni exercitu, circiter 100. millia armatorum, vel amplius, Mediolanum peruenit ibique positis castris, quamuis promptos ad bellum milites contineebat, ne quid ea die attentassent. Illi verò qui de ciuitate fuerant egressi, stabant armati super vallum, nihil omnino strepẽtes, dubium principis advenientis aspectus. visũ hanc rauerantiam, & huius silentij disciplinam, an metum vniuersis incusserit. In gyrum ergo è regione portarum distribuens exercitum, instruebat obsidionem. Cant. 6.

CAPVT XXXIII.

De situ ciuitatis, & moribus ciuiũ Mediolanensiũ.

DE ciuitatis ipsius situ ac moribus cùm superiora libri mentio fuerit, id adjiciendũ videtur, quòd campi planitie vndiq; cõspicua, natura loci latissime, ambitus eius super cẽtena stadia circumvanitur. Muro circumdatur: fossa extrinsecùs latè patens atq; plena vice amnis circumfluit: quam priori anno primitus ob metũ futuri belli, multis tumens & indignantibus Consul eorum prouidè fecerat. Tustium procetitati non tã vt aliæ ciuitates studens. Nam in multitudine & fortitudine tam sua, quàm sibi confœderatorum ciuitatum confidentes, impossibile arbitrati sunt à quoquã Regum seu Imperatorum suam ciuitatem posse claudi obsidione. Vnde factum est, vt ciuitas hæc inimica Regib⁹ ab antiquo esse dicatur: hac vsa temeritate, vt semper rebellionem principibus suis moliens, schismate regni gauderet: & geminorũ potiùs dominorum, quàm vni⁹ super se iustè regnantis affectaret principatũ, ipsa levis, & vtriusq; ridens fortunã: nec in hac, nec in illa parte fidem haberet. Huius rei siquis exẽpla desiderat, ad Leoprandum, qui gesta Longobardorum subnotauit, recurrat. *Fiducia Mediolanensiũ, & fortitudo*

CAPVT XXXIV.

De excursu Mediolanensium, & à quibus excepti seu repulsi.

DIvisis, vt dictum est, inter principes exercitus portis ciuitatis, singuli eorum stationes, parare vallo, sudibus, palis, aliisq; propugnaculis castra munita, ob improuisos hostium excursus, decertabant. Neq; enim vineis, turribus, arietibus, aliorum generum machinis illorum ciuitatem attentandã parabant: sed longa potiùs obsidione fatigatos ad deditionẽ cogi: vel si foras propter fiduciam multitudinis erupissent, prælio superatum crebris excursibus exercitum attentare, sagittariis plerosque sauciare. Erat in extrema parte exercitus Conradus Palatinus Comes de Rheno, germanus Imperatoris, & dux Sueuorum. Fridericus cum Sueuis cęterisque ipsorum commilitonibus obsidionis agentes negotia, circa portam sibi destinatam Mediolanenses opportunam rati, vel pro eo quòd pauciores aliis agminibus, & iuniores ætate, vel quòd sequestrati à fortitudine exercitus auxilium inuenire non possent, eos inuadere statuunt: sperantes facilè se, aut plenũ de illustrium spolium reportare, aut forti aliquo patrato facinore vitam pacisci pro laude. Itaque post occasum solis, cùm præter vigiles tantum totus miles fessa labore

corpora somni quiete recreanda spectaret, apertis potius cum pugnacissimis egressi, disiectis custodibus usque ad jam dictorum heroum castra excurrunt, oppugnant, sauciant. Alemanni ubi hostes advenisse senserant, inopinata re, ac improvisa primò perculsi, alter apud alterum formidinem simul & tumultum facere: deinde alius alium appellare, hortari, arma capessere, venientes excipere, instantes propulsare. Clamor permixtus hortationi, strepitus armorum ad cælum ferri, tela utrinque volare: pro ingenio quisque, pars cominus gladiis, pars pugnare lapidibus, seu alterius generis missilibus. Non procul ab hinc Rex Boëmorum castra fixerat. Is ex quo bellicum clamorem accepit, decernit laborantibus sociis auxilio fore debere. Quanta ergo poterat velocitate suos arma capere, equos ascendere iubet: ipse cum electis militibus & tibicinis & tympanistris præire. Non eos morabantur vinearum aggeres, seu maceriæ; non asperitas & insolentia loci retinebat. Ea vero consueti Sclavorum equi facilè euadere. Nostri ubi ex sono tubarum & tympanorum amici Regis aduentum cognouere, animosiores & lætiores effecti, resistere, hortari se inuicem, ne deficerent, nec paterentur hostes jam iam fugituros vincere. Aderant Boëmi, tum demum maxima vi certatur, maximo clamore cum infestis signis con-
Rex Boëmiæ curritur. Rex ipse cominus acriter instare, laborantibus succurrere, hostem ferire, strenui militis & boni Regis officia simul exequebatur. Oppidani ubi vident contra ac rati erant, se in medios hostes deuenisse, nec impetum Regis sustinere posse, terga vertunt. Nostri fugientibus instant, & usque ad angustias portarum persecuti, in reliquum tempus pacem sibi de illorum incursionibus peperere. Hostium quidam occisi, plurimi capti, maxima pars vulneribus confecti.

Caput XXXV.

De assultu nostrorum in portam.

Quia verò tam superbæ ciuitatis iam famosam obsidionem se non meminit ætas nostra vidisse: pro eo quòd non solùm Alemanniæ, sed & Italici regni vires sibi adunatæ fuerant: quisque gloriosus ac laudis auidus, alius alium in aliquo egregio facto, unde sibi nomen faceret, præuenire satagebat. Igitur Otto palatinus Comes de Boioariæ, cuius jam sæpe mentio habita est, cum duobus fratribus suis Friderico & Ottone juniore, aliaque sibi coniuncta militia, ad portam, quam ipsi vallauerant, diligentiùs hostium conamina obseruabant. Quadam ergo die dum otiosè ipsos agere, raros que circa portam custodes aspexissent, visum est eis tentandam fortunam. Ergo propinquante vespera clanculò milites armari jubent, seruosque ligna cum aridæ materiæ fasce præparatum habere: quatenus dato signo pariter ex improuiso concurrerent; & pontem ac portam ipsam, si fieri posset, exurerent. Parent dicto, ergo ad nutum præcipientium subitò prosilientes, usque ad propugnacula pontis super aggerem disposita venerunt; ignemque, sicut præcepti fuerant, haud segniter injecerunt. Populus ciuitatis tumultu excitatus, improuiso metu incerti quid potissimùm facerent, trepidare: cùm erumpentibus flammis propugnacula & aggeres concremari cernerent, timere, ne aridum nactæ fomitem non solùm pontes & portam, verùm ipsam ciuitatem peruaderent. Clamor ergo, ac tumultus per ciuitatem vehementius agitatur, currit usque permixti inermes & armati prohibituri incendium. Concurritur infesto Marte, certatur magnis viribus ab utrisque, obscuram noctem incendium, & faculæ, tedæque ardentes illuminabant: fragor percutientium, gemitus percussorum, voces adhortantium hinc inde variè resonabant. Hi ut cœptum eorum efficaciam obtineret, illi ut ignem restinguerent, nostrosque à porta propellerent, summa vi conabantur. Comites ipsi duces prælij in hoc certamine, sicut & in aliis multis, omnibus se periculis prostituentes, sicut optimi bellatores fortitudinem corporis, ac animi magnitudinem adeo sub oculis omnium clarere fecerunt, ut de eorum virtute etiam hostis judicaret, & quiuis spectator testis fieret. Multo autem labore consumpto, liceque in horam noctis protracta, miles ad castra reuertitur. Sauciati utrinque plurimi, verùm atrocitatem cladis beneficium noctis imminuebat. Alij asserunt hoc negotium clara die consummatum.

Caput XXXVI.

De eruptione Mediolanensium contra Henricum ducem Austriæ. & clade eorum.

Nec minus populares Mediolanenses turpe habentes, si remissiùs in nostros agerent, ubi tempus & locum inuenerunt, non cum valida quidem manu, sed per paucos siue sagittarios, siue fundibularios, incautos sauciando, temeritatis atque audaciæ suæ magnitudinem ostentare conabantur. Et illi quidem qui ad superiores conflictus venerant, moderatiùs agere. Alij verò tanquam non experti, per singula momenta excursiones moliri. Ad portam itaque quam obseruabat Henricus dux Austriæ, vir nobilitate generis & animi clarissimus, patruusque imperatoris, dum sæpius hanc exercerent iniquitatem, non dignum ratus facinus hoc sine ultione præterire, ad correctionem eius, & vindictam, accepta opportunitate accingitur. Igitur uniuersis quos secum habebat, armatis, auxiliariis Ungarorum copiis in sagittando optimis, cum cætera heroum, qui sibi sociati fuerant, cohorte assumptis, omni conamine oppugnationem portæ disponebat. Non hoc latere poterat Mediolanenses: quippe molitiones nostrorum præsentientes, ignominiam judicabant, si pares, immo plures multitudine, minori animo venientibus non occurrerent. Per turmas ergo & cohortes suas egressi, committunt se, seque mutuo maxime vi cædunt, sauciant, capiunt, fugant. Tum spectaculum horribile, sequi, fugere, occidi, capi, equi atque viri afflicti, ac multi vulneribus acceptis neque fugere posse, neque quietem pati, nisi modo, ac statim concidere. Postremò omnia constrata telis, armis, cadentibus, & infecta sanguine tellus. Ex parte oppidanorum iterum malè pugnatum est: ipseque dux, cuius ibi probitas mirificè probata est, haud dubiè victor, eos intra mœnia fugauit, & à solita in posterum eruptione compescuit. Inter alios, qui de Mediolanensibus eo prælio ceciderunt, occisus est quidam de nobilissimis illorum nomine Statius: quem ut tunc fama fuerat, regulum super se creare cogitauerant: audita que morte eius, tota ciuitas luctum assumpsit, corpusque mortui cum viuis, quos de nostris habebant, *Statius Regulus Mediolanensium.*
& copiosa pecunia commutantes, redemerunt, & regalibus exequiis honorando sepelierunt.

CAPVT XXXVII.

De temeritate cuiusdam Mediolanensis, & probitate Comitis Alberti.

ILlud etiam non ab re est memorare, quòd quidam ex oppidanis, vir in oculis suis sibi placitus, progressus versùs castra Imperatoris, velut imperitiam equitandi nostris exprobrans, quædam superba prolocutus est: & quemlibet fortissimũ, ac equitandi peritissimum ad singulare certamen prouocauit. Cœpitq; vertibilem equũ modò impetu vehementi dimittere, modò strictis habenis in gyrũ, vt huic negotio mos est, reuocare, mox que varios perplexosq; per anfractus discurrere. At qui contrà steterunt, multi quidem dedignabantur. Erat autem inter eos, vt assolet, aliq qui timeret. Quosdam verò non inconsulta mouebat ratio, cum mortis cupido non debere confligere: & cum his in discrimen venire, quos nec vincere magnum sit; & vinci cum dehonestamento periculosum, non fortitudinis, sed insipientiæ videri. Cùm autem diu nemo procederet, multaq; ille nostrorum timiditati illuderet: nobilis Comes Albertus de Tyrol, ad omnem cõmendationem idoneus, inermis, & palefrido sedés, solo clypeo accepto, & hasta, præfato Liguri obuiam venit: eumq; tripudiantẽ & vana iactantem deiecit, cadentemq; dedignatur occidere, cõtentus ad laudem, quia visus est potuisse. Ita nostros victus Comes Albertus, nil glorians, ad suos reuertitur, vir minimæ iactantiæ, & qui semper manu quàm lingua promptior inueniri volebat. Ita inter nostros Principes contra Ligures varium, pro virtute & gloria, certamen in dies habebatur.

CAPVT XXXVIII.

Quomodo Imperator ciuitatem gyrauerit: & de terra, quæ vocabatur Arcus Romanus.

INter hæc Princeps ipse impiger omnia quę ad cladẽ & euersionem ciuitatis erant prouidere: muros modò cum paucis, modò cum multis & lectis militibus circuire, vbi muros aggrederetur, explorare: omni modo tentare, si posset inclusos ad congressionem & pugnam prouocare. His circuitionibus alteram partem ciuitatis, quę necdũ obsidione adeo fuerat subacta & arctata, quin pecora eorum extrà pascerentur, ciuibusq; intrandi & exeundi pateret aditus, ita compescuit & cohibuit, vt tum demum ceruicem demitterent, & quale esset obsidione claudi, experimẽto addiscerent. Euntem in gyro Imperatorem arbitrantes ad assultum faciendum venire, in ciuitate tumultus exoritur, ingens trepidatio, signorum strepitus, tubarum sonitus, fortes ad arma, mulieres & inualidi senes ad lamenta. Nemo tamen extrà progredi ausus, sed defensionem tantùm ciuitatis armata iuuentus & imperterrita ad modũ coronæ consistebat: sed nec ad portam, vbi militia Principis obsidionem celebrabat, excursiones facere, dubium an metu, an reuerentia Imperatoris cohiberentur. Erat non longè à vallo, id est quantũ arcus iacere potest, quasi turris quædam fortissima, ex quadris lapidibus solido opere compacta. Mirabilis autem fuit lapidum magnitudo, Nec enim ex vulgaribus saxis, aut quæ homines ferri posse crederent. Sic autem manibus artificum formata, vt quatuor columnis sustentata, ad similitudinem Romani operis vix, aut nunquam in ea iunctura compaginis appareret. Vnde & arcus Romanus appellatus est, siue ab antiquo aliquo Romanorũ imperatore, ob decorem & memoriam in fornicem triũphalem erecta: siue vt in gestis Longobardorum reperitur, ad expugnationem & cladem ciuitatis ab vno regũ nostrorum fuerit fabricata. Erant in ea viuorum receptacula & cęnacula, 40. lectorũ, vel amplius capacia, collectis ibi tã in armis, quã in victualibus quæ ratio necessitudinis ad obsidionis tempus desiderabat. Ibi Ligures sua præsidia locauerant duplici ratione, vt & hostibus vsui non esset, cum ex ea inde quicquid in ciuitate agebatur, velut è specula facilè videri, itemque quid in castris fieret, quidque exercitus strueret, ipsis continuò denunciari possit. Fridericus versis in contrariũ rationibus, hanc expugnare statuit. Verùm cum nec instrumentis, siue machinis, aut aliquo tormentorum genere pro firmitudine sua pulsanda videretur, triplici ordine iaculatorum & sagittariorum eam vallat, tantaque illorum erat & magnitudo, & in feriendo peritia, quod non dubiè mortem appeteret, quisquis in propugnaculis appareret. Summa ergo necessitate coacti, dextras petunt, & vt sibi parceretur, rogabant: acceptaque fide publica, munitionem tradunt, & recedũt. Extunc nostris ea villa vsui.

Obsidione clausi quã miserum.

CAPVT XXXIX.

De crudelitate Cremonensium & Papiensium contra Mediolanenses.

NEmo in hac obsidione maiori studio, maiorique atrocitate, quam Cremonensium & Papiensium desæuit exercitus, nullisque obsidentium obsessi sa magis ac illis offensos & infensos præbuere. Longissimis siquidem simultatibus, & discordiis inter Mediolanum & has ciuitates agitatis, multis millibus hominum hincinde vel occisis, vel dura captiuitate afflictis, territoriis præda & incẽdio vastatis, cùm sero Mediolano, quod propriis viribus & auxiliariis ciuitatibus præualebat, ad plenum vindicare non potuissẽt, opportunum tempus adepti, iniurias suas vltum iri decernunt. Itaque non vt cognatus populus, non vt domesticus inimicus, sed velut in externos hostes, in alienigenas, tanta in se inuicem sui gentiles crudelitate sæuiunt, quanta nec in barbaros deceret. Vineta, ficeta, oliueta Mediolanensium para radicitus euellunt, pars excidũt, aliis corticibus abrasis ignib⁹ idoneam præparant materiã. Quando gladius inter se exagerentur, & mutuo casu hac vel illac quispiã infœlix caperetur, hi qui extra in cõspectu hostiũ, aut mucronẽ iugulo condere, aut spiculo configere: qui verò intus, ne crudelitate inferiores inuenirentur, captiuum per membra diuidere, forasque suis miserabile spectaculum proiicere. Et tale quidem cõlatinorum inter se commercium fuit.

Crudelitas mutua Italorum.

CAPVT. XL.

Quomodo Mediolanenses variis modis attriti, suadente Guidone Comite tractauerint de pace. Item de exhortatoria eiusdem de illa re.

IAmque plurimis malis attriti Mediolanenses, crescebat in ciuitate cum fame desperatio, & in dies singulos vtrumque malum ampliùs accendebantur. Erat nempe collectũ ex tot oportunio inclusum vulgus, diuersusque erat vt ditus sũm potentiores quidem amplius haberent; infirmiores autem penuriam deplorarent. Quippe fames super omnes clades habetur. Nam, vt ait quidã, quod reuerentia dignum est, in fame negligitur. Huc accessit altior diuinæ animaduer-

sionis, totáque penè ciuitatem morbus aut pestilentia vexabat. Vrgentibus itaque pariter fame, ferro, peste, populus ad deditionem commotus est: iamque illorum multitudo profugere cogitabant. Qui verò acrioris ingenij seditionibus operam dabant; dicentes pro libertate patriæ, & honore ciuitatis, vitam se morte velle commutare. His inter se diffidentibus, quidam ex illis, quibus sanior mens erat, qui pacē malebāt quàm bellum, decreuere, vt concione habita populum ad considerationem communis vtilitatis prouocarét, & magnitudine periculorum à rebellione deterrerent. Huius autor negotij dicitur fuisse Guido Comes Blanderatensis, vir prudens, dicēdi peritus, & ad persuadendum idoneus. Is cùm esset naturalis in Mediolano ciuis, hac tempestate tali se prudentia & moderamine gesserat, vt simul, quod in tali re difficillimum fuit, & curiæ carus, & ciuibus suis non esset suspitiosus. Aptus ergo qui ad transigendum fidus mediator haberetur. Et pro concione huiuscemodi vsus fertur modo commemoratur. Si vestræ reipublicæ

Praeclara ad Mediolanēses oratio.

hactenus fidem seruaui, si statum & honorē Mediolani stare incolumem ac inconcussum optaui, feci quod debui. Tanta mihi gratia ab ineunte ætate, tanta mihi vestra beneuolentia exhibita sūt beneficia, quòd ad gratiarum actiones imparem & insufficientem me cognosco: nisi fortè bonæ conscientiæ, bonæ voluntatis obsequiū aliquod mihi apud vos meritum peperit. Harum rerum, vestra fretus probitate, fiducialiter vos testes exhibeo. Vnde non vereor in tali rerum articulo, à quoquam bono notari, etiamsi præter libitum suum, ac secùs quàm suo rapitur desiderio, quippiam à nobis audierit. Beatum enim me æstimo, ab his, quibus vacuus esse decet, qui de rebus dubiis consultant. Hæc sunt, vt ait quidam, odium, amicitia, ira, atque misericordia; vbi illa officiunt, haud facilè animus verum prouidet. Vestra dignitas, fama, atque fortuna hucusque non in obscuro, sed in excelso fuit: vestraque facta cuncti mortales norunt. Sed decebat in maxima fortuna minimam esse licentiam. Nouimus, quos & & quot Reges Mediolanum sua constituerit authoritate: nouimus, quos & quot adepto regno propulerit. Sed profectò in omni re fortuna dominatur. Ea, vt dicitur, cunctas res pro libitu magis quàm pro vero celebrat, obscuratq; Paululum hæc fortuna immutata est. Mobilis enim est, eiusque cōstantia est, esse volubilé, ac minimè permanentem. Tendamus cū rota, forsitan qui modò infimus axe teritur, eleuatus rursus ad astra feretur. Sensit mecum, qui dixit. Heu! omnium rerum vicissitudo est. Scio qui dicant, libertas inæstimabilis est, pulchrum pro libertate pugnare. Fateor, attamen id in principio decere fieri: semel autem subditū, & qui multo tempore paruisset imperio, iugum excutere, malæ mortis cupidum, non libertatis amatorem videri. Validissima lex est, tam feris bestiis, quàm hominib' præfinita, potentioribus cedere, quique armis vigent, his obedire victoriam. Diuinæ quoque ordinationi resistit, qui potestati resistit. Timendum ergo non solùm vos Imperatori, sed etiam Deo resistere. Graue quidem confiteor, post longum otium, post longam libertatis consuetudinem, iugum frænumque portare. Sed consoletur ignominiam subiectionis dignitas imperij, ac nobilitas imperantis. Meliores nobis fuerunt patres nostri, & maiores fide, probitate, cæterisque

Quansque pro libertate certandum.

bonis, æquè vel ampliùs nobis gloriam, honorē, libertatemque affectarunt; imperio tamen transalpino resistere non potuerunt. Subeant nobis pro exemplo Carolus magnus, & Otto primus ex Teutonicis Imperator. Expropriat tametsi varia belli discrimina iam in parte sitis experti: optimum tamen est, ante intolerabilem calamitatē mutare sententiā; dumque licet, salutare sequi consilium. In clementia principis magna spes nobis sita; qui non in finem irascetur, si non ad finē vsque insolentes ipsi fueritis. Breuiter autem quamuis armis perrumpi claustra murorum non possint, fames atque pestilentia pro illis pugnabit. Versentur obsecro, in conspectu cuiusque, filij, coniuges, & parentes: quos paulòpòst, nisi mutata sententia, aut bellum, aut fames absumet. Non ignauia, sed consideratione periculorū me quisquam hæc suadere crediderit. Ipse ego pro populo meo, pro ciuitate mea mori paratus sū: impendamque libenter in cædem salutis vestræ sanguinem meum.

Caput XLI.

Quomodo Mediolanenses in gratiam sunt recepti.

POstquam dicendi finem fecit, alius voce, alius nutu aut assentire, aut contradicere. Vicit tamen imprudentiam consilium saniorum. Vnanimes itaque facti per Consules & primos ciuitatis primò Regem Boemiæ, Ducemq; Austriæ conueniunt: dehinc mediantibus illis alios Principes, eosq; ad Imperatorē de pace supplicaturi dirigunt. Princeps pro regali mansuetudine, pro humanitate naturali, ciues ciuitati, ciuitatem ciuibus seruare cupiens, gratum habebat, cognito populum de pace sentire, consilioque habito cū videret omnium animus summa alacritate id appetere; de pacis pacto, & conditione pertractat. Quod tale fuisse, scriptura eamde facta declarat. Cuius exemplar hoc est. In nomine Domini nostri Iesu Christi. Hæc est conuentio per quā Mediolanēsia in gratiam imperatoris redituri sunt, & permansuri. Cumas & Laudam ciuitates ad honorem imperij releuari non prohibebunt, & amodo non impugnabunt, nec destruent: & à fodro & viatico, & ab omnimoda exactione se ibidem per omnem eorum ditionem continebunt, & vltra se non intromittent, vt sint liberæ illæ ciuitates, sicut Mediolanenses ab ipsis sunt liberi, excepto respectu iuris Ecclesiastici, quod habent ad Archiepiscopum, & Ecclesiam Mediolanensem. Omnes Mediolanenses communiter à minoribus vsque ad maiores, ab annis 14. & supra, vsque ad annos 70. fidelitatem Domino Imperatori iurabūt, & sine malo ingenio, & obseruabunt. Palatium imperiale ad honorem Domini imperatoris arbitratu bonorum eleuabūt, & cum debito honore bona fide obseruabunt. Pecuniā pro emendatione iniuriarum Domino imperatori, vel Dominæ imperatrici, siue curiæ promissam, statutis temporibus persoluent: hoc est tertiam partem infra 30. dies, ex quo hæc pactio confirmata fuerit: aliam verò tertiam partē infra octauam beati Martini: tertiam autem residuam partem infra octauas Epiphaniæ. Hisque sic persolutis, nullis priuatis teneantur promissionibus. Pecuniæ promissæ summa hæc est. Nouem milia marcarum argenti siue auri, vel monetæ eiusdem æstimationis & pretij. Pro his tantū præstaaria capitulis, bona fide complendis & conseruandis 300 obsides dabunt capitaneos, vauassores, populares, quales approbati fuerint à Domino

Conditiones pacis cum Mediolanēsibus.

à Domino Archiepiscopo Mediolanensi & comite Brandratensi, & marchione Guilielmo montis ferrati, & tribus consulibus, si hæc Domino imperatori placuerint, juramento astrictis, ad hanc electionem fideliter faciendam. Obsides verò in partibus Italiæ omnes statuerint, præter quinquaginta vel pauciores per intuitum regis Boëmorum Labeslai, & aliorum principum, ultra montes, si Domino imperatori placuerit, deferendos. Quibus autem commissi fuerint obsides in Italia, jurent in præsentia Mediolanensium ad hæc prædestinatorum, quòd præfato tempore transacto infra octo dies ex quo requisiti fuerint à Mediolanensibus, eos eis libere reddant: ut illi securè eos habeant, si prætaxata capitula ab eis observata fuerint. Tres verò principes Alemanniæ dextras dabunt, quòd obsides illi qui ultra montes deferentur, si qui erunt, eodem pacto fideliter reddantur. Consules verò, qui nunc sunt, ex auctoritate, & concessione Domini imperatoris usque ad Calen. Februarij proximè venturas perseverent, & pro consulatu suo Domino imperatori jurent. Venturi verò consules à populo eligantur, & ab ipso imperatore confirmentur: quorum medietas ad ipsum veniat, dum in Longobardia fuerit. Aliàs autem eo existente, duo ad eum ex consulibus veniant: & juramento facto, officium consulatus sui à Domino imperatore recipiant, pro se & sociis suis facturos idem juramentum Domino imperatori coram communi suæ civitatis. Si autem legatus à Domino imperatore destinatus fuerit in Italiam, eadem coram ipso & per ipsum fient. Legati verò Domini imperatoris in Italiam directi, si civitatem adierint, in palatio sedeant, & placita ad eos delata ad honorem imperij diffiniant. Antequam castra ab obsidione moveantur, captivi omnes reddantur in potestatem regis Boëmi, qui & securitatem per se, & honestos principes eis faciat, quòd captivos illos domino imperatori reddat, si eis Dominus imperator pacem fecerit cum Cremonensibus Papiensibus, Novarien. Cumanis, Laudensibus, Vercellen. Non solum autem Mediolanensibus, verum etiam confœderatis eorum, Terdonensibus, Cremensibus, & insulanis, salvo honore domini imperatoris, & illibatis amicitiis Mediolanensium, & in suo statu permanentibus. Si verò pax eis cum prædictis civitatibus facta non fuerit, captivi veteres eis reddantur, nec ob id gratia domini imperatoris ipsi & amici eorum priventur. Regalia, veluti monetam, theloneum, pedaticum, portus, comitatus, & alia similia, si quæ sunt, commune Mediolanensium dimittet, & ultra se non intromittat: & si quis per violentiam hæc obtinere voluerit, & justiciam inde coram domino imperatore, vel nuncio eius facere noluerint, Mediolanenses vindictam de eo pro sua possibilitate sument in persona & possessione: & regalia domino imperatori restituent sine fraude & malo ingenio. Hoc pacto & ordine dominus imperator Mediolanenses Cremenses cum 120. marcarum emendatione in gratiam suam recipiat, & eos, & amicos eorum in plena curia publicè à banno absolvet, & captivos eorum omnes, veteres & novos eis reddet, statim postquam obsides imperatori dederint, & captivos tam veteres, quam novos in manum regis Boëmorum reddiderint. Datis autem obsidibus & captivis, altera die, vel tertia exercitus ab obsidione recedat, & dominus imperator Mediolanenses, & eorum res clementer tractabit. Commune Mediolani præfatas conditiones servabit plenariè, bona fide, sine fraude, & malo ingenio, quarum non permanserit per justum impedimentum, & per parabolam Friderici Romani imperatoris, vel nuncij ejus, aut eius successoris Collectam prædictæ pecuniæ liceat modò facere Mediolanenses ab his, quos in sua societate habere consueverant, præter Cumanos, Laudenses, & eos qui de comitatu Sefrensi fidelitatem domino imperatori nuper juraverunt.

CAPUT XLII.

Ubi Mediolanenses ad conspectum principis admissi sint, & qualiter.

TAlibus pacis conditionibus utrinque receptis, Mediolanum in gratiam reditura, hoc ordine, talique specie fide publica accepta, cum suis ad curiam venit. In primis clerus omnis, & quique fuerant ecclesiastici ordinis ministri, cum Archiepiscopo suo, prælatis crucibus, nudis pedibus, humili habitu: deinde consules, & majores civitatis item abiecta veste, pedibus nudis, exertos super cervices gladios ferentes. Erat autem ingens spectaculum, validissima constipatio, multorumque qui mirantis ingenij erant, commiseratio: cum viderent paulò ante superbos, & de factis impiis arrogantes, ita nunc humiles esse, ac tremere, ut miseranda esset, quamquam in hoste, tanta mutatio. Omnis denique militia loca ubi tantùm stare possint prævenerant, imperatori & principibus quantus ad spectaculum locus sufficeret, & venientibus via concesso necessario transitu. Divus ergo Augustus placido eos vultu intuens, ait lætum se esse, cùm tam claram civitatem, tantumque populum Deus commonuerit, uti aliquando pacem mallent quàm bellum, quodque sibi dempserint acerbam eos persequendi necessitatem, seque malle devotis & volentibus, quam coactis imperitare: atque hoc si eis à principio placuisset, mali nil perpessos, plurima verò accepisse bona. Quoniam autem divinæ placuerit ordinationi, vim & gratiam imperij eos experiri, sic deinde utilius esse, quò faciliùs errata superent, pœnitudinem eos facti habere: vinci se posse citiùs obsequio quàm bello, prælium incipere quemvis etiam ignavum posse, ceterum finem penes victores esse. Ad hæc illi summisso vultu, supplici voce, pauca pro delicto suo verba faciunt; se non hostili animo, nec ad oppugnandum imperium arma cepisse: sed terminos patrum suorum jure belli omnino suos factos, vastari à suis gentilibus pati nequivisse. De cetero si modò sibi parcatur, velle eniti ut malorum metu liberi propensiùs erga se benivolentiæ imperialis & gratia conservetur. *Miranda Mediolanensium facies.*

CAPUT XLIII.

De reconciliatione Mediolanensium, & quanta utrisque lætitia.

REcitatis iis omnibus quæ in scriptum redactæ fuerant conditionibus pacis, cum assensus ac favor omnium accessisset, pacem, dextrasque accipiunt: signumque imperialis vexilli in civitate receptum, pro indicio victoriæ erigitur. Immensa lætitia continuò in castris, gaudium in civitate, gratulatio circa captivos, quos ad pedes imperatoris magno ac longo ordine venientes, noti & propinqui præ gaudio multis lacrymis obortis excipiunt, miserantes in eis vultus pallidos, sordidum habitum, fœdam macilentiam, eos

quos imberbes & juvenes noverat, modo senio, canitia, & carcerali squalore ignotos. Quanta lætitia, quantusque concursus! dum pater filium, fratrem frater, generum socer, affinis cognatum diu perditum invenit, inventum gratulabunda voce salutat, amplexatur: alius alium lætus appellans, familiari secum alloquio confabulatur. Quod si de regum antiquorũ fastu quicquam in mansueto ac pio fuisset principe, huius diei lætitiam inter solennitates reliquas semper celebrem apud Italos constituisset. Actus est hic triumphus 6. idus Septemb.

Capvt XLIV.

Quomodo post actum triumphum imperator plures ex principibus ad propria redire permisit.

PRinceps Romanus à Mediolano castra movens, apud Modoicum sedẽ regni Italici coronatur. Quam Ecclesiam iamdudum à Mediolanensibus subactam, ac ferè destructam pristinæ libertati reddidit: sedemq; propriis expensis magnificè reparari præcepit. Cumq; in subactione tantæ civitatis ex maxima parte motus Italorum repressos speraret: magnam partem exercitus cũ suis optimatibus ad propria redire permittit. Inter quos primus erat Rex Boemorum, Dux quoque Austriæ cum copiis Ungarorum, Arnoldus Præsul Moguntinus, Dux Bertolfus Burgundiæ, Comites & Marchiones, magnaque pars nobilium. His cum summa alacritate dimissis, ipse ad ordinanda cetera Italiæ negotia aciem intendit.

Capvt XLV.

Qua de causa Fridericus quosdam Veronensium hostes iudicaverit, & de damno eis illato. Item de Ferraria, & eius obsidibus.

IAm verò rarius pavor totam terram occupaverat, atq; formido, vt palam quidem nemo rebellaret, occultè autẽ concepta corde malitia plerique illorum non carerent. Quidã enim de Veronensibus, dum castrum regale Garda vocatum, Turisindus civis eorum cum suis fautoribus occupasset, id Imperatori reddere iussi, cùm omnimodis detrectarẽt, hostes iudicati sũt: suæque temeritatis nonnullos civium Veronensium socios & cõsentaneos habuere. Quocirca imperator eò versus descendens, infra Veronam fluvium Athesam inopinatò transvadavit: eorumque territorium, quod longo tempore inviolatũ, nullum hostem metuerat, pervagatus, aliquantisper militem agros vastare, castella diripere, atq; inflammare permisit. Rectè quidem, quò & hostibus rebellandi metum incuteret: ac eorum, qui in hac parte immunes essent, saluti cõsuleret. Denuo revertens, sicut & antea Athesam vado trãsiuit, nullo pontis vel navigij egens adminiculo. Tanta siquidem cæli clementia, tanta erat terræ fertilitas, tanta maximorum fluviorum ariditas, & contracta violentia; vt elementa ipsa fortitudini divi Imperatoris famulari, eiusq; favere votis dicerentur. *Elementa famulari videbantur Friderico.* Vnde factum est, vt iisdem diebus cũ de civitatibus vniversis obsides exhiberentur, ac Otto Palatinus comes de Baioaria Ferrariam ad id negotium promovendũ destinatus fuisset, alveum, quo se Padus ad munimentum civitatis partitur, absq; navibus transmeans, improvisus ac inopinatus supervenit: ordinatisq; ad votum omnib' rebus, 40. vadib' acceptis rediit. Ea res finitimos plurimos exterrẽs, incredibilis visa est, eo q Ferraria Pado ibidã instagnante, & paludes impermeabiles faciente, munimento locorum fidens, omnem viciniam suã intrepida ac superba rideret, atq; despiceret. Dehinc cùm Eridani fluenta ad disponenda regalia prædia Methildis trãsmearet, turbam calonum, meretricũ, & lixarum, quæ se exercitui plurima immiscuerat, militumq; animos effeminata potarat, antiquorum Imperatorũ exemplo propellendam ac deterrendã decreuit.

Capvt XLVI.

De ædificatione novæ Laudæ, & curia celebranda.

INter hæc cùm tota Italia sub silentio ageret, & bellorũ inquietudinẽ pacis tranquillitate cõmutasse videretur; Fridericus deperiisse sibi tantũ tẽpus, in quo aliquod magnificũ monimentum non præstitisset: novam civitatem Laudensibus fabricari adorsus est: vbi si fortè Mediolanenses pristinas inimicitias resuscitando clades suas inciderent, ab eorum incursu securiores existerent. Maxima ergo providentia, maximo pietatis obsequio, iuxta fluviũ Adduam locum elegit ex omni parte fluminis ambitu munitum, vno tantũ aditu muro & vallo sepiendo. In cuius civitatis fabrica ingentes sumpt' expendens, liberalitatis suæ singulare præbuit argumentum. Deinde generalem curiam omnibus Italis civitatibus & primoribus apud Roncalias in festo B. Martini celebrandam indicit: vbi & leges pacis promulgaret, & de iustitia regni, quæ multo iam tempore apud illos obumbrata in desuetudinem abierat, per necessaria sapientum collatione differeret, diuq; obsoletam elucubraret.

Capvt XLVII.

De Constantinopolitano imperatore, & quomodo insidias suorum evaserit.

CIrca idem tempus Manuele Constantinopolitano imperatore circa partes Antiochiæ cõtra Turcos cum exercitu morante, vnus de servis palatij, Caniclinus videlicet, quem nos Cãcellarium dicere possumus, principi suo fraudã molitus est. Tres siquidẽ audacissimæ temeritatis juvenes infinita corruptos pecunia ad occidendum Imperatorem pellexerat: ipsaq; statuta die, quãdo id facinus patrari debuerat, ad occupandum apud vrbem simul cum imperiali palatio imperium, magnis instructus copiis præstolabatur. Tantum Regis periculũ cùm Imperatrici per occultum indicem revelatum fuisset, illa magnitudine sceleris perterrita, quã velocissimè marito proditionem significat. Sicq; detecto dolo, comprehensis sicariis, prænẽto criminis auctore, & capto, de omnibus condigna sumuntur supplicia. Caniclinus enim primò effossis oculis, lingua perforato gutturi trãsmissa, sine miseratione miserabili morte vitam finivit. *Novum genus supplicij*

LIBER QVARTVS.

A Curia Roncaliæ terminans in Concilio Papienſi.

Capvt I.

Quomodo Fridericus ad celebrandam curiam in campeſtribus Roncaliæ caſtrametatus eſt.

IAm dies placiti adfuit, quæ Romanũ principem ad campeſtria Ronzaliæ, ſicut fuerat condictũ, inuitabat. Venienſ ergo cum multo comitatu, ſuper litus Eridani tentoria poſuit, Mediolanenſibus, Brixienſibus, & compluribus aliis in altera parte fluminis è regione caſtra metantibus. Confluũt ea omnibus regni partibus cum magna frequentia Archiep. Epiſcopi, multique alij Eccleſiaſtici viri, Duces, Marchiones, Comites, & Proceres, Conſules, & ciuitatum Iudices. In quibus quanta fuerit diuerſitas & linguarum & nationum, varietas tabernaculorum demonſtrauit. Quorum quidem diſpoſitionem quia non caſus, ſed ordo rationis, & ratio ordinis omni licet tẽpore deſignare conſueuerit; in hoc tamen loco negligenter tranſeundam non putavimus.

Variæ nationes varia habent tabernacula.

Capvt II.

De diſpoſitione tabernaculorum exercitus.

NEmpe antiquam Romanæ militiæ conſuetudinem Romani miles imperij adhuc obſeruare ſolet: vt videlicet quotieſcumque in hoſtilem terram intrauerint, caſtrorum primò munitioni ſtudeant. Quæ quidem neque iniquo loco erigunt, neque inordinatè deſcribunt, ſed in plano & campeſtri; & ſiquidem inæquale ſolum fuerit, quoad fieri poteſt, complanatur. Dimẽſio autem ſæpiſſimè vel in orbem, vel in 4. angulos deſignatur. Nam & fabrorum & opificum multitudo, & mercatorum copia, quæ quantum vſus poſcit, ſequitur exercitum, cum ſuis papilionibus ac ergaſtariis, aut ſuburbiorum, ſi in quadro: aut ſi in gyro ambitus totũ extrinſecùs muri faciem præfert. Intus autem caſtra vicis aptè diſtinctis diriment, plateaſque & portas aſſimilant, tam iumentis aditu faciles, quàm ipſis, ſiquis vrgeat, intro currentibus ſufficienter latas, vt quaſi repentina quędam ciuitas exiſtat. Medio autem ducis vel principis tabernaculum templo ſimillimum, circaque rectorum & primatum, vt quemque decet, ſuo ordine armiſque ſepit. Milites per contubernia cum decore & lætitia in tẽtoriis agunt; & militiæ diſciplina pacis otio velut in procinctu poſiti, exercentur. His ita diſpoſitis caſtra Ligurum, & eorum Italorum, qui aliud litus Padi inſederant, pons medius infra biduũ iuſſu principis confectus cum caſtris noſtrorum continuauit.

Capvt III.

Qui principes adfuerint in illa curia. & de triduana conſultatione. Item oratio Imperatoris per interpretem ibidem habita.

POrrò qui principes & optimates eidem curiæ interfuiſſe à nobis viſi ſunt, vt meminimus, iſti fuerunt. De ciſmontanis Fridericus Archiepiſcopus Colonienſis, Eberhardus Babenbergenſis Epiſcopus, Conradus Eiſtetenſis, Daniël Pragenſis, Gebehardus Herbipolenſis, Hermãnus Firdenſis. De vltra montanis Guido Cremẽſis Cardinalis Diaconus ſedis Apoſtolicæ legat⁹, Piligrinus Aquileienſis Patriarcha, N Mediolanenſis Archiepiſcopus. Epiſcopi Taurinenſis, Albanenſis, Eporegienſis, Haſtenſis, Nouariẽſis, Vercellenſis, Terdonenſis, Papienſis, Cumanus, Laudenſis, Cremonenſis, Placentinus (Parmenſem infirmitas mortalis domi tenebat,) Regenſis, Mutinenſis Bononienſis, Mantuanus, Caſidonus, Veronenſis, Omnebonenſis, Brixẽſis, Pergamenſis, Concordienſis. Rauennas exarchatus eo tempore, Anſelmo nuper defuncto, metropolitano carebat. His omnibus cum frequẽtia laicorum principum, Ducum videlicet, Marchionum, Comitum, & vniuerſarum in Italia ciuitatum Conſulibus atque Iudicibus Fridericũ circumſtantibus, ſolis Epiſcopis cum paucis admodum Principibus conſilij ſui participibus iniungit, quatenus diuini timoris cõſideratione de ſalubri conſilio in Italiæ rebus ordinandis ita ſecum deliberent, vt Eccleſiæ Dei pacis tranquillitate gaudeant, & ius regale, decuſque imperij debito proueharur honore. Totum triduũ hæc conſultatio abſumpſit. Quarta demum die ſereniſſimus Imperator in concionem venit, ſedenſque in eminentiori, vnde ab omnibus videri poterat & audiri; circumſedente eum corona venerandorum, quos prænominavimus, heroum, per interpretem elocutus eſt. Cùm placitum ſit ordinationi diuinæ ex qua omnis poteſtas in cœlo & in terra, Romani nos Imperij gubernacula tenere: non immeritò quæ ad ſtatum ejus dignitatis pertinere noſcuntur, quantum Deo propitio valemus, proſequimur. Cumque Imperialis maieſtatis hoc eſſe non ignoremus officium, vt ſtudio noſtræ vigilantię, ac pœnarum metu improbi & inquieti coërceantur, boni ſubleuẽtur, atque in pacis tranquillitate foueantur; ita noui m⁹ quid iuris, quid honoris, tam diuinarũ quàm humanarũ legum ſanctio culmini regalis excellentiæ accommodauerit. Nos tamen regium nomen habentes, deſideramus potiùs legitimũ tenere imperium pro conſeruanda cuiq; ſua libertate & iure, quàm, vt dicitur, omnia impunè facere, hoc eſt regem eſſe, per licentiam inſoleſcere, & imperandi officium in ſuperbiam dominationemque conuertere. Deo fauente mores non mutabimus cum fortuna: quibus initio partum eſt, his artibus retinere curabimus imperium. Sed nec per noſtrã deſidiam quemquam eius gloriã & excellentiam imminuere patiemur. Quia ergo vel bello vel pace clarum fieri licet; nec refert, vtrum melius ſit patriam armis tutari, ſeu legib⁹ gubernare, alrero alterius auxilio indigente; bellorum motibus propitia diuinitate ſedatis, ad leges pacis negotia transferamus. Noſtis autem, quod iura ciuilia noſtris beneficiis in ſummum prouecta, firmata, ac moribus vtentium approbata, ſatis habent roboris regnorũ leges: in quibus quod antè obtinebat, poſtea deſuetudine inumbratum eſt, ab imperiali remedio veſtraq; prouidentia neceſſe habent illuminari. Siue ergo ius noſtrũ, ſiue veſtrum in ſcriptum redigatur, in ej⁹,

Concio imperatoris.

constitutione considerandum est, vt sit honestum, iustum, possibile, necessarium, vtile, loco temporique conueniens. Ideoque tam nobis quàm vobis, dum iura condimus, cautiùs præuidendum est; quia cùm leges institutæ fuerint, non erit liberũ iudicari de eis; sed oportebit iudicare secundùm ipsas.

Capvt IV.

Subsequens fauor Episcoporum, & eorum responsio ab Archiepiscopo Mediolanensi prolata.

His dictis magnus favor omnium prosequitur, admirantium & stupentium, quod qui literas non nosset, quique parum adhuc supra adolescentiam ageret ætatem, in oratione sua tantæ prudentiæ, tantæque facundiæ gratiam accepisset: surgentesque vnus post vnum, sicut eius gentis mos est, seu vt principi suum quisque manifestaret affectum, & propensiorem circa eum deuotionem: seu vt suam in dicendo peritiam, qua gloriari solent, declararet. Primò Episcopi, deinde proceres terræ, pòst consoles, & missi singularum ciuitatum, totam diem illam facundissimis sermonibus in noctem vsque produxerunt. Portò vna omnium sententia hæc erat, à Mediolanensi Archiepiscopo probata. *Hæc est dies, quã* Psalm. 117. *fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea.* Verè dies hæc dies gratiæ, dies est lætitiæ; qua in medio populi sui victor inclytus, triumphator pacificus, non belli minas intentans, non crudele aliquid vel tyrannicum intonans: sed pacis leges disquirens, in medio populi sui mitissimus residere dignatur. Felix tandem Italia post multa secula inuenta; quæ modò Principem inuenire meruisti, qui nos homines, imò proximos ac fratres recognoscat. Tu nimirum es, ô clarissime princeps, & singularis orbis & vrbis Imperator, qui licentiam primo homini indultã, jamq; diu abrogatam, rursus in vsum, ac in veræ sententiæ cõsuetudinem reuocasti, vbi dictum est. *Crescite &* Genes. 1. *multiplicamini, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli.* Quantos ô Italia, passa es Reges, imò Tyrannos, qui hoc tibi mandatum per contrapositionem interpretarentur, versa vice dominãtes hominibus, imò premẽtes, quosque bonos & sapientes: rationeque, vt pote rationales, vti cupientes, pisces maris, lubricos scilicet, rapaces, & cœno voluptatis deditos, & alium insequè sapientea demulcarent; & iniqui iniquos in sua impietatibus contra jus fasque confouerent. Nouimus, qualia aliquando simus passi imperia, iniusta, superbia, crudelia. Meminimus, sine extanti crimine factas proscriptiones locupletium; magistratus, sacerdotia, nefariâ turpiqua conuentione commutata; & alia multa, quæ libido dominãtium imperaret, nostris sub oculis irreuerenter perpetrata. Gaudeamus ergo, & exultemus, & demus gloriam Deo, post tam turbidi temporis tempestatem serenum nobis pacis diem illuxisse: dum tibi serenissimo Domino nostro placet imperium tuum per innocentiam seruare potiùs, atque tueri, quàm per scelus crescere, & per sanguinem subiectorum incrustari. Dominueris, ô Augustissime Imperator, piscibus maris, & volatilibus cæli. Nam & diuinum iudicium superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. De nobis fidelibus tuis, de populo tuo, cõsultare placuit tuæ potentiæ, super legibus, & iustitia, atque honore Imperij. Scias itaque omne jus populi in condendis legibus tibi concessum. Tua voluntas jus est, sicuti dicitur. Quod principi placuit, legis habet vigorem: cùm populus ei, & in eum omne suum imperium & potestatẽ concesserit. Quodcumque enim Imperator per epistolam constituerit, vel cognoscens decreuerit, vel edicto præceperit, legẽ esse constat. Profectò secundum naturam est, commoda cuiusq; rei eum sequi, quem sequũtur incommoda: vt videlicet omnibus debeas imperare, qui omniũ nostrum sustines onera tutelæ. His finitis, ea die in vesperã protracta curia soluitur. Fuere etiam, qui ibidem in publico facta imperatoris carminibus fauorabilibus celebrarent.

Capvt V.

Quomodo singulis diœcesanis singulos Iudices præfecerit. Itẽ quomodo regalia Itali in manus principis resignauerint, & quibus ea denuo habere cõcesserit.

Sequentibus diebus plena atque solemnis curia iudicio & iustitiæ à mane vsque ad vesperam intentus, querimonias & proclamationes, tã diuitum quàm pauperum, diligenter audiebat: habensq; 4. Iudices, videlicet Bolgarum, Martinũ, Iacobum, Hugonem, viros disertos, religiosus, & in lege doctissimos, Legum quã in ciuitate Bononiensi Doctores, & multorum auditorũ præceptores. Cum his, aliisq; legisperitis, qui diuersi ex diuersis ciuitatibus aderant, audiebat, discutiebat, & terminabat negotia. Videns autem multitudinem eorum qui cruces bajularent (ita enim Italorum mos est, vt habentes querelas, crucem manibus præferant) misertus illorum ait, mirari sa prudentiam Latinorum: qui cùm præcipuè de scientia legum glorientur, maximè legum inueniuntur transgressores: quamq; sint renuacas iustitiæ sectatores, in tot esurientibus & sitientibus iustitiam evidenter apparere. Diuino itaque vsus cõsilio, singulis diœcesania singulos iudices præposuit: non tamen de sua ciuitate, sed vel de curia, vel de aliis ciuitatibus; hac eos commutans ratione, ne si ciuis ciuibus præficeretur, aut gratia, aut odio leviter à vero posset auerti. Sicque factum est, vt de tanta querulorum multitudine via vllus superfuisset, qui non aut plenam de lite victoriam, siva iustitiam, aut competentem cum adversariis transactionem se gauderet reportare. Deinde super iustitia regni, & de regalibus, quæ longo iam tempore, seu temeritate pervadentiũ, seu neglectu Regum, imperio deperierant, studiosè differens, cùm nullã possent inuenire defensionem excusationis, tam Episcopi, quàm Primates & ciuitates vno ore, vno assensu in manum Principis regalia reddidere: primiq; resignantiũ Mediolanenses extitere. Requisitiq; de hoc ipso iure, quid esset: adiudicauerũt ducatus, marchias, comitatus, consulatus, monetaque thelonea, fodrũ, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias portus, omnemq; vtilitatem ex decursu fluminum prouenientẽ. Nec de terra tantùm, verumetiam de suis propriis capitibus censum annui redditionem. Hisq; omnibus in fiscum annumeratis, tanta circa pristinos possessores vsus est liberalitate, vt quicumque donatione Regum aliquid horum se possidere instrumentis legitimis edocere poterat, is etiã nunc imperiali beneficio, & regni nomine idipsum perpetuò possideret. Ex his tamen qui nullo iure, sed sola præsumptione de regalibus intromiserant, 30. millia talentorũ, plus minusve, redditibus publicis per singulos annos accessere.

Itali litem habẽtes crucẽ bajulant.

Ius regaliũ

CAPUT VI.

Quòd Princeps magistratus civitatum ordinare debeat: & quòd obsides acceperit ab omnibus.

PRæterea & hoc sibi ab omnibus adiudicatum atq; recognitũ est, in singulis ciuitatibus potestates, consules, cæterosve magistratus, assensu populi per ipsum creari debere, qui fideles simul & prudentes, & Principi honorẽ, & ciuibus patriæq; debitam iustitiam possent conseruare. De his autem omnibus fideliter & sine fraude recipiendis & obseruandis, ab omnibus ciuitatibus & sacramenta præstita, & vades pro libitu Imperatoris exhibiti sunt. Consequenter pax in communi iuratur eo tenore, vt nec ciuitas ciuitatem, nec homo hominẽ impugnaret; nisi hoc à principe sibi foret imperatum.

CAPUT VII.

De legibus, quas Imperator promulgavit, videlicet de feudis, & pace non violanda.

AD vltimum de iure feodorum, quod apud Latinos scripto nondum sufficiẽter expressum fuerat, & penè omnes eam beneficiorum iustitiam in iniustitiam cõuerterant, leges promulgavit: quarũ capitula præsenti annotatione subtecimus. Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Imperialem decet solertiam rei reipublicæ curam gerere, & subiectorum cõmoda inuestigare; vt regni vtilitas incorrupta permaneat, & singulorũ status iugiter seruetur illæsus. Quapropter cùm ex prædecessorum more vniuersali curiæ Ronzaliæ pro tribunali sederemus, à Principibus Italicis, tam rectoribus Ecclesiarum, quàm aliis fidelibus regni, non modicas accepimus querelas, quòd beneficia eorum, & feuda, quæ vassalli ab eis tenebant, sine dominorũ licentia pignori obligauerant, & quadam collusione nomine vel libelli vendiderant: vnde debita seruitia amittebant, & honorum imperij nostræ felicis expeditionis complementum minuebant. Habito igitur consilio Episcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, simul etiam palatinorum Iudicum, & aliorũ procerum; hac edictali lege Deo propitio perpetuò valitura sancimus, vt nulli liceat feudum totum, vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quomodolibet alienare, vel pro anima iudicare, sine permissione maioris domini, ad quem feudũ spectare dignoscitur. Vnde imperator Lotharius tantum in futurum cauens, ne fieret promulgavit. Nos autem ad pleniorem regni vtilitatẽ prouidentes, non solum in posterum, sed etiam huiusmodi prius illicitas alienationes perpetratas, hac præsenti sanctione cassamus, & in irritum deducimus: nullius temporis præscriptione impediente, emptor bonæ fidei de pretio actionem habeat contra venditorem competentem. Callidis insuper quorumdam machinationibus obuiantes, qui pretio accepto, quasi sub colore inuestituræ, quam sibi licere dicunt, in alios transferunt; ne tale figmentũ, vel aliud vlterius in fraudem hui⁹ nostræ constitutionis excogitetur, omnibus modis prohibemus: plena authoritate nostra statuentes, vt venditor & emptor, qui tam illicita contraxisse reperti fuerint, feodum amittat, & ad dominum reuertatur. Scriba verò qui super hoc instrumentũ sciens conscripserit, post amissionem officij, cum infamiæ periculo manũ amittat. Præterea si quis infeudatus maior quatuordecim annis, sua incuria vel negligentia per annum & diem steterit, quòd feudi inuestiturã à primo domino non petierit: transacto hoc spatio, feudum amittat, & ad dominum redeat. Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quam Alemannia, vt quicumque indicta publicè expeditione vocatus à Domino suo, ad eandem expeditionem spatio competenti venire supersederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere contempserit, dimidiũ redditus feudi vnius anni domino non ministrauerit, feudum quod ab Episcopo, aut ab alio domino habet, amittat: & dominus feudi in vsus suos illud redigendi omnibus modis habeat potestatem. Præterea ducatus, marchia, comitatus de cætero non diuidatur. Aliud autem feudum, si cõsortes voluerint, diuidatur: ita vt omnes qui partem feudi habẽt jam diuisi, vel diuidendi, fidelitatem domino faciant: ita tamen vt vasallus plures dominos nõ compellatur habere, nec domin⁹ feudi sine voluntate vassallorum ad alium transferat. Insuper si filius vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus, adducat filium ad satisfaciendũ domino, vel à se filium separet, alioquin feudo priuetur. Si verò pater vult eum deducere vt satisfaciat, filius autem contemnit, patre mortuo in feodum non succedat, nisi prius Domino satisfecerit: pari que modo vassallus pro omnibus suis bonis domesticis faciat. Illud quoque præcipimus, vt si vasallus de feudo alium vasallum habuerit, & vassallus vassalli dominum domini sui offenderit, nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine fraude antea habuit, feodo priuetur, & ad dominum suum, à quo ipse tenebat, reuertatur: nisi requisitus ab eo paratus fuerit satisfacere maiori domino quem offendit; & nisi vassallos, idemque dominus à suo domino requisitus, eum qui maiorem dominũ offendit, requisierit vt satisfaciat, feudum amittat. Præterea si de feudo inter duos vassallos sit controuersia, domini sit cognitio, & per eum controuersia terminetur. Si verò inter dominum & vassallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub debito fidelitatis coniuratos terminetur. Illud quoque sancimus, vt in omni sacramento fidelitatis imperator nominatim excipiatur. Fridericus Dei gratia Romanorum imperator, & semper Augustus; vniuersis suo subjectis imperio. Hac edictali lege in perpetuum valitura iubemus, vt omnes nostro subiecti imperio, verã & perpetuam pacem inter se obseruent, & vt inviolatum inter omnes fœdus perpetuo seruetur. Duces, marchiones, comites, capitaneos, vauassores, & omnium locorum rectores, cum omniũ locorum primatibus & plebeis, à 18. anno vsque ad 70 iureiurando obstringantur, vt pacem teneant, & rectores locorum adiuuent in pace tuenda atque vindicanda, & in fine vniuscuiusque quinquennij omniũ sacramenta de prædicta pace tenenda renouentur. Si verò quis aliquod jus de quacumque causa, vel facto contra aliquem se habere putauerit, ad judicialem redeat potestatem, & per eam sibi competens jus assequatur. Si quis verò temerario ausu prædictam pacem violare præsumpserit, si ciuitas est, pœna 100. librarum auri cameræ nostræ inferenda punietur. Oppidum vero 20. libris auri mulctetur. Duces autem & Marchiones & comites 50. libras præstent. Capitanei vero, & maiores vauassores 20. libris auri puniantur. Minores autem vauassores, & omnes alij prædictæ pacis violatores 6. libras auri inferre compellantur, & damnum pa-

Edictũ imperatoris.

Aliud edictum Imperatoris.

eis secundum leges resarcient iniuria seu furtum legitimè puniatur. Homicidium, & membrorū diminutio, vel aliud quodlibet delictum legaliter vindicetur. Iudices verò, locorum defensores, vel quicumque magistratus ab imperatore, vel eius potestate constituti, seu confirmati, qui justitiam facere neglexerint, & pacem violatam vindicare legitimè supersederint, damnum omne, & injuriam pacis resarcire compellantur & insuper si maior judex est, sacro ærario in pœnam 10. libras auri præstet: minor autem pœna trium librarum auri mulctetur. Qui verò ad prædictam pœnam persoluendā inopia dignoscitur laborare, corporis sui coërtione cum verberibus puniatur: & procul ab eo loco quē inhabitat, quinquaginta milliaria per quinquennium vitam agat. Conuenticula quoque, & omnes coniurationes in ciuitatibus & extra, etiam occasione parentelæ, inter ciuitatem & ciuitatē, & inter personam & personam, siue inter ciuitatem & personam, omnibus modis fieri prohibemus, & in præteritum factas cassamus: singulis conjuratorum pœna unius libræ auri percellendis. Episcopos quoque locorum Ecclesiastica censura violatores huius sanctionis, donec ad satisfactionē veniant, coërcere volumus. Receptoribus etiam malefactorum, qui prædictam pacem violauerint, & emtoribus, nostræ indignationi subjiciendis, eadem pœna feriendi sunt. Præterea bona eius publicantur, & domus destruantur, qui pacem jurare & tenere noluerit, & leges pacis non seruat. Illicitas etiam exactiones, maximè ab Ecclesia, quarum abusio jam per longa tempora inoleuit, per ciuitates & castella omnimodis condemnamus, & prohibemus: & si factæ fuerint, in duplum reddantur. Item sacramenta pupillorum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inuiolabiliter custodiantur. Per vim autem, vel iniustum metum, etiam à maioribus, maximè ne querimoniā maleficiorum commissorum faciant extorta sacramenta nullius esse momenti, jubemus. Ad hæc qui allodium suum vendiderit, distractum ex jurisdictione imperatoris vendere non præsumat, & si fecerit, non valeat.

Conuenticula prohibentur.

Caput VIII

De controuersia Cremonensium & Placentinorum. Item de controuersia pro Modoico.

CRemonenses & Placentini inter eos qui sibi coram principe litem commouebant, acriùs cæteris sese experiebantur. Nam cùm inter has duas ciuitates, non longe à se positas, nisi quod Pado interfluente seperantur, propter contubernium Mediolanensium, antiquæ ac diutinæ mānserint discordiæ: accesserat tunc quòd Cremonenses cum imperatore ad curiam venientes, Placentinorum militia egressa eos ad certamen prouocauerat, quod modo vulgò Tornoimentum vocant. Ibique hinc inde aliqui sauciati, alij capti, quidam occisi sunt. Ob hanc rem dum adversus se inuicem accusationem proponerent, Cremonensibus se dum essent in obsequio, & in comitatu principis, hostiliter inuasos, nec tam se, quā regiam fuisse læsam maiestatem, suam iniuriam magnitudini principum curæ esse debere: penes imperium esse, vt Placentini velut hostes reipublicæ pro impietatibus in ipsos, pro perfidia & temeritate in imperatorē graues pœnas reddant. Placentinis autem non adversus principem, sed contra infestissimos hostes se venisse, qui cùm in terminis ipsorum multa iniqua fecerint, rapinis & incendiis omnia permiscuerint, querimoniæ modò calumniosę, quòd injuriam passi sint, allegantibus, Fridericus partibus prosequendi copiam dedit: sufficienterque auditis, quæ ab vtrisque dicerentur, animaduertit Placentinos minus idoneè obiecta purgare, persertim cùm in plurimis rebus dolus eorum, & perfidia in regnum jam antea fuerat deprahensa. Itaque contra ipsos sententia judicū procedit, tandemque hac mulcta in gratiam recipiuntur, vt præter non paruæ pecuniæ donationem, vallum ciuitatis egregiū, quod jisdē annis pro defectione ab imperatore fecisse insimulabantur, replendo æquarent, turresque vniuersas destruerent. Quod & factum est, dignaque in Placentiam seditiosam ciuitatē, pro modo delicti vltio exerta, rebellionis metū reliquis ciuitatibus incussit. Ibi quoque Fridericus Augustus de proprietate Modoici, vbi sedes regni Italici, vt dictum est, esse dignoscitur, contra Mediolanenses causam assumens, selectis arbitris gloriosè, justitia media de lite triumphauit.

Placentinorum torneamentum.

Placentinorum mulcta

Caput. IX.

De nuntiis imperatoris in Sardiniam & Corsicam missis, & de Ianuensibus subactis.

APud Roncalias rebus bene gestis, & vtilitatibus imperij sapienter ordinatis, Fridericus conuentum dimisit: atque proximioribus ordinatis, ad vlteriores terras, & insulas maris regium regiæ procurationis animum protēdit. Itaque electos nuntios, Episcopum videlicet Conradum Eistetensem, & comitem Emichonem, in Sardiniam & Corsicam dirigit, cōmandens eos Pisanis & Ianuensibus conducēdos, pro eo quod hę duæ ciuitates maximum in Tyrrheno mari viderentur habere principatum. Verùm quemobrem eadem legatio sine efficacie remenserit, conjicient hi, quibus notum est, in quantis emolumētis Pisanis atque Ianuēsibus insula Sardinia prostituta sit. Vnde non incongruè putatur illorum astu, & falsis occasionibus iter nuntiorum fuisse impeditum. Nam & Ianuensibus vicem redditurus, aduentum suum Augustus comminans, finibusque eorum accedens, mira celeritate, ac facilitate eos deterruit, & ad pacis pacta confugere compulit, quæ fuere hujusmodi: 1000. marcas argenti publico ærario persoluere, & à muri, quem orsi fuerant, fabrica cessare. Non autem ab re putatur; hunc illis cœlitus incussum fuisse terrorem, atque formidinem; ne multos sua temeritate ad defectionem inuitarent. Nam salutis spem Ianuensibus certam, & contra venientibus hæsitationem natura loci præstare maximè putarat: quæ ciuitatem ita ex omni parte vallauerat, vt vel propter eminentiam Alpium prærupta & inuia, vel Tyrrheni maris, quo littus ipsum alluitur, fluctibus ad eam nec peruenire facilè foret. Augustus animo nullo horum motus, etiam cum natura certare non diffidabat: vt quod ille situ loci inexpugnabile fecerat, ipse magnitudine animi, ac virtute superandum putaret.

Caput X.

Quomodo imperator Natale Domini apud Albam celebrans, nuncios pro colligendo fodro vndique direxit, & de terra Mechtildis.

HIs gestis, Fridericus pro recreando milite, in optimis, & nondum bello tectis Italiæ

locis hyemare statuit, proximumque Natalem Domini apud Albam civitatem celebrans, nuntios pro colligendo fodro per totam Tusciam, & maritima, atque Campaniam dirigit. De principib⁹ quoque, ad ordinandos in civitatibus cõsules seu potestates, alium aliò dimittit: adjunctis eis chartulariis, qui de regalib⁹ quæ fisco accesserant, certam summam, & plenam notitiam reportarent. Redditus quoque imperiales, quæ dicuntur domus Mechtildis, à duce Guelfone, seu ab aliis distractos, & dispersos congregavit, quos postmodum eidem nobilissimo principi adunatos, & melioratos liberali restitutione noscitur reddidisse. Quorum prædiorum magnitudinem, eiusque terræ copiosam opulentiam, qui ipsas Eridani peruagati sunt, non ignorant.

CAPVT. XI.

De morte Ottonis Frisingensis Episcopi.

ROmanus Imperator et si in aliis omnibus secunda fortuna vsus fuerat; in morte tamen nonnullorum principum per idem tempus eius sævitiam & cæcitatem expertus est: quorum vt apud posteros nulla celebretur memoria, nobilitas generis, mentis prudentia, & egregiæ, tam animi quàm corporis virtutes, non permittunt. In quorum numero primus fuit Otto Frisingensis Ecclesiæ venerabilis Præsul, huius * historiæ Author, & feliciori fine futurus consummator: nisi, vt quidam incusant, fata virtutibus invidissent. Et quia tã in huius præclari viri nece, quàm in conflagratione Frisingẽsis Ecclesię patria mea duplici contritione attrita est; nemo me accuset, si vel patriæ miserias, vel amantissimi domini, & nutritoris mei flebilem interitum prolixiore narratione prosequar: sed dolori veniã tribuat, considerantibus nobis civitatem nostram ad tantum felicitatis gaudium processisse, eãdemq; ferè ad vltimos casus inclinaram. Siquis autẽ, vt ait quidam, durior misericordiæ sit judex, res quidem tribuat historiæ, lamenta verò scriptori. Anno ergo ab Incarnatione Domini 1159. indictione 7. regnante serenissimo Imperatore Friderico, anno imperij eius 3. regni 5. memoratus Antistes ab hac luce, Deo vocante, migravit. Is primò velut cælitus, & à Deo missus, cùm eandem Ecclesiam reperisset omnibus ferè bonis destitutam, distractas facultates, collapsa palatia, familiam attritã, religionis monasteriorum nullam, vel parvã memoriam: ope divina tandem ipsam in eum locũ reduxerat, vt clero religionem, familiæ libertatem, facultatibus copiam, ædificiis decorem ab hac luce subtractus restituisset: eiusque cura, labor, meritum circa sedem & gentem suã per ioda fuerat, ac si non tam instaurator, quàm fũdator illius extitisset. Huic negotio præstabat adminiculum & opem tum genus viri, tum probitas, tum conversationis æstimatio. Nempe Imperatorũ Henrici quarti nepos, sororius quinti Henrici, Conradi Regis frater vterinus, Friderici Imperatoris Augustissimi, huius qui jam feliciter regnat, patruus, ex clarissimo Principe Leopaldo Marchione patre, & matre Agnete filia Henrici quarti Imperatoris, pariter cum fratribus suis germanis Conrado Pataviensi Episcopo, Leopaldo duce Baioariæ, & Henrico duce Austriæ: necnon & sororibus Gertruda ducissa Boëmiæ, & Bertha ducissa Polonorum, ac Ita Marchionissa de Monte ferrato, N. Imperatricis Hispaniæ genitrice. De tanta inquam, tamque illustri parentela proles ipsa nobilissima traxit originem. Literali scientia non mediocriter aut vulgariter instructus, inter Episcopos Alemãniæ vel primus, vel inter primos habebatur, intãtum, vt præter sacræ doctrinæ cognitionem, cujus secretis & sententiarum abditis præpollebat, Philosophicorũ & Aristotelicorum librorũ subtilitatem in Topicis, Analyticis atq; Elenchis fere primus nostris finibus apportaverit. Ob ea, & aliarum multarum privilegia gratiarum, fiducia quoque tam secularis prudentiæ, quam eloquio fretus facundissimæ linguæ, cùm sæpius in causis Ecclesiæ coram regibus & principibus constantissimè ageret, & exinde sibi gloria laudem, sine invidiam, vt assolet, non modicam peperisset, laqueos adversantium imperterritus declinavit, & obloquentium ora sine læsione probè probus evasit. Sanè vivendi modum juxta Cisterciensis ordinis religionem instituerat: ibique in monasterio Morimundensi primò Abbas, eousque probatus, & electus inventus est, vt merito sibi diceretur, *Amice ascende superius.* *Luc. 14.* Episcopus fact⁹, transitus sui juventutis fervore, ac sopito lubricę ætatis incentivo, oleum peccatoris declinans & justitiam suam in conspectu hominum, & favore facere parvipendens, Deo potiùs, quem conscientiæ & corda non fallunt, placere satagebat, attendens illud Evangelicum. *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* *Mat. 6.* Vnde factũ est, vt si quid ex conversatione mundana pulverulentiæ contraxisset, in præsenti lingua detrahentium, quæ vt gladius acutus, raderetur, atque purgaretur. Si quid supradicto principe Friderico patruo suo in Italicam expeditionem iter agente, cum & ipse sicus necessarius & perutilis imperij negotiis, ire debuisset, nutu divino contigit ipsũ iter retractasse: vt vir religiosus inter manus fratrum orantium potiùs, quàm inter strepitum præliãtium expirans, dicere posset. Domine, suscipe me, vt cum fratribus meis sim, cum quibus &c. Benignè verò ab imperatore dimissus, multis gemitibus commissam sibi suæ benignitati commendavit Ecclesiam, ac quodam spiritu prophetico de fine suo præscius, ne post mortem suam ipsam aliquo modo gravaret: & libertatem electionis, vt jam sæpius anteactis temporibus in aliis Ecclesiis factum dicebatur, eam nullo modo privaret, postulavit. Accepta de has probabili petitione fideli laudamento, ad propria reversus est. At cùm aliquibus de morte sua, seu per visiones, seu per somnia revelatum fuisse, referentibus & commonentibus quibusdam religiosis, cognovisset, salutatis fraterna charitate media quàm intimè fratribus, & vale dicto, occasione visitandi Cisterciense capitulum viam carpit: & jamdudum languore, ac debilitate corporis invalidus, laborioso itinere nihil tamen adhuc suis, qui secum erant, metuentibus, ad prænominatum Morimũdense monasterium pervenit. Ibi per aliquot dies lecto cubans, & jam de obitu suo nequaquã dubius, dũ sacro liquore olei, sicut moris est, perunctus fuisset, & de pecunia sua laudabili testamento ordinasset, inter cetera quæ sollicitus de salute sua prævidebat, etiam hunc codicem manibus suis offerri præcepit, eumque literatis & religiosis viris tradidit, vt si quid pro sententia magistri Gilberti, vt patet in prioribus, dixisse visus esset, quod quempiam posset offendere, ad ipsorum arbitrium corrigeretur: seque catholicę fidei assertorem, justa sanctæ Romanæ, imò &

Idest praecedentium librorum, nõ huius continuationis.

Otto Frising obitus.

Otto retractat. quod pro Gilberto dixerat.

vniuersalis Ecclesiæ regulam professus est. Deinde multa prius cordis contritione, & humili cõfessione reatum suum recognoscens, sumptis sacrosanctis mysteriis, in medio multitudinis sanctorum, tam Episcoporum quàm Abbatum, Domino spiritum reddidit. Felix vtique, & pro meritis suis diuino munere donatus, vt antea raptus sit, quã vnicã suam, dilectã suã Ecclesiã videlicet, cui ipse speciali & intimo amore connexus erat, in fauillam & cinerem cõuersam vidisset, & subuersã. Cũ autẽ adhuc viuens locũ sepulturæ suæ fratribus digito præmonstrasset, extra Ecclesiam in loco humili, vbi scilicet ab omnibus fratribus calcari debuisset: huic eius vltimæ voluntati obviandum putabatur, & intra septa Ecclesiæ iuxta maius altare honorificè tumulatus est: eiusque sepulchrum à cunctis fratribus honore, ac veneratione dignum habetur. Ego autem qui huius operis principium eius ex ore adnotaui, finemq; eiusdem iussu principis perficiendum suscepi, & manu mea ipsius extrema lumina clausi, hoc Epitaphium composui, & tumulo seu cenotaphio eius inscribi feci.

Libram Phœbus subiit cum falcitenente,
Luci nox praualuit die decrescente,
Vita minus habuit morte praualente,
Otto quando corruit, raptus heu! repente.
Hic si gradum consulis, præsul dignitate:
Formam, decens, habilis, juvenis ætate:
Genus, altè nobilis Regum majestate:
Mores, commendabilis mira probitate:
Monachum se præbuit, si Religionem.
Ideas asseruit, si positionem.
Virgo, cuius meruit intercessionem,
Eius ad quem genuit agat mentionem.
Cujus frequens otium in Philosophia.
Majus exercitium in Theologia.
Fœdus sibi mutuum cum Philologia.
Nunc sit ei speculum summa Theoria.
Plangat hunc Germania, planctu generali,
Magis tu Frisingia, orba viro tali.
Cui tot priuilegia dono speciali,
Iugi querimonia debes lamentari.
Hujus in te studio studium vigebat.
Grata disceptatio plures acuebat.
Quid mos, aut quid ratio, nemo non videbat.
Fraus & cauillatio latens non latebat.
Hic sacrum Ecclesia sublimauit cultum.
Ipse dedit strepere logicum tumultum.
Hoc in ejus cinere totum est sepultum.
Talem nemo plangere potest satis multum.
Quis nunc tantam gratiam formis assimabit?
Aut quis elegantiam dictis assignabit?
Quis ad consequentiam tropos reuocabit?
Heu, qualem sententiam schola vento dabit!
Quid rerum compactio sagax, dum rimatur?
Mathesis abstractie quid, dum contemplatur?
Quod nihil priuatio per hunc dum probatur,
Quid ambarum actie morte sciri datur.
Hujus necem patria iustè dedignata,
Clara dolens atria rectore priuata,
De se bene meritum cernens in fauilla.
Iuit in interitum pariter & illa
Tantas ad exequias turba populorum
Pias fundat lacrymas, mœstum ducens chorum.
Ad preces continuas, & lamenta quorum,
Illum saluet, animas qui beat justorum, Amen.

Aliter, Idem.

Quidquid in orbe beat præclaros & meliores,
Præsulis Ottonis mirè cumulauit honores.
Si proauis volans probitas, sacer ordo, potestas,
Deberent mortis furias cohibere molestas,
Non moriturus erat præclarè præditus illis.
Heu talem communibus accessisse fauillis!
Quàm facunda viri vox, qualis Philosophia.
Hortatu Regum decet edita chronographia.
Luxit eum patria propria comitata ruina.
Propitietur ei Deus, & pia Virgo Maria.

CAPVT XII.

De conflagratione Frisingensis Ecclesiæ.

OTtone Episcopo decimo Calendas Octobris, quod est circa solstitium brumale, defuncto; paucis post mensibus Nonis Aprilis, quę tunc fuit Dominica Palmarum, & est circa solstitium æstiuale, hora matutina, ciuitas Frisingensis penitus & penitus incendio conflagrauit: adeo quod (vt taceam de maioribus Ecclesiis, quæ cũ ornamentis suis perierunt, sedeque ipsa, & palatio) nec vna quidem de minoribus Capellis & Oratoriis superfuit. Domus etiam & officinæ Canonicorum, & domus militum, exceptis valde paucis, crematæ sunt. Hæc Ecclesia eo tempore in tali statu fuerat, quòd rebus, ædificiis, & diuitiis omnibus penè conlateralibus & vicinis Episcopatibus aut maior erat, aut æqualis: Clerr pro bitate tam insignis, vt in eius honestate & disciplina, in liberalitate, in literatũ sciẽtia rari pares, meliores & superiores in orbe Romano nulli haberentur.

CAPVT XIII.

Quæ prodigia hanc cladem præcesserint, & quòd Albertus Ottoni successerit.

HAnc ciuitatis Frisingensis multiplicem cladem, & ærumnosi euentus casum nonnulla prodigiorum indicia præcesserãt. Quadam enim vice in die Circumcisionis Domini, dum ad missam solemnem Presbyter altari maiori assisteret, & iam sacri secreti vltimum resoluisset silentium, calix cum sanguine ita prorsus euersus, & super altare in conspectu omnium effusus est, vt nec stilla superfuisset. Sed prudentissimus Episcopus omine tali nil prosperum auguriatum esse præsciens, ieiuniis & letaniis diuinam animaduersionem præuenire atque placari persuasit. Per idem quoque tempus monstra quædam quadrupedia, aliaque phantasmata de nocte visa sunt, tam à clericis veracibus, quàm à laicis, hinc inde volare. Feræ bestiæ, vt pote vulpes & lepores, pastophoria Ecclesiæ, ac officinas Canonicorum ingressæ, velut domesticæ, laqueum sibi captionis imponi non abnuebant. Pueri ac puellulæ per mediam ciuitatem sæpius processionem agentes, verasque letanias imitantes, iocis suis grauia fata portenderunt. Nam & sequenti anno locus ipse, vbi maior Ecclesia & cathedralis sedes fabricanda erat, fulmine ictus, cælesti igne conflagrauit. Vlulæ, vpupæ, bubones, toto anno in tectis funebria personantes, lugubri voce aures omnium repleuerunt. Pilosi, quos Satyros vocant, in domibus plerumque audiri. Huius ruinę ac desolationis talibus indiciis prophetatæ, præfata Frisingensis Ecclesia diuina opitulatione, & per subrogationem pusilli Pastoris Alberti, qui ipsam in præsentiarum gubernat & regit, restaurationem expectat, cuiusque industria subleuari sperat, & respirare.

Caput 14.

CAPVT XIV.

De exustione Spirensis Ecclesiæ, & morte aliorum Episcoporum ac principum.

EOdem etiam anno insignis illa Ecclesia, & regium opus, apud Spiram ciuitatem similiter igne consumpta est, & desuper continuitate muri rupta, ruina molesta plerosq; sicut tunc fama fuit, inuoluit. Iisdem diebus Fridericus Coloniensis Archiepiscopus, cuius superiori libro mentio habita est, tertio pontificatus sui anno, cũ multorum luctu, diem clausit extremum: carnesque eius & viscera apud Papiam posita, ossa ad ciuitatem Coloniensem deportata sunt. Vir nobilis, & literatus: quiq; mansuetudine ac benignitate sua longè lateq; multorũ in se prouocauerat affectum. Anselmus Rauennæ metropolitanus, qui multis diebus in imperij obsequiis & fidelitate probatus fuerat, vir prudēs & literatus, ante Mediolanum defunctus est. Herbipolensis quoque Antistes Gebehardus reuisendæ patriæ amore illectus, dum benignè ab Augusto dimitteretur, paulò post septimum diem reditus sui ad ciuitatẽ suam morbo correptus obiit: exemplo suo docens, quòd longas manus mortis nec terra securior, nec conuictus delicatior faciet declinare. Tunc etiam Conradus Croatiæ atque Dalmatiæ Dux, natione Noricus, de castro Dachonna oriundus, apud Pergamum finem viuendi fecit: ejusq; corpus in terram suam deportatum, in monasterio Schiren sepultum est. Cuius liberalitas, & in multis probata periculis animi magnitudo meruit, vt subtractus ex hac luce, memoria illius longo tempore apud posteros non deleatur. Nobiles quoq; complures, & milites strenuissimos, quorum nomina mihi scribenti non occurrunt, aut varius belli euentus, aut morborum vis, per idem tempus idem tempestatis turbo inuoluit.

CAPVT XV

*Quòd Romanus Pontifex iterum occasiones aduersus Fridericum Imperatorem * quæsiuit.*

* *Hic & passim Radeuicus Imperatori contra Papam nimium defert.*

FRiderico in Hybernis agente, Adrianus Romanæ vrbis Antistes, quorumdam instinctu, ea quæ jam inter ipsum & Imperatorẽ apud Augustam sopita fuerant refricare cœpit, & denuo meminisse, modò nuntiorum suorum injuriam: modò eorum, qui pro colligendo fodro directi fuerant, insolentiam, & castellanorum suorum grauamen incusans: se pro bonis mala suscepisse, Imperatorem beneficiis suis ingratum existere. Proinde occasionẽ quærens, cùm audisset, quòd regalia Principi tam ab Episcopis & Abbatibus, quàm à ciuitatibus & procuratibus recognita fuere: literas in fronte quidem leniores, diligentiùs verò consideratæ acriori commonitione plenas, super hoc negotio dirigit: easq; quidam indign9 & vilis nuntius præsentans, antequam recitatæ fuissent disparuit. Qua de re cõmotus, caloreque juuenili ad vicem rependendam accensus, meditationem concipit, non quidem per abjectã, sed per honoratam illi respondere personã. Iam autẽ missus fuerat ad Sedem Apostolicam Episcopus Vercellensis, amicam deferens petitionem: quatenus Guidonem nobilem juuenẽ, filium Comitis Blanderatensis, cuius suprà mentionem fecimus, quem loco Anselmi Princeps in Rauennatensi Ecclesia subrogari fecerat, ibidẽ confirmaret, & ordinaret. Nam idem juuenis infra sacros Ordines adhuc existebat: & cleric9 Romanæ Ecclesiæ pridem factus, ac in Subdiaconum à Papa Hadriano consecratus, nonnisi eius conniuentia & assensu in aliam Ecclesiam transferẽdus putabatur. Cùm autem hoc à Romano Pontifice, volente in irritum reuocare quod factũ fuerat, negaretur: mittitur denuo Hermannus Ferdẽsis in idipsum: eiusq; negotiũ item effectu caruit. Quod siquis pleniùs scire desiderat, epistolas vtrinque directas cõsulat: quarũ talia scripta inueniuntur.

CAPVT. XVI.

Rescriptum Imperatoris Friderici ad Papam, pro confirmatione Electi Rauennensis.

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, Adriano Romanæ Ecclesiæ venerabili Pontifici. Dilecto & fideli nostro Anselmo, bonæ memoriæ Rauennensis Ecclesiæ venerabili Episcopo defuncto, ne curia nostra diutius tanto careret principe, operam date curauimus, loco eius talem subrogari personã, quæ pro tempore ad resarcienda Ecclesiæ illius damna, & ad nostrum peragendum seruitiũ apta videretur. Ante omnia autem præ oculis mentis habentes, & aure non surda audientes, quod dictum est, *Honore inuicem præuenientes*, filium Comitis Blanderatensis, quem vos in Clericum Romanæ Ecclesiæ & filium nostra petitione assũpsisse recordati sumus, vicissim ad honorem vestrum, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ altiùs sublimari intendimus: in ea præsertim Ecclesia, quã post sanctam Romanam Ecclesiam aut maximam, aut vnam de maximis habemus: nostræque voluntatis proposito, diuina fauente clemẽtia, in electione illius personæ concorditer & voluntariè vniuersa Rauennas conuenit Ecclesia; præsentibus viris honestissimis, legato nostro & vestro, hinc Hiacyntho Cardinali, inde Hermãno Ferdensi Episcopo. Scientia autem & morib9 in personam præfati Electi vna cum genere conuenientibus, propter reuerendum vestræ paternitatis testimonium cõmendabilior & acceptior eadem persona nobis iam facta est; quam vtique etiam diligi à vobis & honorari gaudemus, & volumus: ea tamen ratione & ordine qua patres filios suos solent diligere: quos suo tempore & manumittunt, & domui suæ prouidere permittunt. Et quidem decentissimum est, sanctam Romanam Ecclesiam, tamquam matrem omnium Ecclesiarum, filios qui sunt fructus ventris aggregare & aggregatos ad decorem domus Dei per domos & familias distribuere: quibus etiam nostrum imperium, tamquam ab vtero & gremio matris nostræ progredientibus, debeat & velit congruum honorem impendere. Proinde alrioti consideratione vestra perpendat discretio, quid in hac causa tam vestræ quàm nostræ maiestati, & honestati conueniat. Rom. 12.

CAPVT XVII.

Epistola responsiua Adriani Papæ ad Imperatorem.

ADrianus seruus seruorum Dei, carissimo in Christo filio Friderico, illustri Romanorũ Imperatori salutem, & Apostolicam benedictionem. Qualiter superni Conditoris intuitu, & tã excellentiæ tuæ, quàm dilecti filij nostri Guidonis Blanderatensis Comitis interuentu, dilectũ filium Guidonem subdiaconum nostrum, ejusdẽ Comitis filium, olim in familiaritatem, & in nostrum consortium recepimus; qualiter etiam intuitu probitatis ejusdem, atque pro honore &

vtilitate ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, tamquam ſi in Diaconum jam fuerit ordinatus, Eccleſiam ei ſpecialiter aſſignaverimus; & nos profectò memores, & à ſerenitatis tuæ memoria non credimus excidiſſe. Nunc autem honeſtatem ipſius conſiderantes, & prouectum ſcientiæ, ſi ei vita comes fuerit, attendentes: intelligentes etiam, quanta per eum, ac nobiles & potentes parentes ipſius, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ adhoc poterunt commoda prouenire, & ad quantum dignitatis apicem in eadem Romana Eccleſia ipſe valeat, vita generi concordante, conſcendere: cùm à ſeda Apoſtolica in Subdiaconatus officium ſit promotus, & ei tamquam ſi Diaconus jam eſſet, ſicut ſuperiùs dictum eſt, à nobis ſit Eccleſia ſpecialiter aſſignata: communicato fratrum noſtrorum conſilio, à noſtro latere tam pretioſum pignus, iuxta petitionem excellentiæ tuæ, non potuimus remouere: ſed ipſum opportunitate accepta, Deo auctore, in Romana Eccleſia ad honorem ejuſdem Eccleſiæ & Imperij intendimus ordinare: vt vel in ea, prout diuina gratia propoſuerit, quandoque ad ſublimiora conſcendat: vel alibi ad alterius Eccleſiaſticæ faſtigium dignitatis ipſũ contingat auxiliante Domino peruenire. Conuenientius ſiquidem eſt, vt qui filius & clericus eſt Romanæ Eccleſiæ, ab ei⁹ gremio non recedat: & ipſa ei circa ſe locum dignitatis conferens, eidẽ inde prouideat altiora. Ipſa etenim viros & moribus & ſcientia adornatos, prædicta honeſtate, & ſanguinis nobilitate præclaros, ad ſe libenter euocat, & eos aliunde conſueuit admittere: non ſe talib⁹, cùm ipſos in gremio ſuo habeat, facilè ſpoliare. Quia igitur hoc decẽtius eſſe conſpicimus, & honorabilius exiſtere arbitramur; confidentes etiam Imperatoriæ maieſtati hoc potiùs debere placere, & gratum atque acceptum eſſe; poſtulationem tuam in hac parte non duximus admittendam: credentes atque ſperantes, quòd ex quo noſtram ſuper hoc cognoueris voluntatem, tu ipſa noſtram intentionem & propoſitum commendabis.

CAPVT XVIII.

De ſimultate orta inter principem & vrbis Romæ Epiſcopum.

PRinceps ergo & ipſe accepta occaſione ſuam hoc modo ſolatur indignationem. Iubet notario, vt in ſcribendis chartis nomen ſuum præferens, Romani Epiſcopi ſubſecondet, & dictionib⁹ ſingularis numeri ipſũ alloquatur. Qui mos ſcribendi cùm antiquitus in vſu eſſet communi, à modernis ob quandam perſonarum reuerentiã & honorem putatur immutatus. Ajebat ſiquidẽ Imperator, aut Papam debere ſeruare ſuorum anteceſſorum ad perſonam Imperialem ſcribendi conſuetudinem: aut ſeipſum antiquorũ principum morem in ſuis epiſtolis oportere obſeruare. Hæc itaque cauſa ſermonum & nuntiorum, maiorem inter eos ſimultatis fomitem miniſtrauit: intantum, vt quædam literæ deprehenſæ dicerentur, à ſede Apoſtolica directæ, quæ Mediolanenſes, & quaſdam alias ciuitates rurſus ad defectionem hortarentur. Hujus negotij veritatem tenor ſubiectarum epiſtolarum declarabit; quæ à diuerſis perſonis hincinde miſſæ ſunt.

CAPVT XIX.

Epiſtolæ de hoc à diuerſis tranſmiſſa.

VEnerabili patri, & fratri, & amico chariſſimo, Eberhardo, Dei gratia Babenbergenſi Epiſcopo, Henricus eadem gratia ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis tit. S. Nerei & Achillei, Salutem in Domino. Sicut virtus imperatoria ex eorum qui ſibi aſſiſtũt, diſcretione monſtratur: ita & ipſi quorum monitus conſilio, propriæ conſcientiæ & honeſtati debent attendere: quia & ipſorum honor ſic ad dominos ſpectare videtur, ſicut & Domini detrimentum in eos proculdubio refunditur, & redundat. Eapropter dilecte pater, & venerande frater, & amice chariſſime, veſtram non tam docemus, quã monemus prudentiam; vt imperialis dignitatis excellentiam, quantum in vobis eſt, in ea quæ ad pacem ſunt, & ad honeſtatem ſpectant, jugiter ſuadeatis. Subtilius enim & ſincerius in his quæ ad Deum pertinent, & juſtitiæ libertatem, ratio & diſcretio veſtra intelligit, & cognoſcit, quàm alij principes, quantumcumque nobiles ſint: ſi tamen ſacros canones, & ea quæ olim à patribus diſpoſita & ordinata ſunt, non *nouerunt*. Interfuiſtis ipſe, ſicut vnus ex nobis fideliſſimus mediator, eis quæ cum Domino imperatore de pace Eccleſiæ & ipſius ordinata ſunt in Alemannia, & eis quæ altera die nos ſecum fideliſſimè, & ipſe nobiſcum benigniſſimè de eadem pace tractauimus. Nunc autẽ ex literis illis, quas celſitudini ſuæ poſt reditum meũ, Domino meo placuerit deſtinare, quæ videlicet nec ſtilum, nec antiquam conſuetudinem imperialium literarũ obtinebant, timemus multum, ne ſit in diuerſa mutatus, & alia modo ſibi ſit facies, ſenſuſque diuerſus. Repleuit cor meum amaritudine, & faciem meam confuſione mutatio hæc: quicquid honoris, & jucunditatis, & gloriæ apportaueram mecum, ex literis illis videtur eſſe ſepultum, atq; obnubilatum. Ideo dilectiſſime frater, & amice chariſſime, Epiſcopalis dignitas, & ſacerdotij ordo, in quo vos prouidẽtia diuina conſtituit, moneant diſcretionem veſtram, & inſtruant, vt ad honorem Dei ſtetis: & veſtrum, pro honeſtate, & libertate Eccleſiæ, vt in antiquis liminibus Eccleſiæ integritas conſeruetur, ne tẽporibus veſtris nouis conſilijs honeſtas vſque modo turbata turbetur. Satis turbatũ eſt, quicquid ſecundũ conſilium veſtrum putabamus efficere: & dicimus vobis quamdiu per homines rerum diuinarum ignaros negotia portabuntur, ſtabiliri pax incœpta non poterit. Sed ſi præſentia veſtra, & Domini præpoſiti Magdeburgen. cùm ſummam de pacis labore ſuſcẽperit, zelus Dei & ſcientia, qua præminetis vterque, finẽ pacificũ ad honorẽ Dei & Eccleſiæ, & imperatoris noſtri gloriam, per induſtriam veſtram, & ſtudium veſtrũ facillimè poterit obtinere. Alioquin ſi tempora iracundiæ repertus non fuerit, qui reconciliationi intendat, & in cuius verbis poſſint iſta ſcandala complanari, res ipſa forſan aliud exiget: & quod hodie integrum eſt, maius vehementia neceſſitatis diſrumpet. Eidem Henrico, Eberhardus Babenbergenſis Eccleſiæ eadem gratia, ſi quid eſt, orationis & ſeruitij omnimodam deuotionem. *Epiſtola ad præcedentẽ reſponſiua.* Literis veſtræ paternitatis lectis & relectis, admirari ſatis nõ potui, quod eſſet illud verbum, imò quod eſſet illud vt, de quo ſcripſeratis mihi; cum adhuc à me prorſus eſſet abſconditum. Quæritans autem inueni quod volui, & vnde multum dolui, teſte Deo, & multum doleo. Audiui, & conturbatus, & triſtatus ſum. Contremuerunt omnia oſſa mea: adhæſit cutis oſſib⁹ meis. Et quidam intellexi, & cognoui, quod bono ſemini, nõ

meo, sed vestro pacis & concordiæ consilio, inimicus homo superseminauerit zizania. Omnia mala à bonis principiis orta sunt, sicut in sacro e-
Psalm. 7. loquio. *Parauit Dominus vasa mortis, & sagittas ardentes effecit.* Ita & in imperialibus gestis, ac dictis, simul ac scriptis plæraque reperiuntur, quæ alios ædificant. Annales quandoque reuoluuntur, apices imperiales recitantur, fortè in ea forma quæ illi grati, & tam bonitati, quam simplicitati temporum illorum competebat. Hominibus antè in directum loquentibus, neque numerum numero commutantibus, neque personas præposterantib⁹. Nunc verò mutata sunt omnia. Sed non expallescat aurum, nec mutetur color opti-
Tren. 4. mus, nec dispergantur lapides sanctuarij in capita omnium platearum. Si qua exorbitatio cõsuetudinis modernæ facta est, his exemplis facta est, & hac occasione: quia flamma sopita denuo quodã vento resuscitata est per literas, quas Dominus Papa nuper direxit domino imperatori, super ea quæstione, quæ vertitur inter Brixin. & Pergamen. de contentione duorum castrorum: quas quidam pannosus, & velut hostis, & insidiator domino imperatori despectiuè quodãmodo obtrusit, & vltra non comparuit. Quæ videbantur duriores, & quasi interdicti vim in se cõtinentes, ne dominus imperator causæ illius judicium sibi assumeret. Hæc autem scribo vobis, non vt quæram palliare quę pallianda non sunt: sed vt vos, & alij prudentes, & timentes Deum facili⁹ morbo subueniatis, causa morbi cognita. Hinc inde dicimus, & scribimus quotidie. Venite, venite: veniemus, veniemus. Sedemus. Salua multa vestræ sanctitatis reuerentia dictum sit: sedemus, & oscitamus. Sedemus, inquam, vt ait quidam, in Romana republica nocte diem, diu noctem espectantes, & iam prudentes, & scientes perimus. De me dico vobis, vt tutis loquar auribus. Nolo mali nuntij esse baiulus, neque veniam vt audiam, vel referam amaras historias. Verba verbis obuiant, quasi pila minantia pilis. Vbi est sapientia? vbi prudentia in regno & sacerdotio? Separet nos Deus ab his de quibus di-
Psalm. 106. citur. *Omnis sapientia eorum deuorata est.* Non dicatis nobis vltra, venite: sed potiùs vos claues habentes scientiæ, nos præuenite: non inuitati venite, & docete filios vestros, non in amaritudine spiritus, sed in lenitate, & multa mansuetudine. Parcat illis Deus, qui oleum quasi camino addentes, inter patrem & filium, inter regnum & sacerdotium seminant discordias. Insipiens factus sum, coëgistis me. Veniant pro Deo nuntij boni portantes pacem, tamquam scientes & docentes nos instare opportunè importunè. More solito scribantur literæ, adjuvante Domino. Flebile principium, medium, finis sanct⁹ vertetur in gaudium. Dominus imperator superueniente nuntio vestro, propter quædam secreta negotia subitò à castris discessit. Ideo ego meis insinuationibus certum responsum ab eo elicere, neque vos literas eius in continenti habere potuistis. Qualis sit vos scitis. Diligentes se diligit, aliis alienum se facit: quia nondum perfectè didicit etiam inimicos diligere.

CAPVT XX.

Alia epistola eiusdem ad Romanum pontificem.

CVm & tacendi, & loquendi tẽpus sit: quandiu commune instat periculum, desperationis potiùs quam religionis est seruare silentium. Omnium est conclamare, in vnum concurrere, ac ferre præsidium. Quando autem impetus hostilis, aut incendium ingruerit ciuitati, præsertim eorum interest, qui vigiles ciuitatis sunt, eos qui in arce sunt, ipsum quoque patremfamilias expergefacere ad subueniendum in necessitatis articulo. Hac officij mei consideratione, & specialis debiti, quo teneor multis rationibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ego licet minimus Episcoporum, qui nec sum dignus vocari Episcopus, tã impudenter, quam imprudenter exclamo ad vos reuerendissime Pater, & Domine, hoc in tẽpore quo nobis infirmiorib⁹ videtur imminere, quod multum pertimescimus, periculum. Et quidẽ ab illa olla, quã succensam ab Aquilone vidit olim *Ierem. 1.* propheta, ignis quidã per scintillas occultas cœpit erũpere: sed adhuc in fumo est, & Deo gratias, nondum in flammam eluxit. Inter vos Domine, & filium vestrum Dominum nostrum imperatorem verbotenus adhuc aliquid perturbationis est timendum valde, & metuendum, ne verba verbis obuiantia, sua collisione flammam tandem excutiant, quæ se latiùs diffundat in sacerdotio & regno, quod Deus auertat. Ipse filius vester, sicut nostis, Dominus noster est: vos autem quomodo Christus, magister & Dominus. Nemo nostrum audet dicere hinc vel inde, cur hoc factis, aut dicitis? Optamus tantum & rogamus ea quæ ad pacẽ sunt. Quod si liceret salua reuerentia, verba singula trutinare, & rationem singulorum exigere: in insipientia dico, non vt arbitror, expediret: quia potiùs ignis sine mora discutiendus est, quàm de igne qua de parte venerit disceptandum. Supra me esse scio quæ loquor, sed in simplicitate cordis mei corã eo quĩ super omnes & secretorum est conscius, hæc loquor: & ex quo cœpi semel, loquar adhuc vobis confidenter, tamquã patri, & Domino. Omissis illis quæ aliter & aliter secundum varias auditorum & interpretum mentes possunt accipi, dignetur ex integro scribere vestra paternitas placidè, ac benignè filio vestro Domino nostro imperatori, & ad se paterno affectu eũ reuocare, promptum ad exhibendam vobis omnem reuerentiam. Samuel David suum amplectatur, nec dimittat à se separari, vt nulla scissura chlamydis fiat: quatenus Deus honoretur, & Ecclesia catholica tranquilla deuotione lætetur.

CAPVT XXI.

Qua occasione Mediolanenses iterum tumultuari cœperunt, & ab imperio deficere.

INterea cùm de curia optimatũ ad singulas ciuitates bini vel plures pro constituendis potestatibus & Consulibus à Principe destinati fuissent; contigit Reinaldum Cancellariũ, & Ottonem palatinum Comitem de Bajoaria, sæpe iam memoratos, Comitemq; Gotvuinum Mediolanũ deuenisse: id negotium in ea ciuitate, sicut & in ceteris jussos promouere. Populus ergo in seditionem conuersus, ad domos, vbi legatos manere suspicabantur, mox procurrere, contumeliosa & superba perstrepere, lapidibus, aliisq; missilib⁹ crepitare. Nec ab eo tumultu vel Comes Blãderatensis, qui & ipse affuit, vel reliqui nobiles eos auertere poterant. Nam & in ea ciuitate & penè in aliis Italiæ vrbibus, non procerum, sed vulgi motus hæc cuncta sequuntur. Id ingenio mobili, seditiosum, atq; discordiosum erat, cupidum nouarum rerum, quieti & otio aduersum. Aliquan-

ræ etiam nobilitatis parti, studio talium rerum incitatæ, tumultus ipse & res novæ satis placebant. Legati ergo, quorum quidam intra muros urbis erant, improviso metu incerti, ignariq; quid potissimum facerent, trepidare: cùm nec resistere armatis & multis ipsi pauci & inermes possent: & portæ antè clausæ fugam prohiberant. Comites autem, quos & ipsi magis infensos habebant, extrà hospitatos ea res minùs terruit: qui sine mora comperto tumultu illæsi intactiq; recessere. Altero die tam Episcopus quàm Cancellarius infecto negotio eos è vestigio subsequútur. Ita Mediolanenses violata pace, ruptis sacramentis, cõtaminato fœdere, quod etiã apud barbaros legatis jus gentium constituit: defectionis iteratæ venenum, quod corde conceperant, quod occultis machinationibus cõflauerant, hac temeritate discooperita non verentur.

Caput XXII.

De nuntijs Græcorum, & Regum Franciæ, Angliæ, & Vngariæ ad Imperatorem missis.

EOdem tempore, vel potius iisdem diebus, legati Constantinopolitani Imperatoris ad curiam venturi, fidem publicam expetebant. Nãq; pro morte Vuibaldi Abbatis Stapulensis, qui in Græciã missus, ibi vita decesserat, sese suspectos haberi metuebant. Nuntij quoq; Ludouici Regis Francorum, & Henrici Regis Angliæ, cùm post vnus mox alij supervenissent, vterq; Fridericũ in partem ac favorem sui principis inclinare, multis verborum delinimentis atq; muneribus certabant. Inter hos siquidem Reges ex eo tempore, quo inter Ludovicum & thori sui sociam factum est divortium, eaq; præfato Anglorum principi superbis adhæsit nuptiis, sive occasione dirimendorum inter se finium, sive quodam alio latentiora zelo, continuæ simultates & dissensiones ortæ sunt: magnumq; sibi credidit auxilium accessisse, quisquis totum Romani principis conciliare potuisset authoritatem. Rex quoq; Hungarorum fama sola Mediolanensium comperiens temeritatem, honorabiles nuntios & literatos, M. Matthæum, & M. Primogenitum ad curiam destinauit: suos denuo auxiliarios plures, quã prius sponte sua Principi promittens. Hos singulos & responso prudẽti exhilaratos, & regalibus donatos muneribus Augustus expediuit, & ad suos Principes remeare concessit.

Causa belli inter Reges Galliæ & Angliæ.

Caput XXIII.

Conquestio Friderici de Mediolanẽsibus fœdifragis.

FRiderico in villa, quæ vocatur Aotioiacum, festiuitatem luminum celebranti, cùm multi ad eum Hesperiæ proceres confluxissent, dolos atq; crudam Mediolanensium superbiã omnib' notissimam in medium commemorat: exhibens vultum justi doloris, simul & regalis indignationis indicem. Exclamare, inquit, cogimur, ô proceres, in auribus vestris contra crimen perduellionis, contra scelus læsæ maiestatis; in quo ciuitas impia, gens nequam, populus sceleratus, Mediolanẽses dico, iam non semel, sed sæpenumero deprehensi inueniuntur. Factum ipsum vobis adhuc recens exponerem: si tamen non exinde nõ solùm vestræ, verumetiam omnium, qui in orbe Romano sunt, aures tinnirent. Iniuria, quam nobis, imò vobis & imperio superbia & præsũptio peruersissimorum hominum iniquè ingessit, occulto Dei iudicio eò tendere videtur, vt hi qui in suã & multorum pernitiẽ debacchantur, multorum quoq; condẽnatione, & imperiali authoritate, legumq; vigore competenter debeant cõpesci. Vbi fides illa, quam se Mediolanenses adhuc inuiolatã, & inter ceteras ciuitates virginali quadam castimonia illibatã habere gloriati sunt? Vbi iustitia, quam in conseruandis legibus specialiter se hactenus habuisse jactauerunt? Conuenient eos modò, non nos, sed fides fracta: experientur adversùs ipsos sacramenta irrita facta, fœdus ruptum, leges legatorum non solùm nobis & vobis, verũ etiam barbaris debita integritate, & sanctissima reuerentia conseruandæ. Quocirca si verè ego de vobis audio prædicari fidem, iustitiã, fortitudinem; abominationem desolationis stantẽ in medio vestræ terræ, quæ hactenus carnali quodam terrore omnes concutere solebat, respicite; atque cõmunibus virib' communẽ hostem, non tam nostrum, quàm vestrum proterendum assurgite. Consulite Romano Imperio; cuius etsi nos caput, vos membra: nobis in hoc negotio, vt libet, vel milite, vel Imperatore vtimini. Deo propitiante, illorum præsumptionem reiteratam iterata vindicta eo vsque prosequemur: vt quod in nostram iniuriam, & Romani gloriam imperij commiserunt, ea coërtione reprimatur, ne prauis & seditiosis crescat spes: & ne crimen eorum inultum maneat, qui nec vobis veritatem, nec nobis reuerentiam & fidem seruauere, abusi clementia nostra, abusi patientia; qui pro pœnitentia pertinaciam, pro simplicitate duplicitatis confusionem induere non erubuerunt. Talia perorantem omnes accipere, ac velut impetu quodam diuino incitati, alius alium in respondendo antecapere cupiebat: hoc recti consilij arbitrantes, ne quis extremus remanere videretur. Erant ibi absque laicis optimatibus Episcopi, Eberhardus Babenbergensis, Albertus Frisingensis, Daniel Pragensis. De vltramontanis Papiensis, Versellensis, Hastensis, Tertonensis, Placentinus, Cremonensis, Nouariensis. Qui omnes dum singuli Imperatori singulari fauoris studio diuerso modo placere voluissent: hanc tamen sententiæ vnius identitatem, per os & facundiam Placentini Episcopi proferebant.

Caput XXIV.

Responsio principum, & inuectiua oratia contra Mediolanenses.

EXcellentiæ vestræ, princeps post Deum nobis charissime, super iniuria Mediolanensi, qua decet grauitate, & animi indignatione condolemus. Sed quia scimus sinceritatem vestram, & animam vestram in hac parte à culpa custoditã, omnipotenti Deo gratias agimus: qui de malis Mediolanensium multa vobis ad gloriã operari poterit, & ex illorũ superba crudelitate, ac crudeli superbia vestram mansuetudinem, vestram dignissimam humilitatẽ amplius clarescere procurabit. O cruda superbia! ô infœlix arrogantia! quæ de cælo Angelum, de paradiso hominẽ præcipitasti. Timeo quod Mediolanensibus pestis hæc fatale debeat casum præparare. Parum sa cauit ab hoc vitio tumoris, de quo dictum est. *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore in delitiis paradisi Dei fuisti.* Parũ & ille, cui concessum est de omni ligno paradisi comedere. Tu quoque non magis ac illi: cui & hæc, & multa alia de illis dicta quadam proportione similitudinis possunt assignari. Ille inter Angelos primus, & Lucifer appellatus: tu inter

Ezech. 28.

vrbes Italiæ prima, inter orbis vna de primis. Illa in delitiis paradisi, tu in delitiis hui⁹ mundi nullius indiga fuisti. Ille plenus sapientia, & perfectus decore: tu cum multos habeas & sapientes, & philosophos, timeo ne illis competenter dica-
Psalm. 106. tur. *Et omnis sapientia eorum deuorata est.* Nouimus maximas ciuitates, & antiquas, Babyloné, Niniuen, bello subactas, factas ad vltimum de-
Isai. 13. lubra draconum, habitacula struthionum. Tibi
Ierem. 50. certè cras quoque fiet idem, vt nisi resipueris, in ædibus tuis lugubri voce respondeāt vlulæ, saltent pilosi. Absit tamē hoc, auertat hoc à te Deus. Cupio equidē ego in hac parte potiùs loqui mēdacium, quàm verus propheta inueniri. Tibi serenissimo Domino nostro fideliter suggerendū putamus, vt pro iniuria Mediolanensium officiū vindictæ bonus judex bono animo studeas adimplere. Nec enim frustra sunt instituta, potestas regis, arma militis, & vngula carnificis, disciplina dominantis, & seueritas boni patris. Habent, vt ait quidam, ista omnia modos suos, causas, rationes, vtilitates. Hæc cum timentur, & mali coërcentur, & boni quietè inter malos vi-
Ouid. epist. Helenæ ad Parid. vunt: falluntur Mediolanenses, si putant modo in te falli, quod dicitur. *An nescis longas regibus esse manus?* Venisti, & vicisti. Nec minus tibi facile est victos vincere, quam prima fronte rebellantes sine difficultate superasse. Idem corporis & animi robur, eadem militiæ virtus, eadem deuotio militantium. Solùm tibi restat disquirere, qua vindicta, qua pœna percellendi sint, qui toties legibus, ac legitimo imperio contradicunt. Quamuis autem extraordinaria pœna jure coercendi essent: imperialis clementia hanc moderationem decenter tenebit, vt non sicut illi meruerunt, sed sicut te decet, iniuriam persequaris. Non plus apud te valeat Mediolanensium scelus, quam tua dignitas: ne magis iræ tuæ quàm famæ, quàm justitiæ consuluisse videaris. Nam si digna pœna pro factis eorum quæritur, si magnitudo sceleris ventilatur, nouo consilio hoc eget, & vt verum fatear, nostra ingenia exuperat. Quare bis aduersus eos vtendum censeo, quæ legibus comparata sunt, bonumque imperatorem, & justum judicem declarabit cum inimicis ante legibus, quàm armis decertare. Dixerat, ainsque suotantiam & Augustus ipse, & optimates vniuersi cōmendant.

Caput XXV.

Mediolanenses in causam ponuntur, insipiens quoque eorum responsio.

ITaque proponuntur edicta, iterumque Mediolanenses in jus per legitimas citātur inducias. Die statuta, Friderico apud villam regiam, quæ vocatur Marnica, commorante, per legatos suos Mediolanenses se præsentant; videlicet per Archiepiscopum suæ ciuitatis, & per alios quosdam multæ quidē eloquentię, paruæ sapientiæ. Vnde & Archiepiscopus siue vera, siue simulata infirmitate, societati illorum se subtraxit. Illi autem dum arctiùs de præstitis sacramentis, deque aliis pacis pactionibus, de fœdere violato conuenirētur, cùm aliud non potuissent, responderunt. Iurauimus quidem, sed juramentum attendere nō promisimus. Digna responsio, vt moribus oratio consonaret: & qui prauè ac perfidè viuere & facere consueuerant, aliter ac perfidè & prauè loqui non potuissent, vt vitam flagitiosam sermo inlorus comitaretur. Cumque hæc & alia multa vitio procacitatis verba protulissent, infecto negotio discedunt, aliusque illis dies præfigitur.

Caput. XXVI.

Fridericus denuo transmontanos asciuit.

INter hæc videns imperator Mediolanensium superbiā non nisi in manu graui & forti posse compesci, cùm, vt supra memorauimus, dimisso exercitu, ipse cum paucis remansisset, auxilia vltramontanorum contra reprobam ciuitatem accienda reputauit. Itaque missis nuntiis imperatricem aduocat, & ducem Baioariæ Henricum, aliosque tam Episcopos, quā proceres imperij, commonens eos fidelitatis suæ, ne desertores regni pro tanta temeritate de impunitate lætentur: velle se probare ipsorum beniuolentiam circa statum imperij conseruandum, impetumque inimicorum cohibendum. Illi accepta legatione, alacri animo se ad nouam in proximo vera accingunt expeditionem.

Caput XXVII.

Qualiter se ad futurum bellum Fridericus præparauerit.

INter hæc Fridericus nil apud se remissum, nihil apud hostes tutum pati. Impigre, prudenterque suorum, & hostium res pariter attendere, explorare quid boni vtrinque, aut contrà esset. Itaque dimisso exercitu, cum paucis territoria prouinciæ circuit, militem nouum & auxiliarios percensuit: castella & munitiones, vtpote Varrucam, Serra longa, Lon, & cætera quæ in terra illa magis inexpugnabilia, nec aggressione facilè capi videbantur, suscepta, in discrimen hostium, & ad suorum præsidium sapienter prouidit. Nouam Laudam toto tempore Quadragesimæ summo studio communit, vallum immensū extruit, portas & propugnacula disponit. Opportunū ratus futuri belli negotiis, si in tam vicina ciuitate, vtpote 20 miliaribus à Mediolano distante, magnam multitudinem bellatorum subitò & locare posset, & inuenire. Deinde vsque Cumam progrediens honorificentissimè recipitur. Fœdus & auxilium poscit, & accipit.

Caput XXVIII.

De Insulanis in fœdus receptis, & quomodo Placentiam ingressus sit

ESt autem in lacu Cumano insula diuitiis abūdans, hominibus bellicosis referta: quæ nisi valde cruenta victoria à quoquam capi difficilè putabatur. Erat autem amica Mediolanensibus, & multo tempore per fœdus coniuncta. Princeps propter commeatum venientium ad se ac recedentium, optimum ratus eo membro corpus insidiosæ ciuitatis mutilare, concepta, ipse atque fiducia, insulam se, vel sicut hostem infestum contra hostes: vel si hoc elegerint, tamquam benignum imperatorem ad socios & amicos intraturum comminatur. Nec mora cum paucis quos secum habebat, naues ingressus cœpit remigare. Insulani dum principis spiritum simul & audaciam cognouissent, diuino quodam timore concussi, obuiam nauigio pergunt; pacem petunt, cum magno plausu & alacritate venientem excipiunt, fidelitatem iurant, muneribus honorant. Satisque fidelis in posterū nobis gens illa reperta est. Idque prospectum singulari consilio Principis, vt homines illi insulani feri, ac piratica rabie assueti, in tam strictis viarum faucibus vsui & opportunitati nostro-

rum recuperarentur. Quid amplius mirandum in hac victoria; an principis magnanimitas, quod tantam rem hoc modo attentare non metuit: an felicitas, quod adeo periculosam sine periculo deuicit? Sed vtrumque mirabile, quod & aggredi ausus, & quod tanta felicitate ac facilitate gloriosum compleuit triumphū. Simili modo apud Placentiam factum est: quæ & ipsa Mediolanēsibus confœderata, propter diuersas causas inuisa videbatur, & defectionis opinionem dudū incurrerat. Vnde etiam, vt supra memorauimus, iure possessionis iussi fuerant vallum replere, turresque deponere: vt ministrando magis quàm puniendo reprimerentur perturbandæ ciuitatis authores. Eodem quoque tempore egressi fuerāt de Placentia latrunculi, & nuntios principis, qui de Genua promissam ferebant pecuniam, circiter quingenta talenta, ex insidiis circumuenerunt, & memoratam pecuniæ quantitatem diripuerunt. Ob hæc & alia fraudis experimenta cùm eos sicut indubitanter rerum nouarum cupidos Augustus suspectos haberet, cum paucis tamen sine pauore ciuitatem ingreditur, Dominicam Palmarum debito festo peragit, cæteraque quæ ibidem peragenda fuerant congruè ordinauit: pecuniamque direptam vix à ciuibus coactus recepit.

Capvt XXIX.

Quomodo exercitum remiserit, & de Eberhardo Episcopo Babenbergensi.

Anno Dominicæ Incarnationis 1159. Fridericus Pascha apud Mutinam celebrauit. Festoque terminato in territorium Bononiense, vbi tunc manebat exercitus, demigrans, aduentu suo vniuersos lætificauit. Nempe à die quo cinis super capita fidelium poni solet, vsque tunc, semel tantum ad exercitum venerat, supradictis negotiis occupatus. Dimiserat tamen loco suo venerabilem virum Eberhardū Babenbergensem Episcopum, qui venientes & negotia habentes audiret, causasque eorum diligenti examinatione terminaret. Erat enim idem Episcopus religione & scientia præditus, vitæque purioris institutionibus instructus. Cumque ad fidem imperij & honorem præ ceteris diligentiam habere cognitus esset, apud quam plurimas terras opinio de eo celeberrima peruulgata est. Eiusque studium circa Scripturæ sensus ac quæstionum discussionem tā attentè versabatur, vt inter prælia commanens, diuersas & ingentes curas, earum sedula meditatione, solaretur. Cùm autem omnes Episcopos, seu cuiuslibet ordinis Ecclesiastici viros Imperator diligeret, eosque ampliori honore dignos duceret; specialiter tamen memorati viri, sicut prudentissimi, vtebatur consilio; eumque dignum æstimavit, in cuius arbitraru & discretione operas suas locaret, & onus simul ac honorem communicaret.

Capvt XXX.

Quomodo ex sententia Iudicum Mediolanenses hostes pronunciantur. Item de Legatis Romani Pontificis, & responsione Principis.

Iam dies aderat, quæ Mediolanensibus tertiò vel quartò præfixa fuerat. Tum Imperator cōvocatis iudicibus & legis peritis, qui in ea ciuitate frequentes aderant, citari iubet Mediolanenses. Cùm autem nemo compareret, qui absentiæ illorum causam rationabilem ederet; tamquam contumaces, rebelles, & imperij desertores seueritatis sententiam excipiunt, hostes pronunciantur, res eorum direptioni, personæ seruituti adiudicantur. Eiusque rei occasione in auditorio Principis satis disputatum est, luculenterque expressum, quæ pœna excipere debeat, qui defectionis aut læsæ maiestatis rei forent deprehensi. Præter alios principes, nobiles, atque sapientes, interfuere huic collationi & negotio sedis Apostolicæ legati, videlicet Octauianus tituli S. Ceciliæ presbyter Cardinalis, Henricus tit. SS. Nerei & Achilæi, Willelmus Cardinalis Diaconus, antea Papiensis Archidiaconus, & Guido Cremensis Diaconus Cardinalis, missi à Papa Adriano: quorum itineris causas, simulque nuntios senatus populique Romani, rescriptum literarū venerabilis viri Eberhardi Babenbergensis Episcopi, subter annotatum continet, quod tale est.

Reverendissimo patri & Domino Eberhardo, Saltzburgensis Ecclesiæ Archiepiscopo, Eberhardus Babenbergensis gratia Dei si quid est, cū oratione qualicumque seruitium deuotissimum. Scio, Pater sanctissime, sacræ pietatis affectu vos compati meis laboribus, & animę mihi salutem, & corpori quietem concupiscere. Vt autem noveritis, quoad compati vos mihi oporteat, dico vobis, quòd iam tædet animam meam vitæ meæ, *Iob. 10.*
dum ferēs onera in animo meo grauissima: quòd & cinctus ducor, quò nolo, & quamdiu durata debeat ignoro: vestris & aliorum fidelium orationibus adiuvari desiderans, vt ab illis separer, *Psalm. 94.*
quibus iuravit Dominus in ira sua, *si introibunt in requiem meam.* Super hæc tempora periculosa instare videntur, & prope est, vt inter regnum & sacerdotium moveatur discordia. Et quidem Cardinalibus à Domino Papa ad Dominum Imperatorem transmissis: domino videlicet Octaviano, & domino Vuillelmo quondam Papiensi Archidiacono, post leue principium, & ingressū quasi pacificū capitula durissime proposita sunt: verbi gratia. Nuntios ad vrbem ignorante Apostolico, ab Imperatore non esse mittendos, cùm omnis magistratus inibi beati Petri sit, cum vniversis regalibus. De dominicalibus Apostolici fodrum non esse colligendum, nisi tempore suscipiendæ coronæ. Episcopos Italiæ solum sacramentum fidelitatis sine hominio facere debere domino Imperatori. Neque nuntios Imperatoris in Palatiis Episcoporum recipiēdos. De possessionibus Ecclesiæ Romanæ restituendis, & tributis Ferrarię, Massæ, Ficorolo, totius terræ comitissæ Mathildis, totius terræ, quæ ab aqua pendente est vsque Romam, ducatus Spoletani, insularum Sardiniæ, Corsicæ. Domino autem Imperatore super his iustitiam, & consilium constāter offerente, si & ipsi iustitiam vellent facere & recipere: illis vero recipere tantū volentibus, & non facere hac ratione, quod Dōm Apostolicum censuræ subjicere, ac iudicio sistere non possent, & è contrario Dño Imperatore multa proponente de rupta concordia, quæ in verbo veritatis sibi cōpromissa fuerat. De Græcis, de Siculo, de Romanis sine communi consensu non recipiendis. De Cardinalibus quoq; sine permissione imperiali liberè per regnum transeuntibus, & regalia Episcoporum palatia ingredientibus, & Ecclesias Dei grauantibus: de iniustis appellationibus, & ceteris quampluribus breuitatem superantibus, cùm Apostolicus per nuntiū & literas Cardinalium prædictorum, ex consensu Imperatoris submonitus, Cardinales alios ad hæc omnia cōplananda requisitus, his qui aderant nuntiis suis, &

curiæ principibus nollet adjungere; voitaris & concordiæ verbum diu desideratum, peccatis nostris exigentibus, evacuatū est. Et dum hæc agerentur, nuntij Romanorum supervenientes, & ea quæ pacis sunt rogantes, bene recepti, & dimissi sunt. Rogatu tamen Cardinalium dominus Imperator nuntios ad dominū Papam, & ad vrbem missurus est: vt cum Apostolico, si ipse voluerit, primo loco pax fiat: sin autem, cum senatu & populo Romano. Dominus imperator in magna est gloria, dominam imperatricem, & ducē Bajoariæ & Saxoniæ, cum aliis superventuris principibus, & copiis exercitus expectans, & quosdā de melioribus ex Mediolano & Brixia in vinculis retinēs. Valete. Imperator ad hæc verba Cardinalium tale dedit responsum. Quamvis non ignorem ad tanta negotia, non ex animi mei sententia, sed ex consilio principum me respondere debere, sine præiudicio tamen sapientum, hoc absque consultatione respondeo. Episcoporum Italiæ ego quidem non affecto hominium, si tamen & eos de nostris regalibus nihil delectat habere. Qui si gratanter audierint à Romano Præsule, *Quid tibi & Regi?* consequenter quoq; eos ab Imperatore non pigeat audire, *Quid tibi, & possessioni?* Nuntios nostros non esse recipiendos in palatiis Episcoporum asserit. Concedo, si fortè aliquis Episcoporum habet in suo proprio solo, & non in nostro palatium. Si autem in nostro solo & allodio sunt palatia Episcoporū, cùm profectò omne quod ædificatur, solo cedat, nostra sunt & palatia. Iniuria ergo esset, si quis nuntios nostros à regiis palatiis prohiberet. Legatos ab Imperatore ad vrbē non esse mittendos affirmat: cùm omnis magistratus inibi beati Petri sit, cum vniversis regalibus. Hæc res, fateor, magna est, & gravis, gravioriq; & maturiori agens consilio. Nam cùm divina ordinatione ego Romanus Imperator & dicar, & sim; speciē tantùm dominantis effingo, & inane vtiq; porto nomē, ac sine re si vrbis Romæ de manu nostra potestas fuerit excussa.

Caput XXXI.

Quorum consilio contentio hæc decidenda fuerat, & responsum Principis de hoc.

HÆc Augusto, & his similia præfatis capitulis argutè respondente, consilium initur, vt ex parte summi Pontificis Cardinales 6. & ex parte Principis 6. Episcopi religiosi, prudentes, & qui Deum timeant, eligantur: tantorū negotiorum hincinde cognitionem accepturi, tantamque litem congruo fine decisuri. Verùm, vt supra tractatum est, ex parte Romanorum etiam hoc concilium dicitur fuisse evacuatum. Super hoc quoque capitulo audi epistolam Imperatoris directam Eberhardo Saltzburgensi Archiepiscopo, in hunc modum. Quomodo quidem fidelitatis tuæ constantiam, quam pro consuetudine exhibere soles Imperio, frequēter experti sumus, quę apud nos sunt, discretioni tuæ significavimus, & prudentiæ tuæ consilium advocamus. Venerunt siquidem ad nos duo Cardinales à Papa missi, ad hoc vt inter nos & illum fierat concordia. Dixerunt igitur, quod Papa illam requireret pacem atque concordiam, quæ inter Papam Eugenium, & nos facta fuerat & scripta. Nos respondimus, quod pacem quidem inviolabiliter huc usque tenuissemus, de cetero autem neque eam tenere neque ea teneri vellemus, quoniam ipse prior eam violasset in Siculo, cui ipse sine nobis reconciliari nō debuisset. Adiecimus tamen, quod omnem iustitiam dare, & accipere parati essemus: sive secundùm humana, sive secundùm scripta divina. Si verò iustitia gravis videretur, consilio principum & religiosorum, pro amore Dei & Ecclesiæ, libenter nos supponeremus. Placuit verbum nostrum Cardinalibus. Dixerūt tamen, nisi prius cognita Papæ voluntate, super hoc se nil posse, vel audere. Missis nuntiis verbum nostrum cognovit Papa: mandavitque sicut prius, aliam se nolle concordiam, quàm illam, quæ inter Papam Eugenium, & nos facta fuisset. Nos supradicto modo hoc recusavimus, & in præsentia, & testimonio omniū Teutonicorum, & Longobardorum Episcoporum, & laicorum principum, & Baronum, & vavassorum, omnem iustitiam, atque consilium obtulimus, & vt nos acciperemus iustitiam. Præsentes ibidem fuere Romanorum civium legati, qui cum indignatione mirabantur super his quę audierunt. Mandavit enim Papa nova, & gravia, & numquam priùs audita: quæ sine consilio tuo, & aliorum fideliū Imperij pertractari non possunt. Hæc discretioni tuæ communicavimus, vt si qua tibi super his occurrerint, nosse veritatem non sit inutile. Rogamus etiam, vt si necesse fuerit, & nos tibi mandaverimus; ad nos pro tanto negotio venire non differas.

Caput XXXII.

Quomodo Mediolanenses castrum Tretium expugnaverint, & funditus destruxerint.

ET Mediolanenses novarum turbarum non iam in occulto, sed apertissimè tale sumunt principium. Nondum finita solemnitate Paschali, omnibus copiis suis adunatis, egressi sunt: oppidum Tretium, vbi Fridericum iam in priori adventu milites suos locasse memoravimus, vi capere properantes: quoniam perniciosa videbatur obsidio, principe intra provinciam existente. Iam enim intra civitatem cupidine castri potiūdi, machinas, aliaque quæ incœpto vsui forēt, præparaverant. Ita conatus eorum, & delicta occultiora fuere. Quæ postquam ea sententia instruunt, de improviso cum magna multitudine oppidum circumveniunt, ac quidam eorum murum modo suffodere, modo scalis aggredi capere. Pars eminus glande, aut lapidibus, seu iaculis pugnare. Milites Romani tumultu perculsi, arma alij capere, pars territos confirmare, quidam in proximos saxa devolvere, tela eminus missa remittere, pauci in pluribus minùs frustrati, si Ligures propius accessissent. Omnia aspera, omnia fœda, atrocitate vtrinque præliantium; periculū anceps, victoria primo in incerto erat: per totū enim triduum continuè pugnatum est. Verùm enimvero castellani die noctuque vigiliis, jejuniis, laboreque fatigati, impetum hostium diutiꝰ sustinere non poterant: cùm hi per vices, & successiones alter alteri laboranti succurreret: istorum verò nullus loco quem vti defenderet, acceperat, cedere potuisset. Defessis itaque omnibus & exhaustis, atque languidis, vbi locum hostibꝰ intrœundi dedarunt, Ligures cuncti erumpere, oppidani vniversi vel vecisi, vel capti. Porrò in suos proprios gentiles, quos ibidem repererent, antequam in nostros insaniebant, nec vlla fuit eis in consulatores miseratio. Nostri autem ob Imperatoris reverentiam, seu metum, captivati servati sunt circiter octoginta milites de regia clientela. Sed nec hosti triumphanti vsquequaq; læta cessit

victoris, quampluribus ex illis cæsis, & lethali vulnere sauciatis. Ita Trecium Mediolanensium priùs municipium, ab ipsis ceptum, crematum: & funditus destructum est.

Capvt XXXIII.

Quomodo Fridericus ad vindicandam regni iniuriam animum intenderit, & Mediolanenses afflixerit

HÆc audiens Fridericus, paulisper mœstus irã cohibuit, indignationem dissimulauit, impetum militum continuit, curiam antè indictã apud Roncaliam gloriosè celebrauit, & ibidem copiosam multitudinem bellatorum collegit. Deinde cum maxima cura vltionem iniurias festinat: & toto apparatu, toto exercitu in Liguriam irruit, agros inflãmat, vastat, vineas demolitur, ficus exterminat: omnesque fructiferas arbores aut succidi, aut decorticari præcepit; totãque regionem depopulatur: statuens non antè obsidere ciuitatem, quàm penurie necessariorum affligerentur. Aut enim tunc inopia victualium coactos vltro supplicaturos: aut si ad finem vsq; in eadem pertinacia durauissent, obsidione clausos fame consumendos, vel ad deditionẽ cogendos arbitrabatur: multoq; faciliores ad affligendum fore, si post interuallum temporis iter ũ atq; iterum *anxius incubuisset. Itaque omnes eorum exitus asseruari præcepit, frumenti aliarumq; rerum eis auferens cõmercium: edictumq; proposuit, qua pœna ferirentur trasgressores, quove præmio donari debuissent, qui venditores harũ rerum proderent. Mediolanẽses autem omnium rerum tametsi copiã intus habebant, metu tamen futuræ obsidionis vehementiùs afficiebantur: & cum iam cibaria ipsa ad modicam mensuram vendentur, ampliorem eis cupiditatem mouebat, quòd ius edendi liberum non haberent: ac velut omnia defecissent, ęgre ferebant. Interdũ quoq; assumptis secum bellatoribus Imperator vsq; ad ciuitatem profectus est, æstimans eos aliquid ausuros: quò vel publico congressu eos proterereт, si contrà venissent: vel si excurrere attentarent, à calamitate item alieni non remanerent: quod & factũ est. Nam inconsultè ad ostentationem suarum virium egressos facto in eos impetu præuenit: complurasque ex eis cepit, & occidit.

*Ferè annis

Capvt XXXIV.

De clade Mediolanensium.

CVmq; super tali negotio Imperator cum exercito vltra Mediolanum processisset, Mediolanenses cum quingentis equitibus ad novam Laudam in die sancto Pentecostes occultè venientes, prædam pecorum abegere. Episcopo verò Mantueno Carsidonio, & Marchione Garnerio de Ancona, cum sufficiente militia eos insecutis; cum audissent voces clamosas paucissimorũ Alemannorum, Mediolanenses territi, & in fugam versi quosdam occisos, sexdecim captos de sue melioribus perdiderunt. Iustè autem eos diuina vltio persecuta est: vt qui sanctissimo diei debitã reuerentiam & honorem exhibere contẽpserunt, ipsi cum dispendio atq; dedecore reuerti cogerẽtur. Quadraginta continuis diebus terram hostium vastatio tenuit: interq; ceteras arces, turres, & munitiones, quæ vel opere vel natura munitæ erant, quoddam castrum, quod Mons S. Ioannis vocabatur, vsq; ad id tempus inexpugnabile habitum, obsessum, & breui tempore captũ est. Paulatim igitur septobo capiti propriis membra tantum mutilata sunt & præcisa; vt inter multa oppida, & plurima castella, vix duo tunc ipsis residua remanserint.

Capvt XXXV.

De clade Brixiensium.

IIsdem diebus Brixienses, & ipsi quoque nouis rebus studentes, comitatum Cremonensem deprędationis & latrocinandi causa ingrediuntur. Erant quippe Mediolanensibus amicitia & societate coniuncti. Iam autem antea Cremonẽses præmoniti à suis exploratoribus, non imparati inueniuntur, sed ex insidiis erumpentes improuisos inuadunt. Resistentes paulisper mox in fugam vertunt, prædam eripiunt, equites 67. pedites fere 300. partim occidunt, partim captiuos abducunt. Imperator post vastationẽ hostiũ Laudem pergit, ibique Italicum exercitum dimittit: copias militum, qui de transmontanis expectabantur, ibidem præstolaturus.

Capvt. XXXVI.

Quomodo Mediolanenses contra vitam principis cum quodam consilium inierint.

AT clades quidem Mediolanensium in peius quotidie procedebant, cùm in facinus magis accenderentur adversis, & populum in vrbe fames jam acrior possideret. Non enim spe victoriæ maior parabatur, sed desperatione salutis ferociùs mouebantur: nec eos videntes tot mala cœpti pœnitebat, sed cæci & amentes facti, etiam in personam christianissimi principis ausi sunt conspirare: obliti quod iuxta legẽ eius facti pœna animæ amissionem sustinet, & memoriæ rei post mortem damnatur. Itaque quemdem, qui se stultum, & mente captum simularet, inveniunt: eumque ad castra Friderici dirigunt, qui tunc apud Laudã morabatur, vt quouis modo violentas manus imperatori iniiceret. Erat autem hic homo tam magnus corpore, tantisq; viribus, vt nõ sine causa tantã audaciã concepisse videretur. Animatus itaque multis blandimentis, multisq; promissionibus, ad novum facinus, ad scelus maximum accingitur. Laudam pergit, castra ingreditur, & stultitiam seu furiem maniæ simulans, vt id genus hominum solet, potius jocis & ludicris celebratur, quã à tentoriis excluditur. Porrò tentoria Friderici tunc vicina fuerãt, & pene super littus Adduæ locata, cuius loci ea facies, isque situs erat, vt labentem inevitabiliter, aut conveanum obiiceret præcipitium, aut subter labentis fluminis vorago esset exceptura. Præstitue ergo diem aptũ & horam seruans, quãdo imperatorem solum posset invenire, vt conceptum facinus ad effectum perduceret: quodã mane primo diluculo egredientem de cubiculo tentorij, vt more suo coram sanctorum reliquiis orationum suarum Deo munia persolueret, cõspicatur: sequè optatum tempus ratus adeptum accurrit, scelestas manus iniicit, modò portando versus præcipitium contendere cœpit: positusq; esset forsitan nefario proposito, nisi diuina miseratio ad defensionem diui principis manũ extendisset. Namque dum hoc modo ille trahendo, iste renitendo, vterque pro viribus conatetur, accidit vt funibus quibus tabernacula suspẽduntur, implicati, ambo caderent ad terram. Itaque vociferantis principis clamor auditus, cubicularius excitat: qui accurrentes sceleratum monstrum comprehendunt, & multis malis affectum, eodem loco præcipitatũ dimergunt. Talis tunc

Princeps diuinitus seruatus.

tunc de illo opinio fuerat. Nos tamen audiuim⁹, eundē verè furtosum fuisse, & innocenter vitam perdidisse.

CAPVT XXXVII.

Quomodo Mediolanenses nouam Laudam nisi sunt incendere: & de insidiis cuiusdam per toxicum.

MEdiolanenses tantū se factiosos frustra suscepisse dolentes, subsequenter aliud intendunt. Octo de suis pretio ad cremandam Landā conducunt. Quorum vnus dum nocte intempesta promissum implere vellet, ac ædibus ignem iniecisset, inuenerunt eum vigiles: & cōprehensum, dum propositum confessus fuisset, mane facto eum patibulo cōtra Mediolanum erecto suspenderunt. Quidam etiam se mentitus monachū, explorator, & eorundem criminum obnoxius, simili modo vitam finiuit. Non multò post à quodam diuino monitore literas Imperatori allatas accepimus, quēdam venisse in Italiā, siue Hispanum, siue Arabem Saracenum, ætate senem, facie deformem & luscum, discipulus vel socios penè xo. habentē, malis consiliis, & arte venefica prioribus multò potentiorem, eumq; mortis contemptorem, pariter cum suis sequacibus: magnum se munus consecuturos arbitrantes, si gloriam & nomen sibi perpetuum Principis sanguine cōparassent. Pretiosa ipsum quasi munuscula laturū, medicinas, annulos, gemmas, fræna, calcaria venenatis furfuribus circumlita, adeo violenter & efficaciter toxicata, vt mortem non euaderet Imperator, si vel manu nudâ ea attigisset. Sicā quoque latentem iuxta femor gestare: vt si quo impedimento veneni facinus nō procederet, ea ad pagendum nefarium propositum vteretur. Talibus acceptis, cum perpaucis communicato consilio, venturum magum iubet obseruari. Venientem ergo, vbi certis indiciis quę delata fuerant Princeps vera esse cognouit, hominē asseruari præcepit: & perquirens cuius hortatu ad tantum facinus esset præcipitatus, promisit quòd vera dicenti remitteret omne supplicium: sin falsa promere maluisset, corpus eius tormentis absumeret. Ille & verbera & quæstiones deridens, insuper comminatus est, siquid ipse mortale pateretur, Imperatorem continuò sine dubitatione secum moriturū. Sed deceptus valde est. Nam Princeps minas eius contemnens, cùm de sociis & authorib⁹ sceleris nullum ab eo potuisset extorquere documentum; tantam pestem, tantique sceleris fabricatorem, sicut meritus erat, crucis patibulo donauit: Deoq; salutis conseruatori vberes gratias egit, q tam validi malefici vires & insidias declinasset.

CAPVT XXXVIII.

De aduentu Imperatricis, & Ducis Baioariæ in Italiam: ducis quoque Guelfonis.

INterea Beatrix imperatrix, dux Baioariæ & Saxoniæ Henricus, Conradus Augustensis Episcopus, vti decretū erat, militer scribere, properate commeatu, stipendio, armis, aliisque vtilibus iter incipere. Profectique cum magno exercitu paucis diebus in Italiam veniunt, suoque aduentu nostris lætitiam, hostibus metum incutiunt. Erat enim isdem princeps filius (vt supra dictū est,) Henrici ducis & Gertrudis filiæ Lotharij imperatoris. Qui à primis cunabulis patre & matre orbatus, vbi primùm adoleuit, pollens viribus, decora facie, sed multo maximè ingenio validus, non se luxui, neque inertiæ corrumpendū, sed vti mos Saxonum est, equitare, iaculari, cursu cum æqualibus certare: & cùm omnes gloria anteiret, omnibus tamen carus esse. Eius studiū (vt de quodam dicitur) modestiæ, decoris, sed maximè seueritatis erat. Cum strenuo virtute, cū modesto pudore, cum innocente abstinentia certabat. Esse quam videri bonus malebat. Ita quò minus appetebat gloriam, eò magis illam assequebatur. In omnibus gloriosis plurimum facere, & minimum ipse de se loqui. Is receptus ab imperatore, vt supra dictum est, ducatu Baioariæ, vbi naturam & mores hominum cognouit, multa cura, multo consilio, in tantam claritudinem breui peruenerat, vt treuga per totam Baioariā firmata, bonis vehementer carus, malis maximo terrori esset: adeo vt absentem velut præsentem timendū, leges pacis quas sanxerat, nemo sine pœna capitis auderet refringere. Qui cū suos milites regna coniunxisset, in breui spatio noui veteresque coaluere, virtusque omnium facta est æqualis. Nam & non multò pòst auunculus imperatoris Guelfo princeps Sardiniæ, dux Spoleti, Marchio Tusciæ, & ipse nouum adducens exercitum, cum multo apparatu aduenit: suoque aduentu nostris spem triumphi, aduersariis fiduciā paciscendi donauit. Ita duo viri sanguine coniūctissimi, vtpote vnus eorum alterius fratris filius, diuersis inter se virtutibus certabant. Guelfo dādo, subleuando, ignoscendo: dux Henricus seueritate, & malorum pernitie gloriā adeptus est. Illius facilitas, hui⁹ constantia laudabatur. Guelfo negotiis amicorum intentus, sua negligere, nihil denegare, quod dono dignum esset, magnas potentias affectabat, exercitum, nouum bellum exoptabat, vbi virtus enitescere posset. At dux Henricus, studium modestiæ decoris prætendēs, non diuitiis cum diuite, neque factione cum factioso, sed pro pacis negotiis absens simul præsensque pugnabat. Ita memoria nostra ingenti virtute, diuersis moribus fuere bi viri duo, dux Henricus & dux Guelfo: quos quoniam res obtulerat, silentio præterire non fuit consilium, quin vtriusque naturam & mores, quantum ingenio possem, aperirem: valdeque iucundum, vt in his duobus clarissimis viris nostra tempora suū Catonem in vno, in altero suum Cæsarem inuenissent. Redeo autem vnde digressus sum.

CAPVT XXXIX.

Hortatu Cremonensium Cremensis bello indicatur.

CRemonensium cum Mediolano discordia perpetua vtrosque adeo vrgebat, vt hostiliter sibi inuicem incubantes, non antè manus ab armis reducendas putarent, quàm vel vna alteram prorsus absumere, vel superior saltem inuenta superaret. Freti ergo tunc opportunitate temporis, Fridericum ad destructionem Cremæ ciuitatis hortantur, promissis 11. millibus talentorum. Huius rei tali occasione sumunt exordiū. Crema cùm esset de comitatu & diœcesi Cremonensium, eiusque Ecclesiæ tam in spiritualibus, quam in sæcularibus regenda foret arbitrio, spōtanea se temeritate à suo capite abrupetat, & q nefas erat, hostibus sociata, cum Mediolanensib⁹ filia matri rebellare cœperat. Super hoc schismate conuenta coram principe, nec citatione legitima, nec vadibus quos dudum dederat, cogi poterat, vt aduersum se experientibus iudicio sisti curarent. Qua de re pro absentiæ contumacia, ac contumaci absentia contra se sententiam iustam excipiunt, hostesque iudicantur.

Caput XL.

Crema obsidione cingitur, & quomodo ibidem pugnatum sit.

COllecta ergo valida manu Augustus, ite que exercitus eius eas copias, quas in obsidione Mediolani habuerat, superare videretur, partem vnam cum Cremonensibus contra Cremam dirigit: cum reliquis iterum ad depopulandos Ligures agrum Mediolanensium ingreditur, & cum militia Alemannorum terram totam peruagatur hostilem: completumque est & ibi illud quod
Ioel. 1. dicitur. *Residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit eruca.* At Cremonenses cum auxiliariis, & magnis copiis ad oppugnandam Cremam venientes, acriter ciuitatem obsidione vallant, summis viribus impugnant. Oppidani fortiter resistunt de muris, & ante muros equis & ad terram validè certatur. Ibi Garnherus Marchio Anconæ magnam viri fortis in ea pugna gloriam consecutus, de nostris occiditur. Alij quoque quamplures tam de nostris, quàm de illis ibidem aut occiduntur, aut grauiter sauciantur. Erat autem Cremæ situs in loco plano, & campestri, opere & manu satis liberaliter accuratus. Naturæ beneficio in quadam sui parte paludoso se defendens ambitu. Cęterum præter fossata ingentia & profunda, aquis plena, duplici muro excelso circumdata, omnes aditus & assultus facile arcere valuit. Ciues ciuitatis bellatores audacissimi: & quia cum suis contubernalibus, videlicet Mediolanensibus & Brixinensibus, secundis rebus propensius vsi, in atrocitatem, insolentiam, et arrogantiam irritati. Circumuallata itaque ciuitate, hostium excursus diligenter custodiebantur: & machinæ, aliaque ad oppugnationem profutura sedula præparatione disponuntur.

Caput XLI.

De legatis Senatus populique Romani: & de his qui ad eos missi.

CVmque hæc apud Cremam gererentur, nuntij de nobilioribus Romanæ vrbis ex parte senatus, populique Romani ad curiam veniunt, omni deuotione omnique reuerentia suum promittentes obsequium. Rogare ne pro iniquitate paucorum malorum, & de plebe, multos bonos & nobiles velit persuadere. Se esse, quorum occasione acceperit, vt imperator vrbis & orbis nominetur. Fridericus eo quod in priori expeditione seuerius cum illis egerat, indulgentius eorum accepta legatione, benignum illis dedit responsum: per aliquot dies secum commoratos, regaliter donauit & absoluit, mittens cum eis legatos, Ottonem sæpe jam dictum palatij comitem, & magistrum Haribertum Aquensem præpositum, virum prudentem, & in negotiis regni longa eruditione exercitatum: dans hoc in mandatis, vt & ea quæ cum populo Romano, seu de recipiendo præfecto agenda forent, terminarent: & cum Romano Pontifice, si huc eligeret, de prænotatis capitulis finem facerent, & concordiam stabilirent. Qui venientes ad vrbem, cum honorificè tam à populo, quàm à senatu recepti essent, interque ipsos, & summum Pontificem crebri nuntij mediatores dirigerentur, molientibus illis more suo antiquum Romanæ vrbis fastum: regales in nullo passi sunt infatiores inueniri, imò & ad se sæpius veniri, quàm vt illis occurrerent, obtinuerunt.

Caput XLII.

De his quæ ibidem, & circa vrbem Mediolani patrata fuerint, & quomodo à Mediolanensibus contra principem male pugnatum est.

FRidericus interim in Liguria degens, ordinabat, vt aliquam cladem Mediolanensibus, qui omnes ad ciuitatem confugerant, seque intus communierant, inferret. Itaque cum Papiensium pugnacissimis consilium init, vt ad ciuitatem impetum faciant, seque ab hostibus fugari patiantur, ipsum ex insidiis circumuentum persequentes. Nec multum tunc opinione deceptus est. Mediolanenses enim cùm eorum impetum sensissent, jam enim prædam abigere cœperant, strenuè eos persequuntur, eosque resistentes acrius cædunt. Iam parum aberat à vera fuga his, qui simulato metu cessuri erant: declinauerant enim paulisper à loco insidiarum. Tum Fridericus cohortatus suos, à tergo, & ex improuiso jam alacres, & pene victores hostes inuadit, auxilioque suis quos jam pelli acceperat, optatus aduenit. Mediolanenses, qui prope jam se victoriam adeptos putabant, videntes se circumuentos vndique à regiis equitibus, nec vllum sibi fugæ præsidium superesse, aduersus omnia imparati, occidi, capi, equi atque viri afflicti. Tum spectaculum horribile campis patentibus, cùm medij hostium nec pugnare, nec fugam inire permissi, sine misericordia cæderentur. Postremò omnia qua visus erat, constrata sunt telis, armis, cadaueribus, aut mortuorum, aut ad mortem sauciatorum. Verùm qui numerus occisorum, aut eo prælio captiuorum fuerit, Augustus ipse suis literis declarat, scribens ad Albertum Frisingensem Episcopum. Ait autem inter cætera. Præterea ad consolationem tuam de præsenti statu nostro aliqua tibi scribimus: quia honorem imperij, & nostram prosperitatem te diligere non dubitamus. Inter alia igitur magnificauit Dominus facere nobiscum, & fecit. Vnde facti sumus lætantes, & maximas Deo gratias agentes. Maximam enim multitudinem Mediolanensium tradidit Deus in manus nostras, ita quod Idib. Iulij, qua data diuisio Apostolorum celebrari solet 600. de fortioribus ciuitatis captiuos in vinculis abduximus, centum & fere quinquaginta per campos & itinera viarum interfecti sunt. De submersis vero, & de vulneratis modus non fuit, neque numerus. Sic cum victoria ad nouam ciuitatem Laudem reuersi fuimus.

Caput XLIII.

De obitu Adriani Papæ, & schismate Romanæ Ecclesiæ.

EA tempestate Adrianus Papa in Calen. Septemb. apud Anagniam diem clausit extremum, & e. Non. Septemb. in Ecclesia beati Petri, præsentibus clero, senatu, populoque Romano honorificè tumulatus est, regalibus nuntiis adhuc ibi existentibus. Post cuius obitum Cardinales in seditionem conuersi, gemina electione scindunt vnitatem: quibusdam eligentibus Octauianum tit. S. Ceciliæ Presbyterum Cardinalem, cui nomen dederunt Victor: aliis Rolandum tit. sancti Marci Presbyterum Cardinalem, & Romanæ Ecclesiæ cancellarium, cui nomen imposuerunt Alexander. Verùm vt huius negotij tractatus perpetua seu continua decurrat oratione, paulisper alia interim prosequemur, pro magnitudine causæ suo loco his diutius immoraturi.

CAPUT XLIV.

Quod imperator in propria persona ad obsidionem Cremæ venerit, & quomodo diversis modis ibi pugnatum sit.

IMperator aliam parans profectionem, ad devastandos fines Mediolanensium, cum in partem processisset, & pabulatores in toto territorio nec equis annonam invenire potuissent, reversus cum toto exercitu ad obsidionem Cremæ pergit. Tum demum perituram civitatem metus invasit, magnaque tristitia habitatores ejus occupavit. Erant autem & intus & foris universa plena tumultus, multaque bellica instrumenta & in oppido, & contra oppidum fabricabantur, Erantque deinceps quotidiana eorum officia, hi quidem excursus, isti vero assultus moliri, magnaque vi omnibus ibi diebus certabant. Nã ad portas ubi quisque principum erat, eo acerrimè niti, neque alius in alio magis quàm in se spẽ habere, pariterque oppidani similiter agere, omniaque ad defensanda mœnia utilia vario ingenio præparata, diffidentiam rei dissimulare, interdumque prospera fortuna, interdum dolus eorum ad multa facinora incitavit audaciam.

CAPUT XLV.

Quomodo absente imperatore graviter pugnatum sit.

QUadam denique die dum exploratum fuisset, Fridericum pro visenda consorte regni imperatrica, quæ in vicino castro nomine Sanbassan morabatur, è castris exisse, ad portam quẽ regalis familia servabat, penè cum sexcentis erũpunt equitibus: magnoque prælio inito, cum diu Marte pari utrinque nihil aliud quam occiderẽt, tellus cruore manarit: nostrique quãvis tam pudore, quam virtute summa vi resistere conarẽtur, illud tamen efficere non potuerunt, ut hostiũ manus ea die gradum retro dedisset: graviter, fortiterq; ille die pugnatum est. Nam si credere fas est, rivuli campestres peremptorum & sauciatorum vulneribus sanguine infecti, ac provecti, imbre cruoris augmentum acceperunt. Vespere facto utrinque disceditur, illis intra septa, istis intra munimina muralis aggeris se recipientib⁹. Rediens Augustus, cum de pertinaci hostium audacia comperisset, indignatione simul & ira permotus est: ut qui jam pene in supremis se potiùs humiles, ac supplices exhibere deberent, incursiones facerent, & victores suos ipsi turbare nõ metuerent, ærumnosa obsidione inclusit. Iam enim sæpenumero in eruptionibus suis, aut machinis flammas injicere, aut turres destruere, aut lethali vulnere aliquos de nostris sauciare moliti sunt: nullumque specimen audaciæ, aut ostentationis fuit, quod illi futurorum ignari prætermitterent: & dum jam inclinata putaretur eorũ superbia, de patratis facinoribus tumidi gloriabantur. Erat autem videre miseriam, quando hi qui foris, occisorum amputatis capitibus, eis quasi pila ludebant, & à dextera in levã rejectis, crudeli ostentui & ludibrio habebant: qui verò in oppido, inhonestum arbitrantes si quid minus auderent, captivos nostrorum sine misericordia supra muros membratim discerpendo, miserabile præbebant spectaculum.

Sævitia mutua obsidentium & obsessorum.

CAPUT. XLVI.

De pœna, quam Princeps in captivos eorum exercuit. Item de infamia Cremensium.

EA calamitas paulisper Friderico tristitiam, & dignam indignationem comparavit. Qui ubi impetum insanientium continere non poterat, ac sævientium furorem reverentia Principis nõ cohibebat, placuit in contumaces vindictæ severitatẽ exercere: ut quos non correxit lenitatis patientia, saltem indubitati supplicij pœna coërceret. Iubet ergo de captivis eorum vindictã accipere: eosq; pro muris jussit appendi. Contumax autem populus nimis de pari volens contendere, etiam ipse quosdam de nostris in vinculis positos eodem modo trahit ad supplicium, eosque cruce suspendit. Tunc Fridericus; Etiamne perituri contra nos ipsa vos nostra citavit humanitas, & lenitate nostra abusi estis audaciam? Iam quidẽ vobis pugnantibus aliquamdiu pepercimus, captivos vestros misereri fuimus; vadibus nostris fidẽ servavimus, inviti muris vestris machinas admovimus, semper cædis vestræ cupidos milites continuimus. Ista omnia spernitis, & nefaria temeritate nos ad excidium vestrum, ad interitum filiorum seu nepotũ vestrorum provocatis. Utar ergo jam deinceps belli legibus: contendam cum pertinacia vestra, minimè parcẽs: qui vobis ipsis parcere noluistis. Hæc dicens, vehementer iratus, ꝙ in sorte captivorum constituti, æquales cum victoribus conditiones sibi ponerent: voce præconis declarari jussit, ne ulteriùs ad se profugerent, neve fidem sperarent, nulli enim esse parcendũ: cunctis autem viribus dimicarent, quantum possent saluti suæ consulerẽt: jam enim se omnia iure belli gesturum. Itaq; obsides eorum, numero 40. adduci jubet, ut suspendantur. Tum interim adducuntur captivi quidam de nobilibus Mediolanensium sex milites, qui deprehensi fuerant, ubi cum Placentinis perfida miscebãt colloquia. Nam, ut suprà dictum est, Placentia Principi etiam tunc ficta devotione, & simulata adhærebat obedientia. Erat autem unus de captivis qui ducebantur, nepos præsulis Mediolanensis, vir dives, & cujus consilio Ligures universi plurimùm nitebantur. Hos quoq; contempta multa pollicitatione pecuniæ duci jubet ad supplicium: similisque his, qui & prioribus, vitæ finis extitit.

CAPUT XLVII.

De varia earum miseria, & miserabili cõquestione.

IAmque ad civitatis perniciem machinæ plurimæ admovebantur, jam turres in aliũ extructæ applicari cœperant. Tum illi summa vi siq; pertinacia resistere, atque à muris turres arcere, suisque instrumentis validis saxorum ictibus nostras impellere. Effrænatis verò animis Princeps obsistendum putans, obsides eorum machinis alligatos, ad eorum tormenta, quæ vulgò mangas vocant, & intra civitatem novem habebant, decrevit objiciendos. Sed illi, quod etiam apud barbaros incognitum, & dicto quidem horrandum, auditu verò incredibile, non minùs crebris ictibus turres impellebant: neq; eos sanguinis & naturalis vinculi cõmunio, neq; ætatis movebat miseratio. Sicque aliquot ex pueris lapidibus icti miserabiliter interierunt. Alij miserabiliùs adhuc vivi superstites crudelissimam necem, & diræ calamitatis horrorem penduli expectabant. O facinus! Videres illinc liberos machinis innexos parentes implorare, crudelitatem & immanitatem

Horrenda crudelitas.

aut verbis aut nutibus objectare: è contrà infelices patres pro infausta prole lamentari, sese miserrimos clamare: nec tamen ab impulsionibus cessare. Consolatus est eos etiam aliquis eorum, ita dicens. O beati! quibus mori bene, *quàm malè viuere continget: ne timeatis mori, qui magna mala morte effugituri estis. Si viri fortes pro libertate certantes essemus, nō oporteret nos quoque super hoc aut cunctari, aut expectare mortem. Nam mors quidem libertatem animis præstat: valdeque beati, qui pro patria mortui, immortalitatis ordinē iam receperūt. Quàm multi nostrorum antecessorum hac lege, talique conditione alij torti, tamq; igne quàm verberib* excruciati obierunt: alij verò semesi à bestiis, ad secundum aeorum cibum viui servati sunt. Miseriores nos vobis sumus, qui adhuc viuimus: qui sæpe mortem optantes, non accipimus. Dum enim quisque nostrorū secum reputans crudelem seu barbarorum, seu gentiliū suorum sæuitiem, videre conjuges ad turpitudinem duci: alius revinctis manibus vocem filij patrem implorantis exaudiet: alius verò infelices senes ad cineres patriæ videbit assidere. Hæc, inquam, quisque nostrum considerans, aspicere solere durabit, etiāsi viuere absq; periculo possit. O vtinam omnes fuissemus mortui, priusquam ciuitatem nostrā Cremonensium manibus videremus excindi: prinsquam patriam sanctam Papiensiū impietate funditus eruī conspiceremus. Adhoc animorare cupientem omnes interpellabāt, & effrænato quodam impetu ad jaciendum incitabantur: hoc esse speciem fortitudinis, rectiq; consilij existimātes, hostibus stuporem mentis admirationemq; audaciæ relinquere. Pauci quidam rationi cedētes, filiis consulere voluissent: alios autem liberorum cædis amor invasit: malorum quæ subditi hostibus passuri fuerant, cogitationem habentes pro solatio necessitatis accedere. Et Crema tunc temporis taliter affecta, seu potiùs afflicta fuerat.

** Adde vocem potiùs*

Capvt XLVIII.

Quomodo Mediolanenses de obsidione cuiusdam castri fugati sunt.

AT Mediolanenses arbitrantes Fridericum circa obsidionem Cremæ sollicitum, aliàs laborantibus non posse succurrere: egressi cum turmis suis pene 30. millia hominum, oppidum quoddam versus lacum Cumanum Manerbe vocatum, obsidione cingunt, aggeres construunt, machinas admouent, omnibusque modis eversionem castri accelerare nituntur. Verùm comes Gosuinus, qui tunc comitatum Sefranansem, & Martesanum jussus à principe, satis prouidè administrabat, missos suos ad curiam dirigit, hostiumque conamen denuntiauit, quid facto sit opus consulit: se quoque copias quantas possit collecturum, si ab exercitu aliquod sibi militiæ supplementum destinetur. Imperator continuò quingentos equites armatos eò dirigere decreuit. Comes etiam de suis colligens auxilia, non modicum coadunauit exercitum. Iamque compositis rebus, Mediolanensibus se ostendere minitari, neque prælium facere, neque otium pati, tantummodo hostem ab incepto retinare: neq; copiam pugnandi facere, donec quē è castris expectabant miles superueniret. Rati Ligures id quod negotium poscebat, imperatorem laborātibus suis auxilio venturum, & indubitatū prælium futurum, obsidionem dimittunt, fugamq; ineuntes ad ciuitatem evadere festinant. Comes vt videt eos jam fugam cepisse, magna illos vi à tergo vrget, fugientibus instat, cædit, capit, copiosam prædam diripit: reliqui amissis omnibus profugi, multique saucij, vix intra ciuitatem revertuntur.

Capvt XLIX.

Quomodo Placentini perfidia sua hostes pronuntiati sunt.

INter hæc Placentini multis argumentis deiecti sunt studio rerum nouandarum orti, cum Mediolanensibus inire conciliabula, frumentū aliaqua vsui necessaria clanculo illis prouidere: quinetiam aliquos de suis Cremensibus in auxilium destinasse. Imperator satius existimās habere detectos inimicos, quàm fictos amicos; pro eo quod, vt dicitur, Nulla pestis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus: eosdem pro perfidia sua vt leuissimos, nec in hac nec in illa parte fidem debitam habentes, hostes pronūciauit. Verùm res exigit, vt ad schisma Romanæ Ecclesiæ, vnde digressi sumus, scribendo redeamus. Poriò in hoc negotio lectorem admonitū esse cupimus, vt non de nostro dicto vel scripto veritatem hujus rei metiatur: sed quid rectius sit, quisque, vt ita dixerim, rustiùs induit arma, ex collatione omnium scriptorum, quæ vndique media discurrere, proprio disquirat judicio. Nos enim si alterutrius partis res vel attolleremus, vel extenuaremus, à proposito deridere videremur. Nec vtique sanum esset corpus reliquum historiæ, si hanc partem velut principale membrum domestici favoris morbus haberet.

Capvt L.

Recapitulatio de schismate Romana Ecclesia, & quando vnus consecratus sit, & de hoc epistola ejus.

DIuisis, vt suprà dictum est, in electione Romani Pontificis Cardinalibus, clero ac populo Romano, cùm à suis consentaneis & sequacibus alter, idest Octauianus in prima Dominica mensis octobris; alter, idest Rolandus in 18. mensis Septembris in Episcopum consecratus fuisset; vterque literas, quarum tenor subjectus est, ad declarandam rem per mundi partes destinauit. Victor servus seruorum Dei, venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & carissimis filiis Abbatibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, & ceteris principibus, & egregiæ familiæ Imperiali in sacratissima curia domini Friderici serenissimi ac inuictissimi Romanorum Imperatoris commorantibus, salutem & Apostulicam benedictionem. Quàm & inquantum & Ecclesiastici status decorem, & honorem Romani Imperatoris, & nobilitatem omnium bonorum hactenus sincerè dilexerim*, & quæ mutuæ caritatis sint inuicem frequenter exhibita, nequaquam credimus à vestræ magnitudinis excidisse memoria. Nunc autem tantò propensioris dilectionis efficaciam vobis & imperio cupimus exhibere, quantò Deo auctore ad maiorem conscendimus dignitatem. Quapropter vniuersitatem vestram, de qua plenè confidimus, plurimùm deprecamur; vt pro beati Petri Apostolorum principis reuerentia, & antiquæ dilectionis constantia, quæ inter nos inuiolabiliter perseuerare dignoscitur, dominum Imperatorem inuictissimum commonendo rogetis, quatenus imperio sibi à diuina clementia commisso,

Epistola Octaviani Antipapæ

& Ecclesiæ Dei sponsæ Iesu Christi, cuius aduocatus & defensor diuinitus est constitutus, prouidere & subuenire non tardet: ne in tanta discordia aduersariorum malitia nequiter prævalere, nauicula beati Petri procellis & tempestatibus suo tempore quassari, & decus imperiale valeat aliquatenus obnubilari. Insuper vniuersitati vestræ dignum duximus intimandum, qualiter ad Apostolatus officium, domino concedente, vocati fuerimus. Felicis memoriæ Papa Adriano prædecessore nostro viâ vniuersæ carnis ingresso, in beati Petri basilica tumulato, conuenimus omnes de electione summi Pontificis tractaturi. Post longam verò collationem, & diutinam deliberationem, diuina tandem inspirante clementia, electione venerabilium fratrum nostrorum

Mendaciũ Antipapa. Episcoporum Presbyterorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, cleri quoque Romani petitionem, ejusdem populi assensu, etiam senatoriæ dignitatis honoratorum insuper aspiratione, sumus ad summum Pontificatum, annuente Deo, canonicè sumus electi, & in sede Apostolica collocati, ac deinde prima Dominica mensis Octobris benedictionis consecrationem, & nostri officij accepimus plenitudinem. Quocirca vniuersitatem vestram humiliter deprecamur, quatenus nos apud ipsum precib' adiuuetis, à quo est omnis potestas, & honor dignitatum. Si autem ex parte illius Rulandi quondam cancellarij, per conspirationem & coniurationem contra Ecclesiam Dei & Imperium, Vuillelmo Siculo astricti, qui die duodecima post electionem nostram se fecit intrudi, quod à sæculis non est auditum, ad vos scripta peruenerint; tamquam mendacio plena, & à schismatico & hæretico destinata respueris: & aures vestras nequaquam illis vllatenus præbeatis. Data Signi. 5. Calendas Novembris.

Caput LI.

Quando Alexander consecratus sit, & de hoc epistola eius pro sua parte.

Alexander Episcopus, seruus seruorum Dei, venerabili fratri Gerardo Episcopo, & di-

Epistola Alexandri legitimi papa. lectionis filiis canonicis Bononiensis Ecclesiæ, & legis Doctoribus, ceterisque magistris Bononiæ commorantibus, salutem & apostolicam benedictionem. Æterna & incommutabilis prouidentia Conditoris sanctam & immaculatam Ecclesiam à suæ fundationis exordio, ea ratione voluit & ordine gubernari, vt vnus ei pastor & institutor existeret, cui vniuersi Ecclesiarum prælati absque repugnantia subiacerent, & membra tamquam suo capiti cohærentia, & se mirabili quadam vnitate coniungerent, & ab ipso nullatenus deciderent. Qui verò Apostolis suis pro eorum fidei firmitate promisit, dicens, *Ecce ego vo-*

Mat. 28. *biscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi*: ille proculdubio Ecclesiam suam, cuius Apostoli magisteriũ assumpserunt, sua promissione fraudari nullomodo patietur: sed eam in suo statu & ordine, licet ad instar nauiculæ Petri fluctuare aliquando videatur, perpetuò faciet permanere. Vnde & quamvis hoc tempore tres falsi fratres, qui à nobis quidem exierunt, sed non fuerunt de nobis, transfigurantes se in Angelos lucis, cùm sint Satanæ, inconsutilem Christi tunicam, quam vtique ipse quidem ex persona Psalmigraphi à leo-

Psalm. 21. nibus petit & à framea erui, & de manu canis eruі & postulat liberari, scindere & laniare laborent, Christus tamen auctor & caput Ecclesiæ, eam velut vnicam sponsam suam prouida gubernatione tuetur: nauem egregij piscatoris, licet sæpius quatiatur, à fluctibus non permittit naufragium sustinere. Porrò cùm antecessor noster bonæ memoriæ Adrianus Papa Calendis Septẽbris Anagniæ debitum naturę soluisset, & de terris ad cælum, de imis migrasset, Domino vocante, ad superna, eo Romam adducto, & secundo nonas Septembris in Ecclesia beati Petri potentibus fere omnibus fratribus satis honestè, sicut moris est, tumulato, cœperunt fratres & nos cũ eis secundùm Ecclesiæ consuetudinem, de substituendo pontifice in eadem Ecclesia studiosiùs cogitare; & trib' diebus de ipsa electione tractãtes, tandem in personam nostram insufficientẽ huic oneri, & tantæ dignitatis fastigio minimè congruentem, omnes quotquot fuerunt, tribus tantum exceptis, Octauiano scilicet, Ioanne de sancto Martino, & Guidone Cremense (Deo teste, quia mendacium non fingimus, sed meram sicut est, loquimur veritatem) concorditer atque vnanimiter conuenerunt; & nos assentiente clero ac populo, in Romanum Pontificem elegerunt. Duo verò, Ioannes & Guido, quos prænotauimus, tertium Octauianum nominantes, ad

Antipapa duos solum electores habuit. eius electionem pertinaciter intendebant. Vnde & ipse Octauianus in tantam audaciam insaniãque prorupit, quòd mantum, quo nos reluctantes & renitentes, quia nostram insufficientiã videbamus, iuxta morem Ecclesiæ, Odo prior Diaconorum induerat, tamquam arreptitius à collo nostro propriis manibus violenter excussit, & secum inter tumultuosus fremitus asportauit. Ceterùm quòd quidam de Senatoribus tantum facinus inspexissent, vnus ex eis spiritu diuino succensus mantum ipsum de manu eripuit sęuientis. Ipse verò ad quemdam capellanum suum, qui ad hoc instructus venerat, & paratus, illico flammeos oculos frendebundus inflexit, clamans & innuens, mantum, & vt quem fraudulenter secũ portauerat, festinanter afferret. Quo vtique sine mora delato, idem Octauianus abstracto pileo, & capite inclinato, cunctis fratribus aut longe inde, aut voluntate remotis, mantum per manus ejusdem capellani, & cuiusdam clerici sui ambitiosus assumpsit: ipse idem, quia non erat alius, in hoc opere capellano & clerico extitit coadiutor. Verùm ex diuino credimus iudicio contigisse, quod ea pars manti, quæ tegere anteriora debuerat, multis videntibus & ridentibus posteriora tegebat. Et cùm ipse idem hoc emendare studiosiùs voluisset, quia capitium manti circa se raptus non poterat inuenire, collo fimbrias circũdedit: vt saltem mantus ipse appensus ei quodãmodo videretur. Sicque factum est, vt sicut tortæ mentis erat, & intentionis obliquæ, ita ex trãsverso, & obliquo mantum fuerit in testimonium suæ damnationis indutus. Quo facto, portæ Ecclesiæ, quæ firmatæ fuerant, reserantur; & armatorum cunei, quos sicut ex re apparuit, pecuniæ largitione conduxerat, euaginatis gladiis cũ immenso strepitu concurrerunt: & pestis illa mortifera, quia Cardinales Episcopos non habebat, armatorum caterua militum vallabatur. Fratres verò facinus tam immensum, & à sæculis non auditum ex insperato videntes, & formidantes ne à conductitiis militibus trucidarentur, se in munitionem Ecclesiæ nobiscum pariter receperunt: ibique nouem diebus continuis ne extra-

de liberè exiremus, fecit nos, quorumdam Senatorum assensu, quos pecunia oblata corruperat, die noctuq; armata manu cum omni diligentia custodiri. Sanè populo incessanter & instanter acclamante, & in senatores pro tanta impietate multa immanitate fremente, de custodia fuimus illius munitionis erepti; sed in arctiori & tutiori loco apud transtiberim nos iidem senatores recepta inde pecunia posuerunt. Cumque moram ibidem ferme per triduum fecissemus, vniuerso populo tantam proditionem atque malitiam de cetero nullatenus sustinente, senatores cum nobilibus & populo venientes, nos & fratres nostros per vrbem magnificè & honorificè cum immensis laudibus & præconiis, campanis etiam in transitu nostro pulsantibus, conduxerunt: & sic tandem à violentia persequentis erepti, & nostrę redditi libertati, sequenti die Dominico à venerabilibus fratrib⁹ nostris Gregorio Sabinensi, Hubaldo Hostiensi, Bernardo, Vualtero, Iulio Episcopis Cardinalibus quoq;, Abbatibus, Prioribus, iudicibus, aduocatis, scriniariis, primicerio, & schola cantorum, nobilibus etiam, & quadam parte de populo vrbis, apud Numpham, non longè ab vrbe insimul congregatis, munus consecrationis accepimus; & sicut in Romana Ecclesia mos est, ibidem Pontificali regno magnificè fuimus ac solemniter coronati. Ceterum prædictus Octauianus cùm pro consecratione imò execratione sua, dũ & in vrbe esset, & postquam latenter vrbem exiuit, multos Episcopus conuocasset, nullum prorsus præter vnum, Ferentinatem videlicet Episcopum, habere potuit pro sua temeritate & vesania confirmanda. Quosdam tamen Episcopos Imperialibus minis, quosdam violentia laicali, quosdam verò pecuniis & blanditiis allicere voluit; sed nihil, Domino impediente, profecit. Vnde nec adhuc inuenire potest, licet omnibus modis enitatur, qui ei manus
Soli duo electores Antipapa. execrationis imponat, & se tantæ faciat præsumptionis & impietatis auctorem. Verùm memorati Ioannes & Guido cęcitatis tenebris obuoluti,
Prouerb. 18. quoniam scriptũ est, *Peccator cùm venerit in profundum malorum, contẽnet*, nec sic à sua præsumptione damnabili resipiscunt: sed eundem Octauianum, quem sibi in statuam erexerunt, obstinata perfidia venerantur & cum scissa vnitate Ecclesiæ, præsumunt vsque adhuc tamquam idolum aut simulacrum adorare. Ipse autem Anti-
2. Thessal 2. christi tempora præfigurans, vsque adeo erect⁹ est, vt etiam in templo Dei sederit, ostendens se tamquam sit Deus: & multi abominationem de-
Mat. 24. solationis stantem in loco sancto, non sine multa lacrymarum effusione, corporeis oculis inspexerunt. Sanè nos infirmitatem nostram, & virtutum indigentiam cognoscentes, nostrum in Dominum iactamus cogitatum: sperantes, & de Christi misericordia pleniùs confidentes, quòd Ecclesiam sanctam, pro qua ipse idem in substẽtia nostræ mortalitatis apparuit, vt eam sibi non habentem rugam aut maculam exhiberet, optatâ faciet in tranquillitate lætari, & procellarũ omnium inundatione sedata, nihil erit, quod jã ei possit obsistere, vbi vnicus ejus sponsus voluerit nubilosa quæque & noxia propulsare. Nunc igitur, quia nos de nostrorum meritorum qualitate diffidimus, & de honestate & religione vestra plenam habemus fiduciam, vestris & vniuersalis Ecclesiæ precibus infirmitatem nostram petimus adiuuari: caritatem vestram per Apostolica scripta rogantes & commonentes attentiùs, vt sicut viri catholici vos pro domo Domini murus inexpugnabiles opponetis; & in deuotione & fidelitate matris vestræ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ immobiliter persistentes, ab eius vnitate nullatenus recedatis. Quòd si præfatus vir impietatis ad portas vestras aliqua damnationis suę scripta transmiserit, ea sicut respuenda sunt respuatis: & tamquam vana ac sacrilega contemnere & abjicere studeatis. Nouerit insuper discretio vestra, quòd nos supra nominatum Octauianum, apostaticum ac schismaticum, in octauo die à consecratione nostra, hunc enim terminum ei resipiscendi, & ad vnitatẽ matris Ecclesiæ redeundi præfiximus, tamquam inobedientem & contumacem, & eos qui ei manus præsumerent, non dicimus consecrationis, sed execrationis imponere, & de communi fratrum nostrorum Episcoporum & Cardinalium voluntate ac consilio, accensis candelis, & cœtu clericorum in Ecclesia congregato, vinculo anathematis & excommunicationis astrinxim⁹, & eos cum suo authore diabolo condemnauimus.

Capvt LII.

Epistola Cardinalium vnius partis.

Venerabilibus in Christo fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatib⁹, ducibus, principibus, præpositis, prioribus, & ceteris Ecclesiarum prælatis, ad quos literæ istæ peruenerint, Ymarus Tusculanus Episcopus prior Episcoporũ, Ioannes tit. S. Syluestri & Martini, Guido Cremensis ti. S. Calisti, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyteri Cardinales, Rimundus diaconus Cardinalis S. Mariæ in via lata, & Sy. S. Mariæ in Dominica, & Sublacen. Abbas perpetuam in Domino salutem. *Epistola schismaticorum.* Ea quo contra honorem Ecclesiæ Dei & imperij amicitia inter Dominum Papam Adrianum, & Vuillelmũ Siculum apud Beneventum facta est, dissensio & discordia nõ modica inter Cardinales sacrosãctę Romanæ Ecclesiæ non sine causa oborta est: nobis scilicet qui honorem & dignitatem sanctæ Dei Ecclesiæ & imperij nullatenus diminui volebamus, amicitiæ, quæ facta fuerat in detrimẽtum Ecclesiæ & imperij, nequaquam consentiẽtibus: aliis vero qui pecunia & multis promissionibus obcæcati, jam dicto Siculo tenebantur astricti, conuentionem ipsam taliter, vt dicimus, fabricatam, nequiter defendentibus, & quãplures in partem sui erroris attrahentibus, nostro *Mendaciũ.* conatui & voluntati totis virib⁹ pertinaciter resistentibus. Proinde procedente tempore cum jam fama ferret imperatorem Italiam intrasse, & plurimam eius partem suæ potestati subjugasse, prædicti fratres Siculo astricti, Dominum Papã sollicitare, ac circumuenire omni sagacitate cœperunt, qualiter aliqua occasione assumpta Dominus imperator, & omnes sequaces eius excõmunicationi subderentur, & nos ad id faciendũ vna cum eis juramento astringeremur. Nos autẽ econtra dicimus potius Siculum excommunicãdũ, qui omnia jura Ecclesiæ, tam spiritualia quã tẽporalia violenter abstulerat, quàm imperatorem: qui Ecclesiæ Romanæ & imperij jura fideliter laborabat recuperare, & Ecclesiam de seruitute ad libertatẽ reducere. Hoc audientes fautores Siculi, à jam dicto consilio cum rubore siluerunt. Eo igitur cõsilio, nostro studio, & exacta diligentia taliter cassato, & exinde venerabili

fratre nostro Octaviano, tunc sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali, nunc Apostolicæ sedis Pontifice, vna cum fratre Vuillelmo Presbytero Cardinali S. Petri ad vincula, ad imperialem celsitudinem legationem fungente, Dominus Papa cum sibi consentientibus supradicti Vuillelmi fautoribus vrbem egressus, Anagniam venit. Vbi tunc demum manifesta conspiratione omnes præfati Vuillelmi fautores in præsentia Domini Papæ sacramento firmauerunt, personam imperatoris excommunicationi subijciendã, & extunc in antea eius honori & voluntati vsq; ad mortem immutabiliter contraire: & si contingeret Dominum Papam vita decedere, neminem se nisi de illis qui coniurauerant, in pontificem eligere. Circumpositos insuper Episcopos, ne alieni electo in quem Siculi secta consentiret, in consecratione manus imponerent, iuramento nihilominus constrinxerunt. Postmodũ iam sæpedicto patre nostro Adriano Anagniæ Calen. Septemb. defuncto, omnes illuc conuenimus, & cum de corpore sive ibidem tumulando, siue Romam deferendo, non parua contentio oriretur: tandem Romam corpore deportato, priùs in verbo veritatis tale pactum vnanimiter fecimus, & scripto mandauimus, quale nunc sequitur. In nomine Domini Amen. Conuenerunt Episcopi, Presbyteri, diaconi, Cardinales sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & promiserunt sibi inuicem in verbo veritatis, quod de electione futuri pontificis tractabant secundum consuetudinẽ istius Ecclesiæ: scilicet quòd segregentur aliquę personæ de eisdem fratribus, qui audiant voluntatem singulorum, & diligenter inquirant, & fideliter describant: & si Deus dederit quod concorditer possimus conuenire, bene: sin autẽ, nullus procedat sine communi consensu: & hoc obseruetur sine fraude, & malo ingenio. Tali pacto in verbo veritatis firmato, post humatum corpus in Ecclesia beati Petri ad eligendum pontificẽ conuenimus: & iuxta prædictam consuetudinẽ personas, quæ singulorum voluntates diligenter inquirerent, & audirent, ac describerent, segregauimus. Sed cùm propter conspirationem aduersę partis electio lẽtè procederet, tertia die fere trãsacta, ad hoc tandẽ deuentum est, quod 14. Cardinales ex aduerso, qui sacramento constricti tenebantur, Rolandum cancellarium nominauerunt. Nos autẽ 9. numero, qui nefandi iuramẽti exortes eramus, venerabilem fratrem nostrum Octauianum Presbyterum Cardinalem, virum vtique honestum & religiosum, ad regimen Apostolicæ sedis, & ad concordiæ & pacis vnitatem inter Ecclesiam & imperium reformandam ac conseruandam dignum & vtilem esse cognoscentes, elegimus. Cùm res taliter ageretur, & partem contrariam pactum quod in verbo veritatis firmatum fuerat, penitus transgredi volentem sentiremus, pactũ supradictum illis ad memoriam reducentes, auctoritate Dei omnipotentis, & omnium sanctorum, atque nostra, eis penitus interdiximus, ne absque communi consensu omnium, sicut in pactione continetur, vlterius aliquem immantarent: & Rolandũ cancellarium eadem auctoritate ne susciperẽt, nihilominus prohibuimus. Qui dum verba & ammonitiones nostras vilipenderent, & Rolandũ cancellariũ manto festinarent induere, nondũ tamẽ ille induto, nos illorum malitię potius contraire quàm consentire volentes, & quod malè conabantur, minimè permittentes, ad petitionẽ populi Romani, electione vniuersi cleri, assensu etiam totius ferè senatus, & omnium capitaneorum, baronum, nobilium, tam infra vrbem quã extra vrbem habitantium, nostrum electũ manto induimus, & inthronizatum in sede beati Petri collocauimus: inde ad palatium eiusdem acclamante vniuerso populo, hymnum Deo decãtante clero, & omnibus solemniter adimpletis, honorificè deduximus. Aduersæ verò partis Cardinales retrocedentes, in castrum beati Petri se contulerunt, ibique per dies octo, & amplius inclusi permanserunt. Inde postmodum per senatores adducti, extra vrbem secesserunt, & 12. postea die, quod à seculo non est auditum, in castro nomine Cisterna iuxta Ariciam & Terracinam, Rolandum cancellarium immantauerunt, & in sequenti Dominica execrauerunt: ac continuò mittentes nuntios per vniuersam Italiam, Episcopi ne ad consecrationẽ nostri electi venirent, penitus dissuaserunt: minantes illis excommunicationem & depositionẽ in perpetuum. Qui tamen in prima Dominica mensis Octobris, auctoritate Dei honorificè consecratus est. Rẽ qualiter facta est, vestræ fraternitati intimauimus, nihil præter veritatẽ adnectentes, teste Deo, qui falli non potest: & si Angelus de cœlo aliud Euangelizaret, à veritate penitus aberraret. Verũ tamen multa quæ facta sunt omittentes, ista prout breuiùs possumus, vobis significamus, ne prolixiore pagina aures vestras oneraremus. Hæc itaque animaduertat vestra fraternitas, quam deuotissimè obsecramus, & admonemus, & modis omnibus quibus possumus exhortamur in Domino: quatenus neque per sermonem, neque per epistolam à vestro sensu moueamini; sed in veritate nobiscũ firmi & immobiles permanentis.

Mendacia schismaticorum.

Duo soli fuere Octauiani electores.

Capvt. LVII.

Item Epistola Cardinalium alterius partis.

FRiderico Dei gratia glorioso, illustri, magnifico, & sublimi Romanorũ Imperatori, Gregorius Sabinensis, Hubaldus Ostiẽsis, Iulius Prænestinus, Bernardus Portuensis, Vualterus Albanensis Episcopi: Hubertus tituli S. Priscæ, Ioannes tit. sanctorum Ioannis & Pauli, Henricus tit. SS. Nerei & Achillei, Ildebertus tit. basilicæ 12. Apostolorum, Ioãnes tit. S. Anastasiæ, Bonadies tit. S. Chrysogoni, Albertus tit. S. Laurentij in Lucina, & Vuillelm' tit. S. Petri ad vincula presbyteri: Odo S. Georgij ad velum aureũ, Ro. S. Luciæ in septa solis, Hiacynt. S. Mariæ in Cosmodin, Odo S. Nicolai in carcere Tullij, Arde. S. Theodorici, Bo. sanctorũ Cosmę & Damiani, C. S. Hadriani, P. S. Eustachij, & Ioa. Diaconi Cardinales, voluntate & spiritu in Domino congregati Salutem, & gloriosam de inimicis victoriam. Quantò excellẽtiæ vestræ maior à Deo collata est, & attributa potestas; & quantò sublimiorem inter mortales dignitatis locũ constat vos obtinere: tantò ampliùs imperialem cõuenit maiestatem, sacrosanctã Romanam Ecclesiam specialem & vnicam matrem vestrám in omnib' honorare: & ei semper, ac præsertim necessitatis tẽpore, salubriter atq; vtiliter prouidere. Quid autem diebus istis in eadem Ecclesia Rom. contigerit, & quàm inauditum facinus ab his, quos filios reputabat, aliquantis diebus transactis fuerit perpetratum, dignum, imò dignissimum est, vna imperiali celsitudini vestræ literis aperire. Nuper

Electores Alexandri legitimi Papa.

siquidem, cùm Dominus noster bonæ memoriæ Adrianus Papa calendis Septẽbris apud Anagniam debitum naturæ soluisset, & de terris ad cælũ, de imis migrasset, vocante Domino, ad superna: tres falsi fratres, Octauianus scilicet, & Ioannes de S. Martino, & Guido Cremensis, qui à nobis quidem exierunt, sed nõ fuerunt de nobis, transfigurantes se in Angelos lucis, cùm sint Satanæ, &c.*Et infrà. Ad hęc nouerit sublimis gratia vestra, quòd Otto palatinus Comes, occasione de intrusione Octauiani suscepta, præfatum dominum nostrũ, & nos omnes plurimùm infestauit: & Ecclesiam Dei nisus est scindare, & multipliciter absq; rationabili causa turbare. Campaniam siquidem, & patrimonium B. Petri cum intruso & apostatico Octauiano violẽter intrauit, & terram ipsam studuit ei quibuscũq; modis subiugare. Nos itaque, & tota Ecclesia Dei nobiscum, maiestatem vestram suppliciter exoramus: vt tam violenta intrusiona ita sicut est intellecta: & diligenter inspecta, qualiter vobis ad salutem animę vestræ, & honorem imperij, super tanto negotio sit procedendum, diligenter attendatis. Considerate & aduertite, qualiter circa sacrosanctã Romanam Ecclesiam, & circa vnicum Sponsum eius Dominum nostrum Iesum Christum: sine quo nec regnum putast aliquis obtinere terrenũ, nec acquirere sempiternum, oporteat vos habere: & qualiter eam ab impugnatoribus, & præsertim à schismaticis & hæreticis ex Imperialis officio dignitatis protegare debeatis modis omnib[us], ac tueri. Nos siquidem vos, sicut specialem defensorẽ & patronum Ecclesiæ Romanæ modis omnibus honorare intendimus: atq; ad augmentum gloriæ vestræ, quibus modis possumus, cũ Deo aspiramus. Rogamus autem, & instantiùs supplicamus, vt S. Romanam Ecclesiam diligatis & honoretis: & ad pacem ac tranquillitatẽ ipsius, quibus modis Imperialem conuenit excellentiã, intendatis: & tantam præfati inuasoris atq; schismatici iniquitatem nullatenus foueatis.

*Suspectâ amisso.

Capvt LIV.

Quòd pro terminando schismate Princeps ad se vtrasque partes inuitauit.

Fridericus ancipiti malo noui schismatis permotus, consilio Principum decreuit dare operã, ne quid exinde seu status Ecclesiæ, seu respublica Imperij detrimentum caperet. Audiens itaq; vtrumque electum in Episcopatus ordinem consecratum, alterum ab altero anathematis sententia condemnatum, sine iudicio Ecclesię controuersiam terminari posse non putauit. Authoritatem autem congregandi Concilij, exẽplo antiquorum Imperatorum, verbi gratia Iustiniani, Theodosij, Caroli, sibi congruere putans, litisq; decisionem legitimã esse non posse, nisi partibus hinc inde congregatis considerans, ad citationẽ amborum venerabiles viros & prudentes, Danielem Pragensem, & Hermannum Ferdensẽ Episcopos dirigit cũ literis: quarum exẽplar hoc est.

Capvt LV.

Epistola Imperatoris ad Rolandũ & ceteros de hoc.

Fridericus Dei gratia Romanorũ Imperator, & semper Augustus, Rolando Cancellario, cæterisque Cardinalibus, qui eum elegerunt Romanum Pontificem, salutem, & omne bonum. Quoniam diuina pręordinãte clementia Romani Imperij gubernacula suscepimus: oportet vt in omnibus viis nostris ipsius legẽ custodiamus, cuius munere, cuius voluntate dignitatis nostræ apicem adepti sumus. In hoc itaque sacratissimo proposito constituti, cùm omnibus Ecclesiis in imperio nostro cõstitutis debeamus patrocinari; sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ tantò propensiùs debemus prouidere, quanto ipsius cura & defensio à diuina prouidẽtia creditur esse commissa nobis specialiùs. Eapropter de discordia, quæ in substituendo Romanum Pontificem inter vos suborta est, plurimùm dolemus, timentes ne occasione huius schismatis Ecclesia Christi sanguine redempta debeat dilacerari: præsertim cùm turbar Ecclesiæ foris turbare videatur, quantum vnitas ipsius scissurã domesticã internis dilanietur. Vt autem huic pesti competens & Deo gratum exhibeamus remedium, religiosorum virorum cõsilio generalem curiam & conuentum in Octaua Epiphaniæ Papiæ indiximus celebrandam: ad quam euocauimus totius Imperij nostri & aliorũ regnorum, scilicet Angliæ, Franciæ, Vngariæ, Daciæ, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & viros religiosos, ac Deum timentes; quatenus remoto omni sæculari iudicio, hoc tam magnum Ecclesiæ negotium Ecclesiasticarum tantùm personarum sententia ita sopiatur, vt & Deo debitus exinde honor deferetur, & Ecclesię Romanę sua integritate & iustitia non possit à quoquam priuari, vel status vrbis, quæ caput Imperij nostri est, inquietari. Proinde eruditioni vestræ mandam[us], & ex parte Dei omnipotẽtis, & totius Ecclesię catholicæ præcipimus, vt ad eandem curiam sine conuentũ veniatis, Ecclesiasticarũ personarũ sententiam audituri & recepturi. Testis enim nobis est Deus, quia in hac curia nec amore, nec odio alicujus personæ quidquam aliud quærimus, quàm honorem Dei & Ecclesiæ suæ vnitatem. Quòd si ad tam celebrem Ecclesiæ conuentum examinationis causa venire volueritis, carissimi Principes nostri, & Ecclesiæ Catholicæ, Hermã. Ferden., Daniel Prag. Patres & Episcopi venerabiles, quos de Palatio nostro ad vos trãsmisimus, vnà cũ Comite Palatino cõsanguineo nostro, aliisque legatis nostris, securum vobis conductum præstabunt. Si verò iustitiam Dei & Ecclesiæ in tam solemni conuentu recipere nolueritis, videat Deus, & iudicet. Nos autem, ipsius fauente gratia qui dat salutem regibus, iustitiam Dei, quæ nullum magis quàm Imperatorem Romanum decet, prosequemur.

Ipse schismatis protector fuit Fridericus.

Capvt LVI.

Item Epistola Principis ad Episcopos trãsmontanos.

Porrò literæ, quibus ad tantam discussionem transmontanos Episcopos inuitauit, istæ pro exemplo sufficiant, Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, Hermanno Brixinensi Episcopo, salutẽ, & omne bonũ. Quod in passione sua Christus duobus gladiis contentus fuit, hoc in Ro. Ecclesia & in imperio credimus mirabili prouidentia declarasse: cùm p[er] hæc duo rerum capita & principia totus mundus tam in diuinis quàm in humanis ordinetur. Cũ-qua vnus Deus, vnus Papa, vnus Imperator sufficiat, & vna Ecclesia Dei esse debeat: quod sine dolore dicere non possumus, duos Apostolicos in Romana Ecclesia habere videmur. Defuncto itaque Adriano Papa in Calan. Septem. Cardinales qui columnæ immobiles esse videbantur, quibus sancta & vniuersalis firmissimè inniterentur

Luc. 22.

tur Ecclesiæ, non quæ Dei sunt, sed sua quærentes, & vnitatem Ecclesiæ scindentes, duos pontifices elegerunt, & ambos consecrauerunt. Pro tanta namque & tam perniciosa Ecclesiæ jactura cuncta nimirū Italica Ecclesia conturbatur, & dissensio hęc schismate orto in capite, jam in inferiora membra defluxisset, & totum Ecclesiæ corpus defœdasset, nisi nos consilio & auxilio religiosorum virorum, qui spiritu Dei aguntur, tam impudicæ iniquitati justitiæ rigorem opposuissemus. Ne itaque in tanto discrimine discordiæ vniuersalis Ecclesia periclitari possit, Romanum imperiū, quod ad remediū tam perniciosi morbi diuina clementia prouidit, vniuersorum saluti debet sollicitè prouidere, & ne tanta mala in Ecclesia Dei permaneant, futuris casibus sollerter obuiare. Conuocatis itaque in vnum omnibus Episcopis, tam Italicis quàm Teutonicis, ceterisque principibus, ac viris religiosis, qui zelū Dei & Ecclesiæ habere videbantur, quid facto opus esset, diligenter inuestigauimus: ex decretis Romanorum Pontificum, & statutis Ecclesiæ veraciter accipientes, quòd exorto schismate in Romana Ecclesia ex duorum Apostolicorum dissensione, ambos vocare, & secundùm sententiam & consilium Orthodoxorum litem decidere debemus. Ex consilio itaque omnium, qui aderant, Episc. ceterorumq; Principum, curiam solemnē, & generalem cōuentum omnium Ecclesiasticorum in Octaua Epiphaniæ Papiæ celebrandā indiximus: ad quam ambos, qui se dicunt Romanos Pontifices, vocabimus: omnesq; Episcopos Imperij nostri, & aliorum regnorū, Franciæ videlicet, Angliæ, Hispaniæ, atq; Vngariæ: vt eorum in præsentia nostra justo declaretur examine, quis illorum regimen vniuersalis Ecclesiæ de jure debeat obtinere. Quia verò ad vnitatem Ecclesiæ reformandā sapientiæ admodum nobis necessaria est: vt ea nequaquā carere valeamus, dilectionem tuam attentissimè rogamus, & sugendo commouemus, quatenus pro fidelitate Ecclesiæ & Imperij, ad prædictam curiā omni occasione remota venias: vt in aduētu tuo vnitas, & pax, & tranquillitas Ecclesiæ reformetur. Interim autem prædictæ scissuræ in neutrā partem assensum tuum declines, nec tamquam justam & rationabilē aliquatenus recipias. Data Cremæ 10. calēd. Nouemb.

CAPVT LVII.

De calliditate Cremensium contra nostros.

IAm verò ad ea, quæ apud Cremam gesta sunt, res exigit, vt reuertamur. Cremenses, vt dictū est suprà, tā in vadibus, quàm in captiuis suis malè affecti, cùm ab excursibus & audacia temeritatis paululum quieuissent; alio ingenio, alioq; commento nostros fallere cogitant, & subuertere. Quædam enim instrumenta fabricāt, muscipulis quidem similia, sed pro qualitate humani corporis fortiora: eaq; per vias circaq; vallum dispergunt, quibus igneri multi hærentes aut capi facilè poterant, aut occidi. Item fossas quamplurimas hincinde desuper leui operimento contegūt, quas illapsi similiter aut capiebantur, aut occidebantur. Eiusmodi & alij multi latrocinales doli tū ad rapinas, quā ad incendia machinatū cum assiduè fierēt ab his qui intra munitionem erant, Fridericus & calliditate simul & audacia eorum magis irritabantur. Et quia penuriâ ciuitatem capere desperasset, abundabant enim frumento, itesum consilium ad vim atque arma conuertit omnibus agminibus id maximè cupientib᷒, qui iam longo obsidionis tedio affecti, variisque laboribus attriti, in errore tenebantur, bellumque quoquo modo finiri optabant. Sextus enim jam mensis erat ex quo ciuitas obsessa fuerat, hyémsque pluuiosa & gelu asperrima illo anno plus solito inhorruerat.

CAPVT LVIII.

De expugnatione Cremæ per machinas.

ITaque accitis omnibus machinis, ad occupandam ciuitatem hortatur exercitum, turresque in excelsum erectas ferro, variaque materia vndique tectas, vt & pondere stabiles essent, neque ignibus expugnarentur, super aggeres collocat, jaculatoribus & sagittariis, militibus que fortissimis plenas. Qui cùm non conspicerentur, ipsi eos qui vel super murum astarent, vel intra ciuitatem deambularēt, facillimè cernerent, telisque appeterent: cùm illi neque à vertice venientes sagittas facilè declinare, neque vlcisci possent, quos non viderent. Quotiens autem ignito ferri pondere & adunco, quo leuius hæreret, machinas attentabant, qui desuper erant aquis ignem restinguendo, vncos autem & hamos ferri contis proceris & sudibus dissoluendo, conatus eorum in irritum reuocabant. In his enim falces alligarant, vt si quid de materia, quæ contra ictus machinarum turribus alligata fuerat, ignis corrupisset, statim abscinderent. Et Cremenses quidem ita resistebant, quamuis multi in dies singulos occumberent, contraque parum mali hostibus facerent.

CAPVT LIX.

De vltimo & atrocissimo certamine patrato.

ET quoniam ad finem huius obsidionis tendimus, ad alia properantes, vltimum prælium, quod & maximū, paulisper attingere libet, pro eo quod & atrox, & vario euentu gestum est. Imperator cernens oppidanos neque seipsos misereri, neque ciuitati parcere velle, generalem aggressionem fieri statuit. Electis ergo de singulis agminib᷒ viris fortissimis, intra machinas turriū eos collocet, variis locis, alios superiores, alios inferiores: vt dū inferiores ciuitatē per murū ingressuri pontes applicarent, superiores eos jaculis & sagittis, quominus ab hostib᷒ læderentur, defenderēt. Erāt turres ipsæ nimia proceritate mirabiles, supra 100. pedes in altū erectæ, multorū hominum per singula diuersoria capaces. Reliquum exercitum circa muri ambitum distribuit, præcipiens, quando pontes admoueri cœpissent, ipsi quoque singuli contra quem starent locum aggredi, murumque vel transcendere vel irrumpere conarentur. Ipse quidem viriliter quęque ita disposuit. Ciuitatis autem populus postquam oppidum vndique videret circumdatum, armisque omnia consonare, tubicines quoque vniuersorū agminū, & signiferos cōgregatos, vt signo dato vndique eos inuaderent, non segniter se & ipsi communiunt: magnaque audacia super muros, & in suis machinis quas gattas appellāt, opperiuntur: vt cum admouerētur pontes, ipsi eos vel occuparent, vel deijcerent, murumque scalis ascendere nitentes, vario modo deterrerent: magna tunc animi facinora demōstrantes, ne vel in extremis calamitatibus deteriores nostris viderētur. Iā pontes admoti fuerant, jam tota acies in muro pedem ponebat. Tum Cremenses callidè se intra suas machinas occultantes, primos quidem & desubtus & suprà grauiter excipiūt,

posteriores autem tormentorum ictibus deterrent, acies pro muris pugnantium dissipant, & qui scalis, aliisque instrumentis ascendere nitebantur, impulsi devolvebantur à muro. Sed neque nostris virtus in rebus adversis, nec Cremensibus sævitia defuit. Nempe unus militũ nostrorum, nomine Bertholfus de Arrar. qui cum primus de ponte saltu in civitatem devenerat, circũdatus undique ab hostibus, dum pugnando se fortissimum ostendisset, multosque solus usque ad magnam partem civitatis persecutus fuisset, à quodam tractu longa securi prostratus est. Nam in anteriori parte per medios cuntem universi vitabant, audaciam hominis metuentes, pariter & admirantes. Quem tandem cum occidissent, unus de illis crudeliter in mortuum sæviens, cutem capitis, ut dicebatur, abstraxit: & priùs decentissimè capillatam galeæ suæ affixit, ipse turpis & indecentissimus, nec viri fortitudine permotus, nec humanæ conditionis sortem miseratus: alium quoque præcisis manibus ac pedibus, grave ludibrium per plateas serpere permiserũt. Porrò qui murum trãscendere conati sunt, quãvis singillatim digni essent memoria, omniũ tamen fortissimus demõstratus est Otto palatij comes de Baioaria, qui sæpius muro repulsus, sæpiusque ante alios inceptum opus revertẽs, virtute fortitudinis suæ toti huic ornamẽto fuit calamitati. Non tamen impune, nec longum Cremenses hac fortuna usi sunt. Nam de prominentia turrium nostrarum diversis missilibus in ea die vel occisi, vel vulnerati sunt oppidanorum, quòd muro anteriore pulsi, intra munitionem, quæ secundo muro erat accincta, confugerent, & tunc primò rebus suis desperarent.

Egregium factum militis.

Caput LXIIII.

Qualiter imperator propter excidium Cremæ concilij diem prolongaverit: & quorum consilio Cremenses de pace tractaverint.

Imperator videns excidium civitatis vicinum esse, jam enim vires eorum, & audaciam labor, metus, & calamitas fregerant: concilium quod in octava Epiphaniæ celebrandum fuerat, distulit, animumque totum ad subversionem civitatis laxavit. Iam autem invalida juvenum manus collapsa fuerat, multique in dies singulos jaculis & sagittis occumbebant: cùm, ut dictum est, ipsi contra nihil mali nostris facere possent. In tantis ergo rerum angustiis, consilio necessitatis adhibito, Peregrini Aquileiensis Ecclesiæ Patriarchæ, simulque Henrici ducis Baioariæ & Saxoniæ colloquium expetunt: petentibusque locus & hora datur, quando sapientiores & maiores civitatis se dictorum Heroum conspectui præsentarent. Mane facto, designata statione, cùm pars utraque adesset, Patriarcha vir eruditus, plurimisque virtutibus adornatus, & cui præter officij auctoritatem magna facundiæ gratia inerat, prior ad eos ita orsus memoratur.

Caput LXI.

Exhortatio Aquileien. Patriarchæ, & responsio Cremensium.

Siquidem non viderem vos ad sentiendũ quæ pacis sunt, esse incitatos, neque populi Cremensis potiorem, sincerissimamque vos partem, non processissem ad vos, neque consulere confisus essem. Supervacua enim, ut ait quidam, est de utilibus oratio, quando omnium habitatorũ conspirat ad deteriora consensus. Quia vero aliquos quidem ætas malorum belli nescios facit, quosdam verò inconsiderata spes libertatis, nõnullos quoque avaritia succendit, paucorum bonorum consilio providendum est, quemadmodum ipsi ab hoc errore corrigantur. Quòd si ab initio suscepti belli provisum non est, serasaltem pœnitentia corrigat excessum: & qui in portu præcavere tempestatem noluistis, vel inter medias procellas pro tempore rebus fractis consulatis. Subeat vobis, si non civitatis jam perditæ, jamque subversioni proximæ, saltem miseratio filiorum vestrorum adhuc superstitum, atque cõjugum. Parcite reliquiis hominũ, si parcere noluistis charis adytis paternorum mœniũ. Experti feritatem Germanorum, virtutem & magnitudines corporum, non dubitetis eos spiritus gerere maiores corporibus, & animas contemptrices mortis habere. Breviter vobis quod sentio edĩ. Placet ut victori principi colla subdatis: expedit, ut universam salutem vestram in deditione, nõ in armis reponatis. Si enim spreta pace in defectione perseverantes eritis, haud dubiè maioribus, quàm passi estis, periculis subdemini. His dictis dolorem, quem corde habebant, paulisper supprimentes, respondent, se non adversus principem, sed contra gentiles suos Cremonenses arma sumpsisse; olimque sibi decretum, neque his, neque illis, sed soli Deo & imperatori servire voluisse; & in multis claruere, mortem eos indebitæ servituti prætulisse: fœdus cum Mediolanensibus pepigisse, idque donec Deo placuerit, inviolatum custodisse. Iram se divinam pro peccatis suis perferre, fortunam imperatoris prævalere. Nam habentes armorum abundantissimum apparatum, & alimentorum nullam penuriam, manifestissimè Deo spem salutis auferente perdidisse. Rogare autem, ne gentilibus suis Cremonensibus inimicissimis pœnas, sed soli principi cogãtur præstare. Optare se bello finẽ imponere, virtutem imperatoris se effugere non posse.

Caput LXII.

De conditionibus pacis cum Cremensibus, & triumpho principis.

Cognito jam nominati principes quod pacẽ cuperent, belliquo tædio affecti essent, verbum eorum curiæ perferunt. Placuit, de conditionibus pacis agitur, diffinitur, & sine contradictione ab oppidanis accipitur. Erat autem pactum tale, quod Cremenses civitatem dederent, ipsique vita libertadata cum coniugibus ac liberis quoniscendi facultatem haberent: de rebus suis quantum semel humeris efferre possent, secũ exportarent. Mediolanenses verò & Brixienses, qui ad præsidium ejusdem civitatis inierant, relictis ibidem armis, & omnibus suis, vitam sibi pro lucro existimarent. Quibus omnibus tandẽ 6. Calen. Febru. completis, ipsum castrũ, egressis inde quasi 20. millibus hominum diversi generis, flammis traditum, & militibus ad diripiendũ permissum est. Paracto excidio, divus Augustus toto exercitu jocundante, lætam victoriã acturus, Papiam divertit. Vbi verò eum appropinquare nunciatum est, omnis multitudo civitatis obvia per vias & plateas, cum senibus & juvenibus, cum coniugibus & liberis præstolabatur, & quò transiens divertisset, eius maiestatẽ, vultusque hilaritatem omnium generum vocibus prosequebatur: benemeritum triumphato-

rem, & salutis datorem, solumque dignum Romanum principem appellari. Tota ciuitas velut templum variis ornamentis decorata erat, & diversis odoribus aromaticis plena redolebat. Cùm autem vix per circumstantium multitudinem ad Ecclesiam venire potuisset, antequam in palatio se reciperet, omnipotenti Deo, qui dat salutem regibus, pro auspicio triũpho vota soluit, & gratulatoria sacra celebrauit. Conuentum quoque, quem in octaua Epiphaniæ habendum statuerat, in eadem Ticinensium ciuitate in Purificatione S. Mariæ decreuit peragere. Porrò de subacta, vel potius subuersa Crema, statim imperiales literæ per ambitum regni diriguntur in hunc modum.

Capvt LXIII.

Epistola Imperatoris de victa Crema.

FRidericus Dei gratia Romanorũ imperator, & semper Augustus. Scire credimus prudentiam vestram, quod tantum diuinæ gratiæ donũ, ad laudem & gloriam nominis Christi, honori nostro tam euidenter collatum, occultari, vel abscondi tamquam res priuata, non potest. Quod ideo dilectioni vestræ ac desiderio significam*, vt sicut charissimos, & fideles vos participes honoris & gaudiorum habeamus. Proxima siquidẽ die post conuersionem S. Pauli, plenam victoriã de Crema nobis Deus contulit, sicque gloriosè ex ipsa triumphauimus, quòd tamen miseræ gẽti quę in ea fuit, vitam concessimus. Leges enim tã diuinæ, quam humanæ summam semper clemẽtiam in principe esse debere testantur.

Capvt. LXIV.

De Concilio apud Papiã, & exhortatione principis ad Episcopos.

Conciliabulum hoc fuit & illegitimum.

TEmpus erat, quo Concilium Papiæ indictũ, celebrandum fuerat, idque de vniuersis regni partibus, videlicet cisalpinis & transalpinis in vnum collecti Archiepiscopi, & Episcopi, aliique Ecclesiarum prælati pendula expectatione opperiebantur. Tũ Augustus cõmonens omnes, jejuniorum & orationum subsidiis Ecclesiæ catholicæ causam Deo commendari, cum sacerdotibus & omni populo auxilium diuinum fida sãctorum intercessione poscebat. Deinde conuocato in vnum concilio, cùm resedisset, ait ad Episcopos. Quamvis nouerim officio ac dignitate Imperij penes nos esse potestatem congregandorum Conciliorum, præsertim in tantis Ecclesiæ periculis, hoc enim & Constantinus, & Theodosius, necnon Iustinianus, seu recentioris memoriæ Carolus magnus & Otto Imperatores fecisse memorantur; authoritatem tamen diffiniendi huius maximi & summi negotij vestræ prudentiæ; vestræque potestati committo. Deus enim constituit vos sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi. Et quia in his quæ ad Deum sunt, non est nostrum de vobis iudicare: tales vos & taliter in hac causa hortamur habere, tamquam solius Dei de vobis expectantes judicium. Cùm hæc dixisset, ipse se concilio subtraxit; examen totum Ecclesiæ, & Ecclesiasticis, quæ ibi innumerabiles erant, committens personis. Erant autem circiter quinquaginta Archiepiscopi & Episcopi; Abbatum, Præpositorum non erat præ multitudine æstimatio. Legati quoque diuersarum terrarum aderant, spondentes, quidquid à Synodo decretum foret, indubitanter à suis recipiendum.

Falsum est hoc Imperatoris dictum

Capvt LXV.

Quòd Concilium pro Victoris parte sententiam dederit.

REsidentibus itaque Episcopis & Clero vniverso, septem diebus causa ventilata est: tãdemque domino Octaviano, qui cùm præsens aduenisset, & haberet qui partem suam defenderent, cessit litis victoria, & pro ipso concilium dedit sententiam, condemnato Rolando, & reprobato; qui citatus legitimè Concilio se præsẽtare, contumaciter abnuisse dicitur. Sæpius autem lectorem admonitum esse cupimus, vt in hoc facto ad disquirendam rerum veritatem non nostra dicta consulat, sed literis & scriptis, quæ ad manus nostras venerunt, & huic operi insertæ visæ sunt, innitatur: suo seruans arbitrio, quando de hac controuersia & litis decisione, concilique iudicio sufficiẽter sibi fides facta videatur.

Imò hæ literæ sunt insufficientes.

Capvt LXVI.

Epistola Canonicorum S. Petri Romæ pro parte Victoris.

INuictissimo & gloriosissimo Domino suo Friderico Romanorum Imperatori, & sẽper Augusto, & venerabilibus Patribus in Christi nomine congregatis, fratres qui Romæ sunt, basilicæ sancti Petri principis Apostolorum Canonici, Angeli magni concilij præsentiam, & Spiritus sancti consolantem gratiã. Patres sanctissimi, quos Deus elegit ad consolationem mœrentium, & delinquentium correctionem, sicut ait Apostolus: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes,* intendite precibus nostris, & ad dolorem nostrũ leniendum consolationis manum extendite. Tãta est enim tam diffusa mœroris nostri materia, vt vnde debeamus exordiũ sumere, difficulter possimus inuenire. Verùm, quia materia doloris est, & mœroris, à luctu & mœrore ordiri decreuim*. Attendite ergo & videte, si est dolor, sicut dolor noster: cùm videamus matrem nostram Romanam Ecclesiam quondam fulgentem, à filiis suis, imò alienis, quia mentiti sunt ei, quos enutriuit & exaltauit, ipsi autem spreuerunt eam, contumeliosè euisceratam, & membris ex parte mutilatam, in cœno iacentem, contumeliam iactuũ ãquasi suam nec sentientem. Vnde cũ Ieremia plorante suæ Ierusalem destructionem plorantes dicimus. *Non crediderunt Reges terræ, & vniversi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis, & inimicus per portas Ierusalem.* Verè Ierusalem erat mater nostra Romana Ecclesia, quæ cunctis ad se venientibus & quærentibus pacẽ dabat. Nunc autem & dolentes dicimus, vt olim ille *Peccatũ peccauit nostra Ierusalem: propterea instabilis facta est.* Nec immeritò propter peccata prophetarum eius, & iniquitates sacerdotum eius, errauerat cæci in plateis; facies Domini diuisit eos. Et verè, Vultus enim Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Vnde plurimo rubore diffundimur. Verè peccatũ peccauit hoc tẽpore Ierusalem; inuidia, & odio, & iniquitatibus multis: quæ quia per omnia longum est enarrare, ad ostendendã Romanam electionẽ, & causam discordiæ declarandam propositum conuertamus. Domino igitur Papa Adriano felicis memoriæ prima vigilia Calendis Septembris viam vniuersæ carnis ingresso, conuenit illico maxima multitudo, cum quibus & senatores adfuerunt; quorum consilio corpus Romam delatum est. Inter Cardinales verò contentione exe-

1. Thessal. 5.

Thren. 4.

Thren. 1.

ſcante conuenit tandem inter eos, vt Romam redirent, & concordem electionem facerent de aliquo Cardinalium. Quod ſi non poſſent, quærerant extraneam perſonam. Quòd ſi nec ſic poſſent conuenire, ab electione quieſcerent, donec inuenirent idoneũ virũ, quem cõcorditer eligere dabarent. Et hoc vnanimiter ab omnibus confirmatum eſt. Poſt hoc autem ſtatim Romam redierunt. Dominus Octavianus & quidam alij acceſſerunt ad obſequium defuncti. Quidam verò alij præmiſerunt autorem ſcelerum Boſonem primogenitũ Satanæ, vt munitionem beati Petri occuparet, cui⁹ cuſtodes fidelitatẽ ei iurauerãt, Domino Papa Adriano viuente; eumque poſtea ſubſequentes, eandem munitionem conſcenderunt. Dominus autem Tuſculanus palatium aſcendit. Dominus Octauianus, & dominus Rolandus Cancellarius ad domos noſtras venerunt, & quidam alij. Vocati autem iſti ab illis, qui munitionem obſeruabant, reſponderunt, ſe numquam aſcenſuros in munitionem, Boſonem verentes, ne, ſicut eis relatum fuerat, à iuſſis Boſonis caperentur. Et Dominus Cancellarius, vadam, inquit, & eos ad vos deſcendere faciam. Iuit eum eo diaconus de carcere, nec redierunt; & ſic per biduum de loco, vbi electionem facerent, conuenire nequiuerunt. Tandem die Sabbati deſcendentibus illis de munitione, aſcenderunt omnes poſt altare Beati Petri, & cœperunt de electione tractare. Cumque conuenire non poſſent, dixerunt iſti, qui concordiam & pacem Eccleſiæ deſiderabant. Date nobis electionem, & eligimus vnum de vobis: aut habeatis vos electionem, & eligite quem vultis de nobis vnum, & noluerunt. Surrexit tandem velut iratus Otto, diaconus ſancti Georij, & Adebaldus Creſſus Cardinalis ſanctorum Apoſtolorum, & Ioannes Neapolitanus, & accepto manto voluerunt immantare dominum Rolandum Cancellarium: ſed ſanior & melior parte Cardinaliũ ex parte Dei omnipotentis, & beatorum principum Apoſtolorum Petri & Pauli, atque totius Eccleſiæ authoritate, prohibentur non potuerunt. Facta autem hac prohibitione iterum eum immantare tentauerunt, nec potuerunt: & cancellarium cũ manto nullomodo tetigerunt; per eos tamen nõ ſtetit, quin immantaretur. Cæterùm Clerus Romanus, qui in Eccleſia beati Petri pro electione ſummi Pontificis conuenerat, audito clamore cucurrerunt, circumdantes Dominum Ottonem, qui erat cum Cardinalibus juxta altare beati Petri, & clamauerunt omnes dicentes. Dominum Octauianum eligite, per quem ſancta Eccleſia poteſt pacem habere. Tunc petitione populi Romani, & electione totius cleri, conſentiẽte & deſiderante vniuerſo Capitulo baſilicę B. Petri, dñs Octavianus Cardinalis à ſaniori parte Cardinaliũ electus eſt, & manto indutus, ac in ſede B. Petri poſitus, abſque omni contradictione cantantibus omnibus, *Te Deum laudamus*, in jubilo. Deinde ſicut mos eſt, domini Cardinales, & clerus Roman⁹ totus, qui præſens erat, & qui poſtea confluxerat, populiq; Romani pars maxima pedes eius oſculati ſunt. Quod videns dominus Rolandus Cancellarius, & qui ei, ſicut dicebatur, iuramento erant aſtricti, nec clamauerũt, nec aliquomodo contradixerunt: ſed inclinato capite recedentes, munitionem, quaſi ſpe ſua fruſtrati, conſcenderunt. Tunc domini Cardinales, clerus, iudices, ſcriniarij, ſenatores, populus Romanus, dominum Electum ſigno bandonis præcedentes, ad palatium vſq; cum iucunditate perduxerunt, Romano more clamantes: *Papa Victore, ſancta Petrula lege*. In craſtinum autem quidã de clero Romano aſcenderunt munitionem, & oſculata manu domini Cancellarij, cœperunt eum & qui cum eo erãt, rogare, vt paci Eccleſiæ prouideret. Quidam autem de Diaconibus eorũ reſpondit eis, velut indignans. Heri pedes domini Octaviani, qui fratrem ſuum D. Cancellariũ exuit manto, & ſe induit, eſtis oſculati: & modo venitis ad nos? Et D. Cancellarius, Noli, ait, domine Cardinalis, dicere, quod verum non eſt. Dominus Octauianus numquam exuit me manto, quia numquã indutus fui. Sicque per totam hebdomadam illam D. Cancellario & ſuis in Eccleſia B. Petri morantibus, nono die deſcendentes, uno die trans Tiberim & altero cõmorantes, vndecimo exierunt, & peruenerunt ad ciſternam Neronis, in qua latuit Nero fugiens Romanos inſequentes. Iuſtè ciſternã adierunt: quia dereliquerunt fontem aquæ viuent. Dom. & foderunt ſibi ciſt diſ. quæ continere nõ valent aquas. Et ibi die qui duodecim⁹ erat ab electione D. Victoris, induerunt Cancellarium ſtolam & pallium erroris in deſtructionem & confuſionẽ Eccleſiæ: ibique primùm cantabant *Te Deum laud.* Quis veſtrum, ô ſanctiſſimi patres, audiuit talia? Quantum in eis eſt, biceps hodie facta eſt Romana Eccleſia. Nunc tacendum nobis eſt, vt D. Otto palatinus Comes, & D. Guido Comes de Blandete, & D. Heribertus præpoſitus, viri prudentiſſimi, Imperatoriæ maieſtatis legati, vicem accipiãt referendi, quid in D. Cãcellario & ſuis reperetint. Qui cùm nota retulerint, quid hincinde humilitatis & veritatis cognouerint, pleniùs poterunt enodare. In vrbe quoque, cùm Romanus clerus ad Eccleſiam B. Petri ipſis præſentibus conueniret, quid de facto iſto perſenſerint, quoniã præſentes eſſe credimus, referant ipſi. Et ad hoc cõprobandum, duos de fratribus noſtris, Petrum Chriſtianum Eccleſiæ noſtræ Decanum, & Petrũ Guidonis, Camerarium S. Rom. Eccleſiæ, Subdiaconum ſanctitati veſtræ tranſmittimus: vt de his omnibus veritatis teſtimoniũ etiam viua voce perhibeant. In Cœna Domini eſtis, in qua redemptionis humanæ ſacramenta peregit. Duos gladios Apoſtoli ſe habere profeſſi ſunt: quos & vos habetis. Quid in eis, & per eos agere debeatis, nullus veſtrum ignorat. Ibi dictũ eſt à Chriſto, *Satis eſt*. Et nos, qui Chriſti veſtigia ſequi debemus, vobis dominis noſtris dicimus, huic operi finem facientes, Satis eſt. Omnipotentis Sapientia Patris, qui nouit & poteſt vnita vota & voluntates omnium, doceat vos omnes, & vniat, ad confuſionem Babylonicam deſtruendam, & Simoniam de Eccleſia propellendam: & pacẽ toti mundo deſiderabilẽ in integrum reformandam.

Infideliter hæc omnia referuntur.

En ſchiſmatici locum ex Ierem. 2. contra Papã legitimum proferunt, ſed perperã.

Luc. 22.

CAPVT LXVII.

Acta Concilij verbis ſimplicibus poſita.

ACta Concilij, quæ verbis ſimplicibus in ſcriptum redacta, item ponenda videbatur. Hæc ſunt capitula, quæ in Concilio Papiæ ſuper electionẽ Domini Papæ Victoris canonicè probata ſunt. D. Octauianus, & nemo alius, Romæ in Eccleſia B. Petri, petitione populi, & cõſenſu ac deſiderio cleri, à Cardinalibus manto indutus eſt ſolemniter præſente Cancellario & non contradicente, & in cathedra B. Petri collocatus eſt:

Actio hæc infideliter refert rem geſtam.

Schismatici Catholicos mentiuntur.

& à Cardinalibus & clero Romano *Te Deum laud.* solemniter ei cantatum est, & nomen ei Victor impositum est. Ibi multitudo cleri & populi Romani venit ad pedes eius. Tunc scriniarius secundùm antiquam Romanorum consuetudinem ascendens in altum, voce magna clamauit ad populum dicens. Audite, ciues Romani, & cœtus reip. Secunda feria pater noster Hadrianus mortuus est, & proximo sequenti sabbato D. Octauianus Cardinalis S. Ceciliæ in Romanum Pontificem electus, & immantatus est, & in cathedra B. Petri collocatus est, & papa Victor est nominatus: placet vobis? Respondit magna voce clerus & populus, placet. Secunda & tertia vice interrogatus populus, si placeret, clara voce respõdit, placet. Deinde cum bandis, & aliis papalib⁹ insignibus D. Papa cum laudibus in palatium deductus est. His itaq; rite peractis, Capitulũ beati Petri statim venit ad pedes eiusdem papæ Victoris, & obediuit, ac debitam ei reuerentiam exhibuit: clerus & populus, multitudo magna similiter obediuit. Sequenti verò die proxima rectores cleri Romani accedentes ad D. Cancellarium & ad Cardinales, qui cũ eo erant, voluerunt cognoscere, si immantatus esset, sicut quidam dicebant: & non inuenerunt eum immantatum, nec aliqua specie dignitatis variatum: & habito cum eo & Cardinalibus suis colloquio, cognouerunt ab ore eius & suorum, quòd numquam fuerit immantatus, & q̃ hoc ei falsò imponebatur. Quo audito & cognito, Rectores ad pedes Do. Papæ venerunt, & obedientiam & reuerentiã exhibuerunt. De omnibus supradictis capitulis testes fuerunt Petrus christianus decanus basilicæ beati Petri, & omnes fratres eius, & duo rectores cleri Romani, Blasius scilicet presbyter, & Mancius presbyter, & septem Archipresbyteri Romanæ vrbis, & quatuor alij tam diacones, quã subdiacones. Deinde prior Lateranensis & sui canonici obedierunt. Clerici de patriarchia sanctæ Mariæ maioris obediuerunt. Abbas de patriarchia S. Pauli per suos nuntios obediuit, & in signum obedientiæ de bonis Ecclesiæ suæ illi misit. Abbas de patriarchia sancti Laurentij cum suis monachis obediuit. Abbas Citengij obediuit. Abbas sancti Syluestri cum suis monachis obediuit. Abbas sancti Alexij in monte Auentino cum suis monachis obediuit. Abbas sancti Blasij cum suis monachis obediuit. Conuentus sancti Sabę obediuit. Conuentus S. Mariæ in capitolio obediuit. Conuentus monachorum S. Cosmæ & Damiani obediuit. Abbas S. Valentini obediuit. Magister fratrum templi Hierosolymitani in monte Auentino cum suis fratribus obediuit. Cardinalia S. Marcelli obediuit. Clerici de cardinalia S. Petri ad vincula obediuerunt. Clerici de cardinalia sancti Syluestri obediuerunt. Clerici de cardinalia S. Sixti obediuerunt. Clerici de cardinalia sanctæ Sabinæ obediuerunt. Clerici de cardinalia sanctæ Sabilinæ obediuerunt. Cardinalia sancti Ciriaci apud thermas Diocletiani obediuit. Clerici de Cardinalia sanctæ Mariæ trans Tyberim obediuerunt. Clerici de cardinalia S. Mariæ in porticu obediuerunt. Clerici de cardinalia S. Nicolai in carcere obediuerũt. Monasterium sanctæ Agathæ obediuit. Archipresbyter S. Apollonaris obediuit. Archipresbyter sancti Tryphi obediuit. Archipresbyter S. Bartholomæi obediuit. Ecclesia S. Celsi obediuit. Ecclesia S. Mariæ in monasterio obediuit. Ecclesia S. Mariæ in Palatio obediuit. Ecclesia S. Saluatoris de Curte obediuit. Archipresbyter S. Vincentij cum suis obediuit. Archipresbyter S. Catarinæ cũ suis obediuit. Archipresbyter S. Thomæ de Parione obediuit. Archipresbyter S. Anastasiæ cum suis obediuit. Archipresbyter, S. Saluatoris de campo cum suis obediuit. Archipresbyter S. Mariæ in monte celso cum suis obediuit. Et multæ aliæ Ecclesiæ, & monasteria obedierunt, quas vix enumerare valemus. Post promotionem Domini Victoris, canonici beati Petri miserunt ad Rolandum cancellarium canonicos suos, qui viderent an esset immantatus, sicut quidam credebant, aut aliquo modo promotus. Vnde bis missi inquisitores his retulerunt eum non esse inmantatum, nec aliqua promotionis specie variatum. Sequenti verò die, vt omnia dubitatio tolleretur, miserunt canonici quosdã de suis, vt mẽsæ Cardinaliũ qui intererãt, interessent, & viderent si saltem in mensa locum digniorem solito obtineret, aut etiam benedicẽdo mensam primus esset, vel aliquo modo inter Cardinales loco, vel dignitate seu veste dignior haberetur. In quibus omnibus nullo modo senserunt eum promotum, vel mutatum. Atque in hunc modum perscrutati sunt canonici statum cancellarij per singulos cõtinuos octo dies. Basso & Ioannes de Romano dicunt. Postquam cãcellarius sedente Domino Victore in cathedra, in munitionam se recepit, Ioannes Phizutor clericus, & Ioannes de Buccalata laicus, voluerunt immantare cancellarium, qui eum iniuria repulit eos dicens. De me non facietis ridiculum, ibi est Papa, ite ad eum, & obedite ei. Presbyter Blasius, & presbyter Mancius rectores Romani, dicunt se cũ tribus aliis rectoribus cleri, sequẽti die post promotionem Domini Victoris accessisse ad cancellarium, & ad omnes Cardinales, qui cum eo erant, & non viderunt eum immantatũ, nec aliquo modo promotum: & antequam discessissent, audierunt duabus vicibus ab ore cancellarij, quod nec erat, nec fuit inmantatus. In præsentia etiam ipsorum rectorum, qui ibi erãt, testificatus est Otto Cardinalis de carcere, quod Dominus Octauianus nullam violentiam, vel injuriam intulit cancellario. Item dixit Otto. Pro nihilo adscribitur hoc Domino, cãcellario, quia nullus ei mantum abstulit, quia numquã habuit. His omnibus ita peractis & cognitis, rectores isti iuerunt ad Dominum Victorem, & obedientiam ei fecerunt, & præceperunt clero: vt ei obediret. Quod & factum est. Presbyter Barro, & Presbyter Ioannes capellani de Cardinalia cãcellarij, dixerunt se sequenti die post promotionem Domini Victoris ad cancellariũ accessisse, & dixisse ad eum sic. Audientes vos esse immantatum gaudebamus, & nunc quia aliter videmus, dolemus. Qui dixit eis. Pro me nolite gaudere vel dolere, quia ego nec fui nec sum immantatus: ite & obedite ei, quem videtis immantatum. Hæc verba taliter ab ore cancellarij processisse commisit Presbyter Barro, & Presbyter Ioannes, quibusdam ex nostris clericis præsentibus, vt jurent in animabus eorum ita verum esse. Clerici de Cardinalia S. Crysogoni dixerunt, se sequenti die post promotionem Domini Victoris accessisse ad Cardinalem suum, qui erat cum cancellario, & interrogasse eum dicentes. Omnes clerici vadunt ad pedes Domini Papæ, quid faciemus & nos? Qui respondit. Ite ad eum sicut alij,

Octauianus sedet in cathedra pestilentiæ.

Multi ex nostris dicunt vidisse cancellarium 11. die ab vrbe exisse sine manto, sine stola, sine albuquo, & sine omni habitus mutatione, cum pellibus nigro pallio coopertis, & cum nigro almutio vsque ad cisternam. Ioannes de Romano dicit, se audiuisse Ioannem Neapolitanum, & Bonamdiem, & quosdam alios Cardinales dicentes apud cisternam. Quoniam modò sumus sine pastore, & sine capite, faciamus nobis Dominum: & postea immantauerunt eum, & cantauerunt ei, *Te Deum laudamus*, apud cisternam. Ioannes de S. Stephano, & Vuolferamınus dicunt se audiuisse, quod Papa Adrianus dixit ad eos, cùm de vrbe exiret. Octauianus, inquit, quem ego misi in Longobardiam, vult excommunicare Mediolanenses: sed ego mandaui Mediolanens. vt non curent de eo, sed fortiter se habeant tam ipsi, quã Brixienses contra imperatorem: & ego cum eis disposui, quòd imperator propter eorum impedimenta non poterit Romam venire. Item etiam cum cardinalibus ita disposui, quod Octavianus non erit Papa post mortem meam. Gimondus & Vuolferamınus dicũt, se audiuisse ab ore Episcopi Sabinensis, quod libenter rediret ad Dominũ Victorem: sed ita adiuratione est astrictus, quod sine periurio non potest. Episcopus Aletrinus in præsentia Domini Guidonis Cremensis Cardinalis, & Gimundi, & Ioannis Gaietani, & aliorum multorum, dixit. Non possum ad D. Victorem venire: quia talem securitatem feci Cancellario & suis apud Anagniam, quòd non possum ad eos venire vsq; ad calendas: post cal. autẽ veniam. Interim tamen habeo eum pro domino & pastore meo. Itaq; cal. transactis, cùm infirmitate teneretur, misit Domino Victori obedientiam per clericum quemdam, quem habemus præsẽtem. De omnibus supradictis capitulis testimonium perhibuerunt prædicti rectores cleri Romani, & 7. Archipresbyteri supra memorati, & alij multi honesti & religiosi clerici Romani, & Petrus vrbis præfectus, & Stephanus de Tebaldo, & Stephanus Normannus, & Ioannes de sancto Stephano, & Ioãnes Gaietanus. & Vuolferamınus de Gidoecicca, & Gimundus de domo Petri leonis, & multi alij illustres Romani, & nobilissimi, qui omnibus his interfuerunt, & omnia viderunt, & tractauerunt. Hucusque acta concilij, & scripta diuersorum.

Mendacia sunt hæc veris permixta.

Caput LXVIII.

Qualiter Fridericus ratihabitione confirmauit electionem Victoris, eumque authorizauit.

Idolum id est Antipapa statuitur.

CONfirmato & recepto taliter in Papatu Victore, defertur ad principem sacerdotalis concilij sententia. Qua venerabiliter suscepta & approbata, Victor ad Ecclesiam vocatur, & magna solemnitate & frequentia cleri ac populi suscipitur: ipsique vt summo Pontifici & vniuersali Papæ acclamatur. Diuus quoque Imperator consuetam ei reuerentiã, sicut Constantinus beato Siluestro humiliter pro foribus Ecclesiæ exhibuit; & manu eius accepta vsque ad sedem deduxit, & inthronizavit. De reliquis, quæ ibidem acta sunt, exemplaria literarũ subnotata consule.

Caput LXIX.

Epistola Imperatoris directa super his.

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, dilectissimo suo Eberhardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, & suffraganeis eius, Alberto Frisingensi Episcopo, Hermanno Brixinensi, & Romano Gurcensi, totique prouinciæ Salzburgensi, gratiam suã, & omne bonum. Si sacro Concilio Papiæ interfuissetis, omnia quæ ibidem, vel in Romana Ecclesia facta sunt, oculata fide cognoscere possetis. Ne autem ab his, qui prauis delationibus & mendaciis jam ferè totum orbem resperserunt, veritas possit obnubilari, vel vestra sinceritas trahi in contrarium, quanto breuiùs possumus, seriem totius rei sine aliqua falsitatis cõmixtione mera veritate vobis significare dignum duximus. Locè clarius constat, quod Papa Adriano adhuc viuente, Rolandus Cancellarius, & quidam Cardinales non attendentes illud Dominicum *Sit sermo vester est est, non non*, conspiratione facta cũ Vuillelmo Siculo priùs ab eis excommunicato, & ceteris hostibus Imperij Mediolanensibus, Brixiensibus, Placentinis, ne forte per mortẽ Adriani tam iniqua factio euanesceret, iuramẽti vinculo inuicem constrinxerunt, vt defuncto Papa nullus alius ei substitueretur, nisi qui in eadem conspiratione cum eis conuenisset. Hac de causa duodecimo die post electionem Domini Victoris Papæ, eo sedente in sede beati Petri, jam dicti conspiratores egressi ab vrbe, ad cisternã Neronis, derelinquentes venam aquarum viuentium, se contulerunt, & idolum sibi Rolandum Cancellarium erexerunt: dicentes hunc ẽsse Simonẽ Petrum, qui Apostolicę dignitatis apicem tam nefaria inuasione attingere præsumebat. Quòd hæc conspiratio facta fuerit, & ille iam dictus Rolandus per eam hoc modo intruserit, non est fictitium: sed religiosis viris ab illo, qui facit manifesta consilia cordium, mirabiliter est declaratum. Dum hæc Romæ agerentur, & nos quid super tanto schismate agendum esset, viros religiosos, Archiepiscopos videlicet, & Episcopos consultaremus; superuenerunt quasi missi à Deo Tarentasinus Archiepiscopus, Abbas Clarevallensis, Abbas Morimundensis, & alij Abbates numero decem, postulantes pacem Mediolanensibus: qui recepto à nobis verbo, dum Mediolanũ pro inuestiganda eorum voluntate redirent, acceperunt ab eis tale responsum. Domini Patres, nos tenemur astricti iuramento Domino Papæ & cardinalibus, quod non debeamus redire ad gratiam Imperatoris sine eorum voluntate; & ipsi è contra sine nostra voluntate nullam pacem facere possunt. Responderunt eis Abbates. Vos de cetero non tenemini domino Papæ, quia mortuus est: & illi statim subjunxerunt. Si mortuus est Papa, non ideo non sumus absoluti: quia nihilominus tenemur Cardinalibus, & ipsi tenentur nobis. Hæc prædicti patres Abbates in responsis à Mediolanensibus testificati sunt coram multis religiosis viris. Præter hæc multa experimenta factæ conspirationis per literas in via deprehensas accepimus, sicut nuntius iste pleniùs vidit & audiuit. Sanè ex Concilio Orthodoxorum, sicut alia vice meminimus vobis mandasse, generalem conuentũ religiosorũ Papiæ indiximus, ad quem ambos, qui se dixerunt Romanos Pontifices, nõ ad iudicium seculare, sicut ora mendaciũ astruũt, sed ad examen Ecclesiæ, per duos venerabiles Episcopos, Ferdensem videlicet & Pragensem conuocauimus. Alter verò eo quòd puriorem haberet conscientiam, dominus Victor videlicet, iudicio Ecclesiæ vltro se obtulit: altero, videlicet Rolandũ, contumaciter renitente, & dicẽte, quia

Mat. 5.

S Petrus Tarentasiensis.

cùm ipse omnes deberet judicare, ipse à nullo vellet iudicari. Habito itaque venerabili concilio, in quo patriarcha Aquileiensis, & multi Archiepiscopi, & Episcopi religiosi convenerant, per octo continuos dies maxima gravitate, diligentissima examinatione, remota omni laica persona, tractatum est, quis ex duobus summi Pontificatus apicem de jure deberet obtinere. Post longam itaque deliberationem, quia illa nefandissima conspiratio Deo & Ecclesiæ admodum odibilis manifestis indiciis non solum probata, verùm in facie totius Ecclesiæ coràm posita revelata est, & in domino Victore nihil reprehensibile inventum est, nisi quòd pauciores numero Cardinales omnino à conspiratione illa exsistentes, eum pro bono pacis inter regnũ & sacerdotium conciliando elegerunt, & invocata Sancti spiritus gratia, Ecclesia Dei Rolandum Cancellarium conspirantem & schismaticum, discordias & lites, & perjuria bona esse evangelizantem condemnavit; & dominum Victorẽ Papam in patrem spiritualem, & universalem Pontificem confirmavit. Quem nos Ecclesia duce secuti approbamus, & universalis Ecclesiæ patrem & rectorem, cooperante divina clementia, fore denuntiamus. Hoc itaque factum divinis suffultum præsidiis, & in Apostolica stabilitate supra petram, Christum videlicet, firmiter fundatum, à vestra beatitudine pro pace totius Ecclesiæ, & salute Imperij approbari, & ab omni Ecclesia vestræ sanctitati commissa teneri & confirmari rogamus & præoptamus.

En schismatici causam suam produnt iniustã

CAPUT LXX.

Epistola præsidentium Concilio hinc inde directa.

Rescriptum generale à Synodo præsidentibus per partes mundi directum, hoc est. Quia Sedis Apostolicæ turbatio Christianorũ animos admodum sauciavit: nos, qui ad resecanda schismata, & pacem Ecclesiæ reformandam Papiæ fuimus congregati, qualitatem causæ, modumque negotij, & sacri Concilij dispensationem universitati vestræ plenariè duximus intimandũ: quatenus per scripta præsentia mera veritate mõstrata, auditorum animi falsitatem, quam fortè conceperãt, vehementer expellant, & amodo per scripta schismatica non seducantur. Cùm igitur Orthodoxorum Papiæ congregatorum universitas in nomine Domini consedisset: causa per 7. dies cõtinuos, omni remoto seculari judicio legitimè & canonicè agitata, ac diligẽter inspecta, sufficiẽter & canonicè in conspectu concilij per testes idoneos est comprobatũ, D. Papã Victorem, & nullum alium in basilica B. Petri à saniori parte Cardinaliũ, petitione populi, & consensu ac desiderio cleri fuisse electum, solemniter immantatum. Quòd præsente, & non contradicente Rolando quondã cancellario beati Petri fuerit collocatus; & quòd ibi ei à Cardinalibus & clero Romano *Te Deum laudamus* gloriosè decantatum, & inde ad palatium cum bandis, & aliis papalibus insignib' est deductus: & clerus & populus secundùm cõsuetudinem interrogatus per scriniarium, si placeret, tribus vicibus clara voce respondit, placet. Probatum est etiam, quòd Rolandus 12. die post D. Victoris promotionem ab urbe egressus, apud cisternam, in qua Nero Imperator quondã ab urbe profugus latitavit, primò est immantatus. Probatum est, quòd secũdo die post promotionem D. Victoris Rolandus interrogatus à rectoribus & clero Romano, ac clericis de sua Cardinalis, si D. Victori esset obediendum, expressè confessus est, se numquam fuisse immantatum, & expressè dixit: Ita, & obedite ei, quem immantatum esse videtis. Super his capitulis fuerũt testes, & sub stola tactis sacrosanctis Evangeliis iuraverunt D Petrus Christianus Decanus basilicæ B. Petri in persona sua, & omniũ fratrum suorum. Iuraverunt etiam venerabiles Archipresbyteri & Rectores cleri Romani Blasi' & Manerius presbyteri, Ioannes presb. Gentilis, Aimeradus Archipresbyter, Berardus Archipre. Ioannes Archipre. Benedictus Diaconus. Magister Ptolemæus Archip. M. Gerardus & Nicolaus, & alij honesti clerici Romani: præterea Petr' illustris Urbis præfectus, Stephanus de Thebaldo, Stephan. Normannus, Gimundus de domo Petri Leonis, Ioannes de Staphano. & alij principes, & nobiles Rom. qui ad vocationẽ serenis. imperatoris venerant, in conspectu Cõcilij super dictis capitulis ex maxima parte testimonium similiter perhibuerunt, & iurare voluerunt. Sed quia religiosorum presbyterorũ multorum testimonium sufficiens & abundantissimum habebamus, duximus iuratis in hac parte parcendũ. Deinde venerabiles Episc. Herman Ferdãsis, Daniel Prag & Otto palatin' Comes, & M. Heribertus præpositus, quos D. Imperator ex cõsilio 22' Episcoporum, & Cistercensis & Claraevallensis Abbatum, aliorumq; religiosorum tunc præsentium, Romam delegaverat, ut partes ante concilij præsentiam Papiam avocarent, in conspectu concilij testimonium perhibuerunt, q Rolandũ cancellarium & partem eius trinis edictis per intervalla peremptoriè & solemniter ad præsentiam Ecclesiæ Papiæ congregãdæ, remoto omni seculari iudicio vocaverũt: & q Rolandus ac sui cardinales ore proprio, iudiciũ aliquod Ecclesiæ vel examen se nolle recipere manifestè dixerunt. Vidimus etiã scripta Henrici Pisani cardinal. ad D. Imperatorẽ directa, in quibus continebatur, q nullum vellent Ecclesiæ subire iudicium, vel examen. Super hæc omnia idẽ Henricus & Otto cardinalis S Nicol. de carcere Tulliano, qui tẽpore concilij & antè apud Ianuam morabantur, ac Ioannes Anagninus Cardinalis, & Ioannes Ciozatus S. Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, qui tunc apud Placentiam erant, per octo dies à consilio toto sunt expectati, & per literas, & nuntios cõsilij sunt vocati, & contempserunt venire. Ex his igitur omnibus sufficienter instructi, & veritate hincinde plenariè declarata, placuit reverendo consilio, ut electio Domini Victoris, qui tamquam agnus mansuetus & innocens venerat, Ecclesiæ judicium humiliter suscepturus, approbaretur & confirmaretur, & electio Rolandi penitus cassaretur. Et factum est ita. Electione itaque Domini Victoris, remoto omni seculari judicio, Sancti spiritus gratia invocata, confirmata, atque recepta, christianissimus imperator post omnes Episcopos, & post omnem clerum ultimus, consilio & petitione concilij electionẽ Domini Victoris recepit, & approbavit: & post eum omnes principes, & innumerabilis hominũ multitudo, quæ præsẽs erat, tribus vicib' interrogata si eis placeret, respondit cum gaudio magna voce, Placet. Sequenti die proxima idest prima sexta feria quadragesimæ, dñs Victor cum processione ab Ecclesia S. Salvatoris extra civitatem, in qua fuerat ejus hospitium, ad catholicam Eccle-

Hoc falsum est.

Hæc licet vera essent, non sufficerent.

siam gloriosè deductus est. Ibi religiosissim⁹ Imperator ante ianuas Ecclesiæ eũ suscepit, & descendenti de equo strepam humiliter tenuit, & apprehensum per manum vsque ad altare conduxit, & pedes eius est osculatus: & nos omnes patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi & Abbates, & omnes principes cum vniuersa multitudine quæ præsens erat, pedes Apostolicos osculati. Proximè autem die sequenti, idest sabbato, habito generali concilio, dñs Papa & nos cum illo Rolãdum cancellarium schismaticum, & eius principales fautores, accensis candelis anathematizauimus, & tradidimus cum satanæ in interitum
1. Cor. 5. carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini. Illud etiam discretionis vestræ prudentiam volumus non latere, manifestè esse deprehensum, quod Rolandus cancellarius, & eius sequaces quidam cardinales, viuente adhuc Papa Adriano coniurauerunt. Fuit autẽ tenor coniurationis, quod quod si eis viuentibus Papam Adrianum mori contingeret, cardinalem vnum de illis eligerent, qui in eadem coniuratione esset astrictus. De cetero ex parte Dei omnipotentis, & beatorũ Apostolorum Petri & Pauli, & omnium Sanctorum, & virorum orthodoxorum, qui diuino intuitu ad decidenda schismata conuenerunt, vniuersitatem vestram humiliter imploramus & monemus in Christo, vt ea quæ Ecclesia Dei Papiæ cõgregata ad honorem creatoris, & sponsæ suę matris vestræ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ tranquillitatem, & ad salutem omnium Christianorum fideliter ordinauit, eos omni dubio & ambiguitate remotos, irrefragabiliter rata & firma teneatis: orantes, vt redemptor noster Christus Iesus vniuersalem pontificem, & Papam nostrum victorem, de cuius sanctitate & religione omnino confidimus, per tempora longa conseruet, & præstet ei omnimodam tranquillitatem, & pacem: ita quod per eum Deus omnipotens honoretur, & Ecclesia Romana, omnisque christiana religio gratum domino accipiat incrementum. Vt autem omnis actio plenius legentibus elucescat, dignum duximus, ei omnium nostrum consensus & nomina subscribantur.

Ego Peregrinus Aquileensis Patriarcha cum meis suffraganeis interfui, & consensi. E. Arnoldus Mogun. Archi. cũ 14. suffrag. inter. & cons. Ego Arnuicus Archiepiscopus Bremen. cũ meis suffrag. interf & cons. E. Hellinus Treuerẽs. Archiep. cũ meis suffrag. cõsensi Ego Reinald⁹, Colon. Archi. cons. E Vuiemanus Magdeburg. Arch. cũ meis suf. cons. Bixuntinus Arch. per legatũ & Episcopum Basiliensem cõsensit. Arelatensis Arch. cõsensit. Lugdun. Arch cum suis suffr. cons. Vien. Arch. cum suis suffr consensit. Hẽricus Rex Anglorum per literas & legatos suos consensit. Rex Vngarorum per lit. & legat suos cons Rex Boẽ. cons Rex Danorũ cons. Guido electus Ravẽnas cons. Episcopus Firminus cons. Episc Ferentin⁹ cons. Mantuanus cons. Pergamensis cons. Favẽtinus consensit. Abbatum vero & Archipresbyterorum multitudo innumerabilis multorum regnorum interfuit & consensit. Longobardorum inæstimabilis multitudo interfuit, & cõsensit. Vniuersi ferè Principes Romani imperij, tã Theutonici quàm Itali, tam in vrbe quã extra vrbẽ, interfuerunt, & assensum cum ingenti desiderio præbuerunt.

CAPVT LXXI.

Epistola Babenbergensis Episcopi de eadem re.

REuerendissimo patri & D. Eberardo, Salzburgensis Ecclesiæ Archiepi. Eberardus Babenberg. gratia Dei, si quid est tam deuotum, q̃ debitum cum oratione seruitium. Conuenientibus in vnum Papiæ Episcopis circiter 50. diuque ventilata quæstione pariter, cùm dilatio primò penè omnibus complacuisset, esq; ad maiorẽ rei notitiam, & aliud generalius conciliũ: prævaluit tandem pars D. Victoris, iustificata ab altera parte multis modis: quia coniuratio contra imperiũ facta illud præcesserat: quia D. Victoris immantatio prior, illa posterior, quo solo Innocentius Anacleto præualuit: cùm Anacletus plures, & maioris scientiæ, & authoritatis haberet electores. Deinde q̃ ad hostes imperij pars illa se transtulerit, obligata Siculo, Mediolanẽsibus, Brixiensib. Placentinis per sacramentum, quod sanæ doctrinæ aduersari videtur: & cùm subditos à iuramẽtis fidelitatis debitæ absoluat, & seruire Imperatori prohibeat quoscũque, & sic discessioni viam præparet: quod pessimũ est, sicut opere ipso clarescit, & scriptis vndiq; per Italiam discertis, tam ciuitatibus, quã Episcopis. His malis principiis finem deteriorem promittẽtibus, perpetuam videlicet discordiam inter regnum & sacerdotium, & discessionem ab inuicẽ, dum pars illa cũ omni securitate cõductus nec venire voluisset, nec pro se procuratores mittere ad subeundum judicium, & recipiendam sententiam, D. Victorẽ recepim⁹, spe pacis & concordiæ inter regnum & sacerdotiũ: longo tamen examine præmisso, de tempore & ordine electionis suæ. De iis, qui eius electioni consenserunt primitus, & postmodũ retro abiere, Cardinalib⁹ numero 9. testificante super his omnibus capitulo B. Petri, & clero Romano, scriptis & eius voce nunciorũ sub iureiurando. Nuntius Regis Francorum promisit pro concentrum se recepturum, vsque dum nuntios Imperatoris recipiat. Nuncius Regis Anglorum idem velle & idem nolle promisit, tam in his, quàm in aliis. Arelatensis, Viennensis, Lugdunensis, Bisuntinus, per literas, & per nuntios consenserunt. Solus Treuerensis de regno nostro superest in parte illa de numero Archiepiscoporum, qui non consenserit. Eius tamen suffraganei omnes consenserunt. Vsque ad eos solum peruentum est. Angelus magni consilij dirigat vos secundum beneplacitum suum, & custodiat vos in omnibus viis vestris. Præter hæc præpositus multa manifestabit vobis, quæ non licet ad præsens homini loqui. Congaudete mihi, qui dimissionem accepi, & ad propria redeo.

CAPVT LXXII.

Epistola cuiusdam Religiosi viri ad Episcopum Salzburgensem, de eadem re.

DOmino suo in Christo reuerendo Eberhardo Salzburgen. Archiepiscopo frater Hẽricus dictus præpositus de Berthersgedem. cum deuotis orationib⁹ debitę subiectionis obsequia. Si cuncta quæ audiuimus, & vidimus, scribere deberemus, non chartam, sed volumen facere crederemus. Verùm summam eorum quæ de domnum electione Romanorum Pontificũ acta sunt breuiter paternitati vestræ notificamus. Curia quæ in octauis Epiphaniæ Papiæ fuerat indicta, usque in sextam feriam proximam ante caput Ieiunij, quia in destructione Cremæ dominus Imperator detinebatur, est dilata. In qua considentibus domino Patriarcha, Archiepiscopis, & diversarum terrarum ferè quinquaginta Episcopis,

Legatis

Legatis quoq; Regis Franciæ, & Archiepiscoporum Arelatensis, Lugdunē. Vien. Bisuntini, atq; Treuerēs. & Rauennatis electi. Cardinales & clerici, qui pro parte Victoris aderant, in medium processerunt, & vtriusque seriem electionis exposuerunt. Super qua continuis quinque diebus ab Episcopis & aliis prudētibus viris copiosè disputatum cùm fuisset, ó tandē die in publico concilio electionis capitula denuo proposita sunt & singula à canonicis Ecclesiæ B. Petri, & rectoribus Romani cleri, sacramento super sancta 4. euangelia præstito, confirmata. Pars altera nec ipsa venit, nec responsales, qua de causa nescimus, conuentui direxit. Recitatæ sunt insuper literæ quamplures bullatæ, ab Alexandro & Cardinalibus qui cum ipso sunt, Episcopis & ciuitatibus Longobardiæ directæ, sed à fidelibus D. Imperatoris captæ: ex quarum tenore machinationes & molimina eorum contra imperium patenter sunt deprehensa. Vnde quia dilatio non parvum tam Ecclesiæ quàm imperio videbatur minari periculum, præsertim quia nō erat, qui prædictis assertionibus contradiceret; cùm nimirū vtraq; pars non ad curiæ, sed ad Ecclesiæ fuisset examinationem vocata. Episcopi parti Victoris, quæ ipsum 31. diebus antequā Alexander immantaretur, immantatū fuisse, & in sede B. Petri, aduersa parte præsente, absq; reclamatione sedisse, præstito, vt dictum est, sacramēto probauerat, assensum præbuerunt: & eumdem Victorem vt Apostolicū in Ecclesia solemniter suscipientes, solitam ei reuerentiam exhibuerunt. Facta sunt hæc D. Imperatore, & fidelibus imperij annitentibus, propter causas memoratas. Quapropter ipsemet eidem confirmato pontifici ante fores Ecclesiæ descendenti consuetum detulit honorem. Secūda vero post hæc die, sæpe iam dict⁹ D. Victor, celebrato synodi officio, alterius partis principem cum quibusdam suis fautoribus Episcopis scilicet Hostiense & Portuense, (eo quod cōsecrationis manum eidem præsumpserant imponere,) Cardinalibus etiam Henrico Pisano, Ioanne Neapolitano, & Iacyncto, anathematis vinculo, extinctis candelis innodauit. Excommunicauit autem Henricum Pisanum, idcirco quod mandato eius magister Raimundus Cardinalis despoliatus, & atrociter cæsus fuerit. Præpositum etiam Placentinum, quia dominum Tusculanum armata manu inuaserit, & despoliatum, multis cōtumeliis affecerit, simili sententiæ inuoluit. Vuillelmum præterea Siculum, atque Mediolanenses pro inuasionibus Ecclesiarum & imperij, ad canonicā vocauit satisfactionem. Interfuerunt his omnibus Metropolitani, dominus Patriarcha, Mogūtinus, Coloniensis, Magdeburgensis, Bremensis, cum nonnullis suffraganeis suis, & maxima pars Episcoporum Longobardiæ: quorum plurimi affectuosum, & plenarium prædictæ confirmationi tribuerunt assensum. Dominus vero Patriarcha, & quidam alij, salua in posterum catholicæ Ecclesiæ censura, propter memoratas imperij necessitates obedierūt. Absentes omnes quos prænotauimus Archiepiscopi, pro se & suis suffraganeis plenariè consenserunt, excepto Treuerense, qui cum iter cepisset, infirmitate præpeditus, excusatorias tantummodo literas direxerat. Præsentes autē eius suffraganei Tullensis & Verdunensis pro se & consuffraganeo suo Metēsi in integrum spoponderunt. Domini Babanbergensis, & Ratispouensis patriarchā sunt imitati.

Aquileensis præsul est Patriarcha.

Pro confirmandis omnibus quæ facta sunt, mittuntur legati, dominus Colonien. in Franciam, Verdunensis in Hispaniam, Pragensis in Vngariam. Si interim alia scripta, quarum quædam vidimus, meram de his veritatem minus continētia, ad manus vestras deuenerint; sciat sanctitas vestra, quod vt pro parte potuimus, synceram de his veritatem significauimus, pleniùs autem præsentes insinuabimus.

CAPVT LXXIII.

Archiepisco. Iunauiēsis cur crebras literas acceperit.

QVare autem tam crebræ literæ Eberhardo Salzburgensi Archiepiscopo super gestis concilij directæ sint, hæc fuit causa. Cum ad cōcilium iter cepisset, & iam per forum Iulij, & per marchiam Veronensium vsque ad ciuitatem Vicentinorum peruenisset, graui correptus infirmitate, gradum sistere, domumque redire coactus est. Sanè quum tanti viri fecimus mentionem, de vita & moribus eius quædā memorabimus: quæ quamuis vt lucerna super candelabrum posita, in domo nostræ prouinciæ clarissimè luceret, ab his tamen qui longè positi sunt, inuida bonis fama difficilius subtrahet, si scribendo celebremus. Erat autem idem vir venerabilis, ætate maturus, sacræ paginæ literis decentissimè instructus, fide præcipuus, religione singularis. Humanitate & pietate adeo cōmunis, vt verè dicere posset, *Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerem.* 1. Cor. 9.
In largitionibus liberalis, in elemosynis & suscipiendis peregrinis studiosus, intantum vt sumpt⁹ in obsequium pauperum monasteriorum & peregrinorum quotidie expensus, non solum palatio suo, verumetiam toti episcopio videretur onerosus. Ipse tamen huiuscemodi pondere minime grauabatur: cùm hæc incommoda bonæ famæ, quam ipse tamen minime affectabat, & æternæ retributionis mercede compensaret. Pauperum squalores minimè abhorrebat, à leprosis se tangi & contrectari passus est, quin etiam ipse eos interdum tangere, manusque eorū osculari non verebatur. Nec sufficere credidit, si in ministerio pauperum, famulorum vteretur officiis, nisi ipsemet habitu succinctus, manibus suis interdum cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam non solùm lauandis manibus, sed & pedibus infunderet. Cumque non solùm in verbo perfectam doctrinam, verum etiam in opere cōsummatæ disciplinæ præberet exemplū, meritò de eo dicebatur, quod olim de quodam sanctorum. Quis hic est qui quale habet verbum, talē habet vitam: & qualem habet vitam, tale habet verbum: quomodoque docet, agit: & quæ agit, hæc docet. His & aliis plurimis virtutibus & diuinæ gratiæ donis, plures quidem ad sui imitationē, vniversorum autem ad dilectionē sui prouocarat affectum. Sed hæc hactenus.

CAPVT. LXXIV.

De legatis ad Græciam destinatis.

COmpositis ita rebus & gestis concilij, missis quoque legatis, vt suprà dictum est, ad reges, Hispaniæ, Angliæ, Frāciæ, Daciæ, Boemiæ, & Vngariæ, ad imperatorem quoque Græcorū Manuel nuntios dirigit, videlicet Henricum ducem Carentanum, fortem & exercitatum in bellicis consiliis virum, & Henricum sacri palatij notarium, omnique probitate & industria præditum, ac Neimerium filium Petri Poloni ducis Venetorum, iamdudum in captiuitate ius tantū,

sed absolutum, responsa portantes, vt dicebatur, super petitione Constantinopolitani principis de pentapoli maritimis in Apulia, & quibusdam secretioribus consultationibus contra Vuillelmū Rogerij Siculi filium, & in regno successorem. Cernens autem totam Longobardiā continuis duorum annorum expeditionibus grauiter attritam; cùm exercitus in crebris contra hostes excursibus & raptuis, nec etiam amicis parcere potuisset: paulisper terram ipsam quiescere & respirare vtile judicauit, donec recepta cultura nouas futuro anno calamitates sustinere, nouumq; facilius & recipere, & enutrire posset exercitum.

Caput LXXV.

Quod imperator iterum principes abire permiserit.

ITaque dimissurus exercitum, aduocans ad se proceres, & de militia meliores, magnam illis ait se habere gratiam pro beniuolentia & fidelitate, qua erga se vtendo perseuerassent. Laudabat etiam in vnoquoque bonos mores, fortitudinem, quam præliando in multis magnisque periculis monstrasset. Quod eos neque hostium multitudo, nec magnitudines ciuitatum vel audacia inconsulta, & immanitates efferæ aduersariorum à coniuncta animi virtute terruissent. Magnam quoque huius rei sibi fore diligentiam, quò debitis præmiis & honoribus virtutes eorū vellet honorare, qui militiæ socij fuissent, nec vllū eorum qui plus alijs laborasset, justa vicissitudine carituram. Eos etiam quos nouerat fortiter aliquid & egregium in bello fecisse, nominatim singulos appellans conlaudabat. Deinde aurum & argentum, vasa ex argento & auro facta, némque vestes pretiosas, beneficia feudorum, aliaq; donaria largiter & regaliter distribuebat. Omnibus autem hoc modo exhilaratis & donatis, vt quisque se meritum præbuerat, votis, & laudibus cum magno fauore ab vniuerso exercitu factis, quò quemque conueniret, dimittit. Ipse verò cū paucis in Italia remansit. Quia verò huius operis libellos numerum euangelicū excedere non proposuimus, priusquam huic quarto volumini terminum demus, ex quo actus & gesta bellorū serenissimi principis summatim perstrinximus, mores quoque, cæterasque vitæ illius partes & studia circa regni administrationem paulisper prosequamur.

Caput LXXVI.

De forma & moribus Friderici, & eius variis ædificiis.

IGitur diuus Augustus Fridericus, vt de Theodorico quidam scribit, & moribus & forma talis est, vt & illis dignus sit agnosci, qui eum minùs familiariter intuentur. Ita personam suam Deus arbiter & ratio naturæ, consummatæ fœlicitatis dote sociata cumularunt. Moribus hujuscemodi, vt laudibus eorū nihil ne imperij quidem fraudet inuidia. Forma corporis decenter exacta, statura longissimis breuior, procerior eminentiorque mediocribus: flaua cæsaries, paululum à vertice frontis crispata. Aures vix superjacentibus crinibus operiuntur, tonsore pro reuerentia imperij pilos capitis & genarū, assidua succisione curtante. Orbes oculorū acuti & perspicaces, nasus venustus, barba subrufa, labra subtilia, nec dilatati oris angulis ampliata, totaque facies læta & hilaris. Dentiū series ordinata, niueum colorem repræsentant. Gutturis & colli non obesi, sed paulùm per succulenti, lactea cutis, & quæ juuenili rubore suffundatur. Eumque illi crebrò colorem non ira, sed verecūdia facit. Humeri paulisper prominentes. In succinctis ilibus vigor. Crura suris solida surgentibus, honorabilia, & bene mascula. Incessus firmus, & constās, vox clara, totaq; corporis habitudo virilis. Tali corporis forma plurima & dignitas, & auctoritas tam stanti quam sedenti acquiritur. Valetudine satis prospera, præter quod interdum febre ephimera corripitur. Bellorum amator, sed vt per ea pax acquiratur. Ipse manu promptus, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fidem receptis. Studiorum diuinorum sollicitus perquiras, antelucanas basilicarum & sacerdotum suorum cœtus, aut solus, aut minimo comitatu expetit: eosque tam grandi sedulitate veneratur, vt omnib' Italis erga Episcopos & clericos seruandi honorem & reuerentiam, ipse formam & exemplum tribuerit. Officijs diuinis tantam præbet venerationem, vt omnem horā qua coram ipso Deo psallitur, competenti veneretur silentio, nec vllus interim eum audeat de quolibet sollicitare negotio. Peractis votis, & post missarū solemnia, diuinis consignatus reliquiis, mane reliquum curæ regni administrandi deputat. Si venationibus exercetur, in equis, in canibus, accipitribus, cæterisque eius generis auibus, instruendum, spectandum, circumferendum, nulli secundus. In bissaodo ipsemet arcum tēdit, spicula capit, implet, expellit. Eligis quod feriat, quod elegeris ferit. In conuiuio talis disciplina, abundantia regia, vt nec sobrietas temulentiam, nec fames frugalitatem possit incusare. Cùm ludendum est, regiam tantisper sequestrat seueritatem: eiusque temperamenti est, vt sit remissio nō minans, austeritas non cruentans. Erga familiares suos in proferendo alloquio non minax, nec in admittendo consilio spernax, nec in reatu inuestigando persequax. Scripturas & antiquorum gesta sedulo perquirit. Eleemosynas in ministerio pauperum plærumque ipse manu sua distribuit. Pecuniarum suarum decimam Ecclesiis, & monasterijs fideliter diuidit. In patria lingua admodum facund', latinam verò melius intelligere potest, quàm pronunciare. Vestitu patrio vtitur, nec profuso, aut petulanti, sed nec plebeio: cui magis hoc decorū, vt in castris suis potius Martis pompa radiet, quam Veneris. Qui cùm in ampliando regno, & subigendis gentibus tantus existat, vt in prædictis occupationibus assiduè versetur, opera tamē plurima ad regni decorem & commoditatem pertinentia, diuersis in locis inchoauit, quædam etiam consummauit, & maximam prouidentiæ partem obsequio pietatis impendit. Palatia siquidē à Carolo magno quondam pulcherrima fabricata, & regias clarissimo opere decoratas, apud Nouiomagum, juxta villam Ingilinheim, opera quidem fortissima, sed jam tam neglectu quàm vetustate fessa decentissimè reparauit, & in eis maximam innatā sibi animi magnitudinem demonstrauit. Apud Lutra domum regalē, ex rubeis lapidibus fabricatā non minori munificentia accurauit. Etenim ex vna parte muro fortissimo eam amplexus est: aliam partem piscina ad instar lacus circumfluit, piscium & altilium in se continēs omne delectamentum, ad pascendum tam visum, quàm gustū. Hortum quoque habet contiguum, ceruorū &c. capreolorum copiam nutrientem. Quorum omnium regalis magnificentia, & maior dictu copia

opere pretium spectantibus exhibet. In Italia quoque apud Mediolanum, Laudam, & in aliis locis ac ciuitatibus, in renovandis palatiis, ædibusque sacris, tantam liberalitatis magnificentiam declarauit, vt totum imperium tanti imperatoris & munere, & memoria in perpetuum fungi non desinat. Reges Hispaniæ, Angliæ, Franciæ, Daciæ, Boëmiæ, atque Vngariæ, quamuis suspectã semper eius haberent potentiam, sibi adeo per amicitiam & societatem deuinxit, & ad suam voluntatem sic inclinatos habet, vt quotiens ad eũ literas vel legatos miserint, sibi cedere auctoritatem imperandi, illis non deesse voluntatem obsequendi denuntient. Imperatorem Constantinopolitanum Manuel, vltro amicitiam & societatem eius expetentem, cum sese sicut antecessores sui, Romanorum appellaret imperatorẽ, flexit: vt se non Romæ, sed Neoromæ vocet imperatorem. Et ne multis morer, toto regni sui tempore nihil vnquam duxit melius, nihil jocundius, quàm vt imperium vrbis Romæ sua opera, suoque labore pristina polleret, & vigeret auctoritate. Hæc à glorioso principe acta sunt vsque ad præsentem annum, qui ab incarnatione Domini 1160. regni autem eius septimus, imperij quintus numeratur, multa adhuc in regni gubernaculis fœliciter acturo: tandemque apud regem regum cũ piissimis principibus æterna percepturo præmia meritorum.

Epilogus Operis.

HOs de laudissimis gestorum tuorũ pratis, Augustorũ optime, tam dilectus patronus tuus Otto Episcopus, quam nostræ humilitatis diligentia flores legit, vnde huius opusculi coronã texeremus: plura quæ de te scribuntur & referuntur, peritioribus & magis domesticis relinquentes. Quæ si cuiquam inuisa fuerint, aut ea despicabilia judicauerint, nos tamen obedientiæ nostræ fructus consolabitur, qua præcipienti paruimus. De qualitate autem vos dilectissimi Domini mei videritis, quos in hoc opere arbitros elegimus, & correctores. Vobis enim ad judicandum erit quod editis, per vos judicandum quod delendum duxeritis.

ANIMADVERSIO AD PRÆCEDENTIA DE SCHISMATE OCTAVIANI.

Quæ suprà pro Octauiano allata sunt, mendaciis scatent, nec juuant eius causam. Falsum est enim, plures quam duos fuisse eius electores, nec potuerunt plures ostendi à fautoribus Octauiani: cum Rolandus, seu Alexander 3. viginti aut plures habuerit electores. Falsum item est, Rolandum non fuisse immantatum mox vt electus est: cùm Octauianus quasi arreptitius mantum ei abstraxerit à collo. Falsum est, Imperatorem habuisse ius conuocandi Concilium, aut euocandi ad illud Pontificem. Nec Constantini & aliorum exemplum est ad rem. Illi enim vt ministri & executores voluntatis Pontificis conuocarunt Concilia: Fridericus sua authoritate Conciliabulum Papiense conuocauit, & ad illud Pontificem citauit. Falsum est Hadrianũ Alexandri prædecessorem cum Cardinalibus conspirasse contra imperium. Sed si fortè videntes Fridericum jura Ecclesiæ violare, decreuerunt non eligere in Pontificem vllum ex iis, qui ei adulabantur, quorum vnus erat Octauianus, quòd hoc in perniciem Ecclesiæ cessurum esset: hoc non erat contra Imperium conspirare, sed Ecclesiæ salubriter prouidere. Mitto alia huiusmodi: quæ licet vera essent, adhuc tamen causam Octauiano non adjudicarent: quia non potuit eius electio à duobus tantùm facta præualere aduersùs electionem Alexandri à viginti duobus factam. Tam apertum erat jus huius, vt statim omnes vbique Christiani eum vt legitimum Papam susceperint, frustra in contrarium nitentibus Imperatore & militibus ab Octauiano cõductis, & senatoribus auro corruptis, qui Alexandrum & Cardinales iniquè vexarunt, sed à sententia nõ dimouerunt. Ipse etiam Fridericus coactus est eundem Alexandrum recipere. Vtilia verò nobis sunt, quæ Radeuicus pro schismaticis retulit: ex iis enim agnoscimus hypocrisin & dolos, quibus etiam hodie se contegunt hæretici & schismatici. Nota etiam Radeuicum pauca, eaque mutilata, pro iure Alexãdri retulisse, forsan ne Friderico displiceret: tu autem vide tomo 3. huius Biblioth. epistolã 4. Philippi de Eleemosyna.

ANNALIUM OTTONIS FRISINGENSIS EPISCOPI INDEX.

CAPITA LIBRI PRIMI.

LIBRI IV.

LIBRI V.

LIBRI VI.

LIBRI VII.

CAPITVLORVM SECVNDÆ PARTIS INDEX.

LIBRI I.

LIBRI II.

*Non quæsiuit, sed inuenit non quæsitas.

FINIS.